

මජ්ඣිමනිකායෙ

මජ්ඣිමපණ්ණාස-අට්ඨකථා

1. ගභපතිවග්ගො

1. කන්දරකසුත්තවණ්ණනා

1. එවං මෙ සුතන්ති කන්දරකසුත්තං. තත්ථ වම්පායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස හි නගරස්ස ආරාමපොක්කරණිආදීසු තෙසු තෙසු යානෙසු වම්පකරුක්ඛාව උස්සන්තා අහෙසුං, තස්මා වම්පාති සඬ්ඛමගමාසි. ගග්ගරාය පොක්කරණියා තීරෙති තස්ස වම්පානගරස්ස අවිදුරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා ඛණිතත්තා ගග්ගරාති ලද්ධවොහාරා පොක්කරණි අත්ථි. තස්සා තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපට්මණ්ඩිතං මහන්තං වම්පකවනං. තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ වම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය “ගග්ගරාය පොක්කරණියා තීරෙ”ති වුත්තං. මහතා භික්ඛුසඬ්ඛෙසන සද්ධිත්ති අදස්සිතපරිච්ඡෙදෙන මහන්තෙන භික්ඛුසඬ්ඛෙසන සද්ධිං. පෙස්සොති තස්ස නාමං. හත්ථාරොහපුත්තොති හත්ථාවරියස්ස පුත්තො. කන්දරකො ව පරිබ්බාජකොති කන්දරකොති එවංනාමො ඡන්තපරිබ්බාජකො. අභිවාදෙත්වාති ඡබ්බණ්ණානං සනබුද්ධරස්මීනං අන්තරං පවිසිත්වා පසන්තලාබාරසෙ නිමුජ්ජමානො විය, සිඬ්ඪිසුවණ්ණවණ්ණං දුස්සවරං පසාරෙත්වා සසීසං පාරුපමානො විය, වණ්ණගන්ධසම්පන්නවම්පකපුජ්ජාති සිරසා සම්පට්ච්ඡන්තො විය, සිනෙරුපාදං උපගච්ඡන්තො පුණ්ණවන්දො විය භගවතො චක්කලක්ඛණපට්මණ්ඩිතෙ අලත්තකවණ්ණපුල්ලපදුමසස්සිරිකෙ පාදෙ චන්දිත්වාති අත්ථො. එකමන්තං නිසීදීති ඡනිසජ්ජදොසවිරහිතෙ එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදි.

තුණ්හිභු තං තුණ්හිභුතන්ති යතො යතො අනුච්චොකෙති, තතො තතො තුණ්හිභුතමෙවාති අත්ථො. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථි, සබ්බෙ භගවතො චෙව ගාරවෙන අත්තතො ව සික්ඛිතසික්ඛිතාය අඤ්ඤාමඤ්ඤං විගතසල්ලාපා අන්තමසො උක්කාසිතසද්දම්පි අකරොන්තා සුනිබ්බාදන්දබ්බිලා විය නිවාතට්ඨානෙ සන්තිසින්නං මහාසමුද්දඋදකං විය කායෙනපි නිව්චලා මනසාපි අවික්ඛිත්තා රත්තවලාහකා විය සිනෙරුකුටං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. පරිබ්බාජකස්ස එවං සන්නිසින්නං පරිසං දිස්වා මහන්තං පිතිසොමනස්සං උජ්ජජ්ජි. උජ්ජන්නං පන අන්තොහදයස්මිංයෙව සන්නිද්ධිතං අසක්කොන්තො පියසමුදාහාරං සමුට්ඨාපෙසි. තස්මා අච්ඡරියං භොතිආදිමාහ.

තත්ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහනං විය නිව්වං න හොතිති අවිජරියං. අයං තාව සද්දනායො. අයං පන අට්ඨකථානායො, අවිජරායොග්ගන්ති අවිජරියං. අවිජරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. අභුතපුබ්බං භූතන්ති අබ්භූතං. උභයමිපෙතං විම්භයස්සෙවාධිවචනං. තං පනෙතං ගරහඅවිජරියං, පසංසාඅවිජරියන්ති දුට්ඨං හොති. තත්ථ අවිජරියං මොග්ගල්ලාන අබ්භූතං මොග්ගල්ලාන, යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොසපුරිසො ආගමෙස්සතීති (වුළුව. 383; අ. නි. 8.20), ඉදං ගරහඅවිජරියං නාම. “අවිජරියං නන්දමානෙ අබ්භූතං නන්දමානෙ, යත්‍ර හි නාම විත්තුප්පාදම්පි පරිසොධෙස්සසීති (අ. නි. 7.53) ඉදං පසංසාඅවිජරියං නාම. ඉධාපි ඉදමෙව අධිජපෙතං” අයඤ්ඤි තං පසංසන්තො එවමාහ.

යාවඤ්ඤිදන්ති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. යාවාති පමාණපරිච්ඡේදො, යාව සම්මා පටිපාදිතො, යත්තකෙන පමාණෙන සම්මා පටිපාදිතො, න සක්කා තස්ස චණ්ණෙ චත්තුං, අථ බො අවිජරියමෙවෙනං අබ්භූතමෙවෙනන්ති වුත්තං හොති. එතපරමංයෙවාති එවං සම්මා පටිපාදිතො එසො භික්ඛුසඤ්ඤා තස්සාපි භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස පරමොති එතපරමො, තං එතපරමං යථා අයං පටිපාදිතො, එවං පටිපාදිතං කත්වා පටිපාදෙසුං, න ඉතො භියෙයාති අත්ථො. දුතියනායෙ එවං පටිපාදෙස්සන්ති, න ඉතො භියෙයාති යොජෙතබ්බං. තත්ථ පටිපාදිතොති ආභිසමාවාරිකචත්තං ආදිං කත්වා සම්මා අපච්චනීකපටිපත්තියං යොජිතො. අථ කස්මා අයං පරිබ්බාජකො අතීතානාගතෙ බුද්ධෙ දස්සෙති, කිමස්ස තියද්ධජානනඤ්ඤාණං අත්ථීති. නත්ථී, නයග්ගාහෙ පන යත්වා “යෙනාකාරෙන අයං භික්ඛුසඤ්ඤා සන්තිසීන්තො දන්තො විනීතො උපසන්තො, අතීතබුද්ධාපි එතපරමංයෙව කත්වා පටිපජ්ජාපෙසුං, අනාගතබුද්ධාපි පටිපජ්ජාපෙස්සන්ති, නත්ථී ඉතො උත්තරි පටිපාදනා”ති මඤ්ඤමානො අනුබුද්ධියා එවමාහ.

2. එවමෙතං කන්දරකාති පාටිච්ඤ්ඤා අනුසන්ධි. භගවා කිර තං සුත්වා “කන්දරක ත්වං භික්ඛුසඤ්ඤා උපසන්තොති වදසි, ඉමස්ස පන භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස උපසන්තකාරණං තුය්හං අපාකටං, න හි ත්වං සමතිංස පාරමියා පුරෙත්වා කුසලමූලං පරිපාවෙත්වා බොධිපල්ලඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣා, මයා පන පාරමියො පුරෙත්වා ඤාතත්ථවරියං ලොකත්ථවරියං බුද්ධත්ථවරියඤ්ඤා කොටිං පාපෙත්වා බොධිපල්ලඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, මය්හං එතෙසං උපසන්තකාරණං පාකට”න්ති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභී.

සන්ති හි කන්දරකාති අයම්පි පාටිච්ඤ්ඤා අනුසන්ධි. භගවතො කිර එතදහොසි – “අයං පරිබ්බාජකො ඉමං භික්ඛුසඤ්ඤා උපසන්තොති වදති, අයඤ්ඤා භික්ඛුසඤ්ඤා කප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා කුහකභාවෙන ඉරියාපථං සණ්ඨපෙත්තො විත්තෙන අනුපසන්තො න උපසන්තකාරං දස්සෙති. එත්ථ පන භික්ඛුසඤ්ඤා පටිපදං පුරයමානාපි පටිපදං පුරෙත්වා මත්ථකං පත්වා ඨීතභික්ඛුසි අත්ථී, තත්ථ පටිපදං පුරෙත්වා මත්ථකං පත්තා අත්තනා පටිවිද්ධගුණෙනෙව උපසන්තා, පටිපදං පුරයමානා උපරිමග්ගස්ස විපස්සනාය උපසන්තා, ඉතො මුත්තා පන අවසෙසා චතුභි සතිපට්ඨානෙහි උපසන්තා. තං නෙසං උපසන්තකාරණං දස්සෙස්සාමි”ති “ඉමිනා ච

ඉමිනා ව කාරණෙන අයං භික්ඛුසංඝසං උපසන්නො”ති දස්සෙතුං “සන්නි භි කන්දරකා”ති ආදිමාහ.

තත්ථ අරහන්තො ඛිණ්ණාසවාති ආදීසු යං චත්තබ්බං, තං මූලපරියායසුත්තවණ්ණනායමෙව චුත්තං. සෙබ්බපට්ඨපදම්පි තත්ථෙව චිත්ථාරිතං. සන්නතසීලාති සත්තසීලා නිරන්තරසීලා. සන්නතචුත්තිනොති තස්සෙව වෙවචනං, සන්නතජීවිකා වාතිපි අත්ථො. තස්මිං සන්නතසීලෙ යත්ථාව ජීවිකං කප්පෙන්නි, න දුස්සීලාං මරණං පාපුණන්තිති අත්ථො.

නිපකාති නෙපක්කෙන සමන්තාගතා පඤ්ඤවන්තො. නිපකචුත්තිනොති පඤ්ඤාය චුත්තිනො, පඤ්ඤාය යත්ථා ජීවිකං කප්පෙන්නි. යථා එකච්චො සාසනෙ පබ්බජිත්ථාපි ජීවිතකාරණා ඡසු අගොචරෙසු වරති, වෙසියාගොචරො හොති, විධවුල්ලකුමාරිකපණ්ඩකපානාගාරභික්ඛුනිගොචරො හොති. සංසට්ඨො විහරති රාජුහි රාජමහාමත්තෙනි තිත්ථියෙනි තිත්ථියසාවකෙනි අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන (විහ. 514), වෙජ්ජකම්මං කරොති, දුතකම්මං කරොති, පහිණකම්මං කරොති, ගණ්ඨං ථාලෙති, අරුමක්ඛනං දෙති, උද්ධංචිරෙවනං දෙති, අධොචිරෙවනං දෙති, නත්ථුතෙලං පවති, පිවනතෙලං පවති, වෙළදානං, පත්තදානං, පුජ්ථදානං, ඵලදානං, සිනානදානං, දන්තකට්ඨදානං, මුබ්බදකදානං, චුණ්ණමත්තිකදානං දෙති, වාටුකමාං කරොති, මුග්ගසුපියං, පාරිහටුං, ජඩ්ඝපෙසනියං කරොතිති එකච්චිසතිවිධාය අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙන්නො අනිපකචුත්ති නාම හොති, න පඤ්ඤාය යත්ථා ජීවිකං කප්පෙති, තතො කාලකිරියං කර්වා සමණසක්ඛො නාම භුත්වා “තස්ස සංඝාට්ඨි ආදිත්තා හොති සම්පජ්ජලිතා”ති චුත්තනයෙන මහාදුක්ඛං අනුහොති. එවංවිධා අභුත්වා ජීවිතහෙතුපි සික්ඛාපදං අනතික්කමන්තො චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨාය යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා රථවිනිතපට්ඨපදං, මහාගොසිඨගපට්ඨපදං, මහාසුඤ්ඤතපට්ඨපදං, අනඨගණපට්ඨපදං, ධම්මදායාදපට්ඨපදං, නාලකපට්ඨපදං, තුවට්ටකපට්ඨපදං, චන්දොපමපට්ඨපදන්ති ඉමානි අරියපට්ඨපදානි පූරෙන්නො චතුපච්චය-සන්නොස-භාවනාරාම-අරියවංසපට්ඨපත්තියං කායසක්ඛිනො භුත්වා අනිකා නික්ඛන්තහත්ථි විය යුථා විස්සට්ඨසීහො විය නිපච්ඡාධන්ධමහානාථා විය ව ගමනාදීසු එකච්චාරිතො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අජ්ජඅජ්ජෙව අරහත්තන්ති පචත්තඋස්සාහා විහරන්තිති අත්ථො.

සුජ්ජතිට්ඨිතචිත්තාති චතුසු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨිතචිත්තා භුත්වා. සෙසා සතිපට්ඨානකථා හෙට්ඨා චිත්ථාරිතාව. ඉධ පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා සතිපට්ඨානා කථිතා, එත්තකෙන භික්ඛුසංඝස්ස උපසන්නකාරණං කථිතං හොති.

3. යාව සුපඤ්ඤත්තාති යාව සුට්ඨිතා සුදෙසිතා. මයම්පි හි, හන්තෙති ඉමිනා එස අත්තනො කාරකභාවං දස්සෙති, භික්ඛුසංඝස්ස උක්ඛිපති. අයඤ්ඤන්ථ අධිජ්ජායො, මයම්පි හි, හන්තෙ, ගිහි...පෙ.... සුජ්ජතිට්ඨිතචිත්තා විහරාම, භික්ඛුසංඝස්ස පන අයමෙව කසි ව ඛිජ්ඤ්ඤා යුගනඨගලඤ්ඤා ථාලපාවනඤ්ඤා, තස්මා භික්ඛුසංඝසං සබ්බකාලං සතිපට්ඨානපරායණො, මයං පන කාලෙන කාලං ධිකාසං

ලභිත්වා එතං මනසිකාරං කරොම, මයමිපි කාරකා, න සබ්බසො
 විස්සට්ඨකම්මට්ඨානායෙවාති. මනුස්සගහනෙනි මනුස්සානං අප්ඤ්ඤාසයගහනෙන
 ගහනතා, අප්ඤ්ඤාසයස්සාපි නෙසං කිලෙසගහනෙන ගහනතා වෙදිතබ්බා.
 කසට්ඨායෙයොසුපි එසෙව නයො. තත්ථ අපරිසුද්ධට්ඨෙයන කසට්ඨා,
 කෙරාට්ඨෙයන සායෙයානා වෙදිතබ්බා. සත්තානං භිතාහිතං ඡානාතීති එවං
 ගහනකසට්ඨකෙරාට්ඨානං මනුස්සානං භිතාහිතපටිපදං යාව සුට්ඨු හගවා ඡානාති.
 යදිදං පසවොති එත්ථ සබ්බාපි චතුප්පදජාති පසවොති අධිප්පෙතා. පහොමිති
 සක්කොමි. යාවතකෙන අන්තරෙතාති යත්තකෙන බණෙන. වම්පං ගතාගතං
 කරිස්සතීති අස්සමණ්ඩලතො යාව වම්පානගරද්වාරා ගමනඤ්ච ආගමනඤ්ච
 කරිස්සති. සායෙයානාති සයත්තාති. කුට්ටෙයානාති කුට්ටත්තාති. වඩ්ඤායානාති
 වඩ්ඤත්තාති. ජම්මෙයානාති ජම්මත්තාති. පාතුකරිස්සතීති පකාසෙස්සති
 දස්සෙස්සති. න හි සක්කා තෙන තාති එත්තකෙන අන්තරෙන දස්සෙතුං.

තත්ථ යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ යාතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං
 සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා යස්සාමිති න හොති, තස්මිං
 යාතුකාමට්ඨානෙයෙව නිබ්බතත්ථම්මො විස වත්තාරො පාදෙ නිව්වලෙ කත්වා
 තිට්ඨති, අයං සයො නාම. යස්ස පන කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ අවච්ඡින්නදිත්වා
 බන්ධගතං පාතෙතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො
 ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා පාතෙස්සාමිති න හොති, තත්ථෙව අවච්ඡින්නදිත්වා පාතෙති,
 අයං කුට්ටො නාම. යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ මග්ගා උක්කම්ම නිවත්තිත්වා
 පටිමග්ගං ආරොහිතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො
 ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා එවං කරිස්සාමිති න හොති, තත්ථෙව මග්ගා උක්කම්ම
 නිවත්තිත්වා පටිමග්ගං ආරොහති, අයං වඩ්ඤො නාම. යස්ස පන කාලෙන වාමතො
 කාලෙන දක්ඛිණතො කාලෙන උජුමග්ගෙනෙව ගන්තුකාමස්ස සතො යං යානං
 මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා එවං කරිස්සාමිති න හොති,
 තත්ථෙව කාලෙන වාමතො කාලෙන දක්ඛිණතො කාලෙන උජුමග්ගං ගච්ඡති, තථා
 ලණ්ඨං වා පස්සාවං වා විස්සජ්ජෙතුකාමස්ස සතො ඉදං යානං සුසම්මට්ඨං
 ආකිණ්ණමනුස්සං රමණීයං, ඉමස්මිං යානෙ එවරූපං කාතුං න යුත්තං, පුරතො
 ගන්ත්වා පටිච්ඡන්තයානෙ කරිස්සාමිති න හොති, තත්ථෙව කරොති, අයං ජම්මො
 නාම. ඉති ඉමං චතුබ්බිධමිපි කිරියං සන්ධායෙනං චුත්තං. සබ්බාති තාති සායෙයානාති
 කුට්ටෙයානාති වඩ්ඤායානාති ජම්මෙයානාති පාතුකරිස්සතීති එවං කරොන්තාපි තෙ
 සයාදයො තාති සායෙයාදීනි පාතුකරොන්ති නාම.

එවං පසුනං උත්තානභාවං දස්සෙත්වා ඉදාති මනුස්සානං ගහනභාවං
 දස්සෙත්තො අම්භාකං පන, හන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ දාසාති අන්තොජාතකා වා
 ධනක්කීතා වා කරමරාතීතා වා සයං වා දාසඛ්‍යං උපගතා. පෙස්සාති පෙසනකාරකා.
 කම්මකරාති හත්තවෙතනහතා. අඤ්ඤථාව කායෙනාති අඤ්ඤෙනෙවාකාරෙන
 කායෙන සමුදාවරන්ති, අඤ්ඤෙනෙවාකාරෙන වාචාය, අඤ්ඤෙන ව නෙසං
 ආකාරෙන චිත්තං ඨිතං හොතීති දස්සෙති. තත්ථ යෙ සම්මුඛා සාමිකෙ දිස්වා
 පච්චුග්ගමනං කරොන්ති, හත්ථතො හණ්ඩකං ගණ්හන්ති, ඉමං විස්සජ්ජෙත්වා ඉමං

ගණ්භන්තා සෙසානිපි ආසන-පඤ්ඤාපන-තාලවණ්ටබීජන-පාදධොවනාදීනි සබ්බානි කිව්වානි කරොන්ති, පරමිමුඛකාලෙ පන තෙලමිපි උත්තරන්තං න ඔලොකෙන්ති, සතග්ගනකෙපි සහස්සග්ගනකෙපි කම්මෙ පරිභායන්තෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡන්ති, ඉමෙ අඤ්ඤා ආයෙන සමුදාවරන්ති නාම. යෙ පන සම්මුඛා “අම්භාකං සාමි අම්භාකං අයොයා” තිආදීනි වත්වා පසංසන්ති, පරමිමුඛා අවත්තබ්බං නාම නත්ථි, යං ඉච්ඡන්ති, තං වදන්ති, ඉමෙ අඤ්ඤා වාචාය සමුදාවරන්ති නාම.

4. වත්තාරොමෙ පෙස්සපුග්ගලාති අයම්පි පාටිච්ඤා අනුසන්ධි. අයඤ්ඤි පෙස්සො “යාවඤ්චිදං, භන්තෙ, භගවා එවං මනුස්සගහණෙ එවං මනුස්සකසට්ඨෙ එවං මනුස්සසායෙයො වත්තමානෙ සත්තානං භිතාහිතං ජානාති” ති ආහ. පුරිමෙ ව තයො පුග්ගලා අභිතපටිපදං පටිපන්නා, උපරි චතුත්ථො භිතපටිපදං, එවමහං සත්තානං භිතාහිතං ජානාමිති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. භෙට්ඨා කන්දරකස්ස කථාය සද්ධිං යොජෙතුම්පි වට්ටති. තෙන වුත්තං “යාවඤ්චිදං භොතා ගොතමෙන සම්මා භික්ඛුසඬ්ඨො පටිපාදිතො” ති. අටස්ස භගවා “පුරිමෙ තයො පුග්ගලෙ පභාය උපරි චතුත්ථපුග්ගලස්ස භිතපටිපත්තියංයෙව පටිපාදෙමි” ති දස්සෙන්තොපි ඉමං දෙසනං ආරභි. සන්නොති ඉදං සංවිජ්ජමානාති පදස්සෙව වෙච්චනං. “සන්නා භොන්ති සම්මා වුපසන්නා” ති (විභ. 542) එත්ථ හි නිරුද්ධා සන්නාති වුත්තා. “සන්නා එතෙ විහාරා අරියස්ස චිතයෙ වුච්චන්ති” ති එත්ථ (ම. නි. 1.82) නිබ්බුතා. “සන්නො භවෙ සබ්භි පච්චෙදයන්ති” ති එත්ථ (ජා. 2.21.413) පණ්ඩිතා. ඉධ පන විජ්ජමානා උපලබ්භමානාති අත්ථො.

අත්තන්තපාදිසු අත්තානං තපති දුක්ඛාපෙතීති අත්තන්තපො. අත්තනො පරිතාපනානුයොගං අත්තපරිතාපනානුයොගං. පරං තපති දුක්ඛාපෙතීති පරන්තපො. පරෙසං පරිතාපනානුයොගං පරපරිතාපනානුයොගං. දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. නිච්ඡාතොති ඡාතං වුච්චති තණ්හා, සා අස්ස නත්ථිති නිච්ඡාතො. සබ්බකිලෙසානං නිබ්බුතන්තා නිබ්බුතො. අන්තො තාපනකිලෙසානං අභාවා සීතලො ජාතොති සීතිභූතො. ඤානමග්ගඵලනිබ්බානසුඛාති පටිසංවෙදෙතීති සුඛපටිසංවෙදී. බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනාති සෙට්ඨභූතෙන අත්තනා. චිත්තං ආරාධෙතීති චිත්තං සම්පාදෙති, පරිපූරෙති ගණ්භාති පසාදෙතීති අත්ථො.

5. දුක්ඛපටික්කුලන්ති දුක්ඛස්ස පටිකූලං, පච්චනීකසණ්ඨිතං දුක්ඛං අපත්ථයමානන්ති අත්ථො.

6. පණ්ඩිතොති ඉධ චතුභි කාරණෙහි පණ්ඩිතොති න වත්තබ්බො, සතිපට්ඨානෙසු පන කම්මං කරොතිති පණ්ඩිතොති වත්තුං වට්ටති. මහාපඤ්ඤාති ඉදම්පි මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්භාතීතිආදිනා මහාපඤ්ඤාලක්ඛණෙන න වත්තබ්බං, සතිපට්ඨානපරිග්ගාහිකාය පන පඤ්ඤාය සමන්තාගතන්තා මහාපඤ්ඤාති වත්තුං වට්ටති. මහතා අත්ථෙත සංයුත්තො අගමිස්සාති මහතා අත්ථෙත සංයුත්තො හුත්වා ගතො භවෙය්‍ය, සොතාපත්තිඵලං පාපුණෙය්‍යාති

අත්ථො. කිං පන යෙසං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො අත්ථී, බුද්ධානං සම්මුඛිභාවෙ
 ධීතෙපි තෙසං අන්තරායො හොතිති. ආම හොති, න පන බුද්ධෙ පටිච්ච, අථ බො
 කිරියපරිහානියා වා පාපමිත්තතාය වා හොති. තත්ථ කිරියපරිහානියා හොති නාම –
 සවෙ හි ධම්මසෙනාපති ධනඤ්ජානිස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආසයං ඤාත්වා ධම්මං.
 අදෙසයිස්සා, සො බ්‍රාහ්මණො සොනාපන්නො අභවිස්සා, එවං තාව කිරියපරිහානියා
 හොති. පාපමිත්තතාය හොති නාම – සවෙ හි අජාතසත්තු දෙවදත්තස්ස වචනං
 ගහෙත්වා පිතුසාතකම්මං නාකරිස්සා, සාමඤ්ඤඵලසුත්තකථිතදිවසෙව
 සොනාපන්නො අභවිස්සා, තස්ස වචනං ගහෙත්වා පිතුසාතකම්මස්ස කතත්තා පන
 න හොති, එවං පාපමිත්තතාය හොති. ඉමස්සාපි උපාසකස්ස කිරියපරිහානි ජාතා,
 අපරිනිට්ඨිතාය දෙසනාය උට්ඨන්තිවා පක්කන්තො. අපිච්ච, භික්ඛවෙ, එත්තාවතාපි
 පෙස්සො හත්ථාරොහපුත්තො මහතා අත්ථෙත සංයුත්තොති කතරෙන මහත්තෙන
 අත්ථෙත? ද්විති ආනිසංසෙහි. සො කිර උපාසකො සඬ්ඝෙ ව පසාදං පටිලභි,
 සතිපට්ඨානපරිග්ගහණත්ථාය වස්ස අභිනවො නයො උදපාදි. තෙන චුත්තං ‘‘මහතා
 අත්ථෙත සංයුත්තො’’ති. කන්දරකො පන සඬ්ඝෙ පසාදමෙව පටිලභි. එතස්ස භගවා
 කාලොති එතස්ස ධම්මක්ඛානස්ස, චතුත්තං වා පුග්ගලානං විභජනස්ස කාලො.

8. ඔරඛිකාදිසු උරඛිහා වුවුවන්ති ඵලකා, උරඛිහෙ හනතිති ඔරඛිකො.
 සුකරිකාදිසුපි එසෙව නයො. ලුද්දොති දාරුණො කක්ඛලො. මච්ඡසාතකොති
 මච්ඡන්ධකෙවට්ටො. බන්ධනාගාරිකොති බන්ධනාගාරගොපකො.
 කුරුරකම්මන්තාති දාරුණකම්මන්තා.

9. මුද්ධාවසිත්තොති බත්තියාහිසෙකෙන මුද්ධනි අහිසිත්තො. පුරත්ථීමෙන
 නගරස්සාති නගරතො පුරත්ථීමදිසාය. සන්ථාගාරන්ති යඤ්ඤසාලං. බරාජිතං
 නිවාසෙත්වාති සබුරං අජිනවම්මං නිවාසෙත්වා. සජ්ජිතෙලෙනාති සජ්ජිනා ව
 තෙලෙන ව. යපෙත්වා හි සජ්ජිං අවසෙසො යො කොචි ස්තෙනො තෙලන්ති
 වුවුවති. කණ්ඩුවමානොති නබානං ඡින්නත්තා කණ්ඩුවිතඛිකාලෙ තෙන
 කණ්ඩුවමානො. අනන්තරහිතායාති අසන්ථතාය. සරුපවච්ඡායාති සදිසවච්ඡාය.
 සවෙ ගාවී සෙතා හොති, වච්ඡොපි සෙතකොව. සවෙ ගාවී කඛරා වා රත්තා වා,
 වච්ඡොපි තාදිසො වාති එවං සරුපවච්ඡාය. සො එවමාහාති සො රාජා එවං වදෙති.
 වච්ඡතරාති තරුණවච්ඡකභාවං අතික්කන්තා බලවච්ඡා. වච්ඡතරීසුපි එසෙව
 නයො. බරිහිසත්ථායාති පරික්ඛෙපකරණත්ථාය වෙව යඤ්ඤභූමියං අත්ථරණත්ථාය
 ව. සෙසං හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ විත්ථාරිතත්තා උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කන්දරකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා

17. එවං මෙ සුතන්ති අට්ඨකනාගරසුත්තං. තත්ථ ඛෙලුවගාමකොති වෙසාලියා දක්ඛිණපස්සෙ අවිදුරෙ ඛෙලුවගාමකො නාම අත්ථී, තං ගොවරගාමං කත්වාති අත්ථො. දසමොති සො හි ජාතිගොත්තවසෙන වෙව සාරජ්ජත්තකුලගණනය ව දසමෙ යානෙ ගණියති, තෙනස්ස දසමොත්වෙව නාමං ජාතං. අට්ඨකනාගරොති අට්ඨකනාගරවාසී. කුක්කුටාරාමොති කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො ආරාමො.

18. තෙන භගවතා...පෙ.... අක්ඛාතොති එත්ථ අයං සඬ්ඛෙපත්ථො, යො සො භගවා සමතිංස පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තෙන භගවතා, තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං ජානතා, භත්ථතලෙ යපිතආමලකං විය සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං පස්සතා. අපිව පුබ්බෙනිවාසාදීහි ජානතා, දිබ්බෙන වක්ඛුනා පස්සතා, තීහි විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි ජානතා, සබ්බත්ථ අජ්ජට්ඨතෙන සමන්තවක්ඛුනා පස්සතා, සබ්බධම්මජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය ජානතා, සබ්බසත්තානං වක්ඛුච්ඡයාතීතාති තිරොකුට්ටාදිගතාතිපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසවක්ඛුනා පස්සතා, අත්තභිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ජානතා, පරභිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා, අරීනං භතත්තා පච්චයාදීනඤ්ච අරභත්තා අරභතා, සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන. අන්තරායිකධම්මෙ වා ජානතා, නිය්‍යානිකධම්මෙ පස්සතා, කිලෙසාරීනං භතත්තා අරභතා, සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං චතුර්වෙසාරජ්ජවසෙන චතුහි කාරණෙහි ථොමිතෙන. අත්ථී නු ඛො එකො ධම්මො අක්ඛාතොති.

19. අභිසඬ්ඛතන්ති කතං උජ්ජාදිතං. අභිසඤ්චෙතයිතන්ති චෙතයිතං පකප්පිතං. සො තත්ථ ඨිතොති සො තස්මිං සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඨිතො. ධම්මරාගෙන ධම්මනන්දියාති පදද්වයෙහි සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො චුත්තො. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බෙන සබ්බං ඡන්දරාගං පරියාදියිතුං සක්කොන්තො අරභා හොති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති. සො සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගස්ස අජ්ජහිතත්තා චතුත්ථජ්ඣානවෙතනාය සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තති, අයං ආවරියානං සමානකථා.

විතණ්ඩවාදී පනාහ “තෙනෙව ධම්මරාගෙනාති වචනතො අකුසලෙන සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තති” ති සො “සුත්තං ආහරා” ති වත්තබ්බො, අද්ධා අඤ්ඤං අපස්සන්තො ඉදමෙව ආහරිස්සති, තතො වත්තබ්බො “කිං පනිදං සුත්තං නෙය්‍යත්ථං නීතත්ථ” න්ති, අද්ධා නීතත්ථන්ති වක්ඛති. තතො වත්තබ්බො – එවං සන්නෙ අනාගාමීඵලත්ථිකෙන සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො කත්තබ්බො භවිස්සති, ඡන්දරාගෙ උජ්ජාදිතෙ අනාගාමීඵලං පටිවිද්ධං භවිස්සති “මා සුත්තං මෙ ලද්ධ” න්ති යං වා තං වා දීපෙහි. පඤ්ඤං කථෙන්නෙන හි ආවරියස්ස සන්නිකෙ උග්ගහෙත්වා අත්ථරසං පටිවිජ්ඣිත්වා කථෙතුං වට්ටති, අකුසලෙන හි සග්ගෙ, කුසලෙන වා අපායෙ පටිසන්ධි නාම නත්ථී. චුත්තඤ්ඤෙන භගවතා –

“න, හික්බවෙ, ලොහජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාවි සුගතියො, අථ ඛො, හික්බවෙ, ලොහජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොති පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාවි දුග්ගතියො” ති –

එවං පඤ්ඤාපෙතඛිංඛො. සචෙ සඤ්ජානාති සඤ්ජානාතු, නො චෙ සඤ්ජානාති, “ගච්ඡ පාතොව විහාරං පටිසිත්වා යාගුං පිවාහී” ති උයොයාජෙතඛිංඛො.

යථා ච පන ඉමස්මිං සුත්තෙ, එවං මහාමාලුකොවාදෙපි මහාසතිපට්ඨානෙපි කායගතාසතිසුත්තෙපි සමථවිපස්සනා කථිතා. තත්ථ ඉමස්මිං සුත්තෙ සමථවසෙන ගච්ඡතොපි විපස්සනාවසෙන ගච්ඡතොපි සමථධුරමෙව ධුරං, මහාමාලුකොවාදෙ විපස්සනාව ධුරං, මහාසතිපට්ඨානං පන විපස්සනුත්තරං නාම කථිතං, කායගතාසතිසුත්තං සමුත්තරන්ති.

අයං ඛො ගහපති...පෙ.... එකධම්මො අක්ඛාතොති එකධම්මං පුච්ඡිතෙන අයම්පි එකධම්මොති එවං පුච්ඡාවසෙන කථිතත්තා එකාදසපි ධම්මා එකධම්මො නාම ජාතො. මහාසකුලුදායිසුත්තස්මිඤ්චි එකුනච්ඡති පඛිඛාති පටිපදාවසෙන එකධම්මො නාම ජානාති, ඉධ එකාදසපුච්ඡාවසෙන එකධම්මොති ආගතාති. අමතුප්පත්තියත්ථෙත වා සඛිඛාතිපි එකධම්මොති වත්තුං වට්ටති.

21. නිධිමුඛං ගවෙසන්තොති නිධිං පරියෙසන්තො. සකිදෙවාති එකපයොගෙන. කථං පන එකපයොගෙනෙව එකාදසන්තං නිධිනං අධිගමො හොතිති. ඉධෙකච්චො අරඤ්ඤෙ නිධිං ගවෙසමානො වරති, තමෙනං අඤ්ඤතරො අත්ථවරකො දිස්වා “කිං හො වරසී” ති පුච්ඡති. සො “ජීවිතවුත්තිං පරියෙසාමී” ති ආහ. ඉතරො “තෙන හි සම්ම ආගච්ඡ, එතං පාසාණං පවත්තෙහී” ති ආහ. සො තං පවත්තෙත්වා උපරුපරි යජිතා වා කුච්ඡියා කුච්ඡිං ආහච්ච යිතා වා එකාදස කුම්භියො පස්සෙය්‍යා, එවං එකපයොගෙන එකාදසන්තං නිධිනං අධිගමො හොති.

ආචරියධනං පරියෙසිස්සන්තිති අඤ්ඤතිත්ථියා හි යස්ස සන්තිකෙ සිජ්පං උග්ගණ්හන්ති, තස්ස සිජ්පුග්ගහණතො පුරෙ වා පච්ඡා වා අන්තරන්තරෙ වා ගෙහතො නිහරිත්වා ධනං දෙන්ති. යෙසං ගෙහෙ නත්ථි, තෙ ඤාතිසභාගතො පරියෙසන්ති, තථා අලභමානා හික්බම්පි වරිත්වා දෙන්තියෙව. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

කිමඛිගං පනාහන්ති ඛාහිරකා තාව අනියානිකෙපි සාසනෙ සිජ්පමත්තදායකස්ස ධනං පරියෙසන්ති; අහං පන එවංචිධෙ නියානිකසාසනෙ එකාදසවිධං අමතුප්පත්තිපටිපදං දෙසෙන්නස්ස ආචරියස්ස පූජං කිං න කරිස්සාමි, කරිස්සාමියෙවාති වදති. පච්චෙකදුස්සයුගෙන අච්ඡාදෙසීති එකමෙකස්ස හික්බුනො

එකෙකු දුස්සයුගමදාසීනි අත්පො. සමුදාවාරවචනං පනෙන්ථ එවරුපං හොති, තස්මා අවිජාදෙසීනි වුත්තං. පඤ්චසතවිහාරන්ති පඤ්චසතග්ගනිකං පණ්ණසාලං කාරෙසීති අත්පො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සෙබසුත්තවණ්ණනා

22. එවං මෙ සුතන්ති සෙබසුත්තං. තත්ථ නවං සන්ථාගාරන්ති අධුනා කාරිතං සන්ථාගාරං, එකා මහාසාලාති අත්පො. උයොගකාලාදීසු හි රාජානො තත්ථ යත්වා “එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා, එත්තකා උහොහි පස්සෙහි, එත්තකා හත්ථීසු අහිරුහන්තු, එත්තකා අස්සෙසු, එත්තකා රටෙසු තිට්ඨන්තු” ති එවං සන්ථං කරොන්ති, මරියාදං බන්ධන්ති, තස්මා තං යානං සන්ථාගාරන්ති වුවචති. උයොගගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහෙසු අල්ලගොමයපරිහණ්ඩාදීනි කරොන්ති, තාව ද්වෙ තීණි දිවසානි තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථම්භන්තිති සන්ථාගාරං. තෙසං රාජුනං සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාරං ගණරාජානො හි තෙ, තස්මා උප්පන්නකිව්චං එකස්ස වසෙන න ඡීජ්ජති, සබ්බෙසං ඡන්දො ලද්ධං වට්ටති, තස්මා සබ්බෙ තත්ථ සන්තිපතිත්වා අනුසාසන්ති. තෙන වුත්තං “සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාර” න්ති. යස්මා පනෙන තත්ථ සන්තිපතිත්වා “ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ටති, ඉමස්මිං කාලෙ වසිතු” න්ති එවමාදිනා නයෙන සරාවාසකිව්චානි සම්මන්ත්රයන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං සරාවාසං තත්ථ සන්ථරන්තිපි සන්ථාගාරං. අවිරකාරිතං හොතීති කට්ඨකම්ම-සිලාකම්ම-චිත්තකම්මාදිවසෙන සුසප්පිතං දෙවවිමානං විය අධුනා නිට්ඨාපිතං. සමණෙන වානි එත්ථ යස්මා සරවත්ථුපරිග්ගහකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති, තස්මා “දෙවෙන වා” ති අවත්වා “සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනවි වා මනුස්සභූතෙනා” ති වුත්තං.

යෙන භගවා තෙනුපසඬකම්මිසුති සන්ථාගාරං නිට්ඨිතන්ති සුත්වා “ගච්ඡාම, නං පස්සිස්සාමා” ති ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය සබ්බං ඔලොකෙන්වා “ඉදං සන්ථාගාරං දෙවවිමානසදිසං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං කෙන පයමං පරිභුත්තං අම්භාකං දීසරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා” ති චිත්තෙන්වා “අම්භාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස පයමං දියාමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, දක්ඛිණෙයාවසෙන දියාමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, තස්මා පයමං සන්ථාරං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, හික්ඛුසඬසස්ස ආගමනං කරස්සාම, හික්ඛුසඬසෙ ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සති, සන්ථාරං තියාමරත්තිං අම්භාකං ධම්මකථං කථාපෙස්සාම, ඉති තිහි රතනෙහි පරිභුත්තං මයං පච්ඡා පරිභුඤ්ජිස්සාම, එවං නො දීසරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති” ති සන්තිට්ඨානං කත්වා උපසඬකම්මිසු.

යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඬකම්සුති තං දිවසං කිර සන්ථාගාරං කිඤ්චාපි රාජකුලානං දස්සනත්ථාය දෙවවිමානං විය සුසජ්ජිතං හොති සුපට්ඨගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා අප්පඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා අත්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා භගවතො මනං ජානිත්වා ව පඤ්ඤාපෙස්සාමාති වින්තෙත්වා තෙ භගවත්තං උපසඬකම්සු. ඉදානි පන මනං ලභිත්වා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඬකම්සු.

සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වාති යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං තං සන්ථරාපෙත්වා. සබ්බපයමං තාව “ගොමයං නාම සබ්බමඬගලෙසු වට්ටති” ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා පරිසුක්ඛභාවං ඤාත්වා යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං න පඤ්ඤායති, එවං චතුජ්ජානියගන්ධෙහි ලිම්පාපෙත්වා උපරි නානාවණ්ණෙ කටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජවකෙ ආදිං කත්වා භත්ථත්ථරක-අස්සත්ථරක-සීහත්ථරක-බ්‍රහ්මස්ත්ථරක-චන්දත්ථරක-සූරියත්ථරක-විත්තත්ථරකාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරණෙහි සන්ථරිතබ්බකයුත්තං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන වුත්තං “සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වා” ති.

ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වාති මජ්ඣිමනිකායෙ තාව මඬගලත්ථම්භං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං පච්චත්ථරිත්වා භගවතො ලොභිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තදාමාදීහි පච්චත්ථරණෙහි අලඬකරිත්වා සමන්තා ද්වාදසභත්ථට්ඨානෙ පුප්ඵජාලං කරිත්වා තිංසභත්ථමත්තං යානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමහිත්තිං නිස්සාය හික්ඛුසඬසස්ස පල්ලඬකපීඨ-අපස්සයපීඨ-මුණ්ඩපීඨානි පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි සෙතපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා පාචිනහිත්තිං නිස්සාය අත්තනො අත්තනො මහාපිට්ඨිකකොජවකෙ පඤ්ඤාපෙත්වා භංසලොමාදිපූරිතානි උපධානානි යපාපෙසුං “එවං අකිලමානා සබ්බරත්තිං ධම්මං සුණ්ණස්සාමා” ති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං “ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා” ති.

උදකමණිකන්ති මහාකුච්ඡිකං උදකවාට්ටං. උපට්ඨපෙත්වාති එවං භගවා ච හික්ඛුසඬසො ච යථාරුචියා භත්ථෙ වා ධොවිස්සන්ති පාදෙ වා, මුඛං වා වික්ඛාලෙස්සන්ති තෙසු තෙසු යානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පුරාපෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි වෙව උදකවාසවුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨාපෙසුං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං “උපට්ඨපෙත්වා” ති.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩාසු දීපිකාසු යොනකරුපකිරාතරුපකාදීනං භත්ථෙ යපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලකාදීසු ච තෙලප්පදීපං ජලයිත්වාති අත්ථො. යෙන භගවා තෙනුපසඬකම්සුති එත්ථ පන තෙ සක්‍යරාජානො න කෙවලං සන්ථාගාරමෙව, අථ බො යොජනාවට්ටෙ කපිලවත්ථුස්මිං නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා

ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණසට්ඨෙ ව කදලියො ව යපාපෙත්වා සකලනගරං දීපමාලාදීහි විජ්ජකිණ්ණකාරකං විය කත්වා “බීරපායකෙ දාරකෙ බීරං පායෙථ, දහරෙ කුමාරෙ ලහුං ලහුං භොපෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ ඵකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අජ්ජසද්දකාමා භොන්ති” ති හෙරිං වරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඬකමිංසු.

අථ බො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තවීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඬසෙන යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඬකමිති. “යස්ස දානි, හන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤති” ති ඵවං කිර කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාබාරසෙන තිත්තරත්තකොවිළාරපුජ්ඵවණ්ණං රත්තදුපට්ඨං කත්තරියා පදුමං කත්තන්තො විය සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඬගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය විජ්ජුල්ලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනද්ධන්තො විය රත්තසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ගිකෙ පවාළජාලං බිපමානො විය සුවණ්ණවෙනියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය ගච්ඡන්තං පුණ්ණවන්දං රත්තවණ්ණවලාහකෙන පටිච්ඡාදයමානො විය කඤ්චනපබ්බතමත්ථකෙ සුපක්කලාබාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය චිත්තකුට්ඨකමත්ථකං විජ්ජුල්ලතාය පරික්ඛිපන්තො විය ව සවක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරං මහාපථවිං වාලෙන්වා ගහිතං නිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකුලං පාරුපිත්වා ගන්ධකුට්ඨවාරතො නික්ඛමි කඤ්චනගුහතො සිභො විය උදයපබ්බතකුට්ඨො පුණ්ණවන්දො විය ව. නික්ඛමිත්වා පන ගන්ධකුට්ඨපමුඛෙ අට්ඨාසි.

අථස්ස කායතො මෙසමුඛෙහි විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකමඤ්ජරිපත්තපුජ්ඵඵලවිටපෙ විය ආරාමරුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව ව අත්තනො අත්තනො පත්තවීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඬසො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ පන පරිවාරෙත්වා ධීතා භික්ඛු ඵවරුපා අහෙසුං අජ්ජිච්ඡා සන්තුට්ඨා පටිච්ඡිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා චත්තාරො චචනක්ඛමා වොදකා පාපගර්භී සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසම්පන්නාති. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාචා පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො මහාථෙරාපි නං මෙසවණ්ණං පංසුකුලං පාරුපිත්වා මණ්ඩමමමමිකා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු චත්තරාගා භිත්තකිලෙසා විජට්ඨපටා ඡිත්තබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං චිත්තරාගො චිත්තරාගෙහි, චිත්තදොසො චිත්තදොසෙහි, චිත්තමොහො චිත්තමොහෙහි, නිත්තණ්ණො නිත්තණ්ණෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො බහුස්සුතබුද්ධෙහි පරිවාරිතො, පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නචුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඬගපරිවාරිතො විය චක්කවත්ති, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය භාරිතමහාබිරග්ගා, තාරාගණපරිවාරිතො විය

පුණ්ණවන්දො, අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන
කපිලවත්ථුගමනමග්ගං පටිපජ්ජී.

අටස්ස පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨන්තිවා
අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. පච්ඡිමකායතො දක්ඛිණහත්ථතො, වාමහත්ථතො
සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨන්තිවා අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. උපරි
කෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවත්තෙනි මොරගීවවණ්ණා රස්මී උට්ඨන්තිවා
ගගනතලෙ අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. හෙට්ඨා පාදතලෙනි පවාළවණ්ණා රස්මී
උට්ඨන්තිවා සනප්පට්ඨං අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. එවං සමන්තා
අසිතිහත්ථමත්තං යානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විජ්ජන්දමානා
කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාහි නිව්ජරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දජාලා විය
වාතුද්දීපිකමහාමෙසතො නික්ඛන්තවිජ්ජුල්ලතා විය විධාවිංසු. සබ්බදිසාභාගා
සුවණ්ණවම්පකපුප්පෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණසංථා
නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපට්ඨපරික්ඛිත්තා විය,
වෙරම්භවාතසමුට්ඨිතකිංසුකකණ්ණිකාරපුප්ඵවුණ්ණසමොකිණ්ණා විය විජ්ජකිරිංසු.

හගවතොපි අසිතිඅනුබ්බාසද්දන්තාමප්පහාද්වත්තිංසවරලක්ඛණසමුප්පලං සරිරං
සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං, විකසිතමිව පද්මවනං, සබ්බපාලිචුල්ලො විය
යොජනසතිකො පාරිච්ජන්තකො, පටිපාටියා යපිතානං ද්වත්තිංසුවන්දානං
ද්වත්තිංසසුරියානං ද්වත්තිංසවක්කවත්තිනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං
ද්වත්තිංසමහාබ්බමානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථං, යථා තං දසහි
පාරමිහි දසහි උපපාරමිහි දසහි පරමත්ථපාරමිහි සුපුරිතාහි සමතිංසපාරමිතාහි
අලඬිකතං. කප්පසතසහසාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයායානි දින්තදානං රක්ඛිතසීලං
කතකල්යාණකම්මං එකස්මිං අත්තභාවෙ ඔසරිත්වා විපාකං දාතුං යානං අලභමානං
සම්බාධපත්තං විය අහොසි. නාවාසහස්සහණ්ඩං එකනාවං ආරොපනකාලො විය,
සකට්ඨසහස්සහණ්ඩං එකසකට්ඨං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවිසතියා නදීනං ඔසස්ස
සමිහිප්ප මුඛද්වාරෙ එකතො රාසිභූතකාලො විය ච අහොසි.

ඉමාය බුද්ධසිරියා ඔහාසමානස්සාපි ච හගවතො පුරතො අනෙකානි
දණ්ඩදීපිකසහස්සානි උක්ඛිපිංසු. තථා පච්ජතො. වාමපස්සෙ දක්ඛිණපස්සෙ.
ජාතිකුසුමවම්පකවනමල්ලිකරත්තුප්පලනීලප්පලමකුලසින්දුවාරපුප්ඵානි වෙච
නීලපිතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධවුණ්ණානි ච වාතුද්දීපිකමෙසවිස්සට්ඨොදකවුට්ඨියො
විය විජ්ජකිරිංසු. පඤ්චඬ්ඛිකතුරියනිග්ගොසා වෙච
බුද්ධමිමසඬ්ඛිගුණප්පට්ඨංයුත්තා ථුතිසොසා ච සබ්බදිසා පුරයිංසු.
දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනං අක්ඛිති අමතපානං විය ලහිංසු.
ඉමස්මිං පන යානෙ යත්වා පදසහස්සෙන ගමනවණ්ණං චත්තුං වට්ටති. තත්ත්වං
මුඛමත්තං —

“එවං සබ්බඬ්ඛගසම්පන්නො, කම්පයන්නො වසුන්ධරං;
අහෙය්‍යන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

දක්ඛිණං පඨමං පාදං, උද්ධරන්නො නරාසහො;
ගච්ඡන්නො සිරිසම්පන්නො, සොහනෙ ද්විපදුන්නමො.

ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨා පාදනලං මුදු;
සමං සම්පුසනෙ භූමිං, රජසා නුපලිජ්ජති.

නින්නට්ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පට්ඨි ච අවෙනනා.

පාසාණා සක්ඛරා වෙච, කථලා බාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විචජ්ජන්ති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ.

නාතිදුරෙ උද්ධරති, නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අසට්ටයන්නො නියාති, උහො ජාණු ච ගොජ්ඣකෙ.

නාතිසීසං පක්කමති, සම්පන්නවරණො මුනි;
න චාතිසණ්ඨකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

උද්ධං අධො ච තිරියං, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තමහි පෙක්ඛති.

නාගචික්කන්තවාරො සො, ගමනෙ සොහනෙ ජිනො;
චාරුං ගච්ඡති ලොකග්ගො, භාසයන්නො සදෙවකෙ.

උඨරාජාව සොහන්නො, චතුචාරීච කෙසරී;
තොසයන්නො බහු සත්තෙ, පුරං සෙට්ඨං උපාගමී''ති.

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස, එවංවිධෙසු කාලෙසු බුද්ධස්ස සරිරවණ්ණෙ චා
ගුණවණ්ණෙ චා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං චුණ්ණියපදෙහි චා
ගාථාබන්ධෙන චා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං චත්තබ්බං. දුක්කථිතන්ති න
චත්තබ්බං. අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා, තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං
චත්තුං අසමත්ථා, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඬිකතජ්ජටියත්තං
සකායරාජපුරං පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන ගන්ධදුමවාසචුණ්ණාදීහි
පූජයමානො සන්ථාගාරං පාවිසි. තෙන චුත්තං – ‘‘අථ බො භගවා නිවාසෙත්වා
පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඤ්ඤායෙන එවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඬිකමී’’ති.

භගවත්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති භගවත්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා
භික්ඛුනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන න්භාපෙත්වා
දුකුලචුම්බටකෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඬ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා
රත්තකම්බලපලිවෙඨිතෙ පීඨෙ යපිතරත්තසුවණ්ණසනපටිමා විය අතිවිරොචිත්ථ.
අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණ්ණනමග්ගො –

“ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාලං, නාගවික්කන්තවරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

තස්මිං නිසින්තො නරදම්මසාරථී,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;
විරොචති චිතමලො, මණිවෙරොචනො යථා.

මහාසාලොච සම්පුල්ලො, නෙරුරාජාවලඬිකතො;
සුවණ්ණයුපසඬිකාසො, පදුමො කොකනදො යථා.

ජලන්තො දීපරුක්ඛොච, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛි;
දෙවානං පාරිච්ඡන්තොච, සබ්බපුල්ලො විරොචථා”ති.

කාපිලවත්ථවෙ සකොස බහුදෙව රත්තිං ධම්මීයා කථායාති එත්ථ ධම්මී කථා
නාම සන්ථාගාරඅනුමොදනප්පටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා. තදා හි
භගවා ආකාසගඬිගං ඔනාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඬ්ඨන්තො විය මහාජම්බුං
බන්ධෙ ගහෙන්වා වාලෙන්තො විය යොජනිකං මධුහණ්ඩං චක්කයන්තෙන
පිළෙත්වා මධුපානං පායමානො විය කාපිලවත්ථවානං සකායානං හිතසුඛාවහං
පකිණ්ණකකථං කථෙසි. “ආවාසදානං නාමෙතං මහාරාජ මහන්තං, තුම්භාකං
ආවාසො මයා පරිභුන්තො භික්ඛුසඬ්ඨසෙන පරිභුන්තො මයා ච භික්ඛුසඬ්ඨසෙන ච
පරිභුන්තො පන ධම්මරතනෙන පරිභුන්තො යෙවාති තීහි රතනෙහි පරිභුන්තො නාම
හොති. ආවාසදානස්මිඤ්ඤි දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති.
භූමට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාධාමණ්ඩපස්ස වාපි ආනිසංසො නාම පරිච්ඡින්නදිතුං න
සක්කා”ති නානානයවිචිත්තං බහුං ධම්මකථං කථෙත්වා –

“සිතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාලමිගාති ව;
සරීසපෙ ව මකසෙ, සිසිරෙ වාපි වුට්ඨියො.

තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඤායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

විහාරදානං සඬ්ඨස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන චණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තතො.

විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්තඤ්ච පානඤ්ච, චත්ථසෙනාසනාති ව.

දදෙයා උජුහුනෙසු, විජ්ජසන්නෙන චෙනසා;
 තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නි, සබ්බදුක්ඛාපනුදනං;
 යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො''ති. (වුළුව. 295) –

එවං අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො, අයම්පි ආනිසංසොති බහුදෙවරත්තිං අතිරෙකතරං
 දියඨිස්සාමං ආවාසානිසංසකථං කථෙසි. තත්ථ ඉමා ගාථාව සඨගහං ආරුළුහා,
 පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඨගහං න ආරොහති. සන්දස්සෙසීතිආදීනි
 වුත්තත්ථානෙව.

ආයස්මත්තං ආනන්දං ආමන්තෙසීති ධම්මකථං කථාපෙතුකාමො ජානාපෙසි.
 අථ කස්මා සාරිපුත්තමහාමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදීසු අසීතිමහාථෙරෙසු
 විජ්ජමානෙසු හගවා ආනන්දත්ථෙරස්ස භාරමකාසීති. පරිසජ්ඣාසයවසෙන.
 ආයස්මා හි ආනන්දො බහුස්සුතානං අග්ගො, පහොසි පරිමණ්ඩලෙහි
 පදබ්බාසෙති මධුරධම්මකථං කථෙතුන්ති සාකියමණ්ඩලෙ පාකටො
 පඤ්ඤාතො. තස්ස සක්ඛාරාජුහි විහාරං ගන්ත්වාපි ධම්මකථා සුතපුබ්බා, ඔරොධා
 පන තෙසං න යථාරුචියා විහාරං ගන්තුං ලහන්ති, තෙසං එතදහොසි – ‘‘අහො වත
 හගවා අප්පංසෙව ධම්මකථං කථෙත්වා අමහාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස ආනන්දස්ස භාරං
 කරෙය්‍යා’’ති. තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන හගවා තස්සෙව භාරමකාසී.

සෙබො පාටිපදොති පටිපන්නකො සෙබසමණො. සො තුය්හං පටිහාතු
 උපට්ඨාතු, තස්ස පටිපදං දෙසෙහීති පටිපදාය පුග්ගලං නියමෙත්වා දස්සෙති. කස්මා
 පන හගවා ඉමං පටිපදං නියමෙසි? බහුහි කාරණෙහි. ඉමෙ තාව සක්ඛා
 මඨගලසාලාය මඨගලං පච්චාසිසන්ති වඨ්ඨිං ඉච්ඡන්ති, අයඤ්ච සෙබපටිපදා මය්හං
 සාසනෙ මඨගලපටිපදා වඨ්ඨමානකපටිපදානිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. තස්සඤ්ච
 පරිසති සෙබාව බහු නිසින්තා, තෙ අත්තනා පටිවිද්ධට්ඨානෙ කථියමානෙ
 අකිලමන්තාව සල්ලක්ඛෙස්සන්තීතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. ආයස්මා ව ආනන්දො
 සෙබපටිසම්භිදාපත්තොව, සො අත්තනා පටිවිද්ධෙ පච්චක්ඛට්ඨානෙ කථෙත්තො
 අකිලමන්තො විඤ්ඤාපෙතුං සක්ඛිස්සන්තීතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. සෙබපටිපදාය
 ව තිස්සොපි සික්ඛා ඔසටා, තත්ථ අධිසීලසික්ඛාය කථිතාය සකලං විනයපිටකං
 කථිතමෙව හොති, අධිවිත්තසික්ඛාය කථිතාය සකලං සුත්තන්තපිටකං කථිතං
 හොති, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය කථිතාය සකලං අභිධම්මපිටකං කථිතං හොති,
 ආනන්දො ව බහුස්සුතො තිපිටකධරො, සො පහොති තිහි පිටකෙහි තිස්සො සික්ඛා
 කථෙතුං, එවං කථිතෙ සක්ඛානං මඨගලමෙව වඨ්ඨියෙව හවිස්සන්තීතිපි ඉමං පටිපදං
 නියමෙසි.

පිට්ඨි මෙ ආගිලායතීති කස්මා ආගිලායති? හගවතො හි ඡබ්බස්සානි පධානං
 පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි, අථස්ස අපරහාගෙ මහල්ලකකාලෙ
 පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි. අකාරණං වා එතං. පහොති හි හගවා උප්පන්නං වෙදනං
 වික්ඛම්භෙත්වා එකමිපි ද්වෙපි සත්තාහෙ එකපල්ලඨකෙන නිසීදිතුං.
 සන්ථාගාරසාලං පන චතුහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි, තත්ථ

පාදධොවනට්ඨානතො යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ යානෙ ගමනං නිජ්ඵන්නං. ධම්මාසනං පත්තො ථොකං යත්වා නිසීදි, එත්තකෙ යානං. දියඬිඬියාමං ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ යානෙ නිසජ්ජා නිජ්ඵන්නා. ඉදානි දක්ඛිණෙන පස්සෙන ථොකං නිපන්තෙ සයනං නිජ්ඵජ්ජිස්සතීති එවං චතුභි ඉරියාපට්ඨෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. උපාදින්නකසරිරඤ්ච නාම ‘නො ආගිලායතී’ති න චත්තබ්බං, තස්මා චිරං නිසජ්ජාය සඤ්ජානං අප්පකම්පි ආගිලායනං ගහෙත්වා එවමාහ.

සඬිසාරිං පඤ්ඤාපෙත්වාති සන්ථාගාරස්ස කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො පට්ටසාණං පරික්ඛිපාපෙත්වා කජ්ජියමඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා කජ්ජියපච්චත්ථරණෙන අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණ-තාරක-ගන්ධමාලා-දාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලජ්ජදීපං ආරොපයිංසු ‘අප්පෙව නාම සන්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමන්තො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍යා, එවං නො ඉමං සන්ථාගාරං භගවතා චතුභි ඉරියාපට්ඨෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’ති. සන්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඬිසාරිං පඤ්ඤාපෙත්වා නිපජ්ජි. උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වාති එත්තකං කාලං අතික්කමිත්වා වුට්ඨහිස්සාමිති වුට්ඨානසඤ්ඤං විත්තෙ යපෙත්වා.

23. මහානාමං සක්කං ආමන්තෙසීති යො කිර තස්මිං කාලෙ තස්සං පරිසති ජෙට්ඨකො පාමොක්ඛො, තස්මිං සඬිගහිතෙ සෙසපරිසා සඬිගහිතාව හොතීති ථෙරො තමෙව ආමන්තෙසි. සීලසම්පන්නොති සීලෙන සම්පන්නො, සම්පන්නසීලො පරිපුණ්ණසීලොති අත්ථො. සද්ධම්මෙහීති සුන්දරධම්මෙහි, සතං වා සප්පුරිසානං ධම්මෙහි.

24. කථඤ්ච මහානාමාති ඉමිනා එත්තකෙන යානෙන සෙබ්පට්ඨපදාය මාතිකං යපෙත්වා පටිපාටියා විත්ථාරෙතුකාමො එවමාහ. තත්ථ සීලසම්පන්නොතිආදීති ‘සම්පන්නසීලා, හික්ඛවෙ, විහරථා’ති ආකඬ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

25. කායදුච්චරිතෙනාතිආදීසු උපයොගත්ථෙ කරණච්චනං, හිරිශිතබ්බාති කායදුච්චරිතාදීති හිරියති ජිගුච්ඡතීති අත්ථො. ඔත්තජ්ජනිද්දෙසෙ හෙත්ථත්ථෙ කරණච්චනං, කායදුච්චරිතාදීහි ඔත්තජ්ජස්ස හෙතුභූතෙහි ඔත්තජ්ජනි භායතීති අත්ථො. ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො අනොසක්කිතමානසො. පහානායාති පහානත්ථාය. උපසම්පදායාති පටිලාභත්ථාය. ථාමවාති වීරියථාමෙන සමන්තාගතො. දළ්භපරක්කමොති ථීරපරක්කමො. අතික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසුති කුසලෙසු ධම්මෙසු අනොරොපිතධුරො අනොසක්කිතවීරියො. පරමෙනාති උත්තමෙන. සතිනෙපක්කෙනාති සතියා ව නිපකභාවෙන ව. කස්මා පන සතිභාජනියෙ පඤ්ඤා ආගතාති? සතියා බලවභාවදීපනත්ථං. පඤ්ඤාවිජ්ජසුත්තා හි සති දුබ්බලා හොති, සම්පසුත්තා බලවතීති.

විරකතමිනි අත්තනා වා පරෙන වා කායෙන විරකතං වෙනියඛිගණවත්තාදි අසිති මහාවත්තපටිපත්තිපුරණං. විරහාසිතමිනි අත්තනා වා පරෙන වා වාචාය විරහාසිතං සක්කච්චං උද්දිසන-උද්දිසාපන-ධම්මොසාරණ-ධම්මදෙසනා-උපනිසින්නකථා-අනුමොදනියාදිවසෙන පවත්තිතං වචිකම්මං. සරිතා අනුස්සරිතාති තස්මිං කායෙන විරකතෙ “කායො නාම කායවිඤ්ඤත්ති, විරහාසිතෙ වාචා නාම වචිවිඤ්ඤත්ති. තදුභයමිපි රූපං, තංසමුට්ඨාපිකා චිත්තවෙනසිකා අරූපං. ඉති ඉමෙ රූපාරූපධම්මා එවං උප්පජ්ජන්වා එවං නිරුද්ධා”ති සරති වෙව අනුස්සරති ව, සතිසම්බොජ්ඣකඛිගං සමුට්ඨාපෙනිති අත්ථො. බොජ්ඣකඛිගසමුට්ඨාපිකා හි සති ඉධ අධිප්පෙනා. තාය සතියා එස සකිම්පි සරණෙන සරිතා, පුනප්පුනං සරණෙන අනුස්සරිතාති වෙදිතබ්බා.

උදයත්ථගාමිනියාති පඤ්චන්තං බන්ධනං උදයවයගාමිනියා උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිච්ඡක්කිතුං සමත්ථාය. අරියායාති වික්ඛම්භනවසෙන ව සමුච්ඡෙදවසෙන ව කිලෙසෙහි ආරකා ධීතාය පරිසුද්ධාය. පඤ්ඤාය සමන්තාගතොති විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙව මග්ගපඤ්ඤාය ව සමඛිගිභූතො. නිබ්බේධිකායාති සායෙව නිබ්බේජ්ඣනතො නිබ්බේධිකාති වුවචති, තාය සමන්තාගතොති අත්ථො. තත්ථ මග්ගපඤ්ඤාය සමුච්ඡෙදවසෙන අනිබ්බේදධුඛිබ්බං අපදාලිතපුඛිබ්බං ලොභක්ඛන්ධං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බේජ්ඣති පදාලෙතිති නිබ්බේධිකා. විපස්සනාපඤ්ඤාය තදඛිගවසෙන නිබ්බේධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො වාති විපස්සනා “නිබ්බේධිකා”ති වත්තුං වට්ටති. සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති ඉධාපි මග්ගපඤ්ඤා “සම්මා හෙතුනා නයෙන වට්ටදුක්ඛං බෙපයමානා ගච්ඡතිති සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී නාම. විපස්සනා තදඛිගවසෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච බෙපයමානා ගච්ඡතිති දුක්ඛක්ඛයගාමිනී. දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා වා මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො එසා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී”ති වෙදිතබ්බා.

26. අභිවෙතසිකානන්ති අභිචිත්තං සෙට්ඨචිත්තං සිතානං නිස්සිතානං.
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛපටිලාභහෙතුනං. නිකාමලාභීති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතා. අකිච්ඡලාභීති නිදුක්ඛලාභී. අකසිරලාභීති විපුලලාභී. පගුණභාවෙන එකො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙ පන අකිලමන්තො වික්ඛම්භෙතුං න සක්කොති, සො අත්තනො අනිච්ඡාය බිප්පමෙව වුට්ඨාති, යථාපරිච්ඡෙදවසෙන සමාපත්තිං යපෙතුං න සක්කොති අයං කිච්ඡලාභී කසිරලාභී නාම. එකො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ ව සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙ ව අකිලමන්තො වික්ඛම්භෙති, සො යථාපරිච්ඡෙදවසෙනෙව වුට්ඨාතුං සක්කොති, අයං අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී නාම.

27. අයං වුවචති මහානාම අරියසාවකො සෙබො පාටිපදොති මහානාම
අරියසාවකො සෙබො පාටිපදො විපස්සනාගබ්භාය වඩ්ඪමානකපටිපදාය සමන්තාගතොති වුවචතිති දස්සෙති. අපුච්චණ්ඩකායාති අපුත්තිඅණ්ඩකාය. භබ්බො

අභිනිබ්භිදායාති විපස්සනාදිඤාණප්පහෙදාය භබ්බො. සම්බොධායාති අරියමග්ගාය. අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්සාති අරහත්තං අනුත්තරො යොගක්ඛෙමො නාම, තදභිගමාය භබ්බොති දස්සෙති. යා පනායමෙත්ථ අත්ථදීපනත්ථං උපමා ආහටා, සා වෙතොබ්ලසුත්තෙ වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්ඤි තත්ථ “තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඨෙසු තිව්ධකිරියකරණං විය හි ඉමස්ස හික්ඛුනො උස්සොළ්භිපන්නරසෙහි අඬගෙහි සමන්නාගතභාවො”ති යං එවං ඔපම්මසංසන්දනං ආගතං, තං ඉධ එවං සීලසම්පන්නො හොතීතිආදිවචනනො “තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඨෙසු තිව්ධකිරියකරණං විය ඉමස්ස හික්ඛුනො සීලසම්පන්නතාදිහි පන්නරසෙහි ධම්මෙහි සමඬගිභාවො”ති. එවං යොජෙත්වා වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තසදිසමෙව.

28. ඉමංයෙව අනුත්තරං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිත්ති ඉමං පයමාදිප්ඤ්ඤානෙහි අසදිසං උත්තමං චතුත්ථප්ඤ්ඤානිකං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං. පයමාහිනිබ්භිදාති පයමො ඤාණහෙදො. දුතියාදීසුපි එසෙව නයො. කුක්කුටච්ඡාපකො පන එකචාරං මාතුකුච්ඡිතො එකචාරං අණ්ඨකොසතොති ද්වෙ වාරෙ ජායති. අරියසාවකො තීහි විජ්ජාහි තායො වාරෙ ජායති. පුබ්බෙතිවාසච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා පුබ්බෙතිවාසඤාණෙන පයමං ජායති, සත්තානං වුත්තප්පිසන්ධිච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන දුතියං ජායති, චතුසච්චපට්ච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා ආසවක්ඛයඤාණෙන තතියං ජායති.

29. ඉදම්පිස්ස හොති වරණස්මිත්ති ඉදම්පි සීලං අස්ස හික්ඛුනො වරණං නාම හොතීති අත්ථො. වරණං නාම බහු අනෙකවිධං, සීලාදයො පන්නරසධම්මා, තත්ථ ඉදම්පි එකං වරණන්ති අත්ථො. පදත්ථො පන වරති තෙන අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡතීති වරණං. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදම්පිස්ස හොති විජ්ජායාති ඉදං පුබ්බෙතිවාසඤාණං තස්ස විජ්ජා නාම හොතීති අත්ථො. විජ්ජා නාම බහු අනෙකවිධා, විපස්සනඤාණාදිනි අට්ඨ ඤාණානි, තත්ථ ඉදම්පි ඤාණං එකා විජ්ජාතිපි අත්ථො. පදත්ථො පන විනිවිජ්ඣිත්වා එතාය ජානාතීති විජ්ජා. එස නයො සබ්බත්ථ. විජ්ජාසම්පන්නො ඉතිපීති තීහි විජ්ජාහි විජ්ජාසම්පන්නො ඉතිපි. වරණසම්පන්නො ඉතිපීති පඤ්චදසහි ධම්මෙහි වරණසම්පන්නො ඉතිපි. තදුභයෙන පන විජ්ජාවරණසම්පන්නො ඉතිපීති.

30. සනඬකුමාරොනාති පොරාණකකුමාරෙන, වීරකාලතො පට්ඨාය කුමාරොති පඤ්ඤාතෙන. සො කීර මනුස්සපථෙ පඤ්චවුළකකුමාරකකාලෙ ඤානං නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනප්ඤ්ඤානො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති, තස්ස සො අත්තභාවො පියො අහොසි මනාපො, තස්මා තාදිසෙනෙව අත්තභාවෙන වරති, තෙන නං සනඬකුමාරොති සඤ්ජානන්ති. ජනෙතස්මිත්ති ජනිතස්මිං, පජායාති අත්ථො. යෙ ගොත්තපට්ඨාරිනොති යෙ ජනෙතස්මිං ගොත්තං පට්ඨරන්ති “අහං ගොතමො, අහං කස්සපො”ති, තෙසු ලොකෙ ගොත්තපට්ඨාරීසු බත්තියො

සෙටියෝ. අනුමතා හගවතාති මම පඤ්ඤාකරණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා
දෙසිතාති අමිබ්බියසුත්තෙ බුද්ධෙන හගවතා “අහමිපි, අමිබ්බිය, එවං වදාමි –

‘බත්තියෝ සෙටියෝ ජනෙනස්මිං, යෙ ගොත්තපටිසාරිනෝ;
විජ්ජාවරණසම්පන්නෝ, සො සෙටියෝ දෙවමානුසෙ’ති”. (දී. නි. 1.277) –

එවං භාසන්නෙන අනුඤ්ඤාතා අනුමොදිතා. සාධු සාධු ආනන්දාති, හගවා කිර
ආදිතො පටියාය නිද්දං අනොක්කමන්තොව ඉමං සුත්තං සුත්වා ආනන්දෙන
සෙබ්බපටිපදාය කුටං ගහිතන්ති ඤත්වා උටියාය පල්ලඤ්ඤාං ආභුජිත්වා නිසින්නො
සාධුකාරං අදාසි. එත්තාවතා ව පන ඉදං සුත්තං ජිනභාසිතං නාම ජාතං. සෙසං
සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සෙබ්බසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පොතලියසුත්තවණ්ණනා

31. එවං මෙ සුතන්ති පොතලියසුත්තං. තත්ථ අභිගුත්තරාපෙසුති අභිගායෙව
සො ජනපදො, මහියා පනස්ස උත්තරෙන යා ආපො, තාසං අවිදුරත්තා
උත්තරාපොතිපි වුව්වති. කතරමහියා උත්තරෙන යා ආපොති, මහාමහියා. තත්ථායං
ආවිභාවකථා – අයං කිර ජම්බුදීපො දසසහස්සයොජනපරිමාණො. තත්ථ ව
චතුසහස්සයොජනප්පමාණො පදෙසො උදකෙන අජ්ඣොත්ථට්ටො සමුද්දොති
සඬ්ඛං ගතො. තිසහස්සයොජනප්පමාණො මනුස්සා වසන්ති.
තිසහස්සයොජනප්පමාණො හිමවා පතිට්ඨිතො උබ්බෙධෙන පඤ්චයොජනසතිකො
චතුරාසීතිකුටසහස්සපටිමණ්ඩිතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසතදිව්විත්තො,
යත්ථ ආයාමවිත්ථාරෙන වෙව ගම්භීරතාය ව පණ්ණාසපණ්ණාසයොජනා
දියඬ්ඬයොජනසතපරිමණ්ඩලා අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො
ජද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනීදහො සිහපපාතදහොති සත්ත මහාසරා
පතිට්ඨිතා. තෙසු අනොතත්තදහො සුදස්සනකුටං චිත්‍රකුටං කාළකුටං
ගන්ධමාදනකුටං කෙලාසකුටන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තො.

තත්ථ සුදස්සනකුටං සොවණ්ණමයං ද්වියොජනසතබ්බෙධං අන්තොවඬ්ඤං
කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා යීතං. චිත්‍රකුටං සබ්බරතනමයං.
කාළකුටං අඤ්ජනමයං. ගන්ධමාදනකුටං සානුමයං අබ්භන්තරෙ මුග්ගවණ්ණං,
මූලගන්ධො සාරගන්ධො ඵෙග්ගුගන්ධො තවගන්ධො පපටිකගන්ධො රසගන්ධො
පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො ඵලගන්ධො ගන්ධගන්ධොති ඉමෙහි දසහි ගන්ධෙහි
උස්සන්තං නානාප්පකාරඛසධසඤ්ජන්තං, කාළපක්ඛලපොසට්ඨිවසෙ ආදිත්තමිව
අභිගාරං ජලන්තං තිට්ඨති. කෙලාසකුටං රජතමයං. සබ්බාති සුදස්සනෙන
සමානුබ්බෙධසණ්ඨානාති, තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා යීතාති. තාති සබ්බාති
දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ව වස්සන්ති, නදියො ව තෙසු සන්දන්ති. තං

සබ්බම්මි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති. චන්දිමසුරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තත්ථ ඔභාසං කරොන්ති, උජුං ගච්ඡන්තා න කරොන්ති, තෙනෙවස්ස අනොතත්තන්ති සඬබ්බා උදපාදි.

තත්ථ මනොහරසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි ඵලිකසදිසනිම්මලුදකානි න්හානතිත්ථානි සුපටියත්තානි භොන්ති, යෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබ්බිණාසවා ච ඉද්ධිමන්තො ච ඉසයො න්හායන්ති, දෙවයක්ඛාදයො උයානකිලකං කීළන්ති.

තස්ස චතුසු පස්සෙසු සීහමුඛං හත්ථිමුඛං අස්සමුඛං උසහමුඛන්ති චත්තාරි මුඛානි භොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ සීහා බහුතරා භොන්ති. හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසහා. පුරත්ථිමදිසතො නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො අනුපගම්ම පාචිනහිමචන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති. පච්ඡිමදිසතො ච උත්තරදිසතො ච නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා පච්ඡිමහිමචන්තෙනෙව උත්තරහිමචන්තෙනෙව ච අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසන්ති. දක්ඛිණදිසතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං පහරිත්වා වුට්ඨාය පරික්ඛෙපෙන තිගාවුතප්පමාණා උදකධාරා ච හුත්වා ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගලෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො උදකධාරාවෙගෙන හින්තො. තත්ථ පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණා තියග්ගලා නාම පොක්ඛරණී ජාතා, පොක්ඛරණියා කුලං හින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගතා. තතො සනපථවිං හින්දිත්වා උමඬිගෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා විඤ්ඤුං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඩගුලිසදිසා පඤ්චධාරා හුත්වා පචත්තන්ති. සා තික්ඛත්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ ආවට්ටගඬිගානි වුව්වති. උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ කණ්භගඬිගානි, ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ ආකාසගඬිගානි, තියග්ගලපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ ධීතා තියග්ගලපොක්ඛරණීති, කුලං හින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ බහලගඬිගානි, උමඬිගෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ උමඬිගගඬිගානි වුව්වති. විඤ්ඤුං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්චධාරා හුත්වා පචත්තට්ඨානෙ පන ගඬිගා යමුතා අවිරචති සරභු මහීති පඤ්චධා සඬබ්බං ගතා. ඵ්වමෙනා පඤ්ච මහානදියො හිමචන්තතො පහවන්ති. තාසු යා අයං පඤ්චමී මහී නාම, සා ඉධ මහාමහීති අධිප්පෙතා. තස්සා උත්තරෙන යා ආපො, තාසං අවිදුරත්තා සො ජනපදො අඩ්ගුත්තරාපොති වෙදිතබ්බො. තස්මිං අඩ්ගුත්තරාපෙසු ජනපදෙ.

ආපණං නාමාති තස්මිං කිර නිගමෙ වීසති ආපණමුඛසහස්සානි විහත්තානි අහෙසුං. ඉති සො ආපණානං උස්සන්තත්තා ආපණන්ත්වෙව සඬබ්බං ගතො. තස්ස ච නිගමස්ස අවිදුරෙ නදීතීරෙ සනච්ඡායො රමණියො භූමිභාගො මහාවනසණ්ඨො, තස්මිං හගවා විහරති. තෙනෙවෙත්ථ වසනට්ඨානං න නියාමිතන්ති වෙදිතබ්බං. යෙනඤ්ඤතරො වනසණ්ඨො තෙනුපසඬකමීති හික්ඛුසඬසං වසනට්ඨානං.

පෙසෙත්වා එකකොව උපසඬිකම් පොතලියං ගහපතිං සන්ධාය. පොතලියොපි බො ගහපතීති පොතලියොති එවංනාමකො ගහපති. සම්පන්නතිවාසනපාචුරණොති පරිපුණ්ණතිවාසනපාචුරණො, එකං දීඝදසං සාටකං නිවත්ථො එකං පාරුතොති අත්ථො. ඡත්තුපාහනාහීති ඡත්තං ගහෙත්වා උපාහනා ආරුය්හාති අත්ථො. ආසනානීති පල්ලඬිකපියපලාලපියකාදීති. අන්තමසො සාබ්බසංගම්පි හි ආසනන්තෙව වුච්චති. ගහපතිවාදෙනාති ගහපතීති ඉමිනා වචනෙන. සමුදාවරතීති වොහරති.

හගවන්නං එතදවොචාති තතියං ගහපතීති වචනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො හගවන්නමෙතං “තයිදං, හො, ගොතමා” තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ නච්ඡන්නන්ති න අනුච්ඡිකං. නස්පතිරූපන්ති න සාරුප්පං. ආකාරාතිආදීති සබ්බානෙව කාරණවෙච්චනාති. දීඝදසවත්ථධාරණ-කෙසමස්සුනබ්ධපනාදීති හි සබ්බානෙව ගිහිබ්බස්සනාති තස්ස ගිහිභාවං පාකටං කරොන්තීති ආකාරා, ගිහිසණ්ඨානෙන සණ්ඨිතත්තා ලිඬිගා, ගිහිභාවස්ස සඤ්ජානනානිමිත්තතාය නිමිත්තාති වුත්තා. යථා තං ගහපතිස්සාති යථා ගහපතිස්ස ආකාරලිඬිගනිමිත්තා හවෙය්සුං, තථෙව තුය්හං. තෙන තාහං එවං සමුදාවරාමීති දස්සෙති. අථ සො යෙන කාරණෙන ගහපතිවාදං නාධිවාසෙති, තං පකාසෙන්නො “තථා හි පන මෙ” තිආදිමාහ.

නියාතන්ති නියාතිතං. අනොවාදී අනුපවාදීති “තාතා, කසථ, වපථ, වණ්ණප්පථං පයොපෙථා” තිආදිනා හි නයෙන ඔවදන්නො ඔවාදී නාම හොති. “තුම්හෙ න කසථ, න වපථ, න වණ්ණප්පථං පයොපෙථ, කථං ජීවිස්සථ, පුත්තදාරං වා හරිස්සථා” තිආදිනා නයෙන පන උපවදන්නො උපවාදී නාම හොති. අහං පන උභයම්පි තං න කරොමි. තෙනාහං තත්ථ අනොවාදී අනුපවාදීති දස්සෙති. සාසච්ඡාදනපරමො විහරාමීති සාසමත්තඤ්චෙව අච්ඡාදනමත්තඤ්ච පරමං කත්වා විහරාමි, තතො පරං නත්ථි, න ච පත්ථෙමිති දීපෙති.

32. ගිද්ධිලොහො පහාතබ්බොති ගෙධභූතො ලොහො පහාතබ්බො.
අනින්දාරොසන්ති අනින්දාභූතං අසට්ඨනං. නින්දාරොසොති නින්දාසට්ඨනා.
වොහාරසමුච්ඡේදායාති එත්ථ වොහාරොති බ්බවහාරවොහාරොපි පණ්ණත්තිපි වචනම්පි චෙතනාපි. තත්ථ –

“යො හි කොචි මනුස්සෙසු, වොහාරං උපජීවති;
එවං වාසෙට්ඨ ජානාහි, වාණිජො සො න බ්බාහ්මණො” ති. (ම. නි. 2.457) –

අයං බ්බවහාරවොහාරො නාම. “සඬ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො” ති (ධ. ස. 1313-1315) අයං පණ්ණත්තිවොහාරො නාම. “තථා තථා වොහරති අපරාමස” ත්ති (ම. නි. 3.332) අයං වචනවොහාරො නාම. “අට්ඨ අරියවොහාරා අට්ඨ අනරියවොහරා” ති (අ. නි. 8.67) අයං චෙතනාවොහාරො නාම, අයම්ධාධිජ්ජෙතො. යස්මා වා පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ගිහීති චෙතනා නත්ථි, සමණොති චෙතනා හොති. ගිහීති වචනං නත්ථි, සමණොති වචනං හොති. ගිහීති පණ්ණත්ති නත්ථි,

සමණෝති පණ්ණාසකං ගිහිති බ්‍යවහාරො නත්ථි, සමණෝති වා පබ්බජිතෝති වා බ්‍යවහාරො ගොති. තස්මා සබ්බෙපෙන ලබ්භන්ති.

33. යෙසං බො අහං සංයොජනානං හෙතු පාණාතිපාතීති එත්ථ පාණාතිපාතොව සංයොජනං. පාණාතිපාතස්සෙව හි හෙතු පාණාතිපාතපච්චයා පාණාතිපාතී නාම ගොති. පාණාතිපාතානං පන බහුත්‍යය “යෙසං බො අහං”න්ති වුත්තං. තෙසාහං සංයොජනානන්ති තෙසං අහං පාණාතිපාතබන්ධනානං. පහානාය සමුච්ඡේදාය පටිපත්තොති ඉමිනා අපාණාතිපාතසංඛ්‍යාතෙන කායිකසීලසංවරෙන පහානත්ථාය සමුච්ඡේදනත්ථාය පටිපත්තො. අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යාති කුන්ථකිපිලිකම්පි නාම ජීවිතා අවොරොපනකසාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතමත්තතොපි ඔරම්තුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යා. අනුච්චවාපි මං විඤ්ඤා ගරහෙය්‍යුන්ති එවරුපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතමත්තතොපි ඔරම්තුං න සක්කොමි, කිං මහස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුච්චව තුලයිත්වා පරියොගාගෙත්වා අඤ්ඤෙපි විඤ්ඤා පණ්ඩිතා ගරහෙය්‍යුං. එතදෙව බො පන සංයොජනමෙතං නීවරණන්ති දසසු සංයොජනෙසු පඤ්චසු ව නීවරණෙසු අපරියාපන්නම්පි “අට්ඨ නීවරණා”ති දෙසනාවසෙන්නං වුත්තං. වට්ටබන්ධනට්ඨෙත හි හිතපටිච්ඡාදනට්ඨෙත ව සංයොජනන්තිපි නීවරණන්තිපි වුත්තං. ආසවාති පාණාතිපාතකාරණා එකො අවිජ්ජාසවො උප්පජ්ජති. විසාතපරිලාභාති විසාතා ව පරිලාභා ව. තත්ථ විසාතග්ගහණෙන කිලෙසදුක්ඛඤ්ච විපාකදුක්ඛඤ්ච ගහිතං, පරිලාභග්ගහණෙනපි කිලෙසපරිලාභො ව විපාකපරිලාභො ව ගහිතො. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

34-40. අයං පන විසෙසො – තෙසාහං සංයොජනානං පහානායාති ඉමස්මිං පදෙ ඉමිනා දින්නාදානසංඛ්‍යාතෙන කායිකසීලසංවරෙන, සච්චවාචාසංඛ්‍යාතෙන වාචසීකසීලසංවරෙන, අපිසුණාවාචාසංඛ්‍යාතෙන වාචසීකසීලසංවරෙන, අගිද්ධිලොභසංඛ්‍යාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන, අනින්දාරොසසංඛ්‍යාතෙන කායිකවාචසීකසීලසංවරෙන, අකොට්ඨාසාසංඛ්‍යාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන, අනතිමානසංඛ්‍යාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන පහානත්ථාය සමුච්ඡේදනත්ථාය පටිපත්තොති එවං සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බා.

අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යා අනුච්චවාපි මං විඤ්ඤා ගරහෙය්‍යුන්ති ඉමෙසු පන පදෙසු තිණසලාකම්පි නාම උපාදාය අදින්නං අග්ගහණසාසනෙ පබ්බජිත්වා අදින්නාදානමත්තතොපි විරම්තුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යා. එවරුපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා අදින්නාදානමත්තතොපි ඔරම්තුං න සක්කොමි, කිං ඉමස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුච්චවාපි මං විඤ්ඤා ගරහෙය්‍යුං? හසාපෙක්ඛතායපි නාම දවකම්‍යතාය වා මුසාවාදං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. සබ්බාකාරෙන පිසුණං අකරණසාසනෙ නාම පබ්බජිත්වා. අප්පමත්තකම්පි ගිද්ධිලොභං අකරණසාසනෙ නාම පබ්බජිත්වාපි. කකචෙන අභිගෙසු ඔක්කන්තියමානෙසුපි නාම පරෙසං නින්දාරොසං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. ඡින්නබාණුකණ්ටකාදීසුපි නාම කොට්ඨාසාසං

අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. අධිමානමත්තම්පි නාම මානං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා අතිමානමත්තම්පි පජහිතුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍ය. එවරුපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා අතිමානමත්තම්පි පජහිතුං න සක්කොති, කිං ඉමස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුච්චවාපි මං විඤ්ඤ ගරහෙය්‍යන්ති එවං සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බා.

ආසවාති ඉමස්මිං පන පදෙ අදින්නාදානකාරණා කාමාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවොති තයො ආසවා උප්පජ්ජන්ති, තථා මුසාවාදකාරණා පිසුණාවාදකාරණා ව, ගිද්ධිලොභකාරණා දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො ව, නින්දාරොසකාරණා අවිජ්ජාසවොව, තථා කොටුපායාසකාරණා, අතිමානකාරණා භවාසවො අවිජ්ජාසවො වාති ද්වෙව ආසවා උප්පජ්ජන්ති එවං ආසවුප්පත්ති වෙදිතබ්බා.

ඉමෙසු පන අට්ඨසුපි වාරෙසු අසම්මොහත්ථං පුන අයං සඬ්ඛෙපට්ඨිච්ඡයො – පුරිමෙසු තාව චතුසු විරමිතුං න සක්කොමිති වත්තබ්බං, පච්ඡිමෙසු පජහිතුං න සක්කොමිති. පාණාතිපාතනින්දාරොසකොටුපායාසෙසු ව එකො අවිජ්ජාසවොව හොති, අදින්නාදානමුසාවාදපිසුණාවාදසු කාමාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, ගිද්ධිලොභෙ දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, අතිමානෙ භවාසවො අවිජ්ජාසවො, අපාණාතිපාතං දින්නාදානං කායිකං සීලං, අමුසා අපිසුණං වාචසීකසීලං, යපෙත්වා අනින්දාරොසං සෙසාති තිණි මානසිකසීලාති. යස්මා පන කායෙනපි සට්ඨෙති රොසෙති වාචයපි, තස්මා අනින්දාරොසො ද්වෙ යානාති යාති, කායිකසීලම්පි හොති වාචසීකසීලම්පි. එත්තාවතා කිං කථිතං? පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ධීතස්ස ව භික්ඛුනො පටිසඬ්ඛාපභානවසෙන ගිහිවොහාරසමුච්ඡෙදො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

කාමාදීනවකථාවණ්ණනා

42. විත්ථාරදෙසනායං තමෙනං දක්ඛොති පදස්ස උපසුම්භෙය්‍යාති ඉමිනා සද්ධිං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති, තමෙනං කුක්කුරං උපසුම්භෙය්‍ය, තස්ස සම්පෙ බිපෙය්‍යාති අත්ථො. අට්ඨිකඬ්ඛකලන්ති උරට්ඨිං වා පිට්ඨිකණ්ටකං වා සීසට්ඨිං වා. තඤ්චි නිම්මංසත්තා කඬ්ඛකලන්ති වුව්වති. සුනික්කන්තං නික්කන්තන්ති යථා සුනික්කන්තං හොති, එවං නික්කන්තං නිල්ලිබ්බිතං, යදෙත්ථ අල්ලිනමංසං අත්ථි, තං සබ්බං නිල්ලිබ්බිත්වා අට්ඨිමත්තමෙව කතන්ති අත්ථො. තෙනෙවාහ “නිම්මංස”න්ති. ලොභිතං පන මක්ඛිත්වා තිට්ඨති, තෙන වුත්තං “ලොභිතමක්ඛිත”න්ති.

බහුදුක්ඛා බහුපායාසාති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙහි දුක්ඛෙහි බහුදුක්ඛා, උපායාසසංකිලෙසෙහි බහුපායාසා. යායං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්තසිතාති යා අයං පඤ්චකාමගුණාරම්මණවසෙන නානාසභාවා, තානෙව ව ආරම්මණාති නිස්සිතත්තා “නානත්තසිතා”ති වුව්වති පඤ්චකාමගුණුපෙක්ඛා, තං

අහිනිවජ්ජේත්වා. එකත්තා එකත්තසිත්තානි චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛා, සා හි දිවසම්පි එකස්මිං ආරම්මණෙ උප්පජ්ජනතො එකසභාවා, තදෙව එකං ආරම්මණං නිස්සිත්තත්තා එකත්තසිත්තා නාම. යත්ථ සබ්බසො ලොකාමිසුපාදානා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්තීති යත්ථ චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛායං යං උපෙක්ඛං ආගම්ම යං පටිච්ච සබ්බෙන සබ්බං අපරිසෙසා ලොකාමිසසඬ්ඛානා පඤ්චකාමගුණාමිසා නිරුජ්ඣන්ති. පඤ්චකාමගුණාමිසානි ච කාමගුණාරම්මණජන්දරාගා, ගහණට්ඨෙන තෙයෙව ච උපාදානානිපි වුත්තා. තමෙවූපෙක්ඛං භාවෙතීති තං ලොකාමිසුපාදානානං පටිපක්ඛභූතං චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛමෙව වඩ්ඪෙති.

43. උඩ්ඪියෙය්‍යානි උප්පතිත්වා ගච්ඡෙය්‍ය. අනුපතිත්වානි අනුබන්ධිත්වා. විතච්ඡෙය්‍යන්ති මුඛතුණ්ඩකෙන ඩංසන්තා තච්ඡෙය්‍යං. විස්සජ්ජෙය්‍යන්ති මංසපෙසිං නබ්බෙති කඩ්ඪිත්වා පාතෙය්‍යං.

47. යානං වා පොරිසෙය්‍යන්ති පුරිසානුවිජ්චිකං යානං. පවරමණිකුණ්ඩලන්ති නානාජපකාරං උත්තමමණිඤ්ච කුණ්ඩලඤ්ච. සානි හරන්තීති අත්තනො භණ්ඩකානි ගණ්හන්ති.

48. සම්පන්නඵලන්ති මධුරඵලං. උපපන්නඵලන්ති ඵලූපපන්නං බහුඵලං.

49. අනුත්තරන්ති උත්තමං පහස්සරං නිරුපක්කිලෙසං.

50. ආරකා අහං, භන්තෙති පට්ඨිතො නහං විය සමුද්දස්ස ඔරිමතීරතො පරතීරං විය ච සුවිදුරවිදුරෙ අහං. අනාජානීයෙති ගිහිවොහාරසමුවිජ්ජනස්ස කාරණං අජානනකෙ. ආජානීයභොජනන්ති කාරණං ජානන්තෙහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං. අනාජානීයභොජනන්ති කාරණං අජානන්තෙහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

පොතලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ජීවකසුත්තවණ්ණනා

51. ඵලං මෙ සුතන්ති ජීවකසුත්තං. තත්ථ ජීවකස්ස කොමාරභවිවස්ස අම්බවනෙති එත්ථ ජීවතීති ජීවකො. කුමාරොන භතොති කොමාරභවිවො. යථාහ “කිං එතං භණෙ කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණන්ති? දාරකො දෙවාති. ජීවති භණෙති? ජීවති දෙවාති. තෙන හි භණෙ තං දාරකං අම්භාකං අන්තෙපුරං නෙත්වා ධාතීනං දෙථ පොසෙතුන්ති. තස්ස ජීවතීති ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරොන පොසාපිතොති කොමාරභවිවොති නාමං අකංසු”ති (මහාව. 328). අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො. විත්ථාරොන පන ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ ආගතමෙව. විනිවිජයකථාපිස්ස සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය වුත්තා.

අයං පන ජීවකො ඵකස්මිං සමයෙ භගවතො දොසාභිසන්නං කායං විරෙවෙත්වා සීවෙය්‍යකං දුස්සයුගං දත්වා වත්ථානුමොදනපරියොසානෙ සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය වින්තෙසි – “මයා දිවසස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං බුද්ධුපට්ඨානං ගන්තබ්බං, ඉදඤ්ච වෙඵවනං අතිදුරෙ, මය්හං උය්‍යානං අම්බවනං ආසන්නතරං, යංනුනාභමෙත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙය්‍ය” ත්ති. සො තස්මිං අම්බවනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙණකුට්මණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුට්ඨං කාරෙත්වා අම්බවනං අට්ඨාරසභන්ද්‍රබ්බෙධෙන තම්බපට්ටවණ්ණෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඝං විවරහත්තෙන සන්තප්පෙත්වා දක්ඛිණොදකං පාතෙත්වා විහාරං නිය්‍යාතෙසි. තං සන්ධාය චුත්තං – “ජීවකස්ස කොමාරභව්වස්ස අම්බවනෙ” ති.

ආරහන්තීති ඝාතෙත්ති. උද්දිස්සකතන්ති උද්දිස්සිත්වා කතං. පටිච්චකම්මන්ති අත්තානං පටිච්ච කතං. අථ වා පටිච්චකම්මන්ති නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං, තං පටිච්ච කම්මමෙත්ථ අත්ථීති මංසං “පටිච්චකම්ම” ත්ති චුත්තං හොති යො ඵවරුපං මංසං පරිභුඤ්ජති, සොපි තස්ස කම්මස්ස දායාදො හොති, වධකස්ස විය තස්සාපි පාණ්‍යාතකම්මං හොතීති තෙසං උද්ධි. ධම්මස්ස වානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති භගවතා චුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙත්ති. ඵත්ථ ව කාරණං නාම තිකොට්පරිසුද්ධමච්ඡමංසපරිභොගො, අනුකාරණං නාම මහාජනස්ස තථා බ්‍යාකරණං. යස්මා පන භගවා උද්දිස්සකතං න පරිභුඤ්ජති, තස්මා නෙව තං කාරණං හොති, න තිත්ථීයානං තථා බ්‍යාකරණං අනුකාරණං. සභධම්මිකො වාදානුවාදොති පරෙහි චුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්භාකං වාදො වා අනුවාදො වා විඤ්ඤ්භි ගරහිතබ්බකාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි කිං න ආගච්ජති. ඉදං චුත්තං හොති – “කිං සබ්බාකාරොනපි තුම්භාකං වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථී” ති. අබ්භාවික්ඛන්තීති අභිභවිත්වා ආවික්ඛන්ති.

52. යානෙහීති කාරණෙහි. දිට්ඨාදීසු දිට්ඨං නාම භික්ඛූනං අත්ථාය මිගමච්ඡෙ වධිත්වා ගය්හමානං දිට්ඨං. සුතං නාම භික්ඛූනං අත්ථාය මිගමච්ඡෙ වධිත්වා ගහිතන්ති සුතං. පරිසඬ්ඛිතං නාම දිට්ඨපරිසඬ්ඛිතං සුතපරිසඬ්ඛිතං තදුභයවිමුක්තපරිසඬ්ඛිතන්ති තිවිධං හොති.

තත්‍රායං සබ්බසඬ්ඛිගාහකවිනිච්ඡයො – ඉධ භික්ඛූ පස්සන්ති මනුස්සෙ ජාලවාගුරාදිහත්ථෙ ගාමතො වා නික්ඛමන්තෙ අරඤ්ඤෙ වා විවරන්තෙ. දුතියදිවසෙ ව තෙසං තං ගාමං පිණ්ඩාය පටිට්ඨානං සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිහරන්ති. තෙ තෙන දිට්ඨෙත පරිසඬ්ඛිතන්ති “භික්ඛූනං නු බො අත්ථාය කත” ත්ති, ඉදං දිට්ඨපරිසඬ්ඛිතං නාම, ඵතං ගහෙතුං න වට්ටති. යං ඵවං අපරිසඬ්ඛිතං, තං වට්ටති. සථෙ පන තෙ මනුස්සා “කස්මා, හන්තෙ, න ගණ්හවා” ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා “නයිදං, හන්තෙ, භික්ඛූනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කත” ත්ති වදන්ති, කප්පති.

න හෙව බො භික්ඛු පස්සන්ති, අපිව සුඤ්ඤානි “මනුස්සා කිර ජාලවාගුරාදිහත්ථා ගාමතො වා නික්ඛමන්ති අරඤ්ඤෙ වා විවරන්ති” ති. දුතියදිවසෙ ව නෙසං තං ගාමං පිණ්ඩාය පට්ටියානං සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිහරන්ති. තෙ තෙන සුතෙන පරිසඬකන්ති “භික්ඛුනං නු බො අත්ථාය කත” ති, ඉදං සුතපරිසඬකිතං නාම, එතං ගහෙතුං න වට්ටති. යං එවං අපරිසඬකිතං, තං වට්ටති. සචෙ පන තෙ මනුස්සා “කස්මා, හන්තෙ, න ගණ්හථා” ති පුච්ඡන්වා තමත්ථං සුත්වා “නයිදං, හන්තෙ, භික්ඛුනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කත” ති වදන්ති, කප්පති.

න හෙව බො පන පස්සන්ති න සුඤ්ඤානි, අපිව තෙසං ගාමං පිණ්ඩාය පට්ටියානං පත්තං ගහෙත්වා සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිසඬකිරිත්වා අභිහරන්ති. තෙ පරිසඬකන්ති “භික්ඛුනං නු බො අත්ථාය කත” ති, ඉදං තදුභයච්ඡුත්තපරිසඬකිතං නාම. එතම්පි ගහෙතුං න වට්ටති. යං එවං අපරිසඬකිතං, තං වට්ටති. සචෙ පන තෙ මනුස්සා “කස්මා, හන්තෙ, න ගණ්හථා” ති පුච්ඡන්වා තමත්ථං සුත්වා “නයිදං, හන්තෙ, භික්ඛුනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කතං, පවත්තමංසං වා කතං, කප්පියමෙව ලභිත්වා භික්ඛුනං අත්ථාය සම්පාදිත” ති වදන්ති, කප්පති.

මතානං පෙතකිච්චත්ථාය මඬගලාදීනං වා අත්ථාය කතෙපි එසෙව නයො. යං යඤ්ඤි භික්ඛුනංයෙව අත්ථාය අකතං, යත්ථ ව නිබ්බේමතිකා භොන්ති, තං සබ්බං කප්පති. සචෙ පන එකස්මිං විහාරෙ භික්ඛු උද්දිස්ස කතං භොති, තෙ ව අත්තනො අත්ථාය කතභාවං න ජානන්ති, අඤ්ඤෙ ජානන්ති. යෙ ජානන්ති, තෙසං න වට්ටති, ඉතරෙසං වට්ටති. අඤ්ඤෙ න ජානන්ති, තෙයෙව ජානන්ති, තෙසංයෙව න වට්ටති, අඤ්ඤෙසං වට්ටති. තෙපි “අම්භාකං අත්ථාය කතං” ති ජානන්ති අඤ්ඤෙපි “එතෙසං අත්ථාය කත” ති ජානන්ති, සබ්බෙසම්පි තං න වට්ටති. සබ්බෙ න ජානන්ති, සබ්බෙසං වට්ටති. පඤ්චස්ස හි සහධම්මිකෙස්ස යස්ස කස්සචි වා අත්ථාය උද්දිස්ස කතං සබ්බෙසං න කප්පති.

සචෙ පන කොචි එකං භික්ඛුං උද්දිස්ස පාණං වධිත්වා තස්ස පත්තං පුරෙත්වා දෙති, සො චෙ අත්තනො අත්ථාය කතභාවං ජානංයෙව ගහෙත්වා අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො දෙති, සො තස්ස සද්ධාය පරිභුඤ්ජති. කස්සාපත්තිති? ද්විත්තම්පි අනාපත්ති. යඤ්ඤි උද්දිස්ස කතං, තස්ස අභුත්තතාය අනාපත්ති, ඉතරස්ස අජානනතාය. කප්පියමංසස්ස හි පටිග්ගහණෙ ආපත්ති නත්ථි. උද්දිස්සකතඤ්ච අජානිත්වා භුත්තස්ස පච්ඡා ඤත්වා ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නාම නත්ථි. අකප්පියමංසං පන අජානිත්වා භුත්තෙන පච්ඡා ඤත්වාපි ආපත්ති දෙසෙතබ්බා. උද්දිස්සකතඤ්ච ඤත්වා භුඤ්ජතොව ආපත්ති, අකප්පියමංසං අජානිත්වා භුත්තස්සාපි ආපත්තියෙව. තස්මා ආපත්තිභීරුකෙන රූපං සල්ලක්ඛෙන්තෙනාපි පුච්ඡන්වා මංසං පටිග්ගහෙතබ්බං, පරිභොගකාලෙ පුච්ඡන්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමිති වා ගහෙත්වා පුච්ඡන්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. කස්මා? දුට්ඨඤ්ඤායාත්තා. අච්ඡමංසඤ්ඤි

සුකරමංසසදිසං හොති, දීපිමංසාදීනි ව මිගමංසසදිසානි, තස්මා පුච්ඡිත්වා ගහණමෙව වට්ටතීති වදන්ති.

අදිට්ඨන්ති භික්ඛූනං අත්ථාය වධිත්වා ගය්හමානං අදිට්ඨං. අසුතන්ති භික්ඛූනං අත්ථාය වධිත්වා ගහිතන්ති අසුතං. අපරිසඬ්ඛිතන්ති දිට්ඨපරිසඬ්ඛිතාදිවසෙන අපරිසඬ්ඛිතං. පරිභොගන්ති වදාමීති ඉමෙහි තිහි කාරණෙහි පරිසුද්ධං තිකොට්ඨපරිසුද්ධං නාම හොති, තස්ස පරිභොගො අරඤ්ඤ ජාතසුපෙය්‍යසාකපරිභොගසදිසො හොති, තථාරූපං පරිභුඤ්ජන්තස්ස මෙත්තාවිහාරිස්ස භික්ඛූනො දොසො වා වජ්ජං වා නත්ථී, තස්මා තං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති වදාමීති අත්ථො.

53. ඉදානි තාදිසස්ස පරිභොගෙ මෙත්තාවිහාරිනොපි අනවජ්ජනං දස්සෙතුං ඉධ, ජීවක, භික්ඛූතිආදිමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා භික්ඛූති වුත්තං, අථ ඛො අත්තානමෙව සන්ධාය එතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. භගවතා හි මහාවච්ඡගොත්තසුත්තෙ, වඬ්ඤ්ඤාසුත්තෙ, ඉමස්මිං සුත්තෙති තිසු යානෙසු අත්තානංයෙව සන්ධාය දෙසනා කතා. පඤ්ඤානෙ පිණ්ඩපාතෙතානි හෙට්ඨා අනඬගණසුත්තෙ යො කොචි මහග්ගො පිණ්ඩපාතො පඤ්ඤාපිණ්ඩපාතොති අධිජ්ජෙතො, ඉධ පන මංසුපසෙවනොව අධිජ්ජෙතො. අගථීතොති තණ්හාය අගථීතො. අමුච්ඡිතොති තණ්හාමුච්ඡනය අමුච්ඡිතො. අනජ්ඣොපන්තොති න අධිඔපන්තො, සබ්බං ආලුම්පිත්වා එකජ්ජහාරෙතෙව ගිලිතුකාමො කාකො විය න හොතීති අත්ථො. ආදීනවදස්සාවීති එකරත්තිවාසෙන උදරපටලං පවිසිත්වා නවහි වණුමුඛෙහි නික්ඛම්ස්සතිආදිනා නයෙන ආදීනවං පස්සන්තො. නිස්සරණපඤ්ඤා පරිභුඤ්ජනීති ඉදමත්ථමාහාරපරිභොගොති පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්නදිත්වා පරිභුඤ්ජති. අත්තබ්‍යාබාධාය වා වෙනෙතීති අත්තදුක්ඛාය වා විතෙති. සුතමෙතන්ති සුතං මයා එතං පුබ්බෙ, එතං මය්හං සවනමත්තමෙවාති දස්සෙති. සචෙ ඛො තෙ, ජීවක, ඉදං සන්ධාය භාසිතන්ති, ජීවක, මහාබ්‍රහ්මනා වික්ඛම්භනජ්ජහානෙන බ්‍යාපාදාදයො පහීනා, තෙන සො මෙත්තාවිහාරී මය්හං සමුච්ඡෙදජ්ජහානෙන, සචෙ තෙ ඉදං සන්ධාය භාසිතං, එවං සන්තෙ තව ඉදං වචනං අනුජානාමීති අත්ථො. සො සම්පට්ඨි.

54. අථස්ස භගවා සෙසබ්‍රහ්මවිහාරවසෙනාපි උත්තරි දෙසනං වඩ්ඤන්තො “ඉධ, ජීවක, භික්ඛූ”තිආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙව.

55. යො ඛො ජීවකාති අයං පාටිඵක්කො අනුසන්ධි. ඉමස්මිඤ්ඤි යානෙ භගවා ද්වාරං ථකෙති, සත්තානුද්දයං දස්සෙති. සචෙ හි කස්සචි ඵවමස්ස “එකං රසපිණ්ඩපාතං දත්වා කජ්ජසතසහස්සං සග්ගසම්පත්තිං පටිලහන්ති, යංකිඤ්චි කත්වා පරං මාරෙත්වාපි රසපිණ්ඩපාතොව දාතබ්බො”ති, තං පටිසෙධෙන්තො “යො ඛො, ජීවක, තථාගතං වා”තිආදිමාහ.

තත්ථ ඉමිතා පයමෙන යානෙනාති ඉමිතා ආණත්තිමත්තෙනෙව තාව පයමෙන කාරණෙන. ගලප්පවෙධකෙනාති යොත්තෙන ගලෙ බන්ධිත්වා කඩ්ඪිතො ගලෙන පවෙධෙත්තෙන. ආරභියමානොති මාරියමානො. අකප්පියෙන ආසාදෙතීති අව්ඡමංසං සුකරමංසන්ති, දීපිමංසං වා මිගමංසන්ති බාදාපෙත්වා – “ත්වං කිං සමණො නාම, අකප්පියමංසං තෙ බාදිත” න්ති සට්ඨෙති. යෙ පන දුබ්භික්ඛාදීසු වා බ්‍යාධිනිග්ගහණත්ථං වා “අව්ඡමංසං නාම සුකරමංසසදිසං, දීපිමංසං මිගමංසසදිස” න්ති ජානන්තා “සුකරමංසං ඉදං, මිගමංසං ඉද” න්ති වත්වා භිතජ්ඣාසයෙන බාදාපෙත්ති, න තෙ සන්ධායෙනං වුත්තං. තෙසඤ්චි බහුපුඤ්ඤමෙව හොති. එසාහං, හත්තෙ, හගවත්තං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඬ්ඤ්චාති අයං ආගතඵලො විඤ්ඤාතසාසනො දිට්ඨසච්චො අරියසාවකො. ඉමං පන ධම්මදෙසනං ඔගාහන්තො පසාදං උප්පාදෙත්වා ධම්මකථාය ථුතිං කරොත්තො ඵවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ජීවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

56. එවං මෙ සුතන්ති උපාලිසුත්තං. තත්ථ නාළන්දායන්ති නාලන්දාති එවංනාමකෙ නගරෙ තං නගරං ගොවරගාමං කත්වා. පාචාරිකම්බවනෙති දුස්සපාචාරිකසෙට්ඨිනො අම්බවනෙ. තං කිර තස්ස උය්‍යානං අහොසි, සො හගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා හගවති පසන්තො තස්මිං උය්‍යානෙ කුටිලෙණමණ්ඩපාදිපටිමණ්ඩිතං හගවතො විහාරං කත්වා නිය්‍යාදෙසි, සො විහාරො ජීවකම්බවනං විය පාචාරිකම්බවනන්තෙව සඬ්ඛං ගතො. තස්මිං පාචාරිකම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො. දීඝතපස්සීති දීඝත්තා එවංලද්ධනාමො. පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති පිණ්ඩපාතතො පටික්කන්තො. සාසනෙ විය කිං පන බාහිරායතනෙ පිණ්ඩපාතොති වොහාරො අත්ථිති, නත්ථි.

පඤ්ඤපෙතීති දස්සෙති යපෙති. දණ්ඩානි පඤ්ඤපෙතීති ඉදං නිගණ්ඨසමයෙන පුච්ඡන්තො ආහ. කායදණ්ඩං වච්ඨණ්ඩං මනොදණ්ඩන්ති එත්ථ පුරිමදණ්ඩද්වයං තෙ අවිත්තකං පය්‍යපෙත්ති. යථා කිර වාතෙ වායන්තෙ සාඛා වලති, උදකං වලති, න ච තත්ථ විත්තං අත්ථි, එවං කායදණ්ඩොපි අවිත්තකොව හොති. යථා ච වාතෙ වායන්තෙ තාලපණ්ණාදීති සද්දං කරොන්ති, උදකානි සද්දං කරොන්ති, න ච තත්ථ විත්තං අත්ථි, එවං වච්ඨණ්ඩොපි අවිත්තකොව හොතීති ඉමං දණ්ඩද්වයං අවිත්තකං පඤ්ඤපෙත්ති. විත්තං පන මනොදණ්ඩන්ති පඤ්ඤපෙත්ති. අථස්ස හගවා චචනං පතිට්ඨපෙතුකාමො “කිං පන තපස්සී” තිආදිමාහ.

තත්ථ කථාවත්ථුස්මීන්ති එත්ථ කථායෙව කථාවත්ථු. කථායං පතිට්ඨපෙසීති අත්ථො. කස්මා පන හගවා එවමකාසි? පස්සති හි හගවා “අයං ඉමං කථං ආදාය

ගන්නවා අත්තනො සත්ථු මහානිගණ්ඨස්ස ආරොචෙස්සති, තාසඤ්ච පරිසති, උපාලි ගහපති නිසින්තො, සො ඉමං කථං සුත්වා මම වාදං ආරොපෙතුං ආගමිස්සති, තස්සාහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, සො තික්ඛන්තුං සරණං ගමිස්සති, අථස්ස චත්තාරි සච්චානි පකාසෙස්සාමි, සො සච්චපකාසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති, පරෙසං සඬිගහන්ථමෙව හි මයා පාරමියො පුරිතා”ති. ඉමමන්ථං පස්සන්තො එවමකාසි.

57. කම්මානි පඤ්ඤපෙසීති ඉදං නිගණ්ඨො බුද්ධසමයෙන පුච්ඡන්තො ආහ. කායකම්මං වච්ඡකම්මං මනොකම්මන්ති එත්ථ කායද්වාරෙ
 ආදානගහණමුඤ්චනවොපනපත්තා අට්ඨකාමාවචරකුසලවෙනනා
 ද්වාදසාකුසලවෙනනානි විසතිවෙනනා කායකම්මං නාම. කායද්වාරෙ ආදානාදීනි
 අපත්වා වච්ඡද්වාරෙ වචනහෙදං පාපයමානා උප්පන්නා තායෙව විසතිවෙනනා
 වච්ඡකම්මං නාම. උභයද්වාරෙ වොපනං අප්පත්වා මනොද්වාරෙ උප්පන්නා
 එකුනතිංසකුසලාකුසලවෙනනා මනොකම්මං නාම. අපිච සඬිබෙපතො තිවිධං
 කායදුච්චරිතං කායකම්මං නාම, චතුබ්බිධං වච්ඡුච්චරිතං වච්ඡකම්මං නාම, තිවිධං
 මනොදුච්චරිතං මනොකම්මං නාම. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ කම්මං ධුරං,
 අනන්තරසුත්තෙ “චත්තාරිමානි පුණ්ණ කම්මානි මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා
 පච්චෙදිතානි”ති (ම. නි. 2.81) එවමාගතෙපි වෙනනා ධුරං. යත්ථ කත්ථපි පචත්තා
 වෙනනා “කණ්ඨං කණ්ඨවිපාක”න්තිආදිහෙදං ලභති. නිද්දෙසවාලෙ වස්ස
 “සබ්බාබ්ඡ්ඤා කායසඬ්ඛාරං අභිසඬ්ඛරොති”තිආදිනා නයෙන සා චුත්තාව.
 කායද්වාරෙ පචත්තා පන ඉධ කායකම්මන්ති අධිප්පෙතං, වච්ඡද්වාරෙ පචත්තා
 වච්ඡකම්මං, මනොද්වාරෙ පචත්තා මනොකම්මං. තෙන චුත්තං – “ඉමස්මිං සුත්තෙ
 කම්මං ධුරං, අනන්තරසුත්තෙ වෙනනා”ති. කම්මමිපි හි භගවා කම්මන්ති
 පඤ්ඤපෙති යථා ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ. වෙනනමිපි, යථාහ – “වෙනනාහං,
 හික්ඛවෙ, කම්මං වදාමි, වෙනයිත්වා කම්මං කරොති”ති (අ. නි. 6.63). කස්මා පන
 වෙනනා කම්මන්ති චුත්තා? වෙනනාමූලකත්තා කම්මස්ස.

එත්ථ ච අකුසලං පත්වා කායකම්මං වච්ඡකම්මං මහත්තන්ති වදන්තො න
 කිලමති, කුසලං පත්වා මනොකම්මං. තථා හි මාතුසානාදීනි චත්තාරි කම්මානි
 කායෙනෙව උපක්කමීත්වා කායෙනෙව කරොති, නිරයෙ
 කප්පට්ඨිකසඬ්ඝහෙදකම්මං වච්ඡද්වාරෙන කරොති. එවං අකුසලං පත්වා කායකම්මං
 වච්ඡකම්මං මහත්තන්ති වදන්තො න කිලමති නාම. එකා පන ඤානවෙනනා
 චතුරාසීතිකප්පසහස්සානි සග්ගසම්පත්තිං ආවහති, එකා මග්ගවෙනනා සබ්බාකුසලං
 සමුග්ගාතෙත්වා අරහත්තං ගණ්ඨාපෙති. එවං කුසලං පත්වා මනොකම්මං
 මහත්තන්ති වදන්තො න කිලමති නාම. ඉමස්මිං පන යානෙ භගවා අකුසලං පත්වා
 මනොකම්මං මහාසාවජ්ජං වදමානො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිං සන්ධාය වදති. තෙනෙවාහ
 – “නාහං, හික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මමිපි සමනුපස්සාමි, යං එවං මහාසාවජ්ජං,
 යථාසිද්ධං, හික්ඛවෙ, මිච්ඡාදිට්ඨිං. මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි, හික්ඛවෙ, මහාසාවජ්ජානි”ති (අ.
 නි. 1.310).

ඉදානි නිගණ්ඨොපි තථාගතෙන ගතමග්ගං පටිපජ්ජන්තො කිඤ්චි
අත්ථනිජ්ජන්තිං අපස්සන්තොපි “කිං පනාචුසො, ගොතමා” තිආදිමාහ.

58. බාලකිනියානි උපාලිස්ස කිර බාලකලොණකාරගාමො නාම අත්ථී, තතො
ආයං ගහෙත්වා මනුස්සා ආගතා, සො “එථ භණේ, අම්මාකං සත්ථාරං
මහානිගණ්ඨං පස්සිස්සාමා” ති තාය පරිසාය පරිචුතො තත්ථ අගමාසි. තං සන්ධාය
චුත්තං “බාලකිනියා පරිසායා” ති, බාලකගාමවාසිනියානි අත්ථො. උපාලිපමුඛායානි
උපාලිපෙට්ඨකාය. අපිච බාලකිනියානි බාලවතියා බාලස්සන්තායානිපි අත්ථො.
උපාලිපමුඛායානි උපාලිගහපතියෙව තත්ථ ථොකං සප්පඤ්ඤො, සො තස්සා
පමුඛො පෙට්ඨකො. තෙනාපි චුත්තං “උපාලිපමුඛායා” ති. භන්දානි වචසායත්ථෙ
නිපාතො. ඡවොති ලාමකො. ඔළාරිකස්සානි මහන්තස්ස. උපනිධායානි
උපනික්ඛිපිත්වා. ඉදං චුත්තං හොති, කායදණ්ඩස්ස සන්තිකෙ නික්ඛිපිත්වා “අයං නු
බො මහන්තො, අයං මහන්තො” ති එවං ඔලොකියමානො ඡවො මනොදණ්ඩො කිං
සොහති, කුතො සොභිස්සති, න සොහති, උපනික්ඛෙපමත්තම්පි නප්පහොතිති
දීපෙති. සාධු සාධු, භන්තෙ, තපස්සිති දීඝතපස්සිස්ස සාධුකාරං දෙන්තො, භන්තෙති
නාටපුත්තමාලපති.

60. න බො මෙතං, භන්තෙ, රුච්චතීති, භන්තෙ, එතං මය්හං න රුච්චති.
මායාචීති මායාකාරො. ආවට්ටනිමායන්ති ආවට්ටෙන්වා ගහණමායං. ආවට්ටෙතීති
ආවට්ටෙන්වා පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හාති. ගච්ඡ ත්වං ගහපතීති කස්මා මහානිගණ්ඨො
ගහපතිං යාවතතියං පභිණ්හතියෙව? දීඝතපස්සි පන පටිබාහතෙව? මහානිගණ්ඨෙන
හි භගවතා සද්ධිං එකං නගරං උපනිස්සාය විහරන්තෙනපි න භගවා දිට්ඨපුබ්බො.
යො හි සත්ථුවාදපටිඤ්ඤො හොති, සො තං පටිඤ්ඤං අප්පහාය බුද්ධදස්සනෙ
අභබ්බො. තස්මා එස බුද්ධදස්සනස්ස අලද්ධපුබ්බත්තා දසබලස්ස
දස්සනසම්පත්තිඤ්ච නියායානිකකථාභාවඤ්ච අජානන්තො යාවතතියං පභිණ්හතෙව.
දීඝතපස්සි පන කාලෙන කාලං භගවන්තං උපසඬකම්ත්වා තිට්ඨතිපි නිසීදතිපි
පඤ්භම්පි පුච්ඡති, සො තථාගතස්ස දස්සනසම්පත්තිම්පි නියායානිකකථාභාවම්පි
ජානාති. අට්ඨස්ස එතදහොසි – “අයං ගහපති පණ්ඩිතො, සමණස්ස ගොතමස්ස
සන්තිකෙ ගන්ත්වා දස්සනෙපි පසීදෙය්‍ය, නියායානිකකථං සුත්වාපි පසීදෙය්‍ය. තතො
න පුන අම්මාකං සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යා” ති. තස්මා යාවතතියං පටිබාහතෙව.

අභිවාදෙන්වානි වන්දිත්වා. තථාගතඤ්ඤි දිස්වා පසන්තාපි අප්පසන්තාපි
යෙභුයොන වන්දන්තියෙව, අප්පකා න වන්දන්ති. කස්මා? අතිඋච්චෙ හි කුලෙ
ජාතො අගාරං අප්පකාචසන්තොපි වන්දිතබ්බොයෙවාති. අයං පන ගහපති
පසන්තත්තාව වන්දි, දස්සනෙයෙව කිර පසන්තො. ආගමා නු බ්විධානි ආගමා නු
බො ඉධ.

61. සාධු සාධු, භන්තෙ, තපස්සිති දීඝතපස්සිස්ස සාධුකාරං දෙන්තො, භන්තෙති,
භගවන්තං ආලපති. සච්චෙ පතිට්ඨායානි පුසරාසිම්හි ආකොට්ඨකො විය
අවලන්තො වච්ඡච්චෙ පතිට්ඨහිත්වා. සියා නොති භවෙය්‍ය අම්මාකං.

62. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. අස්සාති භවෙය්‍යා. සීතොදකපටික්ඛිත්තොති නිගණ්ඨා සත්තසඤ්ඤාය සීතොදකං පටික්ඛිපන්ති. තං සන්ධායෙනං චුත්තං. මනොසත්තා නාම දෙව්‍යාති මනම්හි සත්තා ලග්ගා ලගිතා. මනොපට්ඨද්ධොති යස්මා මනම්හි පට්ඨද්ධො හුත්වා කාලඬිකරොති, තස්මා මනොසත්තෙසු දෙවෙසු උපපජ්ජති දස්සෙති. තස්ස හි පිත්තජරරොගො භවිස්සති. තෙනස්ස උණ්හොදකං පිචිතුං වා හත්ථපාදාදිධොවනත්ථාය වා ගත්තපරිසිඤ්චනත්ථාය වා උපනෙතුං න වට්ටති, රොගො ඛලවතරො හොති. සීතොදකං වට්ටති, රොගං වූපසමෙති. අයං පන උණ්හොදකමෙව පටිසෙවති, තං අලභමානො ඔදනකඤ්ජිකං පටිසෙවති. චිත්තෙන පන සීතොදකං පාතුකාමො ව පරිභුඤ්ජිතුකාමො ව හොති. තෙනස්ස මනොදණ්ඩො තත්ථෙව භිජ්ජති. සො කායදණ්ඩං වච්ඨණ්ඩං රක්ඛාමිති සීතොදකං පාතුකාමො වා පරිභුඤ්ජිතුකාමො වා සීතොදකමෙව දෙථාති වත්තුං න විසහති. තස්ස එවං රක්ඛිතාපි කායදණ්ඩවච්ඨණ්ඩා චුතිං වා පටිසන්ධිං වා ආකඬිඪීතුං න සක්කොන්ති. මනොදණ්ඩො පන භිත්තොපි චුතිමපි පටිසන්ධිමපි ආකඬිඪතියෙව. ඉති නං භගවා දුබ්බලකායදණ්ඩවච්ඨණ්ඩා ඡවා ලාමකා, මනොදණ්ඩොව ඛලවා මහන්තොති වදාපෙසි.

තස්සපි උපාසකස්ස එතදහොසි. “මුච්ඡාවසෙන අසඤ්ඤිභූතානඤ්චි සත්තාහම්පි අස්සාසපස්සාසා නප්පවත්තන්ති, චිත්තසන්තතිපවත්තිමත්තෙනෙව පන තෙ මතාති න චූච්චන්ති. යදා නෙසං චිත්තං නප්පවත්තති, තදා ‘මතා එතෙ නිහරිත්වා තෙ කුමාපෙථා’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජන්ති. කායදණ්ඩො නිරිහො අඛ්‍යාපාරො, තථා වච්ඨණ්ඩො. චිත්තෙනෙව පන තෙසං චුතිපි පටිසන්ධිපි හොති. ඉතිපි මනොදණ්ඩොව මහන්තො. භිජ්ජිත්වාපි චුතිපටිසන්ධිආකඬිඪනතො එසෙව මහන්තො. අම්භාකං පන මහානිගණ්ඨස්ස කථා අනිය්‍යානිකා”ති සල්ලක්ඛෙසි. භගවතො පන විචිත්තාති පඤ්ඤපටිභානාති සොතුකාමො න තාව අනුජානාති.

න ඛො තෙ සන්ධියතීති න ඛො තෙ සට්ඨති. පුරිමෙන වා පච්ඡිමන්ති “කායදණ්ඩො මහන්තො”ති ඉමිනා පුරිමෙන වචනෙන ඉදාති “මනොදණ්ඩො මහන්තො”ති ඉදං වචනං. පච්ඡිමෙන වා පුරිමන්ති තෙන වා පච්ඡිමෙන අද්‍රං පුරිමවචනං න සට්ඨති.

63. ඉදානිස්ස භගවා අඤ්ඤානිපි කාරණානි ආහරන්තො “තං කිං මඤ්ඤසී”තිආදිමාහ. තත්ථ වාතුයාමසංවරසංවුතොති න පාණමතිපාතෙති, න පාණමතිපාතයති, න පාණමතිපාතයතො සමනුඤ්ඤො හොති. න අදින්නං ආදියති, න අදින්නං ආදියාපෙති, න අදින්නං ආදියතො සමනුඤ්ඤො හොති. න මුසා භණති, න මුසා භණාපෙති, න මුසා භණතො සමනුඤ්ඤො හොති. න භාවිතමාසීසති, න භාවිතමාසීසාපෙති, න භාවිතමාසීසතො සමනුඤ්ඤො හොතිති ඉමිනා චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො. එත්ථ ව භාවිතන්ති පඤ්චකාමගුණා.

සබ්බචාරිචාරිතොති චාරිතසබ්බඋදකො, පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො හි සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී හොති, තස්මා න තං වලඤ්ජෙති. අථ වා

සබ්බවාරිවාරිතොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන වාරිතපාපො. සබ්බවාරියුත්තොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො. සබ්බවාරිධුතොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො. සබ්බවාරිචුටොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන චුටො. බුද්දකෙ පාණෙ සඬ්ඝාතං ආපාදෙතීති බුද්දකෙ පාණෙ වධං ආපාදෙති. සො කිර ඵකින්ද්‍රියං පාණං දුවින්ද්‍රියං පාණන්ති පඤ්ඤපෙති. සුක්ඛදණ්ඩක-පුරාණපණ්ණසක්ඛර-කථලානිපි පාණොතෙව පඤ්ඤපෙති. තත්ථ බුද්දකං උදකබ්බන්දු බුද්දකො පාණො, මහන්තං මහන්තොති සඤ්ඤී හොති. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. කිස්මීං පඤ්ඤපෙතීති කත්ථ කතරස්මිං කොට්ඨාසෙ පඤ්ඤපෙති. මනොදණ්ඩස්මිත්ති මනොදණ්ඩකොට්ඨාසෙ, හන්තෙති. අයං පන උපාසකො හණන්තොව සයම්පි සල්ලක්ඛෙසි – ‘අම්භාකං මහානිගණ්ඨො ‘අසඤ්චෙනතිකං කම්මං අප්පසාවජ්ජං, සඤ්චෙනතිකං මහාසාවජ්ජ’න්ති පඤ්ඤපෙත්වා චෙනතං මනොදණ්ඩොති පඤ්ඤපෙති, අනියානිකා ඵතස්ස කථා, හගවතොව නියානිකා’ති.

64. ඉද්ධාති සමිද්ධා. ඵීතාති අතිසමිද්ධා සබ්බපාලිචුල්ලා විය.
 ආකිණ්ණමනුස්සාති ජනසමාකුලා. පාණාති හත්ථිඅස්සාදයො තිරව්ජානගතා වෙව ඉත්ථිපුරිසදාරකාදයො මනුස්සජාතිකා ව. එකං මංසබ්බන්ති එකං මංසරාසිං. පුඤ්ජන්ති තස්සෙව වෙවචනං. ඉද්ධිමාති ආනුභාවසම්පන්නො. චෙතොවසිජ්ජත්තොති විත්තෙ වසිභාවජ්ජත්තො. හස්මං කරිස්සාමීති ඡාරිකං කරිස්සාමි. කිඤ්ඨි සොහති එකා ජවා නාළන්දාති ඉදම්පි හණන්තො සො ගහපති – ‘කායපයොගෙන පඤ්ඤාසම්පි මනුස්සා එකං නාළන්දං එකං මංසබ්බං කාතුං න සක්කොන්ති, ඉද්ධිමා පන එකො එකෙනෙව මනොපදොසෙන හස්මං කාතුං සමත්ථො. අම්භාකං මහානිගණ්ඨස්ස කථා අනියානිකා, හගවතොව කථා නියානිකා’ති සල්ලක්ඛෙසි.

65. අරඤ්ඤං අරඤ්ඤභුතන්ති අගාමකං අරඤ්ඤමෙව හුත්වා අරඤ්ඤං ජාතං.
 ඉසීනං මනොපදොසෙනාති ඉසීනං අත්ථාය කතෙන මනොපදොසෙන තං මනොපදොසං අසභමානාහි දෙවතාහි තාති රට්ඨාති විනාසිතාති. ලොකිකා පන ඉසයො මනං පදොසෙත්වා විනාසයිංසුති මඤ්ඤන්ති. තස්මා ඉමස්මිං ලොකවාදෙ ඨත්වාව ඉදං වාදාරොපනං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ දණ්ඩකිරඤ්ඤාදීනං එවං අරඤ්ඤභුතභාවො ජාතිතබ්බො – සරහඬිගබ්බොධිසත්තස්ස තාව පරිසාය අතිවෙපුල්ලතං ගතාය කිසවච්ඡො නාම තාපසො මහාසත්තස්ස අන්තෙවාසී විවෙකවාසං පත්ථයමානො ගණං පහාය ගොධාවරීතීරතො කලිඬිගරට්ඨෙ දණ්ඩකිරඤ්ඤො කුම්භපුරං නාම නගරං උපනිස්සාය රාජ්‍යායානෙ විවෙකමනුබ්බහයමානො විහරති. තස්ස සෙනාපති උපට්ඨාකො හොති.

තදා ව එකා ගණිකා රථං අභිරුහිත්වා පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරා නගරං උපසොහයමානා විවරති. මහාජනො තමෙව ඔලොකයමානො පරිවාරෙත්වා විවරති, නගරවිථියො නප්පහොන්ති. රාජා වාතපානං විවරිත්වා යීතො තං දිස්වා කා එසාති

පුවිඡි. තුම්භාකං නගරසොහිනී දෙවානි. සො උස්සුයමානො “කිං එතාය සොහනි, නගරං සයං සොහිස්සති”ති තං යානන්තරං අවිජිත්ථාපෙසි.

සා තතො පටියාය කෙනවි සද්ධිං සන්ථවං කත්වා යානන්තරං පරියෙසමානා එකදිවසං රාජ්‍යයානං පවිසිත්වා වඩ්ඤාමනකොටියං ආලම්බනඵලකං නිස්සාය පාසාණඵලකෙ නිසින්නං තාපසං දිස්වා වින්තෙසි – “කිලිට්ඨො වතායං තාපසො අනඤ්ඡිතමණ්ඩිනො, දායිකාහි පරුළ්භාහි මුඛං පිහිතං, මස්සුනා උරං පිහිතං, උභො කච්ඡා පරුළ්භා”ති. අථස්සා දොමනස්සං උප්පජ්ඡි – “අහං එකෙන කිව්වෙන විවරාමි, අයඤ්ච මෙ කාලකණ්ණි දිට්ඨො, උදකං ආහරථ, අක්ඛිනි ධොවිස්සාමි”ති උදකදන්තකට්ඨං ආහරාපෙත්වා දන්තකට්ඨං බාදිත්වා තාපසස්ස සරීරෙ පිණ්ඩං පිණ්ඩං බෙළුං පාතෙත්වා දන්තකට්ඨං ජටාමත්ථකෙ බිපිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙන්වා උදකං තාපසස්ස මත්ථකස්මිංයෙව සිඤ්චිත්වා – “යෙහි මෙ අක්ඛිහි කාලකණ්ණි දිට්ඨො, තානි ධොතානි කලිපවාහිතො”ති නික්ඛන්තා.

තංදිවසඤ්ච රාජා සතිං පටිලභිත්වා – “හො කුහිං නගරසොහිනී”ති පුවිඡි. ඉමස්මිංයෙව නගරෙ දෙවානි. පකතිට්ඨානන්තරං තස්සා දෙථානි යානන්තරං ථාපෙසි. සා පුබ්බෙ සුකතකම්මං නිස්සාය ලද්ධං යානන්තරං තාපසස්ස සරීරෙ බෙළුපාතනෙන ලද්ධන්ති සඤ්ඤමකාසි.

තතො කතිපාහස්සච්චයෙන රාජා පුරොහිතස්ස යානන්තරං ගණ්හි. සො නගරසොහිනියා සන්තිකං ගන්ත්වා “හගිනි කින්නි කත්වා යානන්තරං පටිලභි”ති පුවිඡි. “කිං බ්‍රාහ්මණ අඤ්ඤං කාතබ්බං අත්ථි, රාජ්‍යයානෙ අනඤ්ඡිතකාලකණ්ණි කුට්ඨට්ඨො එකො අත්ථි, තස්ස සරීරෙ බෙළුං පාතෙහි, එවං යානන්තරං ලභිස්සසි”ති ආහ. සො “එවං කරිස්සාමි හගිනී”ති තත්ථ ගන්ත්වා තාය කථිතසදිසමෙව සබ්බං කත්වා නික්ඛමි. රාජාපි තංදිවසමෙව සතිං පටිලභිත්වා – “කුහිං, හො, බ්‍රාහ්මණො”ති පුවිඡි. ඉමස්මිංයෙව නගරෙ දෙවානි. “අම්හෙහි අනුපධාරෙත්වා කතං, තදෙවස්ස යානන්තරං දෙථා”ති ථාපෙසි. සොපි පුඤ්ඤබලෙන ලභිත්වා “තාපසස්ස සරීරෙ බෙළුපාතනෙන ලද්ධං මෙ”ති සඤ්ඤමකාසි.

තතො කතිපාහස්සච්චයෙන රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. රාජා පච්චන්තං වූපසමෙස්සාමිති චතුරඩ්ගිනියා සෙනාය නික්ඛමි. පුරොහිතො ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො යත්වා “ජයතු මහාරාජා”ති වත්වා – “තුම්හෙ, මහාරාජ, ජයත්ථාය ගච්ඡථා”ති පුවිඡි. ආම බ්‍රාහ්මණානි. එවං සන්තෙ රාජ්‍යයානෙ අනඤ්ඡිතකාලකණ්ණි එකො කුට්ඨට්ඨො වසති, තස්ස සරීරෙ බෙළුං පාතෙථානි. රාජා තස්ස වචනං ගහෙත්වා යථා ගණිකාය ව තෙන ව කතං, තථෙව සබ්බං කත්වා ඕරොධෙපි ආණාපෙසි – “එතස්ස කුට්ඨට්ඨස්ස සරීරෙ බෙළුං පාතෙථා”ති. තතො ඕරොධාපි ඕරොධපාලකාපි තථෙව අකංසු. අථ රාජා උය්‍යානද්වාරෙ රක්ඛං යථාපෙත්වා “රඤ්ඤා සද්ධිං නික්ඛමන්තා සබ්බෙ තාපසස්ස සරීරෙ බෙළුං අපාතෙත්වා නික්ඛමිතුං න ලභන්ති”ති ආණාපෙසි. අථ සබ්බො බලකායො ව

සෙනියෝ ව තෙතෙව නියාමෙන තාපසස්ස උපරි බෙළඤ්ච දන්තකට්ඨානි ව මුඛවික්ඛාලිත උදකඤ්ච පාපයිංසු, බෙළො ව දන්තකට්ඨානි ව සකලසරීරං අවන්ථරිංසු.

සෙනාපති සබ්බපච්ඡා සුඤ්ඤිත්වා “මය්හං කිර සත්ථාරං භවන්තං පුඤ්ඤක්ඛේත්තං සග්ගසොපානං එවං සට්ඨංසු” ති උසුමජාතහදයෝ මුඛෙන අස්සසන්තො වෙගෙන රාජ්‍යායානං ආගන්ත්වා තථා ඛ්‍යාසනපත්තං ඉසිං දිස්වා කච්ඡං ඛන්ධිත්වා ද්විති භත්ථෙහි දන්තකට්ඨානි අපවිශුභිත්වා උක්ඛිපිත්වා නිසිදාපෙත්වා උදකං ආහරාපෙත්වා න්හාපෙත්වා සබ්බඔසධෙහි වෙව චතුජ්ජාතිගන්ධෙහි ව සරීරං උබ්බට්ඨෙත්වා සුබ්බමසාටකෙන පුඤ්ඤිත්වා පුරතො අඤ්ජලිං කත්වා යිතො එවමාහ “අයුත්තං, භන්තෙ, මනුස්සෙහි කතං, එතෙසං කිං භවිස්සති” ති. දෙවතා සෙනාපති තිධා භින්තා, එකච්චා “රාජානමෙව නාසෙස්සාමා” ති වදන්ති, එකච්චා “සද්ධිං පරිසාය රාජාන” ති, එකච්චා “රඤ්ඤො විජිතං සබ්බං නාසෙස්සාමා” ති. ඉදං වත්වා පන තාපසො අප්පමත්තකම්පි කොපං අකත්වා ලොකස්ස සන්තිඋපායමෙව ආවික්ඛන්තො ආහ “අපරාධො නාම හොති, අච්චයං පන දෙසෙතුං ජානන්තස්ස පාකතිකමෙව හොති” ති.

සෙනාපති නයං ලභිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා ආහ – “තුම්හෙහි, මහාරාජ, නිරාපරාධෙ මහිද්ධිකෙ තාපසෙ අපරජ්ඣන්තෙහි භාරියං කම්මං කතං, දෙවතා කිර තිධා භින්තා එවං වදන්ති” ති සබ්බං ආරොචෙත්වා – “බමාපිතෙ කිර, මහාරාජ, පාකතිකං හොති, රට්ඨං මා නාසෙථ, තාපසං බමාපෙථා” ති ආහ. රාජා අත්තති දොසං කතං දිස්වාපි එවං වදති “න තං බමාපෙස්සාමි” ති. සෙනාපති යාවතතියං යාවිත්වා අනිච්ඡන්තමාහ – “අහං, මහාරාජ, තාපසස්ස බලං ජානාමි, න සො අභූතවාදී, නාපි කුපිතො, සත්තානුද්දයෙන පන එවමාහ බමාපෙථ නං මහාරාජා” ති. න බමාපෙමිති. තෙන හි සෙනාපතිට්ඨානං අඤ්ඤස්ස දෙථ, අහං තුම්හාකං ආණාපවත්තිට්ඨානෙන න වසිස්සාමිති. ත්වං යෙනකාමං ගච්ඡ, අහං මය්හං සෙනාපතිං ලභිස්සාමිති. තතො සෙනාපති තාපසස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා “කථං පටිපජ්ජාමි, භන්තෙ” ති ආහ. සෙනාපති යෙ තෙ වචනං සුඤ්ඤිති, සබ්බෙ සපරික්ඛාරෙ සධනෙ සද්විපදචතුස්පදෙ ගහෙන්වා සත්තදිවසබ්හන්තරෙ බහි රජ්ජසිමං ගච්ඡ, දෙවතා අතිවිය කුපිතා ධූවං රට්ඨමිපි අරට්ඨං කරිස්සන්තිති. සෙනාපති තථා අකාසි.

රාජා ගතමත්තොයෙව අමිත්තමථනං කත්වා ජනපදං වූපසමෙත්වා ආගම්ම ජයබන්ධාවාරට්ඨානෙන නිසිදිත්වා නගරං පටිපග්ගාපෙත්වා අන්තොනගරං පාවිසි. දෙවතා පඨමංයෙව උදකචුට්ඨිං පාතයිංසු. මහාජනො අත්තමනො අහොසි “කුට්ඨලං අපරද්ධකාලතො පට්ඨාය අම්මාකං රඤ්ඤො වඩ්ඪියෙව, අමිත්තෙ නිම්මට්ඨෙසි, ආගතදිවසෙයෙව දෙවො චුට්ඨො” ති. දෙවතා පුන සුමනපුප්ඵචුට්ඨිං පාතයිංසු, මහාජනො අත්තමනතරො අහොසි. දෙවතා පුන මාසකචුට්ඨිං පාතයිංසු. තතො කභාපණුචුට්ඨිං, තතො කභාපණුත්ථං න නික්ඛමෙය්‍යන්ති මඤ්ඤමානා

හත්ප්‍රපගපාද්‍යපගාදිකතභණ්ඩවුටියිං පාතෙසුං. මහාජනො සත්තභූමිකපාසාදෙ
 යිතොපි ඔතරිත්වා ආහරණානි පිළන්ධන්තො අත්තමනො අහොසි. “අරහති වත
 කුට්ඨලකෙ බෙළපාතනං, තස්ස උපරි බෙළපාතිතකාලතො පටියාය අමිහාකං
 රඤ්ඤො වඩ්ඪි ජාතා, අමිත්තමථනං කතං, ආගතදිවසෙයෙව දෙවො වස්සි, තතො
 සුමනවුටියි මාසකවුටියි කභාපණවුටියි කතභණ්ඩවුටියිති වතස්සො වුටියියො
 ජාතා”ති අත්තමනවාචං නිව්ජාරෙත්වා රඤ්ඤො කතපාපෙ සමනුඤ්ඤො ජාතො.

තස්මිං සමයෙ දෙවතා එකතොධාරඋභතොධාරාදීනි නානප්පකාරානි ආවුධානි
 මහාජනස්ස උපරි ඵලකෙ මංසං කොට්ටයමානා විය පාතයිංසු. තදනන්තරං
 විතච්චිකෙ විතධුමෙ කිංසුකපුප්ඵවණ්ණෙ අඩ්ඨගාරෙ, තදනන්තරං
 කුටාගාරප්පමාණෙ පාසාණෙ, තදනන්තරං අන්තොමුටියිං අසණ්ඨහනිකං
 සුබ්බමවාලිකං වස්සාපයමානා අසිතිහත්ථුබ්බබෙධං ථලං අකංසු. රඤ්ඤො
 විජිතටියානෙ කිසවච්ඡතාපසො සෙනාපති මාතූපොසකරාමොති තයොව
 මනුස්සභූතා අරොගා අහෙසුං. සෙසානං තස්මිං කම්මෙ අසමඬ්ඨිභූතානං
 තිරච්ජානානං පාතියටියානෙ පාතියං නාහොසි, තිණටියානෙ තිණං. තෙ යෙන
 පාතියං යෙන තිණන්ති ගච්ඡන්තා අප්පත්තෙයෙව සත්තමෙ දිවසෙ බහිරප්පසිමං
 පාපුණ්සු. තෙනාහ සරහඬ්ඨගබ්බොධිසත්තො –

“කිසඤ්ඨි වච්ඡං අවකිරිය දණ්ඩකී,
 උච්ඡින්නමුලො සජනො සරට්ඨො;
 කුක්කුළනාමෙ නිරයම්භි පච්චති,
 තස්ස ඵුලිඬ්ඨගානි පතන්ති කායෙ”ති. (ජා. 2.17.70);

එවං තාව දණ්ඩකීරඤ්ඤස්ස අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො.

කලිඬ්ඨගරට්ඨෙ පන නාලිකිරරඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරයමානෙ හිමවති
 පඤ්චසතතාපසා අනිත්ථිගන්ධා අජිනජට්ඨාකචීරධරා වනමුලඵලභක්ඛා හුත්වා චිරං
 විතිනාමෙත්වා ලොණමිබ්බලසෙවනත්ථං මනුස්සපථං ඔතරිත්වා අනුපුබ්බෙන
 කලිඬ්ඨගරට්ඨෙ නාලිකිරරඤ්ඤො නගරං සම්පත්තා. තෙ ජට්ඨාජිනවාකචීරානි
 සණ්ඨපෙත්වා පබ්බජිතානුරූපං උපසමසිරිං දස්සයමානා නගරං භික්ඛාය පවිසිංසු.
 මනුස්සා අනුප්පත්තෙ බුද්ධුප්පාදෙ තාපසපබ්බජිතෙ දිස්වා පසන්නා නිසප්පටියානං
 සංවිධාය හත්ථතො භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා නිසිදාපෙත්වා භික්ඛං සම්පාදෙත්වා
 අදංසු. තාපසා කතභත්තකිච්චා අනුමොදනං අකංසු. මනුස්සා සුත්වා පසන්නචිත්තා
 “කුභිං හදන්තා ගච්ඡන්ති”ති පුච්ඡිංසු. යථාචාසුකටියානං, ආවුසොති. හත්තෙ, අලං
 අඤ්ඤත්ථ ගමනෙන, රාජ්‍යයානෙ වසථ, මයං භුත්තපාතරාසා ආගන්ත්වා ධම්මකථං
 සොස්සාමාති. තාපසා අධිවාසෙත්වා උය්‍යානං අගමංසු. නාගරා භුත්තපාතරාසා
 සුද්ධවත්ථනිවත්ථා “ධම්මකථං සොස්සාමා”ති සඬ්ඝා ගණා ගණිභූතා
 උය්‍යානාහිමුඛා අගමංසු. රාජා උපරිපාසාදෙ යිතො තෙ තථා ගච්ඡමානෙ දිස්වා
 උපටියාකං පුච්ඡි “කිං එතෙ භණ්ණෙ නාගරා සුද්ධවත්ථා සුද්ධුත්තරාසඬ්ඨා හුත්වා
 උය්‍යානාහිමුඛා ගච්ඡන්ති, කිමෙත්ථ සමජ්ජං වා නාටකං වා අත්ථි”ති? නත්ථි දෙව,

එතෙ තාපසානං සන්තිකෙ ධම්මං සොතුකාමා ගච්ඡන්තිති. තෙන හි භණ්ණ අහම්පි ගච්ඡිස්සාමි, මයා සද්ධං ගච්ඡන්තුති. සො ගන්ත්වා තෙසං ආරොවෙසි – “රාජාපි ගන්තුකාමො, රාජානං පරිවාරෙත්වාච ගච්ඡථා”ති. නාගරා පකතියාපි අත්තමනා තං සුත්වා – “අම්භාකං රාජා අස්සද්ධො අප්පසන්නො දුස්සිලො, තාපසා ධම්මිකා, තෙ ආගම්ම රාජාපි ධම්මිකො භවිස්සති”ති අත්තමනතරා අහෙසුං.

රාජා නික්ඛම්ත්වා තෙහි පරිවාරිතො උය්‍යානං ගන්ත්වා තාපසෙහි සද්ධං පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. තාපසා රාජානං දිස්වා පරිකථාය කුසලස්සෙකස්ස තාපසස්ස “රඤ්ඤො ධම්මං කථෙහි”ති සඤ්ඤමදංසු, සො තාපසො පරිසං ඔලොකෙත්වා පඤ්චසු වෙරෙසු ආදීනවං පඤ්චසු ච සීලෙසු ආනිසංසං කථෙන්නො –

“පාණො න භන්තබ්බො, අදින්නං නාදාතබ්බං, කාමෙසුමිච්ඡාවාරො න වරිතබ්බො, මුසා න භාසිතබ්බා, මජ්ජං න පාතබ්බං, පාණාතිපාතො නාම නිරයසංවත්තනිකො භොති තිරච්ඡානයොනිසංවත්තනිකො පෙත්තිවිසයසංවත්තනිකො, තථා අදින්නාදානාදීනි. පාණාතිපාතො නිරයෙ පච්චිත්වා මනුස්සලොකං ආගතස්ස විපාකාවසෙසෙන අප්පායුකසංවත්තනිකො භොති, අදින්නාදානං අප්පභොගසංවත්තනිකං, මිච්ඡාවාරො බහුසපත්තසංවත්තනිකො, මුසාවාදො අභුතබ්බක්ඛාතසංවත්තනිකො, මජ්ජපානං උම්මත්තකභාවසංවත්තනික”න්ති –

පඤ්චසු වෙරෙසු ඉමං ආදීනවං කථෙසි.

රාජා පකතියාපි අස්සද්ධො අප්පසන්නො දුස්සිලො, දුස්සිලස්ස ච සීලකථා නාම දුක්කථා, කණ්ණෙසු සුලප්පවෙසනං විය භොති. තස්මා සො චිත්තෙසි – “අහං ‘එතෙ පග්ගණ්හිස්සාමි’ති ආගතො, ඉමෙ පන මය්හං ආගතකාලතො පට්ඨාය මංයෙව සට්ඨෙත්තා විජ්ඣන්තා පරිසමජ්ඣෙ කථෙන්නි, කරිස්සාමි තෙසං කාත්තබ්බ”න්ති. සො ධම්මකථාපරියොසානෙ “ආචරියා ස්වෙ මය්හං ගෙහෙ හික්ඛං ගණ්හථා”ති නිමන්තෙත්වා අගමාසි. සො දුතියදිවසෙ මහත්තෙ මහත්තෙ කොථම්බෙ ආහරාපෙත්වා ගූථස්ස පුරාපෙත්වා කදලිපත්තෙහි තෙසං මුඛානි බන්ධාපෙත්වා තත්ථ තත්ථ යපාපෙසි, පුන බහලමධුකතෙලනාගබ්බපිච්ඡිල්ලාදීනං කූටෙ පුරෙත්වා නිස්සෙණිමත්ථකෙ යපාපෙසි, තත්ථෙව ච මහාමල්ලෙ බද්ධකච්ඡෙ හත්ථෙහි මුග්ගරෙ ගාභාපෙත්වා යපෙත්වා ආහ “කූටතාපසා අතිවිය මං විහෙය්යිංසු, තෙසං පාසාදතො ඔතරණකාලෙ කූටෙහි පිච්ඡිල්ලං සොපානමත්ථකෙ විස්සජ්ජෙත්වා සීසෙ මුග්ගරෙහි පොථෙත්වා ගලෙ ගහෙත්වා සොපානෙ බිපථා”ති. සොපානපාදමූලෙ පන චණ්ඩෙ කුක්කුරෙ බන්ධාපෙසි.

තාපසාපි “ස්වෙ රාජගෙහෙ භුඤ්ජිස්සාමා”ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිංසු – “මාරිසා රාජගෙහං නාම සාසඬ්ඣං සප්පට්ඨයං, පබ්බජිතෙහි නාම ඡද්ධාරාරම්මණෙ

සඤ්ඤතෙහි භවිතබ්බං, දිට්ඨදිට්ඨෙ ආරම්මණෙ නිමිත්තං න ගහෙතබ්බං,
චක්ඛුද්වාරෙ සංවරො පච්චුපට්ඨපෙතබ්බො’’ති.

පුනර්විසේ භික්ඛාචාරවෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා වාකචීරං නිවාසෙත්වා අජිනවම්මං
එකංසගතං කත්වා ජටාකලාපං සණ්ඨපෙත්වා භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා පටිපාටියා
රාජනිවෙසනං අභිරුල්භා. රාජා ආරුල්භභාවං ඤත්වා ගුරුකොළම්බමුඛතො
කදලිපත්තං නීහරාපෙසි. දුග්ගන්ධො තාපසානං නාසපුටං පහරිත්වා
මත්ථලුඛිගපාතනාකාරපත්තො අහොසි. මහාතාපසො රාජානං ඔලොකෙසි. රාජා –
‘‘එත්ථ හොත්තො යාවදත්ථං භුඤ්ජන්තු වෙව හරන්තු ව, තුම්භාකමෙතං
අනුච්ඡවිකං, හියොයා අහං තුම්භෙ පග්ගණ්හිස්සාමිති ආගතො, තුම්භෙ පන මංයෙව
සට්ටෙන්තො විජ්ඣන්තා පරිසමජ්ඣෙ කට්ඨන්ථ, තුම්භාකමිදං අනුච්ඡවිකං,
භුඤ්ජථා’’ති මහාතාපසස්ස උලුඛිකෙන ගුරුං උපනාමෙසි. මහාතාපසො ධී ධීති
වදන්තො පටිනිවත්ති. ‘‘එත්තකෙනෙව ගච්ඡිස්සථ තුම්භෙ’’ති සොපානෙ කුට්ඨෙහි
පිච්ඡිල්ලං විස්සජ්ජාපෙත්වා මල්ලානං සඤ්ඤමදාසි. මල්ලා මුග්ගරෙහි සීසානි
පොථෙත්වා ගීවාය ගහෙත්වා සොපානෙ බිහිංසු, එකොපි සොපානෙ පතිට්ඨාතුං
නාසක්ඛි, පට්ටමානා සොපානපාදමූලංයෙව පාපුණිංසු. සම්පත්තෙ සම්පත්තෙ
චණ්ඩකුක්කුරා පට්ටොති ලුඤ්චමානා බාදිංසු. යොපි නෙසං උට්ඨන්තිවා පලායති,
සොපි ආවාටෙ පතති, තත්තාපි නං කුක්කුරා අනුබන්ධිත්වා බාදන්තියෙව. ඉති නෙසං
කුක්කුරා අට්ඨිසඬ්ඛලිකමෙව අවසෙසයිංසු. එවං සො රාජා තපසම්පත්තෙ
පඤ්චසතෙ තාපසෙ එකදිවසෙනෙව ජීවිතා වොරොපෙසි.

අථස්ස රට්ඨෙ දෙවතා පුරිමනයෙනෙව පුන නවවුට්ඨියො පානෙසුං. තස්ස රජ්ජං
සට්ඨියොජනුබ්බෙධෙන වාලිකථලෙන අවච්ඡාදිස්ත්ථ. තෙනාහ සරහඬ්ඛො
බොධිසත්තො –

‘‘යො සඤ්ඤතෙ පබ්බජිතෙ අවඤ්චයි,
ධම්මං භණන්තෙ සමණෙ අදුසකෙ;
තං නාලිකෙරං සුනබා පරන්ථ,
සඬ්ගම්ම බාදන්ති විචන්දමාන’’න්ති. (ජා. 2.17.71);

එවං කාලිඬ්ඛාරඤ්ඤස්ස අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො.

අතීතෙ පන බාරාණසිනගරෙ දිට්ඨමඬ්ඛලිකා නාම චත්තාලීසකොට්ඨිභවස්ස
සෙට්ඨිනො එකා ධීතා අහොසි දස්සනීයා පාසාදිකා. සා
රූපභොගකුලසම්පත්තිසම්පන්නතාය බහුතං පත්ථනීයා අහොසි. යො පනස්සා
වාරෙය්ගත්ථාය පභිණාති, තං තං දිස්වානස්ස ජාතියං වා හත්ථපාදාදීසු වා යත්ථ
කත්ථවි දොසං ආරොපෙත්වා ‘‘කො එස දුජ්ජාතො දුස්සණ්ඨිනො’’තිආදීනි වත්වා –
‘‘නීහරථ න’’න්ති නීහරාපෙත්වා ‘‘එවරූපමිති නාම අද්දසං, උදකං ආහරථ, අක්ඛිති
ධොවිස්සාමි’’ති අක්ඛිති ධොවති. තස්සා දිට්ඨං දිට්ඨං විජ්ජකාරං පාපෙත්වා
නීහරාපෙතිති දිට්ඨමඬ්ඛලිකා ත්වෙව සඬ්ඛා උදපාදි, මූලනාමං අන්තරධායි.

සා එකදිවසං ගඬිගාය උදකකිලං කිලිස්සාමිති තිත්ථං සජ්ජාපෙත්වා පහුතං බාදනීයභොජනීයං සකටෙසු පුරාපෙත්වා බහුනි ගන්ධමාලාදීනි ආදාය පටිච්ඡන්තයානං ආරුය්හ ඤාතිගණපරිවූතා ගෙහමිහා නික්මමි. තෙන ච සමයෙන මහාපුරිසො චණ්ඩාලයොනියං නිබ්බත්තො බහිනගරෙ වම්මගෙහෙ වසති, මාතඬිගොත්ථෙවස්ස නාමං අභොසි. සො සොළසවස්සුද්දෙසිකො හුත්වා කෙනවිදෙව කරණියෙන අත්තොනගරං පවිසිතුකාමො එකං නිලපිලොතිකං නිවාසෙත්වා එකං හත්ථෙ ඛන්ධිත්වා එකෙන හත්ථෙත පච්ඡිං, එකෙන සණ්ඨං ගහෙත්වා “උස්සරථ අය්‍යා, චණ්ඩාලොහ” න්ති ජානාපනත්ථං තං වාදෙන්තො නිවචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා දිට්ඨදිට්ඨෙ මනුස්සෙ නමස්සමානො නගරං පවිසිත්වා මහාපථං පටිපජ්ජි.

දිට්ඨමඬිගලිකා සණ්ඨසද්දං සුත්වා සාණිඅන්තරෙන ඔලොකෙන්ති දුරතොච තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “කිමෙත” න්ති පුච්ඡි. මාතඬිගො අයොති. “කිං වත, භො, අකුසලං අකරමිහ, කස්සායං නිස්සන්දො, විනාසො නු ඛො මෙ පච්චුපට්ඨිතො, මඬිගලකිච්චෙන නාම ගච්ඡමානා චණ්ඩාලං අද්දස” න්ති සරීරං කම්පෙත්වා ජිගුච්ඡමානා ඛෙළං පාතෙත්වා ධාතියො ආහ – “වෙගෙන උදකං ආහරථ, චණ්ඩාලො දිට්ඨො, අක්ඛිනි වෙච නාම ගහිතමුඛඤ්ච ඛොවිස්සාමි” ති ඛොචිත්වා රථං නිවත්තාපෙත්වා සබ්බපටියාදානං ගෙහං පෙසෙත්වා පාසාදං අභිරුහි. සුරාසොණ්ඩාදයො වෙච තස්සා උපට්ඨාකමනුස්සා ච “කුහිං, භො දිට්ඨමඬිගලිකා, ඉමායපි වෙලාය නාගච්ඡති” ති පුච්ඡන්තා තං පචත්ති. සුත්වා – “මහන්තං වත, භො, සුරාමංසගන්ධමාලාදිසක්කාරං චණ්ඩාලං නිස්සාය අනුභවිතුං න ලහිමිහ, ගණ්භථ චණ්ඩාල” න්ති ගතට්ඨානං ගවෙසිත්වා නිරාපරාධං මාතඬිගපණ්ඩිතං තජ්ජිත්වා – “අරෙ මාතඬිග තං නිස්සාය ඉදඤ්චිදඤ්ච සක්කාරං අනුභවිතුං න ලහිමිහා” ති කෙසෙසු ගහෙත්වා භූමියං පාතෙත්වා ජාණුකප්පරපාසාණාදිහි කොට්ටෙන්වා මතොති සඤ්ඤාය පාදෙ ගහෙත්වා කඩ්ඪන්තා සඬිකාරකූටෙ ඡඩ්ඛෙසු.

මහාපුරිසො සඤ්ඤං පටිලභිත්වා හත්ථපාදෙ පරාමසිත්වා – “ඉදං දුක්ඛං කං නිස්සාය උප්පන්න” න්ති වින්තෙන්තො – “න අඤ්ඤං කඤ්චි, දිට්ඨමඬිගලිකං නිස්සාය උප්පන්න” න්ති ඤාත්වා “සවාහං පුරිසො, පාදෙසු නං නිපාතෙස්සාමි” ති වින්තෙන්වා වෙධමානො දිට්ඨමඬිගලිකාය කුලද්වාරං ගන්ත්වා – “දිට්ඨමඬිගලිකං ලහන්තො වුට්ඨහිස්සාමි, අලහන්තස්ස එත්ථෙව මරණ” න්ති ගෙහඬිගණෙ නිපජ්ජි. තෙන ච සමයෙන ජම්බුදීපෙ අයං ධම්මතා භොති – යස්ස චණ්ඩාලො කුප්ඤ්ඤිත්වා ගඬිහද්වාරෙ නිපන්නො මරති, යෙ ච තස්මිං ගඬිහෙ වසන්ති, සබ්බෙ චණ්ඩාලා භොන්ති. ගෙහමජ්ඣමිහි මතෙ සබ්බෙ ගෙහවාසිනො, ද්වාරමිහි මතෙ උභතො අනන්තරගෙහවාසිකා, අඬිගණමිහි මතෙ ඉතො සත්ත ඉතො සත්තාති වුද්දසගෙහවාසිනො සබ්බෙ චණ්ඩාලා භොන්ති. බොධිසත්තො පන අඬිගණෙ නිපජ්ජි.

සෙට්ඨිස්ස ආරොවෙසු – “මාතඬිගො තෙ සාමි ගෙහඬිගණෙ පතිතො” ති ගච්ඡථ හණෙ, කිං කාරණාති වත්වා එකමාසකං දත්වා උට්ඨාපෙථාති. තෙ ගන්ත්වා

“ඉමං කිර මාසකං ගහෙත්වා උට්ඨංභා” ති වදිංසු. සො – “නාහං මාසකත්ථාය නිපන්තො, දිට්ඨමඬගලිකාය ස්වාහං නිපන්තො” ති ආහ. දිට්ඨමඬගලිකාය කො දොසොති? කිං තස්සා දොසං න පස්සථ, නිරපරාධො අහං තස්සා මනුස්සෙහි බ්‍යාසනං පාපිතො, තං ලහන්තොව වුට්ඨහිස්සාමි, අලහන්තො න වුට්ඨහිස්සාමිති.

තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොවෙසුං. සෙට්ඨි ධිතු දොසං ඤත්වා “ගච්ඡථ, එකං කභාපණං දෙථා” ති පෙසෙති. සො “න ඉච්ඡාමි කභාපණං, තමෙව ඉච්ඡාමි” ති ආහ. තං සුත්වා සෙට්ඨි ව සෙට්ඨිහරියා ව – “එකායෙව නො පියධිතා, පවෙණියා සටකො අඤ්ඤො දාරකොපි නත්ථි” ති සංවෙගජ්ජත්තා – “ගච්ඡථ තාතා, කොචි අම්භාකං අසහනකො එතං ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍යා, එතස්මිඤ්ඤි මනෙ සබ්බෙ මයං නට්ඨා හොම, ආරක්ඛමස්ස ගණ්හථා” ති පරිවාරෙත්වා ආරක්ඛං සංවිධාය යාගුං පෙසයිංසු, හත්තං ධනං පෙසයිංසු, එවං සො සබ්බං පටික්ඛිසි. එවං එකො දිවසො ගතො; ද්වෙ, තයො, චත්තාරො, පඤ්ච දිවසා ගතා.

තතො සත්තසත්තගෙහවාසිකා උට්ඨාය – “න සක්කොම මයං තුම්හෙ නිස්සාය වණ්ඩාලා භවිතුං, අම්හෙ මා නාසෙථ, තුම්භාකං දාරිකං දත්වා එතං උට්ඨාපෙථා” ති ආහංසු. තෙ සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි පහිණිංසු, සො පටික්ඛිපතෙව. එවං ඡ දිවසා ගතා. සත්තමෙ දිවසෙ උභතො වුද්දසගෙහවාසිකා සන්තිපතිත්වා – “න මයං වණ්ඩාලා භවිතුං සක්කොම, තුම්භාකං අකාමකානම්පි මයං එතස්ස දාරිකං දස්සාමා” ති ආහංසු.

මාතාපිතරො සොකසල්ලසමජ්ජිතා විසඤ්ඤී හුත්වා සයනෙ නිපතිංසු. උභතො වුද්දසගෙහවාසිතො පාසාදං ආරුඤ්ඤා සුපුජ්ඣිතකිංසුකසාබං උච්ඡින්නත්තා විය තස්සා සබ්බාහරණානි ඔමුඤ්චිත්වා නබ්බෙහි සිමන්තං කත්වා කෙසෙ බත්ඨිත්වා නිලසාටකං නිවාසාපෙත්වා හත්ථෙ නිලපිලොතිකඛණ්ඩං වෙදෙත්වා කණ්ණෙසු තිපුපට්ටකෙ පිලුන්ධාපෙත්වා තාලපණ්ණපච්ඡිං දත්වා පාසාදතො ඔතාරාපෙත්වා ද්විසු බාහාසු ගහෙත්වා – “තව සාමිකං ගහෙත්වා යාහි” ති මහාපුරිසස්ස අදංසු.

නිලුප්පලම්පි අතිභාරොති අනුක්ඛිත්තපුබ්බා සුබ්බමාලදාරිකා “උට්ඨාහි සාමි, ගච්ඡාමා” ති ආහ. බොධිසත්තො නිපන්තකොව ආහ “නාහං උට්ඨංභාමි” ති. අථ කිත්ති වදාමිති. “උට්ඨෙහි අය්‍ය මාතඬගා” ති එවං මං වදාහිති. සා තථා අවොච. න තුය්හං මනුස්සා උට්ඨානසමත්ථං මං අකංසු, බාහාය මං ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහිති. සා තථා අකාසි. බොධිසත්තො උට්ඨහන්තො විය පරිවට්ටෙත්වා භූමියං පතිත්වා – “නාසිතං, හො, දිට්ඨමඬගලිකාය පඨමං මනුස්සෙහි කොට්ටාපෙත්වා, ඉදානි සයං කොට්ටෙති” ති විරවිත්ථ. සා කිං කරොමි අය්‍යාති? ද්විහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහිති. සා තථා උට්ඨාපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා ගච්ඡාම සාමිති. ගච්ඡා නාම අරඤ්ඤෙ හොන්ති, මයං මනුස්සා, අතිකොට්ටිතොමිහි තුය්හං මනුස්සෙහි, න සක්කොමි පදසා ගන්තුං, පිට්ඨියා මං නෙහිති. සා ඔනම්ත්වා පිට්ඨිං අදාසි. බොධිසත්තො අභිරුහි. කුහිං නෙමි සාමිති? බහිනගරං නෙහිති. සා පාවීනද්වාරං ගන්ත්වා – “ඉධ තෙ සාමි වසනට්ඨාන” ති පුච්ඡි. කතරට්ඨානං එතන්ති?

පාවිනද්වාරං සාමීති. පාවිනද්වාරෙ චණ්ඩාලපුත්තා වසිතුං න ලහන්තීති අත්තනො වසනට්ඨානං අනාවික්ඛිත්වා ව සබ්බද්වාරානි ආභිණ්ඩාපෙසි. කස්මා? භවග්ගපත්තමස්සා මානං පාතෙස්සාමීති. මහාජනො උක්කුට්ඨිමකාසි – “යපෙත්වා තුම්භාදිසං අඤ්ඤො එතිස්සා මානං හෙදකො නත්ථි”ති.

සා පච්ඡිමද්වාරං පත්වා “ඉධ තෙ සාමි වසනට්ඨාන”න්ති පුච්ඡි. කතරට්ඨානං එතත්ති? පච්ඡිමද්වාරං සාමීති. ඉමිනා ද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා වම්මගෙහං ඔලොකෙන්ති ගච්ඡාති. සා තත්ථ ගන්ත්වා ආහ “ඉදං වම්මගෙහං තුම්භාකං වසනට්ඨානං සාමි”ති? ආමාති පිට්ඨිතො ඔතරිත්වා වම්මගෙහං පාවිසි.

තත්ථ සත්තට්ඨදිවසෙ වසන්තො සබ්බඤ්ඤාගවෙසනධීරො එත්තකෙසු දිවසෙසු න ව ජාතිසම්භෙදමකාසි. “මහාකුලස්ස ධිතා සවෙ මං නිස්සාය මහන්තං යසං න පාපුණාති, න වම්භාහං චතුර්විසතියා බුද්ධානං අන්තෙවාසිකො. එතිස්සා පාදධොවනඋදකෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජුනං අභිසෙකකිච්චං කරිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා පුන වින්තෙසි – “අගාරමජ්ඣෙවසන්තො න සක්ඛිස්සාමි, පබ්බජිත්වා පන සක්ඛිස්සාමි”ති. වින්තෙත්වා තං ආමන්තෙසි – “දිට්ඨමඤ්චගලිකෙ මයං පුබ්බෙ එකවරා කම්මං කත්වාපි අකත්වාපි සක්කා ජීවිතුං, ඉදානි පන දාරහරණං පටිපන්නම්හ, කම්මං අකත්වා න සක්කා ජීවිතුං, ත්වං යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව මා උක්කණ්ඨිත්වා”ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සුසානාදිසු නන්තකානි සඤ්ඤාසිත්වා නිවාසනපාරුපනං කත්වා සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා එකවරො ලද්ධකායච්චෙකො කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො ව නිබ්බත්තෙත්වා “ඉදානි සක්කා දිට්ඨමඤ්චගලිකාය අවස්සයෙන මයා භවිතු”න්ති බාරාණසිඅභිමුඛො ගන්ත්වා චීවරං පාරුපිත්වා භික්ඛං වරමානො දිට්ඨමඤ්චගලිකාය ගෙහාභිමුඛො අගමාසි.

සා තං ද්වාරෙ ධීතං දිස්වා අසඤ්ජානන්ති – “අතිච්ඡථ, හන්තෙ, චණ්ඩාලානං වසනට්ඨානමෙත”න්ති ආහ. බොධිසත්තො තත්ථෙව අට්ඨාසි. සා පුනස්පුනං ඔලොකෙන්ති සඤ්ජානිත්වා හත්ථෙහි උරං පහරිත්වා විරවමානා පාදමුලෙ පතිත්වා ආහ – “යදි තෙ සාමි එදිසං විත්තං අත්ථි, කස්මා මං මහතා යසා පරිභාපෙත්වා අනාථං අකාසි”ති. නානස්පකාරං පරිදෙවං පරිදෙවිත්වා අක්ඛිති පුඤ්ජමානා උට්ඨාය භික්ඛාභාජනං ගහෙන්වා අන්තොගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං අදාසි. මහාපුරිසො හත්තකිච්චං කත්වා ආහ – “දිට්ඨමඤ්චගලිකෙ මා සොචි මා පරිදෙවි, අහං තුය්හං පාදධොවනඋදකෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජුනං අභිසෙකකිච්චං කාරෙතුං සමත්ථො, ත්වං පන එකං මම වචනං කරොහි, නගරං පවිසිත්වා ‘න මය්හං සාමිකො චණ්ඩාලො, මහාබුහ්මා මය්හං සාමිකො’ති උග්ගසාසයමානා සකලනගරං වරාහි”ති.

එවං චුත්තෙ දිට්ඨමඤ්චගලිකා – “පකතියාපි අහං සාමි මුඛදොසෙනෙව ඛාසනං පත්තා, න සක්ඛිස්සාමෙවං වත්තු”න්ති ආහ. බොධිසත්තො – “කිං පන තයා මය්හං අගාරෙ වසන්තස්ස අලිකවචනං සුතපුබ්බං, අහං තදාපි අලිකං න භණාමි, ඉදානි

පබ්බතො කිං වක්ඛාමි, සච්චවාදී පුරිසො නාමාහ” න්ති වත්වා – “අජ්ජ පක්ඛස්ස අට්ඨමි, ත්වං ‘ඉතො සත්තාහස්සච්චයෙන උපොසඨදිවසෙ මය්හං සාමිකො මහාබ්‍රහ්මා චන්දමණ්ඩලං භින්නදිත්වා මම සන්නිකං ආගමිස්සති” ති සකලනගරෙ උග්ගොසෙහි” ති වත්වා පක්කාමි.

සා සද්දහිත්වා හට්ඨකුට්ඨා සුරා හුත්වා සායංපාතං නගරං පවිසිත්වා තථා උග්ගොසෙහි. මනුස්සා පාණිනා පාණිං පහරන්තා – “පස්සථ, අමිහාකං දිට්ඨමඛිගලිකා චණ්ඩාලපුත්තං මහාබ්‍රහ්මානං කරොති” ති හසන්තා කෙළිං කරොන්ති. සා පුනදිවසෙපි තථෙව සායංපාතං පවිසිත්වා – “ඉදානි ඡාහච්චයෙන, පඤ්චාහ-චතුහ-තීහ-ද්වීහ-එකාහච්චයෙන මය්හං සාමිකො මහාබ්‍රහ්මා චන්දමණ්ඩලං භින්නදිත්වා මම සන්නිකං ආගමිස්සති” ති උග්ගොසෙහි.

බ්‍රාහ්මණා වින්තයිංසු – “අයං දිට්ඨමඛිගලිකා අතිසුරා හුත්වා කථෙති, කදාපි එවං සියා, එථ මයං දිට්ඨමඛිගලිකාය වසනට්ඨානං පටිජග්ගාමා” ති වම්මගෙහස්ස බාහිරහාගං සමන්තා තච්ඡාපෙත්වා වාලිකං ඔකිරිංසු. සාපි උපොසඨදිවසෙ පාතොව නගරං පවිසිත්වා “අජ්ජ මය්හං සාමිකො ආගමිස්සති” ති උග්ගොසෙහි. බ්‍රාහ්මණා වින්තයිංසු – “අයං හො න දුරං අපදිස්සති, අජ්ජ කිර මහාබ්‍රහ්මා ආගමිස්සති, වසනට්ඨානං සංවිදහාමා” ති වම්මගෙහං සමජ්ජාපෙත්වා හරිතුපලිත්තං අහතචත්ථෙහි පරික්ඛිපිත්වා මහාරහං පල්ලඬ්ඛං අත්ථරිත්වා උපරි චෙලවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධමාලදාමානි ඔසාරයිංසු. තෙසං පටිජග්ගන්තානංයෙව සුරියො අත්ථං ගතො.

මහාපුරිසො චන්දෙ උග්ගතමත්තෙ අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය කාමාවචරචිත්තෙන පරිකම්මං කත්වා ඉද්ධිචිත්තෙන ද්වාදසයොජනිකං බ්රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චන්දවිමානස්ස අන්තො පවිසිත්වා චනත්තතො අබ්භුස්සක්කමානං චන්දං භින්නදිත්වා චන්දවිමානං ඔහාය පුරතො හුත්වා “මහාජනො මං පස්සතු” ති අධිට්ඨාසි. මහාජනො දිස්වා – “සච්චං, හො, දිට්ඨමඛිගලිකාය වචනං, ආගච්ඡන්තං මහාබ්‍රහ්මානං පුපෙස්සාමා” ති ගන්ධමාලං ආදාය දිට්ඨමඛිගලිකාය සරං පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. මහාපුරිසො මත්ථකමත්ථකෙන සත්තවාගෙ බාරාණසිං අනුපරිගන්ත්වා මහාජනෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා ද්වාදසයොජනිකං අත්තභාවං විජහිත්වා මනුස්සජ්ජමාණමෙව මාපෙත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව වම්මගෙහං පාවිසි. මහාජනො දිස්වා – “ඔතිණ්ණො නො මහාබ්‍රහ්මා, සාණිං ආහරථා” ති නිවෙසනං මහාසාණියා පරික්ඛිපිත්වා පරිවාරෙත්වා ධීතො.

මහාපුරිසොපි සිරිසයනමජ්ඣෙකං නිසිදි. දිට්ඨමඛිගලිකා සමීපෙ අට්ඨාසි. අථ නං පුච්ඡි “උතුසමයො තෙ දිට්ඨමඛිගලිකෙ” ති. ආම අය්‍යාති. මයා දින්නං පුත්තං ගණ්හාහිති අඛිගුට්ඨකෙන නාහිමණ්ඩලං ඵුසි. තස්සා පරාමසනෙනෙව ගබ්භො පතිට්ඨාසි. මහාපුරිසො – “එත්තාවතා තෙ දිට්ඨමඛිගලිකෙ පාදධොවනඋදකං සකලජම්බුදීපෙ රාජුතං අභිසෙකොදකං හවිස්සති, ත්වං තිට්ඨා” ති වත්වා

බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස නික්ඛමිත්වා වෙහාසං
අබ්භුග්ගන්ත්වා චණ්ඩමණ්ඩලමෙව පට්ටියො. සා තතො පට්ටියාය බ්‍රහ්මපජාපතී නාම
ජාතා. පාදධොවනඋදකං ලහන්තො නාම නත්ථී.

බ්‍රාහ්මණා – “බ්‍රහ්මපජාපතීං අන්තොනගරෙ වසාපෙස්සාමා” ති
සුවණ්ණසිවිකාය ආරොපෙත්වා යාව සත්තමකොටියා අපරිසුද්ධජාතිකස්ස සිවිකං
ගහෙතුං න අදංසු. සොළස ජාතිමන්තබ්‍රාහ්මණා ගණ්හිංසු. සෙසා ගන්ධපුප්ඵාදීහි
පුපෙත්වා නගරං පටිසිත්වා – “න සක්කා, හො, උච්ඡිට්ඨගෙහෙ බ්‍රහ්මපජාපතියා
වසිතුං, වත්ථුං ගහෙත්වා ගෙහං කරිස්සාම, යාව පන තං කරියති, තාව මණ්ඩපෙව
වසතු” ති මණ්ඩපෙ වසාපෙසුං. තතො පට්ටියාය චක්ඛුපථෙ යත්වා වන්දිතුකාමා
කභාපණං දත්වා වන්දිතුං ලහන්ති, සවනුපවාලෙ වන්දිතුකාමා සතං දත්වා ලහන්ති,
ආසන්නෙ පකතිකථං සවනට්ඨානෙ වන්දිතුකාමා පඤ්චසතානි දත්වා ලහන්ති,
පාදපිට්ඨියං සිසං යපෙත්වා වන්දිතුකාමා සහස්සං දත්වා ලහන්ති, පාදධොවනඋදකං
පත්ථයමානා දසසහස්සානි දත්වා ලහන්ති. ඛනිනගරතො අන්තොනගරෙ යාව
මණ්ඩපා ආගච්ඡන්තියා ලද්ධධනංයෙව කොටිසතමත්තං අහොසි.

සකලජම්බුදීපො සඬ්බුහි, තතො සබ්බරාජානො “බ්‍රහ්මපජාපතියා
පාදධොවනෙන අභිසෙකං කරිස්සාමා” ති සතසහස්සං පෙසෙත්වා ලහිංසු. මණ්ඩපෙ
වසන්තියා ඵල ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. මහාපුරිසං පට්ඨිව ලද්ධකුමාරො පාසාදිකො
අහොසි ලක්ඛණසම්පන්නො. මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තො ජාතොති සකල ජම්බුදීපො
එකකොලාහලො අහොසි. කුමාරස්ස බීරමණ්මුලං හොතුති තතො තතො ආගතධනං
කොටිසහස්සං අහොසි. එත්තාවතා නිවෙසනම්පි නිට්ඨිතං. කුමාරස්ස නාමකරණං
කරිස්සාමාති නිවෙසනං සජ්ජෙත්වා කුමාරං ගන්ධොදකෙන ත්භාපෙත්වා
අලඬිකරිත්වා මණ්ඩපෙ ජාතත්තා මණ්ඩබ්‍රහ්මත්තෙව නාමං අකංසු.

කුමාරො සුබ්බෙත සංවඬ්ඨමානො සිප්පග්ගහණවයපත්තොති සකලජම්බුදීපෙ
සිප්පජානනකා තස්ස සන්තිකෙ ආගන්ත්වා සිප්පං සික්ඛාපෙත්ති. කුමාරො මෙධාවී
පඤ්ඤවා සුතං සුතං මුතං ආවුණන්තො විය ගණ්හාති, ගහිතගහිතං සුවණ්ණසං
පක්ඛිත්තතෙලං විය තිට්ඨති. යාවතා වාචුග්ගතා පරියත්ති අත්ථී, තෙන අනුග්ගහිතා
නාම නාහොසි. බ්‍රාහ්මණා තං පරිවාරෙත්වා වරන්ති, සොපි බ්‍රාහ්මණහත්තො
අහොසි. ගෙහෙ අසිතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි නිව්වහන්තං භුඤ්ජන්ති. ගෙහම්පිස්ස
සත්තද්වාරකොට්ඨකං මහන්තං අහොසි. ගෙහෙ මඬිගලදිවසෙ ජම්බුදීපවාසීහි
පෙසිතධනං කොටිසහස්සමත්තං අහොසි.

බොධිසත්තො ආවජ්ජෙසි – “පමත්තො නු බො කුමාරො අප්පමත්තො” ති.
අථස්ස තං පවත්තිං ඤත්වා – “බ්‍රාහ්මණහත්තො ජාතො, යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං
හොති, තං න ජානාති, ගච්ඡාමි නං දමෙමි” ති වීවරං පාරුපිත්වා හික්ඛාභාජනං
ගහෙත්වා – “ද්වාරකොට්ඨකා අතිසම්බාධා, න සක්කා කොට්ඨකෙන පටිසිතු” ත්ති
ආකාසෙනාගන්ත්වා අසිතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානං භුඤ්ජනට්ඨානෙ ආකාසඬිගණෙ
ඔතරි. මණ්ඩබ්‍රහ්මකුමාරොපි සුවණ්ණකට්ඨිජුං ගාභාපෙත්වා – “ඉධ සුපං දෙථ ඉධ

ඔදන''න්ති පරිවිසාපෙන්නො බොධිසත්තං දිස්වා දණ්ඩකෙන සට්ඨිතආසිවිසො විය
කුපිත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“කුතො නු ආගච්ඡසි දුම්මවාසී,
ඔතල්ලකො පංසුපිසාවකොව;
සඬිකාරවොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ,
කො රෙ තුවං හොසි අදක්ඛිණෙය්‍යා”ති. (ජා. 1.15.1);

අථ නං මහාසත්තො අකුප්ඤ්චාව ඔවදන්නො ආහ -

“අන්තං තවෙදං පකතං යසස්සි,
තං ඛජ්ජරෙ භුඤ්ජරෙ පියායරෙ ව;
ජානාසි මං ත්වං පරදත්තූපජීවිං,
උත්තිට්ඨ පිණ්ඩං ලහතං සපාකො”ති. (ජා. 1.15.2);

සො නයිදං තුම්භාදිසානං පටියත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ -

“අන්තං මමෙදං පකතං බ්‍රාහ්මණානං,
අත්ථත්ථිතං සද්දහතො මමෙදං;
අපෙහි එත්තො කිම්ඨට්ඨිතොසි,
න මාදිසා තුය්හං දදන්ති ජම්මා”ති. (ජා. 1.15.3);

අථ බොධිසත්තො “දානං නාම සගුණස්සපි නිගුණස්සපි යස්ස කස්සවි
දාතබ්බං, යථා හි නින්තෙපි ථලෙපි පතිට්ඨාපිතං බීජං පථවීරසං ආපොරසඤ්ච
ආගම්ම සම්පජ්ජති, එවං නිජ්ඵලං නාම නත්ථි, සුඛෙත්තෙ වපිතබීජං විය
ගුණවත්තෙ මහජ්ඵලං හොති”ති දස්සෙතුං ඉමං ගාථමාහ -

“ථලෙ ව නින්තෙ ව වපන්ති බීජං,
අනුපබ්බෙත්තෙ ඵලමාසමානා;
එතාය සද්ධාය දදාහි දානං,
අජ්ජෙව ආරාධයෙ දක්ඛිණෙය්‍යා”ති. (ජා. 1.15.4);

අථ කුමාරො කොධාහිභූතො - “කෙනිමස්ස මුණ්ඩකස්ස පවෙසො දින්නො”ති
ද්වාරරක්ඛාදයො තජ්ජෙත්වා -

“බෙත්තානි මය්හං විදිතානි ලොකෙ,
යෙසාහං බීජානි පතිට්ඨපෙමි;
යෙ බ්‍රාහ්මණා ජාතිමත්තූපපන්නා,
තානිධ බෙත්තානි සුපෙසලානි”ති. (ජා. 1.15.5) -

ගාථං වත්වා “ඉමං ජම්මං වෙණුපදරෙන පොථෙත්වා ගීවායං ගහෙත්වා සත්තපි
ද්වාරකොට්ඨකෙ අතික්කමිත්වා බහි නිහරං” ති ආහ. අථ නං මහාපුරිසො ආහ -

“ගිරිං නබෙන බණ්ඩි, අයො දන්තෙහි බාදසි;
ජාතවෙදං පදහසි, යො ඉසිං පරිභාසසි” ති. (ජා. 1.15.9);

එවඤ්ච පන වත්වා - “සවෙ මායායං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්භාපෙත්වා දුක්ඛං
උප්පාදෙය්‍යා, බහුං අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යා” ති සත්තානුද්දයනාය වෙහාසං
අබ්භුග්ගන්ත්වා අන්තරවිජීයං ඔතරි. හගවා සබ්බඤ්ඤානං පත්තො තමත්ථං
පකාසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ -

“ඉදං වත්වාන මාතඨගො, ඉසි සච්චපරක්කමො;
අන්තලික්ඛස්මිං පක්කාමි, බ්‍රාහ්මණානං උදික්ඛත” ති. (ජා. 1.15.10);

තාවදෙව නගරරක්ඛිකදෙවතානං ජෙට්ඨකදෙවරාජා මණ්ඩබ්‍යස්ස ගීවං
පරිවත්තෙසි. තස්ස මුඛං පරිවත්තෙතිත්වා පච්ඡාමුඛං ජාතං, අක්ඛිති පරිවත්තානි,
මුඛෙන ඛෙළං වමති, සරීරං ථද්ධං සුලෙ ආරොපිතං විය අහොසි. අසිතිසහස්සා
පරිවාරකයක්ඛා අසිතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි තථෙව අකංසු. වෙගෙන ගන්ත්වා
බ්‍රහ්මපජාපනියා ආරොචයිංසු. සා තරමානරූපා ආගන්ත්වා තං විජ්ජකාරං දිස්වා
ගාථමාහ -

“ආවෙධිතං පිට්ඨිතො උත්තමඨගං,
බාහුං පසාරෙති අකම්මනෙය්‍යාං;
සෙතානි අක්ඛිති යථා මතස්ස,
කො මෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව” ති. (ජා. 1.15.11);

අථස්සා ආරොවෙසුං -

“ඉධාගමා සමණො දුම්මවාසි,
ඔතල්ලකො පංසුපිසාවකොච,
සඬිකාරවොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ,
සො තෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව” ති. (ජා. 1.15.12);

සා සුත්වාච අඤ්ඤාසි - “මය්‍හං යසදායකො අයොයා අනුකම්පාය පුත්තස්ස
පමත්තභාවං ඤත්වා ආගතො භවිස්සති” ති. තතො උපට්ඨාකෙ පුච්ඡි -

“කතමං දිසං අගමා භූරිපඤ්ඤො,
අක්ඛාථ මෙ මාණවා එතමත්ථං;
ගන්ත්වාන තං පටිකරෙමු අච්චයං,
අප්පෙව නං පුත්ත ලහෙමු ජීවිත” ති. (ජා. 1.15.13);

තෙ ආභංසු -

“වෙහායසං අගමා භූරිපඤ්ඤො,
පථද්ධුනො පන්තරසෙව චන්දො;
අපිවාපි සො පුරිමදිසං අගච්ඡි,
සච්චප්පට්ඨඤ්ඤො ඉසි සාධුරුපො”ති. (ජා. 1.15.14);

මහාපුරිසොපි අන්තරවිථියං ඔතිණ්ණට්ඨානතො පට්ඨාය - “මය්හං පදවළඤ්ජං
හත්ථිඅස්සාදීනං වසෙන මා අන්තරධායිත්ථ, දිට්ඨමඤ්ඤායෙව නං පස්සතු, මා
අඤ්ඤො”ති අධිට්ඨහිත්වා පිණ්ඩාය වරින්වා යාපනමත්තං මිස්සකොදනං ගහෙත්වා
පටික්කමනසාලායං නිසින්තො භුඤ්ජිත්වා ථොකං භුත්තාවසෙසං
භික්ඛාභාජනෙයෙව යපෙසි. දිට්ඨමඤ්ඤාපි පාසාදා ඔරුය්හ අන්තරවිථිං
පටිපජ්ජමානා පදවළඤ්ජං දිස්වා - “ඉදං මය්හං යසදායකස්ස අයාස්ස පද”න්ති
පදානුසාරෙනාගන්ත්වා චන්දිත්වා ආභ - “තුම්හාකං, හන්තෙ, දාසෙන කතාපරාධං
මය්හං ඛමට්ඨ, න හි තුම්හෙ කොධවසිකා නාම, දෙට්ඨ මෙ පුත්තස්ස ජීවිත”න්ති.

එවඤ්ච පන චත්වා -

“ආවෙධිතං පිට්ඨිතො උත්තමඤ්ඤං,
බාහුං පසාරෙති අකම්මනෙයාං;
සෙනානි අක්ඛිති යථා මතස්ස,
කො මෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව”න්ති. (ජා. 1.15.15) -

ගාථං අභාසි. මහාපුරිසො ආභ - “න මයං එවරුපං කරොම, පබ්බජිතං පන
හිංසන්තෙ දිස්වා පබ්බජිතෙසු සගාරවාහි භූතයක්ඛදෙවතාහි කතං හවිස්සති”ති.

කෙවලං, හන්තෙ, තුම්හාකං මනොපදොසො මා හොතු, දෙවතාහි කතං හොතු,
සුඛමාපයා, හන්තෙ, දෙවතා, අපිවාහං, හන්තෙ, කථං පටිපජ්ජාමිති. තෙන හි ඔසධං
තෙ කථෙස්සාමි, මම භික්ඛාභාජනෙ භුත්තාවසෙසං හත්තමත්ථි, තත්ථ ථොකං
උදකං ආසිඤ්චිත්වා ථොකං ගහෙත්වා තව පුත්තස්ස මුඛෙ පක්ඛිප, අවසෙසං
උදකවාටියං ආලොලෙන්වා අසිනියා බ්‍රාහ්මණසහස්සානං මුඛෙ පක්ඛිපාති. සා එවං
කරිස්සාමිති හත්තං ගහෙත්වා මහාපුරිසං චන්දිත්වා ගන්ත්වා තථා අකාසි.

මුඛෙ පක්ඛිත්තමත්තෙ ජෙට්ඨකදෙවරාජා - “සාමිමහි සයං හෙසජ්ජං
කරොන්තෙ අම්හෙහි න සක්කා කිඤ්චි කාතු”න්ති කුමාරං විස්සජ්ජෙසි. සොපි
බිපිත්වා කිඤ්චි දුක්ඛං අප්පත්තපුබ්බො විය පකතිවණ්ණො අභොසි. අථ නං මාතා
අවොච - “පස්ස තාත තව කුලුපකානං හිරොත්තජ්ජරහිතානං විජ්ජකාරං, සමණා
පන න එවරුපා හොන්ති, සමණො තාත හොජෙය්‍යාසි”ති. තතො සෙසකං
උදකවාටියං ආලුලාපෙන්වා බ්‍රාහ්මණානං මුඛෙ පක්ඛිපාපෙසි. යක්ඛා තාවදෙව
විස්සජ්ජෙන්වා පලායිංසු. බ්‍රාහ්මණා බිපිත්වා බිපිත්වා උට්ඨහිත්වා කිං අම්හාකං මුඛෙ
පක්ඛිත්තන්ති පුච්ඡිංසු. මාතඤ්ඤායෙව උච්ඡිට්ඨහත්තන්ති. තෙ “වණ්ඩාලස්ස

උච්ඡිටියකං බාදාපිතම්භා, අබ්‍රාහ්මණා දානම්භා ජාතා, ඉදානි නො බ්‍රාහ්මණා
‘අසුද්ධබ්‍රාහ්මණා ඉමෙ’ති සම්භොගං න දස්සන්ති’ති තතො පලායිත්වා
මජ්ඣිමනිකායං ගන්ත්වා මජ්ඣිමනිකායං නගරෙ අග්ගාසනිකා බ්‍රාහ්මණා නාම මයන්ති
රාජගෙහෙ භුඤ්ජන්ති.

තස්මිං සමයෙ බොධිසත්තො පාපනිග්ගහං කරොන්තො මානජාතිකෙ
නිම්මදයන්තො විවරති. අපෙකො “ජාතිමන්තතාපසො නාම මයා සදිසො නත්ථි”ති
අඤ්ඤාසු සඤ්ඤම්පි න කරොති. බොධිසත්තො තං ගච්ඡාතීරෙ වසමානං දිස්වා
“මානනිග්ගහමස්ස කරස්සාමි”ති තත්ථ අගමාසි. තං ජාතිමන්තතාපසො පුච්ඡි –
“කිං ජච්චො භව”න්ති? වණ්ඩාලො අහං ආචරියාති. අපෙහි වණ්ඩාල අපෙහි
වණ්ඩාල, හෙට්ඨාගච්ඡාය වස, මා උපරිගච්ඡාය උදකං උච්ඡිටියමකාසිති.

බොධිසත්තො – “සාධු ආචරිය, තුම්හෙහි චුත්තට්ඨානෙ වසිස්සාමි”ති
හෙට්ඨාගච්ඡාය වසන්තො “ගච්ඡාය උදකං පටිසොතං සන්දතු”ති අධිට්ඨාසි.
ජාතිමන්තතාපසො පාතොව ගච්ඡං ඔරුස්ස උදකං ආවමති, ජට්ඨා ධොවති.
බොධිසත්තො දන්තකට්ඨං බාදන්තො පිණ්ඩං පිණ්ඩං බෙළං උදකෙ පාතෙති.
දන්තකට්ඨකුච්ඡිටියකම්පි තත්ථෙව පවාහෙති. යථා වෙ තං අඤ්ඤත්ථ අලග්ගිත්වා
තාපසස්සෙව ජට්ඨාසු ලග්ගති, තථා අධිට්ඨාසි. බෙළම්පි දන්තකට්ඨම්පි තාපසස්ස
ජට්ඨාසුයෙව පතිට්ඨාති.

තාපසො වණ්ඩාලස්සිද්ධං කම්මං භවිස්සන්ති විජ්ජපිසාරි හුත්වා ගන්ත්වා පුච්ඡි –
“ඉදං, හො වණ්ඩාල, ගච්ඡාය උදකං තයා පටිසොතගාමිකත”න්ති? ආම ආචරිය.
තෙන හි ත්වං හෙට්ඨාගච්ඡාය මා වස, උපරිගච්ඡාය වසාති. සාධු ආචරිය, තුම්හෙහි
චුත්තට්ඨානෙ වසිස්සාමිති තත්ථ වසන්තො ඉද්ධිං පටිජ්ජස්සම්හෙසි, උදකං
යථාගතිකමෙව ජාතං. පුන තාපසො තදෙව බ්‍යසනං පාපුණි. සො පුන ගන්ත්වා
බොධිසත්තං පුච්ඡි, – “හො වණ්ඩාල, ත්වම්දං ගච්ඡාය උදකං කාලෙන
පටිසොතගාමිං කාලෙන අනුසොතගාමිං කරොසි”ති? ආම ආචරිය. වණ්ඩාල,
“ත්වං සුඛවිහාරිතං පබ්බජිතානං සුඛෙන වසිතුං න දෙසි, සත්තමෙ තෙ දිවසෙ
සත්තධා මුද්ධා ඵලතු”ති. සාධු අචරිය, අහං පන සූරියස්ස උග්ගන්තුං න දස්සාමිති.

අථ මහාසත්තො වින්තෙසි – “ඵතස්ස අභිසාපො ඵතස්සෙව උපරි පතිස්සති,
රක්ඛාමි න”න්ති සත්තානුද්දයතාය පුනදිවසෙ ඉද්ධියා සූරියස්ස උග්ගන්තුං න
අදාසි. ඉද්ධිමතො ඉද්ධිවිසයො නාම අවින්තෙයොයා, තතො පට්ඨාය අරුණුග්ගං න
පඤ්ඤායති, රත්තින්දිවපරිවෘත්තො නත්ථි, කසිවණ්ඨජාදීනි කම්මානි
පයොජෙන්නො නාම නත්ථි.

මනුස්සා – “යක්ඛාවට්ටො නු බො අයං
භූතදෙවට්ටොනාගසුපණ්ණාවට්ටො”ති උපද්දවජ්ජන්තා “කිං නු බො
කාතබ්බ”න්ති වින්තෙත්වා “රාජකුලං නාම මහාපඤ්ඤං, ලොකස්ස හිතං
වින්තෙතුං සක්කොති, තත්ථ ගච්ඡාමා”ති රාජකුලං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොවෙසුං.

රාජා සුත්වා භිතොපි අභිතාකාරං කත්වා – “මා තාතා භායථ, ඉමං කාරණං ගඬගාතීරවාසී ජාතිමත්තතාපසො ජානිස්සති, තං පුච්ඡිත්වා නික්කඬ්ඛා භවිස්සාමා”ති කතිපයෙහෙව අත්ථවරකෙහි මනුස්සෙහි සද්ධිං තාපසං උපසඬකමිත්වා කතපට්ඨන්ථාරො තමත්ථං පුච්ඡී. තාපසො ආහ – “ආම මහාරාජ, එකො වණ්ඩාලො අත්ථී, සො ඉමං ගඬගාය උදකං කාලෙන අනුසොතගාමී. කාලෙන පතිසොතගාමී. කරොති, මයා තදත්ථං කිඤ්චි කථිතං අත්ථී, තං පුච්ඡථ, සො ජානිස්සතී”ති.

රාජා මාතඬගඉසිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා – “තුම්හෙ, හන්තෙ, අරුණස්ස උග්ගන්තුං න දෙථා”ති පුච්ඡී. ආම, මහාරාජාති. කිං කාරණා හන්තෙති? ජාතිමත්තතාපසකාරණා, මහාරාජ, ජාතිමත්තතාපසෙන ආගන්ත්වා මං වන්දිත්වා ඛමාපිතකාලෙ දස්සාමි මහාරාජාති. රාජා ගන්ත්වා “එථ ආවරිය, තාපසං ඛමාපෙථා”ති ආහ. නාහං, මහාරාජ, වණ්ඩාලං වන්දාමිති. මා ආවරිය, එවං කරොථ, ජනපදස්ස මුඛං පස්සථාති. සො පුත පටික්ඛිපියෙව. රාජා බොධිසත්තං උපසඬකමිත්වා “ආවරියො ඛමාපෙතුං න ඉච්ඡිති”ති ආහ. අඛමාපිතෙ අහං සුරියං න මුඤ්චාමිති. රාජා “අයං ඛමාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං අඛමාපිතෙ සුරියං න මුඤ්චති, කිං අමිහාකං තෙන තාපසෙන, ලොකං ඔලොකෙස්සාමා”ති “ගච්ඡථ, හො, තාපසසන්තිකං, තං හත්ථෙසු ව පාදෙසු ව ගහෙත්වා මාතඬගඉසිස්ස පාදමුලෙ තෙත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙථ එතස්ස ජනපදානුද්දයනං පටිච්චා”ති ආහ. තෙ රාජපුරියා ගන්ත්වා තං තථා කත්වා ආනෙත්වා මාතඬගඉසිස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙසුං.

අහං නාම ඛමිතඛිඛං ඛමාමි, අපිච ඛො පන එතස්ස කථා එතස්සෙව උපරි පතිස්සති. මයා සුරියෙ විස්සජ්ජිතෙ සුරියරස්මි එතස්ස මත්ථකෙ පතිස්සති, අථස්ස සත්තධා මුද්ධා ඵලිස්සති. තඤ්ච ඛො පනෙස ඛාසනං මා පාපුණාතු, එථ තුම්හෙ එතං ගලජ්ජමාණෙ උදකෙ ඔතාරෙත්වා මහන්තං මත්තිකාපිණ්ඩමස්ස සීසෙ යපෙථ. අථාහං සුරියං විස්සජ්ජිස්සාමි. සුරියරස්මි මත්තිකාපිණ්ඩෙ පතිත්වා තං සත්තධා භින්දිස්සති. අථෙස මත්තිකාපිණ්ඩං ඡඩ්ඛෙත්වා නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන තිත්ථෙත උත්තරතු, ඉති නං වදථ, එවමස්ස සොත්ථී භවිස්සතීති. තෙ මනුස්සා “එවං කරිස්සාමා”ති තථා කාරෙසුං. තස්සාපි තථෙව සොත්ථී ජාතා. සො තතො පට්ඨාය – “ජාති නාම අකාරණං, පඛිඛජිතානං අඛිහන්තරෙ ගුණොව කාරණං”න්ති ජාතිගොත්තමානං පභාය නිම්මදො අහොසි.

ඉති ජාතිමත්තතාපසෙ දමිතෙ මහාජනො බොධිසත්තස්ස ථාමං අඤ්ඤාසි, මහාකොලාහලං ජාතං. රාජා අත්තනො නගරං ගමනත්ථාය බොධිසත්තං යාචි. මහාසත්තො පටිඤ්ඤං දත්වා තානි ව අසිතිබ්බාහ්මණසහස්සානි දමෙස්සාමි, පටිඤ්ඤඤච මොචෙස්සාමිති මජ්ඣරාජස්ස නගරං අගමාසි. බ්බාහ්මණා බොධිසත්තං දිස්වාච – හො, “අයං සො, හො මහාවොරො, ආගතො, ඉදානෙව සඛිබ්බෙ එතෙ මය්හං උච්ඡිට්ඨකං බාදිත්වා අබ්බාහ්මණා ජාතාති අමිහෙ පාකටෙ කරිස්සති, එවං නො ඉධාපි ආවාසො න භවිස්සති, පටිකච්චෙව මාරෙස්සාමා”ති රාජානං පුත

උපසඬකමින්වා ආහංසු – “තුම්හෙ, මහාරාජ, එතං චණ්ඩාලපබ්බතං මා සාධුරුපොති මඤ්ඤින්ථ, එස ගරුකමන්තං ජානාති, පථවිං ගහෙත්වා ආකාසං කරොති, ආකාසං පථවිං, දුරං ගහෙත්වා සන්තිකං කරොති, සන්තිකං දුරං, ගඬිගං නිවත්තෙත්වා උද්ධගාමීනිං කරොති, ඉච්ඡන්තො පථවිං උක්ඛිපිත්වා පාතෙතුං මඤ්ඤෙ සක්කොති. පරස්ස වා විත්තං නාම සබ්බකාලං න සක්කා ගහෙතුං, අයං ඉධ පතිට්ඨං ලහන්තො තුම්භාකං රජ්ජමිපි නාසෙය්‍ය, ජීවිතන්තරායමිපි වංසුපච්ඡෙදමිපි කරෙය්‍ය, අම්භාකං වචනං කරොථ, මහාරාජ, අජ්ජෙව ඉමං මාරෙතුං වට්ටති” ති.

රාජානො නාම පරපත්තියා හොන්ති, ඉති සො බහුතං කථාවසෙන නිට්ඨං ගතො. බොධිසත්තො පන නගරෙ පිණ්ඩාය වරින්වා උදකථාසුකට්ඨානෙ මිස්සකොදනං භුඤ්ජිත්වා රාජ්‍යායානං ගන්ත්වා නිරාපරාධතාය නිරාසඬකො මඬිගලසිලාපට්ටෙ නිසිදි. අතීතෙ චත්තාලීස, අනාගතෙ චත්තාලීසාති අසිතිකජ්ජෙ අනුස්සරිතුං සමත්ථඤාණස්ස අනාවජ්ජනතාය මුහුත්තමත්තකෙ කාලෙ සති නජ්ජහොති, රාජා අඤ්ඤං අජානාපෙත්වා සයමෙව ගන්ත්වා නිරාවජ්ජනතාය පමාදෙන නිසින්නං මහාපුරිසං අසිනා පහරිත්වා ද්වෙ භාගෙ අකාසි. ඉමස්ස රඤ්ඤො විජිතෙ අට්ඨමං ලොහකූටවස්සං, නවමං කලලවස්සං වස්සි. ඉති ඉමස්සාපි රට්ඨෙ නව වුට්ඨියො පතිතා. සො ච රාජා සපරිසො මහානිරයෙ නිබ්බන්තො. තෙනාහ සංකිච්චපණ්ඩිතො –

“උපහච්ච මනං මජ්ඣො, මාතඬිගස්මිං යසස්සිනෙ;
සපාරිසජ්ජො උච්ඡින්නො, මජ්ඣාරඤ්ඤං තදා අහුති”. (ජා. 2.19.96) –

එවං මජ්ඣාරඤ්ඤස්ස අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො. මාතඬිගස්ස පන ඉසිනො වසෙන තදෙව මාතඬිගාරඤ්ඤන්ති වුත්තං.

66. පඤ්ඤාපටිභානානීති පඤ්ඤාධ්‍යාකරණානි. පච්චනීකං කතබ්බන්ති පච්චනීකං කාතබ්බං. අමඤ්ඤස්සන්ති විලොමභාගං ගණ්හන්තො විය අහොසින්නි අත්ථො.

67. අනුච්චිකාරන්ති අනුච්චාරෙන්වා විත්තෙත්වා තුලයිත්වා කාතබ්බං කරොහීති වුත්තං හොති. සාධු හොතීති සුන්දරො හොති. තුම්භාදිසස්මිඤ්ඤි මං දිස්වා මං සරණං ගච්ඡන්තෙ නිගණ්ඨං දිස්වා නිගණ්ඨං සරණං ගච්ඡන්තෙ – “කිං අයං උපාලි දිට්ඨදිට්ඨමෙව සරණං ගච්ඡති” ති? ගරහා උජ්ජජ්ජස්සති, තස්මා අනුච්චිකාරො තුම්භාදිසානං සාධුති දස්සෙති. පටාකං පරිහරෙය්‍යුන්ති තෙ කිර එවරුපං සාවකං ලභින්වා – “අසුකො නාම රාජා වා රාජමහාමත්තො වා සෙට්ඨි වා අම්භාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො” ති පටාකං උක්ඛිපිත්වා නගරෙ සොසෙන්නා ආභිණ්ඩන්ති. කස්මා? එවං නො මහන්තභාවො ආචි භවිස්සතීති ව, සවෙ තස්ස “කිමහං එතෙසං සරණං ගතො” ති විජ්ජට්ඨාරො උජ්ජජ්ජෙය්‍ය, තමිපි සො “එතෙසං මෙ සරණගතභාවං බහු ජානන්ති, දුක්ඛං ඉදානි පටිනිවත්තිතු” න්ති විනොදෙන්වා න පටික්කමිස්සතීති ව. “තෙනාහ පටාකං පරිහරෙය්‍යු” න්ති.

68. ඔපානභූතන්ති පටියත්තඋදපානො විය යීතං. කුලන්ති තච නිවෙසනං.
 දාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාසීති පුබ්බෙ දසපි වීසතිපි සට්ඨිපි ජනෙ ආගතෙ දිස්වා නත්ථීති
 අවත්වා දෙනි. ඉදානි මං සරණං ගතකාරණමත්තෙනව මා ඉමෙසං දෙය්‍යධම්මං,
 උපච්ඡින්නදිත්ථ, සම්පත්තානඤ්ඤි දාතබ්බමෙවාති ඔවදති. සුතමෙනං, හත්තෙති
 කුතො සුතං? නිගණ්ඨානං සන්තිකා, තෙ කිර කුලසරෙසු එවං පකාසෙන්නි – ‘මයං
 ‘යස්ස කස්සචි සම්පත්තස්ස දාතබ්බ’න්ති වදාම, සමණො පන ගොතමො
 ‘මය්‍හමෙව දානං දාතබ්බං...පෙ.... න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහජ්ඵල’න්ති
 වදති’ති. තං සන්ධාය අයං ගහපති ‘සුතමෙන’න්ති ආහ.

69. අනුපුබ්බං කථන්ති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං,
 සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපට්ඨාපට්ඨකථං. තත්ථ දානකථන්ති ඉදං දානං නාම
 සුඛානං නිදානං, සම්පත්තීනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං
 ගතිපරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං
 තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථී. ඉදඤ්ඤි අවස්සයට්ඨෙන
 රතනමයසීභාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවිසදිසං, ආලම්බනට්ඨෙන
 ආලම්බනරජ්ජුසදිසං. ඉදඤ්ඤි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවා, සමස්සාසනට්ඨෙන
 සඬගාමසුරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසඬබ්බතනගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි
 අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙන අග්ගි, දුරාසදට්ඨෙන ආසීවිසො.
 අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො, බලවත්තට්ඨෙන හත්ථී, අභිමඬගලසම්මතට්ඨෙන
 සෙතවසහො, බෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා. දානං නාමෙහං
 මය්‍හං ගතමග්ගො, මය්‍හෙවෙසො වංසො, මයා දස පාරමියො පුරෙන්නෙන
 වෙලාමමහායඤ්ඤො, මහාගොචිත්තමහායඤ්ඤො මහාසුදස්සනමහායඤ්ඤො,
 වෙස්සන්තරමහායඤ්ඤොති අනෙකමහායඤ්ඤො පවත්තිතා, සසභූතෙන ජලිතෙ
 අග්ගික්ඛන්ධෙ අත්තානං නිය්‍යාදෙන්තෙන සම්පත්තයාවකානං චිත්තං ගහිතං.
 දානඤ්ඤි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙනි, මාරසම්පත්තිං දෙනි, බ්‍රහ්මසම්පත්තිං දෙනි,
 චක්කවත්තිසම්පත්තිං දෙනි, සාවකපාරමීඤ්ඤාණං, පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණං,
 අභිසම්බොධිඤ්ඤාණං දෙනීති එවමාදිං දානගුණපට්ඨසංයුත්තං කථං.

යස්මා පන දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනතරං සීලකථං
 කථෙසි. සීලකථන්ති සීලං නාමෙන අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං
 ගති පරායණං, සීලං නාමෙන මම වංසො, අහං සඬබ්බපාලනාගරාජකාලෙ,
 භූරිදත්තනාගරාජකාලෙ, වම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙ, සීලවනාගරාජකාලෙ,
 මාතුපොසකහත්ථීරාජකාලෙ, ඡද්දත්තහත්ථීරාජකාලෙති අනන්තෙසු අත්තභාවෙසු
 සීලං පරිපුරෙසිං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තිනඤ්ඤි සීලසදිසො අවස්සයො,
 සීලසදිසා පතිට්ඨා, ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථී,
 සීලාලඬකාරසදිසො අලඬකාරො නත්ථී, සීලපුජ්ඵසදිසං පුජ්ඵං නත්ථී,
 සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථී. සීලාලඬකාරෙන හි අලඬකතං
 සීලකුසුමපිළන්ධනං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකොපි ලොකො ඔලොකෙන්තො
 තිත්තිං න ගච්ඡතිති එවමාදිං සීලගුණපට්ඨසංයුත්තං කථං.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සෙතුං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසී. සග්ගකථන්ති අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, නිව්වමෙත්ථ කීළා, නිව්වං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති, වාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුත්තිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්ති, තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොට්ඨො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති එවමාදිං සග්ගගුණපටිසංයුත්තං කථං. සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානඤ්ඤි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. චුත්තම්පි වෙනං “අනෙකපරියායෙන බො අහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍ය”න්තිආදි (ම. නි. 3.255).

එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන හත්ථිං අලඬකරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය – “අයම්පි සග්ගො අනිව්වො අද්ධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බො”ති දස්සන්තං – “අප්පස්සාදා කාමා චුත්තා මයා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො”තිආදීනා (පාවි. 417; ම. නි. 1.235) නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං කථෙසී. තත්ථ ආදීනවොති දොසො. ඔකාරොති අවකාරො ලාමකභාවො. සංකිලෙසොති තෙහි සත්තානං සංසාරෙ සංකිලිස්සනං. යථාහ “කිලිස්සන්ති වත, හො, සත්තා”ති (ම. නි. 2.351).

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජිත්වා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසී. කල්ලචිත්තන්ති අරොගචිත්තං. සාමුක්කංසිකාති සාමං උක්කංසිකා අත්තනායෙව ගහෙත්වා උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤ්ඤාණෙන දිට්ඨා, අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා පනෙසාති, අරියසච්චදෙසනා? තෙනෙවාහ – “දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග”න්ති.

විරජං විතමලන්ති රාගරජාදීනං අභාවා විරජං, රාගමලාදීනං විගතත්තා විතමලං. ධම්මවක්ඛුන්ති උපරි බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ තිණ්ණං මග්ගානං, වුළුරාහුලොවාදෙ ආසවක්ඛයස්සෙතං නාමං. ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගො අධිජ්ජෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං “යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්මං”න්ති ආහ. තඤ්ඤි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිව්වවසෙන එවං සබ්බසබ්බතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො. එස නයො සෙසපදෙසුපි. තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති තිණ්ණවිචිකිච්ඡො. විගතා කථංකථා අස්සාති විගතකථංකථො. වෙසාරජ්ජප්පත්තොති වෙසාරජ්ජං පත්තො. කත්ථ? සත්ථු සාසනෙ. නාස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය එත්ථ වත්තනීති අපරජ්ජච්චයො.

70. විත්තෙන සම්පට්ඨිමානො අභිනන්දිත්වා, වාචාය පසංසමානො අනුමොදිත්වා. ආචරාමීති ථකෙම් පිදහාමි. අනාවටන්ති න ආචරිතං විවටං උග්ගාටිතං.

71. අස්සොසි බො දීඝතපස්සීති සො කිර තස්ස ගතකාලතො පට්ඨාය –
 “පණ්ඩිතො ගහපති, සමණො ච ගොතමො දස්සනසම්පන්නො නිය්‍යානිකකට්ඨා,
 දස්සනෙපි තස්ස පසිද්දස්සති, ධම්මකථායපි පසිද්දස්සති, පසිද්දත්වා සරණං ගමිස්සති,
 ගතො නු බො සරණං ගහපති න තාව ගතො” ති ඔහිතසොතොව භුත්වා විවරති.
 තස්මා පට්ඨමංයෙව අස්සොසි.

72. තෙන හි සම්මාති බලවසොකෙන අභිභූතො “එත්ථෙව තිට්ඨා” ති වචනං
 සුත්වාපි අත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො දොචාරිකෙන සද්ධිං සල්ලපතියෙව.

මජ්ඣිමාය ද්වාරසාලායාන්ති යස්ස සරස්ස සත්ත ද්වාරකොට්ඨකා, තස්ස
 සබ්බඅබ්භන්තරතො වා සබ්බබාහිරතො වා පට්ඨාය චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකො,
 යස්ස පඤ්ච, තස්ස තතියො, යස්ස තයො, තස්ස දුතියො ද්වාරකොට්ඨකො
 මජ්ඣිමද්වාරසාලා නාම. එකද්වාරකොට්ඨකස්ස පන සරස්ස මජ්ඣට්ඨානෙ
 මඬගල්ථම්භං නිස්සාය මජ්ඣිමද්වාරසාලා. තස්ස පන ගෙහස්ස සත්ත
 ද්වාරකොට්ඨකා, පඤ්චාතිපි චුත්තං.

73. අග්ගන්තිආදීති සබ්බාති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනාති. යං සුදන්ති එත්ථ යන්ති
 යං නාටපුත්තං. සුදන්ති නිපාතමත්තං. පරිග්ගහෙත්වාති තෙනෙව උත්තරාසඬ්ඨගෙන
 උදරෙ පරික්ඛිපන්නො ගහෙත්වා. නිසිදාපෙතීති සණ්ඨං ආචරිය, සණ්ඨං ආචරියාති
 මහන්තං තෙලසං යපෙන්නො විය නිසිදාපෙති. දත්තොසීති කිං ජළොසි ජාතොති
 අත්ථො. පටිමුක්කොති සීසෙ පරික්ඛිපිත්වා ගහිතො. අණ්ඩභාරකොතිආදිං
 දුට්ඨුල්ලවචනම්පි සමානං උපට්ඨාකස්ස අඤ්ඤාභාවෙන
 උප්පන්නබලවසොකතාය ඉදං නාම හණාමීති අසල්ලක්ඛෙන්වාච හණති.

74. හද්දිකා, හන්තෙ, ආවට්ටනීති නිගණ්ඨො මායමෙව සන්ධාය වදති,
 උපාසකො අත්තනා පටිවිද්ධං සොනාපත්තිමග්ගං. තෙන හීති නිපාතමත්තමෙතං,
 හන්තෙ, උපමං තෙ කරිස්සාමිච්චෙව අත්ථො. කාරණවචනං වා, යෙන කාරණෙන
 තුම්භාකං සාසනං අනිය්‍යානිකං, මම සත්ථු නිය්‍යානිකං, තෙන කාරණෙන උපමං
 තෙ කරිස්සාමිති චුත්තං හොති.

75. උපච්ඡඤ්ඤාති විජායනකාලං උපගතා. මක්කටච්ඡාපකන්ති
 මක්කටපොතකං. කිණිත්වා ආනෙහීති මූලං දත්වාච ආහර. ආපණෙසු හි
 සච්ඤ්ඤාණකම්පි අච්ඤ්ඤාණකම්පි මක්කටාදිකීළනහණ්ඩකං වික්කිණන්ති. තං
 සන්ධායෙනං ආහ. රජිතන්ති බහලබහලං පිතාවලෙපනරඬ්ඨගජාතං ගහෙත්වා රජිත්වා
 දින්තං ඉමං ඉච්ඡාමීති අත්ථො. ආකොට්ඨපච්චාකොට්ඨන්ති ආකොට්ඨඤ්ඤෙව
 පරිචන්තෙත්වා පුනස්පුනං ආකොට්ඨඤ්ඤෙව. උභතොභාගවිමට්ඨන්ති මණ්ඩපාසාණෙන
 උභොසු පස්සෙසු සුට්ඨු විමට්ඨං සට්ඨෙත්වා උප්පාදිතච්ඡවිං.

රඬ්ඨගක්ඛමො හි බොති සච්ඤ්ඤාණකම්පි අච්ඤ්ඤාණකම්පි රඬ්ඨගං පිවති. තස්මා
 එවමාහ. නො ආකොට්ඨනක්ඛමොති සච්ඤ්ඤාණකස්ස තාව ආකොට්ඨනඵලකෙ

යපෙත්වා කුච්ඡියං ආකොට්ඨස්ස කුච්ඡි භිජ්ජති, කරිසං නික්ඛමති. සෙසී
 ආකොට්ඨස්ස සීසං භිජ්ජති, මත්තලුඬිගං නික්ඛමති. අවිඤ්ඤාණකො
 ඛණ්ඩඛණ්ඩිතං ගච්ඡති. තස්මා එවමාහ. නො විමජ්ජනක්ඛමොති සවිඤ්ඤාණකො
 මණ්පාසාණෙන විමද්දියමානො නිල්ලොමතං නිව්ඡවිතඤ්ච ආපජ්ජති,
 අවිඤ්ඤාණකොපි චුඤ්ඤාකභාවං ආපජ්ජති. තස්මා එවමාහ. රඬිගක්ඛමො හි ඛො
 බාලානන්ති බාලානං මන්දබුද්ධීනං රඬිගක්ඛමො, රාගමත්තං ජනෙති, පියො හොති.
 පණ්ඩිතානං පන නිගණ්ඨවාදො වා අඤ්ඤො වා භාරතරාමසීතාහරණාදි
 නිරත්ථකකථාමග්ගො අප්පියොව හොති. නො අනුයොගක්ඛමො, නො
 විමජ්ජනක්ඛමොති අනුයොගං වා විමංසං වා න ඛමති, ථුසෙ කොට්ටෙන්වා
 තණ්ඩුලපරියෙසනං විය කදලියං සාරගවෙසනං විය ච රිත්තකො තුච්ඡකොව හොති.
 රඬිගක්ඛමො වෙච පණ්ඩිතානන්ති චතුසව්චකථා හි පණ්ඩිතානං පියා හොති,
 වස්සසතම්පි සුණන්තො තිත්තිං න ගච්ඡති. තස්මා එවමාහ. බුද්ධච්චනං පන යථා
 යථාපි ඔගාහිස්සති මහාසමුද්දො විය ගම්භීරමෙව හොතීති “අනුයොගක්ඛමො ච
 විමජ්ජනක්ඛමො වා”ති ආහ. සුණොහි යස්සාහං සාවකොති තස්ස ගුණෙ සුණාහීති
 භගවතො චණ්ණෙ චත්තුං ආරද්ධො.

76. ධීරස්සාති ධීරං වුච්චති පණ්ඩිච්චං, යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ....
 සම්මාදිට්ඨි, තෙන සමන්තාගතස්ස
 ධාතුආයතනපට්ඨිවසමුප්පාදට්ඨානාට්ඨානකුසලස්ස පණ්ඩිතස්සාහං සාවකො, සො
 මය්හං සත්ථාති එවං සබ්බපදෙසු සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පභින්නබ්බිලස්සාති
 භින්නපඤ්චවෙතොබ්බිලස්ස. සබ්බපුපුජ්ජනෙ විජිතිංසු විජිතන්ති විජිතිස්සන්ති වාති
 විජයා. කෙ තෙ, මච්චුමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරාති? තෙ විජිතා විජයා එතෙනාති
 විජිතවිජයො. භගවා, තස්ස විජිතවිජයස්ස. අනීසස්සාති කිලෙසදුක්ඛෙනපි
 විපාකදුක්ඛෙනපි නිද්දුක්ඛස්ස. සුසමචිත්තස්සාති
 දෙවදත්තධනපාලකඅඬිගුලිමාලරාහුලථෙරාදීසුපි දෙවමනුස්සෙසු සුට්ඨු සමචිත්තස්ස.
 වුද්ධසීලස්සාති වඩ්ඩිතාවාරස්ස. සාධුපඤ්ඤස්සාති සුන්දරපඤ්ඤස්ස.
 වෙසමන්තරස්සාති රාගාදිවිසමං තරිත්වා විතරිත්වා ධීරස්ස. විමලස්සාති
 විගතරාගාදිමලස්ස.

තුසිතස්සාති තුට්ඨචිත්තස්ස. චන්තලොකාමිස්සාති චන්තකාමගුණස්ස.
 මුදිතස්සාති මුදිතාවිභාරවසෙන මුදිතස්ස, පුනරුත්තමෙව වා එතං. පසාදවසෙන හි
 එකම්පි ගුණං පුනස්පුනං වදතියෙව. කතසමණස්සාති කතසාමඤ්ඤස්ස,
 සමණධම්මස්ස මත්ථකං පත්තස්සාති අත්ථො. මනුජස්සාති ලොකවොහාරවසෙන
 එකස්ස සත්තස්ස. නරස්සාති පුනරුත්තං. අඤ්ඤො වුච්චමානෙ එකෙකගාථාය දස
 ගුණා නප්පහොන්ති.

වෙනයිකස්සාති සත්තානං විනායකස්ස. රුචිරධම්මස්සාති සුවිධම්මස්ස.
 පභාසකස්සාති ඔභාසකස්ස. වීරස්සාති වීරියසම්පන්නස්ස. නිසභස්සාති
 උසභවසහනිසහෙසු සබ්බත්ථ අප්පට්ඨසමට්ඨෙන නිසභස්ස. ගම්භීරස්සාති
 ගම්භීරගුණස්ස, ගුණොහි වා ගම්භීරස්ස. මොනපත්තස්සාති ඤාණපත්තස්ස.

වෙදස්සාති වෙදො වුච්චති ඤාණං, තෙන සමන්තාගතස්ස. ධම්මට්ඨස්සාති ධම්මෙ
ධීතස්ස. සංවුත්තත්තස්සාති පිහිත්තත්තස්ස.

නාගස්සාති චතුභි කාරණෙහි නාගස්ස. පන්තසෙනස්සාති පන්තසෙනාසනස්ස.
පටිමන්තකස්සාති පටිමන්තනපඤ්ඤාය සමන්තාගතස්ස. මොනස්සාති මොනං
වුච්චති ඤාණං, තෙන සමන්තාගතස්ස, ධුතකිලෙසස්ස වා. දන්තස්සාති
නිබ්බිසෙවනස්ස.

ඉසිසත්තමස්සාති විපස්සිආදයො ඡ ඉසයො උපාදාය සත්තමස්ස.
බ්‍රහ්මපත්තස්සාති සෙට්ඨපත්තස්ස. න්හාතකස්සාති න්හාතකිලෙසස්ස. පදකස්සාති
අක්ඛරාදීති සමොධානෙන්වා ගාථාපදකරණකුසලස්ස. විදිතවෙදස්සාති
විදිතඤාණස්ස. පුරිත්දදස්සාති සබ්බපට්ඨං ධම්මදානදායකස්ස. සක්කස්සාති
සමත්ථස්ස. පත්තිපත්තස්සාති යෙ පත්තබ්බා ගුණා, තෙ පත්තස්ස.
වෙය්‍යාකරණස්සාති විත්ථාරොත්වා අත්ථදීපකස්ස. භගවතා හි අබ්‍යාකතං නාම
තත්ති පදං නත්ථි සබ්බෙසංයෙව අත්ථො කථිතො.

විපස්සිස්සාති විපස්සනකස්ස. අනභිනතස්සාති අනතස්ස. නො අපනතස්සාති
අදුට්ඨස්ස.

අනනුගතත්තරස්සාති කිලෙසෙ අනනුගතවිත්තස්ස. අසිතස්සාති අබද්ධස්ස.

භූරිපඤ්ඤස්සාති භූරි වුච්චති පථවී, තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය
මහන්තාය විත්ථතාය සමන්තාගතස්සාති අත්ථො. මහාපඤ්ඤස්සාති මහාපඤ්ඤාය
සමන්තාගතස්ස.

අනුපලිත්තස්සාති තණ්හාදිට්ඨිකිලෙසෙහි අලිත්තස්ස. ආහුනෙය්‍යස්සාති ආහුතිං
පටිග්ගහෙතුං යුත්තස්ස. යක්ඛස්සාති ආනුභාවදස්සනට්ඨෙන ආදිස්සමානකට්ඨෙන
වා භගවා යක්ඛො නාම. තෙනාහ “යක්ඛස්සා”ති. මහතොති මහන්තස්ස. තස්ස
සාවකොහමස්මීති තස්ස එවංවිවිධගුණස්ස සත්ථුස්ස අහං සාවකොති. උපාසකස්ස
සොභාපත්තිමග්ගෙනෙව පටිසම්භිදා ආගතා. ඉති පටිසම්භිදාවිසයෙ යත්වා
පදසතෙන දසබලස්ස කිලෙසජ්ජහානවණ්ණං කථෙන්නො “කස්ස තං ගහපති
සාවකං ධාරොමා”ති පඤ්ඤස්ස අත්ථං විස්සජ්ජෙසි.

77. කදා සඤ්ඤුළුහාති කදා සම්පිණ්ඩිතා. එවං කිරස්ස අහොසි – “අයං
ඉදානෙව සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආගතො, කදානෙන එතෙ
වණ්ණො සම්පිණ්ඩිතා”ති. තස්මා එවමාහ. විචිත්තං මාලං ගන්ථෙය්‍යාති සයම්පි
දක්ඛතාය පුජ්ථානම්පි නානාවණ්ණතාය එකතොවණ්ටිකාදිහෙදං විචිත්‍රමාලං
ගන්ථෙය්‍ය. එවමෙව බො, හන්තෙති එත්ථ නානාපුජ්ථානං මහාපුජ්ථරාසි විය
නානාවිධානං වණ්ණානං භගවතො සිතෙරුමන්නො වණ්ණරාසි දට්ඨබ්බො.
ජෙකමාලාකාරො විය උපාලි ගහපති. මාලාකාරස්ස විචිත්‍රමාලාගන්ථනං විය
ගහපතිනො තථාගතස්ස විචිත්‍රවණ්ණගන්ථනං.

උණ්භං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජීති තස්ස හි භගවතො සක්කාරං
 අසහමානස්ස එතදහොසි - “අනත්ථිකො දානි අයං ගහපති අම්මෙහි, ස්වෙ පට්ඨාය
 පණ්ණාස සට්ඨි ජනෙ ගහෙත්වා එතස්ස සරං පවිසිත්වා භුඤ්ජිතුං න ලහිස්සාමි,
 හින්තා මෙ හත්තකුම්භී”ති. අට්ඨස්ස උපට්ඨාකච්ඡරිණාමෙන බලවසොකො
 උප්පජ්ජී. ඉමෙ හි සත්තා අත්තනො අත්තනොව චින්තයන්ති. තස්ස තස්මිං සොකෙ
 උප්පන්නෙ අබ්භන්තරං උණ්භං අහොසි, ලොහිතං විලිසිත්ථ, තං මහාවානෙන
 සමුද්ධරිතං කුටෙ පක්ඛිත්තරජනං විය පත්තමත්තං මුඛතො උග්ගඤ්ජී.
 නිධානගතලොහිතං වමිත්වා පන අප්පකා සත්තා ජීවිතුං සක්කොන්ති. නිගණ්ඨො
 තත්ථෙව ජාණුනා පතිතො, අට්ඨ නං පාටඬ්ඛියා බහිනගරං නිහරිත්වා
 මඤ්චකසිට්ඨකාය ගහෙත්වා පාවං අගමංසු, සො න විරස්සෙව පාවායං කාලමකාසි.
 ඉමස්මිං පන සුත්තෙ උග්ගාට්ඨකඤ්ඤපුග්ගලස්ස වසෙන ධම්මදෙසනා පරිනිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසුද්ධනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

උපාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනා

78. එවං මෙ සුතන්ති කුක්කුරවතිකසුත්තං. තත්ථ කොලියෙසුති එවංනාමකෙ
 ජනපදෙ. සො හි එකොපි කොලනගරෙ පතිට්ඨිතානං කොලියානං රාජකුමාරානං
 නිවාසට්ඨානන්තා එවං වුච්චති. තස්මිං කොලියෙසු ජනපදෙ. හලිද්දවසනන්ති තස්ස
 කිර නිගමස්ස මාපිතකාලෙ පිතකවත්ථනිවත්ථා මනුස්සා නක්ඛත්තං කිළිංසු. තෙ
 නක්ඛත්තකිළාවසානෙ නිගමස්ස නාමං ආරොපෙන්තා හලිද්දවසනන්ති නාමං
 අකංසු. තං ගොවරගාමං කත්වා විහරන්ති අත්ථො. විහාරො පනෙත්ථ කිඤ්චාපි න
 නියාමිතො, තථාපි බුද්ධානං අනුච්ඡවිකෙ සෙනාසනෙයෙව විහාසීති වෙදිතබ්බො.
 ගොවතිකොති සමාදින්නගොවතො, සීසෙ සිඬිගානි යපෙත්වා නඬිගුට්ඨං බන්ධිත්වා
 ගාවීහි සද්ධිං තිණානි බාදන්තො විය වරති. අවෙලොති නග්ගො නිව්වෙලො.
 සෙනියොති තස්ස නාමං.

කුක්කුරවතිකොති සමාදින්නකුක්කුරවතො, සබ්බං සුනබ්බිරියං කරොති.
 උභොපෙනෙ සහපංසුකිළිකා සභායකා. කුක්කුරොව පලිකුජ්ජිත්වාති සුනබ්බො නාම
 සාමිකස්ස සන්තිකෙ නිසිදන්තො ද්විති පාදෙහි භූමියං විලෙඛිත්වා කුක්කුරකුජිතං
 කුජන්තො නිසිදති, අයමපි “කුක්කුරකිරියං කරස්සාමි”ති භගවතා සද්ධිං
 සම්මොදිත්වා ද්විති හත්ථෙහි භූමියං විලෙඛිත්වා සීසං විධුනන්තො ‘භූ භූ’ති කත්වා
 හත්ථපාදෙ සම්ඤ්ජිත්වා සුනබ්බො විය නිසිදි. ජමානික්ඛිත්තන්ති භූමියං යපිතං.
 සමත්තං සමාදින්නන්ති පරිපුණ්ණං කත්වා ගතිතං. කා ගතීති කා නිප්ථන්ති. කො
 අභිසම්පරායොති අභිසම්පරායමිති කත්ථ නිබ්බන්ති. අලන්ති තස්ස අප්පියං
 භවිස්සතීති යාවතතියං පටිබාහති. කුක්කුරවතන්ති කුක්කුරවතසමාදානං.

79. භාවෙතීති වඩ්ඨෙති. පරිපුණ්ණන්ති අනුනං. අබ්බොකිණ්ණන්ති නිරන්තරං.
 කුක්කුරසීලන්ති කුක්කුරාචාරං. කුක්කුරචිත්තන්ති “අජ්ජ පට්ඨාය කුක්කුරෙහි

කාතබ්බං කරිස්සාමි''ති එවං උප්පන්නවිත්තං. කුක්කුරාකප්පන්ති කුක්කුරානං ගමනාකාරො අත්ථි, තිට්ඨනාකාරො අත්ථි, නිසිදනාකාරො අත්ථි, සයනාකාරො අත්ථි, උච්චාරපස්සාවකරණාකාරො අත්ථි, අඤ්ඤෙ කුක්කුරෙ දිස්වා දන්තෙ විවරිත්වා ගමනාකාරො අත්ථි, අයං කුක්කුරාකප්පො නාම, තං භාවෙතීති අත්ථො. ඉමිනාහං සීලෙනාතිආදීසු අහං ඉමිනා ආචාරෙන වා වතසමාදානෙන වා දුක්කරතපවරණෙන වා මෙටුනවිරතිබ්බන්ධවරියෙන වාති අත්ථො. දෙවොති සක්කස්සයාමාදීසු අඤ්ඤතරො. දෙවඤ්ඤතරොති තෙසං දුතියතතියට්ඨානාදීසු අඤ්ඤතරදෙවො. මිච්ඡාදිට්ඨිති අදෙවලොකගාමිමග්ගමෙව දෙවලොකගාමිමග්ගොති ගහෙත්වා උප්පන්නතාය සා අස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නාම භොති. අඤ්ඤතරං ගතිං වදාමිති තස්ස හි නිරයතො වා තිරච්ඡාන යොනිතො වා අඤ්ඤා ගති නත්ථි, තස්මා එවමාහ. සම්පජ්ජමානන්ති දිට්ඨියා අසම්මිස්සං හුත්වා නිපජ්ජමානං.

නාහං, හන්තෙ, එතං රොදාමි, යං මං භගවා එවමාහාති යං මං, හන්තෙ, භගවා එවමාහ, අහමෙතං භගවතො බ්‍යාකරණං න රොදාමි න පරිදෙවාමි, න අනුත්ථුනාමිති අත්ථො. එවං සකම්මකවසෙනත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, න අස්සුමුඤ්චනමත්තෙන.

“මතං වා අම්ම රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
ජීවන්තං අම්ම පස්සන්ති, කස්මා මං අම්ම රොදසි''ති. (සං. නි. 1.239) –

අයඤ්ඤෙත්ථ පයොගො. අපිච මෙ ඉදං, හන්තෙති අපිච බො මෙ ඉදං, හන්තෙ, කුක්කුරවතං දීඝරත්තං සමාදින්නං, තස්මිං සම්පජ්ජන්තෙපි වුද්ධි නත්ථි, විපජ්ජන්තෙපි. ඉති “එත්තකං කාලං මයා කතකම්මං මොසං ජාත''න්ති අත්තනො විපත්තිං පච්චවෙක්ඛමානො රොදාමි, හන්තෙති.

80. ගොවතන්තිආදීති කුක්කුරවතාදීසු චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.
ගවාකප්පන්ති ගොආකප්පං. සෙසං කුක්කුරාකප්පෙ චුත්තසදිසමෙව. යථා පන තත්ථ අඤ්ඤෙ කුක්කුරෙ දිස්වා දන්තෙ විවරිත්වා ගමනාකාරො, එවමිධ අඤ්ඤෙ ගාවො දිස්වා කණ්ණෙ උක්ඛිපිත්වා ගමනාකාරො වෙදිතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙව.

81. වත්තාරිමාති පුණ්ණ කම්මානීති කස්මා ඉමං දෙසනං ආරභි? අයඤ්භි දෙසනා එකච්චකම්මකිරියවසෙන ආගතා, ඉමස්මිඤ්ච කම්මචතුක්කෙ කථිතෙ ඉමෙසං කිරියා පාකටා භවිස්සතීති ඉමං දෙසනං ආරභි. අපිච ඉමං කම්මචතුක්කමෙව දෙසියමානං ඉමෙ සඤ්ජානිස්සන්ති, තතො එකො සරණං ගමිස්සති, එකො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සතීති අයමෙව එතෙසං සප්පායාති ඤත්වාපි ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ කණ්ණන්ති කාලකං දසඅකුසලකම්මපථකම්මං. කණ්ණවිපාකන්ති අපායෙ නිබ්බත්තනතො කාලකවිපාකං. සුක්කන්ති පණ්ඩරං දසකුසලකම්මපථකම්මං. සුක්කවිපාකන්ති සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො පණ්ඩරවිපාකං. කණ්ණසුක්කන්ති

වොම්ස්සකකම්මං. කණ්හසුක්කවිපාකන්ති සුඛදුක්ඛවිපාකං. මිස්සකකම්මඤ්ඤි
කත්වා අකුසලෙන තිරවිජානායොනියං මඬිගලහත්ථිට්ඨානාදිසු උප්පන්නො
කුසලෙන පවත්තෙ සුඛං වෙදියති. කුසලෙන රාජකුලෙපි නිබ්බත්තො අකුසලෙන
පවත්තෙ දුක්ඛං වෙදියති. අකණ්හං අසුක්කන්ති කම්මක්ඛයකරං.

චතුමග්ගවේතනාකම්මං අධිප්පෙනං. තඤ්ඤි යදි කණ්හං භවෙය්‍ය, කණ්හවිපාකං
දදෙය්‍ය. යදි සුක්කං භවෙය්‍ය, සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. උභයවිපාකස්ස පන අදානතො
අකණ්හාසුක්කවිපාකත්තා “අකණ්හං අසුක්ක”න්ති චුත්තං. අයං තාව උද්දෙසෙ
අත්ථො.

නිද්දෙසෙ පන සබ්‍යාබජ්ඣන්ති සදුක්ඛං. කායසඬ්ඛාරාදිසු කායද්වාරෙ
ගහණාදිවසෙන වොපනප්පත්තා ද්වාදස අකුසලවේතනා සබ්‍යාබජ්ඣකායසඬ්ඛාරො
නාම. වච්ඡිද්වාරෙ හනුසඤ්චොපනවසෙන වච්ඡෙදපවත්තිකා තායෙව ද්වාදස
වච්ඡසඬ්ඛාරො නාම. උභයවොපනං අප්පත්තා රහො වින්තයන්තස්ස මනොද්වාරෙ
පවත්තා මනොසඬ්ඛාරො නාම. ඉති තිසුපි ද්වාරෙසු කායසුචරිතාදිහෙදා
අකුසලවේතනාව සඬ්ඛාරාති වෙදිතඛිබ්බා. ඉමස්මිඤ්ඤි සුත්තෙ වේතනා ධුරං,
උපාලිසුත්තෙ කම්මං. අභිසඬ්ඛරිත්වාති සඬ්ඛකඬ්චිත්වා, පිණ්ඩං කත්වාති අත්ථො.
සබ්‍යාබජ්ඣං ලොකන්ති සදුක්ඛං ලොකං උපපජ්ජන්ති. සබ්‍යාබජ්ඣා එස්සා
චුසන්තිති සදුක්ඛා විපාකඵස්සා චුසන්ති. එකන්තදුක්ඛන්ති නිරන්තරදුක්ඛං. භූතාති
හෙත්වත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, භූතකම්මතො භූතස්ස සත්තස්ස උප්පත්ති හොති.
ඉදං චුත්තං හොති – යථාභූතං කම්මං සත්තා කරොන්ති, තථාභූතෙන කම්මෙන
කම්මසභාගවසෙන තෙසං උපපත්ති හොති. තෙනෙවාහ “යං කරොති තෙන
උපපජ්ජති” ති. එත්ථ ච තෙනාති කම්මෙන විය චුත්තා, උපපත්ති ච නාම විපාකෙන
හොති. යස්මා පන විපාකස්ස කම්මං හෙතු, තස්මා තෙන මූලහෙතුභූතෙන කම්මෙන
නිබ්බත්තති අයමෙත්ථ අත්ථො. එස්සා චුසන්තිති යෙන කම්මවිපාකෙන
නිබ්බත්තො, තංකම්මවිපාකඵස්සා චුසන්ති. කම්මදායාදාති කම්මදායජ්ජා කම්මමෙව
නෙසං දායජ්ජං සන්තකන්ති වදාමි.

අබ්‍යාබජ්ඣන්ති නිද්දුක්ඛං. ඉමස්මිං වාරෙ කායද්වාරෙ පවත්තා අට්ඨ
කාමාවචරකුසලවේතනා කායසඬ්ඛාරො නාම. තායෙව වච්ඡිද්වාරෙ පවත්තා
වච්ඡසඬ්ඛාරො නාම. මනොද්වාරෙ පවත්තා තායෙව අට්ඨ, තිස්සො ච
හෙට්ඨිමඤ්ඤානවේතනා අබ්‍යාබජ්ඣමනොසඬ්ඛාරො නාම. ඤානවේතනා තාව
හොතු, කාමාවචරා කිත්ති අබ්‍යාබජ්ඣමනොසඬ්ඛාරො නාම ජාතාති.
කසිණසජ්ජනකාලෙ ච කසිණාසෙවනකාලෙ ච ලඛ්භන්ති. කාමාවචරවේතනා
පට්ඨමඤ්ඤානවේතනාය සට්ඨා, චතුත්ථමඤ්ඤානවේතනා තතියමඤ්ඤානවේතනාය
සට්ඨා. ඉති තිසුපි ද්වාරෙසු කායසුචරිතාදිහෙදා කුසලවේතනාව සඬ්ඛාරාති
වෙදිතඛිබ්බො. තතියවාරො උභයමිස්සකවසෙන වෙදිතඛිබ්බො.

සෙය්‍යථාපි මනුස්සාතිආදිසු මනුස්සානං තාව කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං
පාකට්ඨෙව, දෙවෙසු පන භූමිමදෙවතානං, විනිපාතිකෙසු වේමානිකපෙතානං.

කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං භොතීති වෙදිතබ්බං. හත්ථිආදීසු තිරච්ඡානෙසුපි ලබ්භතියෙව.

තත්‍රාති තෙසු තීසු කම්මෙසු. තස්ස පභානාය යා චෙතනාති තස්ස පභානත්ථාය මග්ගචෙතනා. කම්මං පත්ථාව මග්ගචෙතනාය අඤ්ඤා පණ්ඩරතරො ධම්මො නාම නත්ථි. ඉදං පන කම්මචතුක්කං පත්ථා ද්වාදස අකුසලචෙතනා කණ්භා නාම, තෙභුමකකුසලචෙතනා සුක්කා නාම, මග්ගචෙතනා අකණ්භා අසුක්කාති ආගතා.

82. “ලභෙය්‍යාහං, හන්තෙ”ති ඉදං සො “චිරං චත මෙ අනිය්‍යානිකපක්ඛෙ යොජෙත්ථා අත්තා කිලමිතො, ‘සුක්ඛනදීතීරෙ න්භායිස්සාමී’ති සම්පරිවත්තෙන්තෙන විය ටුසෙ කොට්ටෙන්තෙන විය ච න කොචි අත්ථො නිජ්ජාදිතො, හන්දාහං අත්තානං යොගෙ යොජෙමී”ති චින්තෙත්ථා ආහ. අථ හගවා යොනෙන ඛන්ධකෙ තිත්ථියපරිවාසො පඤ්ඤත්තො, යං අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං යීතො – “අහං, හන්තෙ, ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මචිතයෙ ආකඬ්ඛාමි උපසම්පදං, ස්වාහං, හන්තෙ, සඬ්ඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාවාමී”තිආදිනා (මහාව. 86) නයෙන සමාදිශිත්ථා පරිවසති, තං සන්ධාය “යො ඛො, සෙනිය, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො”තිආදිමාහ.

තත්ථ පබ්බජ්ජන්ති වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව චුත්තං. අපරිවසිත්ථායෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති. උපසම්පදත්ථිකෙන පන නාතිකාලෙන ගාමජ්ජවෙසනාදීනි අට්ඨ චත්තානි පුරෙත්තෙන පරිවසිතබ්බං. ආරද්ධචිත්තාති අට්ඨචත්තපුරුණෙන තුට්ඨචිත්තා. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො. චිත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය පබ්බජ්ජඛන්ධකචණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 86) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අපිච මෙත්ථාති අපිච මෙ ඵත්ථ. පුග්ගලචෙමත්තතා විදිතාති පුග්ගලනානත්තං විදිතං. අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහොති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති.

තතො සෙනියො චින්තෙසි – “අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ ඵචං සංසිත්ථා කොට්ටෙන්ථා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඛෙන්ති”ති. තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො සචෙ, හන්තෙතිආදිමාහ. අථ හගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දනං විදිත්ථා න සෙනියො පරිවාසං අරහතීති අඤ්ඤතරං හික්ඛුං ආමන්තෙසි – “ගච්ඡ ත්ථං, හික්ඛු, සෙනියං න්භාපෙත්ථා පබ්බාජෙත්ථා ආනෙහී”ති. සො තථා කත්ථා තං පබ්බාජෙත්ථා හගවතො සන්තිකං ආනයි. හගවා ගණෙ නිසිදිත්ථා උපසම්පාදෙසි. තෙන චුත්තං – “අලත්ථ ඛො අචෙලො සෙනියො හගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පද”න්ති.

අචිරුපසම්පත්තොති උපසම්පත්තො හුත්ථා නචිරමෙව. වූපකට්ඨොති චත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි කායෙන ච චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො. අජ්ජමත්තොති කම්මට්ඨානෙ සතිං අච්ඡහන්තො. ආතාපීති කායිකචෙතසිකසඬ්ඛානෙන වීරියාතාපෙන ආතාපී. පහිතත්තොති කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය

පෙසිනත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො. යස්සත්ථායාති යස්ස අත්ථාය. කුලපුත්තාති ආචාරකුලපුත්තා. සම්මදෙවාති හෙතුනාව කාරණෙනෙව. තදනුත්තරන්ති තං අනුත්තරං. බ්‍රහ්මවරියපරියොසානන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියපරියොසානභූතං අරහත්තඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරජ්ජව්වයං ඤත්වාති අත්ථො. උපසම්පජ්ජ විහාසිති පාපුණ්ණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහාසි. ඵලං විහරන්තොව බිණ්ණා ජාති...පෙ.... අබ්භඤ්ඤාසි.

ඵලමස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙත්වා අරහත්තනිකුටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙතුං. “අඤ්ඤතරො ඛො පනායස්මා සෙනියො අරහතං අහොසි” ති චුත්තං. තත්ථ අඤ්ඤතරොති ඵකො. අරහතන්ති අරහන්තානං, භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො අහොසිති අයමෙවත්ථ අධිජ්ජායො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

83. ඵලං මෙ සුතන්ති අභයසුත්තං. තත්ථ අභයොති තස්ස නාමං. රාජකුමාරොති බිම්බිසාරස්ස ඔරසපුත්තො. වාදං ආරොපෙහීති දොසං ආරොපෙහි. නෙරයිකොති නිරයෙ නිබ්බත්තකො. කජ්ජට්ඨොති කජ්ජට්ඨිතිකො. අතෙකිච්ඡොති බුද්ධසහස්සෙනාපි තිකිච්ඡිතුං න සක්කා. උග්ගිලිතුන්ති ද්වෙ අන්තෙ මොචෙත්වා කටෙතුං අසක්කොන්තො උග්ගිලිතුං බහි නිහරිතුං න සක්ඛිති. ඔගිලිතුන්ති පුච්ඡාය දොසං දත්වා භාරෙතුං අසක්කොන්තො ඔගිලිතුං අන්තො පචෙසෙතුං න සක්ඛිති.

ඵලං, හන්තෙති නිගණ්ඨො කිර වින්තෙසි – “සමණො ගොතමො මය්හං සාවකෙ හින්දිත්වා ගණ්හාති, හන්දාහං ඵකං පඤ්ඤං අභිසංඛිතොමි, යං පුට්ඨො සමණො ගොතමො උක්කුටිකො භුත්වා නිසින්තො උට්ඨාතුං න සක්ඛිස්සති” ති. සො අභයස්ස ගෙහා නිහට්ඨන්තො සිනිද්ධහොජනං භුඤ්ජන්තො බහු පඤ්ඤෙ අභිසංඛිතරිත්වා – “ඵත්ථ සමණො ගොතමො ඉමං නාම දොසං දස්සෙස්සති, ඵත්ථ ඉමං නාමා” ති සබ්බෙ පහාය වාතුමාසමත්ථකෙ ඉමං පඤ්ඤං අද්දස. අථස්ස ඵතදහොසි – “ඉමස්ස පඤ්ඤස්ස පුච්ඡාය වා විස්සජ්ජනෙ වා න සක්කා දොසො දාතුං, ඔවට්ටිකසාරො අයං, කො නු ඛො ඉමං ගහෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරොපෙස්සති” ති. තතො “අභයො රාජකුමාරො පණ්ඩිතො, සො සක්ඛිස්සතීති තං උග්ගණ්හාපෙමි” ති නිට්ඨං ගන්ත්වා උග්ගණ්හාපෙසි. සො වාදජ්ඣාසයනාය තස්ස වචනං සම්පට්ඨන්තො “ඵලං, හන්තෙ,” ති ආහ.

84. අකාලො බො අප්පාති අයං පඤ්ඤා චතුභි මාසෙහි අභිසංඛිතො, තත්ථ ඉදං ගහෙත්වා ඉදං විස්සජ්ජියමානෙ දිවසභාගො නප්පභොස්සතිති මඤ්ඤන්තො එවං චින්තෙසි. සො දානීති ස්වෙ දානි. අත්තචතුත්ථොති කස්මා බහුභි සද්ධිං න නිමන්තෙසි? එවං කිරස්ස අහොසි - “බහුසු නිසින්තෙසු ථොකං දත්වා වදන්තස්ස අඤ්ඤං සුත්තං අඤ්ඤං කාරණං අඤ්ඤං තථාරූපං වත්ථුං ආහරිත්වා දස්සෙස්සති, එවං සන්තෙ කලහො වා කොලාහලමෙව වා හවිස්සති. අථාපි එකකංයෙව නිමන්තෙස්සාමි, එවමිපි මෙ ගරහා උප්පජ්ජියස්සති ‘යාවමච්ඡරී වායං අභයො, හගවන්තං දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛූනං සතෙනපි සහස්සෙනපි සද්ධිං චරන්තං දිස්වාපි එකකංයෙව නිමන්තෙසි’”ති. “එවං පන දොසො න හවිස්සති”ති අපරෙහි තීභි සද්ධිං අත්තචතුත්ථං නිමන්තෙසි.

85. න බ්වෙත්ථ, රාජකුමාර, එකංසෙනාති න බො, රාජකුමාර, එත්ථ පඤ්ඤා එකංසෙන විස්සජ්ජනං හොති. එවරූපඤ්ඤි වාවං තථාගතො භාසෙය්‍යාපි න භාසෙය්‍යාපි. භාසිතපච්චයෙන අත්ථං පස්සන්තො භාසෙය්‍යා, අපස්සන්තො න භාසෙය්‍යාති අත්ථො. ඉති හගවා මහානිගණ්ඨෙයන චතුභි මාසෙහි අභිසංඛිතං පඤ්ඤං අසනිපාතෙන පබ්බතකුටං විය එකච්චනෙනෙව සංවුණ්ණෙසි. අනස්සුං නිගණ්ඨාති නට්ඨා නිගණ්ඨා.

86. අඬකෙ නිසින්තො හොතීති උරුසු නිසින්තො හොති. ලෙසවාදිතො හි වාදං පට්ඨපෙන්නා කිඤ්චිදෙව ඵලං වා පුප්ඵං වා පොත්ථකං වා ගහෙත්වා නිසිදන්ති. තෙ අත්තනො ජයෙ සති පරං අප්පකොත්ථරන්ති, පරස්ස ජයෙ සති ඵලං බාදන්තා විය පුප්ඵං සායන්තා විය පොත්ථකං වාචෙන්තා විය වික්ඛෙපං දස්සෙන්ති. අයං පන චින්තෙසි - “සම්මාසම්බුද්ධො එස ඔසට්ඨගාමො පරවාදමද්දනො. සවෙ මෙ ජයො හවිස්සති, ඉච්චෙනං කුසලං. නො වෙ හවිස්සති, දාරකං විජ්ඣිත්වා රොදාපෙස්සාමි. තතො පස්සථ, හො, අයං දාරකො රොදති, උට්ඨහථ තාව, පච්ඡාපි ජානිස්සාමා”ති තස්මා දාරකං ගහෙත්වා නිසිදි. හගවා පන රාජකුමාරතො සහස්සගුණෙනපි සතසහස්සගුණෙනපි වාදිවරතරො, “ඉමමෙවස්ස දාරකං උපමං කත්වා වාදං භින්දිස්සාමි”ති චින්තෙත්වා “තං කිං මඤ්ඤසි රාජකුමාරා”ති ආදිමාහ.

තත්ථ මුඛෙ ආහරෙය්‍යාති මුඛෙ යපෙය්‍ය. ආහරෙය්‍යස්සාහන්ති අපනෙය්‍යං අස්ස අහං. ආදිකෙතෙවාති පට්ඨපයොගෙනෙව. අභුතන්ති අභුතත්ථං. අතච්ඡන්ති න තච්ඡං. අනත්ථසංභිතන්ති න අත්ථසංභිතං න වඩ්ඪිනිස්සිතං. අප්පියා අමනාපාති නෙව පියා න මනාපා. ඉමිනා නයෙනෙව සබ්බත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තත්ථ අප්පියපක්ඛෙ පට්ඨමවාචා අවොරංයෙව වොරොති, අදාසංයෙව දාසොති, අදුප්පයුත්තංයෙව දුප්පයුත්තොති පවත්තා. න තං තථාගතො භාසති. දුතියවාචා වොරංයෙව වොරො අයන්තිආදිවසෙන පවත්තා. තමිපි තථාගතො න භාසති. තතියවාචා “ඉදානි අකතපුඤ්ඤතාය දුග්ගතො දුබ්බණ්ණො අප්පෙසක්ඛො, ඉධ යත්වාපි පුන පුඤ්ඤං න කරොසි, දුතියචිත්තවාරෙ කථං චතුභි අපායෙහි න මුච්චිස්සසි”ති එවං මහාජනස්ස අත්ථපුරෙක්ඛාරෙන ධම්මපුරෙක්ඛාරෙන

අනුසාසනීපුරෙක්ඛාරෙන් ව වත්තබ්බවාවා. තනු කාලඤ්ඤා තථාගතොති තස්මිං තතියඛ්‍යාකරණෙ තස්සා වාචාය ඛ්‍යාකරණත්ථාය තථාගතො කාලඤ්ඤා හොති, මහාජනස්ස ආදානකාලං ගහණකාලං ජානිත්වාච ඛ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

පියපක්ඛෙ පයමවාචා අට්ඨානියකථා නාම. සා එවං වෙදිතබ්බා - එවං කිර ගාමවාසිමහල්ලකං නගරං ආගන්ත්වා පානාගාරෙ පිවන්තං වඤ්චෙතුකාමා සම්බහුලා ධුත්තා පීතට්ඨානෙ යත්වා තෙන සද්ධිං පුරං පිවන්තා “ඉමස්ස නිවාසනපාචුරණම්පි හත්ථෙ හණ්ඩකම්පි සබ්බං ගණ්හිස්සාමා” ති වින්තෙන්වා කතිකං අකංසු - “එකෙකං අත්තපච්චක්ඛකථං කථෙම, යො ‘අභූත’න්ති කථෙසි, කථිතං වා න සද්දහති, තං දාසං කත්වා ගණ්හිස්සාමා” ති. තම්පි මහල්ලකං පුච්ඡංසු “තුම්හාකම්පි තාත රුච්චතී” ති. එවං හොතු තාතාති.

එකො ධුත්තො ආහ - මය්හං, හො මාතු, මයි කුච්ඡිගතෙ කපිට්ඨඵලදොහලො අහොසි. සා අඤ්ඤං කපිට්ඨභාරකං අලබ්භමානා මංයෙව පෙසෙසි. අහං ගන්ත්වා රුක්ඛං අභිරුහිතුං අසක්කොන්තො අත්තනාව අත්තානං පාදෙ ගහෙන්වා මුග්ගරං විය රුක්ඛස්ස උපරි බිපිං; අථ සාබතො සාබං විවරන්තො ඵලානි ගහෙන්වා ඔතරිතුං අසක්කොන්තො සරං ගන්ත්වා නිස්සෙණිං ආහරිත්වා ඔරුය්හ මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා ඵලානි මාතුයා අදාසිං; තානි පන මහන්තානි හොන්ති වාට්ඨපමාණානි. තතො මෙ මාතරා එකාසනෙ නිසින්තාය සමසට්ඨිඵලානි බාදිතානි. මයා එකුච්ඡධිගෙන ආනිතඵලෙසු සෙසකානි කුලසන්තකෙ ගාමෙ බුද්දකමහල්ලකානං අහෙසුං. අම්භාකං සරං සොළසහත්ථං, සෙසපරික්ඛාරහණ්ඩකං අපනෙන්වා කපිට්ඨඵලෙහෙව යාව ඡදනං පුරිතං. තතො අතිරෙකානි ගහෙන්වා ගෙහද්වාරෙ රාසිං අකංසු. සො අසිතිහත්ථුබ්බෙධො පබ්බතො විය අහොසි. කිං ඊදිසං, හො සක්කා, සද්දහිතුන්ති?

ගාමිකමහල්ලකො තුණ්හි නිසිදිත්වා සබ්බෙසං කථාපරියොසානෙ පුච්ඡිතො ආහ - “එවං හවිස්සති තාතා, මහන්තං රට්ඨං, රට්ඨමහන්තතාය සක්කා සද්දහිතු”න්ති. යථා ව තෙන, එවං සෙසෙහිපි තථාරූපාසු නික්කාරණකථාසු කථිතාසු ආහ - මය්හම්පි තාතා සුණාථ, න තුම්භාකංයෙව කුලානි, අම්භාකම්පි කුලං මහාකුලං, අම්භාකං පන අවසෙසබ්බෙන්තෙහි කප්පාසබ්බෙන්තං මහන්තතරං. තස්ස අනෙකකරිසසතස්ස කප්පාසබ්බෙන්තස්ස මජ්ඣෙ එකො කප්පාසරුක්ඛො මහා අසිතිහත්ථුබ්බෙධො අහොසි. තස්ස පඤ්ච සාබා, තාසු අවසෙසසාබා ඵලං න ගණ්හිංසු, පාවිනසාබාය එකමෙව මහාවාට්ඨත්තං ඵලං අහොසි. තස්ස ඡ අංසියො, ඡසු අංසියු ඡ කප්පාසපිණ්ඩියො පුප්ඵිතා. අහං මස්සුං කාරෙන්වා න්භාතවිලිත්තො බ්බෙන්තං ගන්ත්වා තා කප්පාසපිණ්ඩියො පුප්ඵිතා දිස්වා ඨිතකොච හත්ථං පසාරෙන්වා ගණ්හිං. තා කප්පාසපිණ්ඩියො ථාමසම්පන්නා ඡ දාසා අහෙසුං. තෙ සබ්බෙ මං එකකං ඔභාය පලාතා. එත්තකෙ අද්ධානෙ තෙ න පස්සාමි, අප්ප දිට්ඨා, තුම්හෙ තෙ ඡ ජනා. ත්වං නන්දො නාම, ත්වං පුණ්ණො නාම, ත්වං වඩ්ඪමානො නාම, ත්වං විත්තො නාම ත්වං මඬිගලො නාම, ත්වං පොට්ඨියො නාමාති වත්වා උට්ඨාය නිසින්තකෙයෙව චූළාසු ගහෙන්වා අට්ඨාසි. තෙ “න මයං දාසා” තිපි වත්තුං.

නාසක්ඛිංසු. අථ නෙ කඨස්ථන්තො විනිවිජයං නෙත්වා ලක්ඛණං ආරොපෙත්වා යාවජීවං දාසෙ කත්වා පරිභුඤ්ජී. එවරුපිං කථං තථාගතො න භාසති.

දුතියවාචා ආමිසහෙතුවාටුකමානාදිවසෙන නානප්පකාරා පරෙසං ටොමනවාචා වෙව, වොරකථං රාජකථන්ති ආදිනායප්පවත්තා තිරච්ඡානකථා ව. තම්පි තථාගතො න භාසති. තතියවාචා අරියසච්චසන්තිස්සිතකථා, යං වස්සසතම්පි සුඤ්ඤානා පණ්ඩිතා නෙව තිත්තිං ගච්ඡන්ති. ඉති තථාගතො නෙව සබ්බම්පි අප්පියවාචං භාසති පියවාචං. තතියං තතියමෙව පන භාසිතබ්බකාලං අනතික්කම්ත්වා භාසති. තත්ථ තතියං අප්පියවාචං සන්ධාය හෙට්ඨා දහරකුමාරඋපමා ආගතාති වෙදිතබ්බං.

87. උදාහු යානසොවෙනන්ති උදාහු යානුප්පත්තිකඤ්ඤාණෙන තඨ්ඛණංයෙව තං තථාගතස්ස උපට්ඨාතීති පුච්ඡති. සඤ්ඤාතොති ඤාතො පඤ්ඤාතො පාකටො. ධම්මධාතුති ධම්මසභාවො. සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්සෙනං අධිවචනං. තං භගවතා සුප්පට්ඨිද්ධං, හත්ථගතං භගවතො. තස්මා සො යං යං ඉච්ඡති, තං තං සබ්බං යානසොව පටිභාතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන ධම්මදෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන පරිනිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. බහුවෙදනීයසුත්තවණ්ණනා

88. එවං මෙ සුතන්ති බහුවෙදනීයසුත්තං. තත්ථ පඤ්චකඨගො ට්පතීති පඤ්චකඨගොති තස්ස නාමං. වාසිඵරසුනිබාදනදණ්ඩමුග්ගරකාලසුත්තනාලිසඨ්ඛාතෙහි වා අඨගෙහි සමන්තාගතත්තා සො පඤ්චකඨගොති පඤ්ඤාතො. ට්පතීති වඩ්ඪකීපෙට්ඨකො. උදායීති පණ්ඩිතඋදායින්ථෙරො.

89. පරියායන්ති කාරණං. ද්වෙපානන්දාති ද්වෙපි, ආනන්ද. පරියායෙනාති කාරණෙන. එත්ථ ව කායිකවෙතස්සිකවසෙන ද්වෙ වෙදිතබ්බා. සුබාදිවසෙන තිස්සො, ඉන්ද්‍රියවසෙන සුඛින්ද්‍රියාදිකා පඤ්ච, ද්වාරවසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා ඡ, උපච්චාරවසෙන “චක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපච්චරති” තිආදිකා අට්ඨාරස, ඡ ගෙහස්සිතාති සොමනස්සාති, ඡ නෙක්ඛම්මසිතාති සොමනස්සාති, ඡ ගෙහස්සිතාති දොමනස්සාති, ඡ නෙක්ඛම්මසිතාති දොමනස්සාති, ඡ ගෙහස්සිතා උපෙක්ඛා, ඡ නෙක්ඛම්මසිතාති එවං ඡත්තිංස, තා අතීතෙ ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්තෙ ඡත්තිංසාති එවං අට්ඨවෙදනාසතං වෙදිතබ්බං.

90. පඤ්ච බො ඉමෙ, ආනන්ද, කාමගුණාති අයං පාටිඨක්කො අනුසන්ධි. න කෙවලම්පි ද්වෙ ආදිං කත්වා වෙදනා භගවතා පඤ්ඤත්තා, පරියායෙන එකාපි

වෙදනා කථිකා. තං දස්සෙන්තො පඤ්චකඩගස්ස ථපතීනො වාදං උපත්ථම්හෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභී.

අභික්කන්තතරන්ති සුන්දරතරං. පඤ්ඤතරන්ති අතප්පකතරං. එත්ථ ච චතුත්ථජ්ඣානතො පටියාය අද්දක්ඛමසුඛා වෙදනා, සාපි සන්තට්ඨොන පඤ්ඤට්ඨොන ච සුඛන්ති චුත්තා. ඡ ගෙහස්සිතානි සුඛන්ති චුත්තානි. නිරොධො අවෙදයිතසුඛවසෙන සුඛං නාම ජානො. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි අට්ඨසමාපත්තිවසෙන ච උප්පන්නං වෙදයිතසුඛං නාම. නිරොධො අවෙදයිතසුඛං නාම. ඉති වෙදයිතසුඛං වා හොතු අවෙදයිතසුඛං වා, තං නිද්දක්ඛභාවසඬ්ඛානෙන සුඛට්ඨොන එකන්තසුඛමෙව ජානං.

91. යත්ථ යත්ථාති යස්මිං යස්මිං යානෙ. සුඛං උපලබ්භතීති වෙදයිතසුඛං වා අවෙදයිතසුඛං වා උපලබ්භති. තං තං තථාගතො සුඛස්මිං පඤ්ඤපෙතීති තං සබ්බං තථාගතො නිද්දක්ඛභාවං සුඛස්මිංයෙව පඤ්ඤපෙතීති. ඉධ භගවා නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බහුවෙදනියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

92. එවං මෙ සුතන්ති අපණ්ණකසුත්තං. තත්ථ වාරිකන්ති අතුරිතවාරිකං.

93. අත්ථී පන වො ගහපතයොති කස්මා ආහ? සො කිර ගාමො අට්ඨිද්වාරෙ නිවිට්ඨො. නානාවිධා සමණුච්ඡාග්ගමණා දිවසං මග්ගං ගන්ත්වා සායං තං ගාමං වාසත්ථාය උපෙන්නි, තෙසං තෙ මනුස්සා මඤ්චපීයානි පත්ථරිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා පාදෙ මක්ඛෙන්වා කප්පියපානකානි දත්වා පුනදිවසෙ නිමන්තෙන්වා දානං දෙන්ති. තෙ පසන්නවිත්තා තෙහි සද්ධිං සම්මන්තයමානා එවං වදන්ති “අත්ථී පන වො ගහපතයො කිඤ්චි දස්සනං ගහිත”න්ති? නත්ථී, හන්තෙති. “ගහපතයො විනා දස්සනෙන ලොකො න නිය්‍යාති, එකං දස්සනං රුච්චිත්වා බමාපෙත්වා ගහෙතුං වට්ටති, ‘සස්සනො ලොකො’ති දස්සනං ගණ්හවා”ති වත්වා පක්කන්තා. අපරදිවසෙ අඤ්ඤෙ ආගතා. තෙපි තට්ඨෙව පුච්ඡිංසු. තෙ තෙසං “ආම, හන්තෙ, පුරිමෙසු දිවසෙසු තුම්භාදිසා සමණුච්ඡාග්ගමණා ආගන්ත්වා ‘සස්සනො ලොකො’ති අම්භෙ ඉදං දස්සනං ගාභාපෙත්වා ගතා”ති ආරොචෙසු. “තෙ බාලා කිං ජානන්ති? ‘උච්ඡිජ්ජති අයං ලොකො’ති උච්ඡෙදදස්සනං ගණ්හවා”ති එවං තෙපි උච්ඡෙදදස්සනං ගණ්හාපෙත්වා පක්කන්තා. එතෙනුපායෙන අඤ්ඤෙ එකච්චසස්සනං, අඤ්ඤෙ අන්තානන්තං, අඤ්ඤෙ අමරාවික්ඛෙපන්ති එවං ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො උග්ගණ්හාපෙසු. තෙ පන එකදිට්ඨියම්පි පතිට්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සබ්බපච්ඡා භගවා අගමාසී. සො තෙසං හිතත්ථාය පුච්ඡන්තො “අත්ථී පන වො

ගහපතයෝ''තිආදිමාහ. තත්ථ ආකාරවතීති කාරණවතී සහෙතුකා. අපණ්ණකොති අවිරද්ධො අද්වෙජ්ඣගාමී එකංසගාහිකො.

94. නත්ථි දිත්තන්තිආදි දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි හෙට්ඨා සාලෙය්‍යකසුත්තෙ විත්ථාරිතා. තථා තබ්බිපච්චනීකභූතා සම්මාදිට්ඨි.

95. නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසන්ති යො නෙසං අකුසලතො නික්ඛන්තහාවෙ ආනිසංසො, යො ච වොදානපක්ඛො විසුද්ධිපක්ඛො, තං න පස්සන්තීති අත්ථො. අසද්ධම්මසඤ්ඤත්තීති අභූතධම්මසඤ්ඤාපනා. අත්තානුක්කංසෙතීති යපෙත්වා මං කො අඤ්ඤො අත්තනො දස්සනං පරෙ ගණ්හාපෙතුං සක්කොතිති අත්තනං උක්ඛිපති. පරං වම්භෙතීති එත්තකෙසු ජනෙසු එකොපි අත්තනො දස්සනං පරෙ ගණ්හාපෙතුං න සක්කොතිති එවං පරං හෙට්ඨා ඛිපති. පුබ්බෙව ඛො පනාති පුබ්බෙ මිච්ඡාදස්සනං ගණ්හන්තස්සෙව සුසීලාං පහිනං හොති, දුස්සීලහාවො පච්චුපට්ඨිතො. එවමස්සිමෙති එවං අස්ස ඉමෙ මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො සත්ත. අපරාපරං උප්පජ්ජනවසෙන පන තෙයෙව මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති නාම.

තත්‍රාති තාසු තෙසං සමණුක්‍රාන්තණානං ලද්ධිසු. කලිග්ගහොති පරාජයග්ගාහො. දුස්සමත්තො සමාදිත්තොති දුග්ගහිතො දුප්පරාමට්ඨො. එකංසං ඵරිත්වා තිට්ඨතීති එකන්තං එකකොට්ඨාසං සකවාදමෙව ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා තිට්ඨති, ‘සවෙ ඛො නත්ථි පරො ලොකො’ති එවං සන්තෙයෙව සොත්ථිභාවාවහො හොති. රිඤ්චතීති වජ්ජෙති.

96. සද්ධම්මසඤ්ඤත්තීති භූතධම්මසඤ්ඤාපනා.

කටග්ගහොති ජයග්ගාහො. සුසමත්තො සමාදිත්තොති සුග්ගහිතො සුපරාමට්ඨො. උභයංසං ඵරිත්වා තිට්ඨතීති උභයන්තං උභයකොට්ඨාසං සකවාදං පරවාදඤ්ච ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා තිට්ඨති ‘සවෙ ඛො අත්ථි පරො ලොකො’ති එවං සන්තෙපි ‘සවෙ ඛො නත්ථි පරො ලොකො’ති එවං සන්තෙපි සොත්ථිභාවාවහො හොති. පරතොපි එකංසඋභයංසෙසු ඉමීනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

97. කරොතොති සහත්ථා කරොන්තස්ස. කාරයතොති ආණත්තියා කාරෙන්නස්ස. ඡින්නොති පරෙසං හත්ථාදීනි ඡින්නන්තස්ස. පචතොති දණ්ඨෙත පිළෙන්නස්ස වා තජ්ජෙන්නස්ස වා. සොචයතොති පරස්ස භණ්ඩහරණාදීනි සොකං සයං කරොන්තස්සපි පරෙහි කාරෙන්නස්සපි. කිලමතොති ආහාරූපවිජේද-ඛන්ධනාගාරජ්ජවෙසනාදීනි සයං කිලමන්නස්සාපි පරෙහි කිලමාපෙන්නස්සාපි. එන්දනො එන්දාපයතොති පරං එන්දන්තං එන්දනකාලෙ සයම්පි එන්දනො පරම්පි එන්දාපයතො. පාණමතිපාතයතොති පාණං හනන්නස්සපි හනාපෙන්නස්සපි. එවං සබ්බත්ථ කරණකාරාපනවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සන්ධිනි සරසන්ධි. නිල්ලොපනි මහාවිලොපං. එකාගාරිකනි එකමෙව
 සරං පරිවාරත්වා විලම්පනං. පරිපන්ථෙ තිට්ඨතොති ආගතාගතානං අවිඡින්නත්ථං
 මග්ගෙ තිට්ඨතො. කරොතො න කරියති පාපනි යංකිඤ්ච පාපං කරොමිති
 සඤ්ඤාය කරොතොපි පාපං න කරියති, නත්ථි පාපං. සත්තා පන කරොමාති
 එවංසඤ්ඤිතො භොන්තිති අත්ථො. බුරපරියන්තෙනාති බුරනෙමිනා,
 බුරධාරසදිසපරියන්තෙන වා. එකං මංසබ්බෙන්ති එකං මංසරාසිං. පුඤ්ජනි තස්සෙව
 වෙවචනං. තතොනිදානනි එකමංසබ්බකරණනිදානං. දක්ඛිණතිරෙ මනුස්සා
 කක්ඛලා දාරුණා, තෙ සන්ධාය භනන්තොතිආදි වුත්තං. උත්තරතිරෙ සද්ධා
 භොන්ති පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඬ්ඝමාමකා, තෙ සන්ධාය
 දදන්තොතිආදි වුත්තං.

තත්ථ යජන්තොති මහායාගං කරොන්තො. දමෙනාති ඉන්ද්‍රියදමෙන
 උපොසථකම්මෙන. සංයමෙනාති සීලසංයමෙන. සච්චවජ්ජෙනාති සච්චවචනෙන.
 ආගමොති ආගමනං, පවත්නීති අත්ථො. සබ්බථාපි පාපපුඤ්ඤානං කිරියමෙව
 පටික්ඛිපන්ති. සුක්කපක්ඛොපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ
 පුරිමවාරෙ වුත්තසදිසමෙව.

100. නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයොති එත්ථ පච්චයො හෙතුවෙවචනං.
 උභයෙනාපි විජ්ජමානකමෙව කායදුච්චරිතාදිසංකිලෙසපච්චයං
 කායසුචරිතාදිවිසුද්ධිපච්චයං පටික්ඛිපන්ති. නත්ථි බලං, නත්ථි වීරියං, නත්ථි
 පුරිසථාමො, නත්ථි පුරිසපරක්කමොති සත්තානං සංකිලෙසිතං වා විසුජ්ඣිතං වා
 බලං වා වීරියං වා පුරිසෙන කාතබ්බො නාම පුරිසථාමො වා පුරිසපරක්කමො වා
 නත්ථි.

සබ්බෙ සත්තාති ඔට්ඨගොණගද්‍රහාදයො අනවසෙසෙ නිදස්සෙන්ති. සබ්බෙ
 පාණාති එකින්ද්‍රියො පාණො ද්වින්ද්‍රියො පාණොති ආදිවසෙන වදන්ති. සබ්බෙ
 භූතාති අණ්ඩකොසවත්ථිකොසෙසු භූතෙ සන්ධාය වදන්ති. සබ්බෙ ජීවාති
 සාලියවගොධුමාදයො සන්ධාය වදන්ති. තෙසු හෙතෙ විරුහනභාවෙන
 ජීවසඤ්ඤිතො. අවසා අබලා අවීරියාති තෙසං අත්තතො වසො වා බලං වා වීරියං වා
 නත්ථි. නියතිසඬ්භගතිභාවපරිණතාති එත්ථ නියතීති නියතතා. සඬ්භගීති ඡන්තං
 අභිජාතීනං තත්ථ තත්ථ ගමනං. භාවොති සභාවොයෙව. එවං නියතියා ව සඬ්භගියා
 ව භාවෙන ව පරිණතා නානාජපකාරනං පත්තා. යෙන හි යථා භවිතබ්බං, සො තථෙව
 භවති. යෙන නො භවිතබ්බං, සො න භවතීති දස්සෙන්ති. ඡස්ථෙවභිජාතීසුති ඡසු එව
 අභිජාතීසු යත්වා සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්ති, අඤ්ඤා සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථිති
 දස්සෙන්ති.

තත්ථ ඡ අභිජාතියො නාම කණ්භාහිජාති නීලාහිජාති ලොහිතාහිජාති
 හලිද්දාහිජාති සුක්කාහිජාති පරමසුක්කාහිජාතීති. තත්ථ සාකුණ්ණකො සුකරිකො
 ලුද්දො මච්ඡසාතකො වොරො වොරසාතකො, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි
 කුරුරකම්මන්තා, අයං කණ්භාහිජාති නාම. හික්ඛු නීලාහිජාතීති වදන්ති. තෙ කිර

වතුසු පව්වයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා බාදන්ති. “හික්ඛු ව කණ්ටකචුත්තිනො” ති අයඤ්ඤි නෙසං පාළියෙව. අථ වා කණ්ටකචුත්තිකා එවං නාම එකෙ පබ්බජිතාති වදන්ති. “සමණකණ්ටකචුත්තිකා” තිපි හි නෙසං පාළි. ලොහිතාහිජාති නාම නිගණ්ඨා එකසාටකාති වදන්ති. ඉමෙ කිර පුරිමෙහි ද්විති පණ්ඩරතරා. ගිහී අවෙලකසාවකා හලිද්දාහිජාතිති වදන්ති. ඉති අත්තනො පව්වයදායකෙ නිගණ්ඨෙහිපි ජෙට්ඨකතරෙ කරොන්ති. නන්දො, වච්ඡො, සඬ්ඛිච්චො, අයං සුක්කාහිජාතිති වදන්ති. තෙ කිර පුරිමෙහි වතුහි පණ්ඩරතරා. ආජීවකෙ පන පරමසුක්කාහිජාතිති වදන්ති. තෙ කිර සබ්බෙහි පණ්ඩරතරා.

තත්ථ සබ්බෙ සත්තා පයමං සාකුණ්ණිකාදයොව හොන්ති, තතො විසුජ්ඣමානා සත්තාසමණා හොන්ති, තතො විසුජ්ඣමානා නිගණ්ඨා, තතො ආජීවකසාවකා, තතො නන්දාදයො, තතො ආජීවකාති අයමෙතෙසං ලද්ධි. සුක්කපක්ඛො චුත්තපව්වනීකෙන වෙදිතබ්බො. සෙසම්ඨාපි පුරිමවාරෙ චුත්තසදිසමෙව.

ඉමාසු පන තීසු දිට්ඨිසු නත්ථිකදිට්ඨි විපාකං පටිබාහති, අකිරියදිට්ඨි කම්මං පටිබාහති, අහෙතුකදිට්ඨි උභයමිපි පටිබාහති. තත්ථ කම්මං පටිබාහන්තෙනාපි විපාකො පටිබාහිතො හොති, විපාකං පටිබාහන්තෙනාපි කම්මං පටිබාහිතං. ඉති සබ්බෙපෙනෙ අත්ථතො උභයපටිබාහකා නත්ථිකවාදා වෙව අහෙතුකවාදා අකිරියවාදා ව හොන්ති. යෙ පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාට්ඨානෙ නිසින්නා සජ්ඣායන්ති වීමංසන්ති, තෙසං – “නත්ථි දින්තං නත්ථි ශිට්ඨං, කරොතො න කරියති පාපං, නත්ථි හෙතු නත්ථි පව්වයො” ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති, පයමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසු. සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො අරිට්ඨකණ්ටකසදිසා.

තත්ථ කොච්චි එකං දස්සනං ඔක්කමති, කොච්චි ද්වෙ, කොච්චි තීණිපි, එකස්මිං ඔක්කන්තෙපි ද්විසු තීසු ඔක්කන්තෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව හොති, පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අහබ්බො තස්ස අත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගමිපි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටබාණු නාමෙස සත්තො පථවිගොපකො. කිං පනෙස එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො හොති, උදාහු අඤ්ඤස්මිම්පිති? එකස්මිඤ්ඤෙව නියතො, ආසෙවනවසෙන පන හවන්තරෙපි තං තං දිට්ඨිං රොචෙතියෙව. එවරුපස්ස හි යෙභුයොන හවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථි.

තස්මා අකල්‍යාණජනං, ආසිවිසම්චොරගං;
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, භුතිකාමො විවක්ඛණොති.

103. නත්ථි සබ්බසො ආරුජ්ජාති අරුපබ්‍රහ්මලොකො නාම සබ්බාකාරෙන නත්ථි. මනොමයාති ඤානචිත්තමයා. සඤ්ඤාමයාති අරුපජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤාමයා. රූපානංයෙව නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො හොතීති අයං ලාභී වා හොති තක්කී වා. ලාභී නාම රූපාවචරජ්ඣානලාභී. තස්ස රූපාවචරෙ කඬ්ඛා

නත්ථී, අරුපාවචරලොකෙ අත්ථී. සො – “අභං ආරුප්පා අත්ථීති වදන්තානම්පි නත්ථීති වදන්තානම්පි සුඤ්ඤාමි, අත්ථී නත්ථීති පන න ජානාමි. චතුත්ථජ්ඣානං පදට්ඨානං කත්වා අරුපාවචරජ්ඣානං නිබ්බන්තෙස්සාමි. සචෙ ආරුප්පා අත්ථී, තත්ථ නිබ්බන්තිස්සාමි, සචෙ නත්ථී, රුපාවචරබ්බුභ්මලොකෙ නිබ්බන්තිස්සාමි. එවං මෙ අපණ්ණකො ධම්මො අපණ්ණකොව අවිරද්ධොව භවිස්සති” ති තථා පටිපජ්ජති. තක්කි පන අප්පට්ඨද්ධජ්ඣානො, තස්සාපි රුපජ්ඣානෙ කඬ්ඛා නත්ථී, අරුපලොකෙ පන අත්ථී. සො – “අභං ආරුප්පා අත්ථීති වදන්තානම්පි නත්ථීති වදන්තානම්පි සුඤ්ඤාමි, අත්ථී නත්ථීති පන න ජානාමි. කසිණපරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බන්තෙත්වා තං පදට්ඨානං කත්වා අරුපාවචරජ්ඣානං නිබ්බන්තෙස්සාමි. සචෙ ආරුප්පා අත්ථී, තත්ථ නිබ්බන්තිස්සාමි. සචෙ නත්ථී, රුපාවචරබ්බුභ්මලොකෙ නිබ්බන්තිස්සාමි. එවං මෙ අපණ්ණකො ධම්මො අපණ්ණකොව අවිරද්ධොව භවිස්සති” ති තථා පටිපජ්ජති.

104. භවනිරොධොති නිබ්බානං. සාරාගාය සන්තිකෙති රාගවසෙන වට්ටෙ රජ්ජනස්ස සන්තිකෙ. සංයොගායාති තණ්හාවසෙන සංයොජනත්ථාය. අභිනන්දනායාති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනන්දනාය. පටිපන්නො භොතීති අයම්පි ලාභී වා භොති තක්කි වා. ලාභී නාම අට්ඨසමාපත්තිලාභී. තස්ස ආරුප්පෙ කඬ්ඛා නත්ථී, නිබ්බානෙ අත්ථී. සො – “අභං නිරොධො අත්ථීතිපි නත්ථීතිපි සුඤ්ඤාමි, සයං න ජානාමි. සමාපත්තිං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සාමි. සචෙ නිරොධො භවිස්සති, අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි. නො චෙ භවිස්සති, ආරුප්පෙ නිබ්බන්තිස්සාමි” ති එවං පටිපජ්ජති. තක්කි පන එකසමාපත්තියාපි න ලාභී, ආරුප්පෙ පනස්ස කඬ්ඛා නත්ථී, භවනිරොධෙ අත්ථී. සො – “අභං නිරොධො අත්ථීතිපි නත්ථීතිපි සුඤ්ඤාමි, සයං න ජානාමි, කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨසමාපත්තියො නිබ්බන්තෙත්වා සමාපත්තිපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සාමි. සචෙ නිරොධො භවිස්සති, අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි. නො චෙ භවිස්සති, ආරුප්පෙ නිබ්බන්තිස්සාමි” ති එවං පටිපජ්ජති. එත්ථාහ – “අත්ථී දිත්තන්තිආදීනි තාව අපණ්ණකාති භවන්තු, නත්ථී දිත්තන්තිආදීනි පන කථං අපණ්ණකාති” ති. ගහණවසෙන. තානි හි අපණ්ණකං අපණ්ණකන්ති එවං ගහිතත්තා අපණ්ණකාති නාම ජාතාති.

105. චත්තාරොමෙති අයං පාටිචක්කො අනුසන්ධි. නත්ථීකවාදො, අහෙතුකවාදො අකිරියවාදො, ආරුප්පා නත්ථී නිරොධො නත්ථීති එවංවාදිනො ව ද්වෙති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලා හෙට්ඨා තයො පුග්ගලාව භොන්ති. අත්ථීකවාදාදයො පඤ්ච එකො චතුත්ථපුග්ගලොව භොති. එතමත්ථං දස්සෙතුං භගවා ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ සබ්බං අත්ථනො උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පයමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. භික්ඛුවග්ගො

1. අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

107. එවං මෙ සුතන්ති අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං. තත්ථ අම්බලට්ඨිකායං විහරතීති වෙඨවනවිහාරස්ස පච්චන්තෙ පධානසරසඨ්ඨිබ්බෙපෙ විවෙකකාමානං වසනත්ථාය කතෙ අම්බලට්ඨිකාති එවංනාමකෙ පාසාදෙ පච්චෙකං බුහයන්තො විහරති. කණ්ටකො නාම ජාතකාලතො පට්ඨාය තිබ්බිණොව හොති, එවමෙවං අයම්පි ආයස්මා සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙයෙව පච්චෙකං බුහයමානො තත්ථ විහාසි. පට්ඨල්ලානා වුට්ඨිකොති ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය. ආසනන්ති පකතිපඤ්ඤත්තමෙවෙත්ථ ආසනං අත්ථී, තං පජ්චොටෙත්වා යපෙසි. උදකාධානෙති උදකභාජනෙ. “උදකට්ඨානෙ”තිපි පායො.

ආයස්මත්තං රාහුලං ආමන්තෙසීති ඔවාදදානත්ථං ආමන්තෙසි. හගවතා හි රාහුලත්ථෙරස්ස සම්බහුලා ධම්මදෙසනා කතා. සාමණෙරපඤ්ඤං ථෙරස්සෙව චුත්තං. තථා රාහුලසංයුත්තං මහාරාහුලොවාදසුත්තං චූළරාහුලොවාදසුත්තමිදං අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තන්ති.

අයඤ්ඡි ආයස්මා සත්තවස්සිකකාලෙ හගවන්තං චීවරකණ්ණෙ ගහෙත්වා “දායජ්ජං මෙ සමණ දෙඡී”ති දායජ්ජං යාවමානො හගවතා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නියායාදෙත්වා පබ්බාජිතො. අථ හගවා දහරකුමාරා නාම යුත්තායුත්තං කථං කථෙන්නී, ඔවාදමස්ස දෙඡීති රාහුලකුමාරං ආමන්තෙත්වා “සාමණෙරෙන නාම, රාහුල, තිරච්ඡානකථං කථෙතුං න වට්ටති, ත්වං කථයමානො එවරූපං කථං කථෙයාසී”ති සබ්බබුද්ධෙහි අවිජ්ඣිතං දසපුච්ඡං පඤ්චපණ්ණාසවිස්සජ්ජනං – “එකො පඤ්ඤො එකො උද්දෙසො එකං වෙයායාකරණං ද්වෙ පඤ්ඤා...පෙ.... දස පඤ්ඤා දස උද්දෙසා දස වෙයායාකරණාති. එකං නාම කිං? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා...පෙ.... දස නාම කිං? දසහඬිගෙහි සමන්තාගතො අරහාති වුච්චති”ති (බු. පා. 4.10) ඉමං සාමණෙරපඤ්ඤං කථෙසි. පුන චින්තෙසි “දහරකුමාරා නාම පියමුසාවාදා හොන්ති, අදිට්ඨමෙව දිට්ඨං අම්හෙහි, දිට්ඨමෙව න දිට්ඨං අම්හෙහිති වදන්ති ඔවාදමස්ස දෙඡී”ති අක්ඛිති ඔලොකෙත්වාපි සුඛසඤ්ජානනත්ථං පයමමෙව වතස්සො උදකාධානුපමායො, තතො ද්වෙ හත්ථීඋපමායො එකං ආදාසුපමඤ්ච දස්සෙත්වා ඉමං සුත්තං කථෙසි. චතුසු පන පච්චයෙසු තණ්හාවිවට්ටනං පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගජ්ජහානං කල්‍යාණමිත්තුපතිස්සයස්ස මහත්තභාවඤ්ච දස්සෙත්වා රාහුලසුත්තං (සු. නි. රාහුලසුත්ත) කථෙසි. ආගතාගතට්ඨානෙ හවෙසු ඡන්දරාගො න කත්තබ්බොති දස්සෙතුං රාහුලසංයුත්තං (සං. නි. 2.188 ආදයො) කථෙසි. “අහං සොහාමි, මම වණ්ණායතනං පසන්න”න්ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහස්සිතඡන්දරාගො න කත්තබ්බොති මහාරාහුලොවාදසුත්තං කථෙසි.

තත්ථ රාහුලසුත්තං ඉමස්මිං නාම කාලෙ වුත්තන්ති න වත්තබ්බං. තඤ්ඤි අභිඤ්ඤාචාදවසෙන වුත්තං. රාහුලසංයුත්තං සත්තවස්සිකකාලතො පටියාය යාව අවස්සිකභික්ඛුකාලා වුත්තං. මහාරාහුලොවාදසුත්තං අටියාරස වස්සසාමණෙරකාලෙ වුත්තං. වුළුරාහුලොවාදසුත්තං අවස්සිකභික්ඛුකාලෙ වුත්තං. කුමාරකපඤ්ඤාදව ඉදඤ්ච අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙ වුත්තං. තෙසු රාහුලසුත්තං අභිඤ්ඤාචාදත්ථං, රාහුලසංයුත්තං, ටෙරස්ස විපස්සනාගබ්භගහණත්ථං, මහාරාහුලොවාදං ගෙහස්සිතජන්දරාගවිනොදනත්ථං, වුළුරාහුලොවාදං ටෙරස්ස පඤ්චදස- විමුත්තිපරිපාවනීය-ධම්මපරිපාකකාලෙ අරහත්තගාභාපනත්ථං වුත්තං. ඉදඤ්ච පන සන්ධාය රාහුලත්ථෙරො භික්ඛුසඛිසමජ්ඣෙ තථාගතස්ස ගුණං කථෙන්නො ඉදමාහ

“කිකිච ඛිජං රක්ඛෙය්‍ය, වාමරී වාලමුත්තමං;
නිපකො සීලසම්පන්නො, මමං රක්ඛි තථාගතො”ති. (අප. 1.2.83);

සාමණෙරපඤ්ඤා අයුත්තවචනපභානත්ථං, ඉදං අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං සම්පජානමුසාවාදස්ස අකරණත්ථං වුත්තං.

තත්ථ පස්සසි නොති පස්සසි නු. පරිත්තන්ති ටොකං. සාමඤ්ඤන්ති සමණධම්මො. නික්කුජ්ජිත්වාති අධොමුඛං කත්වා. උක්කුජ්ජිත්වාති උත්තානං කත්වා.

108. සෙය්‍යථාපි, රාහුල, රඤ්ඤො නාගොති අයං උපමා සම්පජානමුසාවාදෙ සංවරරහිතස්ස ඔපම්මදස්සනත්ථං වුත්තා. තත්ථ ඊසාදන්තොති රථිසාසදිසදන්තො. උරුළුභවාති අභිවඩ්ඪිතො ආරොහසම්පන්නො. අභිජාතොති සුජාතො ජාතිසම්පන්නො. සඬගාමාවචරොති සඬගාමං ඔතිණ්ණපුබ්බො. කම්මං කරොතීති ආගතාගතෙ පටිට්ඨෙන්නො සාතෙති. පුරත්ථිමකායාදීසු පන පුරත්ථිමකායෙන තාව පටිසෙනාය ඵලකකොට්ඨකමුණ්ඩපාකාරාදයො පාතෙති, තථා පවිජිමකායෙන. සීසෙන කම්මං නාම නියමෙත්වා එතං පදෙසං මද්දිස්සාමිති නිවත්තිත්වා ඔලොකෙති, එත්තකෙන සතම්පි සහස්සම්පි ද්වෙධා භිජ්ජති. කණ්ණෙහි කම්මං නාම ආගතාගතෙ සරෙ කණ්ණෙහි පහරිත්වා පාතනං. දන්තෙහි කම්මං නාම පටිහත්ථිඅස්සහත්ථාරොහඅස්සාරොහපදාදීනං විජ්ඣනං. නඬගුට්ඨෙන කම්මං නාම නඬගුට්ඨෙ ඛන්ධාය දිසාසිලට්ඨියා වා අයමුසලෙන වා ඡෙදනහෙදනං. රක්ඛතෙව සොණ්ඩන්ති සොණ්ඩං පන මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා රක්ඛති.

තත්ථාති තස්මිං තස්ස හත්ථිනො කරණෙ. අපරිච්චත්තන්ති අනිස්සට්ඨං, පරෙසං ජයං අම්භාකඤ්ච පරාජයං පස්සිති මඤ්ඤති. සොණ්ඩායපි කම්මං කරොතීති අයමුග්ගරං වා ඛදිරමුසලං වා ගහෙත්වා සමන්තා අටියාරසහත්ථට්ඨානං මද්දති. පරිච්චත්තන්ති විස්සට්ඨං, ඉදාති හත්ථියොධාදීසු න කුතොචි භායති, අම්භාකං ජයං පරෙසඤ්ච පරාජයං පස්සිති මඤ්ඤති. නාහං තස්ස කිඤ්චි පාපන්ති

තස්ස දුක්කටාදිආපත්තිවිතික්කමෙ වා මාතුසාතකාදිකම්මෙසු වා කිඤ්චි පාපං අකත්තබ්බං නාම නත්ථී. තස්මා තිහ තෙති යස්මා සම්පජානමුසාවාදිනො අකත්තබ්බං පාපං නාම නත්ථී, තස්මා තයා භසායපි දවකම්මාතායපි මුසා න භණ්ණස්සාමීති සික්ඛිතබ්බං. පච්චවෙක්ඛණත්ථොති ඔලොකනත්ථො, යං මුඛෙ වජ්ජං හොති, තස්ස දස්සනත්ථොති චූත්තං හොති. පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වාති ඔලොකෙත්වා ඔලොකෙත්වා.

109. සසක්කං න කරණීයන්ති එකංසෙනෙව න කාතබ්බං. පටිසංභරෙය්‍යාසීති නිවත්තෙය්‍යාසි මා කරෙය්‍යාසි. අනුපදජ්ජෙය්‍යාසීති අනුපදෙය්‍යාසි උපත්ථම්භෙය්‍යාසි පුනප්පුනං කරෙය්‍යාසි. අභොරත්තානුසික්ඛීති රත්තිඤ්ච දිවඤ්ච සික්ඛමානො.

111. අට්ඨිතබ්බන්ති අට්ටෙන පිළිතෙන භවිතබ්බං. භරාසිතබ්බන්ති ලජ්ජිතබ්බං. ජිගුච්ඡිතබ්බන්ති ගුඨං දිස්වා විය ජිගුච්ඡා උප්පාදෙතබ්බා. මනොකම්මස්ස පන අදෙසනාවත්ථුකත්තා ඉධ දෙසෙතබ්බන්ති න චූත්තං. කිත්තකෙ පන යානෙ කායකම්මවචිකම්මාති සොධෙතබ්බාති, කිත්තකෙ මනොකම්මන්ති. කායකම්මවචිකම්මාති තාව එකස්මිං පුරෙහත්තෙයෙව සොධෙතබ්බාති. භත්තකිච්චං කත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නෙන හි පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. “අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව ඉමස්මිං යානෙ නිසජ්ජා අත්ථී නු ඛො මෙ ඉමස්මිං අත්තරෙ පරෙසං අජ්ජියං කායකම්මං වා වචිකම්මං වා”ති. සචෙ අත්ථීති ජානාති, දෙසනායුත්තං දෙසෙතබ්බං, ආවිකරණයුත්තං ආවිකාතබ්බං. සචෙ නත්ථී, තෙනෙව පිතිපාමොජ්ජෙන විභාතබ්බං. මනොකම්මං පන එතස්මිං පිණ්ඩපාතපරියෙසනට්ඨානෙ සොධෙතබ්බං. කථං? “අත්ථී නු ඛො මෙ අජ්ජ පිණ්ඩපාතපරියෙසනට්ඨානෙ රූපාදීසු ඡන්දො වා රාගො වා පටිසං වා”ති? සචෙ අත්ථී, “පුන න එවං කරිස්සාමි”ති විත්තෙනෙව අධිට්ඨාතබ්බං. සචෙ නත්ථී, තෙනෙව පිතිපාමොජ්ජෙන විභාතබ්බං.

112. සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වාති බුද්ධා වා පච්චෙකබුද්ධා වා තථාගතසාවකා වා. තස්මාතිහාති යස්මා අතීතෙපි එවං පරිසොධෙසුං, අනාගතෙපි පරිසොධෙස්සන්ති, එතරහිපි පරිසොධෙන්ති, තස්මා තුම්භෙහිපි තෙසං අනුසික්ඛන්තෙහි එවං සික්ඛිතබ්බන්ති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමං පන දෙසනං භගවා යාව භවග්ගා උස්සිතස්ස රතනරාසිනො යොජනියමණික්ඛන්ධෙන කුටං ගණ්හන්තො විය නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන පරිනිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

113. එවං මෙ සුතන්ති මහාරාහුලොවාදසුත්තං. තත්ථ පිට්ඨිකො පිට්ඨිකො අනුබන්ධීති දස්සනං අවිජ්ඣිත්වා ගමනං අබ්බොවිජිත්තං කත්වා පච්ඡතො පච්ඡතො ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබන්ධි. තදා හි භගවා පදෙ පදං නික්ඛිපන්තො විලාසිතගමනෙන පුරතො පුරතො ගච්ඡති, රාහුලභද්දො දසබලස්ස පදානුපදිකො හුත්වා පච්ඡතො පච්ඡතො.

තත්ථ භගවා සුපුප්ඵිතසාලවනමජ්ඣගතො සුභූමිඔතරණත්ථාය නික්ඛන්තමත්තවරවාරණො විය විරොචිත්ථ, රාහුලභද්දො ච වරවාරණස්ස පච්ඡතො නික්ඛන්තගජපොතකො විය. භගවා සායන්හසමයෙ මණිගුහතො නික්ඛමිත්වා ගොවරං පටිපන්නො කෙසරසිංහො විය, රාහුලභද්දො ච සිහමිගරාජානං අනුබන්ධන්තො නික්ඛන්තසිහපොතකො විය. භගවා මණිපබ්බතසස්සිරිකවනසණ්ඨතො දායබ්බලො මහාබ්‍යග්ඝො විය, රාහුලභද්දො ච බ්‍යග්ඝරාජානං අනුබන්ධබ්‍යග්ඝපොතකො විය. භගවා සිම්බලිදායතො නික්ඛන්තසුපණ්ණරාජා විය, රාහුලභද්දො ච සුපණ්ණරාජස්ස පච්ඡතො නික්ඛන්තසුපණ්ණපොතකො විය. භගවා චිත්තකුට්ඨපබ්බතතො ගගනතලං පක්ඛන්දසුවණ්ණහංසරාජා විය, රාහුලභද්දො ච හංසාධිපතිං අනුපක්ඛන්දහංසපොතකො විය. භගවා මහාසරං අජ්ඣොගාළ්භා සුවණ්ණමහානාථා විය, රාහුලභද්දො ච සුවණ්ණනාථං පච්ඡා අනුබන්ධනාථාපොතකො විය. භගවා චක්කරතනානුභාවෙන ගගනතලෙ සම්පයාතචක්කචත්තිරාජා විය, රාහුලභද්දො ච රාජානං අනුසම්පයාතපරිණායකරතනං විය. භගවා විගතවලාහකං නහං පටිපන්නතාරකරාජා විය, රාහුලභද්දො ච තාරකාධිපතීනො අනුමග්ගපටිපන්නා පරිසුද්ධඔසධිතාරකා විය.

භගවාපි මහාසම්මතපචේණියං ඔක්කාකරාජවංසෙ ජාතො, රාහුලභද්දොපි. භගවාපි සඬ්ඛෙ පක්ඛිත්තබිරසදිසො සුපරිසුද්ධජාතිබත්තියකුලෙ ජාතො, රාහුලභද්දොපි. භගවාපි රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො, රාහුලභද්දොපි. භගවතොපි සරීරං ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං දෙවනගරෙසු සමුස්සිතරතනතොරණං විය සබ්බපාලිචුල්ලො පාරිච්ඡත්තකො විය ච අතිමනොහරණං, රාහුලභද්දස්සාපි. ඉති ද්වෙපි අභිනීහාරසම්පන්නා, ද්වෙපි රාජපබ්බජිතා, ද්වෙපි බත්තියසුබ්බමාලා, ද්වෙපි සුවණ්ණචණ්ණා, ද්වෙපි ලක්ඛණසම්පන්නා එකමග්ගං පටිපන්නා පටිපාටියා ගච්ඡන්තානං ද්වින්නං චන්දමණ්ඩලානං ද්වින්නං සූරියමණ්ඩලානං ද්වින්නං සක්කසුයාමසන්තුසිතසුනිම්මිතවසවත්තිමහාබ්‍රහ්මාදීනං සිරියා සිරිං අභිභවමානා විය විරොචිංසු.

තත්‍රායස්මා රාහුලො භගවතො පිට්ඨිකො පිට්ඨිකො ගච්ඡන්තොච පාදතලතො යාච උපරි කෙසන්තා තථාගතං ආලොකෙසි. සො භගවතො බුද්ධචෙසවිලාසං දිස්වා “සොහති භගවා ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තසරීරො බ්‍යාමජ්ජහාපරික්ඛිත්තතාය විජ්ජකිණ්ණසුවණ්ණචුණ්ණමජ්ඣගතො විය, විජ්ජලතාපරික්ඛිත්තො කනකපබ්බතො විය, යන්තසුත්තසමාකඩ්ඪිතරතනවිචිත්තං

සුවණ්ණඅග්ගිකං විය, රත්තපංසුකුලච්චරපට්ඨිත්තොපි
 රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තකනකපබ්බතො විය, පවාළලතාපට්ඨිත්තං
 සුවණ්ණඅග්ගිකං විය, චිත්තපිට්ඨවුණ්ණපුජිතං සුවණ්ණවෙනියං විය,
 ලාබාරසානුලිත්තො කනකයුපො විය, රත්තවලාහකන්තරතො
 තඨ්ඛණ්ණිභුග්ගනපුණ්ණවන්දො විය, අහො සමතිංසපාරමිතානුභාවසජ්ජිතස්ස
 අත්තභාවස්ස සිරිසම්පත්ති” ති චිත්තෙසි. තතො අත්තානම්පි ඔලොකෙත්වා –
 “අහම්පි සොහාමි. සවෙ භගවා චතුසු මහාදිපෙසු චක්කවත්තිරජ්ජං අකරිස්සා, මය්හං
 පරිණායකට්ඨානන්තරං අදස්සා. එවං සන්තෙ අතිවිය ජම්බුදිපතලං අසොහිස්සා” ති
 අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහස්සිතං ඡන්දරාගං උප්පාදෙසි.

භගවාපි පුරතො ගච්ඡන්තො චිත්තෙසි – “පරිපුණ්ණච්ඡවිමංසලොහිතො දානි
 රාහුලස්ස අත්තභාවො. රජනියෙසු රූපාරම්මණාදිසු හි චිත්තස්ස පක්ඛන්දනකාලො
 ජාතො, කිං ඛුලකාය නු ඛො රාහුලො චිත්තාමෙති” ති. අථ සභාවජ්ජනෙනෙව
 පසන්තඋදකෙ මච්ඡං විය, පරිසුද්ධෙ ආදාසමණ්ඩලෙ මුඛනිමිත්තං විය ච තස්ස තං
 චිත්තජ්ජාදං අද්දස. දිස්වාච – “අයං රාහුලො මය්හං අත්තජො හුත්වා මම පච්ඡන්තො
 ආගච්ඡන්තො ‘අහං සොහාමි, මය්හං චණ්ණායතනං පසන්ත’ න්ති අත්තභාවං
 නිස්සාය ගෙහස්සිතඡන්දරාගං උප්පාදෙති, අතිත්ථෙ පක්ඛන්දො උප්පට්ඨං
 පටිපන්නො අගොචරෙ චරති, දිසාමුළ්භඅද්ධිකො විය අගන්තබ්බං දිසං ගච්ඡති. අයං
 ඛො පනස්ස කිලෙසො අබ්භන්තරෙ වඩ්ඪන්තො අත්තත්ථම්පි යථාභූතං පස්සිතුං න
 දස්සති, පරත්ථම්පි, උභයත්ථම්පි. තතො නිරයෙපි පටිසන්ධිං ගණ්භාපෙස්සති,
 තිරච්ඡානායොනියම්පි, පෙත්තිවිසයෙපි, අසුරකායෙපි, සම්බාධෙපි මාතුකුච්ඡිස්මිත්ති
 අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ පරිපාතෙස්සති. අයඤ්ඨි –

අනත්ථජනනො ලොහො, ලොහො චිත්තජ්ජකොපනො;
 භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
 අන්ධතමං තදා හොති, යං ලොහො සහතෙ නරං. (ඉතිවු. 88) –

යථා ඛො පන අනෙකරතනපුරා මහානාවා හින්තඵලකන්තරෙන උදකං ආදියමානා
 මුහුත්තම්පි න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බා හොති, වෙගෙනස්සා විචරං පිදහිතුං වට්ටති,
 එවමෙවං අයම්පි න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො. යාවස්ස අයං කිලෙසො අබ්භන්තරෙ
 සීලරතනාදීනි න විනාසෙති, තාවදෙව නං නිග්ගණ්ඨිස්සාමි” ති අජ්ඣාසයමකාසි.
 එවරූපෙසු පන යානෙසු බුද්ධානං නාගවිලොකනං නාම හොති. තස්මා යන්තෙන
 පරිවත්තිතසුවණ්ණපට්ඨා විය සකලකායෙනෙව පරිවත්තෙත්වා ධීතො රාහුලහද්දං
 ආමන්තෙසි. තං සන්ධාය “අථ ඛො භගවා අපලොකෙත්වා” තිආදි වුත්තං.

තත්ථ යංකිඤ්චි රූපන්තිආදීනි සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ ඛන්ධනිද්දෙසෙ
 විත්ථාරිතාති. නෙතං මමාතිආදීනි මහාහත්ථීපදොපමෙ වුත්තාති. රූපමෙව නු ඛො
 භගවාති කස්මා පුච්ඡති? තස්ස කිර – “සබ්බං රූපං නෙතං මම, නෙසොහමස්මි න

මෙසො අත්තා” ති සුත්වා – “භගවා සබ්බං රූපං විපස්සනාපඤ්ඤාය එවං දට්ඨබ්බන්ති වදන්ති, වෙදනාදීසු නු ඛො කථං පටිපජ්ජිතබ්බං” න්ති නයො උදපාදි. තස්මා තස්මිං නයෙ ධීතො පුච්ඡති. නයකුසලො හෙස ආයස්මා රාහුලො, ඉදං න කත්තබ්බන්ති චුත්තෙ ඉදම්පි න කත්තබ්බං ඉදම්පි න කත්තබ්බමෙවාති නයසතෙනපි නයසහස්සෙනපි පටිවිජ්ඣති. ඉදං කත්තබ්බන්ති චුත්තෙපි එසෙව නයො.

සික්ඛාකාමො හි අයං ආයස්මා, පාතොව ගන්ධකුට්ඨපරිවෙණෙ පත්ථමත්තං වාලිකං ඔකිරති – “අජ්ජ සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකා මය්හං උපජ්ඣායස්ස සන්තිකා එත්තකං ඔවාදං එත්තකං පරිභාසං ලභාමි” ති. සම්මාසම්බුද්ධොපි නං එතදග්ගෙ යපෙන්නො – “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං සික්ඛාකාමානං යදිදං රාහුලො” ති (අ. නි. 1.209) සික්ඛායමෙව අග්ගං කත්වා යපෙසි. සොපි ආයස්මා හික්ඛුසඤ්ඤාමජ්ඣෙකෙ තමෙව සිහනාදං නදි –

“සබ්බමෙතං අභිඤ්ඤාය, ධම්මරාජා පිතා මම;
සම්මුඛා හික්ඛුසඤ්ඤාය, එතදග්ගෙ යපෙසි මං.

සික්ඛාකාමානහං අග්ගො, ධම්මරාජෙන ථොමිතො;
සද්ධාපබ්බජිතානඤ්ච, සභායො පවරො මම.

ධම්මරාජා පිතා මය්හං, ධම්මාරක්ඛො ව පෙත්තියො;
සාරිපුත්තො උපජ්ඣායො, සබ්බං මෙ ජිනසාසන” න්ති.

අථස්ස භගවා යස්මා න කෙවලං රූපමෙව, වෙදනාදයොපි එවං දට්ඨබ්බා, තස්මා රූපම්පි රාහුලාතිආදිමාහ. කො නජ්ජාති කො නු අජ්ජ. ථෙරස්ස කිර එතදහොසි “සම්මාසම්බුද්ධො මය්හං අත්තභාවනිස්සිතං ඡන්දරාගං ඤත්වා ‘සමණෙන නාම එවරූපො විතක්කො න විතක්කිතබ්බො’ ති නෙව පරියායෙන කථං කථෙසි, ගච්ඡ හික්ඛු රාහුලං වදෙහි ‘මා පුත එවරූපං විතක්කං විතක්කෙසි’ ති න දුතං පෙසෙසි. මං සම්මුක්ඛෙ යත්වායෙව පන සහණ්ඩකං චොරං චූළාය ගණ්හන්තො විය සම්මුඛා සුගතොවාදං අදාසි. සුගතොවාදො ව නාම අසඬ්ඛෙයොහිපි කප්පෙහි දුල්ලහො. එවරූපස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛා ඔවාදං ලහිත්වා කො නු විඤ්ඤ පණ්ඩිතජාතිකො අජ්ජ ගාමං පිණ්ඩාය පටිසිස්සති” ති. අථෙස ආයස්මා ආහාරකිච්චං පභාය යස්මිං නිසින්නට්ඨානෙ ධීතෙන ඔවාදො ලද්ධො, තතොව පටිනිවත්තෙත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසිදි. භගවාපි තං ආයස්මත්තං නිවත්තමානං දිස්වා න එවමාහ – “මා නිවත්ත තාව, රාහුල, හික්ඛාචාරකාලො තෙ” ති. කස්මා? එවං කිරස්ස අහොසි – “අජ්ජ තාව කායගතාසතිඅමතහොජනං භුඤ්ජතු” ති.

අද්දසා ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තොති භගවති ගතෙ පච්ඡා ගච්ඡන්තො අද්දස. එතස්ස කිරායස්මතො එකකස්ස විහරතො අඤ්ඤං වත්තං, භගවතා සද්ධිං විහරතො අඤ්ඤං. යදා හි ද්වෙ අග්ගසාවකා එකාකිතො වසන්ති, තදා පාතොව සෙනාසනං

සම්මජ්ජිත්වා සරීරපටිපග්ගනං කත්වා සමාපත්තිං අප්පෙත්වා සන්තිසින්නා අත්තනො චිත්තරූපියා භික්ඛාචාරං ගච්ඡති. භගවතා සද්ධිං විහරන්තා පන ථෙරා එවං න කරොන්ති. තදා හි භගවා භික්ඛුසංඝපරිවාරො පයමං භික්ඛාචාරං ගච්ඡති. තස්මිං ගතෙ ථෙරො අත්තනො සෙනාසනා නික්ඛමිත්වා – “ඛුන්තං වසනට්ඨානෙන නාම සබ්බෙව පාසාදිකං කාතුං සක්කොන්ති වා, න වා සක්කොන්ති” ති තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා අසම්මට්ඨං යානං සම්මජ්ජති. සචෙ කචචරො අජඬ්ඨිතො හොති, තං ඡඬ්ඨෙති. පානියට්ඨපෙතබ්බට්ඨානමිහි පානියකුටෙ අසති පානියසංචං යපෙති. ගිලානානං සන්තිකං ගන්ත්වා, “ආචුසො, තුම්භාකං කිං ආහරාමි, කිං වො ඉච්ඡිතබ්බං” ති? පුච්ඡති. අවස්සිකදහරානං සන්තිකං ගන්ත්වා – “අභිරමථ, ආචුසො, මා උක්කණ්ඨිත්ථ, පටිපත්තිසාරකං බුද්ධසාසනං” ති ඔවදති. එවං කත්වා සබ්බපච්ඡා භික්ඛාචාරං ගච්ඡති. යථා හි වක්කවත්ති කුභිඤ්චි ගන්තුකාමො සෙනාය පරිවාරිතො පයමං නික්ඛමති, පරිණායකරතනං සෙනාසනානි සංවිධාය පච්ඡා නික්ඛමති, එවං සද්ධම්මවක්කවත්ති භගවා භික්ඛුසංඝපරිවාරො පයමං නික්ඛමති, තස්ස භගවතො පරිණායකරතනභූතො ධම්මසෙනාපති ඉමං කිච්චං කත්වා සබ්බපච්ඡා නික්ඛමති. සො එවං නික්ඛන්තො තස්මිං දිවසෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසින්නං රාහුලභද්දං අද්දස. තෙන චුත්තං “පච්ඡා ගච්ඡන්තො අද්දසා” ති.

අථ කස්මා ආනාපානස්සති යං නියොපෙසි? නිසජ්ජානුච්ඡවිකත්තා. ථෙරො කිර “එතස්ස භගවතා රූපකම්මට්ඨානං කමී” ති අනාවජ්ජිත්වාච යෙනාකාරෙන අයං අචලො අනොඛද්ධො හුත්වා නිසින්නො, ඉදමස්ස එතිස්සා නිසජ්ජාය කම්මට්ඨානං අනුච්ඡවිකත්ති චිත්තෙන්වා එවමාහ. තත්ථ ආනාපානස්සතිත්ති අස්සාසපස්සාසෙ පරිග්ගහෙන්වා තත්ථ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්භාහිති දස්සෙති.

මහජ්ජලා හොතිති කිවමහජ්ජලා හොති? ඉධ භික්ඛු ආනාපානස්සතිං අනුයුත්තො එකාසනෙ නිසින්නොච සබ්බාසචෙ ඛෙපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තථා අසක්කොන්තො මරණකාලෙ සමස්සි හොති, තථා අසක්කොන්තො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ධම්මකමිකදෙවපුත්තස්ස ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තතො විරද්ධො අනුජ්ජන්තො බුද්ධුජ්ජාදෙ පච්චෙකබ්බාධිං සච්ඡිකරොති, තං අසච්ඡිකරොන්තො බුද්ධානං සම්මුඛිභාවෙ බාහියත්ථෙරාදයො විය ඛිජ්ජාහිඤ්ඤො හොති, එවං මහජ්ජලා. මහානිසංසාති තස්සෙව වෙච්චනං. චුත්තමිසි වෙතං –

“ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සොමං ලොකං පහාසෙති, අබ්භා මුත්තොච චන්දිමා” ති. (ථෙරගා. 548;
පටි. ම. 1.1.60) –

ඉමං මහජ්ජලතං සම්පස්සමානො ථෙරො සද්ධිවිහාරිකං තත්ථ නියොපෙති.

ඉති හගවා රූපකම්මට්ඨානං, ටෙරො ආනාපානස්සතින්ති උභොපි කම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා ගතා, රාහුලභද්දො විහාරෙයෙව ඔභීනො. හගවා තස්ස ඔභීනභාවං ජානන්තොපි නෙව අත්තනා බාදනීයං භොජනීයං ගහෙත්වා අගමාසි, න ආනන්දත්ථෙරස්ස හත්ථෙ පෙසෙසි, න පසෙනදිමභාරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදීනං සඤ්ඤං අදාසි. සඤ්ඤාමත්තකඤ්ඤි ලභිත්වා තෙ කාජහත්තං අභිහරෙය්හං. යථා ච හගවා, එවං සාරිපුත්තත්ථෙරොපි න කිඤ්චි අකාසි. රාහුලත්ථෙරො නිරාභාරො ඡින්නහත්තො අභොසි. තස්ස පනායස්මතො – “හගවා මං විහාරෙ ඔභීනං ජානන්තොපි අත්තනා ලද්ධපිණ්ඩපාතං නාපි සයං ගහෙත්වා ආගතො, න අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ පහිණි, න මනුස්සානං සඤ්ඤං අදාසි, උපජ්ඣායොපි මෙ ඔභීනභාවං ජානන්තො තථෙව න කිඤ්චි අකාසි” ති චිත්තම්පි න උජ්ජන්තං, කුතො තජ්ජච්චයා ඔමානං වා අතිමානං වා ජනෙස්සති. හගවතා පන ආචික්ඛිතකම්මට්ඨානමෙව පුරෙහත්තම්පි පච්ඡාහත්තම්පි – “ඉතිපි රූපං අනිච්චං, ඉතිපි දුක්ඛං, ඉතිපි අසුභං, ඉතිපි අනත්තා” ති අග්ගිං අභිමත්ථෙත්තො විය නිරන්තරං මනසිකත්වා සායන්හසමයෙ චිත්තෙසි – “අහං උපජ්ඣායෙන ආනාපානස්සතිං භාවෙහිති චුත්තො, තස්ස වචනං න කර්ස්සාමි. ආවරියුපජ්ඣායානඤ්ඤි වචනං අකරොන්තො දුබ්බවො නාම භොති. ‘දුබ්බවො රාහුලො, උපජ්ඣායස්සපි වචනං න කරොති’ ති ව ගරහුජ්ජන්තිතො කක්ඛලුතරා පිළා නාම නත්ථි” ති භාවනාවිධානං පුච්ඡිතුකාමො හගවතො සන්තිකං අගමාසි. තං දස්සෙතුං අථ බො ආයස්මා රාහුලොතිආදි චුත්තං.

114. තත්ථ පටිසල්ලානාති එකිභාවතො. යංකිඤ්චි රාහුලාති කස්මා? හගවා ආනාපානස්සතිං පුට්ඨො රූපකම්මට්ඨානං කථෙතීති. රූපෙ ඡන්දරාගජ්ජහානත්ථං. එවං කිරස්ස අභොසි – “රාහුලස්ස අත්තභාවං නිස්සාය ඡන්දරාගො උජ්ජන්තො, හෙට්ඨා වස්ස සඬ්ඛෙපෙන රූපකම්මට්ඨානං කථිතං. ඉදානිස්සාපි ද්විවත්තාලීසාය ආකාරෙහි අත්තභාවං විරාජෙත්වා විසඬ්ඛරිත්වා තංනිස්සිතං ඡන්දරාගං අනුජ්ජන්තිධම්මතං ආපාදෙස්සාමි” ති. අථ ආකාසධාතුං කස්මා විත්ථාරෙසීති? උපාදාරූපදස්සනත්ථං. හෙට්ඨා හි වත්තාරි මහාභූතානෙව කථිතාති, න උපාදාරූපං. තස්මා ඉමිනා මුඛෙන තං දස්සෙතුං ආකාසධාතුං විත්ථාරෙසි. අපිච අජ්ඣත්තිකෙන ආකාසෙන පරිච්ඡින්නරූපම්පි පාකටං භොති.

ආකාසෙන පරිච්ඡින්නං, රූපං යාති විභූතතං;
තස්සෙවං ආවිභාවත්ථං, තං පකාසෙසි නායකො.

එත්ථ පන පුරිමාසු තාව චතුසු ධාතුසු යං වත්තබ්බං, තං මහාහත්ථිපදොපමෙ චුත්තමෙව.

118. ආකාසධාතුයං ආකාසගතන්ති ආකාසභාවං ගතං. උපාදින්නන්තිආදින්නං ගහිතං පරාමට්ඨං, සරිරට්ඨකන්ති අත්ථො. කණ්ණවජ්ජදන්ති මංසලොහිතාදීහි අසම්චුට්ඨකණ්ණවිවරං. නාසවජ්ජදාදිසුපි එසෙව නයො. යෙන වාති යෙන ඡිද්දෙන. අජ්ඣාහරතීති අත්තො පචෙසෙති, ජිව්හාබන්ධනතො හි යාව උදරපටලා

මනුස්සානං විදත්ථිවතුරඬිගුලං ඡිද්දට්ඨානං හොති. තං සන්ධායෙන චුත්තං. යත්ථ
 වාති යස්මිං ඔකාසෙ. සන්තිට්ඨතීති පතිට්ඨාති. මනුස්සානඤ්ඤි මහත්තං
 පටපරිස්සාවනමත්තඤ්ඤව උදරපටලං නාම හොති. තං සන්ධායෙන චුත්තං.
 අධොභාගං නික්ඛමතීති යෙන හෙට්ඨා නික්ඛමති. ද්වත්තිංසහත්ථමත්තං
 එකච්ඡතියා යානෙසු වඬිකං අන්තං නාම හොති. තං සන්ධායෙන චුත්තං. යං වා
 පනඤ්ඤමිථිති ඉමිනා සුබ්බමසුබ්බමං වම්මමංසාදිඅන්තරගතඤ්ඤවෙව ලොමකුපභාවෙන
 ව යීතං ආකාසං දස්සෙති. සෙසමෙත්ථාපි පට්ඨිමාතුආදීසු චුත්තනයෙනෙව
 වෙදිතබ්බං.

119. ඉදානිස්ස තාදිභාවලක්ඛණං ආචික්ඛන්තො පට්ඨසමන්තිආදිමාහ.
 ඉට්ඨානිට්ඨෙසු හි අරජ්ජන්තො අද්දස්සන්තො තාදි නාම හොති. මනාපාමනාපාති
 එත්ථ අට්ඨ ලොභසහගතචිත්තසම්පයුත්තා මනාපා නාම, ද්වෙ
 දොමනස්සචිත්තසම්පයුත්තා අමනාපා නාම. චිත්තං න පරියාදාය යස්සන්තීති එතෙ
 එස්සා උජ්ජපජ්ජිත්වා තච චිත්තං අන්තොමුට්ඨිගතං කරොන්තො විය පරියාදාය
 ගහෙත්වා යාතුං න සක්ඛිස්සන්ති “අහං සොභාමි, මය්හං වණ්ණායතනං
 පසන්ත”න්ති පුන අත්තභාවං නිස්සාය ඡන්දරාගො නුජ්ජපජ්ජිස්සති.
 ගුට්ඨතන්තිආදීසු ගුට්ඨමෙව ගුට්ඨතං. එවං සබ්බත්ථ.

න කත්ථවි පතිට්ඨිතොති පට්ඨිපබ්බතරුක්ඛාදීසු එකස්මිමිපි න පතිට්ඨිතො, යදි
 හි පට්ඨියං පතිට්ඨිතො හවෙය්‍ය, පට්ඨියා හිජ්ජමානාය සහෙව හිජ්ජෙය්‍ය, පබ්බතෙ
 පතමානෙ සහෙව පතෙය්‍ය, රුක්ඛෙ ඡිජ්ජමානෙ සහෙව ඡිජ්ජෙය්‍ය.

120. මෙත්තං රාහුලාති කස්මා ආරහි? තාදිභාවස්ස කාරණදස්සනත්ථං. හෙට්ඨා
 හි තාදිභාවලක්ඛණං දස්සිතං, න ච සක්කා අහං තාදි හොමිති අකාරණා හවිතුං, නපි
 “අහං උච්චාකුලජ්ජසුතො බහුස්සුතො ලාභී, මං රාජරාජමහාමත්තාදයො හජන්ති,
 අහං තාදි හොමි”ති ඉමෙහි කාරණෙහි කොචි තාදි නාම හොති, මෙත්තාදිභාවනාය
 පන හොතීති තාදිභාවස්ස කාරණදස්සනත්ථං ඉමං දෙසනං ආරහි.

තත්ථ භාවයතොති උපචාරං වා අජ්ජනං වා පාපෙත්තස්ස. යො ඛ්‍යාපාදොති
 යො සත්තෙ කොපො, සො පහිගිස්සති. විහෙසාති පාණිආදිහි සත්තානං විහිංසනං.
 අරතීති පන්තසෙනාසනෙසු වෙව අධිකුසලධම්මෙසු ව උක්කණ්ඨිතතා. පටිඝොති
 යත්ථ කත්ථවි සත්තෙසු සඬ්ඛාරෙසු ව පටිහඤ්ඤනකිලෙසො. අසුහන්ති
 උද්ධුමාතකාදීසු උපචාරජ්ජනං. උද්ධුමාතකාදීසු අසුහභාවනා ව නාමෙසා
 විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කමිතාව. රාගොති පඤ්චකාමගුණිකරාගො.
 අනිච්චසඤ්ඤන්ති අනිච්චානුපස්සනාය සහජාතසඤ්ඤං. විපස්සනා එව වා එසා
 අසඤ්ඤාපි සඤ්ඤාසීසෙන සඤ්ඤාති චුත්තා. අස්මිමානොති රුපාදීසු අස්මිති
 මානො.

121. ඉදානි ථෙරෙන පුච්ඡිතං පඤ්ඤං විත්ථාරෙත්තො
 ආනාපානස්සන්තිආදිමාහ. තත්ථ ඉදං කම්මට්ඨානඤ්ඤව කම්මට්ඨානභාවනා ව

පාළිඅත්ථො ව සද්ධිං ආනිසංසකථාය සබ්බො සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ අනුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතොයෙව. ඉමං දෙසනං භගවා නෙය්‍යාපුග්ගලවසෙනෙව පරිනිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මාහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. චූළමාලුකාසුත්තවණ්ණනා

122. එවං මෙ සුතන්ති මාලුකාසුත්තං. තත්ථ මාලුකාසුත්තස්සාති එවංනාමකස්ස ථෙරස්ස. යපිතානි පටික්ඛිත්තානීති දිට්ඨිගතානි නාම න බ්‍යාකාතබ්බානීති එවං යපිතානි වෙව පටික්ඛිත්තානි ව. තථාගතොති සත්තො. තං මෙ න රුච්චතීති තං අබ්‍යාකරණං මය්‍හං න රුච්චති. සික්ඛං පච්චක්ඛායාති සික්ඛං පටික්ඛිපිත්වා.

125. කො සත්තො කං පච්චාචික්ඛසීති යාවකො වා හි යාචිතකං පච්චාචික්ඛෙය්‍ය, යාචිතකො වා යාවකං. ත්වං නෙව යාවකො න යාචිතකො, සො දානි ත්වං කො සත්තො කං පච්චාචික්ඛසීති අත්ථො.

126. විද්ධො අස්සාති පරසෙනාය යිතෙන විද්ධො භවෙය්‍ය. ගාල්භපලෙපනෙනාති බහලලෙපනෙන. හිසක්කන්ති වෙජ්ජං. සල්ලකත්තන්ති සල්ලකත්තනං සල්ලකත්තියසුත්තවාචකං. අක්කස්සාති අක්කවාකෙ ගහෙත්වා ජියං කරොන්ති. තෙන චුත්තං ‘අක්කස්සා’ති. සණ්භස්සාති වෙණුවිලිවස්ස. මරුවාබීරපණ්ණිනම්පි වාකෙහියෙව කරොන්ති. තෙන චුත්තං යදි වා මරුවාය යදි වා බීරපණ්ණිනොති. ගච්ඡන්ති පබ්බතගච්ඡනදිගච්ඡාදිසු ජාතං. රොපිමන්ති රොපෙත්වා වඩ්ඪිතං සරවනතො සරං ගහෙත්වා කතං. සිටීලහනුනොති එවංනාමකස්ස පක්ඛිනො. භෙරවස්සාති කාළසිහස්ස. සෙම්භාරස්සාති මක්කටස්ස. එවං නොති එතාය දිට්ඨියා සති න භොතීති අත්ථො.

127. අත්ථෙව ජාතීති එතාය දිට්ඨියා සති බ්‍රහ්මවරියවාසොව නත්ථි, ජාති පන අත්ථියෙව. තථා ජරාමරණාදීනීති දස්සෙති. යෙසාහන්ති යෙසං අහං. නිසාතන්ති උපසාතං විනාසං. මම සාවකා හි එතෙසු නිබ්බින්නා ඉධෙව නිබ්බානං පාපුණන්තීති අධිප්පායො.

128. තස්මාතිහාති යස්මා අබ්‍යාකතමෙතං, චතුසච්චමෙව මයා බ්‍යාකතං, තස්මාති අත්ථො. න හෙතං මාලුකාසුත්ත අත්ථසංහිතන්ති එතං දිට්ඨිගතං වා එතං බ්‍යාකරණං වා කාරණනිස්සිතං න භොති. න ආදිබ්‍රහ්මවරියකන්ති බ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිමත්තම්පි පුබ්බහාගසීලමත්තම්පි න භොති. න නිබ්බිදායාතිආදිසු වට්ඨෙ නිබ්බිත්තන්තාය වා විරජ්ඣනන්තාය වා වට්ටනිරොධාය වා රාගාදිචූපසමනන්තාය වා අභිඤ්ඤායො ධම්මෙ අභිජානනන්තාය වා චතුමග්ගසංඛ්ඛාතසම්බොධන්තාය වා

අසඬුනිබ්බානසච්ඡිකිරියත්ථාය වා න හොති. එතං ඡීති එතං චතුසච්චබ්බාකරණං. ආදිබ්‍රහ්මවරියකන්ති බ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතං පුබ්බපදට්ඨානං. සෙසං වුත්තපට්ඨිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බං. ඉමම්පි දෙසනං භගවා නෙය්‍යාපුග්ගලවසෙන නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වුළුමාලුකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහාමාලුකාසුත්තවණ්ණනා

129. එවං මෙ සුතන්ති මහාමාලුකාසුත්තං. තත්ථ ඔරම්භාගියානීති හෙට්ඨා කොට්ඨාසිකානි කාමභවෙ නිබ්බන්තිසංවත්තනිකානි. සංයොජනානීති ඛන්ධනානි. කස්ස බො නාමාති කස්ස දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා දෙසිතානි ධාරෙසි, කිං ත්වමෙවෙකො අස්සොසි, න අඤ්ඤො කොචිති? අනුසෙතීති අප්පහීනතාය අනුසෙති. අනුසයමානො සංයොජනං නාම හොති.

එත්ථ ච භගවතා සංයොජනං පුච්ඡිතං, ථෙරෙනපි සංයොජනමෙව බ්‍යාකතං. එවං සන්තෙපි තස්ස වාදෙ භගවතා දොසො ආරොපිතො. සො කස්මාති වෙ? ථෙරස්ස තථාලද්ධිකත්තා. අයඤ්ඤි තස්ස ලද්ධි “සමුදාවාරක්ඛණෙයෙව කිලෙසෙහි සංයුත්තො නාම හොති, ඉතරස්මිං බණෙ අසංයුත්තො”ති. තෙනස්ස භගවතා දොසො ආරොපිතො. අථායස්මා ආනන්දො චින්තෙසි – “භගවතා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාමිති අත්තතො ධම්මතායෙව අයං ධම්මදෙසනා ආරද්ධා, සා ඉමිනා අපණ්ඩිතෙන භික්ඛුනා විසංවාදිතා. භන්දාහං භගවත්තං යාචිත්වා භික්ඛුනං ධම්මං දෙසෙස්සාමි”ති. සො එවමකාසි. තං දස්සෙතුං “එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දො”තිආදි වුත්තං.

තත්ථ සක්කායදිට්ඨිපරිශුච්ඡිතෙනාති සක්කායදිට්ඨියා ගහිතෙන අභිභූතෙන. සක්කායදිට්ඨිපරෙතෙනාති සක්කායදිට්ඨියා අනුගතෙන. නිස්සරණන්ති දිට්ඨිනිස්සරණං නාම නිබ්බානං, තං යථාභූතං තප්පජානාති. අප්පට්ඨිනීතාති අවිනොදිතා අනීහටා. ඔරම්භාගියං සංයොජනන්ති හෙට්ඨාභාගියසංයොජනං නාම හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. සුක්කපක්ඛො උත්තානත්ථොයෙව. “සානුසයා පහියති”ති වචනතො පනෙත්ථ එකච්චෙ “අඤ්ඤං සංයොජනං අඤ්ඤො අනුසයො”ති වදන්ති. “යථා හි සබ්බාඤ්ජනං භත්ත”න්ති වුත්තෙ භත්තතො අඤ්ඤං බ්‍යාඤ්ජනං හොති, එවං “සානුසයා”ති වචනතො පරිශුච්ඡානසක්කායදිට්ඨිතො අඤ්ඤෙන අනුසයෙන භවිතබ්බන්ති තෙසං ලද්ධි. තෙ “සසීසං පාරුපිත්වා”තිආදිහි පටික්ඛිපිතබ්බා. න හි සීසතො අඤ්ඤො පුරිසො අත්ථි. අථාපි සියා – “යදි තදෙව සංයොජනං සො අනුසයො, එවං සන්තෙ භගවතා ථෙරස්ස තරුණුපමො උපාරම්භො දුආරොපිතො හොති”ති. න දුආරොපිතො, කස්මා? එවංලද්ධිකත්තාති විත්ථාරිතමෙතං. තස්මා සොයෙව කිලෙසො ඛන්ධනට්ඨෙන සංයොජනං,

අප්පභිනට්ඨයෙන අනුසයොති ඉමමත්ථං සන්ධාය භගවතා “සානුසයා පභීයතී” ති එවං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

132. තචං ඡෙත්වාතිආදීසු ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – තචචිඡෙදො විය හි සමාපත්ති දට්ඨබ්බා, චෙග්ගචිඡෙදො විය විපස්සනා, සාරචිඡෙදො විය මග්ගො. පටිපදා පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව වට්ටති. එවමෙනෙ දට්ඨබ්බාති එවරූපා සුග්ගලා එවං දට්ඨබ්බා.

133. උපධිවිවෙකාති උපධිවිවෙකෙන. ඉමිනා පඤ්චකාමගුණවිවෙකො කථිතො. අකුසලානං ධම්මානං පහානාති ඉමිනා නිවරණප්පහානං කථිතං. කායදුට්ඨුල්ලානං පටිප්පස්සද්ධියාති ඉමිනා කායාලසියපටිප්පස්සද්ධි කථිතා. විචිච්චෙව කාමෙහීති උපධිවිවෙකෙන කාමෙහි විනා හුත්වා. විචිච්ච අකුසලෙහීති අකුසලානං ධම්මානං පහානෙන කායදුට්ඨුල්ලානං පටිප්පස්සද්ධියා ව අකුසලෙහි විනා හුත්වා. යදෙව තත්ථ හොතීති යං තත්ථ අන්තොසමාපත්තික්ඛණෙයෙව සමාපත්තිසමුට්ඨිතඤ්ච රූපාදිධම්මජාතං හොති. තෙ ධම්මෙති තෙ රූපගතන්තිආදිනා නයෙන චුත්තෙ රූපාදයො ධම්මෙ. අනිච්චතොති න නිච්චතො. දුක්ඛතොති න සුඛතො. රොගතොතිආදීසු ආබාධට්ඨයෙන රොගතො, අන්තොදොසට්ඨයෙන ගණ්ඨතො, අනුපවිද්ධට්ඨයෙන දුක්ඛජනනට්ඨයෙන ව සල්ලතො, දුක්ඛට්ඨයෙන අසතො, රොගට්ඨයෙන ආබාධතො, අසකට්ඨයෙන පරතො, පලුප්පනට්ඨයෙන පලොකතො, නිස්සත්තට්ඨයෙන සුඤ්ඤතො, න අත්තට්ඨයෙන අනත්තතො. තත්ථ අනිච්චතො, පලොකතොති ද්විහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණං කථිතං, දුක්ඛතොතිආදීහි ඡහි දුක්ඛලක්ඛණං, පරතො සුඤ්ඤතො අනත්තතොති තීහි අනත්තලක්ඛණං.

සො තෙහි ධම්මෙහීති සො තෙහි එවං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා දිට්ඨෙහි අන්තොසමාපත්තියං පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙහි. චිත්තං පටිචාපෙතීති චිත්තං පටිසංහරති මොවෙති අපනෙති. උපසංහරතීති විපස්සනාචිත්තං තාව සවනවසෙන ථුතිවසෙන පරියත්තිවසෙන පඤ්ඤත්තිවසෙන ව එතං සන්තං නිබ්බානන්ති එවං අසඬ්ඛතාය අමතාය ධාතුයා උපසංහරති. මග්ගචිත්තං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙනෙව එතං සන්තමෙතං පණිතන්ති න එවං වදති, ඉමිනා පන ආකාරෙන තං පටිවිජ්ඣන්තො තත්ථ චිත්තං උපසංහරතීති අත්ථො. සො තත්ථ ධීතොති තාය තිලක්ඛණාරම්මණාය විපස්සනාය ධීතො. ආසවානං බයං පාපුණාතීති අනුක්කමෙන වත්තාරො මග්ගෙ භාවෙත්වා පාපුණාති. තෙනෙව ධම්මරාගෙනාති සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඡන්දරාගෙන. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බසො ඡන්දරාගං පරියාදාතුං සක්කොන්තො අරහත්තං පාපුණාති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති.

යදෙව තත්ථ හොති වෙදනාගතන්ති ඉධ පන රූපං න ගහිතං. කස්මා? සමතික්කන්තන්තා. අයඤ්ඤි හෙට්ඨා රූපාවචරජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා රූපං අතික්කමීත්වා අරූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්තොති සමථවසෙනපිනෙන රූපං අතික්කන්තං, හෙට්ඨා රූපං සම්මදෙව සම්මසිත්වා තං අතික්කමිම ඉදානි අරූපං

සම්මසන්නි විපස්සනාවසෙනපිනෙන රූපං අතික්කන්තං. අරූපෙ පන සබ්බසොපි රූපං නත්ථිති තං සන්ධායපි ඉධ රූපං න ගහිතං.

අප කිඤ්චරහීති කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? සමථවසෙන ගච්ඡතො චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො වෙතොවිමුත්තො නාම. විපස්සනාවසෙන ගච්ඡතො පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාමාති එත්ථ ථෙරස්ස කඩ්ඛා නත්ථි. අයං සභාවධම්මොයෙව, සමථවසෙනෙව පන ගච්ඡන්තෙසු එකො වෙතොවිමුත්තො නාම හොති, එකො පඤ්ඤාවිමුත්තො. විපස්සනාවසෙන ගච්ඡන්තෙසුපි එකො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති, එකො වෙතොවිමුත්තොති එත්ථ කිං කාරණන්ති පුච්ඡති.

ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතං වදාමීති ඉන්ද්‍රියනානත්තතං වදාමි. ඉදං චුත්තං හොති, න ත්වං, ආනන්ද, දස පාරමිසො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤතං පටිවිජ්ඣි, තෙන තෙ එතං අපාකටං. අහං පන පටිවිජ්ඣිං, තෙන මෙ එතං පාකටං. එත්ථ හි ඉන්ද්‍රියනානත්තතා කාරණං. සමථවසෙනෙව හි ගච්ඡන්තෙසු එකස්ස භික්ඛුනො චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො වෙතොවිමුත්තො නාම හොති. එකස්ස පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති. විපස්සනාවසෙනෙව ව ගච්ඡන්තෙසු එකස්ස පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති. එකස්ස චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො වෙතොවිමුත්තො නාම හොති. ද්වෙ අග්ගසාවකා සමථවිපස්සනාධුරෙන අරහත්තං පත්තා. තෙසු ධම්මසෙනාපති පඤ්ඤාවිමුත්තො ජාතො, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො වෙතොවිමුත්තො. ඉති ඉන්ද්‍රියවෙමත්තමෙත්ථ කාරණන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාමාලුකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. හද්දාලිසුත්තවණ්ණනා

134. එවං මෙ සුතන්ති හද්දාලිසුත්තං. තත්ථ එකාසනභොජනන්ති එකස්මිං පුරෙහත්තෙ අසනභොජනං, භුඤ්ජිතබ්බහත්තන්ති අත්ථො. අප්පාබාධතන්තිආදීති කකචොපමෙ චිත්ථාරිතාති. න උස්සභාමීති න සක්කොමි. සියා කුක්කුච්චං සියා විජ්ජපිසාරොති එවං භුඤ්ජන්තො යාවජීවං බ්‍රහ්මවරියං වරිතං සක්ඛිස්සාමි නු ඛො, න නු ඛොති ඉති මෙ විජ්ජපිසාරකුක්කුච්චං භවෙය්‍යාති අත්ථො. එකදෙසං භුඤ්ජිත්වාති පොරාණකත්ථෙරා කිර පත්තෙ හත්තං පක්ඛිපිත්වා සජ්ජිමිහි දින්නෙ සජ්ජිනා උණ්හමෙව ථොකං භුඤ්ජිත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා අවසෙසං බහි නිහරිත්වා ඡායුදකථාසුකෙ යානෙ නිසිදිත්වා භුඤ්ජන්ති. එතං සන්ධාය සත්ථා ආහ. හද්දාලි, පන චිත්තෙසි – ‘‘සවෙ සකිං පත්තං පුරෙත්වා දින්නං හත්තං භුඤ්ජිත්වා පුන පත්තං ධොවිත්වා ඔදනස්ස පුරෙත්වා ලද්ධං බහි නිහරිත්වා ඡායුදකථාසුකෙ යානෙ භුඤ්ජෙය්‍ය, ඉති එවං වට්ටෙය්‍ය, ඉතරථා කො සක්කොති’’ති. තස්මා එවමිපි ඛො අහං, හත්තෙ, න උස්සභාමීති ආහ. අයං කිර අතීතෙ අනන්තරාය ජාතියා

කාකයෝනියං නිබ්බන්ති. කාකා ව නාම මහාජාතකා භොන්ති. තස්මා ජාතකත්ථෙරො නාම අභොසි. තස්ස පන වීරවන්තස්සෙව භගවා තං මද්දිත්වා අජ්ඣෙය්‍යාත්ථිත්වා – “යො පන භික්ඛු විකාලෙ බාදනීයං වා භොජනීයං වා බාදෙය්‍යා වා භුඤ්ජෙය්‍යා වා පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 248) සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. තෙන චුත්තං අථ බො ආයස්මා, හද්දාලි,...පෙ.... අනුස්සාහං පවෙදෙසිති.

යථා තන්ති යථා අඤ්ඤොපි සික්ඛාය න පරිපූරකාරී එකවිභාරෙපි වසන්තො සත්ථු සම්මුඛිභාවං න දදෙය්‍යා, තථෙව න අදාසිති අත්ථො. නෙව භගවතො උපට්ඨානං අගමාසි, න ධම්මදෙසනට්ඨානං න විතක්කමාළකං, න එකං භික්ඛාවාරමග්ගං පටිපජ්ජී. යස්මිං කුලෙ භගවා නිසීදති, තස්ස ද්වාරෙපි න අට්ඨාසි. සවස්ස වසනට්ඨානං භගවා ගච්ඡති, සො පුරෙතරමෙව ඤත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති. සද්ධාපබ්බජිතො කිරෙස කුලපුත්තො පරිසුද්ධසීලො. තෙනස්ස න අඤ්ඤො විතක්කො අභොසි, – “මයා නාම උදරකාරණා භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං පටිබාහිතං, අනනුවච්ඡිකං මෙ කත”න්ති අයමෙව විතක්කො අභොසි. තස්මා එකවිභාරෙ වසන්තොපි ලජ්ජාය සත්ථු සම්මුඛිභාවං නාදාසි.

135. වීරකම්මං කරොන්තිති මනුස්සා භගවතො වීරසාටකං අදංසු, තං ගහෙත්වා වීරං කරොන්ති. එතං දොසකන්ති එතං ඔකාසමෙතං අපරාධං, සත්ථු සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්තස්ස පටිබාහිතකාරණං සාධුකං මනසි කරොහීති අත්ථො. දුක්කරතරන්ති වස්සඤ්චි වසිත්වා දිසාපක්කන්තෙ භික්ඛු කුභිං වසිත්ථාති පුච්ඡන්ති, තෙහි ජෙතවතෙ වසිම්භාති චුත්තෙ, “ආචුසො, භගවා ඉමස්මිං අන්තොවස්සෙ කතරං ජාතකං කථෙසි, කතරං සුත්තන්තං, කතරං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි”ති පුච්ඡිතාරො භොන්ති. තතො “විකාලභොජනසික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, හද්දාලි, නාම නං එකො ථෙරො පටිබාහී”ති වක්ඛන්ති. තං සුත්වා භික්ඛු – “භගවතොපි නාම සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්තස්ස පටිබාහිතං අයුත්තං අකාරණ”න්ති වදන්ති. එවං තෙ අයං දොසො මහාජනන්තරෙ පාකටො හුත්වා දුජ්ජට්ඨකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානා එවමාහංසු. අපිව අඤ්ඤොපි භික්ඛු පවාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සන්ති. අථ ත්වං “එථාචුසො, මම සත්ථාරං බ්‍රාහ්මණස්ස සභායා භොථා”ති සඬ්ඝං සන්තිපාතෙස්සසි. තත්ථ ආගන්තුකා පුච්ඡිස්සන්ති, “ආචුසො, කිං ඉමිනාපි භික්ඛුනා කත”න්ති. තතො එතමත්ථං සුත්වා “භාරියං කතං භික්ඛුනා, දසබලං නාම පටිබාහිස්සතීති අයුත්තමෙත”න්ති වක්ඛන්ති. එවමපි තෙ අයං අපරාධො මහාජනන්තරෙ පාකටො හුත්වා දුජ්ජට්ඨකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානාපි එවමාහංසු. අථ වා භගවා පවාරෙත්වා වාරිකං පක්කමිස්සති, අථ ත්වං ගතගතට්ඨානෙ භගවතො බ්‍රාහ්මණත්ථාය සඬ්ඝං සන්තිපාතෙස්සසි. තත්‍ර දිසාවාසිතො භික්ඛු පුච්ඡිස්සන්ති, “ආචුසො, කිං ඉමිනා භික්ඛුනා කත”න්ති...පෙ.... දුජ්ජට්ඨකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානාපි එවමාහංසු.

එතදවොචාති අජ්ජනිරූපං මයා කතං, භගවා පන මහන්තෙපි අගුණෙ අලග්ගිත්වා මය්‍හං අවිචයං පටිග්ගණ්භිස්සතීති මඤ්ඤමානො එතං “අවිචයො මං, භන්තෙ,”තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ අවිචයොති අපරාධො. මං අවිචගමාති මං

අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. පටිග්ගණ්භාතුති බමතු. ආයතිං සංවරායාති
 අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන ඵවරුපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස බලිතස්ස
 අකරණත්ථාය. තග්ඝාති එකංසෙන. සමයොපි බො තෙ, හද්දාලිති, හද්දාලි, තයා
 පටිවිජ්ඣිතබ්බයුත්තකං එකං කාරණං අත්ථි, තම්පි තෙ න පටිවිද්ධං න
 සල්ලක්ඛිතන්ති දස්සෙති.

136. උභතොභාගවිමුත්තොතිආදීසු ධම්මානුසාරී, සද්ධානුසාරීති ද්වෙ
 එකවිත්තක්ඛණිකා මග්ගසමඬගිපුග්ගලා. එතෙ පන සත්තපි අරියපුග්ගලෙ භගවතාපි
 එවං ආණාපෙතුං න යුත්තං, භගවතා ආණත්තෙ තෙසම්පි එවං කාතුං න යුත්තං.
 අට්ඨානපරිකප්පවසෙන පන අරියපුග්ගලානං සුවචභාවදස්සනත්ථං
 හද්දාලිත්ථෙරස්ස ව දුබ්බචභාවදස්සනත්ථමෙනං වුත්තං.

අපි නු ත්වං තස්මිං සමයෙ උභතොභාගවිමුත්තොති දෙසනං කස්මා ආරහි?
 හද්දාලිස්ස නිග්ගහණත්ථං. අයඤ්ඤෙන්ථ අධිජ්ජායො – හද්දාලි, ඉමෙ සත්ත
 අරියපුග්ගලා ලොකෙ දක්ඛිණෙය්‍යා මම සාසනෙ සාමිනො, මයි සික්ඛාපදං
 පඤ්ඤපෙන්නෙ පටිබාහිතබ්බයුත්තෙ කාරණෙ සති එතෙසං පටිබාහිතුං යුත්තං.
 ත්වං පන මම සාසනතො බාහිරකො, මයි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නෙ තුය්හං
 පටිබාහිතුං න යුත්තන්ති.

රිත්තො තුවජොති අත්තො අරියගුණානං අභාවෙන රිත්තකො තුවජකො,
 ඉස්සරචචනෙ කිඤ්චි න භොති. යථාධම්මං පටිකරොසීති යථා ධම්මො යිතො,
 තථෙව කරොසි, බමාපෙසීති වුත්තං භොති. තං තෙ මයං පටිග්ගණ්භාමාති තං තච
 අපරාධං මයං බමාම. වුඩ්ඪි භෙසා, හද්දාලි, අරියස්ස විනයෙති එසා, හද්දාලි,
 අරියස්ස විනයෙ වුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? අච්චයං
 අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන
 පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො “යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං
 පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති”ති ආහ.

137. සත්ථාපි උපවදන්ති “අසුකච්ඡාරවාසී අසුකස්ස ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො
 අසුකස්ස අත්තෙවාසිකො ඉත්ථන්තාමො නාම භික්ඛු ලොකුත්තරධම්මං
 නිබ්බත්තෙතුං අරඤ්ඤං පටිට්ඨො”ති සුත්වා – “කිං තස්ස අරඤ්ඤවාසෙන, යො
 මය්හං පන සාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරී”ති එවං උපවදන්ති, සෙසපදෙසුපි එසෙව
 නයො, අපිචෙත්ථ දෙවතා න කෙවලං උපවදන්ති, හෙරවාරම්මණං දස්සෙත්වා
 පලායනාකාරම්පි කරොන්ති. අත්තනාපි අත්තානන්ති සීලං ආචජ්ජන්තස්ස
 සංකිලිට්ඨට්ඨානං පාකටං භොති, විත්තං විධාවති, න කම්මට්ඨානං අල්ලියති. සො
 “කිං මාදිසස්ස අරඤ්ඤවාසෙනා”ති විජ්ජපිසාරී උට්ඨාය පක්කමති. අත්තාපි
 අත්තානං උපවදිතොති අත්තනාපි අත්තා උපවදිතො, අයමෙව වා පායො.
 සුක්කපක්ඛො වුත්තපච්චනීකනයෙන වෙදිතබ්බො. සො විච්චිවෙව කාමෙහීතිආදි
 එවං සච්ඡිකරොතිති දස්සනත්ථං වුත්තං.

140. පසය්හ පසය්හ කාරණං කරොන්ති අප්පමත්තකෙපි දොසෙ නිග්ගහෙත්වා පුනප්පුනං කාරෙත්ති. නො තථාති මහන්තෙපි අපරාධෙ යථා ඉතරං, එවං පසය්හ න කාරෙත්ති. සො කිර, “ආවුසො, හද්දාලි, මා වින්තයිත්ථ, එවරුපං නාම හොති, එහි සත්ථාරං බමාපෙහි” ති හික්ඛුසඬ්ඨිකොපි, කඤ්චි හික්ඛුං පෙසෙත්වා අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා, “හද්දාලි, මා වින්තයිත්ථ, එවරුපං නාම හොති” ති එවං සත්ථුසන්තිකාපි අනුග්ගහං පච්චාසිසති. තතො “හික්ඛුසඬ්ඨිකොපි න සමස්සාසිතො, සත්ථාරාපි” ති වින්තෙත්වා එවමාහ.

අථ හගවා හික්ඛුසඬ්ඨිකොපි සත්ථාපි ඔවදිතබ්බයුත්තමෙව ඔවදති, න ඉතරන්ති දස්සෙතුං ඉධ, හද්දාලි, එකච්චොතිආදිමාහ. තත්ථ අඤ්ඤානාඤ්ඤන්තිආදීනි අනුමානසුත්තෙ විත්ථාරිතානි. න සම්මා වත්තතීති සම්මා වත්තමිති න වත්තති. න ලොමං පාතෙතීති අනුලොමවත්තෙ න වත්තති, විලොමමෙව ගණ්හාති. න නිත්ථාරං වත්තතීති නිත්ථාරණකවත්තමිති න වත්තති, ආපත්තිවුට්ඨානත්ථං තුරිතතුරිතො ඡන්දජාතො න හොති. තත්ත්වා තස්මිං තස්ස දුබ්බවකරණෙ. අභිණ්භාපත්තිකොති නිරන්තරාපත්තිකො. ආපත්තිබහුලොති සාපත්තිකකාලොවස්ස බහු, සුද්ධො නිරාපත්තිකකාලො අප්පොති අත්ථො. න ඛිජ්ජමෙව වූපසම්මතීති ඛිජ්ජං න වූපසම්මතී, දීඝසුත්තං හොති. විනයධරා පාදධොවනකාලෙ ආගතං “ගච්ඡාවුසො, වත්තවෙලා” ති වදන්ති. පුන කාලං මඤ්ඤිත්වා ආගතං “ගච්ඡාවුසො, තුය්හං විහාරවෙලා, ගච්ඡාවුසො, සාමණෙරාදීනං උද්දෙසදානවෙලා, අම්භාකං ත්භානවෙලා, ථෙරුපට්ඨානවෙලා, මුඛධොවනවෙලා” තිආදීනි වත්වා දිවසභාගෙපි රත්තිභාගෙපි ආගතං උයොයාජෙත්තියෙව. “කාය වෙලාය, හන්තෙ, ඔකාසො හවිස්සති” ති වුත්තෙපි “ගච්ඡාවුසො, ත්වං ඉමමෙව යානං ජානාසි, අසුකො නාම විනයධරත්ථෙරො සිනෙහපානං පිවති, අසුකො විරෙවනං කාරෙති, කස්මා තුරිතොසි” තිආදීනි වත්වා දීඝසුත්තමෙව කරොන්ති.

141. ඛිජ්ජමෙව වූපසම්මතීති ලහුං වූපසම්මතී, න දීඝසුත්තං හොති. උස්සුක්කාපන්නා හික්ඛු – “ආවුසො, අයං සුබ්බවො හික්ඛු, ජනපදවාසීනො නාම ගාමන්තසෙනාසනෙ වසනට්ඨානනිසජ්ජනාදීනි න ඵාසුකානි හොන්ති, හික්ඛාචාරොපි දුක්ඛො හොති, සීඝමස්ස අධිකරණං වූපසමෙමා” ති සන්නිපතිත්වා ආපත්තිතො වුට්ඨාපෙත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපෙත්ති.

142. අධිච්චාපත්තිකොති කදාචි කදාචි ආපත්තිං ආපජ්ජති. සො කිඤ්චාපි ලජ්ජී හොති පකතත්තො, දුබ්බවත්තා පනස්ස හික්ඛු තථෙව පටිපජ්ජන්ති.

144. සද්ධාමත්තකෙන වහති පෙමමත්තකෙනාති ආචරියුපජ්ඣායෙසු අප්පමත්තිකාය ගෙහස්සිතසද්ධාය අප්පමත්තකෙන ගෙහස්සිතපෙමෙන යාපෙති. පටිසන්ධිග්ගහණසදිසා හි අයං පබ්බජ්ජා නාම, නවපබ්බජිතො පබ්බජ්ජාය ගුණං අජානන්තො ආචරියුපජ්ඣායෙසු පෙමමත්තකෙන යාපෙති, තස්මා එවරුපා සඬ්ඨිගණ්හිතබ්බා. අප්පමත්තකමිති හි සඬ්ඨිගහං ලභිත්වා පබ්බජ්ජාය යීතා

අභිඤ්ඤාපත්තා මහාසමණා භවිස්සන්ති. එත්තකෙන කථාමග්ගෙන
“ඔවදිතබ්බයුත්තකං ඔවදන්ති, න ඉතර”න්ති ඉමමෙව භගවතා දස්සිතං.

145. අඤ්ඤාය සංශ්ඨහිංසුති අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. සත්තෙසු භායමානෙසුති පටිපත්තියා භායමානාය සත්තා භායන්ති නාම. සද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙති පටිපත්තිසද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙ. පටිපත්තිසද්ධම්මොපි හි පටිපත්තිපුරකෙසු සත්තෙසු අසති අන්තරධායති නාම. ආසවට්ඨානීයාති ආසවා තිට්ඨන්ති එතෙසුති ආසවට්ඨානීයා. යෙසු දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා පරුපවාදවිජ්ජපටිසාරවධබන්ධනාදයො වෙව අපායදුක්ඛවිසෙසභූතා ව ආසවා තිට්ඨන්තියෙව. යස්මා තෙසං තෙ කාරණං භොන්තිති අත්ථො. තෙ ආසවට්ඨානීයා විතික්කමධම්මා යාව න සඬ්ඝෙ පාතුභවන්ති, න තාව සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතිති අයමෙත්ථ යොජනා.

එවං අකාලං දස්සෙත්වා පුන කාලං දස්සෙතුං යතො ව බො, හද්දාලිතිආදිමාහ. තත්ථ යතොති යදා, යස්මිං කාලෙති චුත්තං භොති. සෙසං චුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං වා එත්ථ සඬ්ඝෙපත්ථො – යස්මිං කාලෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මාති සඬ්ඝං ගතා විතික්කමදොසා සඬ්ඝෙ පාතුභවන්ති, තදා සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති. කස්මා? තෙසංයෙව ආසවට්ඨානීයධම්මසඬ්ඝානානං විතික්කමදොසානං පටිසාතාය.

එවං ආසවට්ඨානීයානං ධම්මානං අනුප්පත්තිං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අකාලං, උප්පත්තිඤ්ඤව කාලන්ති වත්වා ඉදානි තෙසං ධම්මානං අනුප්පත්තිකාලඤ්ඤ උප්පත්තිකාලඤ්ඤ දස්සෙතුං “න තාව, හද්දාලි, ඉධෙකච්චෙ”තිආදිමාහ. තත්ථ මහත්තන්ති මහත්තභාවං. සඬ්ඝො හි යාව න ථෙරනවමජ්ඣිමානං වසෙන මහත්තං පත්තො භොති, තාව සෙනාසනානි පභොන්ති, සාසනෙ එකච්චෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති. මහත්තං පත්තෙ පන තෙ උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති. තත්ථ මහත්තං පත්තෙ සඬ්ඝෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි –

“යො පන භික්ඛු අනුපසම්පන්නෙන උත්තරිද්විරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය පාවිත්තියං (පාවි. 51). යා පන භික්ඛුනී අනුවස්සං වුට්ඨාපෙය්‍ය පාවිත්තියං (පාවි. 1171). යා පන භික්ඛුනී එකවස්සං ද්වෙ වුට්ඨාපෙය්‍ය පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 1175).

ඉමිනා නයෙන වෙදිතබ්බානි.

ලාභග්ගන්ති ලාභස්ස අග්ගං. සඬ්ඝො හි යාව න ලාභග්ගපත්තො භොති, න තාව ලාභං පටිච්ච ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. පත්තෙ පන උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති –

“යො පන භික්ඛු අවෙලකස්ස වා පරිබ්බාජකස්ස වා පරිබ්බාජකාය වා සහත්ථා බාදනීයං වා භොජනීයං වා දදෙය්‍ය පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 270).

ඉඳඤ්භි ලාභග්ගපත්තෙ සඬ්ඝෙ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං.

යසග්ගන්ති යසස්ස අග්ගං. සඬ්ඝො හි යාව න යසග්ගපත්තො හොති, න තාව යසං පටිච්ච ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. පත්තෙ පන උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙති “සුරාමෙරයපානෙ පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 327). ඉඳඤ්භි යසග්ගපත්තෙ සඬ්ඝෙ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං.

බාහුසච්චන්ති බහුස්සුතභාවං. සඬ්ඝො හි යාව න බාහුසච්චපත්තො හොති, න තාව ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. බාහුසච්චපත්තෙ පන යස්මා එකං නිකායං ද්වෙ නිකායෙ පඤ්චපි නිකායෙ උග්ගහෙත්වා අයොනියො උම්මුජ්ජමානා පුග්ගලා රසෙන රසං සංසන්දෙත්වා උද්ධම්මං උබ්බිතයං සත්ථු සාසනං දීපෙන්ති, අථ සත්ථා – “යො පන හික්ඛු එවං වදෙය්‍යා තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි (පාවි. 418)...පෙ.... සමණුද්දෙසොපි වෙ එවං වදෙය්‍යා”තිආදිනා (පාවි. 429) නයෙන සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙති.

රත්තඤ්ඤුතං පත්තොති එත්ථ රත්තියො ජානන්තීති රත්තඤ්ඤු. අත්තනො පබ්බජිතදිවසනො පට්ඨාය බහු රත්තියො ජානන්ති, විරපබ්බජිතාති චුත්තං හොති. රත්තඤ්ඤුතං භාවං රත්තඤ්ඤුතං. තත්‍ර රත්තඤ්ඤුතං පත්තෙ සඬ්ඝෙ උපසෙනං වඩ්ගන්තපුත්තං ආරබ්භ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සො භායස්මා උනාදසවස්සෙ හික්ඛු උපසම්පාදෙන්තෙ දිස්වා එකවස්සො සද්ධිවිහාරිකං උපසම්පාදෙසි. අථ භගවා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි – “න, හික්ඛවෙ, උනාදසවස්සෙන උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය ආපත්ති දුක්ඛට්ඨසා”ති (මහාව. 75). එවං පඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ පුන හික්ඛු “දසවස්සම්භා දසවස්සම්භා”ති බාලා අබ්‍යන්තා උපසම්පාදෙන්ති. අථ භගවා අපරම්පි සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි – “න, හික්ඛවෙ, බාලෙන අබ්‍යන්තෙන උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨසා. අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, බ්‍යන්තෙන හික්ඛුනා පටිබලෙන දසවස්සෙන වා අතිරෙකදසවස්සෙන වා උපසම්පාදෙතු”න්ති. ඉති රත්තඤ්ඤුතං පත්තකාලෙ ද්වෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි.

146. ආජානීයසුසුපමං ධම්මපරියායං දෙසෙසින්ති තරුණාජානීයඋපමං කත්වා ධම්මං දෙසයිං. තත්‍රාති තස්මිං අසරණං. න බො, හද්දාලි, එසෙව හෙතුති න එස සික්ඛාය අපරිපූරකාරිභාවොයෙව එකො හෙතු.

147. මුඛාධානෙ කාරණං කාරෙතීති බලිතබන්ධාදීහි මුඛට්ඨපනෙ සාධුකං ගීවං පග්ගණ්භාපෙතුං කාරණං කාරෙති. විසුකායිතානීතිආදීහි විසෙවනාවාරං කථෙසි. සබ්බානෙව හෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානි. තස්මිං යානෙති තස්මිං විසෙවනාවාරෙ. පරිනිබ්බායතීති නිබ්බිසෙවනො හොති, තං විසෙවනං ජහතීති අත්ථො. යුගාධානෙති යුගට්ඨපනෙ යුගස්ස සාධුකං ගහණත්ථං.

අනුක්කමෙති චත්තාරොපි පාදෙ එකප්පහාරෙනෙව උක්ඛිපනෙ ව නික්ඛිපනෙ ව. පරසෙනාය හි ආවාටෙ ධත්වා අසිං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තස්ස අස්සස්ස පාදෙ ඡින්දන්ති. තස්මිං සමයෙ එස එකප්පහාරෙනෙව චත්තාරොපි පාදෙ උක්ඛිපිස්සතීති රජ්ජුබන්ධනවිධානෙන එතං කාරණං කරොන්ති. මණ්ඩලෙති යථා අස්සෙ නිසින්නොයෙව භූමියං පතිතං ආවුධං ගහෙතුං සක්කොති, එවං කරණත්ථං මණ්ඩලෙ කාරණං කාරෙති. චූරකාසෙති අග්ගග්ගචූරෙහි පථවිකමනෙ. රත්තිං ඔක්කන්තකරණස්මිඤ්ඤි යථා පදසද්දො න සුයාති, තදත්ථං එකස්මිං යානෙ සඤ්ඤං දත්වා අග්ගග්ගචූරෙහියෙව ගමනං සික්ඛාපෙන්නි. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. ඡවෙති සිසවාහනෙ. “ධාවෙ”තිපි පායො. අත්තනො පරාජයෙ සති පලායනත්ථං, පරං පලායන්තං අනුබන්ධිත්වා ගහණත්ථස්ථෙව එතං කාරණං කාරෙති. දවත්තෙති දවත්තාය, යුද්ධකාලස්මිඤ්ඤි හත්ථීසු වා කොඤ්චනාදං කරොන්තෙසු අස්සෙසු වා හසන්තෙසු රථෙසු වා නිසොසන්තෙසු යොධෙසු වා උක්කුට්ඨිං කරොන්තෙසු තස්ස රචස්ස අභාගිත්වා පරසෙනපචෙසනත්ථං අයං කාරණා කරියති.

රාජගුණෙති රඤ්ඤා ජාතිතබ්බගුණෙ. කුටකණ්ණරඤ්ඤො කිර ගුලුවණ්ණො නාම අස්සො අහොසි. රාජා පාවිනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා චෙතියපබ්බතං ගමිස්සාමිති කලම්බනදීතීරං සම්පත්තො. අස්සො තීරෙ ධත්වා උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති, රාජා අස්සාවරියං ආමන්තෙත්වා – “අහො තයා අස්සො සික්ඛාපිනො උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති”ති ආහ. ආවරියො – “සුසික්ඛාපිනො දෙව අස්සො, එවමස්ස හි විත්තං ‘සවාහං උදකං ඔතරිස්සාමි, වාලං තෙමිස්සති, වාලෙ තින්තෙ රඤ්ඤො අඬගෙ උදකං පානෙය්‍යා’ති එවං තුම්භාකං සරීරෙ උදකපාතනහයෙන න ඔතරති, වාලං ගණ්භාපෙථා”ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසි. අස්සො චෙගෙන ඔතරිත්වා පාරං ගතො. එතදත්ථං අයං කාරණා කරියති. රාජවංසෙති අස්සරාජවංසෙ. වංසො චෙසො අස්සරාජානං, තථාරූපෙන පහාරෙන ඡින්තහින්තසරීරාපි අස්සාරොහං පරසෙනාය අපාතෙත්වා බහි නිහරන්තියෙව. එතදත්ථං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො.

උත්තමෙ ඡවෙති ඡවසම්පත්තියං, යථා උත්තමඡවො හොති, එවං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො. උත්තමෙ හයෙති උත්තමහයභාවෙ, යථා උත්තමහයො හොති, එවං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො. තත්ථ පකතියා උත්තමහයොව උත්තමහයකාරණං අරහති, න අඤ්ඤො. උත්තමහයකාරණාය එව ව හයො උත්තමඡවං පටිපජ්ජති, න අඤ්ඤොති.

තත්ත්වං වත්ථු – එකො කිර රාජා එකං සින්ධවපොතකං ලහිත්වා සින්ධවභාවං අජානිත්වාච ඉමං සික්ඛාපෙහීති ආවරියස්ස අදාසි. ආවරියොපි තස්ස සින්ධවභාවං අජානන්තො තං මාසබාදකසොටකානං කාරණාසු උපනෙති. සො අත්තනො අනනුවච්ඡවිකත්තා කාරණං න පටිපජ්ජති. සො තං දමෙතුං අසක්කොන්තො “කුටස්සො අයං මහාරාජා”ති විස්සජ්ජාපෙසි.

අපේකදිවසං එකො අස්සාවරියපුබ්බකො දහරො උපජ්ඣායස්ස භණ්ඩකං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො තං පරිබාපිට්ඨො වරන්තං දිස්වා – “අනග්ගො, භන්තෙ, සින්ධවපොතකො”ති උපජ්ඣායස්ස කපෙසි. සචෙ රාජා ජානෙය්‍ය, මඬගලස්සං නං කරෙය්‍යාති. ටෙරො ආහ – “මිච්ඡාදිට්ඨිකො, තාත, රාජා අස්පෙව නාම බුද්ධසාසනෙ පසිදෙය්‍ය රඤ්ඤො කපෙහි”ති. සො ගන්ත්වා, – “මහාරාජ, අනග්ගො සින්ධවපොතකො අත්ථි”ති කපෙසි. තයා දිට්ඨො, තාතාති? ආම, මහාරාජාති. කිං ලද්ධං වට්ටතීති? තුම්භාකං භුඤ්ජනකසුචණ්ණථාලෙ තුම්භාකං භුඤ්ජනකහත්තං තුම්භාකං පිචනකරසො තුම්භාකං ගන්ධා තුම්භාකං මාලාති. රාජා සබ්බං දාපෙසි. දහරො ගාභාපෙත්වා අගමාසි.

අස්සො ගන්ධං සායිත්වා “මය්‍හං ගුණජානනකආවරියො අත්ථි මඤ්ඤො”ති සිසං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. දහරො ගන්ත්වා “හත්තං භුඤ්ජා”ති අච්ඡරං පහරි. අස්සො ආගන්ත්වා සුචණ්ණථාලෙ හත්තං භුඤ්ජි, රසං පිචි. අථ නං ගන්ධෙහි විලිම්පිත්වා රාජපිළන්ධනං පිළන්ධිත්වා “පුරතො පුරතො ගච්ඡා”ති අච්ඡරං පහරි. සො දහරස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මඬගලස්සට්ඨානෙ අට්ඨාසි. දහරො – “අයං තෙ, මහාරාජ, අනග්ගො සින්ධවපොතකො, ඉමිනාව නං නියාමෙන කතිපාහං පටිජග්ගාපෙහි”ති වත්වා නික්ඛමි.

අථ කතිපාහස්ස අච්චයෙන ආගන්ත්වා අස්සස්ස ආනුභාවං පස්සිස්සසි, මහාරාජාති. සාධු ආවරිය කුහිං යත්වා පස්සාමාති? උය්‍යානං ගච්ඡ, මහාරාජාති. රාජා අස්සං ගාභාපෙත්වා අගමාසි. දහරො අච්ඡරං පහරිත්වා “එතං රුක්ඛං අනුපරියාහි”ති අස්සස්ස සඤ්ඤං අදාසි. අස්සො පක්ඛන්දිත්වා රුක්ඛං අනුපරිගන්ත්වා ආගතො. රාජා නෙව ගච්ඡන්තං න ආගච්ඡන්තං අද්දස. දිට්ඨො තෙ, මහාරාජාති? න දිට්ඨො, තාතාති. වලඤ්ජකදණ්ඩං එතං රුක්ඛං නිස්සාය යපෙථාති වත්වා අච්ඡරං පහරි “වලඤ්ජකදණ්ඩං ගහෙත්වා එහි”ති. අස්සො පක්ඛන්දිත්වා මුඛෙන ගහෙත්වා ආගතො. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති.

පුන අච්ඡරං පහරි “උය්‍යානස්ස පාකාරමත්ථකෙන වරිත්වා එහි”ති. අස්සො තථා අකාසි. දිට්ඨො, මහාරාජාති. න දිට්ඨො, තාතාති. රත්තකම්ඛලං ආහරාපෙත්වා අස්සස්ස පාදෙ ඛන්ධාපෙත්වා තට්ඨ සඤ්ඤං අදාසි. අස්සො උල්ලඬිසිත්වා පාකාරමත්ථකෙන අනුපරියාසි. ඛලවතා පුරිසෙන ආවිඤ්ජනඅලාතග්ගිසිඛා විය උය්‍යානපාකාරමත්ථකෙ පඤ්ඤායිත්ථ. අස්සො ගන්ත්වා සමීපෙ යිතො. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති. මඬගලපොක්ඛරණිපාකාරමත්ථකෙ අනුපරියාහිති සඤ්ඤං අදාසි.

පුන “පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා පදුමපත්තෙසු වාරිකං වරාහි”ති සඤ්ඤං අදාසි. පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා සබ්බපදුමපත්තෙ වරිත්වා අගමාසි, එකං පත්තමිපි අනක්කන්තං වා ඵාලිතං වා ඡින්දිතං වා ඛණ්ඩිතං වා නාහොසි. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති. අච්ඡරං පහරිත්වා තං හත්ථතලං උපනාමෙසි. ධාතුපත්ථද්ධො

ලඬිසිත්වා හත්ථතලෙ අටියාසි. දිටියං, මහාරාජාති? දිටියං, තාතාති. එවං
උත්තමහයො එව උත්තමකාරණාය උත්තමජවං පටිපජ්ජති.

උත්තමෙ සාබ්බලොති මුද්දවාවාය. මුද්දවාවාය හි, “තාත, ත්වං මා වින්තයි,
රඤ්ඤො මඬිගලස්සො භවිස්සසි, රාජභොජනාදීනි ලභිස්සසි” ති උත්තමහයකාරණං
කාරෙතබ්බො. තෙන චුත්තං “උත්තමෙ සාබ්බලො” ති. රාජභොග්ගොති රඤ්ඤො
උපභොගො. රඤ්ඤො අඬිගන්තෙව සඬ්ඛං ගච්ඡතීති යත්ථ කත්ථවි ගච්ඡන්තෙන
හත්ථං විය පාදං විය අනොභායෙව ගන්තබ්බං හොති. තස්මා අඬිගන්ති සඬ්ඛං
ගච්ඡති, චතුසු වා සෙනඬිගෙසු එකං අඬිගං හොති.

අසෙබ්බාය සම්මාදිට්ඨියාති අරහත්තඵලසම්මාදිට්ඨියා. සම්මාසඬ්ඤාපාදයොපි
තංසම්පයුත්තාව. සම්මාඤ්ඤාණං පුබ්බෙ චුත්තසම්මාදිට්ඨියෙව. යපෙත්වා පන අටිය
ඵලඬිගාති සෙසා ධම්මා විමුත්තීති වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං
පන දෙසනා උග්ගට්ඨකඤ්ඤාපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකුටං ගහෙත්වා
නිට්ඨාපිතාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

හද්දාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ලට්ඨකිකොපමසුත්තවණ්ණනා

148. එවං මෙ සුතන්ති ලට්ඨකිකොපමසුත්තං. තත්ථ යෙන සො ව්‍යාසණ්ඩොති
අයම්පි මහාඋදායිත්ථෙරො භගවතා සද්ධිංයෙව පිණ්ඩාය පටිසිත්වා සද්ධිං
පටික්කම්. තස්මා යෙන සො භගවතා උපසඬ්ඤාමන්තො ව්‍යාසණ්ඩො
තෙනුපසඬ්ඤාමීති වෙදිතබ්බො. අපහත්තාති අපහාරකො. උපහත්තාති උපහාරකො.
පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො.

149. යං භගවාති යස්මිං සමයෙ භගවා. ඉඬ්ඝාති ආණන්තියං නිපාතො.
අඤ්ඤාථත්තන්ති විත්තස්ස අඤ්ඤාථත්තං. තඤ්ච බො න භගවන්තං පටිච්ච, එවරුපං
පන පණිතභොජනං අලහන්තා කථං යාපෙස්සාමාති එවං පණිතභොජනං පටිච්ච
අභොසීති වෙදිතබ්බං. භූතපුබ්බන්ති ඉමිනා රත්තිභොජනස්ස පණිතභාවං දස්සෙති.
සුපෙය්‍යන්ති සුපෙන උපනෙතබ්බං මච්ඡමංසකළීරාදි. සමග්ගා භුඤ්ජිස්සාමාති
එකතො භුඤ්ජිස්සාම. සඬ්ඛතියොති අභිසඬ්ඛාරිකබාදනීයාති. සබ්බා තා රත්තින්ති
සබ්බා තා සඬ්ඛතියො රත්තිංයෙව හොන්ති, දිවා පන අප්පා පරිත්තා ථොකිකා
හොන්තීති. මනුස්සා හි දිවා යාගුකඤ්ජියාදීහි යාපෙත්වාපි රත්තිං යථාසත්ති
යථාපණිතමෙව භුඤ්ජන්ති.

පුන භූතපුබ්බන්ති ඉමිනා රත්ති විකාලභොජනෙ ආදීනවං දස්සෙති. තත්ථ
අන්ධකාරනිමිසායන්ති බහලන්ධකාරෙ. මාණුවෙහීති වොරෙහි. කතකම්මෙහීති
කතවොරකම්මෙහි. වොරා කිර කතකම්මා යං නෙසං දෙවතං ආයාචිත්වා කම්මං

නිජ්ඵන්නං, තස්ස උපහාරත්ථාය මනුස්සෙ මාරෙත්වා ගලලොහිතාදීනි ගණ්හන්ති.
 තෙ අඤ්ඤෙසු මනුස්සෙසු මාරියමානෙසු කොලාහලා උප්පජ්ජිස්සන්ති, පබ්බජිතං
 පරියෙසන්තො නාම නත්ථිති මඤ්ඤමානා භික්ඛු ගහෙත්වා මාරෙත්ති. තං
 සන්ධායෙනං චුත්තං. අකතකම්මෙහීති අට්ටිතො ගාමං ආගමනකාලෙ
 කම්මනිජ්ඵන්නත්ථං පුරෙතරං බලිකම්මං කාතුකාමෙහි. අසද්ධම්මෙන
 නිමන්තෙති ‘‘එහි භික්ඛු අප්පෙකරත්තිං ඉධෙව භුඤ්ජිත්වා ඉධ වසිත්වා සම්පත්තිං
 අනුභවිත්වා ස්වෙ ගමිස්සසී’’ති මෙටුනධම්මෙන නිමන්තෙති.

පුත භූතපුබ්බන්ති ඉමිනා අත්තනා දිට්ඨිකාරණං කථෙති. විජ්ජන්තරිකායාති
 විජ්ජවිජ්ජොතනක්ඛණෙ. විස්සරමකාසීති මහාසද්දමකාසි. අභූමිමෙති භූ’ති වඩ්ඪී,
 අභූ’ති අවඩ්ඪී, විනාසො මය්හන්ති අත්ථො. පිසාවො වත මන්ති පිසාවො මං බාදිතුං
 ආගතො වත. ආතුමාරි මාතුමාරිති එත්ථ ආතුති පිතා, මාතුති මාතා. ඉදං චුත්තං
 හොති – යස්ස පිතා වා මාතා වා අත්ථි, තං මාතාපිතරො අම්භාකං පුත්තකොති යථා
 තථා වා උප්පාදෙත්වා යංකිඤ්චි බාදනීයභොජනීයං දත්වා එකස්මිං යානෙ
 සයාපෙත්ති. සො එවං රත්තිං පිණ්ඩාය න වරති. තුය්හං පන මාතාපිතරො මතා
 මඤ්ඤෙ, තෙන එවං වරසිති.

150. එවමෙවාති එවමෙව කිඤ්චි ආනිසංසං අපස්සන්තා නික්කාරණෙනෙව.
 එවමාහංසුති ගරහන්තො ආහ. තත්ථ ආහංසුති වදන්ති. කිං පනිමස්සාති ඉමස්ස
 අප්පමත්තකස්ස හෙතු කිං වත්තබ්බං නාම, නනු අපස්සන්තෙන විය අසුණන්තෙන
 විය භවිතබ්බන්ති. ඔරමත්තකස්සාති පරිත්තමත්තකස්ස. අධිසල්ලිබ්බතෙවායන්ති
 අයං සමණො නවනීතං පිසන්තො විය පදුමනාළසුත්තං කකචෙන ඔක්කන්තන්තො
 විය අතිසල්ලෙබ්බති, අතිවායාමං කරොති. සික්ඛාකාමාති
 සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො විය සික්ඛාකාමා, තෙසු ව අප්පච්චයං උපට්ඨපෙත්ති.
 තෙසඤ්ඤි එවං හොති ‘‘සවෙ එතෙ ‘අප්පමත්තකමෙතං, හරථ භගවා’ති වදෙය්‍යං,
 කිං සත්ථා න හරෙය්‍ය. එවං පන අවත්වා භගවත්තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා ‘එවං
 භගවා, සාධු භගවා, පඤ්ඤපෙඨ භගවා’ති අතිරෙකතරං උස්සාහං පටිලහන්ති’’ති.
 තස්මා තෙසු අප්පච්චයං උපට්ඨපෙත්ති.

තෙසන්ති තෙසං එකච්චානං මොසපුරිසානං. තන්ති තං අප්පමත්තකං
 පහාතබ්බං. ථූලො කලිඬිගරොති ගලෙ බද්ධං මහාකට්ඨං විය හොති. ලටුකිකා
 සකුණිකාති වාතකසකුණිකා. සා කිර රචසතං රචිත්වා නච්චසතං නච්චිත්වා සකිං
 ගොවරං ගණ්හාති. ආකාසතො භූමියං පතිට්ඨිතං පන නං දිස්වා වච්ඡපාලකාදයො
 කීළනත්ථං පුතිලතාය බන්ධන්ති. තං සන්ධායෙනං චුත්තං. ආගමෙහීති උපෙති.
 තඤ්ඤි තස්සාති තං පුතිලතාබන්ධනං තස්සා අප්පසරීරතාය වෙව අප්පථාමතාය ව
 බලවබන්ධනං නාම, මහන්තං නාළිකෙරරජ්ජු විය දුච්ඡිජ්ජං හොති. තෙසන්ති තෙසං
 මොසපුරිසානං සද්ධාමන්දතාය ව පඤ්ඤාමන්දතාය ව බලවං බන්ධනං නාම,
 දුක්කට්ඨත්ථුමත්තකම්පි මහන්තං පාරාජිකචත්ථු විය දුප්පජ්භං හොති.

151. සුක්කපක්කේ පහාතබ්බස්සාති කිං ඉමස්ස අප්පමත්තකස්ස පහාතබ්බස්ස හෙතු භගවතා චත්තබ්බං අත්ථී, යස්ස නො භගවා පහානමාහ. නනු එවං භගවතො අධිප්පායං ඤත්වාපි පහාතබ්බමෙවාති අත්ථො. අප්පොස්සුක්කාති අනුස්සුක්කා. පන්තලොමාති පතිතලොමා, න තස්ස පහාතබ්බහයෙන උද්ධග්ගලොමා. පරදත්තචුත්තාති පරෙහි දිත්තචුත්තීනො, පරතො උද්ධෙන යාපෙන්නාති අත්ථො. මීගභූතෙන චෙතසා විහරන්තීති අපච්චාසිසනපක්කේ යිතා හුත්වා විහරන්තී. මීගො හි පහාරං ලහිත්වා මනුස්සාවාසං ගන්ත්වා හෙසජ්ජං වා වණුතෙලං වා ලහිස්සාමීති අජ්ඣාසයං අකත්වා පහාරං ලහිත්වාච අගාමකං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පහට්ටියානං හෙට්ඨා කත්වා නිපතිත්වා ඵාසුභුතකාලෙ උට්ඨාය ගච්ඡති. එවං මීගා අපච්චාසිසනපක්කේ යිතා. ඉදං සන්ධාය චුත්තං “මීගභූතෙන චෙතසා විහරන්තී”ති. තඤ්චි තස්සාති තං චරත්තබ්බන්ධනං තස්ස භත්ථිනාගස්ස මහාසරීරතාය චෙව මහාථාමතාය ච දුබ්බලබ්බන්ධනං නාම. පුත්තිලතා විය සුජ්ජ්ජං හොති. තෙසං තන්ති තෙසං තං කුලපුත්තානං සද්ධාමහන්තතාය ච පඤ්ඤාමහන්තතාය ච මහන්තං පාරාජිකචත්ථුපි දුක්කටචත්ථුමත්තකං විය සුප්පජ්ඣං හොති.

152. දලිද්දොති දාලිද්දියෙන සමන්තාගතො. අස්සකොති නිස්සකො. අනාළ්භියොති අනඩ්ඨො. අගාරකන්ති බුද්දකගෙහං. ඔලුග්ගවිලුග්ගන්ති යස්ස ගෙහයට්ඨියො පිට්ඨිවංසතො මුච්චිත්වා මණ්ඩලෙ ලග්ගා, මණ්ඩලතො මුච්චිත්වා භූමියං ලග්ගා. කාකාතිදායින්ති යත්ථ කිඤ්චිදෙව භුඤ්ජිස්සාමාති අන්තො නිසින්තකාලෙ විසුං ද්වාරකිච්චං නාම නත්ථී, තතො තතො කාකා පවිසිත්වා පරිවාරෙන්ති. සුරකාකා හි පලායනකාලෙ ච යථාසම්මුඛට්ඨානෙනෙව නික්ඛමීත්වා පලායන්ති. නපරමරූපන්ති න පුඤ්ඤවත්තානං ගෙහං විය උත්තමරූපං. බටොපිකාති විලිචමඤ්චකො. ඔලුග්ගවිලුග්ගාති ඔණුතුණ්ණතා. ධඤ්ඤසමවාපකන්ති ධඤ්ඤඤච සමවාපකඤ්ච. තත්ථ ධඤ්ඤං නාම කුදුසකො. සමවාපකන්ති ලාබුබ්ජකුම්භණ්ඩබ්ජකාදි බ්ජජානං. නපරමරූපන්ති යථා පුඤ්ඤවත්තානං ගන්ධසාලිබ්ජාදි පරිසුද්ධං බ්ජං, න එවරූපං. ජායිකාති කපණුජායා. නපරමරූපාති පවිජ්ජිසා ලම්බත්ථනී මහොදරා පිසාවා විය බ්භච්ජා. සාමඤ්ඤන්ති සමණභාවො. සො චතස්සං, යොහන්ති සො චතාහං පුරිසො නාම අස්සං, යො කෙසමස්සුං ඔහාරෙන්වා පබ්බපෙය්‍යන්ති.

සො න සක්කුණෙය්‍යාති සො එවං චිත්තෙන්වාපි ගෙහං ගන්ත්වා – “පබ්බජ්ජා නාම ලාභගරුකා දුක්කරා දුරාසදා, සත්තපි අට්ඨපි ගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගන්තබ්බමිපි හොති, එවං යාපෙතුං අසක්කොත්තස්ස මෙ පුන ආගතස්ස වසනට්ඨානං ඉච්ඡිතබ්බං, තිණුචල්ලිදබ්බසම්භාරා නාම දුස්සමොධානියා, කින්ති කරොමී”ති වීමංසති. අථස්ස තං අගාරකං චෙජයන්තපාසාදො විය උපට්ඨාති. අථස්ස බටොපිකං ඔලොකෙන්වා – “මයි ගතෙ ඉමං විසඬිරිත්වා උද්ධනාලාතං කරිස්සන්ති, පුන අට්ටනිපාදවිලිවාදීති ලද්ධබ්බාති හොන්ති, කින්ති කරිස්සාමී”ති චිත්තෙති. අථස්ස සා සිරිසයනං විය උපට්ඨාති. තතො ධඤ්ඤකුම්භිං ඔලොකෙන්වා – “මයි ගතෙ අයං සරණි ඉමං ධඤ්ඤං තෙන තෙන සද්ධිං භුඤ්ජිස්සති. පුන ආගතෙන ජීවිතචුත්ති නාම ලද්ධබ්බා

හොති, කින්නි කරිස්සාමි” ති වින්නෙති. අඨස්ස සා අඛිඨතෙළසානි කොට්ඨාගාරසතානි විය උපට්ඨාති. තතො මාතුගාමං ඔලොකෙත්වා – “මයි ගතෙ ඉමං හත්ථිගොපකො වා අස්සගොපකො වා යො කොචි පලොහෙස්සති, පුන ආගතෙන හත්තපාවිකා නාම ලද්ධබ්බා හොති, කින්නි කරිස්සාමි” ති වින්නෙති. අඨස්ස සා රුපිනී දෙවි විය උපට්ඨාති. ඉදං සන්ධාය “සො න සක්කුණෙය්‍යා” තිආදි වුත්තං.

153. නික්ඛගණානන්ති සුවණ්ණනික්ඛසතානං. වයොති සන්තානතො කතසන්නිවයො. ධඤ්ඤගණානන්ති ධඤ්ඤසකට්ඨසතානං.

154. වත්තාරොමෙ, උදායි, පුග්ගලාති ඉධ කිං දස්සෙති? හෙට්ඨා “තෙ තඤ්චෙව පජ්ජන්ති, තෙ තඤ්චෙව නජ්ජන්ති” ති පජ්ජනකා ව අජ්ජන්ති ව රාසිවසෙන දස්සිතා, න පාටියෙක්කං විහත්තා. ඉදානි යථා නාම දබ්බසම්භාරත්ථං ගතො පුරිසො පටිපාටියා රුක්ඛෙ ඡින්නත්වා පුන නිවත්තිත්වා වඬිකඤ්ච පභාය කම්මෙ උපනෙතබ්බයුත්තකමෙව ගණ්හාති, එවමෙව අජ්ජන්තිකෙ ඡඩ්ඨෙත්වා අබ්බොහාරිකෙ කත්වා පජ්ජනකපුග්ගලා වත්තාරො හොන්තිති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

උපධිපභානායාති ඛන්ධුපධිකිලෙසුපධිඅභිසඬ්ඛාරුපධිකාමගුණුපධිති ඉමෙසං උපධිනං පභානාය. උපධිපටිසංයුක්තාති උපධිඅනුධාවනකා. සරසඬ්ඛප්පාති එත්ථ සරත්ති ධාවන්තිති සරා. සඬ්ඛප්පෙන්තිති සඬ්ඛප්පා. පද්දවයෙනපි විතක්කායෙව වුත්තා. සමුදාවරන්තිති අභිභවන්ති අජ්ඣාත්ථරිත්වා වත්තන්ති. සංයුක්තොති කිලෙසෙහි සංයුක්තො. ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතාති ඉන්ද්‍රියනානත්තතා. කදාචි කරහථිති බහුකාලං ථිතිවත්තෙත්වා. සතිසම්මොසාති සතිසම්මොසෙන. නිපාතොති අයොකටාහම්භි පතනං. එත්තාවතා “නජ්ජන්ති, පජ්ජන්ති, ඛිජ්ජං පජ්ජන්ති” ති තයො රාසයො දස්සිතා. තෙසු වත්තාරො ජනා නජ්ජන්ති නාම, වත්තාරො පජ්ජන්ති නාම, වත්තාරො ඛිජ්ජං පජ්ජන්ති නාම.

තත්ථ පුට්ඨජ්ජනො සොතාපන්තො සකදාගාමී අනාගාමීති ඉමෙ වත්තාරො ජනා නජ්ජන්ති නාම. පුට්ඨජ්ජනාදයො තාව මා පජ්ජන්තු, අනාගාමී කථං න පජ්ජන්ති? සොපි හි යාවදෙවස්ස භවලොභො අත්ථි, තාව අභොසුඛං අභොසුඛන්ති අභිනන්දති. තස්මා නජ්ජන්ති නාම. එතෙයෙව පන වත්තාරො ජනා පජ්ජන්ති නාම. සොතාපන්තාදයො තාව පජ්ජන්තු, පුට්ඨජ්ජනො කථං පජ්ජන්ති? ආරද්ධවිපස්සකො හි සතිසම්මොසෙන සහසා කිලෙසෙ උජ්ජන්තො “මාදිසස්ස නාම හික්ඛුනො කිලෙසො උජ්ජන්තො” ති සංවෙගං කත්වා වීරියං පග්ගස්ස විපස්සනං වඩ්ඨෙත්වා මග්ගෙන කිලෙසෙ සමුග්ගාතෙති. ඉති සො පජ්ජන්ති නාම. තෙයෙව වත්තාරො ඛිජ්ජං පජ්ජන්ති නාම. තත්ථ ඉමස්මිං සුත්තෙ, මහාහත්ථිපදොපමෙ (ම. නි. 1.288 ආදයො), ඉන්ද්‍රියභාවනෙති (ම. නි. 3.453 ආදයො) ඉමෙසු සුත්තෙසු කිඤ්චාපි තතියවාරො ගහිතො, පඤ්ඤො පන දුතියවාරෙතෙව කථිතොති වෙදිතබ්බො.

උපධි දුක්ඛස්ස මූලන්ති එත්ථ පඤ්ච බන්ධා උපධි නාම. තං දුක්ඛස්ස මූලන්ති ඉති විදිත්වා කිලෙසුපධිනා නිරුපධි භොති, නිග්ගහණො නිතණ්භොති අත්ථො. උපධිසංඛයෙ විමුක්තොති තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණො විමුක්තො.

155. එවං චත්තාරො පුග්ගලෙ විත්ථාරෙත්වා ඉදානි යෙ පජ්ජන්ති, තෙ “ඉමෙ නාම එත්තකෙ කිලෙසෙ පජ්ජන්ති”. යෙ නප්පජ්ජන්ති, තෙපි “ඉමෙ නාම එත්තකෙ කිලෙසෙ නප්පජ්ජන්ති” ති දස්සෙතුං පඤ්ච ඛො ඉමෙ උදායි කාමගුණාතිආදිමාහ. තත්ථ මිළ්භසුඛන්ති අසුචිසුඛං. අනරියසුඛන්ති අනරියෙහි සෙච්ඡසුඛං. භායිතබ්බන්ති එතස්ස සුඛස්ස පටිලාභතොපි විපාකතොපි භායිතබ්බං. නෙක්ඛම්මසුඛන්ති කාමතො නික්ඛන්තසුඛං. පච්චෙකසුඛන්ති ගණතොපි කිලෙසතොපි පච්චිත්තසුඛං. උපසම්පුඛන්ති රාගාදිවූපසමත්ථාය සුඛං. සම්බොධසුඛන්ති මග්ගසංඛිඛාතස්ස සම්බොධස්ස නිබ්බන්තනත්ථාය සුඛං. න භායිතබ්බන්ති එතස්ස සුඛස්ස පටිලාභතොපි විපාකතොපි න භායිතබ්බං, භාවෙතබ්බමෙවෙනං.

156. ඉඤ්ජිතස්මිං වදාමිති ඉඤ්ජනං වලනං එන්දනන්ති වදාමි. කිඤ්ච තත්ථ ඉඤ්ජිතස්මින්ති කිඤ්ච තත්ථ ඉඤ්ජිතං. ඉදං තත්ථ ඉඤ්ජිතස්මින්ති යෙ එතෙ අනිරුද්ධා චිතක්කච්චාරා, ඉදං තත්ථ ඉඤ්ජිතං. දුතියතනියජ්ඣානෙසුපි එසෙව නයො. අනිඤ්ජිතස්මිං වදාමිති ඉදං වතුත්ථජ්ඣානං අනිඤ්ජනං අවලනං නිජ්ජන්දනන්ති වදාමි.

අනලන්ති වදාමිති අකත්තබ්බආලයන්ති වදාමි, තණ්හාලයො එත්ථ න උප්පාදෙනබ්බොති දස්සෙති. අථ වා අනලං අපරියත්තං, න එත්තාවතා අලමෙතන්ති සන්තිට්ඨානං කාතබ්බන්ති වදාමි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්සාපීති එවරුපායපි සන්තාය සමාපත්තියා පභානමෙව වදාමි. අණුං වා ථූලං වාති බුද්දකං වා මහන්තං වා අප්පසාවජ්ජං වා මහාසාවජ්ජං වා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. දෙසනා පන නෙයාසුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව නිට්ඨාපිතාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ලට්ඨකිකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වාතුමසුත්තවණ්ණනා

157. එවං මෙ සුතන්ති වාතුමසුත්තං. තත්ථ වාතුමායන්ති එවංනාමකෙ ගාමෙ. පඤ්චමත්තාති භික්ඛුසතානීති අධුනා පබ්බජිතානං භික්ඛූනං පඤ්ච සතාති. ථෙරා කිර වින්තෙසු – “ඉමෙ කුලපුත්තා දසබලං අදිස්වාච පබ්බජිතා, එතෙසං භගවත්තං දස්සෙස්සාම, භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අත්තනො අත්තනො යථාඋපනිස්සයෙන පතිට්ඨභිස්සන්ති” ති. තස්මා තෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා ආගතා. පටිසම්මොදමානාති “කච්චාවුසො, බමනීය” න්තිආදිං පටිසන්ථාරකථං කුරුමානා. සෙනාසනාති පඤ්ඤාපයමානාති අත්තනො අත්තනො ආවරිඤ්ඤාපජ්ඣායානං.

වසනටියානානි පුච්ඡිත්වා ද්වාරවාතපානානි විවරිත්වා මඤ්චපීඨකටසාරකාදීනි
නීහරිත්වා පජ්ජොටෙත්වා යථාටියානෙ සංඤයාපයමානා. පත්තවිවරානි
පටිසාමයමානානි, හන්තෙ, ඉදං මෙ පත්තං යපෙථ, ඉදං විවරං, ඉදං ථාලකං, ඉදං
උදකතුම්බං, ඉමං කත්තරයට්ඨිත්ති එවං සමණපරික්ඛාරෙ සඬගොපයමානා.

උච්චාසද්දා මහාසද්දානි උද්ධං උග්ගතත්තා උච්චං, පත්ථටත්තා මහන්තං
අවිනිබ්බොගසද්දං කරොන්තා. කෙවට්ඨා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙනි කෙවට්ඨානං
මච්ඡපච්ඡිද්ධපිතටියානෙ මහාපනො සන්තිපතිත්වා – “ඉධ අඤ්ඤං එකං මච්ඡං දෙනි,
එකං මච්ඡථාලං දෙනි, එතස්ස තෙ මහා දින්නො, මය්හං බුද්දකො” ති එවං.
උච්චාසද්දං මහාසද්දං කරොන්ති. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. මච්ඡගහණත්ථං ජාලෙ
පක්ඛිත්තෙපි තස්මිං යානෙ කෙවට්ඨා වෙව අඤ්ඤෙ ව “පට්ටියො න පට්ටියො,
ගහිතො න ගහිතො” ති මහාසද්දං කරොන්ති. තමපි සන්ධායෙනං වුත්තං.
පණාමෙමිති නීහරාමි. න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බන්ති තුම්හෙ මාදිසස්ස
බුද්ධස්ස වසනටියානං ආගන්ත්වා එවං මහාසද්දං කරොථ, අත්තනො ධම්මතාය
වසන්තා කිං නාම සාරුප්පං කරිස්සථ, තුම්හාදිසානං මම සන්තිකෙ වසනකිච්චං
නත්ථිති දීපෙනි. තෙසු එකභික්ඛුපි “හගවා තුම්හෙ මහාසද්දමත්තකෙන අම්හෙ
පණාමෙමා” ති වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි, සබ්බෙ හගවතො වචනං
සම්පට්චින්නා “එවං, හන්තෙ,” ති වත්වා නික්ඛමිංසු. එවං පන තෙසං අහොසි
“මයං සත්ථාරං පස්සිස්සාම, ධම්මකථං සොස්සාම, සත්ථු සන්තිකෙ වසිස්සාමාති
ආගතා. එවරුපස්ස පන ගරුතො සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා මහාසද්දං කරම්හා,
අම්හාකමෙව දොසොයං, පණාමිතම්හා, න නො උද්ධං හගවතො සන්තිකෙ වත්ථුං,
න සුවණ්ණවණ්ණසරීරං ඔලොකෙතුං, න මධුරස්සරෙන ධම්මං සොතු” ති. තෙ
බලවදොමනස්සජාතා හුත්වා පක්කමිංසු.

158. තෙනුපසඬකමිංසුති තෙ කිර සකායා ආගමනසමයෙපි තෙ භික්ඛු තත්ථෙව
නිසින්නා පස්සිංසු. අථ තෙසං එතදහොසි – “කිං නු බො එතෙ භික්ඛු පටිසිත්වාච
පටිනිවත්තා, ජානිස්සාම තං කාරණ” ති වින්තෙත්වා යෙන තෙ භික්ඛු
තෙනුපසඬකමිංසු. හන්දානි වචස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. කහං පන තුම්හෙති තුම්හෙ
ඉදානෙව ආගන්ත්වා කහං ගච්ඡථ, කිං තුම්හාකං කොචි උපද්දවො, උදාහු
දසබලස්සාති? තෙසං පන භික්ඛුනං, – “ආවුසො, මයං හගවත්තං දස්සනාය ආගතා,
දිට්ඨො නො හගවා, ඉදානි අත්තනො වසනටියානං ගච්ඡාමා” ති කිඤ්චාපි එවං
වචනපරිභාරො අත්ථි, එවරුපං පන ලෙසකප්පං අකත්වා යථාභූතමෙව
ආරොචෙත්වා හගවතා බො, ආවුසො, භික්ඛුසඬසො පණාමිතොති ආහංසු. තෙ පන
රාජානො සාසනෙ ධුරවහා, තස්මා වින්තෙසු – “ද්විභි අග්ගසාවකෙහි සද්ධිං
පඤ්චසු භික්ඛුසතෙසු ගච්ඡන්තෙසු හගවතො පාදමූලං විගච්ඡිස්සති, ඉමෙසං
නිවත්තනාකාරං කරිස්සාමා” ති. එවං වින්තෙත්වා තෙන
භායස්මන්තොතිආදිමාහංසු. තෙසුපි භික්ඛුසු “මයං මහාසද්දමත්තකෙන පණාමිතා,
න මයං ජීවිතුං අසක්කොන්තා පබ්බජිතා” ති එකභික්ඛුපි පටිප්ථරිතො නාම
නාහොසි, සබ්බෙ පන සමකංයෙව, “එවමාවුසො,” ති සම්පට්චින්නා.

159. අභිනන්දතුනි භික්ඛුසඤ්ඤා ආගමනං ඉච්ඡන්තො අභිනන්දතු. අභිවදතුනි එතු භික්ඛුසඤ්ඤානි එවං චිත්තං උප්පාදෙන්තො අභිවදතු. අනුග්ගහිතොති ආමිසානුග්ගහෙන ව ධම්මානුග්ගහෙන ව අනුග්ගහිතො. අඤ්ඤාචර්තන්ති දසබලස්ස දස්සනං න ලභාමාති පසාදඤ්ඤාචර්තනං භවෙය්‍ය. විපරිණාමොති පසාදඤ්ඤාචර්තනෙහි විබිභමන්තානං විපරිණාමඤ්ඤාචර්තනං භවෙය්‍ය. බීජානං කරුණානන්ති කරුණසස්සානං. සීයා අඤ්ඤාචර්තන්ති උදකචාරකාලෙ උදකං අලහන්තානං මිලානභාවෙන අඤ්ඤාචර්තනං භවෙය්‍ය, සුස්සිත්වා මිලානභාවං ආපජ්ජනෙන විපරිණාමො භවෙය්‍ය. වච්ඡකස්ස පන ධීරපිපාසාය සුස්සනං අඤ්ඤාචර්තනං නාම, සුස්සිත්වා කාලකිරියා විපරිණාමො නාම.

160. පසාදිතො භගවාති ථෙරො කිර තත්ථ නිසින්තොව දිබ්බවක්ඛුනා බ්‍රහ්මානං ආගතං අද්දස, දිබ්බාය සොනධාතුයා ව ආයාවනසද්දං සුඤ්ඤා, වෙනොපරියඤාණෙන භගවතො පසන්නභාවං අඤ්ඤාසි. තස්මා – “කඤ්චි භික්ඛුං පෙසෙත්වා පක්කොසියමානානං ගමනං නාම න එසුකං, යාව සත්ථා න පෙසෙති, තාවදෙව ගමිස්සාමා” ති මඤ්ඤාමානො එවමාහ. අප්පොස්සුක්කොති අඤ්ඤාසු කිච්චෙසු අනුස්සුක්කො හුත්වා. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්ති එලසමාපත්තිවිහාරං අනුයුත්තො මඤ්ඤා භගවා විහරිතුකාමො, සො ඉදානි යථාරුචියා විහරිස්සතීති එවං මෙ අහොසීති වදති. මයම්පි දානීති මයං පරං ඔවදමානා විහාරතො නික්කඨිතා, කිං අම්භාකං පරොවාදෙන. ඉදානි මයම්පි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරෙතෙව විහරිස්සාමාති දිපෙති. ථෙරො ඉමස්මිං යානෙ වීරද්ධො අත්තනො භාරභාවං න අඤ්ඤාසි. අයඤ්චි භික්ඛුසඤ්ඤා ද්විත්තම්පි මහාථෙරානං භාරො, තෙන නං පටිසෙධෙන්තො භගවා ආගමෙහීති ආදිමාහ. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පන අත්තනො භාරභාවං අඤ්ඤාසි. තෙනස්ස භගවා සාධුකාරං අදාසි.

161. චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙනි කස්මා ආරභි? ඉමස්මිං සාසනෙ චත්තාරි භයානි. යො තානි අභිතො හොති, සො ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨාතුං සක්කොති. ඉතරො පන න සක්කොතිති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ උදකොරොහන්තෙති උදකං ඔරොහන්තෙ පුග්ගලෙ. කුම්භීලභයන්ති සුංසුමාරභයං. සුසුකාභයන්ති වණ්ඩමච්ඡභයං.

162. කොටුපායාසස්සෙතං අධිවචනන්ති යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො ඌමිසු ඔසිදිත්වා මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ කොටුපායාසෙ ඔසිදිත්වා විබිභමති. තස්මා කොටුපායාසො “ඌමිභය”න්ති චුත්තො.

163. ඔදරිකත්තස්සෙතං අධිවචනන්ති යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො කුම්භීලෙන බාදිතො මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ ඔදරිකත්තෙන බාදිතො විබිභමති. තස්මා ඔදරිකත්තං “කුම්භීලභය”න්ති චුත්තං.

164. අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති සිසප්පවාලකාදිකරණෙන අරක්ඛිතකායො හුත්වා. අරක්ඛිතාය වාචායාති දුට්ඨල්ලභාසනාදිවසෙන අරක්ඛිතවාචො හුත්වා.

අනුපට්ඨිතය සතියාති කායගතාසතිං අනුපට්ඨාපෙත්වා. අසංවුතෙහීති අපිහිතෙහි.
පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානං අධිවචනන්ති යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො
ආවට්ටෙ නිමුජ්ජිත්වා මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො
පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ නිමුජ්ජිත්වා විබ්භමති. තස්මා පඤ්ච කාමගුණා
“ආවට්ටහය”න්ති වුත්තා.

165. අනුද්ධංසෙතීති කිලමෙති මිලාපෙති. රාගානුද්ධංසෙනාති
රාගානුද්ධංසිතෙන. මාතුගාමස්සෙනං අධිවචනන්ති යථා හි බාහිරං උදකං
ඔතිණ්ණො චණ්ඩමච්ඡං ආගමිම උද්ධජ්ජහාරො මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ
මාතුගාමං ආගමිම උජ්ජන්තකාමරාගො විබ්භමති. තස්මා මාතුගාමො
“සුසුකාහය”න්ති වුත්තො.

ඉමානි පන චත්තාරි භයානි භායිත්වා යථා උදකං අනොරොහන්තස්ස උදකං
නිස්සාය ආනිසංසො නත්ථී, උදකපිපාසාය පිපාසිතො ච හොති රජොජල්ලෙන
කිලිට්ඨසරීරො ච, එවමෙවං ඉමානි චත්තාරි භයානි භායිත්වා සාසනෙ
අපබ්බජන්තස්සාපි ඉමං සාසනං නිස්සාය ආනිසංසො නත්ථී, තණ්හාපිපාසාය
පිපාසිතො ච හොති කිලෙසරජෙන සංකිලිට්ඨවිත්තො ච. යථා පන ඉමානි චත්තාරි
භයානි අභායිත්වා උදකං ඔරොහන්තස්ස වුත්තජ්ජකාරො ආනිසංසො හොති, එවං
ඉමානි අභායිත්වා සාසනෙ පබ්බජිතස්සාපි වුත්තජ්ජකාරො ආනිසංසො හොති.
ථෙරො පනාහ – “චත්තාරි භයානි භායිත්වා උදකං අනොතරන්තො සොතං
ජිත්ඤිත්වා පරතීරං පාපුණ්තුං න සක්කොති, අභායිත්වා ඔතරන්තො සක්කොති,
එවමෙවං භායිත්වා සාසනෙ අපබ්බජන්තොපි තණ්හාසොතං ජිත්ඤිත්වා
නිබ්බානපාරං දට්ඨුං න සක්කොති, අභායිත්වා පබ්බජන්තො පන සක්කොති”ති.
සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන දෙසනා නෙය්‍යාපුග්ගලස්ස වසෙන
නිට්ඨාපිතාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වාතුමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නළකපානසුත්තවණ්ණනා

166. එවං මෙ සුතන්ති නළකපානසුත්තං. තත්ථ නළකපානෙති එවංනාමකෙ
ගාමෙ. පුබ්බෙ කිර අම්භාකං බොධිසත්තො වානරයොනියං නිබ්බත්තො,
මහාකායො කපිරාජා අනෙකවානරසහස්සපරිවුතො පබ්බතපාදෙ විවරති. පඤ්ඤවා
බො පන හොති මහාපුඤ්ඤො. සො පරිසං එවං ඔවදති – “ඉමස්මිං පබ්බතපාදෙ
තාතා, විසඵලානි නාම හොන්ති, අමනුස්සපරිග්ගහිතා පොක්ඛරණියො නාම
හොන්ති, තුම්භෙ පුබ්බෙ බාදිතපුබ්බානෙව ඵලානි බාදථ, පිතපුබ්බානෙව පානීයානි
ච පිවථ, එත්ථ වො මං පටිපුච්ඡිතබ්බකිච්චං නත්ථී, අබාදිතපුබ්බානි පන ඵලානි
අපිතපුබ්බානි ච පානීයානි මං අපුච්ඡිත්වා මා බාදිත්ථ මා පිවිත්ථා”ති.

තෙ එකදිවසං වරමානා අඤ්ඤං පබ්බතපාදං ගන්ත්වා ගොවරං ගහෙත්වා පාතීයං ඔලොකෙත්තා එකං අමනුස්සපරිග්ගහිතං පොක්ඛරණිං දිස්වා සහසා අපිචිත්වා සමන්තා පරිවාරෙත්වා මහාසත්තස්ස ආගමනං ඔලොකයමානා නිසිදිංසු. මහාසත්තො ආගන්ත්වා “කිං තාතා පාතීයං න පිවථා”ති ආහ. තුම්හාකං ආගමනං ඔලොකෙමාති. සාධු තාතාති සමන්තා පදං පරියෙසමානො ඔතිණ්ණපදංයෙව අද්දස, න උත්තිණ්ණපදං, දිස්වා සපරිස්සයාති අඤ්ඤාසි. තාවදෙව ච තත්ථ අහිනිබ්බත්තඅමනුස්සො උදකං ද්වෙධා කත්වා උට්ඨාසි සෙනමුබ්බො නිලකුච්ඡි රත්තහත්ථපාදො මහාදායීකො වඬ්ඤාදායො විරූපො බීභවිජො උදකරක්ඛසො. සො එවමාහ – “කස්මා පාතීයං න පිවථ, මධුරං උදකං පිවථ, කිං තුම්හෙ එතස්ස වචනං සුණාථා”ති? මහාසත්තො ආහ – “ත්වං ඉධ අධිවත්ථො අමනුස්සො”ති? ආමාහන්ති. ත්වං ඉධ ඔතිණ්ණෙ ලහසිති? ආම ලහාමි, තුම්හෙ පන සබ්බෙ බාදිස්සාමිති. න සක්ඛිස්සසි, යක්ඛාති. පාතීයං පන පිචිස්සථාති? ආම පිචිස්සාමාති. එවං සන්තෙ එකොපි වො න මුච්චිස්සතීති. පාතීයඤ්ච පිචිස්සාම, න ච තෙ වසං ගම්ඤ්ඤාමාති එකනළං ආහරාපෙත්වා කොටියං ගහෙත්වා ධම්මි, සබ්බො එකච්ඡිද්දො අහොසි, තීරෙ නිසිදිත්වාච පාතීයං පිචි, සෙසවානරානං පාටියෙක්කෙ නළෙ ආහරාපෙත්වා ධම්මිත්වා අදාසි. සබ්බෙ යක්ඛස්ස පස්සන්තස්සෙව පාතීයං පිචිංසු. චුත්තම්පි චෙතං –

“දිස්වා පදමනුත්තිණ්ණං, දිස්වානො” තරිතං පදං;
නළෙන වාරිං පිස්සාම, නෙව මං ත්වං වධිස්සසි”ති. (ජා. 1.1.20);

තතො පට්ඨාය යාව අජ්ජදිවසා තස්මිං යානෙ නළා එකච්ඡිද්දාව හොන්ති. ඉම්නා හි සද්ධිං ඉමස්මිං කප්පෙ චත්තාරි කප්පට්ඨියපාටිභාරියානි නාම – චන්දෙ සසබ්බිමං, වට්ටකජාතකම්හි සච්චකිරියට්ඨානෙ අග්ගිස්ස ගමනුපවිජෙදො, සට්ඨකාරකුම්භකාරස්ස මාතාපිතූනං වසනට්ඨානෙ දෙවස්ස අවස්සනං, තස්සා පොක්ඛරණියා තීරෙ නළානං එකච්ඡිද්දභාවොති. ඉති සා පොක්ඛරණි නළෙන පාතීයස්ස පිතත්තා නළකපානාති නාමං ලභි. අපරභාගෙ තං පොක්ඛරණිං නිස්සාය ගාමො පතිට්ඨාසි, තස්සාපි නළකපානන්තෙව නාමං ජාතං. තං සන්ධාය චුත්තං “නළකපානෙ”ති. පලාසවනෙති කිංසුකවනෙ.

167. තග්ග මයං, හන්තෙති එකංසෙනෙව මයං, හන්තෙ, අහිරතා. අඤ්ඤෙපි යෙ තුම්හාකං සාසනෙ අහිරමන්ති, තෙ අම්හෙහි සදිසාව හුත්වා අහිරමන්තිති දීපෙත්ති.

නෙව රාජාභිනීතාතිආදීසු එකො රඤ්ඤො අපරාධං කත්වා පලායති. රාජා කුභිං, හො, අසුකොති? පලාතො දෙවති. පලාතට්ඨානෙපි මෙ න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බජෙය්‍ය, මුච්චෙය්‍යාති වදති. තස්ස කොච්ඡෙව සුභදො ගන්ත්වා තං පවත්ති. ආරොචෙත්වා ත්වං සචෙ ජීවිතුම්ච්ඡසි, පබ්බජාහිති. සො පබ්බජිත්වා ජීවිතං රක්ඛමානො වරති. අයං රාජාභිනීතො නාම.

එකො පන වොරානං මූලං ඡිත්තේනො වරති. වොරා සුත්වා “පුරිසානං අත්ථිකභාවං න ජානාති, ජානාපෙස්සාම න”න්ති වදන්ති. සො තං පචත්තිං සුත්වා පලායති. වොරා පලාතොති සුත්වා “පලාතට්ඨානෙපි නො න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බපෙය්‍යා, මුච්චෙය්‍යා”ති වදන්ති. සො තං පචත්තිං සුත්වා පබ්බජති. අයං වොරාභිනීතො නාම.

එකො පන බහුං ඉණං බාදිත්වා තෙන ඉණෙන අට්ටො පිළිනො තම්භා ගාමා පලායති. ඉණසාමිකා සුත්වා “පලාතට්ඨානෙපි නො න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බපෙය්‍යා, මුච්චෙය්‍යා”ති වදන්ති. සො තං පචත්තිං සුත්වා පබ්බජති. අයං ඉණට්ටො නාම.

රාජභයාදීනං පන අඤ්ඤතරෙන භයෙන භීතො අට්ටො ආතුරො හුත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිතො භයට්ටො නාම. දුබ්භික්ඛාදීසු ජීවිතුං අසක්කොන්තො පබ්බජිතො ආජීවිකාපකතො නාම, ආජීවිකාය පකතො අභිභූතොති අත්ථො. ඉමෙසු පන එකොපි ඉමෙහි කාරණෙහි පබ්බජිතො නාම නත්ථි, තස්මා “නෙව රාජාභිනීතො”ති ආදිමාහ.

විවෙකන්ති විච්චව විචිත්තො හුත්වා. ඉදං චුත්තං හොති – යං කාමෙහි ව අකුසලධම්මෙහි ව විචිත්තෙන පට්ඨානිකානුසංඝාතානුසංඝාතං පිතිසුඛං අධිගන්තබ්බං, සචෙ තං විච්චව කාමෙහි විච්චව අකුසලෙහි ධම්මෙහි පිතිසුඛං නාධිගච්ඡති, අඤ්ඤං වා උපරි ද්විත්තං කුමානානං චතුත්තඤ්ච මග්ගානං වසෙන සන්තතරං සුඛං නාධිගච්ඡති, තස්ස ඉමෙ අභිජ්ඣාදයො චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්තීති. තත්ථ අරතීති අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු උක්කණ්ඨිතතා. තන්දීති ආලසියභාවො. එවං යො පබ්බජිත්වා පබ්බජිතකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තස්ස ඉමෙ සන්ත පාපධම්මා උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං පරියාදියන්තීති දස්සෙත්වා ඉදානි යස්ස තෙ ධම්මා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, සොයෙව සමණකිච්චම්පි කාතුං න සක්කොතිති පුන විවෙකං අනුරුද්ධා...පෙ.... අඤ්ඤං වා තතො සන්තතරන්ති ආහ.

එවං කණ්ඨපක්ඛං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙනෙව නයෙන සුක්කපක්ඛං දස්සෙතුං පුන විවෙකන්ති ආදිමාහ. තස්සත්ථො චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

168. සඬ්ඛායාති ජානිත්වා. එකන්ති එකච්චං. පටිසෙවතීති සෙවිතබ්බයුත්තකං සෙවති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. උපපත්තීසු බ්‍යාකරොතීති සප්පට්ඨිසන්ධිකෙ තාව බ්‍යාකරොතු, අප්පට්ඨිසන්ධිකෙ කථං බ්‍යාකරොතීති. අප්පට්ඨිසන්ධිකස්ස පුන භවෙ පට්ඨිසන්ධි නත්ථිති වදන්තො උපපත්තීසු බ්‍යාකරොති නාම.

ජනකුහනත්ථන්ති ජනවිම්භාපනත්ථං. ජනලපනත්ථන්ති මහාජනස්ස උපලාපනත්ථං. න ඉති මං ජනො ජානාතුති එවං මං මහාජනො ජානිස්සති, එවං මෙ මහාජනස්ස අන්තරෙ කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡිස්සතිති ඉමිනාපි කාරණෙන න බ්‍යාකරොතීති අත්ථො. උළාරවෙදාති මහන්තතුට්ඨිතො.

169. සොබො පනස්ස ආයස්මාති සො පරිනිබ්බුතො ආයස්මා ඉමස්ස ධීතස්ස ආයස්මතො. එවංසීලොතිආදීසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව සීලාදයො වෙදිතබ්බො. එවංධම්මොති එත්ථ පන සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා ධම්මාති අධිජ්ජෙතා. එසුචිහාරො හොතීති තෙන භික්ඛුනා පුරිතපට්ඨත්ති. පුරන්තස්ස අරහත්තඵලං සච්ඡිකත්වා ඵලසමාපත්තිචිහාරෙන එසුචිහාරො හොති, අරහත්තං පත්තුමසක්කොන්තස්ස පට්ඨත්ති. පුරයමානස්ස වරතොපි එසුචිහාරොයෙව නාම හොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

නළකපානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ගොලියානිසුත්තවණ්ණනා

173. එවං මෙ සුතන්ති ගොලියානිසුත්තං. තත්ථ පදසමාවාරොති දුබ්බලසමාවාරො ඔළාරිකාවාරො, පච්චයෙසු සාපෙක්ඛො මහාරක්ඛිතත්ථෙරො විය. තං කිර උපට්ඨාකකුලෙ නිසින්තං උපට්ඨාකො ආහ ‘අසුකත්ථෙරස්ස මෙ, හන්තෙ, වීවරං දින්ත’ ත්ති. සාධු තෙ කතං තංයෙව තක්කෙත්වා විහරන්තස්ස වීවරං දෙන්තෙනාති. තුම්භාකම්පි, හන්තෙ, දස්සාමීති. සාධු කරස්සසි තංයෙව තක්කෙත්තස්සාති ආහ. අයමිපි එවරූපො ඔළාරිකාවාරො අහොසි. සප්පතිස්සෙනාති සජෙට්ඨකෙන, න අත්තානං ජෙට්ඨකං කත්වා විහරිතබ්බං. සෙරිචිහාරෙනාති සච්ඡන්දචිහාරෙන නිරඬකුසචිහාරෙන.

නානුපබ්ජාති න අනුපබ්ජ්ජ න අනුපවිසිත්වා. තත්ථ යො ද්විසු මහාථෙරෙසු උභතො නිසින්තෙසු තෙ අනාපුච්ඡිත්වා වීවරෙන වා ජාණුනා වා සට්ඨෙත්තො නිසිදති, අයං අනුපබ්ජ්ජ නිසිදති නාම. එවං අකත්වා පන අත්තනො පත්තආසනසන්තිකෙ යත්වා නිසිදාපුසොති චුත්තෙ නිසිදිතබ්බං. සථෙ න වදන්ති, නිසිදාමි, හන්තෙති ආපුච්ඡිත්වා නිසිදිතබ්බං ආපුච්ඡිතකාලතො පට්ඨාය නිසිදාති චුත්තෙපි අචුත්තෙපි නිසිදිතුං වට්ටතියෙව. න පට්ඨානිස්සාමීති එත්ථ යො අත්තනො පත්තාසනං අතික්කමිත්වා නවකානං පාපුණනට්ඨානෙ නිසිදති, අයං නථෙ භික්ඛු ආසනෙන පට්ඨාහති නාම. තස්මිඤ්භි තථා නිසින්තෙ නවා භික්ඛු ‘අම්භාකං නිසිදිතුං න දෙති’ ති උජ්ඣායන්තා තිට්ඨන්ති වා ආසනං වා පරියෙසන්තා ආභිණ්ඩන්ති. තස්මා අත්තනො පත්තාසනෙයෙව නිසිදිතබ්බං. එවං න පට්ඨාහති නාම.

ආභිසමාවාරිකම්පි ධම්මන්ති අභිසමාවාරිකං වත්තපට්ඨත්තිමත්තමිපි. නාතිකාලෙනාති න අතිපාතො පවිසිතබ්බං, න අතිදිවා පටික්කමිතබ්බං, භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිංයෙව පවිසිතබ්බඤ්ච නික්ඛමිතබ්බඤ්ච. අතිපාතො පවිසිත්වා අතිදිවා නික්ඛමන්තස්ස භි වෙතියඬ්ගණ්ණොධියඬ්ගණ්ණවත්තාදීනි පරිභායන්ති. කාලස්සෙව මුඛං ධොවිත්වා මක්කටකසුත්තානි ඡන්දන්තෙන උස්සාවබ්න්දු නිපාතෙත්තෙන ගාමං පවිසිත්වා යාගුං පරියෙසිත්වා යාව භික්ඛාකාලා

අන්තෝගාමයෙව නානප්පකාරං තිරවිජානකථං කථෙන්නෙන නිසිදිත්වා
 හත්තකිව්වං කත්වා දිවා නික්බම්ම භික්ඛුනං පාදධොවනවෙලාය විහාරං
 පච්චාගන්තබ්බං හොති. න පුරෙහත්තං පච්ඡාහත්තං කුලෙසු වාරිත්තං
 ආපජ්ජිතබ්බන්ති ‘යො පන භික්ඛු නිමන්තිතො සහත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං
 අනාපුච්ඡා පුරෙහත්තං වා පච්ඡාහත්තං වා කුලෙසු වාරිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යා, අඤ්ඤත්‍ර
 සමයා පාචිත්තිය’න්ති (පාචි. 299) ඉමං සික්ඛාපදං රක්ඛන්තෙන තස්ස විහඩ්ගෙ
 වුත්තං පුරෙහත්තඤ්ච පච්ඡාහත්තඤ්ච වාරිත්තං න ආපජ්ජිතබ්බං. උද්ධතො හොති
 වපලොති උද්ධච්චපකතිකො වෙව හොති විවරමණ්ඩන-පත්තමණ්ඩන-
 සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පුතිකායස්ස කෙලායනා මණ්ඩනාති එවං වුත්තෙන
 ච තරුණදාරකාවවාපලොයන සමන්තාගතො.

පඤ්ඤවතා භවිතබ්බන්ති විවරකම්මාදීසු ඉතිකත්තබ්බෙසු උපායපඤ්ඤාය
 සමන්තාගතෙන භවිතබ්බං. අභිධම්මෙ අභිවිනයෙති අභිධම්මපිටකෙ වෙව
 විනයපිටකෙ ව පාළිවසෙන වෙව අට්ඨකථාවසෙන ව යොගො කරණියො.
 සබ්බන්තිමෙන හි පරිච්ඡෙදෙන අභිධම්මෙ දුකතිකමාතිකාහි සද්ධිං
 ධම්මභද්‍යවිහඩ්ගං විනා න වට්ටති. විනයෙ පන කම්මාකම්මවිනිච්ඡයෙන සද්ධිං
 සුවිනිච්ඡිතාති ද්වෙ පාතිමොක්ඛාති විනා න වට්ටති.

ආරුප්පාති එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො වුත්තා හොන්ති. තා පන සබ්බෙන
 සබ්බං අසක්කොන්තෙන සත්තසුපි යොගො කරණියො, ඡසුපි...පෙ.... පඤ්චසුපි.
 සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන එකං කසිණෙ පරිකම්මකම්මට්ඨානං පගුණං කත්වා
 ආදාය විවරිතබ්බං, එත්තකං විනා න වට්ටති. උත්තරිමනුස්සධම්මෙති ඉමිනා
 සබ්බෙපි ලොකුත්තරධම්මෙ දස්සෙති. තස්මා අරහත්තෙන හුත්වා විහාතබ්බං,
 අරහත්තං අනභිසම්භුණන්තෙන අනාගාමිඵලෙ සකදාගාමිඵලෙ සොනාපත්තිඵලෙ
 වා පතිට්ඨාතබ්බං. සබ්බන්තිමෙන පරියායෙන එකං විපස්සනාමුඛං යාව අරහත්තා
 පගුණං කත්වා ආදාය විවරිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමං පන දෙසනං
 ආයස්මා සාරිපුත්තො නෙය්‍යාපුග්ගලස්ස වසෙන ආභිසමාවාරිකවත්තතො පට්ඨාය
 අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපෙත්වා නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ගොලියානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනා

174. එවං මෙ සුතන්ති කීටාගිරිසුත්තං. තත්ථ කාසීසුති එවංනාමකෙ ජනපදෙ.
 එථ තුම්හෙපි, භික්ඛවෙනි එථ තුම්හෙපි, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච ආනිසංසෙ
 සම්පස්සමානා අඤ්ඤත්‍රෙව රත්තිහොජනා භුඤ්ජථ. ඉති භගවා රත්ති.
 විකාලහොජනං, දිවා විකාලහොජනන්ති ඉමානි ද්වෙ හොජනානි එකප්පහාරෙන
 අජහාපෙත්වා එකස්මිං සමයෙ දිවා විකාලහොජනමෙව ජහාපෙසි, පුන කාලං
 අතිනාමෙත්වා රත්ති. විකාලහොජනං ජහාපෙත්තො එවමාහ. කස්මා? ඉමානි හි

ද්වේ භොජනානි වත්තමානානි වට්ටෙ ආවිණ්ණානි සමාවිණ්ණානි නදිං
 ඔතිණ්ණඋදකං විය අනුපක්ඛන්දානි, නිවාතෙසු ව සරෙසු සුභොජනානි භුඤ්ජිත්වා
 වඩ්ඪිතා සුබ්බමාලා කුලපුත්තා ද්වේ භොජනානි එකජ්ජහාරෙන පජ්ඣන්තා කිලමන්ති.
 තස්මා එකජ්ජහාරෙන අජ්ඣාපෙත්වා හද්දාලිසුත්තෙ දිවා විකාලභොජනං ජහාපෙසි,
 ඉධ රත්තිං විකාලභොජනං. ජහාපෙත්තො පන න තජ්ජිත්වා වා නිග්ගණ්හිත්වා වා,
 තෙසං පහානපච්චයා පන අජ්ජාබාධනඤ්ච සඤ්ජානිස්සථානි එවං ආනිසංසං
 දස්සෙත්වාච ජහාපෙසි. කීටාගිරිති තස්ස නිගමස්ස නාමං.

175. අස්සජ්ජුනබ්බසුකානි අස්සජ්ජ ව පුනබ්බසුකො ව ඡසු ඡබ්බග්ගියෙසු ද්වේ
 ගණාවරියා. පණ්ඩුකො ලොහිතකො මෙත්තියො භුම්මජකො අස්සජ්ජ
 පුනබ්බසුකානි ඉමෙ ඡ ජනා ඡබ්බග්ගියා නාම. තෙසු පණ්ඩුකලොහිතකා
 අත්තනො පරිසං ගහෙත්වා සාවත්ථියං වසන්ති, මෙත්තියභුම්මජකා රාජගහෙ, ඉමෙ
 ද්වේ ජනා කීටාගිරිස්මිං ආවාසිකා භොන්ති. ආවාසිකානි නිබද්ධවාසිනො,
 තංතිබන්ධා අකතං සෙනාසනං කරොන්ති, ජිණ්ණං පටිසඬ්ඛරොන්ති, කතෙ
 ඉස්සරා භොන්ති. කාලිකන්ති අනාගතෙ කාලෙ පත්තබ්බං ආනිසංසං.

178. මයා වෙතං, භික්ඛවෙති ඉධ කිං දස්සෙති? භික්ඛවෙ, දිවසස්ස තයො වාරෙ
 භුඤ්ජිත්වා සුබ්බවෙදනංයෙව උජ්ජාදෙන්තො න ඉමස්මිං සාසනෙ කිච්චකාරී නාම
 භොති, එත්තකා පන වෙදනා සෙවිතබ්බා, එත්තකා න සෙවිතබ්බානි එතමත්ථං
 දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. එවරූපං සුබ්බවෙදනං පජ්ඣන්ති ඉදඤ්ච
 ගෙහස්සිතසොමනස්සවසෙන චුත්තං, උපසම්පජ්ජ විහරන්ති ඉදඤ්ච
 නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සවසෙන. ඉතො පරෙසුපි ද්විසු වාරෙසු
 ගෙහස්සිතනෙක්ඛම්මසිතානංයෙව දොමනස්සානඤ්ච උපෙක්ඛානඤ්ච වසෙන
 අත්ථො වෙදිතබ්බො.

181. එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවෙදනං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙසං අජ්ජමාදෙන
 කිච්චං කත්තබ්බං, යෙසඤ්ච න කත්තබ්බං, තෙ දස්සෙතුං නාහං, භික්ඛවෙ,
 සබ්බෙසංයෙවානිආදිමාහ. තත්ථ කතං තෙසං අජ්ජමාදෙනානි තෙසං යං
 අජ්ජමාදෙන කත්තබ්බං, තං කතං. අනුලොමිකානීති පටිපත්තිඅනුලොමානි
 කම්මට්ඨානසජ්ජායානි, යත්ථ වසන්තෙන සක්කා භොන්ති මග්ගඵලානි පාපුණ්තුං.
 ඉන්ද්‍රියානි සමන්තානායමානානි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සමානං කුරුමානා.

182. සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලානි ඉධ කිං දස්සෙති? යෙසං අජ්ජමාදෙන
 කරණියං නත්ථි, තෙ ද්වේ භොන්ති. යෙසං අත්ථි, තෙ පඤ්චානි එවං සබ්බෙපි ඉමෙ
 සත්ත පුග්ගලා භොන්තිති ඉමමත්ථං දස්සෙති.

තත්ථ උභතොභාගවිමුත්තොති ද්විහි භාගෙහි විමුත්තො. අරූපසමාපත්තියා
 රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුත්තං අරූපසමාපත්තීනං
 එකෙකතො වුට්ඨාය සඬ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුත්තං, නිරොධා
 වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තඅනාගාමිනො ව වසෙන පඤ්චවිධො භොති. පාළි පනෙත්ථ

– “කතමො ව පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා භොන්ති” ති (පු. ප. 208) එවං අභිධම්මෙ අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා.

පඤ්ඤාවිමුත්තොති පඤ්ඤාය විමුත්තො. සො සුක්ඛවිපස්සකො, චතුභි ඤානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො වාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධොව භොති. පාළි පනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතා. යථාහ – “න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා භොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො” ති.

චුට්ඨන්තං සච්ඡිකරොතිති කායසක්ඛි. යො ඤානඵස්සං පඨමං චුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, සො සොනාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො භොන්තිති වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛිණා භොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛි” ති.

දිට්ඨන්තං පත්තොති දිට්ඨිප්පත්තො. තත්ත්වං සඬ්ඛෙපලක්ඛණං – දුක්ඛා සඬ්ඛාරා, සුඛො නිරොධොති ඤාතං භොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං චුසිතං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. විත්ථාරතො පනෙසොපි කායසක්ඛි විය ඡබ්බිධො භොති. තෙනෙවාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා භොන්ති වොචරිතා...පෙ.... අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො” ති (පු. ප. 208).

සද්ධාවිමුත්තොති සද්ධාය විමුත්තො. සොපි චුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො භොති. තෙනෙවාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති – යථාභූතං පජානාති...පෙ.... අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති. තථාගතප්පවෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා භොන්ති වොචරිතා...පෙ.... නො ව ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො” ති (පු. ප. 208). එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ව කිලෙසක්ඛයො භොති, දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසවිෂේදකඤාණං අදන්ධං තිබ්බං සුරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම නාතිතිබ්බණෙන අසිනා කදලිං ඡින්නන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං න මට්ඨං භොති, අසි න සීසං වහති, සද්දො සුයානි, බලවතරො වායාමො කාතබ්බො භොති, එවරුපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන නිසිතඅසිනා කදලිං ඡින්නන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං භොති, අසි සීසං වහති, සද්දො න සුයානි, බලවවායාමකිච්චං න භොති, එවරුපා පඤ්ඤාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා වෙදිතබ්බො.

ධම්මං අනුස්සරතීති ධම්මානුසාරී. ධම්මොති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බිගමං මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. සද්ධානුසාරීමිති ච එසෙව නයො. උභො පනෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. චුත්තමිපි වෙනං – “යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤාන්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බිගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං චුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී”ති (පු. ප. 208). තථා – “යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බිගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං චුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී”ති. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො. විත්ථාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුත්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ චුත්තා. තස්මා තත්ථ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. යා පනෙසා එතෙසං විභාගදස්සනත්ථං ඉධ පාළි ආගතා, තත්ථ යස්මා රූපසමාපත්තියා විනා අරූපසමාපත්තියො නාම නත්ථී, තස්මා ආරූප්පාති චුත්තෙපි අට්ඨ විමොක්ඛා චුත්තාව හොන්තීති වෙදිතබ්බො.

කායෙන චුසිත්වාති සහජාතනාමකායෙන චුසිත්වා. පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වාති පඤ්ඤාය ච එතස්ස අරියසච්චධම්මෙ දිස්වා. එකච්චෙ ආසවාති පට්ඨමග්ගාදීහි පහාතබ්බො එකදෙසආසවා. තථාගතජ්ජවෙදිතාති තථාගතෙන පවෙදිතා චතුසච්චධම්මා. පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්තීති ඉමස්මිං යානෙ සීලං කමීතං, ඉමස්මිං සමාධි, ඉමස්මිං විපස්සනා, ඉමස්මිං මග්ගො, ඉමස්මිං ඵලන්ති එවං අත්ථෙත අත්ථෙ කාරණෙන කාරණෙ විණ්ණවරිතත්තා මග්ගපඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති. වොචරිතාති විචරිතා. සද්ධා නිවිට්ඨා හොති ඔකජ්ජනසද්ධා පතිට්ඨිතා හොති. මත්තසො නිජ්ඣානං බමන්තීති මත්තාය ඔලොකනං බමන්ති. සද්ධාමත්තන්ති සද්ධායෙව, ඉතරං තස්සෙව වෙච්චනං.

ඉති ඉමෙසු අප්පමාදෙන කරණීයෙසු පුග්ගලෙසු නයො පටිවිද්ධමග්ගඵලා සෙබො. තෙසු අනුලොමසෙනාසනං සෙවමානා කල්‍යාණමිත්තෙ භජමානා ඉන්ද්‍රියානි සමන්තානායමානා අනුපුබ්බෙන අරහත්තං ගණ්හන්ති. තස්මා තෙසං යථාධීනොව පාළිඅත්ථො. අවසානෙ පන ද්වෙ සොතාපත්තිමග්ගසමඬගිනො. තෙහි තස්ස මග්ගස්ස අනුලොමසෙනාසනං සෙවිතං, කල්‍යාණමිත්තා භජිතා, ඉන්ද්‍රියානි සමන්තානීතානි. උපරි පන තිණ්ණං මග්ගානං අත්ථාය සෙවමානා භජමානා සමන්තානායමානා අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති අයමෙත්ථ පාළිඅත්ථො.

විතණ්ඩවාදී පන ඉමමෙව පාළිං ගහෙත්වා – “ලොකුත්තරමග්ගො න එකච්චිත්තක්ඛණිකො, බහුවිත්තක්ඛණිකො”ති වදති. සො චත්තබ්බො – “යදි අඤ්ඤෙන විත්තෙන සෙනාසනං පටිසෙවති, අඤ්ඤෙන කල්‍යාණමිත්තෙ භජති, අඤ්ඤෙන ඉන්ද්‍රියානි සමන්තානෙනි, අඤ්ඤං මග්ගචිත්තන්ති සන්ධාය ත්වං ‘න එකච්චිත්තක්ඛණිකො මග්ගො, බහුවිත්තක්ඛණිකො’ති වදසී, එවං සන්තෙ සෙනාසනං සෙවමානො නීලොභාසං පබ්බතං පස්සති, වනං පස්සති, මිගපක්ඛිනං සද්දං සුණාති, පුප්ඵඵලානං ගන්ධං ඝායති, පානීයං පිවන්තො රසං සායති,

නිසිදන්තො නිපජ්ජන්තො එස්සං ඵ්ඝති. එවං තෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඬගීපි
ලොකුත්තරධම්මසමඬගීයෙව හවිස්සති. සචෙ පනෙතං සම්පට්ච්ඡපි, සත්ථාරා සද්ධිං
පටිවිරුජ්ඣපි. සත්ථාරා හි පඤ්චවිඤ්ඤාණකායා එකන්තං අබ්‍යාකතාව චුත්තා,
තංසමඬගීස්ස කුසලාකුසලං පටික්ඛිත්තං, ලොකුත්තරමග්ගො ව එකන්තකුසලො.
තස්මා පජ්ඣෙතං වාද්’න්ති පඤ්ඤපෙතබ්බො. සචෙ පඤ්ඤත්තිං න උපගච්ඡති,
“ගච්ඡ පාතොව විහාරං පටිසිත්වා යාගුං පිවාහී”ති උය්‍යාපෙතබ්බො.

183. නාහං, භික්ඛවෙ, ආදිකෙනෙවාති අහං, භික්ඛවෙ, පයමමෙව මණ්ඩුකස්ස
උජ්ජන්තවා ගමනං විය අඤ්ඤාරාධනං අරහත්තෙ පතිට්ඨානං න වදාමි.
අනුපුබ්බසික්ඛාති කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං. පරතො පදද්වයෙපි එසෙව නයො.
සද්ධාජාතොති ඔකජ්ජනියසද්ධාය ජාතසද්ධො. උපසඬකමතීති ගරුතං සමීපං
ගච්ඡති. පයිරුපාසතීති සන්තිකෙ නිසිදති. ධාරෙතීති සාධුකං කත්වා ධාරෙති. ඡන්දො
ජායතීති කත්තුකමානාකුසලච්ඡන්දො ජායති. උස්සහතීති වීරියං කරොති. තුලෙතීති
අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තුලයති. තුලයිත්වා පදහතීති එවං තීරණවිපස්සනාය
තුලයන්තො මග්ගපධානං පදහති. පහිත්තොති පෙසිතවිත්තො. කායෙන චෙව
පරමසච්චන්ති නාමකායෙන නිබ්බානසච්චං සච්ඡිකරොති. පඤ්ඤාය වාති
නාමකායසම්පයුත්තාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිවිජ්ඣති පස්සති.

ඉදානි යස්මා තෙ සත්ථු ආගමනං සුත්වා පච්චුග්ගමනමත්තමිපි න අකංසු, තස්මා
තෙසං වරියං ගරහන්තො සාපි නාම, භික්ඛවෙ, සද්ධා නාහොසිතිආදිමාහ. තත්ථ
ක්ඛිදුරෙවිමෙති කිත්තකං දුරෙ යානෙ. යොජනසතමිපි යොජනසහස්සමිපි
අපක්කන්තාති වත්තුං වට්ටති, න පන කිඤ්චි ආහ. චතුප්පදං වෙය්‍යාකරණන්ති
චතුසච්චබ්බියාකරණං සන්ධාය චුත්තං.

184. යස්සුද්දිට්ඨස්සාති යස්ස උද්දිට්ඨස්ස. යොපි සො, භික්ඛවෙ, සත්ථාති
බාහිරකසත්ථාරං දස්සෙති. එවරුපීති එවංජාතිකා. පණොපණවියාති පණවියා ව
ඔපණවියා ව. න උපෙතීති න හොති. කයවික්කයකාලෙ විය අග්ගච්චිඨනභාපනං න
හොතීති අත්ථො. අයං ගොණො කිං අග්ගති, වීසති අග්ගතීති හණන්තො පණති
නාම. න වීසති අග්ගති, දස අග්ගතීති හණන්තො ඔපණති නාම. ඉදං
පටිසෙධෙන්තො ආහ “පණොපණවියා න උපෙතී”ති. ඉදානි තං පණොපණවියං
දස්සෙතුං එවඤ්ච නො අස්ස, අථ නං කරෙය්‍යාම, න ව නො එවමස්ස, න නං
කරෙය්‍යාමාති ආහ.

ක්ඛං පන, භික්ඛවෙති, භික්ඛවෙ, යං තථාගතො සබ්බසො ආමිසෙහි විසංසට්ඨො
විහරති, එවං විසංසට්ඨස්ස සත්ථුනො එවරුපා පණොපණවියා කිං යුජ්ජිස්සති?
පරියොගාභිය වත්තතොති පරියොගාහිත්වා උක්ඛිපිත්වා ගහෙත්වා වත්තන්තස්ස.
අයමනුධම්මොති අයං සභාවො. ජානාති හගවා, නාහං ජානාමීති හගවා
එකාසනභොජනෙ ආනිසංසං ජානාති, අහං න ජානාමීති මයි සද්ධාය දිවසස්ස තයො
වාරෙ භොජනං පහාය එකාසනභොජනං භුඤ්ජති. රුළුහනීයන්ති රොහනීයං.
ඔපවන්තන්ති සිනෙහවන්තං. කාමං තචො වාති ඉමිනා චතුරඬගවීරියං දස්සෙති.

එත්ථ හි තවො එකං අභිගං, න්හාරු එකං, අට්ඨි එකං, මංසලොභිතං එකන්ති එවං
වතුරභිගසමන්තාගතං චිරියං අධිට්ඨන්තිවා අරහත්තං අප්පත්වා න චූට්ඨහිස්සාමීති
එවං පටිපජ්ජතීති දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. දෙසනං පන භගවා
නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරිබ්බාජකවග්ගො

1. තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

185. එවං මෙ සුතන්ති තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තං. තත්ථ එකපුණ්ඩරිකෙති
පුණ්ඩරිකො චූච්චති සෙනම්බරුක්ඛො, සො තස්මිං ආරාමෙ එකො පුණ්ඩරිකො
අත්ථිති එකපුණ්ඩරිකො. එතදභොසීති තත්ථ පටිසිතුකාමතාය අභොසි. චිරස්සං
ඛො, භන්තෙති පකතියා ආගතපුබ්බතං උපාදාය. ධම්මස්ස වානුධම්මන්ති ඉධ
සබ්බඤ්ඤාඤාණං ධම්මො නාම, මහාජනස්ස ඛ්‍යාකරණං අනුධම්මො නාම.
සෙසං ජීවකසුත්තෙ (ම. නි. 2.51 ආදයො) චුත්තනයමෙව. න මෙ තෙති
අනුඤ්ඤාය යත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපති. “සබ්බඤ්ඤා සබ්බදස්සාවි අපරිසෙසං
ඤාණදස්සනං පටිජානාති” ති හි ඉදං අනුජානිතබ්බං සියා, – “චරතො ව
මෙ...පෙ.... පච්චුපට්ඨිති” ත්ති ඉදං පන නානුජානිතබ්බං. සබ්බඤ්ඤාඤාණෙන
හි ආවජ්ජිත්වා පජානාති. තස්මා අනුඤ්ඤාය යත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපන්නො
එවමාහ.

186. ආසවානං ඛයාති එත්ථ සකිං ඛිණානං ආසවානං පුන ඛෙපෙනබ්බාහාවා
යාවදෙවාති න චුත්තං. පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන චෙත්ථ භගවා අතීතජානනගුණං
දස්සෙති, දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන පච්චුප්පන්නජානනගුණං, ආසවක්ඛයඤාණෙන
ලොකුත්තරගුණන්ති. ඉති ඉමාහි තිහි විජ්ජාහි සකලචූද්ධගුණෙ සංඛිපිත්වා කට්ඨෙසි.

ගිහිසංයොජනන්ති ගිහිබන්ධනං ගිහිපරික්ඛාරෙසු නිකන්ති. නත්ථි ඛො වච්ජාති
ගිහිසංයොජනං අප්පභාය දුක්ඛස්සන්තකරො නාම නත්ථි. යෙපි හි
සන්තතිමහාමත්තො උග්ගසෙනො සෙට්ඨිපුත්තො විතසොකදාරකොති ගිහිලිඬිගෙ
ධීතාව අරහත්තං පත්තා, තෙපි මග්ගෙන සබ්බසඬ්ඛාරෙසු නිකන්ති. සුක්ඛාපෙත්වා
පත්තා. තං පත්වා පන න තෙන ලිඬිගෙන අට්ඨංසු, ගිහිලිඬිගං නාමෙතං හීනං,
උත්තමගුණං ධාරෙතුං න සක්කොති. තස්මා තත්ථ ධීතො අරහත්තං පත්වා
තංදිවසමෙව පබ්බජති වා පරිනිබ්බාති වා. භූමදෙවතා පන තිට්ඨන්ති. කස්මා?
නිලියනොකාසස්ස අත්ථිතාය. සෙසකාමභවෙ මනුස්සෙසු සොනාපන්නාදයො
තයො තිට්ඨන්ති, කාමාවචරදෙවෙසු සොනාපන්නා සකදාගාමීතො ව,

අනාගාමීඛිණාසවා පනෙන්ථ න තිට්ඨන්ති. කස්මා? තඤ්ඤි යානං ලලිතජනස්ස ආවාසො, තත්ථී තත්ථ තෙසං පටිවෙකාරහං පටිච්ඡන්තට්ඨානඤ්ච. ඉති තත්ථ ඛිණාසවො පරිනිබ්බාති, අනාගාමී චචිත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බන්තති. කාමාවචරදෙවතො උපරි පන චත්තාරොපි අරියා තිට්ඨන්ති.

සොපාසි කම්මවාදීති සොපි කම්මවාදී අහොසි, කිරියම්පි න පටිබාහිත්ථ. තඤ්ඤි එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ අත්තානංයෙව ගහෙන්වා කථෙති. තදා කිර මහාසත්තො පාසණ්ඩපරිග්ගණ්හනත්ථං පබ්බජිතො තස්සපි පාසණ්ඩස්ස නිප්ඵලභාවං ජානිත්වා වීරියං න භාපෙසි, කිරියවාදී හුත්වා සග්ගෙ නිබ්බන්තති. තස්මා එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

තෙවිජ්ජචච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අග්ගිච්ච්ඡසුත්තවණ්ණනා

187. එවං මෙ සුතන්ති අග්ගිච්ච්ඡසුත්තං. තත්ථ න ඛො අහන්ති පයමචාරෙ නාහං සස්සතදිට්ඨිකොති වදන්ති, දුතියෙ නාහං උච්ඡෙදදිට්ඨිකොති. එවං අත්තානන්තිකාදිවසෙන සබ්බචාරෙසු පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. හොති ච න ච හොතීති අයං පනෙන්ථ එකච්චසස්සතවාදො. නෙව හොති න න හොතීති අයං අමරාවික්ඛෙපොති වෙදිතබ්බො.

189. සදුක්ඛන්ති කිලෙසදුක්ඛෙන වෙව විපාකදුක්ඛෙන ච සදුක්ඛං. සවිසාතන්ති තෙසංයෙව ද්විත්තං වසෙන සඋපසාතකං. සඋපායාසන්ති තෙසංයෙව වසෙන සඋපායාසං. සපරිලාහන්ති තෙසංයෙව වසෙන සපරිලාහං.

කිඤ්චි දිට්ඨිගතන්ති කාචි එකා දිට්ඨිපි රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා ගහිතා අත්ථීති පුච්ඡති. අපනීතන්ති නිහටං අපවිද්ධං. දිට්ඨන්ති පඤ්ඤාය දිට්ඨං. තස්මාති යස්මා පඤ්චන්තං බන්ධානං උදයවයං අද්දස, තස්මා. සබ්බමඤ්ඤිතානන්ති සබ්බෙසං තිණ්ණම්පි තණ්හාදිට්ඨිමානමඤ්ඤිතානං. මථිතානන්ති තෙසංයෙව වෙවචනං. ඉදානි තානි විහජිත්වා දස්සෙන්නො සබ්බඅභංකාර-මමංකාර-මානානුසයානන්ති ආහ. එත්ථ හි අභංකාරො දිට්ඨි, මමංකාරො තණ්හා, මානානුසයො මානො. අනුපාදා විමුක්තොති චතුහි උපාදානෙහි කඤ්චි ධම්මං අනුපාදිසිත්වා විමුක්තො.

190. න උපෙතීති න යුජ්ජති. එත්ථ ච “න උපපජ්ජති”ති ඉදං අනුජානිතබ්බං සියා. යස්මා පන එවං චුත්තෙ සො පරිබ්බාජකො උච්ඡෙදං ගණ්හෙය්‍යා, උපපජ්ජතීති පන සස්සතමෙව, උපපජ්ජති ච න ච උපපජ්ජතීති එකච්චසස්සතං, නෙව උපපජ්ජති න න උපපජ්ජතීති අමරාවික්ඛෙපං, තස්මා භගවා – “අයං අප්පනිට්ඨො අනාලම්බො හොතු, සුඛපවෙසනට්ඨානං මා ලභතු”ති අනනුඤ්ඤාය යත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපි. අලන්ති සමත්ථං පරියත්තං. ධම්මොති පච්චයාකාරධම්මො.

අඤ්ඤාත්‍රයොගෙනාති අඤ්ඤත්ථ පයොගෙන. අඤ්ඤත්‍රාවරියකෙනාති පච්චයාකාරං අජානන්තානං අඤ්ඤෙසං ආවරියානං සන්තිකෙ වසන්තෙන.

191. තෙන හි වච්ඡාති යස්මා ත්වං සම්මොහමාපාදින්නි වදසී, තස්මා තංයෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡස්සාමි. අනාභාරො නිබ්බුතොති අප්පච්චයො නිබ්බුතො.

192. යෙන රූපෙනාති යෙන රූපෙන සත්තසඬ්ඛාතං තථාගතං රූපීති පඤ්ඤාපෙය්‍යා. ගම්භිරොති ගුණගම්භිරො. අප්පමෙය්‍යාති පමාණං ගණ්හිතුං න සක්කුණෙය්‍යා. දුප්පරියොගාළ්භොති දුඛගාභො දුප්පානො. සෙය්‍යථාපි මහාසමුද්දොති යථා මහාසමුද්දො ගම්භිරො අප්පමෙය්‍යා දුප්පානො, එවමෙව බිණාසවොපි. තං ආරබ්භ උපපජ්ජතිතීආදි සබ්බං න යුජ්ජති. කථං? යථා පරිනිබ්බුතං අග්ගිං ආරබ්භ පුරත්ථිමං දිසං ගතොතිආදි සබ්බං න යුජ්ජති, එවං.

අනිච්චතාති අනිච්චතාය. සාරෙ පතිට්ඨිතන්ති ලොකුත්තරධම්මසාරෙ පතිට්ඨිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අග්ගිවච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

193. එවං මෙ සුතන්ති මහාවච්ඡසුත්තං. තත්ථ සහකරීති සද්ධිංවාදො, ඛන්ධං මයා තුම්භෙහි සද්ධිං කථිතපුබ්බන්ති කථං සාරෙති මෙත්තිං සට්ඨෙති. පුරිමානි හි ද්වෙ සුත්තානි එතස්සෙව කථිතානි, සංයුත්තකෙ අබ්‍යාකතසංයුත්තං (සං. නි. 4.416 ආදයො) නාම එතස්සෙව කථිතං – “කිං නු ඛො, භො ගොතම, සස්සතො ලොකො ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤන්ති අබ්‍යාකතමෙත”න්ති එවං එකුත්තරනිකායෙපි ඉමිතා සද්ධිං කථිතං අත්ථියෙව. තස්මා එවමාහ. සම්මාසම්බුද්ධොපි තස්ස ආගතාගතස්ස සඬ්ඛහං කත්වා ඔකාසමකාසියෙව. කස්මා? අයඤ්ඤි සස්සතදිට්ඨිකො, සස්සතදිට්ඨිකා ව සීසං ලද්ධිං න විස්සජ්ජෙත්ති, වසාතෙලමක්ඛිතපිලොතිකා විය විරෙන සුජ්ඣන්ති. පස්සති ව භගවා – “අයං පරිබ්බාජකො කාලෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ ලද්ධිං විස්සජ්ජෙත්වා මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ඡ අභිඤ්ඤායො සච්ඡිකත්වා අභිඤ්ඤාතසාවකො භවිස්සති”ති. තස්මා තස්ස ආගතාගතස්ස සඬ්ඛහං කත්වා ඔකාසමකාසියෙව. ඉදං පනස්ස පච්ඡිමගමනං. සො හි ඉමස්මිං සුත්තෙ තරණං වා භොතු අතරණං වා, යට්ඨිං ඔතරිත්වා උදකෙ පතමානො විය සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමිති සන්තිට්ඨානං කත්වා ආගතො. තස්මා ධම්මදෙසනං යාවන්තො සාධු මෙ භවං ගොතමොතිආදිමාහ. තස්ස භගවා මූලවසෙන සංඛිත්තදෙසනං, කම්මපථවසෙන විත්ථාරදෙසනං දෙසෙසි. මූලවසෙන වෙත්ථ අතිසංඛිත්තා දෙසනා, කම්මපථවසෙන සංඛිත්තා විත්ථාරසදිසා. බුද්ධානං පන නිජ්ජරියායෙන විත්ථාරදෙසනා නාම නත්ථි. චතුර්විසතිසමන්තපට්ඨානමපි හි සත්තපකරණෙ අභිධම්මපිටකෙ ව සබ්බං.

සංඛිත්තමෙව. තස්මා මූලවසෙනාපි කම්මපථවසෙනාපි සංඛිත්තමෙව දෙසෙසිති
වෙදිතබ්බො.

194. තත්ථ පාණාතිපාතා වෙරමණි කුසලන්තිආදීසු පටිපාටියා සත්තධම්මා
කාමාවචරා, අනභිජ්ඣාදයො තයො චතුභූමිකාපි වට්ටන්ති.

යතො බො, වච්ඡ, භික්ඛුනොති කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා චුත්තං, යථා පන
ජීවකසුත්තෙ ච වඬිකීසුත්තෙ ච, එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ ච අත්තානමෙව සන්ධායෙන
භගවතා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බො.

195. අත්ථි පනාති කිං පුච්ඡාමිති පුච්ඡති? අයං කිරස්ස ලද්ධි – “තස්මිං තස්මිං
සාසනෙ සත්ථාව අරහා භොති, සාවකො පන අරහත්තං පත්තුං සමත්ථො නත්ථි.
සමණො ච ගොතමො ‘යතො බො, වච්ඡ, භික්ඛුනො’ති එකං භික්ඛුං කථෙන්නො
විය කථෙති, අත්ථි නු බො සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකො අරහත්තප්පත්තො”ති.
එතමත්ථං පුච්ඡස්සාමිති පුච්ඡති. තත්ථ තිට්ඨතුති භවං තාව ගොතමො තිට්ඨතු,
භවඤ්චි ලොකෙ පාකටො අරහාති අත්ථො. තස්මිං ඛ්‍යාකතෙ උත්තරි
භික්ඛුන්තිආදීනං වසෙන පඤ්භං පුච්ඡී, භගවාපිස්ස ඛ්‍යාකාසි.

196. ආරාධකොති සම්පාදකො පරිපූරකො.

197. සෙබ්බාය විජ්ජාය පත්තබ්බන්ති හෙට්ඨිමඵලත්තයං පත්තබ්බං. තං සබ්බං
මයා අනුප්පත්තන්ති වදති. විතණ්ඩවාදී පනාහ – “කතමෙ ධම්මා සෙක්ඛා?
චත්තාරො මග්ගා අපරියාපන්නා හෙට්ඨිමානි ච තිණි සාමඤ්ඤඵලානි”ති (ධ. ස.
1023) වචනතො අරහත්තමග්ගොපි අනෙත පත්තොයෙව. ඵලං පන අපත්තං, තස්ස
පත්තියා උත්තරි යොගං කථාපෙතිති. සො එවං සඤ්ඤාපෙතබ්බො –

“යො වෙ කිලෙසානි පහාය පඤ්ච,
පරිපුණ්ණසෙබ්බො අපරිහානධම්මො;
වෙතොවසිප්පත්තො සමාහිතින්ද්‍රියො,
ස වෙ ඨිතත්තොති නරො පච්චවති”ති. (අ. නි. 4.5);

අනාගාමිපුග්ගලො හි එකන්තපරිපුණ්ණසෙබ්බො. තං සන්ධාය “සෙබ්බාය විජ්ජාය
පත්තබ්බං”න්ති ආහ. මග්ගස්ස පන එකචිත්තක්ඛණිකත්තා තත්ථ ඨිතස්ස පුච්ඡා
නාම නත්ථි. ඉමිනා සුත්තෙන මග්ගොපි බහුවිත්තක්ඛණිකො භොතුති වෙ. එතං න
බුද්ධවචනං, චුත්තගාථාය ච අත්ථො විරුජ්ඣති. තස්මා අනාගාමිඵලෙ යත්වා
අරහත්තමග්ගස්ස විපස්සනං කථාපෙතිති වෙදිතබ්බො. යස්මා පනස්ස න කෙවලං
සුද්ධඅරහත්තස්සෙව උපනිස්සයො, ඡන්තමිපි අභිඤ්ඤානං උපනිස්සයො අත්ථි,
තස්මා භගවා – “එවමයං සමථෙ කම්මං කත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙස්සති,
විපස්සනාය කම්මං කත්වා අරහත්තං පාපුණ්සිස්සති. එවං ඡළභිඤ්ඤො මහාසාවකො
භවිස්සති”ති විපස්සනාමත්තං අකථෙත්වා සමථවිපස්සනා ආචික්ඛි.

198. සති සතිආයතනෙහි සති සතිකාරණෙ. කිඤ්චේත්ථ කාරණං? අභිඤ්ඤා වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං වා අවසානෙ පන අරහත්තං වා කාරණං අරහත්තස්ස විපස්සනා වාහි වෙදිතබ්බං.

200. පරිච්ඡේණො මෙ භගවාහි සත්ත හි සෙඛා භගවත්තං පරිවරන්ති නාම, ඛිණාසවෙන භගවා පරිච්ඡේණො හොති. ඉති සඬ්ඛෙපෙන අරහත්තං බ්‍යාකරොත්තො ථෙරො ඵවමාහ. තෙ පන හික්ඛු තමත්ථං න ජානිංසු, අජානන්තාව තස්ස වචනං සම්පට්ඨිත්වා. භගවතො ආරොවෙසුං. දෙවතාහි තෙසං ගුණානං ලාභී දෙවතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාහි.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දීඝනබ්බසුත්තවණ්ණනා

201. ඵවං මෙ සුතන්ති දීඝනබ්බසුත්තං. තත්ථ සුකරබ්බායන්ති සුකරබ්බාහි ඵවංනාමකෙ ලෙණෙ. කස්සපබ්බද්ධකාලෙ කිර තං ලෙණං එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ පට්ඨියා වඩ්ඪමානාය අන්තොභූමිගතං ජාතං. අථෙකදිවසං එකො සුකරො තස්ස ඡදනපරියන්තසම්පෙ පංසුං බණ්. දෙවෙ වුට්ටෙ පංසුධොතො ඡදනපරියන්තො පාකටො අහොසි. එකො වනවරකො දිස්වා – “පුබ්බෙ සීලවන්තෙහි පරිභුත්තලෙණෙන භවිතබ්බං, පටිජග්ගිස්සාමි න”න්ති සමන්තතො පංසුං අපනෙත්වා ලෙණං සොධෙත්වා කුට්ටපරික්ඛෙපං කත්වා ද්වාරවාතපානං යොජෙත්වා සුපරිනිට්ඨිත-සුධාකම්මචිත්තකම්මරජතපට්ටසදිසාය වාලුකාය සන්ථතපරිවෙණං ලෙණං කත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤාපෙත්වා භගවතො වසන්තථාය අදාසි. ලෙණං ගම්භිරං අහොසි ඔතරිත්වා අභිරුහිතබ්බං. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

දීඝනබ්බාහි තස්ස පරිබ්බාජකස්ස නාමං. උපසඬ්ඛිකම්හි කස්මා උපසඬ්ඛිකම්? සො කිර ථෙරෙ අඩ්ඪමාසපබ්බජිතෙ වින්තෙසි – “මය්හං මාතුලො අඤ්ඤං පාසණ්ඩං ගන්ත්වා න චිරං තිට්ඨති, ඉදාහි පනස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගතස්ස අඩ්ඪමාසො ජාතො. පවත්තිම්පිස්ස න සුණාමි, ඔජවන්තං නු ඛො සාසනං, ජානිස්සාමි න”න්ති ගන්තුකාමො ජාතො. තස්මා උපසඬ්ඛිකම්. එකමන්තං යිතොති තස්මිං කිර සමයෙ ථෙරො භගවත්තං බීජයමානො යිතො හොති, පරිබ්බාජකො මාතුලෙ හිරොත්තජ්ජෙන යිතකොව පඤ්භං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං “එකමන්තං යිතො”ති.

සබ්බං මෙ නක්ඛමතීති සබ්බා මෙ උපපත්තියො නක්ඛමන්ති, පටිසන්ධියො නක්ඛමන්තිති අධිජ්ජායෙන වදති. එත්තාවතානෙන “උච්ඡේදවාදොභමස්මි”ති දීපිතං හොති. භගවා පනස්ස අධිජ්ජායං මුඤ්චිත්වා අක්ඛරෙ තාව දොසං දස්සෙත්තො යාපි ඛො තෙතිආදිමාහ. තත්ථ එසාපි තෙ දිට්ඨි නක්ඛමතීති එසාපි තෙ පයමං රුච්චිත්වා බ්‍යාපෙත්වා ගහිතදිට්ඨි නක්ඛමතීති. එසා වෙ මෙ, හො ගොතම,

දිට්ඨි බමෙය්‍යාති මය්හඤ්ඤි සබ්බං නක්ඛමතීති දිට්ඨි, තස්ස මය්හං යා එසා සබ්බං මෙ නක්ඛමතීති දිට්ඨි, එසා මෙ බමෙය්‍යා. යං තං “සබ්බං මෙ නක්ඛමතී”ති චූත්තං, තම්පිස්ස තාදිසමෙව. යථා සබ්බගහණෙන ගතිතාපි අයං දිට්ඨි බමති, එවමෙවං තම්පි බමෙය්‍යා. එවං අත්තනො වාදෙ ආරොපිතං දොසං ඤාත්වා තං පරිහරාමීති සඤ්ඤාය වදති, අත්තනො පනස්ස “එසා දිට්ඨි න මෙ බමතී”ති ආපජ්ජති. යස්ස පනෙසා න බමති න රුච්චති, තස්සායං තාය දිට්ඨියා සබ්බං මෙ න බමතීති දිට්ඨි රුචිතං. තෙන හි දිට්ඨිඅක්ඛමෙන අරුචිතෙන භවිතබ්බත්ති සබ්බං බමතීති රුච්චතිති ආපජ්ජති. න පනෙස තං සම්පට්චිජ්ජති, කෙවලං තස්සාපි උච්ඡෙදදිට්ඨියා උච්ඡෙදමෙව ගණ්හාති. තෙනාහ භගවා අතො බො තෙ, අග්ගිචෙස්සන,...පෙ.... අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තීති. තත්ථ අතොති පජ්ජනකෙසු නිස්සක්කං, යෙ පජ්ජන්ති, තෙහි යෙ නප්පජ්ජන්තිති චූච්චියන්ති, තෙව බහුතරාති අත්ථො. බහු හි බහුතරාති එත්ථ භික්ඛාරො නිපාතමත්තං, බහු බහුතරාති අත්ථො. පරතො තනු හි තනුතරාති පදෙපි එසෙව නයො. යෙ එවමාහංසුති යෙ එවං වදන්ති. තඤ්චෙව දිට්ඨිං නප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තීති මූලදස්සනං නප්පජ්ජන්ති, අපරදස්සනං උපාදියන්ති.

එත්ථ ව සස්සනං ගහෙත්වා තම්පි අප්පභාය උච්ඡෙදං වා එකච්චසස්සනං වා ගහෙතුං න සක්කා, උච්ඡෙදමිපි ගහෙත්වා තං අප්පභාය සස්සනං වා එකච්චසස්සනං වා න සක්කා ගහෙතුං, එකච්චසස්සනම්පි ගහෙත්වා තං අප්පභාය සස්සනං වා උච්ඡෙදං වා න සක්කා ගහෙතුං. මූලසස්සනං පන අප්පභාය අඤ්ඤං සස්සනමෙව සක්කා ගහෙතුං. කථං? එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ “රූපං සස්සන”න්ති ගහෙත්වා අපරස්මිං සමයෙ “න සුද්ධරූපමෙව සස්සනං, වෙදනාපි සස්සනා, විඤ්ඤාණම්පි සස්සන”න්ති ගණ්හාති. උච්ඡෙදෙපි එකච්චසස්සනෙපි එසෙව නයො. යථා ව ඛන්ධෙසු, එවං ආයතනෙසුපි යොජෙතබ්බං. ඉදං සන්ධාය චූත්තං – “තඤ්චෙව දිට්ඨිං නප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්ති”ති.

දුතියවාරෙ අතොති අප්පජ්ජනකෙසු නිස්සක්කං, යෙ නප්පජ්ජන්ති, තෙහි, යෙ පජ්ජන්තිති චූච්චියන්ති, තෙව තනුතරා අප්පතරාති අත්ථො. තඤ්චෙව දිට්ඨිං පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං න උපාදියන්තීති තඤ්ච මූලදස්සනං පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාඤ්ච දස්සනං න ගණ්හන්ති. කථං? එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ “රූපං සස්සන”න්ති ගහෙත්වා අපරස්මිං සමයෙ තත්ථ ආදීනවං දිස්වා “ඔළාරිකමෙන මය්හං දස්සන”න්ති පජ්ජති “න කෙවලඤ්ච රූපං සස්සනන්ති දස්සනමෙව ඔළාරිකං, වෙදනාපි සස්සනා...පෙ.... විඤ්ඤාණම්පි සස්සනන්ති දස්සනං ඔළාරිකමෙවා”ති විස්සජ්ජෙති. උච්ඡෙදෙපි එකච්චසස්සනෙපි එසෙව නයො. යථා ව ඛන්ධෙසු, එවං ආයතනෙසුපි යොජෙතබ්බං. එවං තඤ්ච මූලදස්සනං පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාඤ්ච දස්සනං න ගණ්හන්ති.

සන්තග්ගිචෙස්සනාති කස්මා ආරහි? අයං උච්ඡෙදලද්ධිකො අත්තනො ලද්ධිං නිගුහති, තස්සා පන ලද්ධියා වණ්ණෙන චූච්චමානෙ අත්තනො ලද්ධිං පාතුකරිස්සතීති තිස්සො ලද්ධියො එකතො දස්සෙත්වා විහජ්තුං ඉමං දෙසනං ආරහි.

සාරාගාය සන්නිකෙතිආදීසු රාගවසෙන වට්ටෙ රජ්ජනස්ස ආසන්නා
 තණ්හාදිට්ඨිසංයොජනෙන වට්ටසංයොජනස්ස සන්නිකෙ. අභිනන්දනායාති
 තණ්හාදිට්ඨිවසෙනෙව ගිලිත්වා පරියාදියනස්ස ගහණස්ස ව ආසන්නාති අත්ථො.
 අසාරාගාය සන්නිකෙතිආදීසු වට්ටෙ අරජ්ජනස්ස ආසන්නාතිආදිනා නයෙන
 අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ව සස්සතදස්සනං අප්පසාවජ්ජං දන්ධවිරාගං, උච්ඡෙදදස්සනං
 මහාසාවජ්ජං බිජ්ජවිරාගං. කථං? සස්සතවාදී හි ඉධලොකං පරලොකඤ්ච අත්ථීති
 ජානාති, සුකතදුක්කටානං එලං අත්ථීති ජානාති, කුසලං කරොති, අකුසලං
 කරොත්තො භායති, වට්ටං අස්සාදෙති, අභිනන්දති. බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා
 සම්මුඛිභූතො සීසං ලද්ධිං ජහිතුං න සක්කොති. තස්මා තං සස්සතදස්සනං
 අප්පසාවජ්ජං දන්ධවිරාගන්ති වුච්චති. උච්ඡෙදවාදී පන ඉධලොකපරලොකං අත්ථීති
 ජානාති, සුකතදුක්කටානං එලං අත්ථීති ජානාති, කුසලං න කරොති, අකුසලං
 කරොත්තො න භායති, වට්ටං න අස්සාදෙති, නාභිනන්දති, බුද්ධානං වා
 බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛිභාවෙ සීසං දස්සනං පජහති. පාරමිසො පුරෙතුං
 සක්කොත්තො බුද්ධො භුත්වා, අසක්කොත්තො අභිනිභාරං කත්වා සාවකො භුත්වා
 පරිනිබ්බායති. තස්මා උච්ඡෙදදස්සනං මහාසාවජ්ජං බිජ්ජවිරාගන්ති වුච්චති.

202. සො පන පරිබ්බාජකො එතමත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා – “මය්හං දස්සනං
 සංවණ්ණෙති පසංසති, අද්ධා මෙ සුන්දරං දස්සනං” ත්ති සල්ලක්ඛෙත්වා
 උක්කංසෙති මෙ භවන්තිආදිමාහ.

ඉදානි යස්මා අයං පරිබ්බාජකො කඤ්ජියෙනෙව තිත්තකාලාබු,
 උච්ඡෙදදස්සනෙනෙව පූරිතො, සො යථා කඤ්ජියං අප්පභාය න සක්කා ලාබුමිහි
 තෙලථාණිකාදීනි පක්ඛිපිතුං, පක්ඛිත්තානිපි න ගණ්හාති, එවමෙවං තං ලද්ධිං
 අප්පභාය අහබ්බො මග්ගඵලානං ලාභාය, තස්මා ලද්ධිං ජහාපනත්ථං
 තත්ත්වභවෙස්සනාතිආදි ආරද්ධං. විග්ගහොති කලහො. එවමෙතාසං දිට්ඨිතං පහානං
 හොතීති එවං විග්ගහාදිආදීනවං දිස්වා තාසං දිට්ඨිතං පහානං හොති. සො හි
 පරිබ්බාජකො “කිං මෙ ඉමිනා විග්ගහාදිනා” ති තං උච්ඡෙදදස්සනං පජහති.

205. අථස්ස භගවා වම්මකඤ්ජියෙ ලාබුමිහි සජ්ජිථාණිකාදීනි පක්ඛිපන්තො විය
 හදයෙ අමනොසධං පුරෙස්සාමීති විපස්සනං ආවික්ඛන්තො අයං බො පන,
 අග්ගිවෙස්සන, කායොතිආදිමාහ. තස්සත්ථො වම්මිකසුත්තෙ වුත්තො.
 අනිච්චතොතිආදීනිපි හෙට්ඨා විත්ථාරිතානෙව. යො කායස්මිං කායජන්දොති යා
 කායස්මිං තණ්හා. ස්නෙහොති තණ්හාස්නෙහොව. කායන්වයනාති
 කායානුගමනභාවො, කායං අනුගච්ඡනකකිලෙසොති අත්ථො.

එවං රූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි අරූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්තො
 තිස්සො බොතිආදිමාහ. පුන තාසංයෙව වෙදනානං අසම්මිස්සභාවං දස්සෙත්තො
 යස්මිං, අග්ගිවෙස්සන, සමයෙතිආදිමාහ. තත්ත්වං සඬ්ඛෙපත්ථො – යස්මිං සමයෙ

සුබාදීප්පු එකං වෙදනං වෙදයති, තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤා වෙදනා අත්තනො වාරං වා ඔකාසං වා ඔලොකයමානා නිසින්තා නාම නත්ථී, අප්ථං ඛො අනුප්පන්නාව හොන්ති හින්තඋදකපුප්ඵලා විය ව අන්තරහිතා වා. සුබාපි ඛොතිආදි තාසං වෙදනානං වුණ්ණවිවුණ්ණභාවදස්සනත්ථං වුත්තං.

න කෙනවි සංවදනීති තස්සතං ගහෙත්වා ‘සස්සතවාදී අහ’න්ති උච්ඡෙදවාදිනාපි සද්ධිං න සංවදති, තමෙව ගහෙත්වා ‘සස්සතවාදී අහ’න්ති එකච්චසස්සතවාදිනා සද්ධිං න විවදති. එවං තයොපි වාදා පරිවත්තෙත්වා යොජෙතබ්බො. යඤ්ච ලොකෙ වුත්තන්ති යං ලොකෙ කථිතං වොහරිතං, තෙන වොහරති අපරාමසන්නො කිඤ්චි ධම්මං පරාමාසග්ගාහෙන අග්ගණ්හන්නො. වුත්තම්පි වෙතං –

“යො හොති හික්ඛු අරහං කතාවි,
බ්ණාසවො අන්තිමදෙහධාරී;
අහං වදාමිතිපි සො වදෙය්‍ය,
මමං වදන්තිතිපි සො වදෙය්‍ය;
ලොකෙ සමඤ්ඤං කුසලො විදිත්වා,
වොහාරමත්තෙන සො වොහරෙය්‍යා”ති. (සං. නි. 1.25);

අපරම්පි වුත්තං – “ඉමා ඛො චිත්ත ලොකසමඤ්ඤා ලොකනිරුත්තියො ලොකවොහාරා ලොකපඤ්ඤත්තියො, යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමස”න්ති (දී. නි. 1.440).

206. අභිඤ්ඤාපහානමාහාති සස්සතාදීප්පු තෙසං තෙසං ධම්මානං සස්සතං අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා සස්සතස්ස පහානමාහ, උච්ඡෙදං, එකච්චසස්සතං අභිඤ්ඤාය එකච්චසස්සතස්ස පහානං වදති. රූපං අභිඤ්ඤාය රූපස්ස පහානං වදතීතිආදිනා නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පට්ඨඤ්චික්ඛතොති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිති අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුද්ධෙහි ආසවෙහි අග්ගහෙත්වාච චිත්තං විමුච්චි. එත්තාවතා වෙස පරස්ස වඩ්ඪිතං හත්තං භුඤ්ජිත්වා බුද්ධං විනොදෙන්තො විය පරස්ස ආරද්ධාය ධම්මදෙසනාය ඤාණං පෙසෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තඤ්චෙව පත්තො, සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස ව මත්ථකං, සොළස ව පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා යිතො. දීඝනංඛො පන සොතාපත්තිඵලං පත්වා සරණෙසු පතිට්ඨිතො.

භගවා පන ඉමං දෙසනං සූරියෙ ධරමානෙයෙව නිට්ඨාපෙත්වා ගිජ්ඣකුටා ඔරුය්හ වෙළවනං ගන්ත්වා සාවකසන්නිපාතමකාසී, චතුරඨගසමන්තාගතො සන්නිපාතො අහොසී. තත්ත්වානි අභිගානි – මාසනක්ඛන්තෙන යුත්තො පුණ්ණමඋපොසථදිවසො, කෙනවි අනාමන්තිතානි හුත්වා අත්තනොයෙව ධම්මතාය සන්නිපතිතානි අභිසන්තෙලසානි හික්ඛුසතානි, තෙසු එකොපි පුට්ඨ්ථනො වා සොතාපන්න-සකදාගාමී-අනාගාමී-සුක්ඛවිපස්සක-අරහත්තෙසු වා අඤ්ඤතරො

නත්ථී, සබ්බෙ ඡලහිඤ්ඤාව, එකොපි චෙත්ථ සත්ථකෙන කෙසෙ ඡින්දිත්වා පබ්බජිතො නාම නත්ථී, සබ්බෙ එහිහික්ඛුනොයෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

දීඝනඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා

207. එවං මෙ සුතන්ති මාගණ්ඩියසුත්තං. තත්ථ අග්‍යාගාරෙති අග්ගිහොමසාලයං. තිණසන්ථාරකෙති ද්වෙ මාගණ්ඩියා මාතුලො ව භාගිනෙයොයා ව. තෙසු මාතුලො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො, භාගිනෙයොයාපි සඋපනිස්සයො නචිරස්සෙව පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සති. අප්පස්ස භගවා උපනිස්සයං දිස්වා රමණීයං දෙවගබ්භසදිසං ගන්ධකුට්ඨං පහාය තත්ථ ඡාරිකතිණකවචරාදීහි උක්ඛාපෙ අග්‍යාගාරෙ තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤාපෙත්වා පරසඨගහකරණත්ථං කතිපාහං වසිත්ථ. තං සන්ධායෙතං චුත්තං. තෙනුපසඨකමීති න කෙවලං තංදිවසමෙව, යස්මා පන තං අග්‍යාගාරං ගාමුපවාලෙ දාරකදාරිකාහි ඔකිණ්ණං අවිචිත්තං, තස්මා භගවා නිච්චකාලම්පි දිවසභාගං තස්මිං ව්‍යාසණ්ඨෙවීතිනාමෙත්වා සායං වාසත්ථාය තත්ථ උපගච්ඡති.

අද්දසා බො...පෙ.... තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤත්තන්ති භගවා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු තිණසන්ථාරකං සඨසරිත්වා සඤ්ඤාණං කත්වා ගච්ඡති, තංදිවසං පන පඤ්ඤාපෙත්වාව අගමාසි. කස්මා? තදා හි පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙත්වාව අද්දස – “අජ්ජ මාගණ්ඩියො ඉධාගන්ත්වා ඉමං තිණසන්ථාරකං දිස්වා භාරද්වාපෙන සද්ධිං තිණසන්ථාරකං ආරබ්භ කථාසල්ලාපං කරිස්සති, අථාහං ආගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, සො ධම්මං සුත්වා මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සති. පරෙසං සඨගහකරණත්ථමෙව හි මයා පාරමියො පූරිතා” ති තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤාපෙත්වාව අගමාසි.

සමණසෙය්‍යානුරූපං මඤ්ඤති ඉමං තිණසන්ථාරකං “සමණස්ස අනුච්ඡවිකා සෙය්‍යා” ති මඤ්ඤාමි. න ව අසඤ්ඤතසමණස්ස නිචුත්ථට්ඨානමෙතං. තථාහෙත්ථ හත්ථෙන ආකඨ්ඨිතට්ඨානං වා පාදෙන ආකඨ්ඨිතට්ඨානං වා සීසෙන පහට්ඨානං වා න පඤ්ඤායති, අනාකුලො අනාකිණ්ණො අහින්තො ඡෙකෙන චිත්තකාරෙන තූලිකාය පරිච්ඡින්දිත්වා පඤ්ඤත්තො විය. සඤ්ඤතසමණස්ස වසිතට්ඨානං, කස්ස හො වසිතට්ඨානන්ති පුච්ඡති. භූතභූතොති හතවඨ්ඨිතො මරියාදකාරකස්ස. කස්මා එවමාහ? ඡසු ද්වාලෙසු වඨ්ඨිපඤ්ඤාපනලද්ධිකත්තා. අයඤ්ඤි තස්ස ලද්ධි – වක්ඛු වූහෙතඛ්ඛං වඨ්ඨෙතඛ්ඛං, අදිට්ඨං දක්ඛිතඛ්ඛං, දිට්ඨං සමතික්කමිතඛ්ඛං. සොතං වූහෙතඛ්ඛං වඨ්ඨෙතඛ්ඛං, අසුතං සොතඛ්ඛං, සුතං සමතික්කමිතඛ්ඛං. සානං වූහෙතඛ්ඛං වඨ්ඨෙතඛ්ඛං, අසායිතං සායිතඛ්ඛං, සායිතං සමතික්කමිතඛ්ඛං. ජිව්හා වූහෙතඛ්ඛං වඨ්ඨෙතඛ්ඛං, අස්සායිතං සායිතඛ්ඛං, සායිතං සමතික්කමිතඛ්ඛං.

කායො බුහෙතඛිබ්බො වච්චෙතඛිබ්බො, අච්චිට්ඨං චුඡිතඛිබ්බං, චුට්ඨං සමතික්කමිතඛිබ්බං.
මනො බුහෙතඛිබ්බො වච්චෙතඛිබ්බො, අවිඤ්ඤාතං විජානිතඛිබ්බං, විඤ්ඤාතං
සමතික්කමිතඛිබ්බං. එවං සො ඡසු ද්වාරෙසු වච්චීං පඤ්ඤපෙති. භගවා පන –

“එක්ඛුනා සංවරො සාධු, සාධු සොනෙන සංවරො;
සානෙන සංවරො සාධු, සාධු ජීව්හාය සංවරො.

කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති” ති. (ධ. ප. 360-361) –

ඡසු ද්වාරෙසු සංවරං පඤ්ඤපෙති. තස්මා සො “වච්චීහතො සමණො ගොතමො
මරියාදකාරකො” ති මඤ්ඤමානො “භූතභුතො” ති ආභ.

අරියෙ ඤායෙ ධම්මෙ කුසලෙති පරිසුද්ධෙ කාරණධම්මෙ අනවජ්ජෙ. ඉමිනා කිං
දස්සෙති? එවරුපස්ස නාම උග්ගතස්ස පඤ්ඤාතස්ස යසස්සිතො උපරි වාවං
භාසමානෙන වීමංසිත්වා උපධාරෙත්වා මුඛෙ ආරක්ඛං යපෙත්වා භාසිතඛිබ්බො
හොති. තස්මා මා සහසා අභාසි, මුඛෙ ආරක්ඛං යපෙහීති දස්සෙති. එවඤ්ඤි නො
සුත්තෙ ඔවරතීති යස්මා අමභාකං සුත්තෙ එවං ආගච්ඡති, න මයං.
මුඛාරුළුභිච්ඡාමත්තං වදාම, සුත්තෙ ව නාම ආගතං වදමානා කස්ස භායෙය්‍යාම,
තස්මා සම්මුඛාපි නං වදෙය්‍යාමාති අත්ථො. අජ්ජොස්සුක්කොති මම රක්ඛනත්ථාය
අනුස්සුක්කො අවාචටො හුත්වාති අත්ථො. චුත්තොව නං වදෙය්‍යාති මයා චුත්තොව
හුත්වා අපුච්ඡිතොව කථං සමුට්ඨාපෙත්වා අමිබ්ජම්බුආදීති ගහෙත්වා විය
අපුරයමානො මයා කථිතනියාමෙන භවං භාරද්වාජො වදෙය්‍ය, වදස්සුති අත්ථො.

208. අස්සොසි බොති සත්ථා ආලොකං වච්චෙත්වා දිබ්බවක්ඛුනා මාගණ්ඩියං
තත්ථ ආගතං අද්දස, ද්විත්තං ඡනානං භාසමානානං දිබ්බසොනෙන සද්දම්පි
අස්සොසි. පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති එලසමාපත්තියා වුට්ඨිතො. සංවිග්ගොති
පිතිසංවෙගෙන සංවිග්ගො වලිතො කම්පිතො. තස්ස කිර එතදහොසි – “නෙව
මාගණ්ඩියෙන සමණස්ස ගොතමස්ස ආරොචිතං, න මයා. අම්හෙ මුඤ්චිත්වා
අඤ්ඤො එත්ථ තතියොපි නත්ථී, සුතො භවිස්සති අමභාකං සද්දො තිබ්බසොනෙන
පුරිසෙනා” ති. අථස්ස අබ්භන්තරෙ පිති උජ්ජජ්ජිත්වා නවනචුතිලොමකූපසහස්සාති
උද්ධග්ගාති අකාසි. තෙන චුත්තං “සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො” ති. අථ බො
මාගණ්ඩියො පරිබ්බාජකොති පරිබ්බාජකස්ස පහින්තමුඛං විය ඛිජං පරිපාකගතං
ඤාණං, තස්මා සන්තිසීදිතුං අසක්කොන්තො ආභිණ්ඩමානො පුන සත්ථු සන්තිකං
ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. තං දස්සෙතුං “අථ බො මාගණ්ඩියො” තිආදි චුත්තං.

209. සත්ථා – “එවං කිර ත්වං, මාගණ්ඩිය, මං අවවා” ති අවත්වාච වක්ඛුං බො,
මාගණ්ඩියාති පරිබ්බාජකස්ස ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ වසනට්ඨානට්ඨෙත රූපං
වක්ඛුස්ස ආරාමොති වක්ඛු රූපාරාමං. රූපෙ රතන්ති රූපරතං. රූපෙන වක්ඛු

ආමොදිතං පමොදිතන්ති රූපසමුදිතං. දන්තන්ති නිබ්බිසෙවනං. ගුත්තන්ති ගොපිතං. රක්ඛිතන්ති යපිතරක්ඛං. සංවුතන්ති පිහිතං. සංවරායාති පිධානත්ථාය.

210. පරිවාරිතපුබ්බොති අභිරමිතපුබ්බො. රූපපරිලාභන්ති රූපං ආරබ්භ උප්පජ්ජනපරිලාභං. ඉමස්ස පන තෙ, මාගණ්ඩිය, කිමස්ස වචනියන්ති ඉමස්ස රූපං පරිග්ගණ්භිත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස බිණාසවස්ස තයා කිං වචනං වත්තබ්බං අස්ස, වුඩ්ඪිහතො මරියාදකාරකොති ඉදං වත්තබ්බං, න වත්තබ්බන්ති පුච්ඡති. න කිඤ්චි, හො ගොතමාති, හො ගොතම, කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො.

211. ඉදානි යස්මා තයා පඤ්චක්ඛන්තො පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස බිණාසවස්ස කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි, අහඤ්ච පඤ්චක්ඛන්තො පරිග්ගහෙත්වා සබ්බඤ්ඤාතං පත්තො, තස්මා අහමිපි තෙ න කිඤ්චි වත්තබ්බොති දස්සෙතුං අහං බො පනාතිආදිමාහ. තස්ස මය්හං මාගණ්ඩියාති ගිහිකාලෙ අත්තනො සම්පත්තිං දස්සෙන්නො ආහ. තත්ථ වස්සිකොතිආදියු යත්ථ සුඛං හොති වස්සකාලෙ වසිතුං, අයං වස්සිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – වස්සං වාසො වස්සං, වස්සං අරහතීති වස්සිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ වස්සිකො පාසාදො නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචො,
ද්වාරවාතපානාතිපිස්ස නාතිතනුති නාතිබ්භුති,
භූමත්ථරණපච්චත්ථරණබජ්ජහොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ටන්ති.
හෙමන්තිකෙ ථම්මාපි හිත්තියොපි නිවා හොන්ති, ද්වාරවාතපානාති තනුකානි
සුබ්බමච්ඡිද්දානි. උණ්හපවෙසනත්ථාය හිත්තිනියුහානි නිහරියන්ති.
භූමත්ථරණපච්චත්ථරණනිවාසනපාරූපනානි පනෙත්ථ උණ්හවීරියානි කම්බලාදීනි
වට්ටන්ති. බජ්ජහොජ්ජං සිනිද්ධං කටුකසන්නිස්සිතඤ්ච. ගිම්හිකෙ ථම්මාපි
හිත්තියොපි උච්චා හොන්ති. ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බ්භුති විපුලජාලානි
භවන්ති. භූමත්ථරණාදීනි දුකුලමයානි වට්ටන්ති, බජ්ජහොජ්ජානි
මධුරරසසීතවීරියානි. වාතපානසම්පෙසු වෙත්ථ නව වාටියො යපෙත්වා උදකස්ස
පුරෙත්වා නීලුප්පලාදිහි සඤ්ජාදෙන්ති. තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි
කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

බොධිසත්තස්ස පන අට්ඨසතසුචණ්ණසංථෙ ව රජතසංථෙ ව ගන්ධොදකස්ස
පුරෙත්වා නීලුප්පලගච්ඡකෙ කත්වා සයනං පරිවාරෙත්වා යපයිංසු. මහන්තෙසු
ලොහකටාහෙසු ගන්ධකලලං පුරෙත්වා නීලුප්පලපදුමපුණ්ඩරිකානි රොපෙත්වා
උතුග්ගහණත්ථාය තත්ථ තත්ථ යපෙසුං. සූරියරස්මිහි පුප්ඵානි පුප්ඵන්ති. නානාවිධා
හමරගණා පාසාදං පවිසිත්වා පුප්ඵෙසු රසං ගණ්හන්තා විචරන්ති. පාසාදො
අතිසුගන්ධො හොති. යමකහිත්තියා අත්තරෙ ලොහනාලිං යපෙත්වා
නවභූමිකපාසාදස්ස උපරි ආකාසධිගණෙ රතනමණ්ඩපමත්ථකෙ සුබ්බමච්ඡිද්දකං
ජාලං බද්ධං අහොසි. එකස්මිං යානෙ සුක්ඛමහිංසවම්මං පසාරෙති. බොධිසත්තස්ස
උදකකීළනවෙලාය මහිංසවම්මෙ පාසාණගුලෙ බිපන්ති, මෙසථනිතසද්දො විය

හොති. හෙට්ඨා යන්තං පරිවත්තෙන්ති, උදකං අභිරුහිත්වා ඡාලමත්ථකෙ පතති,
වස්සපතනසලිලං විය හොති. තදා බොධිසත්තො නිලපටං නිවාසෙති, නිලපටං
පාරුපති, නිලපසාධනං පසාධෙති. පරිවාරාපිස්ස වත්තාලීසනාටකසහස්සානි
නිලවත්ථාහරණානෙව නිලවිලෙපනානි හුත්වා මහාපුරිසං පරිවාරෙත්වා
රතනමණ්ඩපං ගච්ඡන්ති. දිවසභාගං උදකකීළං කීළන්තො සිතලං උතුසුඛං
අනුභොති.

පාසාදස්ස චතුසු දිසාසු වත්තාරො සරා හොන්ති. දිවාකාලෙ
නානාවණ්ණසකුණගණා පාචිනසරතො වුට්ඨාය විරවමානා පාසාදමත්ථකෙන
පච්ඡිමසරං ගච්ඡන්ති. පච්ඡිමසරතො වුට්ඨාය පාචිනසරං, උත්තරසරතො
දක්ඛිණසරං, දක්ඛිණසරතො උත්තරසරං ගච්ඡන්ති, අත්තරවස්සසමයො විය
හොති. හෙමන්තිකපාසාදො පන පඤ්චභූමිකො අහොසි, වස්සිකපාසාදො
සත්තභූමිකො.

නිජ්ජුරිසෙහිති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලඤ්චෙත්ථ තුරියානෙව නිජ්ජුරිසානි,
සබ්බට්ඨානානිපි නිජ්ජුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව,
න්භාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව. රාජා කිර – “තථාරූපං
ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඬ්ඛා උප්පජ්ජති, සා මෙ
පුත්තස්ස මා අහොසි” ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව යපෙසි. තාය රතියා
රමමානොති ඉදං චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතීං සන්ධාය වුත්තං.

212. ගහපති වා ගහපතිපුත්තො වානි එත්ථ යස්මා ඛත්තියානං
සෙතච්ඡත්තස්මිංයෙව පත්ථනා හොති, මහා ච නෙසං පපඤ්චො, බ්‍රාහ්මණා
මන්තෙහි අතිත්තා මන්තෙ ගවෙසන්තා විවරන්ති, ගහපතිනො පන
මුද්දාගණනමත්තං උග්ගහිතකාලතො පට්ඨාය සම්පත්තිංයෙව අනුභවන්ති, තස්මා
ඛත්තියබ්‍රාහ්මණො අග්ගහෙත්වා “ගහපති වා ගහපතිපුත්තො වා” ති ආහ.
ආවට්ටෙය්‍යාති මානුසකකාමහෙතු ආවට්ටො භවෙය්‍යාති අත්ථො.
අභික්කන්තතරාති විසිට්ඨතරා. පණ්ණිතතරාති අතප්පකතරා. වුත්තමිපි චෙතං –

“කුසග්ගෙනුදකමාදාය, සමුද්දෙ උදකං මිනෙ;
එවං මානුසකා කාමා, දිබ්බකාමාන සන්තිකෙ” ති. (ජා. 2.21.389) –

සමධිගස්භ තිට්ඨතීති දිබ්බසුඛං ගණ්හිත්වා තතො විසිට්ඨතරා හුත්වා තිට්ඨති.

ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බං – ගහපතිස්ස පඤ්චහි කාමගුණෙහි
සමඬ්ඛිභූතකාලො විය බොධිසත්තස්ස තීසු පාසාදෙසු
වත්තාලීසහස්සඉත්ථිමජ්ඣෙ මොදනකාලො, තස්ස සුවරිතං පුරෙත්වා සග්ගෙ
නිබ්බත්තකාලො විය බොධිසත්තස්ස අභිනික්ඛමනං කත්වා බොධිපල්ලඬ්ඛකෙ
සබ්බඤ්ඤතං පටිවිද්ධකාලො, තස්ස නන්දනවනෙ සම්පත්තිං අනුභවනකාලො විය
තථාගතස්ස චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා විතිවත්තනකාලො, තස්ස

මානුෂකානං පඤ්චන්තං කාමගුණානං අපත්ථනකාලො විය තථාගතස්ස
චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා චිතිනාමෙන්තස්ස භීතජනසුඛස්ස
අපත්ථනකාලොති.

213. සුඛිති පයමං දුක්ඛිතො පච්ඡා සුඛිතො අස්ස. සෙරීති පයමං
වෙජ්ජදුතියකො පච්ඡා සෙරී එකකො භවෙය්‍යා. සයංවසීති පයමං වෙජ්ජස්ස වසෙ
වත්තමානො වෙජ්ජෙන නිසීදාති වුත්තෙ නිසීදි, නිපජ්ජාති වුත්තෙ නිපජ්ජී, භුඤ්ජාති
වුත්තෙ භුඤ්ජී, පිචාති වුත්තෙ පිචි, පච්ඡා සයංවසී ජාතො. යෙන කාමං ගමොති
පයමං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං ගන්තුං නාලත්ථ, පච්ඡා රොගෙ වූපසන්තෙ වනදස්සන-
ගිරිදස්සන-පබ්බතදස්සනාදීසුපි යෙනකාමං ගමො ජාතො, යත්ථ යත්ථෙව ගන්තුං
ඉච්ඡති, තත්ථ තත්ථෙව ගච්ඡෙය්‍යා.

එත්ථාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං - පුරිසස්ස කුට්ඨිකාලො විය හි බොධිසත්තස්ස
අගාරමජ්ඣෙකෙ වසනකාලො, අභිගාරකපල්ලං විය එකං කාමචත්ථු, ද්වෙ කපල්ලානි
විය ද්වෙ වත්ථුනි, සක්කස්ස පන දෙවරඤ්ඤො අභිසන්තෙය්‍යකොට්ඨානි
අභිගාරකපල්ලානි විය අභිසන්තියනාටකකොට්ඨෙයො, නබ්බෙති වණ්ණුබානි තච්ඡෙත්ථා
අභිගාරකපල්ලෙ පරිතාපනං විය වත්ථුපට්ඨෙවනං, හෙසජ්ජං ආගම්ම
අරොගකාලො විය කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා නික්ඛම්ම
බුද්ධභූතකාලෙ චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා චිතිවත්තනකාලො, අඤ්ඤං
කුට්ඨිපුරිසං දිස්වා අපත්ථනකාලො විය තාය රතියා චිතිනාමෙන්තස්ස භීතජනරතියා
අපත්ථනකාලොති.

214. උපහතින්ද්‍රියොති කිම්රකුට්ඨෙත නාම උපහතකායජ්ජසාදො.
උපහතින්ද්‍රියාති උපහතපඤ්ඤින්ද්‍රියා. තෙ යථා සො උපහතකායින්ද්‍රියො කුට්ඨි
දුක්ඛසම්ඵස්සස්මිංයෙව අග්ගිස්මිං සුඛමිති විපරිතසඤ්ඤං පච්චලත්ථ, එවං
පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස උපහතත්තා දුක්ඛසම්ඵස්සෙස්වෙව කාමෙසු සුඛමිති විපරිතසඤ්ඤං
පච්චලත්ථු.

215. අසුචිතරාති වෙචාතිආදීසු පකතියාව තානි අසුචිති ව දුග්ගන්ධානි ව පුතිනි
ව, ඉදානි පන අසුචිතරාති වෙච දුග්ගන්ධතරානි ව පුතිතරානි ව භොන්ති. කාචීති
තස්ස හි පරිතාපෙන්තස්ස ව කණ්ඩුවන්තස්ස ව පාණකා අන්තො පච්ඡන්ති,
දුට්ඨලොභිතදුට්ඨපුබ්බා පග්ගරන්ති. එවමස්ස කාචි අස්සාදමත්තා භොති.

ආරොග්‍යපරමාති ගාථාය යෙ කෙචි ධනලාභා වා යසලාභා වා පුත්තලාභා වා
අත්ථී, ආරොග්‍යං තෙසං පරමං උත්තමං, නත්ථී තතො උත්තරිතරො ලාභොති,
ආරොග්‍යපරමා ලාභා. යංකිඤ්චි ඤානසුඛං වා මග්ගසුඛං වා ඵලසුඛං වා අත්ථී,
නිබ්බානං තත්ථ පරමං, නත්ථී තතො උත්තරිතරං සුඛන්ති නිබ්බානං පරමං සුඛං.
අට්ඨඨගිකො මග්ගානන්ති පුබ්බභාගමග්ගානං පුබ්බභාගමනෙනෙව අමතගාමීනං
අට්ඨඨගිකො බෙමො, නත්ථී තතො බෙමතරො අඤ්ඤො මග්ගො. අථ වා බෙමං
අමතගාමීනන්ති එත්ථ බෙමන්තිපි අමතන්තිපි නිබ්බානස්සෙව නාමං. යාවතා

පුටුසමණබ්‍රාහ්මණා පරප්පවාදා බෙමගාමිනො ච අමතගාමිනො චාති ලද්ධිවසෙන ගතිනා, සබ්බෙසං තෙසං බෙමඅමතගාමීනං මග්ගානං අට්ඨංගිකො පරමො උත්තමොති අයමෙත්ථ අත්ථො.

216. ආවරියපාවරියානන්ති ආවරියානඤ්චෙව ආවරියාවරියානඤ්ච. සමෙතීති එකනාළියා මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය සදිසං හොති නින්තානාකරණං. අනොමජ්ජනීති පාණිං හෙට්ඨා ඔතාරෙන්තො මජ්ජනී – “ඉදං තං, හො ගොතම, ආරොග්‍යං, ඉදං තං නිබ්බාන”න්ති කාලෙන සීසං කාලෙන උරං පරිමජ්ජන්තො එවමාහ.

217. ඡෙකන්ති සම්පන්නං. සාහුලීවීරෙනාති කාළකෙහි එළකලොමෙහි කතපුලවීරෙන. සඬිකාරවොළකෙනාතිපි වදන්ති. වාවං නිච්ඡාරෙය්‍යාති කාලෙන දසාය කාලෙන අන්තෙ කාලෙන මජ්ඣෙ පරිමජ්ජන්තො නිච්ඡාරෙය්‍ය, වදෙය්‍යාති අත්ථො. පුබ්බකෙහෙසාති පුබ්බකෙහි එසා. විපස්සීපි හි භගවා...පෙ.... කස්සපොපි භගවා චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසින්තො ඉමං ගාථං අහාසි, “අත්ථනිස්සිතගාථා”ති මහාජනො උග්ගණ්හි. සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ අපරභාගෙ පරිබ්බාජකානං අන්තරං පට්ඨා. තෙ පොත්ථකගතං කත්වා පදද්වයමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිංසු. තෙනාහ – සා එතරහි අනුපුබ්බෙන පුටුජ්ජනගාථාති.

218. රොගොව භූතොති රොගභූතො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අරියං චක්ඛුන්ති පරිසුද්ධං විපස්සනාඤාණඤ්චෙව මග්ගඤාණඤ්ච. පහොතීති සමත්ථො. හෙසජ්ජං කරෙය්‍යාති උද්ධංවීරෙවනං අධොවීරෙවනං අඤ්ජනඤ්චාති හෙසජ්ජං කරෙය්‍ය.

219. න චක්ඛුති උප්පාදෙය්‍යාති යස්ස හි අන්තරා පිත්තසෙම්භාදිපලිවෙයෙන චක්ඛුපසාදො උපහතො හොති, සො ඡෙකං වෙජ්ජං ආගම්ම සප්පායහෙසජ්ජං සෙවන්තො චක්ඛුති උප්පාදෙති නාම. ජච්චන්ධස්ස පන මාතුකුච්ඡියංයෙව විනට්ඨාති, තස්මා සො න ලහති. තෙන චුත්තං “න චක්ඛුති උප්පාදෙය්‍යා”ති.

220. දුතියවාරෙ ජච්චන්ධොති ජාතකාලතො පට්ඨාය පිත්තාදිපලිවෙයෙන අන්ධො. අමුස්මීන්ති තස්මිං පුබ්බෙ චුත්තෙ. අමිත්තතොපි දහෙය්‍යාති අමිත්තො මෙ අයන්ති එවං අමිත්තතො යපෙය්‍ය. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉමිනා විත්තෙනාති වට්ටෙ අනුගතවිත්තෙන. තස්ස මෙ උපාදානපච්චයාති එකසන්ධි ද්විසඬ්ඛෙපො පච්චයාකාරො කථිතො, වට්ටං විභාවිතං.

221. ධම්මානුධම්මන්ති ධම්මස්ස අනුධම්මං අනුවඡවිකං පටිපදං. ඉමෙ රොගා ගණ්ඨා සල්ලාති පඤ්චක්ඛන්ධෙ දස්සෙති. උපාදානනිරොධාති විවට්ටං දස්සෙන්තො ආහ. සෙසං සබ්බන්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සන්දකසුත්තවණ්ණනා

223. එවං මෙ සුතන්ති සන්දකසුත්තං. තත්ථ පිලක්ඛගුහායන්ති තස්සා ගුහාය ද්වාරෙ පිලක්ඛරුක්ඛො අහොසි, තස්මා පිලක්ඛගුහාත්ථෙව සඬ්ඛං ගතා. පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති විවෙකතො වුට්ඨිතො. දෙවකතසොඛිහොති වස්සොදකෙනෙව තින්නට්ඨානෙ ජාතො මහාඋදකරහදො. ගුහාදස්සනායාති එත්ථ ගුහාති පංසුගුහා. සා උන්නමෙ උදකමුත්තට්ඨානෙ අහොසි, එකතො උමඬ්ඨං කත්වා බාණුකෙ ව පංසුඤ්ච නීහරිත්වා අන්තො ථම්මෙ උස්සාපෙත්වා මත්ථකෙ පදරච්ඡන්තගෙහසඬ්ඛෙපෙන කතා, තත්ථ තෙ පරිබ්බාජකා වසන්ති. සා වස්සානෙ උදකපුණ්ණා තිට්ඨති, නිදාසෙ තත්ථ වසන්ති. තං සන්ධාය “ගුහාදස්සනායා”ති ආහ. විහාරදස්සනත්ථඤ්චි අනමතග්ගියං පච්චවෙක්ඛිත්වා සමුද්දපබ්බතදස්සනත්ථං වාපි ගන්තුං වට්ටති.

උන්නාදිනියාති උච්චං නදමානාය. එවං නදමානාය වස්සා උද්ධඬ්ඨගමනවසෙන උච්චො, දිසාසු පත්ථට්ටවසෙන මහාසද්දොති උච්චාසද්දමහාසද්දො, තාය උච්චාසද්දමහාසද්දාය. තෙසං පරිබ්බාජකානං පාතොව උට්ඨාය කත්තබ්බං නාම චෙතියවත්තං වා බොධිවත්තං වා ආවරියුපජ්ඣායවත්තං වා යොනිසොමනසිකාරො වා නත්ථී. තෙන තෙ පාතොව උට්ඨාය බාලාතපෙ නිසින්නා, සායං වා කථාය එසුකත්ථාය සන්නිපතිතා “ඉමස්ස හත්ථො සොහණො ඉමස්ස පාදො”ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාදාදිනි වා ආරබ්භ ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාවණ්ණො වා අඤ්ඤං වා කාමස්සාදහවස්සාදාදිවත්ථුං ආරබ්භ කථං පට්ඨපෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජකථාදිඅනෙකවිධං තිරච්ඡානකථං කථෙත්ති. සා හි අනියානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා කථාති තිරච්ඡානකථා. තත්ථ රාජානං ආරබ්භ “මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවංමහානුභාවො”තිආදිනා නයෙන පවත්තා කථා රාජකථා. එස නයො චොරකථාදීසු.

තෙසු “අසුකො රාජා අභිරුපො දස්සනියො”තිආදිනා නයෙන ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති. “සොපි නාම එවං මහානුභාවො බියං ගතො”ති එවං පවත්තා පන කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. චොරෙසුපි “මූලදෙවො එවංමහානුභාවො, මෙඝමාලො එවංමහානුභාවො”ති තෙසං කම්මං පටිච්ච අහො සුරාති ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා. යුද්ධෙපි භාරතයුද්ධාදීසු “අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො”ති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා. “තෙපි නාම බියං ගතා”ති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කථා කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපිව අන්තාදීසු “එවං වණ්ණවත්තං ගන්ධවත්තං රසවත්තං එස්සසම්පන්නං බාදිම්භ භුඤ්ජිම්භ පිච්චිහ පරිභුඤ්ජිම්භා”ති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා – “පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදිසම්පන්නං අන්තං පානං වත්ථං සයනං මාලං ගන්ධං සීලවත්තානං අදම්භ, චෙතියෙ පූජං අකරිම්භා”ති කථෙතුං වට්ටති.

ඤාතිකථාදීසුපි “අම්භාකං ඤාතකා සුරා සමත්ථා”ති වා “පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්‍රෙහි යානෙහි චරිමිහා”ති වා අස්සාදවසෙන චත්තුං න වට්ඨති, සාත්ථකං පන කත්වා “තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා”ති වා “පුබ්බෙ මයං එවරුපා උපාහනා සඬ්ඝස්ස අදම්භා”ති වා කථෙතබ්බා. ගාමකථාපි සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුහික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා “අසුකගාමවාසීනො සුරා සමත්ථා”ති වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ඨති, සාත්ථකං පන කත්වා සද්ධා පසන්නාති වා ඛයවයං ගතාති වා චත්තුං වට්ඨති. නිගමනගරජනපදකථාසුපි එසෙව නයො. ඉත්ථිකථාපි වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ඨති, සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතාති එවමෙව වට්ඨති. සුරකථාපි නන්දිමිත්තො නාම යොධො සුරො අහොසීති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ඨති, සද්ධො පසන්නො අහොසි ඛයං ගතොති එවමෙව වට්ඨති. විසිඛාකථාපි අසුකා විසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සුරා සමත්ථාති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ඨති, සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතා ඉච්චෙවං වට්ඨති.

කුම්භට්ඨානකථාති කුම්භට්ඨානඋදකතිත්ථකථා වා වුච්චති කුම්භදාසිකථා වා. සාපි “පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා”ති අස්සාදවසෙන න වට්ඨති, සද්ධා පසන්නාතිආදිනා නයෙනෙව වට්ඨති. පුබ්බපෙනකථාති අතීතඤාතිකථා. තත්ථ චත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විනිච්ඡයො.

නානත්තකථාති පුරිමපච්ඡිමකථාවිමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. ලොකක්ඛායිකාති අයං ලොකො කෙන නිමිමිතො, අසුකෙන නාම නිමිමිතො, කාකා සෙනා අට්ඨිනං සෙනත්තා, ඛකා රත්තා ලොභිතස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායතච්ඡිතණ්ඩසල්ලාපකථා.

සමුද්දක්ඛායිකා නාම කස්මා සමුද්දො සාගරො, සාගරදෙවෙන ඛණිතත්තා සාගරො, ඛතො මෙති හත්ථමුද්දාය නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායිකකථා. ඉති භවො, ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං චත්වා පචත්තිතකථා ඉතිභවාභවකථා. එත්ථ ව භවොති සස්සතං, අභවොති උච්ඡේදං. භවොති වඩ්ඪී, අභවොති භානි. භවොති කාමසුඛං, අභවොති අත්තකිලමථො. ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං බාත්තිංසතිරච්ඡානකථා නාම භොති. එවරුපිං තිරච්ඡානකථං කථෙත්තියා නිසින්නො භොති.

තතො සන්දකො පරිබ්බාජකො තෙ පරිබ්බාජකෙ ධිලොකෙත්වා – “ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා අප්පතිස්සා, මයඤ්ච සමණස්ස ගොතමස්ස පාතුභාවතො පට්ඨාය සුරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකුපමා ජාතා, ලාභසක්කාරොපි නො පරිභින්නො. සථෙ පන ඉමං ධානං සමණො ගොතමො ගොතමසාවකො වා ගිහිඋපට්ඨාකොපි වාස්ස ආගච්ඡෙයා, අතිවිය ලජ්ජනීයං භවිස්සති. පරිසදොසො ඛො පන පරිසජෙට්ඨකස්සෙව උපරි ආරොහති”ති ඉතො විතො ව විලොකෙන්නො ථෙරං අද්දස. තෙන වුත්තං අද්දසා ඛො සන්දකො පරිබ්බාජකො...පෙ.... තුණ්හී අහෙසුන්ති.

තත්ථ සංශ්ඨපෙසීති සික්ඛාපෙසි, චජ්ජමස්සා පටිච්ඡාදෙසි. යථා සුට්ඨපිතා හොති, තථා නං යංපෙසි. යථා නාම පරිසමජ්ඣං පච්ඤන්තො පුරිසො චජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං නිවාසනං සංශ්ඨපෙති, පාරුපනං සංශ්ඨපෙති, රජොකිණ්ණට්ඨානං පුඤ්ජති, එවමස්සා චජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං “අප්පසද්දා හොන්තො”ති සික්ඛාපෙන්නො යථා සුට්ඨපිතා හොති, තථා නං යංපෙසීති අත්ථො. අප්පසද්දකාමාති අප්පසද්දං ඉච්ඡන්ති, එකකා නිසීදන්ති, එකකා තිට්ඨන්ති, න ගණසඬගණිකාය යාපෙන්නි. අප්පසද්දවිනීතාති අප්පසද්දෙන නිරවෙන බුද්ධෙන විනීතා. අප්පසද්දස්ස චණ්ණවාදිනොති යං යානං අප්පසද්දං නිස්සද්දං. තස්ස චණ්ණවාදිනො. උපසඬකම්මබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති ඉධාගන්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා.

කස්මා පනෙස ථෙරස්ස උපසඬකමනං පච්චාසිසතීති. අත්තනො වුද්ධිං පත්ථයමානො. පරිබ්බාජකා කිර බුද්ධෙසු වා බුද්ධසාවකෙසු වා අත්තනො සන්තිකං ආගතෙසු – “අජ්ජ අම්භාකං සන්තිකං සමණො ගොතමො ආගතො, සාරිපුත්තො ආගතො, න බො පනෙතෙ යස්ස වා තස්ස වා සන්තිකං ගච්ඡන්ති, පස්සථ අම්භාකං උත්තමභාව”න්ති අත්තනො උපට්ඨාකානං සන්තිකෙ අත්තනං උක්ඛිපන්ති උච්චෙ යානෙ යංපෙන්නි. භගවතොපි උපට්ඨාකෙ ගණ්හිතුං වායමන්ති. තෙ කිර භගවතො උපට්ඨාකෙ දිස්වා එවං වදන්ති – “තුම්භාකං සත්ථා භවං ගොතමොපි ගොතමස්ස සාවකාපි අම්භාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා. තුම්භෙ පන අම්භෙ අක්ඛිති පස්සිතුං න ඉච්ඡථ, සාමීචිකම්මං න කරොථ, කිං වො අම්භෙහි අපරද්ධ”න්ති. අප්පෙකච්චෙ මනුස්සා – “බුද්ධාපි එතෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, කිං අම්භාක”න්ති තතො පට්ඨාය තෙ දිස්වා නජ්ජමජ්ජන්ති. තුණ්හි අහෙසුන්ති සන්දකං පරිවාරෙත්වා නිස්සද්දා නිසීදිංසු.

224. ස්වාගතං භොතො ආනන්දස්සාති සුආගමනං භොතො ආනන්දස්ස. භවත්තෙ හි නො ආගතෙ ආනන්දො හොති, ගතෙ සොකොති දිපෙති. චිරස්සං බොති පියසමුදාවාරවචනමෙතං. ථෙරො පන කාලෙන කාලං පරිබ්බාජකාරාමං වාරිකත්ථාය ගච්ඡතීති පුරිමගමනං ගහෙත්වා එවමාහ. එවඤ්ච පන වත්ථා න මානත්ථද්ධො හුත්වා නිසීදි, අත්තනො පන ආසනා වුට්ඨාය තං ආසනං පජ්චොටෙත්වා ථෙරං ආසනෙන නිමන්තෙන්නො නිසීදතු භවං ආනන්දො, ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තන්ති ආහ.

අත්තරාකථා විජ්ජකතාති නිසීන්තානං වො ආරම්භතො පට්ඨාය යාව මමාගමනං එතස්මිං අත්තරෙ කා නාම කථා විජ්ජකතා, මමාගමනපච්චයා කතමා කථා පරියන්තං න ගතාති පුච්ඡති.

අථ පරිබ්බාජකො “නිරත්ථකකථාව එසා නිස්සාරා වට්ඨසන්තිස්සිතා, න තුම්භාකං පුරතො වත්තබ්බතං අරහතී”ති දිපෙන්නො තිට්ඨතෙසා, හොතිආදිමාහ. නෙසා භොතොති සථෙ භවං සොතුකාමො භවිස්සති, පච්ඡාපෙසා කථා න දුල්ලභා භවිස්සති, අම්භාකං පනිමාය අත්ථො නත්ථී. භොතො පන ආගමනං ලභිත්වා අඤ්ඤදෙව සුකාරණං කථං සොතුකාමම්භාති දිපෙති. තතො ධම්මදෙසනං.

යාවන්නො සාධු වත භවත්තං යෙ වාතිආදිමාහ. තත්ථ ආවරියකෙති ආවරියසමයෙ. අනස්සාසිකානීති අස්සාසවරහිතාති. සසක්කන්ති එකංසත්ථෙ නිපාතො, විඤ්ඤ පුරිසො එකංසෙනෙව න වසෙය්‍යාති අත්ථො. වසන්නො ව නාරාධෙය්‍යාති න සම්පාදෙය්‍ය, න පරිපුරෙය්‍යාති චුත්තං හොති. ඤායං ධම්මං කුසලන්ති කාරණභූතං අනවජ්ජට්ඨෙත කුසලං ධම්මං.

225. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. නත්ථි දින්නන්තිආදීති සාලෙය්‍යකසුත්තෙ (ම. නි. 1.440) චුත්තාති. වාතුමහාභූතිකොති වතුමහාභූතමයො. පථවී පථවීකායන්ති අජිකුත්තිකා පථවීධාතු බාහිරපථවීධාතුං. අනුපෙතීති අනුයාති. අනුපගච්ඡතීති තස්සෙව වෙවචනං, අනුගච්ඡතීති අත්ථො, උභයෙනාපි උපෙති උපගච්ඡතීති දස්සෙති. ආපාදිසුපි එසෙව නයො. ඉන්ද්‍රියානීති මනව්ජට්ඨාති ඉන්ද්‍රියාති ආකාසං පක්ඛන්දන්ති. ආසන්දිපඤ්චමාති නිපන්නමඤ්චෙන පඤ්චමා, මඤ්චො වෙව, වත්තාරො මඤ්චපාදෙ ගහෙත්වා යීතා වත්තාරො පුරිසා වාති අත්ථො. යාවාලාභනාති යාව සුසානා. පදානීති අයං එවං සිලවා අහොසි, එවං දුස්සිලොතිආදිනා නයෙන පවත්තාති ගුණපදාති. සරිරමෙව වා එත්ථ පදානීති අධිජ්ජෙතං. කාපොතකානීති කපොතකවණ්ණාති, පාරාවතපක්ඛවණ්ණානීති අත්ථො.

භස්සන්තාති භස්මන්තා, අයමෙව වා පාළි. ආභුතියොති යං පහෙණකසක්කාරාදිහෙදං දින්නදානං, සබ්බං තං ඡාරිකාවසානමෙව හොති, න තතො පරං ඵලදායකං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. දත්තුපඤ්ඤත්තන්ති දත්තුහි බාලමනුස්සෙහි පඤ්ඤත්තං. ඉදං චුත්තං හොති – බාලෙහි අබුද්ධිහි පඤ්ඤත්තමිදං දානං, න පණ්ඩිතෙහි. බාලා දෙන්ති, පණ්ඩිතා ගණ්හන්තීති දස්සෙති. අත්ථිකවාදන්ති අත්ථි දින්නං දින්නඵලන්ති ඉමං අත්ථිකවාදංයෙව වදන්ති තෙසං තුව්ඡං වචනං මුසාවිලාපො. බාලෙ ව පණ්ඩිතෙ වාති බාලා ව පණ්ඩිතා ව.

අකතෙන මෙ එත්ථ කතන්ති මය්හං අකතෙනෙව සමණකම්මෙන එත්ථ එතස්ස සමයෙ කම්මං කතං නාම හොති, අචුසිතෙනෙව බ්‍රහ්මචරියෙන චුසිතං නාම හොති. එත්ථාති එතස්මිං සමණධම්මෙ. සමසමාති අතිවිය සමා, සමෙන වා ගුණෙන සමා. සාමඤ්ඤං පත්තාති සමානභාවං පත්තා.

226. කරතොතිආදීති අපණ්ණකසුත්තෙ චුත්තාති. තථා නත්ථි හෙතුතිආදීති.

228. වතුත්ථබ්‍රහ්මචරියවාසෙ අකට්ඨාති අකතා. අකට්ඨධාති අකතවිධානා, එවං කරොහීති කෙනවි කාරාපිතා න හොන්තීති අත්ථො. අනිම්මිතාති ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. අනිම්මාතාති අනිම්මාපිතා. කෙවි අනිම්මිතබ්බාති පදං වදන්ති, තං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං සන්දිස්සති. වඤ්ඤාති වඤ්ඤපසුචඤ්ඤාතාලාදයො විය අඵලා, කස්සවි අජනකාති අත්ථො. එතෙන පථවීකායාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. පබ්බතකුටා විය යීතාති කුටට්ඨා. ඊසිකට්ඨායිට්ඨිතාති මුඤ්ජෙ ඊසිකා විය යීතා. තත්‍රායමධිජ්ජායො – යමිදං ජායතීති චුච්චති, තං මුඤ්ජතො ඊසිකා විය

විජ්ජමානමෙව නික්මෙති. ‘‘එසිකට්ඨායිට්ඨිතා’’ තිපි පාඨො, සුනිබාතො එසිකත්ථමිහො නිව්වලො තිට්ඨති, එවං ධීතාති අත්ථො. උභයෙනපි තෙසං විනාසාභාවං දීපෙති. න ඉඤ්ජන්තීති එසිකත්ථමිහො විය ධීතත්තා න වලන්ති. න විපරිණාමෙන්තීති පකතිං න ජහන්ති. න අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තීති අඤ්ඤමඤ්ඤං න උපහනන්ති. නාලන්ති න සමත්ථා.

පථවීකායොතිආදීසු පථවීයෙව පථවීකායො, පථවීසමුහො වා. තත්ථාති තෙසු ජීවසත්තමෙසු කායෙසු. නත්ථි හත්තා වාති හත්තුං වා සාතෙතුං වා සොතුං වා සාවෙතුං වා ජානිතුං වා ජානාපෙතුං වා සමත්ථො නාම නත්ථිති දීපෙති. සත්තන්තංත්වෙව කායානන්ති යථා මුග්ගරාසිආදීසු පහටං සත්ථං මුග්ගරාසිආදීනං අන්තරෙන පවිසති, එවං සත්තන්තං කායානං අන්තරෙන ඡිද්දෙන විවරෙන සත්ථං පවිසති. තත්ථ ‘‘අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමී’’ති කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොතිති දස්සෙති. යොනිපමුඛසතසහස්සානීති පමුඛයොනීනං උත්තමයොනීනං වුද්දසසතසහස්සානි අඤ්ඤානි ව සට්ඨිසතානි අඤ්ඤානි ව ඡසතානි. පඤ්ච ව කම්මුනො සතානීති පඤ්ච කම්මසතානි ව, කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙති. පඤ්ච ව කම්මානි තිණි ව කම්මානීතිආදීසුපි එසෙව නයො. කෙචි පනාහු පඤ්ච කම්මානීති පඤ්චන්ද්‍රියවසෙන හණති. තිණිති කායකම්මාදිවසෙනානි. කම්මෙ ව අඛිඛකම්මෙ වාති එත්ථ පනස්ස කායකම්මඤ්ච වචිකම්මඤ්ච කම්මන්ති ලද්ධි, මනොකම්මං උපඛිඛකම්මන්ති. ද්වට්ඨිපට්ඨපදාති ද්වාසට්ඨි පට්ඨපදාති වදති. ද්වට්ඨන්තරකප්පාති එකස්මිං කප්පෙ වතුසට්ඨි අන්තරකප්පා නාම හොන්ති, අයං පන අඤ්ඤෙ ද්වෙ අජානන්තො එවමාහ. ඡළාභිජාතියො අපණ්ණකසුත්තෙ විත්ථාරිතා.

අට්ඨ පුරිසභූමියොති මන්දභූමි බ්බිඛාභූමි විමංසකභූමි උජුගතභූමි සෙක්ඛභූමි සමණභූමි ජිනභූමි පන්තභූමීති ඉමා අට්ඨ පුරිසභූමියොති වදති. තත්ථ ජාතදිවසතො පට්ඨාය සත්තදිවසෙ සම්බාධට්ඨානතො නික්මන්තත්තා සත්තා මන්දා හොන්ති මොවුහා. අයං මන්දභූමීති වදති. යෙ පන දුග්ගතිතො ආගතා හොන්ති, තෙ අභිණ්භං රොදන්ති වෙව විරවන්ති ව. සුගතිතො ආගතා තං අනුස්සරින්වා අනුස්සරින්වා හසන්ති. අයං බ්බිඛාභූමි නාම. මාතාපිතුනං හත්ථං වා පාදං වා මඤ්චං වා පීයං වා ගහෙත්වා භූමියං පදනික්ඛිපනං විමංසකභූමි නාම. පදසාව ගන්තුං සමත්ථකාලො උජුගතභූමි නාම. සිප්පානං සික්ඛනකාලො සෙක්ඛභූමි නාම. සරා නික්මම්ම පබ්බජනකාලො සමණභූමි නාම. ආවරියං සෙවින්වා ජානනකාලො ජිනභූමි නාම. හික්ඛු ව පන්තකො ජිනො න කිඤ්චි ආහානි එවං අලාභිං සමණං පන්තභූමීති වදති.

එකුනපඤ්ඤාස ආජීවසතෙති එකුනපඤ්ඤාස ආජීවවුත්තිසතානි. පරිබ්බාජකසතෙති පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජසතානි. නාගාවාසසතෙති නාගමණ්ඩලසතානි. වීසෙ ඉන්ද්‍රියසතෙති වීස ඉන්ද්‍රියසතානි. තිංසෙ නිරයසතෙති තිංස නිරයසතානි. රජොධාතුයොති රජඔකිරණට්ඨානානි. හත්ථපිට්ඨිපාදපිට්ඨාදීනි සන්ධාය වදති. සත්ත සඤ්ඤීගබ්භාති ඔට්ඨගොණගද්‍රහඅපපසුම්ගමහිංසෙ සන්ධාය වදති. අසඤ්ඤීගබ්භාති සාලියවගොධුමමුග්ගකඛිගුවරකකුදුසකෙ සන්ධාය වදති.

නිගණ්ඨිගබ්භාති නිගණ්ඨිමිහි ජාතගබ්භා, උච්ඡුචෙඨනාලාදයො සන්ධාය වදති.
සත්ත දෙවාති බහු දෙවා, සො පන සත්තාති වදති. මානුසාපි අනන්තා, සො සත්තාති
වදති. සත්ත පිසාවාති පිසාවා මහන්තා, සත්තාති වදති.

සරාති මහාසරා. කණ්ණමුණ්ඩ-රථකාර-අනොතත්ත-සීහපපාතකුළිර-මුවලින්ද-
කුණාලදහෙ ගහෙත්වා වදති. පවුටාති ගණ්ඨිකා. පපාතාති මහාපපාතා.
පපාතසතාතීති බුද්දකපපාතසතාති. සුපිනාති මහාසුපිනා. සුපිනසතාතීති
බුද්දකසුපිනසතාති. මහාකප්පිනොති මහාකප්පානං. එත්ථ එකමිහා සරා වස්සසතෙ
වස්සසතෙ කුසග්ගෙන එකං උදකබ්බන්දුං නීහරිත්වා නීහරිත්වා සත්තක්ඛන්තුං තමිහි
සරෙ නිරුදකෙ කතෙ එකො මහාකප්පොති වදති. එවරුපානං මහාකප්පානං
චතුරාසීතිසතසහස්සාති ඛෙපෙත්වා බාලා ව පණ්ඨිතා ව දුක්ඛස්සන්තං කරොන්තීති
අයමස්ස ලද්ධි. පණ්ඨිතොපි කිර අන්තරා සුප්ඤ්ඤං න සක්කොති, බාලොපි තතො
උද්ධං න ගච්ඡති.

සීලෙනාති අවෙලකසීලෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනවි. වතෙනාති
තාදිසෙන වතෙන. තපෙනාති තපොකම්මෙන. අපරිපක්කං පරිපාවෙති නාම යො
“අහං පණ්ඨිතො”ති අන්තරා විසුප්ඤ්ඤාති. පරිපක්කං චුස්ස චුස්ස බ්‍යන්ති. කරොති
නාම යො “අහං බාලො”ති චුත්තපරිමාණං කාලං අතික්කමිත්වා යාති. හෙවං
නත්ථීති එවං නත්ථී. තඤ්ඤි උභයමිපි න සක්කා කාතුන්ති දීපෙති. දොණම්තෙති
දොණෙන මිතං විය. සුබදුක්ඛෙති සුබදුක්ඛං. පරියන්තකතෙති චුත්තපරිමාණෙන
කාලෙන කතපරියන්තො. නත්ථී භායනවඩ්ඪිනෙති නත්ථී භායනවඩ්ඪිනාති. න
සංසාරො පණ්ඨිතස්ස භායති, න බාලස්ස වඩ්ඪිතීති අත්ථො. උක්කංසාවකංසෙති
උක්කංසාවකංසා, භාපනවඩ්ඪිනානමෙවෙනං වෙච්චනං. ඉදාති තමත්ථං උපමාය
සාධෙත්තො සෙය්‍යථාපි නාමාතිආදිමාහ. තත්ථ සුත්තගුලෙති වෙදෙත්වා
කතසුත්තගුලං. නිබ්බේදියමානමෙව පලෙතීති පබ්බතෙ වා රුක්ඛග්ගෙ වා යත්වා
බිත්තං සුත්තපමාණෙන නිබ්බේදියමානං ගච්ඡති, සුත්තෙ බීණෙ තත්ථ තිට්ඨති න
ගච්ඡති. එවමෙව චුත්තකාලතො උද්ධං න ගච්ඡතීති දස්සෙති.

229. කිමිදන්ති කිමිදං තව අඤ්ඤාණං, කිං සබ්බඤ්ඤා නාම ත්වන්ති එවං
පුට්ඨො සමානො නියතිවාදෙ පක්ඛිපන්තො සුඤ්ඤං මෙ අභාරන්තිආදිමාහ.

230. අනුස්සවිකො හොතීති අනුස්සවනිස්සිතො හොති. අනුස්සවසව්වොති
සවනං සව්වතො ගහෙත්වා යිතො. පිටකසම්පදායාති වග්ගපණ්ණාසකාය
පිටකගන්ථසම්පත්තියා.

232. මන්දොති මන්දපඤ්ඤො. මොමුහොති අතිමුල්ලො. වාචාවික්ඛෙපං
ආපජ්ජතීති වාචාය වික්ඛෙපං ආපජ්ජති. කිදිසං? අමරාවික්ඛෙපං,
අපරියන්තවික්ඛෙපන්ති අත්ථො. අථ වා අමරා නාම මච්ඡජාති. සා
උම්මුප්පනනිම්මුප්පනාදිවසෙන උදකෙ සන්ධාවමානා ගහෙතුං න සක්කාති එවමෙව

අයම්පි වාදො ඉතො චිතො ව සන්ධාවති, ගාහං න උපගච්ඡතීති අමරාවික්ඛෙපොති වුච්චති. තං අමරාවික්ඛෙපං.

එවන්තිපි මෙ නොතිආදීසු ඉදං කුසලන්ති පුට්ඨො “එවන්තිපි මෙ නො”ති වදති, තතො කිං අකුසලන්ති වුත්තෙ “තථාතිපි මෙ නො”ති වදති, කිං උභයතො අඤ්ඤාති වුත්තෙ “අඤ්ඤාතිපි මෙ නො”ති වදති, තතො තිව්ඨෙනාපි න භොතීති තෙ ලද්ධීති වුත්තෙ “නොතිපි මෙ නො”ති වදති, තතො කිං නො නොති තෙ ලද්ධීති වුත්තෙ “නො නොතිපි මෙ නො”ති වික්ඛෙපමාපජ්ජති, එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති. නිබ්බිජ්ජ පක්කමතීති අත්තනොපි එස සත්ථා අවස්සයො භවිතුං න සක්කොති, මය්හං කිං සක්ඛිස්සතීති නිබ්බන්දිත්වා පක්කමති. පුරිමෙසුපි අනස්සාසිකෙසු එසෙව නයො.

234. සන්තිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුන්ති යථා පුබ්බෙ ගිහිභූතො සන්තිධිං කත්වා වත්ථුකාමෙ පරිභුඤ්ජති, එවං තිලතණ්ඩුලසජ්ජිතවනීතාදීනි සන්තිධිං කත්වා ඉදානි පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බොති අත්ථො. නනු ව බිණාසවස්ස වසනට්ඨානෙ තිලතණ්ඩුලාදයො පඤ්ඤායන්තීති. නො න පඤ්ඤායන්ති, න පනෙස තෙ අත්තනො අත්ථාය යපෙති, අභාසුකපබ්බජිතාදීනං අත්ථාය යපෙති. අනාගාමිස්ස කථන්ති. තස්සාපි පඤ්ච කාමගුණා සබ්බසොච පහීනා, ධම්මෙන පන ලද්ධං විචාරෙත්වා පරිභුඤ්ජති.

236. පුත්තමතාය පුත්තාති සො කිර ඉමං ධම්මං සුත්වා ආජීවකා මතා නාමාති සඤ්ඤී හුත්වා එවමාහ. අයඤ්ඤෙන්ථ අත්ථො – ආජීවකා මතා නාම, තෙසං මාතා පුත්තමතා භොති, ඉති ආජීවකා පුත්තමතාය පුත්තා නාම භොන්ති. සමණෙ ගොතමෙති සමණෙ ගොතමෙ බ්‍රහ්මවරියවාසො අත්ථී, අඤ්ඤත්ථ නත්ථීති දීපෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සන්දකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා

237. එවං මෙ සුතන්ති මහාසකුලුදායිසුත්තං. තත්ථ මොරනිවාපෙති තස්මිං යානෙ මොරානං අභයං සොසෙත්වා භොජනං අදංසු. තස්මා තං යානං මොරනිවාපොති සඬ්ඛං ගතං. අන්තභාරොති එකස්ස පරිබ්බාජකස්ස නාමං. තථා වරධරොති. අඤ්ඤෙ වාති න කෙවලං ඉමෙ තයො, අඤ්ඤෙපි අභිඤ්ඤාතා බහු පරිබ්බාජකා. අජ්ජසද්දස්ස වණ්ණවාදීති ඉධ අජ්ජසද්දච්ඡිනීතොති අවත්ථාව ඉදං වුත්තං. කස්මා? න හි භගවා අඤ්ඤෙන විනීතොති.

238. පුරිමානීති හියොයාදිවසං උපාදාය පුරිමානි නාම භොන්ති, තතො පරං පුරිමතරානි. කුතුහලසාලායන්ති කුතුහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථී, යත්ථ පන

නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහුනං – “අයං කිං වදති, අයං කිං වදති”ති කුතුහලප්පත්තිට්ඨානතො “කුතුහලසාලා”ති වුවිච්ඡි. “කොතුහලසාලා”තිපි පාඨො. ලාභාති යෙ ඵ්වරුපෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ දට්ඨුං පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං ධම්මකථං වා නෙසං සොතුං ලහන්ති, තෙසං අභිගමගධානං ඉමෙ ලාභාති අත්ථො.

සඬ්ඝිනොතිආදීසු පබ්බජිතසමුහසඬ්ඛාතො සඬ්ඝො ඵ්වතෙසං අත්ථිති සඬ්ඝිනො. ස්වෙව ගණො ඵ්වතෙසං අත්ථිති ගණිනො. ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියාති ගණාවරියා. ඤාතාති පඤ්ඤාතා පාකටා. යථාභූච්චගුණෙහි වෙව අයථාභූතගුණෙහි ව සමුග්ගතො යසො ඵ්වතෙසං අත්ථිති යසස්සිනො. පුරණාදීනඤ්ඤි “අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො, අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙති”තිආදීනා නයෙන යසො සමුග්ගතො, තථාගතස්ස “ඉතිපි සො භගවා”තිආදීහි යථාභූතගුණෙහි. තිත්ථකරාති ලද්ධිකරා. සාධුසම්මතාති ඉමෙ සාධු සුන්දරා සප්පුරිසාති ඵ්වං සම්මතා. බහුජනස්සාති අස්සුතවතො වෙව අන්ධබාලපුට්ඨජනස්ස විභාවිතො ව පණ්ඩිතජනස්ස. තත්ථ තිත්ථියා බාලජනස්ස ඵ්වං සම්මතා, තථාගතො පණ්ඩිතජනස්ස. ඉමිනා නයෙන පුරණො කස්සපො සඬ්ඝිතිආදීසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. භගවා පන යස්මා අට්ඨතිංස ආරම්මණාති විභජන්තො බහුනි නිබ්බානඔතරණතිත්ථාති අකාසි, තස්මා “තිත්ථකරො”ති වත්තුං වට්ටති.

කස්මා පනෙනෙ සබ්බෙපි තත්ථ ඔසටාති? උපට්ඨාකරක්ඛණත්ථඤ්ඤෙව ලාභසක්කාරත්ථඤ්ඤෙව. තෙසඤ්ඤි ඵ්වං හොති – “අම්භාකං උපට්ඨාකා සමණං ගොතමං සරණං ගච්ඡෙය්‍යං, තෙ ව රක්ඛිස්සාම. සමණස්ස ව ගොතමස්ස උපට්ඨාකෙ සක්කාරං කරොන්තෙ දිස්වා අම්භාකම්පි උපට්ඨාකා අම්භාකං සක්කාරං කරිස්සන්ති”ති. තස්මා යත්ථ යත්ථ භගවා ඔසරති, තත්ථ තත්ථ සබ්බෙ ඔසරන්ති.

239. වාදං ආරොපෙත්වාති වාදෙ දොසං ආරොපෙත්වා. අපක්කන්තාති, අපගතා, කෙච්ඡි දිසං පක්කන්තා, කෙච්ඡි ගිහිභාවං පත්තා, කෙච්ඡි ඉමං සාසනං ආගතා. සහිතං මෙති මය්හං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං, අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තන්ති අත්ථො. අසහිතං තෙති තුය්හං වචනං අසහිතං. අධිවිණිණං තෙ විපරාවත්තන්ති යං තුය්හං දීඝරත්තාවිණිණුවසෙන සුප්පගුණං, තං මය්හං ඵ්කච්චනෙනෙව විපරාවත්තං විපරිවත්තිත්වා යීතං, න කිඤ්චි ජාතන්ති අත්ථො. ආරොපිතො තෙ වාදොති මයා තව වාදෙ දොසො ආරොපිතො. වර වාදප්පමොක්ඛායාති දොසමොචනත්ථං වර විවර, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. නිබ්බෙදෙහි වා සචෙ පහොසිති අථ සයං පහොසි, ඉදානෙව නිබ්බෙදෙහි. ධම්මක්කොසෙනාති සභාවක්කොසෙන.

240. තං නො සොස්සාමාති තං අම්භාකං දෙසිතං ධම්මං සුණිස්සාම. බුද්දමුදුන්ති බුද්දකමක්ඛිකාහි කතං දණ්ඩකමධුං. අනෙලකන්ති නිද්දොසං අපගතමච්ඡිකණ්ඩකං. පිළෙය්‍යාති දදෙය්‍ය. පච්චාසීසමානරූපොති පුරෙත්වා නු බො නො හොජනං දස්සතිති භාජනහත්ථො පච්චාසීසමානො පච්චුපට්ඨිතො අස්ස. සම්පයොපෙත්වාති අප්පමත්තකං විවාදං කත්වා.

241. ඉතරිතරෙනාති ලාමකලාමකෙන. පවිච්ඡිකොති ඉදං පරිබ්බාජකො කායච්චෙකමත්තං සන්ධාය වදති, භගවා පන තිහි ච්චෙකෙහි විචිත්තොව.

242. කොසකාභාරාපීති දානපතීනං සරෙ අග්ගහික්ඛායපනත්ථං බුද්දකසරාවා භොන්ති, දානපතීනො අග්ගහත්තං වා තත්ථ යපෙත්වා භුඤ්ජන්ති, පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ තං හත්තං තස්ස දෙන්ති. තං සරාවකං කොසකොති වුච්චති. තස්මා යෙ ච එකෙනෙව හත්තකොසකෙන යාපෙත්ති, තෙ කොසකාභාරාති. බෙලුවාභාරාති බෙලුවමත්තහත්තාභාරා. සමතිත්තිකන්ති ඔට්ඨවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛාසමං. ඉමිනා ධම්මෙනාති ඉමිනා අප්පාභාරතාධම්මෙන. එත්ථ පන සබ්බාකාරෙනෙව භගවා අනප්පාභාරොති න චත්තබ්බො. පධානභූමියං ඡබ්බස්සානි අප්පාභාරොව අභොසි, වෙරඤ්ජායං තයො මාසෙ පත්ථොදනෙනෙව යාපෙසි පාලිලෙයාකචනසණ්ඨෙ තයො මාසෙ හිසමුළාලෙහෙව යාපෙසි. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – “අහං එකස්මිං කාලෙ අප්පාභාරො අභොසිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඨගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඨගං න හින්දන්ති” ති. තස්මා යදි තෙ ඉමිනා ධම්මෙන සක්කරෙය්සං, මයා හි තෙ විසෙසතරා. අඤ්ඤො වෙව පන ධම්මො අත්ථි, යෙන මං තෙ සක්කරොන්තිති දස්සෙති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

පංසුකුලිකාති සමාදින්නපංසුකුලිකඨගා. ලුබ්ච්චරධරාති සත්ථසුත්තලුබාති චීවරාති ධාරයමානා. නන්තකාතීති අන්තචීරහිතාති චත්ථබ්බෙඛාති, යදි හි නෙසං අන්තො භවෙය්ස, පිලොතිකාති සඬ්ඛං ගච්ඡෙය්සං. උච්චිනිත්වාති ඵාලෙත්වා දුබ්බලට්ඨානං පභාය ථීරට්ඨානමෙව ගහෙත්වා. අලාබුලොමසානීති අලාබුලොමසදිසසුත්තාති සුබුමානීති දීපෙති. එත්තාවතා ච සත්ථා චීවරසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න චත්තබ්බො. අතිමුත්තකසුසානතො හිස්ස පුණ්ණදාසියා පාරුපිත්වා පාතිතසාණපංසුකුලං ගහණදිවසෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවි අකම්පි. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – “අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ පංසුකුලං ගණ්හිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඨගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඨගං න හින්දන්ති” ති.

පිණ්ඩපාතිකාති අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නපිණ්ඩපාතිකඨගා. සපදානචාරිනොති ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නසපදානචාරා. උඤ්ජාසකෙ වතෙ රතාති උඤ්ජාවරියසඬ්ඛාතෙ හික්ඛුනං පකතිවතෙ රතා, උච්චනීවසරද්වාරට්ඨායිනො හුත්වා කබරම්ප්පකං හත්තං සංහරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තිති අත්ථො. අන්තරසරන්ති බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ උම්මාරතො පට්ඨාය අන්තරසරං, ඉධ ඉන්දබ්බිලතො පට්ඨාය අධිජ්ජෙතං. එත්තාවතා ච සත්ථා පිණ්ඩපාතසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න චත්තබ්බො, අප්පාභාරතාය වුත්තනියාමෙනෙව පන සබ්බං චිත්ථාරෙතබ්බං. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – “අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ නිමන්තනං න සාදයිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඨගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඨගං න හින්දන්ති” ති.

රුක්ඛමූලිකානි ඡන්තං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නරුක්ඛමූලිකඩගා.
 අබ්භොකාසිකානි ඡන්තඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච පටික්ඛිපිත්වා
 සමාදින්නඅබ්භොකාසිකඩගා. අට්ඨමාසෙති හෙමන්තගිම්හිකෙ මාසෙ.
 අන්තොවස්සෙ පන චීවරානුග්ගහත්ථං ඡන්තං පවිසන්ති. එත්තාවතා ව සත්ථා
 සෙනාසනසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න වත්තබ්බො, සෙනාසනසන්තොසො
 පනස්ස ඡබ්බස්සිකමහාපධානෙන ව පාලිලෙයාකවනසණ්ඨෙන ව දීපෙනබ්බො.
 ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – “අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ ඡන්තං න පාවිසිං, මය්හං
 පන සාවකා ධුතඬිගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඬිගං න හින්දන්ති” ති.

ආරඤ්ඤිකානි ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නආරඤ්ඤිකඩගා.
 සඬ්ඝමජ්ඣෙ ඔසරන්තීති අබද්ධසීමාය කථිතං, බද්ධසීමායං පන වසන්තා
 අත්තනො වසනට්ඨානෙයෙව උපොසථං කරොන්ති. එත්තාවතා ව සත්ථා නො
 පවිචිත්තොති න වත්තබ්බො, “ඉච්ඡාමහං, හික්ඛවෙ, අඬ්ඬමාසං පටිසල්ලියිතු”න්ති
 (පාරා. 162; 565) එවඤ්ඤිස්ස පවිචෙකො පඤ්ඤායති. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති
 “අහං එකස්මිංයෙව තථාරූපෙ කාලෙ පටිසල්ලියිං, මය්හං පන සාවකා
 ධුතඬිගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඬිගං න හින්දන්ති” ති. මමං සාවකානි මං
 සාවකා.

244. සනිදානන්ති සප්පච්චයං. කිං පන අප්පච්චයං නිබ්බානං න දෙසෙතීති. නො
 න දෙසෙති, සහෙතුකං පන තං දෙසනං කත්වා දෙසෙති, නො අහෙතුකන්ති.
 සප්පාටිභාරියන්ති පුරිමස්සෙවෙනං වෙච්චනං, සකාරණන්ති අත්ථො. තං වතානි
 එත්ථ වතානි නිපාතමත්තං.

245. අනාගතං වාදපථන්ති අප්ප ඨපෙත්වා ස්වෙ වා පුනදිවසෙ වා අඬ්ඬමාසෙ
 වා මාසෙ වා සංවච්ඡරෙ වා තස්ස තස්ස පඤ්ඤස්ස උපරි ආගමනවාදපථං. න
 දක්ඛතීති යථා සච්චකො නිගණ්ඨො අත්තනො නිග්ගහණත්ථං ආගතකාරණං
 විසෙසෙත්වා වදන්තො න අද්දස, එවං න දක්ඛතීති නෙතං යානං විජ්ජති.
 සහධම්මෙනාති සකාරණෙන. අන්තරන්තරා කථං ඔපානෙය්‍යුන්ති මම කථාවාරං
 පච්ඡන්දිත්වා අන්තරන්තරෙ අත්තනො කථං පවෙසෙය්‍යුන්ති අත්ථො. න බො
 පනාහං, උදායීති, උදායි, අහං අම්බට්ඨසොණදණ්ඩකුට්ඨන්තසච්චකනිගණ්ඨාදීහි
 සද්ධිං මහාවාදෙ වත්තමානෙපි – “අහො වත මෙ එකසාවකොපි උපමං වා කාරණං
 වා ආහරිත්වා දදෙය්‍යා” ති එවං සාවකෙසු අනුසාසනී. න පච්චාසීසාමි. මමයෙවාති
 එවරූපෙසු යානෙසු සාවකා මමයෙව අනුසාසනී. ඔවාදං පච්චාසීසන්ති.

246. තෙසාහං චිත්තං ආරාධෙමීති තෙසං අහං තස්ස පඤ්ඤස්ස
 වෙය්‍යාකරණෙන චිත්තං ගණ්ඨාමි සම්පාදෙමි පරිපුරෙමි, අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං
 න ඛ්‍යාකරොමි, අම්බං පුට්ඨො ලබුජං විය ලබුජං වා පුට්ඨො අම්බං විය. එත්ථ ව
 “අධිසිලෙ සම්භාවෙන්ති” ති චුත්තට්ඨානෙ බුද්ධසීලං නාම කථිතං, “අහික්කන්තෙ
 ඤාණදස්සනෙ සම්භාවෙන්ති” ති චුත්තට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤාඤාණං,
 “අධිපඤ්ඤාය සම්භාවෙන්ති” ති චුත්තට්ඨානෙ යානුජපත්තිකපඤ්ඤා, “යෙන

දුක්බේනා”” ති වුත්තට්ඨානෙ සච්චබ්‍යාකරණපඤ්ඤා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණඤ්ච සච්චබ්‍යාකරණපඤ්ඤඤ්ච ය්‍පෙත්වා අවසෙසා පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤං භජති.

247. ඉදානි තෙසං තෙසං විසෙසාධිගමානං පටිපදං ආවික්ඛන්තො පුන චපරං උදායීතිආදිමාහ. තත්ථ අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තාති අභිඤ්ඤාවොසානසංඛිබ්‍යාතඤ්චෙව අභිඤ්ඤාපාරමිසංඛිබ්‍යාතඤ්ච අරහත්තං පත්තා.

සම්මප්පධානෙන උපායපධානෙ. ඡන්දං ඡනෙතීති කත්තුකමායනාකුසලච්ඡන්දං ඡනෙති. වායමතීති වායාමං කරොති. වීරියං ආරහතීති වීරියං පවත්තෙති. චිත්තං පග්ගණ්හතීති චිත්තං උක්ඛිපති. පදහතීති උපායපධානං කරොති. භාවනාය පාරිපුරියාති වඩ්ඪියා පරිපුරණත්ථං. අපිචෙත්ථ – “යා ධීති, සො අසම්මොසො...පෙ.... යං වෙපුල්ලං, සා භාවනාපාරිපුරී” ති (විහ. 406) එවං පුරිමං පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමස්ස අත්ථොතිපි වෙදිතබ්බං.

ඉමෙහි පන සම්මප්පධානෙහි කිං කථිතං? කස්සපසංයුත්තපරියායෙන සාවකස්ස පුබ්බහගපටිපදා කථිතා. වුත්තඤ්ඤෙනං තත්ථ –

“චත්තාරොමෙ, ආවුසො, සම්මප්පධානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධාවුසො, භික්ඛු, අනුප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංචත්තෙය්‍යුත්ති ආතප්පං කරොති. උප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පභියමානා අනත්ථාය සංචත්තෙය්‍යුත්ති ආතප්පං කරොති. අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංචත්තෙය්‍යුත්ති ආතප්පං කරොති. උප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංචත්තෙය්‍යුත්ති ආතප්පං කරොති” ති (සං. නි. 2.145).

එත්ථ ච පාපකා අකුසලාති ලොභාදයො වෙදිතබ්බා. අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මාති සමථවිපස්සනා වෙව මග්ගො ව, උප්පන්නා කුසලා නාම සමථවිපස්සනාව. මග්ගො පන සකිං උප්පජ්ජන්තවා නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංචත්තනකො නාම නත්ථි. සො හි එලස්ස පච්චයං දත්ථාව නිරුජ්ඣති. පුරිමස්මිම්පි වා සමථවිපස්සනාව ගහෙතබ්බාති වුත්තං, තං පන න යුත්තං.

තත්ථ “උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංචත්තන්ති” ති අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර ඛිණාසවත්ථෙරො “මහාවෙනියඤ්ච මහාබොධිඤ්ච වන්දිස්සාමි” ති සමාපත්තිලාභිනා භණ්ඩගාහකසාමණෙරෙන සද්ධිං ජනපදතො මහාවිහාරං ආගන්ත්වා විහාරපරිවෙණං පාවිසි. සායන්භසමයෙ මහාභික්ඛුසඬ්ඨෙ වෙනියං වන්දමානෙ වෙනියං වන්දනත්ථාය න නික්ඛමි. කස්මා? ඛිණාසවානඤ්චි තීසු රතනෙසු මහන්තං ගාරවං හොති. තස්මා භික්ඛුසඬ්ඨෙ වන්දිත්වා පටික්කමන්තෙ මනුස්සානං සායමාසභුත්තවෙලායං සාමණෙරම්පි අජානාපෙත්වා “වෙනියං වන්දිස්සාමි” ති එකකොච නික්ඛමි. සාමණෙරො – “කිං හු බො ථෙරො අවෙලාය එකකොච ගච්ඡති, ජානිස්සාමි” ති උප්පජ්ඣායස්ස

පදානුපදිකො නික්බමි. ටෙරො අනාවජ්ජනෙන තස්ස ආගමනං අජානන්තො දක්ඛිණද්වාරෙන චෙතියඬගණං ආරුහි. සාමණෙරොපි අනුපදංගෙව ආරුළුහො.

මහාටෙරො මහාවෙතියං උල්ලොකෙන්වා බුද්ධාරම්මණං පීතීං ගහෙන්වා සබ්බං චෙතසො සමන්තාහරිත්වා හට්ඨපහට්ඨො චෙතියං වන්දති. සාමණෙරො ටෙරස්ස වන්දනාකාරං දිස්වා “උපජ්ඣායො මෙ අතිවිය පසන්නචිත්තො වන්දති, කිං නු බො පුජ්ථානි ලහිත්වා පුජං කරෙය්‍යා” ති චිත්තෙසි. ටෙරො වන්දිත්වා උට්ඨාය සිරසි අඤ්ජලිං යපෙන්වා මහාවෙතියං උල්ලොකෙන්වා යීතො. සාමණෙරො උක්කාසිත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙසි. ටෙරො පරිවත්තෙන්වා ඔලොකෙන්තො “කදා ආගතොසි” ති පුච්ඡි. තුම්භාකං චෙතියං වන්දනකාලෙ, හන්තෙ. අතිවිය පසන්නා චෙතියං වන්දිත්ථ කිං නු බො පුජ්ථානි ලහිත්වා පුජෙය්‍යාපාති? ආම සාමණෙර ඉමස්මිං චෙතියෙ විය අඤ්ඤත්‍ර ඵත්තකං ධාතුතං නිධානං නාම නත්ථි, එවරුපං අසදිසං මහාචුපං පුජ්ථානි ලහිත්වා කො න පුජෙය්‍යාති. තෙන හි, හන්තෙ, අධිවාසෙථ, ආහරිස්සාමීති තාවදෙව ඤානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා හිමවත්තං ගන්ත්වා වණ්ණගන්ධසම්පන්නපුජ්ථානි පරිස්සාවනං පුරෙත්වා මහාටෙරෙ දක්ඛිණමුඛතො පච්ඡිමං මුඛං අසම්පත්තෙගෙව ආගන්ත්වා පුජ්ථපරිස්සාවනං හත්ථෙ යපෙන්වා “පුජෙථ, හන්තෙ,” ති ආහ. ටෙරො “අතිමන්දානි නො සාමණෙර පුජ්ථානි” ති ආහ. ගච්ඡථ, හන්තෙ, හගවතො ගුණ ආවජ්ජිත්වා පුජෙථාති.

ටෙරො පච්ඡිමමුඛනිස්සිතෙන සොපාණෙන ආරුස්භ කුච්ඡිවෙදිකාභූමියං පුජ්ථපුජං කාතුං ආරද්ධො. වෙදිකාභූමියං පරිපුණ්ණානි පුජ්ථානි පතීත්වා දුතියභූමියං ජණ්ණපමාණෙන ඔධිනා පුරයිංසු. තතො ඔතරිත්වා පාදපිට්ඨිකපන්තිං පුජෙසි. සාපි පරිපුරි. පරිපුණ්ණභාවං ඤත්වා හෙට්ඨිමතලෙ විකිරන්තො අගමාසි. සබ්බං චෙතියඬගණං පරිපුරි. තස්මිං පරිපුණ්ණෙ “සාමණෙර පුජ්ථානි න බියන්ති” ති ආහ. පරිස්සාවනං, හන්තෙ, අධොමුඛං කරොථාති. අධොමුඛං කත්වා වාලෙසි, තදා පුජ්ථානි බිණාති. පරිස්සාවනං සාමණෙරස්ස දත්වා සද්ධිං හත්ථිපාකාරෙන චෙතියං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතුසු යානෙසු වන්දිත්වා පරිවෙණං ගච්ඡන්තො චිත්තෙසි – “යාව මහිද්ධිකො වතායං සාමණෙරො, සක්ඛිස්සති නු බො ඉමං ඉද්ධානුභාවං රක්ඛිතු” ති. තතො “න සක්ඛිස්සති” ති දිස්වා සාමණෙරමාහ – “සාමණෙර ත්වං ඉදානි මහිද්ධිකො, එවරුපං පන ඉද්ධිං නාසෙත්වා පච්ඡිමකාලෙ කාණපෙසකාරියා හත්ථෙන මද්දිතකඤ්ජියං පිච්ඡිස්සසි” ති. දහරකභාවස්ස නාමෙස දොසොයං, සො උපජ්ඣායස්ස කථායං සංවිජ්ජිත්වා – “කම්මට්ඨානං මෙ, හන්තෙ, ආචික්ඛ්වා” ති න යාවි, අම්භාකං උපජ්ඣායො කිං වදතීති තං පන අසුණන්තො විය අගමාසි.

ටෙරො මහාවෙතියඤ්ච මහාබොධිඤ්ච වන්දිත්වා සාමණෙරං පත්තච්චරං ගාහාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන කුට්ටිකිස්සමභාවිහාරං අගමාසි. සාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පදානුපදිකො හුත්වා හික්ඛාචාරං න ගච්ඡති, “කතරං ගාමං පච්ඡථ, හන්තෙ,” ති පුච්ඡිත්වා පන “ඉදානි මෙ උපජ්ඣායො ගාමද්වාරං පත්තො

හවිස්සනී” ති ඤාත්වා අත්තනො ව උපජ්ඣායස්ස ව පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තචීවරං දත්වා පිණ්ඩාය පවිසති. ථෙරො සබ්බකාලං ඔවදති – “සාමණෙර මා එවමකාසි, පුපුජ්ජනිද්ධි නාම වලා අනිඛද්ධා, අසප්පායං රූපාදිආරම්මණං ලභිත්වා අප්පමත්තකෙනෙව භිජ්ජති, සන්තාය සමාපත්තියා පරිභිනාය බ්‍රහ්මචරියවාසො සන්ථම්භිතුං න සක්කොති” ති. සාමණෙරො “කිං කපෙති මය්හං උපජ්ඣායො” ති සොතුං න ඉච්ඡති, තපෙව කරොති. ථෙරො අනුපුබ්බෙන චෙතියවන්දනං කරොත්තො කම්මුඛින්දුච්ඡාරං නාම ගතො. තත්ථ වසන්තෙපි ථෙරෙ සාමණෙරො තපෙව කරොති.

අපේකදිවසං එකා පෙසකාරධීතා අභිරූපා පයමවයෙ යීතා කම්මබ්බන්දුගාමනො නික්ඛමිත්වා පදුමස්සරං ඔරුය්හ ගායමානා පුප්ඵානි භඤ්ජති. තස්මිං සමයෙ සාමණෙරො පදුමස්සරමත්ථකෙන ගච්ඡති, ගච්ඡන්තො පන සිලෙසිකාය කාණමච්ඡිකා විය තස්සා ගීතසද්දෙ ඛජ්ඣි. තාවදෙවස්ස ඉද්ධි අත්තරහිතා, ඡින්නපක්ඛකාකො විය අහොසි. සන්තසමාපත්තිබලෙන පන තත්ථෙව උදකපිටියෙ අපතිත්වා සිම්බලිතුලං විය පතමානං අනුපුබ්බෙන පදුමසරතීරෙ අට්ඨාසි. සො චෙගෙන ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා නිවත්ති. මහාථෙරො “පගෙවෙනං මයා දිට්ඨං, නිවාරියමානොපි න නිවත්තිස්සනී” ති කිඤ්චි අවත්වා පිණ්ඩාය පාවිසි.

සාමණෙරො ගන්ත්වා පදුමසරතීරෙ අට්ඨාසි තස්සා පච්චුත්තරණං ආගමයමානො. සාපි සාමණෙරං ආකාසෙන ගච්ඡන්තඤ්ච පුන ආගන්ත්වා යීතඤ්ච දිස්වා “අද්ධා එස මං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො” ති ඤාත්වා “පටික්කම සාමණෙරා” ති ආහ. සො පටික්කමි. ඉතරා පච්චුත්තරිත්වා සාටකං නිවාසෙත්වා තං උපසඬකමිත්වා “කිං, හන්තෙ,” ති පුච්ඡි. සො තමත්ථං ආරොචෙසි. සා බහුභි කාරණෙහි සරාවාසෙ ආදීනවං බ්‍රහ්මචරියවාසෙ ආනිසංසඤ්ච දස්සෙත්වා ඔවදමානාපි තස්ස උක්කණ්ඨං විනොදෙතුං අසක්කොන්ති – “අයං මම කාරණා එවරූපාය ඉද්ධියා පරිභිනො, න දානි යුත්තං පරිච්චජිතු” ත්ති ඉධෙව තිට්ඨාති වත්වා සරං ගන්ත්වා මාතාපිතුනං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තෙපි ආගන්ත්වා නානප්පකාරං ඔවදමානා වචනං අග්ගණ්හන්තං ආහංසු – “ත්වං අම්හෙ උච්චතුලාති සල්ලක්ඛෙසි, මයං පෙසකාරා. සක්ඛිස්සසි පෙසකාරකම්මං කාතු” ත්ති සාමණෙරො ආහ – “උපාසක ගිහිභූතො නාම පෙසකාරකම්මං වා කරෙය්‍ය නළකාරකම්මං වා, කිං ඉමීතා සාටකමත්තෙන ලොභං කරොථා” ති. පෙසකාරො උදරෙ ඛද්ධසාටකං දත්වා සරං නෙත්වා යීතරං අදාසි.

සො පෙසකාරකම්මං උග්ගණ්හිත්වා පෙසකාරෙහි සද්ධිං සාලාය කම්මං කරොති. අඤ්ඤෙසං ඉත්ථියො පාතොව හත්තං සම්පාදෙත්වා ආහරිංසු, තස්ස හරියා න තාව ආගච්ඡති. සො ඉතරෙසු කම්මං විස්සජ්ජෙත්වා භුඤ්ජමානෙසු තසරං වට්ටෙන්තො නිසීදි. සා පච්ඡා අගමාසි. අථ නං සො “අතිවිරෙන ආගතාසි” ති තජ්ජෙසි. මාතුගාමො ව නාම අපි චක්කවත්තිරාජානං අත්තනි පටිඛද්ධවිත්තං ඤාත්වා දාසං විය සල්ලක්ඛෙති. තස්මා සා එවමාහ – “අඤ්ඤෙසං සරෙ

දාරුපණ්ණලොණාදීනි සන්තිහිතානි, බාහිරතො ආහරිත්වා දායකා
 පෙසනතකාරකාපි අත්ථි, අහං පන එකිකාව, ත්වම්පි මය්හං සරෙ ඉදං අත්ථි ඉදං
 නත්ථිති න ජානාසි. සචෙ ඉච්ඡසි, භුඤ්ජ, නො චෙ ඉච්ඡසි, මා භුඤ්ජා”ති. සො “න
 කෙවලඤ්ච උස්සුරෙ හත්තං ආහරසි, වාචායපි මං සට්ඨෙසි”ති කුප්ඤ්ඤා අඤ්ඤං
 පහරණං අපස්සන්තො තමෙව තසරදණ්ඩකං තසරතො ලුඤ්චිත්වා බිපි. සා තං
 ආගච්ඡන්තං දිස්වා ඊසකං පරිවත්ති. තසරදණ්ඩකස්ස ච කොටි නාම තිබ්ණා හොති,
 සා තස්සා පරිවත්තමානාය අක්ඛිකොටියං පටිසිත්වා අට්ඨාසි. සා උභොහි හත්ථෙහි
 චෙගෙන අක්ඛිං අග්ගහෙසි, හින්තට්ඨානතො ලොහිතං පග්ගරති. සො තස්මිං
 කාලෙ උපජ්ඣායස්ස චචනං අනුස්සරි – “ඉදං සන්ධාය මං උපජ්ඣායො
 ‘අනාගතෙ කාලෙ කාණ්ණපෙසකාරියා හත්ථෙහි මද්දිතකඤ්ජියං පිට්ඨස්සසි’ති ආහ,
 ඉදං ථෙරෙන දිට්ඨං භට්ඨස්සති, අහො දීඝදස්සි අයොයා”ති මහාසද්දෙන රොදිතුං
 ආරභී. තමෙනං අඤ්ඤෙ – “අලං, ආචුසො, මා රොදි, අක්ඛි නාම හින්තං න සක්කා
 රොදනෙන පටිපාකතිකං කාතු”න්ති ආහංසු. සො “නාහමෙතමත්ථං රොදාමි, අපිච
 ඛො ඉමං සන්ධාය රොදාමි”ති සබ්බං පටිපාටියා කථෙසි. එවං උප්පන්නා
 සමථවිපස්සනා නිරුප්ඤ්ඤානා අනත්ථාය සංවත්තන්ති.

අපරම්පි වත්ථු – තිංසමත්තා භික්ඛු කල්‍යාණිමහාවෙනියං වන්දිත්වා
 අට්ඨමග්ගෙන මහාමග්ගං ඔතරමානා අන්තරාමග්ගෙ ඤාමබ්බන්තෙ කම්මං කත්වා
 ආගච්ඡන්තං එකං මනුස්සං අද්දසංසු. තස්ස සරීරං මසිමක්ඛිතං විය අහොසි.
 මසිමක්ඛිතංයෙව එකං කාසාවං කච්ඡං පිළෙත්වා නිවත්ථං, ඔලොකියමානො
 ඤාමබ්බාණුකො විය බායති. සො දිවසභාගෙ කම්මං කත්වා උපඨස්සකායමානානං
 දාරුනං කලාපං උක්ඛිපිත්වා පිට්ඨියං විජ්ජකිණ්ණෙහි කෙසෙහි කුම්මග්ගෙන
 ආගන්ත්වා භික්ඛුනං සම්මුඛෙ අට්ඨාසි. සාමණෙරා දිස්වා අඤ්ඤාමඤ්ඤං
 ඔලොකයමානා, – “ආචුසො, තුය්හං පිතා තුය්හං මහාපිතා තුය්හං මාතුලො”ති
 භසමානා ගන්ත්වා “කොනාමො ත්වං උපාසකා”ති නාමං පුච්ඡංසු. සො නාමං
 පුච්ඡිතො විජ්ජට්ඨාරී හුත්වා දාරුකලාපං ඡඩ්ඛෙත්වා වත්ථං සංවිධාය නිවාසෙත්වා
 මහාථෙරෙ වන්දිත්වා “තිට්ඨං තාව, හන්තෙ,”ති ආහ. මහාථෙරා අට්ඨංසු.

දහරසාමණෙරා ආගන්ත්වා මහාථෙරානං සම්මුඛාපි පරිභාසං කරොන්ති.
 උපාසකො ආහ – “හන්තෙ, තුම්හෙ මං පස්සිත්වා පරිභසං, එත්තකෙනෙව
 මත්ථකං පත්තම්හාති මා සල්ලක්ඛෙථ. අහම්පි පුබ්බෙ තුම්හාදිසොච සමණො
 අහොසිං. තුම්හාකං පන විත්තෙකග්ගතාමත්තකම්පි නත්ථි, අහං ඉමස්මිං සාසනෙ
 මහිද්ධිකො මහානුභාවො අහොසිං, ආකාසං ගහෙත්වා පථවිං කරොමි, පථවිං
 ආකාසං. දුරං ගණ්හිත්වා සන්තිකං කරොමි, සන්තිකං දුරං. වක්කවාලසතසහස්සං
 බණෙන විනිවිජ්ඣාමි. හත්ථෙ මෙ පස්සං, ඉදානි මක්කට්ඨත්ථසදිසා, අහං
 ඉමෙහෙව හත්ථෙහි ඉධ නිසින්තොව වන්දිමසුරියෙ පරාමසිං. ඉමෙසංයෙව පාදානං
 වන්දිමසුරියෙ පාදකට්ඨකං කත්වා නිසිදිං. එවරුපා මෙ ඉද්ධි පමාදෙන අන්තරහිතා,
 තුම්හෙ මා පමජ්ජිත්ථ. පමාදෙන හි එවරුපං බාසනං පාපුණන්ති. අප්පමත්තා
 විහරන්තා ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරොන්ති. තස්මා තුම්හෙ මඤ්ඤෙව
 ආරම්මණං කරිත්වා අප්පමත්තා හොථ, හන්තෙ,”ති තජ්ජෙත්වා ඔවාදමදාසි. තෙ

තස්ස කථෙත්තස්සෙව සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා විපස්සමානා තිංසජනා තත්ථෙව අරහත්තං පාපුණිංසුති. එවම්පි උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තන්තිති වෙදිතබ්බා.

අනුප්පන්නානං පාපකානන්ති වෙන්ථ “අනුප්පන්නො වා කාමාසවො න උප්පජ්ජති” තිආදීසු වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. උප්පන්නානං පාපකානන්ති එත්ථ පන චතුබ්බිධං උප්පන්නං වත්තමානුප්පන්නං. භුත්වා විගතූප්පන්නං, ඔකාසකතූප්පන්නං, භූමිඋද්ධුප්පන්නන්ති. තත්ථ යෙ කිලෙසා විජ්ජමානා උප්පාදාදිසමඬිගිනො, ඉදං වත්තමානුප්පන්නං නාම. කම්මෙ පන ජවිනෙ ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධවිපාකො භුත්වා විගතං නාම. කම්මං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධං භවිත්වා විගතං නාම. තදුභයම්පි භුත්වා විගතූප්පන්නන්ති සඬිඛං ගච්ඡති. කුසලාකුසලං කම්මං අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති, එවං කතෙ ඔකාසෙ විපාකො උප්පජ්ජමානො ඔකාසකරණනො පටිඨාය උප්පන්නොති සඬිඛං ගච්ඡති. ඉදං ඔකාසකතූප්පන්නං නාම. පඤ්චක්ඛන්ධා පන විපස්සනාය භූමි නාම. තෙ අතීතාදිභෙදා භොන්ති. තෙසු අනුසයිතකිලෙසා පන අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. අතීතඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි හි අප්පහිනාව භොන්ති, අනාගතඛන්ධෙසු, පච්චුප්පන්නඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පහිනාව භොන්ති. ඉදං භූමිඋද්ධුප්පන්නං නාම. තෙනාහු පොරාණා – “තාසු තාසු භූමීසු අසමුග්ගාතිතකිලෙසා භූමිඋද්ධුප්පන්නාති සඬිඛං ගච්ඡන්ති” ති.

අපරම්පි චතුබ්බිධං උප්පන්නං සමුදාචාරූප්පන්නං, ආරම්මණාධිගහිතූප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතූප්පන්නං අසමුග්ගාතිතූප්පන්නන්ති. තත්ථ සම්පති වත්තමානංයෙව සමුදාචාරූප්පන්නං නාම. සකිං වක්ඛුනි උම්මිලෙන්වා ආරම්මණෙ නිමිත්තෙ ගහිතෙ අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ කිලෙසා නුප්පජ්ජිස්සන්තිති න වත්තබ්බා. කස්මා? ආරම්මණස්ස අධිගහිතත්තා. යථා කිං? යථා ඛිරරුක්ඛස්ස කුඨාරියා ආභතාභතට්ඨානෙ ඛිරං න නික්ඛම්ස්සතිති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං ආරම්මණාධිගහිතූප්පන්නං නාම. සමාපත්තියා අවික්ඛම්භිතා කිලෙසා පන ඉමස්මිං නාම ඨානෙ නුප්පජ්ජිස්සන්තිති න වත්තබ්බා. කස්මා? අවික්ඛම්භිතත්තා. යථා කිං? යථා සථෙ ඛිරරුක්ඛෙ කුඨාරියා ආභතෙය්‍යුං, ඉමස්මිං නාම ඨානෙ ඛිරං න නික්ඛමෙය්‍යාති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං අවික්ඛම්භිතූප්පන්නං නාම. මග්ගෙන අසමුග්ගාතිතකිලෙසා පන භවග්ගෙ නිබ්බත්තස්සාපි උප්පජ්ජන්තිති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. ඉදං අසමුග්ගාතිතූප්පන්නං නාම.

ඉමෙසු උප්පන්නෙසු වත්තමානුප්පන්නං භුත්වා විගතූප්පන්නං ඔකාසකතූප්පන්නං සමුදාචාරූප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං උප්පන්නං න මග්ගචජ්ඣං, භූමිඋද්ධුප්පන්නං ආරම්මණාධිගහිතූප්පන්නං අවික්ඛම්භිතූප්පන්නං අසමුග්ගාතිතූප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං මග්ගචජ්ඣං. මග්ගො හි උප්පජ්ජමානො එතෙ කිලෙසෙ පජ්භති. සො යෙ කිලෙසෙ පජ්භති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. වුත්තම්පි වෙනං –

“හඤ්චි අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි බීණං බෙපෙති, නිරුද්ධං නිරොධෙති, විගතං විගමෙති අත්ථඨගතං අත්ථඨගමෙති. අතීතං යං නත්ථී, තං පජහති. හඤ්චි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි අජාතං පජහති, අනිබ්බත්තං, අනුප්පන්නං, අපාකුභුතං පජහති. අනාගතං යං නත්ථී, තං පජහති, හඤ්චි පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි රත්තො රාගං පජහති, දුට්ඨො දොසං, මූළ්භො මොහං, විනිබද්ධො මානං, පරාමට්ඨො දිට්ඨිං, වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චං, අනිට්ඨඨගතො විචිකිච්ඡං, ථාමගතො අනුසයං පජහති. කණ්හසුක්කධම්මා යුගනද්ධා සමමෙව චත්තන්ති. සංකිලෙසිකා මග්ගභාවනා භොති...පෙ.... තෙන හි නත්ථී මග්ගභාවනා, නත්ථී ඵලසව්ඡිකිරියා, නත්ථී කිලෙසප්පභානං, නත්ථී ධම්මාභිසමයොති. අත්ථී මග්ගභාවනා...පෙ.... අත්ථී ධම්මාභිසමයොති. යථා කථං විය, සෙය්‍යථාපි තරුණො රුක්ඛො අජාතඵලො...පෙ.... අපාකුභුතායෙව න පාකුභවන්ති” ති.

ඉති පාළියං අජාතඵලරුක්ඛො ආගතො, ජාතඵලරුක්ඛෙන පන දීපෙනබ්බං. යථා හි සඵලො තරුණම්බරුක්ඛො, තස්ස ඵලානි මනුස්සා පරිභුඤ්ජෙය්‍යුං, සෙසානි පාතෙත්වා පච්ඡියො පුරෙය්‍යුං. අථඤ්ඤො පුරිසො තං ඵරසුනා ඡින්දෙය්‍ය, තෙනස්ස නෙව අතීතානි ඵලානි නාසිතානි භොන්ති, න අනාගතපච්චුප්පන්නානි නාසිතානි. අතීතානි හි මනුස්සෙහි පරිභුත්තානි, අනාගතානි අනිබ්බත්තානි, න සක්කා නාසෙතුං. යස්මිං පන සමයෙ සො ඡින්තො, තදා ඵලානියෙව නත්ථීති පච්චුප්පන්නානිපි අනාසිතානි. සථෙ පන රුක්ඛො අච්ඡින්තො, අථස්ස පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච ආගම්ම යානි ඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යුං, තානි නාසිතානි භොන්ති. තානි හි අජාතානෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තානෙව න නිබ්බත්තන්ති, අපාකුභුතානෙව න පාකුභවන්ති, ඵවමෙව මග්ගො නාපි අතීතාදිහෙදෙ කිලෙසෙ පජහති, නාපි න පජහති. යෙසඤ්චි කිලෙසානං මග්ගෙන බන්ධෙසු අපරිඤ්ඤාතෙසු උප්පත්ති සියා, මග්ගෙන උප්පජ්ජිත්වා බන්ධානං පරිඤ්ඤාතත්තා තෙ කිලෙසා අජාතාව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තාව න නිබ්බත්තන්ති, අපාකුභුතාව න පාකුභවන්ති, තරුණපුත්තාය ඉත්ථියා පුත අවිජායනත්ථං, බ්‍යාධිතානං රොගවූපසමනත්ථං. පිතභෙසජ්ජෙහි වාපි අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. ඵවං මග්ගො යෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වානි න චත්තබ්බා, න ච මග්ගො කිලෙසෙ න පජහති. යෙ පන මග්ගො කිලෙසෙ පජහති, තෙ සන්ධාය “උප්පන්නානං පාපකාන”න්තිආදි චුත්තං.

න කෙවලඤ්ච මග්ගො කිලෙසෙයෙව පජහති, කිලෙසානං පන අප්පභීනත්තා යෙ ච උප්පජ්ජෙය්‍යුං උපාදින්නකක්ඛන්ධා, තෙපි පජහතියෙව. චුත්තම්පි චෙතං – “සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ ධ්වංසෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, ඵත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති” ති (චූළනි. 6) චිත්ථාරො. ඉති මග්ගො උපාදින්නඅනුපාදින්නතො වුට්ඨාති. භවවසෙන පන සොතාපත්තිමග්ගො අපායභවතො වුට්ඨාති, සකදාගාමිමග්ගො සුගතිභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො වුට්ඨාති. සබ්බභවෙහි වුට්ඨාතියෙවානිපි වදන්ති.

අප මග්ගක්ඛණේ කපං අනුප්පන්නානං උප්පාදාය භාවනා හොති, කපං වා උප්පන්නානං ධීතියාති. මග්ගප්පවත්තියායෙව. මග්ගො හි පවත්තමානො පුබ්බෙ අනුප්පන්නපුබ්බත්තා අනුප්පන්නො නාම වුවිති. අනාගතපුබ්බඤ්ඤි යානං ආගන්ත්වා අනනුභූතපුබ්බං වා ආරම්මණං අනුභවිත්වා වත්තාරො භවන්ති “අනාගතට්ඨානං ආගතම්භා, අනනුභූතං ආරම්මණං අනුභවාමා”ති. යා වස්ස පවත්ති, අයමෙව ධීති නාමාති ධීතියා භාවෙතීතිපි වත්තුං වට්ටති.

ඉද්ධිපාදෙසු සඬබ්බෙපකථා වෙතොතිලසුත්තෙ (ම. නි. 1.185 ආදයො) වුත්තා. උපසමමානං ගච්ඡති, කිලෙසුපසමත්ථං වා ගච්ඡතීති උපසමගාමී. සම්බුජ්ඣමානා ගච්ඡති, මග්ගසම්බොධත්ථාය වා ගච්ඡතීති සම්බොධගාමී.

විවෙකනිස්සිතාදීති සබ්බාසවසංවරෙ වුත්තාති. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනායං බොධිපක්ඛියකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා.

248. විමොක්ඛකථායං විමොක්ඛෙති කෙනටියෙන විමොක්ඛා, අධිමුච්චනටියෙන. කො පනායං අධිමුච්චනටියො නාම? පච්චනීකධම්මෙහි ව සුට්ඨු මුච්චනටියො, ආරම්මණෙ ව අභිරතිවසෙන සුට්ඨු මුච්චනටියො, පිතුඅඬිකෙ විස්සට්ඨභිගපච්චභිගස්ස දාරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඬිකතාය ආරම්මණෙ පවත්තීති වුත්තං හොති. අයං පනත්ථො පච්ඡිමවිමොක්ඛෙ නත්ථි, පුරිමෙසු සබ්බෙසු අත්ථි. රුපී රූපානි පස්සතීති එත්ථ අප්ඤ්ඤාත්තකෙසාදිසු නිලකසිණාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං, තදස්ස අත්ථිති රුපී. බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති බහිද්ධාපි නිලකසිණාදීති රූපානි ඤානවක්ඛුනා පස්සති. ඉමිනා අප්ඤ්ඤාත්ත බහිද්ධාවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස වත්තාරිපි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතාති.

අප්ඤ්ඤාත්තං අරූපසඤ්ඤීති අප්ඤ්ඤාත්තං න රූපසඤ්ඤී, අත්තතො කෙසාදිසු අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො. ඉමිනා බහිද්ධා පරිකම්මං කත්වා බහිද්ධාව උප්පාදිතජ්ඣානස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතාති. සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති ඉමිනා සුවිසුද්ධෙසු නිලාදිසු චණ්ණකසිණෙසු ඤානානි දස්සිතාති. තත්ථ කිඤ්චාපි අත්තොඅප්පනායං සුභන්ති ආහොගො නත්ථි, යො පන සුවිසුද්ධං සුභකසිණං ආරම්මණං කත්වා විහරති, සො යස්මා සුභන්ති අධිමුත්තො හොතීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා. පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන “කපං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො. ඉධ හික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන වෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති...පෙ.... මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකුලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන, මුද්දිතාසහගතෙන, උපෙක්ඛාසහගතෙන වෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති...පෙ.... උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකුලා හොන්ති. එවං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො”ති (පටි. ම. 1.212) වුත්තං.

සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ
 වුත්තමෙව. අයං අට්ඨමො විමොක්ඛොති අයං චතුත්තං ඛන්ධානං සබ්බසො
 විස්සට්ඨත්තා විමුත්තත්තා අට්ඨමො උත්තමො විමොක්ඛො නාම.

249. අභිභායතනකථායං අභිභායතනානීති අභිභවනකාරණානි. කිං අභිභවන්ති?
 පච්චනීකධම්මෙපි ආරම්මණානිපි. තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ
 අභිභවන්ති, පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරිත්තාය ආරම්මණානි. අජ්ඣත්තං
 රූපසඤ්ඤීතිආදීසු පන අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී
 නාම හොති. අජ්ඣත්තඤ්ච නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා
 අක්ඛිතාරකාය වා කරොති, පිතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා
 හත්ථතලපාදතලෙසු වා අක්ඛිතං පිතට්ඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං
 කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජීවිහාය වා අක්ඛිතං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති,
 ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිමිහි වා දන්තෙ වා නබෙ වා අක්ඛිතං
 සෙතට්ඨානෙ වා කරොති. තං පන සුනීලං සුපිතකං සුලොහිතකං සුඔදාතං න හොති,
 අසුචිසුද්ධිමෙව හොති.

එකො ඛනිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්සෙතං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නං
 හොති, නිමිත්තං පන ඛනිද්ධා, සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස ඛනිද්ධා ච
 අප්පනාය වසෙන – “අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො ඛනිද්ධා රූපානි පස්සතී”ති
 වුච්චති. පරිත්තානීති අවධිසීතානි. සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානීති සුවණ්ණානි වා හොන්තු
 දුබ්බණ්ණානි වා, පරිත්තවසෙනෙව ඉද්ධමභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තානි
 අභිභුය්සාති යථා නාම සම්පන්නගහණිකො කට්ඨජුමත්තං හත්තං ලහිත්වා
 “කිමෙත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථී”ති සඬකඩ්ඪිත්වා එකකබ්ලමෙව කරොති, එවමෙව.
 ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤ්ඤාණො – “කිමෙත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ
 සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථී, නායං මම භාරො”ති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති,
 සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. ජානාමි පස්සාමීති ඉමිනා
 පනස්ස ආහොගො කට්ඨො, සො ච බො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න
 අන්තොසමාපත්තියං. එවංසඤ්ඤී හොතීති ආහොගසඤ්ඤායපි ඤානසඤ්ඤායපි
 එවංසඤ්ඤී හොති. අභිභවසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියං අත්ථී,
 ආහොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව.

අප්පමාණානීති වධිසීතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. අභිභුය්සාති එත්ථ
 පන යථා මහග්ගසො පුරිසො එකං හත්තවධිසීතකං ලහිත්වා “අඤ්ඤාපි හොතු,
 අඤ්ඤාපි හොතු, කිමෙසා මය්හං කරස්සතී”ති තං න මහන්තතො පස්සති, එවමෙව
 ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤ්ඤාණො “කිමෙත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං, නයිදං
 අප්පමාණං, න මය්හං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ භාරො අත්ථී”ති තානි අභිභවිත්වා
 සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති අලාභිත්තාය වා අනත්ථිකත්තාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ
 පරිකම්මසඤ්ඤාවිරහිතො. එකො ඛනිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්ස පරිකම්මමිපි

නිමිත්තමිති බහිද්ධාව උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස වෙව අප්පනාය ව වසෙන – “අප්ඤ්ඤානං අරුපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති” ති වුවිති. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථාහිභායතනෙ චුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන චතුසු පරිත්තං විතක්කවර්තවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහවර්තවසෙන, සුවණ්ණං දොසවර්තවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගවර්තවසෙන. එතෙසඤ්ඤි එතානි සප්පායානි. සා ව නෙසං සප්පායනා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙවරියනිද්දෙසෙ චුත්තා.

පඤ්චමඅභිභායතනාදියු නිලානීති සබ්බසඬ්ඛානිකවසෙන චුත්තං. නිලවණ්ණානීති වණ්ණවසෙන. නිලනිදස්සනානීති නිදස්සනවසෙන. අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනිලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති චුත්තං හොති. නිලනිභාසානීති ඉදං පන ඔභාසවසෙන චුත්තං, නිලොභාසානි නිලපභායුත්තානීති අත්ථො. එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති. විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි චත්තාරි අභිභායතනානි චුත්තානි. උමාපුප්ඵන්ති එතඤ්ඤි පුප්ඵං සිනිද්ධං මුදුං දිස්සමානමිති නිලමෙව හොති. ගිරිකණ්ණිකපුප්ඵාදීනි පන දිස්සමානානි සෙතධාතුකානි හොන්ති. තස්මා ඉදමෙව ගහිතං, න තානි. බාරාණසෙය්‍යකන්ති බාරාණසියං හවං. තත්ථ කිර කප්පාසොපි මුදු, සුත්තකන්තිකායොපි තත්තවායාපි ඡෙකා, උදකමිති සුවි සිනිද්ධං, තස්මා චත්ථං උභතොභාගවිමට්ඨං හොති, ද්විසු පස්සෙසු මට්ඨං මුදු සිනිද්ධං බායති. ජිතානීතිආදියු ඉමිතාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. “නිලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නිලස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මි. වා චත්ථස්මි. වා වණ්ණධාතුයා වා” තිආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ඤෙව පරිකම්මඤ්ඤෙව අප්පනාවිධානඤ්ඤෙව සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො චුත්තමෙව.

අභිඤ්ඤාචොසානපාරමිප්පත්තානි ඉතො පුබ්බෙසු සතිපට්ඨානාදියු තෙ ධම්මෙ භාවෙත්වා අරහත්තප්පත්තාව අභිඤ්ඤාචොසානපාරමිප්පත්තා නාම හොන්ති, ඉමෙසු පන අට්ඨසු අභිභායතනෙසු විණ්ණවසිභාවායෙව අභිඤ්ඤාචොසානපාරමිප්පත්තා නාම.

250. කසිණකථායං සකලට්ඨෙන කසිණානි, තදාරම්මණානං ධම්මානං බ්බත්තට්ඨෙන අධිට්ඨානට්ඨෙන වා ආයතනානි. උද්ධන්ති උපරි ගගනතලාහිමුඛං. අධොති හෙට්ඨා භූමිතලාහිමුඛං. කිරියන්ති බ්බත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පරිවිජිත්තිත්වා. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො, එකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන කාරණෙන එවං පසාරෙති ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො. තෙන චුත්තං – “පට්ඨිකසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධංඅධොතිරිය”න්ති. අද්වයන්ති දිසාඅනුදිසාසු අද්වයං. ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤාභාවානුපගමනත්ථං චුත්තං. යථා හි උදකං පට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති අනඤ්ඤං, එවමෙවං පට්ඨිකසිණං පට්ඨිකසිණමෙව හොති, තත්ථි තස්ස අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති. එස නයො සබ්බත්ථං. අප්පමාණන්ති ඉදං තස්ස තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන චුත්තං. තඤ්ඤි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති, අයමස්ස ආදි, ඉදං මජ්ඣන්ති පමාණං ගණ්හාතිති. විඤ්ඤාණකසිණන්ති චෙත්ථ

කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පචත්තං විඤ්ඤාණං. තත්ථ කසිණවසෙන
 කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ, කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පචත්තවිඤ්ඤාණෙ
 උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො. කම්මට්ඨානභාවනානායෙන
 පනෙතානි පට්ඨිකසිණාදිනි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තානෙව. ඉධාපි
 විණ්ණවසිභාවෙනෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තා භොන්තිති වෙදිතබ්බා. තථා
 ඉතො අනන්තරෙසු චතුසු ක්කානෙසු. යං පනෙත්ථ චත්තබ්බං, තං
 මහාඅස්සපුරසුත්තෙ වුත්තමෙව.

252. විපස්සනාඤාණෙ පන රුපිතිආදීනමත්ථො වුත්තොයෙව. එත්ථ
 සිතමෙත්ථ පටිබද්ධන්ති එත්ථ වාතුමහාභුතිකෙ කායෙ නිස්සිතඤ්ඤා පටිබද්ධඤ්ඤා.
 සුභොති සුන්දරො. ඡාතිමානි සුපරිසුද්ධආකරසමුට්ඨිතො. සුපරිකම්මකතොති සුට්ඨ
 කතපරිකම්මො අපනීතපාසාණසක්ඛරො. අවජොති තනුවජ්චි. විප්පසන්තොති සුට්ඨ
 විප්පසන්තො. සබ්බාකාරසම්පන්නොති ධොවන වෙධනාදිහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි
 සම්පන්නො. නිලන්තිආදිහි වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙති. තාදිසඤ්ඤා ආවුතං පාකටං
 භොති.

එවමෙව බොති එත්ථ එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – මණි විය හි
 කරජකායො. ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණං. චක්ඛුමා පුරිසො විය
 විපස්සනාලාභි හික්ඛු. හත්ථෙ කරිත්වා පච්චවෙක්ඛතො “අයං බො මණි”ති
 මණිතො ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීභරිත්වා නිසින්තස්ස
 හික්ඛුතො වාතුමහාභුතිකකායස්ස ආවිභූතකාලො. “තත්ථිදං සුත්තං ආවුත”න්ති
 සුත්තස්ස ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීභරිත්වා නිසින්තස්ස
 හික්ඛුතො තදාරම්මණානං එස්සපඤ්ඤාමකානං වා සබ්බවිත්තවෙතසිකානං වා
 විපස්සනාඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලොති.

කිං පනෙතං ඤාණස්ස ආවිභූතං, පුග්ගලස්සාති. ඤාණස්ස, තස්ස පන
 ආවිභාවත්තා පුග්ගලස්ස ආවිභූතාව භොන්ති. ඉදඤ්ඤා විපස්සනාඤාණං මග්ගස්ස
 අනන්තරං, එවං සත්තෙපි යස්මා අභිඤ්ඤාවාරෙ ආරද්ධෙ එතස්ස අන්තරාවාරො
 නත්ථි, තස්මා ඉධෙව දස්සිතං. යස්මා ච අනිච්චාදිවසෙන අකතසම්මසනස්ස දිබ්බාය
 සොතධාතුයා භෙරවසද්දං සුණන්තො පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා භෙරවෙ බන්ධෙ
 අනුස්සරතො දිබ්බෙන චක්ඛුතා භෙරවරූපං පස්සතො භයසන්තාසො උප්පජ්ජති, න
 අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස, තස්මා අභිඤ්ඤාපත්තස්ස
 භයවිනොදකහෙතුසම්පාදනත්ථමිපි ඉදං ඉධෙව දස්සිතං. ඉධාපි අරහත්තවසෙනෙව
 අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තතා වෙදිතබ්බා.

253. මනොමයිද්ධියං විණ්ණවසිතාය. තත්ථ මනොමයන්ති මනෙන නිබ්බන්තං.
 සබ්බභවපච්චිගින්නි සබ්බෙහි අඬගෙහි ච පච්චිගිගෙහි ච සමන්තාගතං.
 අභිනිත්ථියන්ති සණ්ඨානවසෙන අවිකලිත්ථියං. ඉද්ධිමතා නිම්මිතරූපඤ්ඤා සචෙ
 ඉද්ධිමා ඔදාතො, තම්පි ඔදාතං. සචෙ අවිද්ධකණ්ණො, තම්පි අවිද්ධකණ්ණන්ති
 එවං සබ්බාකාරෙහි තෙන සදිසමෙව භොති. මුඤ්ජම්භා ඊසිකන්තිආදි උපමන්තයම්පි

තං සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව චුත්තං. මුඤ්ජසදිසා එව හි තස්ස අන්තො ඊසිකා හොති. කොසසදිසොයෙව අසි, වට්ඨාය කොසියා වට්ඨං අසිමෙව පක්ඛිපන්ති, පත්ථාය පත්ථං.

කරණ්ඩාති ඉදම්පි අභිකඤ්චුකස්ස නාමං, න විලිචකරණ්ඩකස්ස. අභිකඤ්චුකො හි අභිනා සදිසොව හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි “පුරිසො අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍යා” ති හත්ථෙන උද්ධරමානො විය දස්සිතො, අථ බො විත්තෙනෙවස්ස උද්ධරණං වෙදිතබ්බං. අයඤ්ඤි අභි නාම සජාතියං ධීතො, කට්ඨන්තරං වා රුක්ඛන්තරං වා නිස්සාය, තවතො සරීරනික්කඩ්ඪනපයොගසඬ්ඛාතෙන ථාමෙන, සරීරං බාදමානං විය පුරාණතවං ජිගුච්ඡන්තොති ඉමෙහි චතුහි කාරණෙහි සයමෙව කඤ්චුකං ජහාති, න සක්කා තතො අඤ්ඤෙන උද්ධරිතුං. තස්මා විත්තෙන උද්ධරණං සන්ධාය ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති මුඤ්ජාදිසදිසං ඉමස්ස භික්ඛුනො සරීරං, ඊසිකාදිසදිසං නිම්මිතරූපන්ති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං. නිම්මානවිධානං පනෙත්ථ පරතො ච ඉද්ධිවිධාදිපඤ්චඅභිඤ්ඤාකථා සබ්බාකාරොන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාති තත්ථ චුත්තනයෙතෙව වෙදිතබ්බා. උපමාමත්තමෙව හි ඉධ අධිකං.

තත්ථ ඡෙකකුම්භකාරාදයො විය ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණලාභී භික්ඛු දට්ඨබ්බො. සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණං දට්ඨබ්බං. ඉච්ඡිතිච්ඡිතභාජනවිකතිආදිකරණං විය තස්ස භික්ඛුනො විකුබ්බනං දට්ඨබ්බං. ඉධාපි විණ්ණවසිතාවසෙතෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිජ්ජත්තතා වෙදිතබ්බා. තථා ඉතො පරාසු චතුසු අභිඤ්ඤාසු.

255. තත්ථ දිබ්බසොතධාතුඋපමායං සඬ්ඛධමොති සඬ්ඛධමකො. අප්පකසිරෙනෙවාති නිද්දුක්ඛෙනෙව. විඤ්ඤාපෙය්‍යාති ජානාපෙය්‍යා. තත්ථ එවං වාතුද්දිසා විඤ්ඤාපෙන්නෙ සඬ්ඛධමකෙ “සඬ්ඛසද්දො අය”න්ති වචන්ථාපෙන්නානං සත්තානං තස්ස සඬ්ඛසද්දස්ස ආවිභූතකාලො විය යොගිනො දුරසන්තිකහෙදානං දිබ්බානඤ්චෙව මානුසකානඤ්ච සද්දානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

256. වෙනොපරියඤ්ඤාණ-උපමායං දහරොති තරුණො. යුවාති යොබ්බනෙන සමන්තාගතො. මණ්ඩනකජාතිකොති යුවාපි සමානො න අලසියො කිලිට්ඨවත්ථසරීරො, අථ බො මණ්ඩනකපකතිකො, දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ න්භායිත්වා සුද්ධවත්ථ-පරිදහන-අලඬිකාරකරණසිලොති අත්ථො. සකණ්ණකන්ති කාළතිලකවඬික-මුඛදුසිපිළිකාදීනං අඤ්ඤතරෙන සදොසං. තත්ථ යථා තස්ස මුඛනිමිත්තං පච්චවෙක්ඛතො මුඛදොසො පාකටො හොති, එවං වෙනොපරියඤ්ඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්තස්ස භික්ඛුනො පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතීති වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙනිවාසඋපමාදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං මහාඅස්සපුරෙ චුත්තමෙව.

259. අයං බො උදාසි පඤ්චමො ධම්මොති එකුනච්ඡති පබ්බාති පටිපදාවසෙන එකං ධම්මං කත්වා පඤ්චමො ධම්මොති චුත්තො. යථා හි අට්ඨකනාගරසුත්තෙ (ම.

අකරණමත්තමෙව වදනි, එත්ථ පන සංවරජපභානං වා පටිසෙවනජපභානං වා න වදනි. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

නෙව අභිනන්දිති තිත්ථියා නාම ජානිත්වාපි අජානිත්වාපි යං වා තං වා වදන්තීති මඤ්ඤමානො නාභිනන්දි. න පටික්කොසීති සාසනස්ස අනුලොමං විය පසන්තාකාරං විය වදනීති මඤ්ඤමානො න පටිසෙධෙති.

262. යථා උග්ගාහමානස්සාති යථා තස්ස වචනං, එවං සන්නෙ

උත්තානසෙය්‍යාකො කුමාරො අයොජ්ඣසමණො ථීරසමණො භවිස්සති, මයං පන එවං න වදාමාති දීපෙති. කායොතිපි න භොතීති සකකායො පරකායොතිපි විසෙසඤාණං න භොති. අඤ්ඤානු එන්දිතමත්තාති පච්චත්ථරණෙ වලිසම්ඵස්සෙන වා මඬිගුලදට්ඨෙන වා කායඑන්දනමත්තං නාම භොති. තං යපෙත්වා අඤ්ඤං කායෙන කරණකම්මං නාම නත්ථි. තම්පි ව කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව භොති. වාචාතිපි න භොතීති මිච්ඡාවාචා සම්මාවාචාතිපි නානත්තං න භොති. රොදිතමත්තාති ජිස්ච්ඡාපිපාසාපරෙතස්ස පන රොදිතමත්තං භොති. තම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව. සඬකජ්ජොති මිච්ඡාසඬකජ්ජො සම්මාසඬකජ්ජොතිපි නානත්තං න භොති. විකුජිතමත්තාති විකුජිතමත්තං රොදනභසිතමත්තං භොති. දහරකුමාරකානඤ්ඤි චිත්තං අතීතාරම්මණං පවත්තති, නිරයතො ආගතා නිරයදුක්ඛං සරිත්වා රොදන්ති, දෙවලොකතො ආගතා භසන්ති, තම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව භොති. ආජීවොති මිච්ඡාජීවො සම්මාජීවොතිපි නානත්තං න භොති. අඤ්ඤානු මාතුථඤ්ඤාති ථඤ්ඤවොරදාරකා නාම භොන්ති, මාතරි බීරං පායන්තියා අපිචිත්වා අඤ්ඤවිහිතකාලෙ පිට්ඨිපස්සෙන ආගන්ත්වා ථඤ්ඤං පිචන්ති. එත්තකං මුඤ්ඤිත්වා අඤ්ඤො මිච්ඡාජීවො නත්ථි. අයම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව භොතීති දස්සෙති.

263. එවං පරිබ්බාජකවාදං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි සයං සෙක්ඛභූමියං මාතිකං

යපෙත්තො චතුභි බො අභන්තිආදිමාහ. තත්ථ සමධිගය්භ තිට්ඨතීති විසෙසෙත්වා තිට්ඨති. න කායෙන පාප කම්මන්තිආදීසු න කෙවලං අකරණමත්තමෙව, භගවා පන එත්ථ සංවරජපභානපටිසඬිබා පඤ්ඤපෙති. තං සන්ධායෙවමාහ. න වෙව සම්පන්නකුසලන්තිආදි පන බිණාසවං සන්ධාය වුත්තං.

ඉදානි අසෙක්ඛභූමියං මාතිකං යපෙත්තො දසභි බො අභන්තිආදිමාහ. තත්ථ තිණි පදානි නිස්සාය ද්වෙ පයමචතුක්කා යපිතා, එකං පදං නිස්සාය ද්වෙ පච්ඡිමචතුක්කා. අයං සෙක්ඛභූමියං මාතිකා.

264. ඉදානි තං විභජන්තො කතමෙ ව ථපති අකුසලසීලාතිආදිමාහ. තත්ථ

සරාගන්ති අට්ඨවිධං ලොභසහගතචිත්තං. සදොසන්ති පටිසසම්පයුත්තචිත්තද්වයං. සමොහන්ති විචිකිච්ඡුද්ධච්චසහගතචිත්තද්වයම්පි වට්ටති, සබ්බාකුසලචිත්තානිපි. මොහො සබ්බාකුසලෙ උජ්ජජිත්ති හි වුත්තං. ඉතොසමුට්ඨානාති ඉතො සරාගාදිචිත්තතො සමුට්ඨානං උජ්ජන්ති එතෙසන්ති ඉතොසමුට්ඨානා.

කුහින්නි කතරං යානං පාපුණිත්වා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. එත්ථෙතෙති සොතාපත්තිඵලෙ භුම්මං. පාතිමොක්ඛසංවරසීලඤ්ඤි සොතාපත්තිඵලෙ පරිපුණ්ණං හොති, තං යානං පත්වා අකුසලසීලං අසෙසං නිරුජ්ඣන්ති. අකුසලසීලන්ති ච දුස්සීලස්සෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතඛ්ඛං.

අකුසලානං සීලානං නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව සොතාපත්තිමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති.

265. චිත්තරාගන්තිආදීහි අට්ඨවිධං කාමාවචරකුසලචිත්තමෙව චුත්තං. එතෙන හි කුසලසීලං සමුට්ඨාති.

සීලවා හොතීති සීලසම්පන්නො හොති ගුණසම්පන්නො ච. නො ච සීලමයොති අලමෙත්තාවතා, නත්ථි ඉතො කිඤ්චි උත්තරි කරණියන්ති එවං සීලමයො න හොති. යත්ථස්ස තෙති අරහත්තඵලෙ භුම්මං. අරහත්තඵලඤ්ඤි පත්වා අකුසලසීලං අසෙසං නිරුජ්ඣන්ති.

නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව අරහත්තමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති.

266. කාමසඤ්ඤාදිසු කාමසඤ්ඤා අට්ඨලොභසහගතචිත්තසහජාතා, ඉතරා ද්වෙ දොමනස්සසහගතචිත්තද්වයෙන සහජාතා.

පයමං ඤානන්ති අනාගාමීඵලපයමජ්ඣානං. එත්ථෙතෙති අනාගාමීඵලෙ භුම්මං. අනාගාමීඵලඤ්ඤි පත්වා අකුසලසඬ්ඤාපා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති.

නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව අනාගාමීමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති.
නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාදයො හි තිස්සොපි අට්ඨකාමාවචරකුසලසහජාතසඤ්ඤාව.

267. එත්ථෙතෙති අරහත්තඵලෙ භුම්මං. දුතියජ්ඣානිකං අරහත්තඵලඤ්ඤි පාපුණිත්වා කුසලසඬ්ඤාපා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව අරහත්තමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චස්සදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සමණමුණ්ඩකස්සත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චූළසකුලුදායිස්සත්තවණ්ණනා

270. එවං මෙ සුතන්ති වුළුසකුලුදායිසුත්තං. තත්ථ යදා පන, හන්තෙ, හගවාති ඉදං පරිබ්බාජකො ධම්මකථං සොතුකාමො හගවතො ධම්මදෙසනාය සාලයභාවං දස්සෙන්තො ආහ.

271. තංයෙවෙත්ථ පටිභාතුති සවෙ ධම්මං සොතුකාමො, තුය්භෙවෙත්ථ එකො පඤ්ඤා ඵකං කාරණං උපට්ඨාතු. යථා මං පටිභාසෙය්‍යාති යෙන කාරණෙන මම ධම්මදෙසනා උපට්ඨගෙය්‍ය, එතෙන හි කාරණෙන කථාය සමුට්ඨිතාය සුඛං ධම්මං දෙසෙතුන්ති දිපෙති. තස්ස මය්‍හං, හන්තෙති සො කිර තං දිස්වා – “සවෙ හගවා ඉධ අභවිස්සා, අයමෙතස්ස භාසිතස්ස අත්ථොති දීපසභස්සං විය උප්පලාපෙත්වා අප්ප මෙ පාකටං අකරිස්සා”ති දසබලංයෙව අනුස්සරි. තස්මා තස්ස මය්‍හං, හන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ අහො නුනාති අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතද්වයං. තෙන තස්ස හගවත්තං අනුස්සරත්තස්ස එතදහොසි “අහො නුන හගවා අහො නුන සුගතො”ති. යො ඉමෙසන්ති යො ඉමෙසං ධම්මානං. සුකුසලොති සුට්ඨු කුසලො නිපුණො ඡෙකො. සො හගවා අහො නුන කථෙය්‍ය, සො සුගතො අහො නුන කථෙය්‍ය, තස්ස හි හගවතො පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤාණස්ස අනෙකාති කප්පකොට්ඨසභස්සාති එකඨගණාති පාකටානිති, අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

තස්ස වාහං පුබ්බත්තං ආරබ්භාති යො හි ලාභී භොති, සො “පුබ්බෙ ත්වං බත්තියො අහොසි, බ්‍රාහ්මණො අහොසි”ති වුත්තෙ ජානන්තො සක්කච්චං සුස්සුසති. අලාභී පන – “එවං භවිස්සති එවං භවිස්සති”ති සිසකම්පමෙත්තමෙව දස්සෙති. තස්මා එවමාහ – “තස්ස වාහං පුබ්බත්තං ආරබ්භ පඤ්ඤස්ස වෙය්‍යාකරණෙන චිත්තං ආරාධෙය්‍ය”න්ති.

සො වා මං අපරත්තන්ති දිබ්බවක්ඛුලාභිතො හි අනාගතංසඤ්ඤාණං ඉප්පිකිති, තස්මා එවමාහ. ඉතරං පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව.

ධම්මං තෙ දෙසෙස්සාමීති අයං කිර අතීතෙ දෙසියමානෙපි න බුජ්ඣිස්සති, අනාගතෙ දෙසියමානෙපි න බුජ්ඣිස්සති. අථස්ස හගවා සණ්ඨසුබ්බමං පච්චයාකාරං දෙසෙතුකාමො එවමාහ. කිං පන තං බුජ්ඣිස්සතිති? එතං පගෙව න බුජ්ඣිස්සති, අනාගතෙ පනස්ස වාසනාය පච්චයො භවිස්සතිති දිස්වා හගවා එවමාහ.

පංසුපිසාවකන්ති අසුච්චියානෙ නිබ්බත්තපිසාවං. සො හි එකං මූලං ගහෙත්වා අදිස්සමානකායො භොති. තත්‍රිදං වත්ථු – එකා කිර යක්ඛිනී ද්වෙ දාරකෙ ටුපාරාමද්වාරෙ නිසීදාපෙත්වා ආහාරපරියෙසනත්ථං නගරං ගතා. දාරකා එකං පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරං දිස්වා ආහංසු, – “හන්තෙ, අම්භාකං මාතා අත්තො නගරං පට්ඨා, තස්සා වදෙය්‍යාථ ‘යං වා තං වා ලද්ධකං, ගහෙත්වා සීසං ගච්ඡ, දාරකා තෙ ජීසච්ඡිතං සන්ධාරෙතුං න සක්කොන්ති””ති. තමහං කථං පස්සිස්සාමිති? ඉදං, හන්තෙ, ගණ්ඨථාති එකං මූලබණ්ඩං අදංසු. ථෙරස්ස අනෙකාති යක්ඛසභස්සාති පඤ්ඤායිසු, සො දාරකෙහි දිත්තසඤ්ඤාණෙන තං යක්ඛිනිං අද්දස විරූපං බිභවිෂං කෙවලං වීරීයං ගබ්භමලං පච්චාසීසමානං. දිස්වා තමත්ථං කථෙසි. කථං මං ත්වං

පස්සසීති වුත්තෙ මුලඛණ්ඩං දස්සෙසි, සා අවිජ්ජන්දිත්වා ගණ්හි. එවං පංසුපිසාවකා එකං මුලං ගහෙත්වා අදිස්සමානකායා භොන්ති. තං සන්ධායෙස “පංසුපිසාවකම්පි න පස්සාමී”ති ආහ. න පක්ඛායතීති න දිස්සති න උපට්ඨාති.

272. දීඝාපි ඛො තෙ එසාති උදායි එසා තව වාචා දීඝාපි භවෙය්‍ය, එවං වදන්තස්ස වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි පවත්තෙය්‍ය, න ච අත්ථං දීපෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. අජ්ජාටීරිකතන්ති අනිය්‍යානිකං අමුලකං නිරත්ථකං සම්පජ්ජතීති අත්ථො.

ඉදානි තං වණ්ණං දස්සෙන්නො සෙය්‍යථාපි, භන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තොති විසභාගවණ්ණෙ රත්තකම්බලෙ යපිතො. එවංවණ්ණො අත්තා භොතීති ඉදං සො සුභකිණ්හදෙවලොකෙ නිබ්බත්තක්ඛන්ධෙ සන්ධාය – “අම්භාකං මතකාලෙ අත්තා සුභකිණ්හදෙවලොකෙ ඛන්ධා විය ජොතෙති”ති වදති.

273. අයං ඉමෙසං උභින්නන්ති සො කිර යස්මා මණ්ණස්ස බහි ආභා න නිච්ඡරති, බජ්ජොපනකස්ස අඬිගුලද්වඬිගුලචතුරඬිගුලමත්තං නිච්ඡරති, මහාබජ්ජොපනකස්ස පන බලමණ්ඩලමත්තම්පි නිච්ඡරතියෙව, තස්මා එවමාහ.

විද්ධෙති උබ්බිද්ධෙ, මෙසවිගමෙන දුරීභුතෙති අත්ථො. විගතවලාභකෙති අපගතමෙසෙ. දෙවෙති ආකාසෙ. ඔසධිතාරකාති සුක්කතාරකා. සා හි යස්මා තස්සා උදයතො පට්ඨාය තෙන සඤ්ඤාණෙන ඔසධාති ගණ්හන්තිපි පිචන්තිපි, තස්මා “ඔසධිතාරකා”ති වුව්චති. අභිදො අඬිසරත්තසමයන්ති අභින්නෙ අඬිසරත්තසමයෙ. ඉමිනා ගගනමජ්ඣෙ ධීතවන්දං දස්සෙති. අභිදො මජ්ඣන්තිකෙපි එසෙව නයො.

අතො ඛොති යෙ අනුභොන්ති, තෙහි බහුතරා, බහු වෙව බහුතරා වාති අත්ථො. ආභා නානුභොන්තීති ඔභාසං න වලඤ්ජන්ති, අත්තනො සරීරොභාසෙනෙව ආලොකං ඵරිත්වා විහරන්ති.

274. ඉදානි යස්මා සො “එකන්තසුඛං ලොකං පුච්ඡස්සාමී”ති නිසින්තො, පුච්ඡාමුල්ලො පන ජාතො, තස්මා නං භගවා තං පුච්ඡං සරාපෙන්නො කිං පන, උදායි, අත්ථී එකන්තසුඛො ලොකොතිආදිමාහ. තත්ථ ආකාරවතීති කාරණවතී. අඤ්ඤතරං වා පන තපොගුණන්ති අවෙලකපාළිං සන්ධායාහ, සුරාපානවිරතීති අත්ථො.

275. කතමා පන සා, භන්තෙ, ආකාරවතී පටිපදා එකන්තසුඛස්සාති කස්මා පුච්ඡති? එවං කිරස්ස අහොසි – “මයං සත්තානං එකන්තසුඛං වදාම, පටිපදං පන කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං වදාම. එකන්තසුඛස්ස ඛො පන අත්තනො පටිපදායපි එකන්තසුඛාය භවිතබ්බං. අම්භාකං කථා අනිය්‍යානිකා, සත්ථු කථාච නිය්‍යානිකා”ති. ඉදානි සත්ථාරංයෙව පුච්ඡිත්වා ජාතිස්සාමීති තස්මා පුච්ඡති.

එත්ථ මයං අනස්සාමාති එතස්මිං කාරණෙ මයං අනස්සාම. කස්මා පන එවමාහංසු? තෙ කිර පුබ්බෙ පඤ්චස්ස ධම්මෙස්ස පතිට්ඨාය කසිණපරිකම්මං කත්වා තතියජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා සුභකිණ්භෙස්ස නිබ්බත්තන්තීති ජානන්ති, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ කසිණපරිකම්මම්පි න ජානිංසු, තතියජ්ඣානම්පි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. පඤ්ච පුබ්බභාගධම්මෙ පන ‘‘ආකාරවතී පටිපදා’’ති උග්ගහෙන්වා තතියජ්ඣානං ‘‘එකන්තසුඛො ලොකො’’ති උග්ගණ්හිංසු. තස්මා එවමාහංසු. උත්තරිතරන්ති ඉතො පඤ්චහි ධම්මෙහි උත්තරිතරං පටිපදං වා තතියජ්ඣානතො උත්තරිතරං එකන්තසුඛං ලොකං වා න ජානාමාති චුත්තං හොති. අප්පසද්දෙ කත්වාති එකප්පභාරෙතෙව මහාසද්දං කාතුං ආරද්ධෙ නිස්සද්දෙ කත්වා.

276. සච්ඡිකිරියාහෙතුති එත්ථ ද්වෙ සච්ඡිකිරියා පටිලාභසච්ඡිකිරියා ව පච්චක්ඛසච්ඡිකිරියා ව. තත්ථ තතියජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා සුභකිණ්භලොකෙ තෙසං දෙවානං සමානායුචණ්ණො හුත්වා නිබ්බත්තති, අයං පටිලාභසච්ඡිකිරියා නාම. චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනෙන සුභකිණ්භලොකං ගන්ත්වා තෙහි දෙවෙහි සද්ධිං සන්තිට්ඨති සල්ලපති සාකච්ඡං ආපජ්ජති, අයං පච්චක්ඛසච්ඡිකිරියා නාම. තාසං ද්වින්තම්පි තතියජ්ඣානං ආකාරවතී පටිපදා නාම. තඤ්ඤි අනුප්පාදෙන්වා නෙව සක්කා සුභකිණ්භලොකෙ නිබ්බත්තිතුං, න චතුත්ථජ්ඣානං උප්පාදෙතුං. ඉති දුට්ඨම්පෙන සච්ඡිකිරියං සන්ධාය – ‘‘එතස්ස නුත, හන්තෙ, එකන්තසුඛස්ස ලොකස්ස සච්ඡිකිරියාහෙතු’’ති ආහ.

277. උදඤ්චනිකොති උදකචාරකො. අන්තරායමකාසීති යථා පබ්බජ්ජං න ලහති, එවං උපද්දුතමකාසී යථා තං උපනිස්සයවිපන්නං. අයං කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ පබ්බජිත්වා සමණධම්මමකාසී. අථස්ස එකො සභායකො හික්ඛු සාසනෙ අනභිරතො, ‘‘ආවුසො, විබ්භම්ස්සාමී’’ති ආරොචෙසී. සො තස්ස පත්තචීවරෙ ලොභං උප්පාදෙන්වා ගිහිභාවාය වණ්ණං අභාසී. ඉතරො තස්ස පත්තචීවරං දත්වා විබ්භමී. තෙනස්ස කම්මුතා ඉදානි භගවතො සම්මුඛා පබ්බජ්ජාය අන්තරායො ජාතො. භගවතා පනස්ස පුරිමසුත්තං අතිරෙකභාණවාරමත්තං, ඉදං භාණවාරමත්තන්ති එත්තකාය තන්තියා ධම්මො කථිතො, එකදෙසනායපි මග්ගඵලපට්ඨෙවො න ජාතො, අනාගතෙ පනස්ස පච්චයො භවිස්සතීති භගවා ධම්මං දෙසෙති. අනාගතෙ පච්චයභාවඤ්චස්ස දිස්වා භගවා ධරමානො එකං හික්ඛුම්පි මෙත්තාවිහාරිම්හි එතදග්ගෙ න යපෙසී. පස්සති හි භගවා – ‘‘අනාගතෙ අයං මම සාසනෙ පබ්බජිත්වා මෙත්තාවිහාරිතං අග්ගො භවිස්සතී’’ති.

සො භගවති පරිනිබ්බුතෙ ධම්මාසොකරාජකාලෙ පාටලිපුත්තෙ නිබ්බත්තිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තප්පත්තො අස්සගුත්තත්ථෙරො නාම හුත්වා මෙත්තාවිහාරිතං අග්ගො අහොසී. ථෙරස්ස මෙත්තානුභාවෙන තිරච්ඡානගතාපි මෙත්තවිත්තං පටිලභිංසු, ථෙරො සකලපම්බුද්ධිපෙ හික්ඛුසඤ්ඤාස්ස ඔවාදාවරියො හුත්වා චත්තනිසෙනාසනෙ ආවසී, තිංසයොජනමත්තා අට්ඨි එකං පධානසරං අහොසී.

ථෙරො ආකාසෙ වම්මබ්බේධං පත්ථරිත්වා තත්ථ නිසින්නො කම්මට්ඨානං කථෙසි.
ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා විහාරෙ නිසින්නො
කම්මට්ඨානං කථෙසි, මනුස්සා විහාරමෙව ගන්ත්වා දානමදංසු. ධම්මාසොකරාජා
ථෙරස්ස ගුණං සුත්වා දට්ඨකාමො තික්ඛත්තුං පහිණි. ථෙරො භික්ඛුසඤ්ඤාසං ඔවාදං
දම්මිති එකචාරම්පි න ගතොති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළසකුලදායිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වෙබ්බසසුත්තවණ්ණනා

278. එවං මෙ සුතන්ති වෙබ්බසසුත්තං. තත්ථ වෙබ්බසොති අයං කිර
සකුලදායිස්ස ආචරියො, සො ‘සකුලදායි පරිබ්බාජකො පරමවණ්ණපඤ්ඤෙ
පරාජිතො’ති සුත්වා ‘මයා සො සාධුකං උග්ගහාපිතො, තෙනාපි සාධුකං
උග්ගහිතං, කථං නු ඛො පරාජිතො, හන්දාහං සයං ගන්ත්වා සමණං ගොතමං
පරමවණ්ණපඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමි’ති රාජගහතො පඤ්චවත්තාලීසයොජනං
සාවත්ථිං ගන්ත්වා යෙන භගවා, තෙනුපසඤ්ඤාමි, උපසඤ්ඤාමිත්වා පන ධීතකොච
භගවතො සන්තිකෙ උදානං උදානෙසි. තත්ථ පුරිමසදිසං චුත්තනායෙනෙව
වෙදිතබ්බං.

280. පඤ්ච ඛො ඉමෙති කස්මා ආරහි? අගාරියොපි එකච්චො කාමගරුකො
කාමාධිමුත්තො හොති, එකච්චො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො
හොති. පබ්බජිතොපි ච එකච්චො කාමගරුකො කාමාධිමුත්තො හොති, එකච්චො
නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො හොති. අයං පන කාමගරුකො
කාමාධිමුත්තො හොති. සො ඉමාය කථාය කථියමානාය අත්තනො
කාමාධිමුත්තත්තං සල්ලක්ඛෙස්සති, එවමස්සායං දෙසනා සප්පායා භවිස්සතීති ඉමං
දෙසනං ආරහි. කාමග්ගසුඛන්ති නිබ්බානං අධිප්පෙනං.

281. පාපිකො භවිස්සතීති අජානනභාවං පාපිකො භවිස්සති. නාමකංයෙව
සම්පජ්ජතීති නිරත්ථකච්චනමත්තමෙව සම්පජ්ජති. තිට්ඨතු පුබ්බන්තො තිට්ඨතු
අපරන්තොති යස්මා තුය්හං අතීතකථාය අනුච්ඡවිකං පුබ්බෙතිවාසඤාණං නත්ථි,
අනාගතකථාය අනුච්ඡවිකං දිබ්බවක්ඛුඤාණං නත්ථි, තස්මා උභයම්පෙනං තිට්ඨතුති
ආහ. සුත්තබන්ධනෙහිති සුත්තමයබන්ධනෙහි. තස්ස හි ආරක්ඛත්ථාය හත්ථපාදෙසු
වෙච ගීවාය ච සුත්තකානි බන්ධන්ති. තානි සන්ධායෙනං චුත්තං. මහල්ලකකාලෙ
පනස්ස තානි සයං වා පූතීති හුත්වා මුඤ්චන්ති, ඡින්දිත්වා වා හරන්ති.

එවමෙව ඛොති ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – දහරස්ස කුමාරස්ස සුත්තබන්ධනානං
අජානනකාලො විය අවිජ්ජාය පුරිමාය කොටියා අජානනං, න හි සක්කා අවිජ්ජාය
පුරිමකොටි ඤාතුං, මොචනකාලෙ ජානනසදිසං පන අරහත්තමග්ගෙන

අවිජ්ජාබන්ධනස්ස පමොක්ඛො ජාතොති ජානනං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වෙබ්නසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. රාජවග්ගො

1. සට්ඨකාරසුත්තවණ්ණනා

282. එවං මෙ සුතන්ති සට්ඨකාරසුත්තං. තත්ථ සීතං පාත්වාකාසීති මහාමග්ගෙන ගච්ඡන්තො අඤ්ඤතරං භූමිප්පදෙසං ඔලොකෙත්වා – “අත්ථි නු ඛො මයා වරියං වරමානෙන ඉමස්මිං යානෙ නිවුත්ථපුබ්බ”න්ති ආවජ්ජන්තො අද්දස – “කස්සපබුද්ධකාලෙ ඉමස්මිං යානෙ වෙගළිඬිගං නාම ගාමනිගමො අහොසි, අහං තදා ජොතිපාලො නාම මාණුවො අහොසිං, මය්හං සභායො සට්ඨකාරො නාම කුම්භකාරො අහොසි, තෙන සද්ධිං මයා ඉධ එකං සුකාරණං කතං, තං භික්ඛුසඬ්ඨස්ස අපාකටං පටිච්ඡන්තං, හන්ද තං භික්ඛුසඬ්ඨස්ස පාකටං කරොමි”ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ යීතකොව සිතපාතුකම්මකාසි, අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙත්වා මන්දහසිතං හසි. යථා හි ලොකියමනුස්සා උරං පහරන්තා – “කුහං කුහ”න්ති හසන්ති, න එවං බුද්ධා, බුද්ධානං පන හසිතං හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තමෙව හොති.

හසිතඤ්ච නාමෙතං තෙරසහි සොමනස්සසහගතචිත්තෙහි හොති. තත්ථ ලොකියමහාජනො අකුසලතො චතුහි, කාමාවචරකුසලතො චතුහිති අට්ඨහි චිත්තෙහි හසති, සෙක්ඛා අකුසලතො දිට්ඨිසම්පයුත්තානි ද්වෙ අපනෙත්වා ඡහි චිත්තෙහි හසන්ති, බ්‍රහ්මාසවා චතුහි සහෙතුකකිරියචිත්තෙහි එකෙන අහෙතුකකිරියචිත්තෙනානි පඤ්චහි චිත්තෙහි හසන්ති. තෙසුපි බලවාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ ද්විහි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙහි හසන්ති, දුබ්බලාරම්මණෙ දුහෙතුකචිත්තද්වයෙන ච අහෙතුකචිත්තෙන වාති තීහි චිත්තෙහි හසන්ති. ඉමස්මිං පන යානෙ කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුසොමනස්සසහගතචිත්තං හගවතො හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තං හසිතං උප්පාදෙසි.

තං පනෙතං හසිතං එවං අප්පමත්තකම්පි ථෙරස්ස පාකටං අහොසි. කථං? තථාරූපෙ හි කාලෙ තථාගතස්ස චතුහි දායාහි චතුද්දීපිකමහාමෙසමුඛතො සතෙරතාවිජ්ජුලතා විය විරොවමානා මහාතාලක්ඛන්ධපමාණා රස්මිවට්ටියො උට්ඨහිත්වා තික්ඛන්තුං සීසවරං පදක්ඛිණං කත්වා දායග්ගෙසුයෙව අන්තරධායන්ති. තෙන සඤ්ඤාණෙන ආයස්මා ආනන්දො හගවතො පච්ඡතො ගච්ඡමානොපි සිතපාතුභාවං ජානාති.

හගවන්තං එතදවොවාති – “එත්ථ කිර කස්සපො හගවා භික්ඛුසඤ්ඤාං ඔවදි,
වතුසච්චප්පකාසනං අකාසි, හගවතොපි එත්ථ නිසීදිතුං රුචිං උප්පාදෙස්සාමි,
එවමයං භූමිභාගො ද්විති ඛුද්ධෙති පරිභුන්තො භවිස්සති, මහාජනො ගන්ධමාලාදීහි
පුප්පත්වා වෙතියට්ඨානං කත්වා පරිවරන්තො සග්ගමග්ගපරායණො භවිස්සති” ති
වින්තෙත්වා එතං “තෙන හි, හන්තෙ,” තිආදිවචනං අවොව.

283. මුණ්ඩකෙන සමණකෙනාති මුණ්ඩං මුණ්ඩොති, සමණං වා සමණොති
වත්තුං වට්ටති, අයං පන අපරිපක්කඤ්ඤාණත්තා බ්‍රාහ්මණකුලෙ
උග්ගහිතවොහාරවසෙනෙව භීලෙන්තො එවමාහ. සොත්තිසිනානිත්ති සිනානත්ථාය
කතසොත්තිං. සොත්ති නාම කුරුවින්දපාසාණපුණ්ණානි ලාබ්‍ය ඛන්ධිත්වා
කතගුලිකකලාපකා වුවවති, යං සන්ධාය – “තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා
භික්ඛු කුරුවින්දකසුත්තියා නභායන්ති” ති (වුළුව. 243) වුත්තං. තං උභොසු
අන්තෙසු ගහෙන්වා සරිරං සංසන්ති. එවං සම්මානි යථා එතරහිපි මනුස්සා
“වෙතියවන්දනාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡාමා” ති වුත්තා උස්සාහං න
කරොන්ති, “නටසමජ්ජාදිස්සනත්ථාය ගච්ඡාමා” ති වුත්තා පන එකවචනෙනෙව
සම්පට්ඨිජන්ති, තථෙව සින්හාසිතුන්ති වුත්තෙ එකවචනෙන සම්පට්ඨිජන්තො
එවමාහ.

284. ජොතිපාලං මාණවං ආමන්තෙසීති එකපස්සෙ අරියපරිහාරෙන පය්මතරං
න්භාසිත්වා පච්චුත්තරිත්වා යීතො තස්ස මහන්තෙන ඉස්සරියපරිහාරෙන
න්භායන්තස්ස න්භානපරියොසානං ආගමෙන්වා තං නිවත්ථනිවාසනං කෙසෙ
වොදකෙ කුරුමානං ආමන්තෙසී. අයන්ති ආසන්නත්තා දස්සෙන්තො ආහ.
ඔවට්ටිකං විනිවට්ටෙත්වාති නාගබලො බොධිසත්තො “අපෙහි සම්මා” ති ඊසකං
පරිවත්තමානොව තෙන ගහිතගහණං විස්සජ්ජාපෙත්වාති අත්ථො. කෙසෙසු
පරාමසිත්වා එතදවොවාති සො කිර වින්තෙසි – “අයං ජොතිපාලො පඤ්ඤවා, සකිං
දස්සනං ලභමානො තථාගතස්ස දස්සනෙපි පසීදිස්සති, ධම්මකථායපි පසීදිස්සති,
පසන්නො ව පසන්නාකාරං කාතුං සක්ඛිස්සති, මිත්තා නාම එතදත්ථං භොන්ති,
යංකිඤ්චි කත්වා මම සභායං ගහෙන්වා දසබලස්ස සන්තිකං ගම්ස්සාමි” ති. තස්මා
නං කෙසෙසු පරාමසිත්වා එතදවොව.

ඉත්තරජච්චොති අඤ්ඤාජාතිකො, මයා සද්ධිං අසමානජාතිකො,
ලාමකජාතිකොති අත්ථො. න වතිදන්ති ඉදං අම්භාකං ගමනං න වත ඔරකං
භවිස්සති න ඛුද්දකං, මහන්තං භවිස්සති. අයඤ්ඤි න අත්තනො ථාමෙන ගණ්ඨි,
සත්ථු ථාමෙන ගණ්ඨිති ගහණස්මිංයෙව නිට්ඨං අගමාසි. යාවතාදොහිපිති එත්ථ
දොකාරහිකාරපිකාරා නිපාතා, යාවතුපරිමන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං භොති –
“වාචාය ආලපනං ඔවට්ටිකාය ගහණඤ්ච අතික්කමිත්වා යාව කෙසග්ගහණම්පි
තත්ථ ගමනත්ථං පයොගො කත්තබ්බො” ති.

285. ධම්මියා කථායාති ඉධ සතිපට්ඨානත්ථාය පුබ්බෙනිවාසපට්ඨංයුත්තා ධම්මී
කථා වෙදිතබ්බා. තස්ස හි හගවා, – “ජොතිපාල, ත්වං න ලාමකට්ඨානං

ඔතිණ්ණසත්තො, මහාබොධිපල්ලඬකෙ පන සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පත්ථෙත්වා ඔතිණ්ණොසි, තාදිසස්ස නාම පමාදවිභාරො න යුත්තො''තිආදිනා නයෙන සතිපට්ඨානාය ධම්මං කථෙසි. පරසමුද්දවාසීථෙරා පන වදන්ති - ''ජොතිපාල, යථා අහං දසපාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා විසතිසහස්සහික්ඛපරිවාරො ලොකෙ විවරාමි, එවමෙවං ත්වම්පි දසපාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා සමණගණපරිවාරො ලොකෙ විවරස්සසි. එවරූපෙන නාම තයා පමාදං ආපජ්ජිතුං න යුත්ත''න්ති යථාස්ස පබ්බජ්ජාය විත්තං නමති, එවං කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං කථෙසිති.

286. අලත්ථ බො, ආනන්ද,...පෙ.... පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පදන්ති
 පබ්බජිත්වා කිමකාසි? යං බොධිසත්තෙහි කත්තබ්බං. බොධිසත්තා හි බුද්ධානං සම්මුඛෙ පබ්බජන්ති. පබ්බජිත්වා ච පන ඉත්තරස්සත්තා විය පතිතසිඬ්ඨා න භොන්ති, චතුපාරිසුද්ධිසිලෙ පන සුපතිට්ඨාය තෙපිට්ඨං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා තෙරස ධුතඬ්ඨානි සමාදාය අරඤ්ඤං පටිසිත්වා ගතපච්චාගතවත්තං පුරයමානා සමණධම්මං කරොන්තා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා යාව අනුලොමඤ්ඤාණං ආහව්ව තිට්ඨන්ති, මග්ගඵලත්ථං වායාමං න කරොන්ති. ජොතිපාලොපි තථෙව අකාසි.

287. අඩ්ඨමාසුපසම්පන්නෙති කුලදාරකඤ්ඤි පබ්බාපෙත්වා අඩ්ඨමාසම්පි
 අවසිත්වා ගතෙ මාතාපිතුනං සොකො න වූපසම්මති, සොපි පත්තචීවරග්ගණං න ජානාති, දහරහික්ඛුසාමණෙරෙහි සද්ධිං විස්සාසො න උප්පජ්ජති, ථෙරෙහි සද්ධිං සිනෙහො න පතිට්ඨාති, ගතගතට්ඨානෙ අනහිරති උප්පජ්ජති. එත්තකං පන කාලං නිවාසෙ සති මාතාපිතරො පස්සිතුං ලහන්ති. තෙන තෙසං සොකො තනුභාවං ගච්ඡති, පත්තචීවරග්ගණං ජානාති, සාමණෙරදහරහික්ඛුහි සද්ධිං විස්සාසො ජායති, ථෙරෙහි සද්ධිං සිනෙහො පතිට්ඨාති, ගතගතට්ඨානෙ අහිරමති, න උක්කණ්ඨති. තස්මා එත්තකං වසිතුං වට්ටනීති අඩ්ඨමාසං වසිත්වා පක්කාමි.

පණ්ඩුපුට්ඨකස්ස සාලිනොති පුට්ඨකෙ කත්වා සුක්ඛාපිතස්ස රත්තසාලිනො. තස්ස කිර සාලිනො වජ්ජකාලනො පට්ඨාය අයං පරිභාරො - කෙදාරා සුපරිකම්මකතා භොන්ති, තත්ථ ඛිජාති පතිට්ඨාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන සිඤ්චිංසු, වජ්ජකාලෙ විතානං විය උපරි වත්ථකිලඤ්ජං බන්ධිත්වා පරිපක්කකාලෙ විහිසිසානි ඡන්දිත්වා මුට්ඨිමත්තෙ පුට්ඨකෙ කත්වා යොත්තබ්ද්ධෙ වෙහාසංයෙව සුක්ඛාපෙත්වා ගන්ධවුණ්ණානි අත්ථරිත්වා කොට්ඨකෙසු පුරෙත්වා තතියෙ වස්සෙ විවරිංසු. එවං තිවස්සං පරිවුත්ථස්ස සුගන්ධරත්තසාලිනො අපගතකාලකෙ සුපරිසුද්ධෙ තණ්ඩුලෙ ගහෙත්වා බජ්ජකච්ඡිකතිම්පි හත්තම්පි පටියාදියිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං පණ්ණිකං බාදනීයං භොජනීයං....පෙ.... කාලං ආරොවාපෙසිති.

288. අධිවුට්ඨො මෙති කිං සන්ධාය වදති? වෙගළිඬ්ඨගතො නික්ඛමනකාලෙ
 සට්ඨකාරො අත්තනො සන්තිකෙ වස්සාවාසං වසන්ත්ථාය පටිඤ්ඤං අග්ගහෙසි, තං සන්ධාය වදති. අහුදෙව අඤ්ඤාත්තං අහු දොමනස්සන්ති තෙමාසං දානං දාතුං,

ධම්මඤ්ච සොතුං, ඉමිනා ච නියාමෙන වීසති භික්ඛුසහස්සානි පටිජග්ගිතුං
 නාලත්ථන්ති අලාභං ආරබ්භ චිත්තඤ්ඤථන්තං චිත්තදොමනස්සං අහොසි, න
 තථාගතං ආරබ්භ. කස්මා? සොතාපන්නන්තා. සො කිර පුබ්බෙ බ්‍රාහ්මණහත්තො
 අහොසි. අට්ඨකස්මිං සමයෙ පච්චන්තෙ කුපිතෙ වූපසමනත්ථං ගච්ඡන්තො උරච්ඡදං
 නාම ධීතරමාහ – “අම්ම අම්මාකං දෙවෙ මා පමජ්ජී”ති. බ්‍රාහ්මණා තං රාජධීතරං
 දිස්වා විසඤ්ඤිතො අහෙසුං. කෙ ඉමෙ වානි චුත්තෙ තුම්භාකං භූමිදෙවානි. භූමිදෙවා
 නාම එවරුපා හොන්නීති නිට්ඨුහිත්වා පාසාදං අභිරුහි. සා එකදිවසං වීථි.
 ඔලොකෙන්ති ධීතා කස්සපස්ස භගවතො අග්ගසාවකං දිස්වා පක්කොසාපෙත්වා
 පිණ්ඩපාතං දත්වා අනුමොදනං සුණමානායෙව සොතාපන්නා හුත්වා “අඤ්ඤෙපි
 භික්ඛු අත්ථි”ති පුච්ඡිත්වා “සත්ථා වීසතියා භික්ඛුසහස්සෙහි සද්ධිං ඉසිපතනෙ
 වසති”ති ච සුත්වා නිමන්තෙත්වා දානං අදාසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො. අථ නං පඨමතරමෙව බ්‍රාහ්මණා
 ආගන්ත්වා ධීතු අවණ්ණං වත්වා පරිහින්දිංසු. රාජා පන ධීතු ජාතකාලෙයෙව වරං
 අදාසි. තස්සා “සත්ත දිවසානි රජ්ජං දාතබ්බ”න්ති වරං ගණ්හිංසු. අථස්සා රාජා
 සත්ත දිවසානි රජ්ජං නියාමෙනෙසි. සා සත්ථාරං භොජයමානා රාජානං
 පක්කොසාපෙත්වා බහිසාණියං නිසිදාපෙසි. රාජා සත්ථු අනුමොදනං සුත්වාච
 සොතාපන්නො ජාතො. සොතාපන්නස්ස ච නාම තථාගතං ආරබ්භ ආසාතො
 නත්ථි. තෙන චුත්තං – “න තථාගතං ආරබ්භා”ති.

යං ඉච්ඡති තං හරතුති සො කිර භාජනානි පචිත්වා කයවික්කයං න කරොති,
 එවං පන වත්වා දාරුත්ථාය වා මත්තිකත්ථාය වා පලාලත්ථාය වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති.
 මහාජනා “සට්ඨකාරෙන භාජනානි පක්කානී”ති සුත්වා
 පරිසුද්ධතණ්ඩුලලොණදධිතෙලථාණිතාදීනි ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති. සචෙ භාජනං
 මහග්ගං හොති, මූලං අප්පං, යං වා තං වා දත්වා ගණ්භාමාති තං න ගණ්භන්ති.
 ධම්මිකො වාණිජො මාතෘපිතරො පටිජග්ගති, සම්මාසම්බුද්ධං උපට්ඨහති, බහු නො
 අකුසලං භවිස්සතීති පුන ගන්ත්වා මූලං ආහරන්ති. සචෙ පන භාජනං අප්පග්ගං
 හොති, ආහනං මූලං බහු, ධම්මිකො වාණිජො, අම්මාකං පුඤ්ඤං භවිස්සතීති
 යථාහනං සරසාමිකා විය සාධුකං පටිසාමෙත්වා ගච්ඡන්ති. එවංගුණො පන කස්මා න
 පබ්බජතීති. රඤ්ඤො වචනපථං පච්ඡින්දන්තො අන්ධෙ පිණ්ණෙ මාතෘපිතරො
 පොසෙතීති ආහ.

289. කො නු බොති කුහිං නු බො. කුම්භියානි උක්ඛලිතො. පරියොගානි
 සුපභාජනතො. පරිභුඤ්ජාති භුඤ්ජ. කස්මා පනෙතෙ එවං වදන්ති? සට්ඨකාරො කිර
 හත්තං පචිත්වා සුපං සම්පාදෙත්වා මාතෘපිතරො භොජෙත්වා සයම්පි භුඤ්ජිත්වා
 භගවතො වඩ්ඪමානකං හත්තසුපං පට්ඨපෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා ආධාරකං
 උපට්ඨපෙත්වා උදකං පච්චුපට්ඨපෙත්වා මාතෘපිතුනං සඤ්ඤං දත්වා අරඤ්ඤං
 ගච්ඡති. තස්මා එවං වදන්ති. අභිවිස්සත්ථොති අතිවිස්සත්ථො. පිතිසුඛං න විජහතීති
 න නිරන්තරං විජහති, අථ බො රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා
 යස්මිං යස්මිං බණෙ – “සදෙවකෙ නාම ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො මය්හං ගෙහං

පවිසිත්වා සහත්ථෙත ආමිසං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජති, ලාභා වත මෙ”ති අනුස්සරති, තස්මිං තස්මිං බණෙ පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජති. තං සන්ධාය එවං වුත්තං.

290. කළොපියාති පච්ඡිකො. කිං පන භගවා එවමකාසීති. පච්චයො ධම්මිකො, භික්ඛුනං පත්තෙ භත්තසදිසො, තස්මා එවමකාසී. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිපි ව සාවකානංයෙව භොති, බුද්ධානං සික්ඛාපදවෙලා නාම නත්ථී. යථා හි රඤ්ඤො උය්‍යානෙ පුප්ඵළානි භොන්ති, අඤ්ඤොසං තානි ගණ්හන්තානං නිග්ගහං කරොන්ති, රාජා යථාරුචියා පරිභුඤ්ජති, එවංසම්පදමෙතං. පරසමුද්දවාසීථෙරා පන “දෙවතා කිර පටිග්ගහෙත්වා අදංසු”ති වදන්ති.

291. හරථං, භත්තෙ, හරථ හදුමුඛාති අම්භාකං පුත්තො “කුභිං ගතොසී”ති වුත්තෙ – “දසබ්බස්ස සන්තික”න්ති වදති, කුභිං නු බො ගච්ජති, සත්ථු වසනට්ඨානස්ස ඔවස්සකභාවම්පි න ජානාතීති පුත්තෙ අපරාධසඤ්ඤිතො ගහණෙ තුට්ඨවිත්තා එවමාහංසු.

තෙමාසං ආකාසච්ඡදනං අට්ඨාසීති භගවා කිර වතුන්තං වස්සිකානං මාසානං එකං මාසං අතික්කම්ත්වා තිණං ආභරාපෙසී, තස්මා එවමාහ. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො – ආකාසං ඡදනමස්සාති ආකාසච්ඡදනං. න දෙවොතිවස්සීති කෙවලං නාතිවස්සී, යථා පනෙත්ථ පකතියා ව නිබ්බකොසස්ස උදකපාතට්ඨානබ්හන්තරෙ එකම්පි උදකබ්න්දු නාතිවස්සී, එවං සනඡදනගෙහබ්හන්තරෙ විය න වාතාතපාපි ආබාධං අකංසු, පකතියා උතුළුරණමෙව අහොසී. අපරභාගෙ තස්මිං නිගමෙ ඡඩ්ඞිතෙපි තං යානං අනොවස්සකමෙව අහොසී. මනුස්සා කම්මං කරොන්තා දෙවෙ වස්සන්තෙ තත්ථ සාටකෙ යපෙත්වා කම්මං කරොන්ති. යාව කප්පුට්ඨානා තං යානං තාදිසමෙව භවිස්සති. තඤ්ච බො පන න තථාගතස්ස ඉද්ධානුභාවෙන, තෙසංයෙව පන ගුණසම්පත්තියා. තෙසඤ්චි – “සම්මාසම්බුද්ධො කත්ථ න ලභෙය්‍ය, අම්භාකං නාම ද්විත්තං අත්ඨකානං නිවෙසනං උත්තිණං කාරෙසී”ති න තප්පච්චියා දොමනස්සං උදපාදි – “සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො අම්භාකං නිවෙසනා තිණං ආභරාපෙත්වා ගන්ධකුට්ඨං ඡාදාපෙසී”ති පන තෙසං අනප්පකං බලවසොමනස්සං උදපාදි. ඉති තෙසංයෙව ගුණසම්පත්තියා ඉදං පාටිභාරියං ජාතන්ති වෙදිතබ්බං.

292. තණ්ඩුලවාහසතානීති එත්ථ ද්වෙ සකටානි එකො වාහොති වෙදිතබ්බො. තදුපියඤ්ච සුපෙය්‍යන්ති සුපත්ථාය තදනුරූපං තෙලථාණිතාදිං.

විසතිභික්ඛුසහස්සස්ස තෙමාසත්ථාය භත්තං භවිස්සතීති කිර සඤ්ඤාය රාජා එත්තකං පෙසෙසී. අලං මෙ රඤ්ඤොව භොතුති කස්මා පටික්ඛිපි?

අධිගතඅප්පිච්ඡතාය. එවං කිරස්ස අහොසී – “නාහං රඤ්ඤො දිට්ඨපුබ්බො, කථං නු බො පෙසෙසී”ති. තතො විත්තෙසී – “සත්ථා බාරාණසිං ගතො, අද්ධා සො රඤ්ඤො වස්සාවාසං යාවියමානො මය්හං පටිඤ්ඤාතභාවං ආරොවෙත්වා මම ගුණකථං කථෙසී, ගුණකථාය ලද්ධලාභො පන නටෙන නච්චිත්වා ලද්ධං විය ගායකෙන ගායිත්වා ලද්ධං විය ව භොති. කිං මය්හං ඉමිනා, කම්මං කත්වා

උප්පන්නෙන මාතෘපිතුනම්පි සම්මාසම්බුද්ධස්සපි උපට්ඨානං සක්කා කාතු’’න්ති.
සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සට්ඨකාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනා

293. එවං මෙ සුතන්ති රට්ඨපාලසුත්තං. තත්ථ ථුල්ලකොට්ඨිකන්ති
ථුල්ලකොට්ඨං පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරං. සො කිර ජනපදො නිච්චසස්සො සදා
බීජහණ්ඩං නික්ඛමති, බලහණ්ඩං පටිසති. තෙන තස්මිං නිගමෙ කොට්ඨා
නිච්චපුරාව භොන්ති. තස්මා සො ථුල්ලකොට්ඨිකන්තෙව සඬ්ඛං ගතො.

294. රට්ඨපාලොති කස්මා රට්ඨපාලො? භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං
සමත්ථොති රට්ඨපාලො. කදා පනස්සෙතං නාමං උප්පන්නන්ති.
පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ. ඉතො හි පුබ්බෙ සතසහස්සකජ්ජමත්ථකෙ
චස්සසතසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු පදුමුත්තරො නාම සත්ථා උප්පජ්ජිත්වා
භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො ලොකභිතාය වාරිකං වරි, යං සන්ධාය වුත්තං –

“නගරං භංසවතී නාම, ආනන්දො නාම ඛත්තියො;
සුජාතා නාම ජනිකා, පදුමුත්තරස්ස සත්ථුනො’’ති. (බු. වං. 12.19);

පදුමුත්තරෙ පන අනුප්පන්නෙ එව භංසවතියා ද්වෙ කුටුම්භිකා සද්ධා පසන්නා
කපණ්දධිකයාවකාදිතං දානං පට්ඨපයිංසු. තදා පබ්බතවාසිනො පඤ්චසතා තාපසා
භංසවතිං අනුප්පන්නා. තෙ ද්වෙපි ජනා තාපසගණං මජ්ඣෙ භින්නිත්වා උපට්ඨහිංසු.
තාපසා කිඤ්චිකාලං වසිත්වා පබ්බතපාදමෙව ගතා. ද්වෙ සඬ්ඝත්ථෙරා ඔභිසිංසු. තදා
තෙසං තෙ යාවජීවං උපට්ඨානං අකංසු. තාපසෙසු භුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං
කරොන්තෙසු එකො සක්කභවනස්ස වණ්ණං කට්ඨෙසි, එකො
භූමින්ධරනාගරාජභවනස්ස.

කුටුම්භිකෙසු එකො සක්කභවනං පත්ථනං කත්වා සක්කො භුත්වා
නිබ්බත්තො, එකො නාගභවනෙ පාලිතනාගරාජා නාම. තං සක්කො අත්තනො
උපට්ඨානං ආගතං දිස්වා නාගයොනියං අභිරමසීති පුච්ඡී. සො නාභිරමාමීති ආහ.
තෙන හි පදුමුත්තරස්ස භගවතො දානං දත්වා ඉමස්මිං යානෙ පත්ථනං කරොහි,
උභො සුඛං වසිස්සාමාති. නාගරාජා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා
භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො සත්තාහං මහාදානං දදමානො පදුමුත්තරස්ස
දසබලස්ස පුත්තං උපරෙවතං නාම සාමණෙරං දිස්වා සත්තමෙ දිවසෙ
බුද්ධජ්ජමස්ස සඬ්ඝස්ස දිබ්බවත්ථානි දත්වා සාමණෙරස්ස යානන්තරං පත්ථෙසි.
භගවා අනාගතං ඔලොකෙත්වා – “අනාගතෙ ගොතමස්ස නාම බුද්ධස්ස පුත්තො
රාහුලකුමාරො භවිස්සති’’ති දිස්වා “සමිජ්ඣස්සති තෙ පත්ථනා’’ති කට්ඨෙසි.

නාගරාජා තමන්ට සක්කස්ස කටෙසි. සක්කො තස්ස වචනං සුත්වා තටෙව සත්තාහං දානං දත්වා භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං සමත්ථකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සද්ධාපබ්බජිතං රට්ඨපාලං නාම කුලපුත්තං දිස්වා – “අහම්පි අනාගතෙ ලොකස්මිං තුම්භාදිසෙ බුද්ධෙ උප්පන්නෙ භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං සමත්ථකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා අයං කුලපුත්තො විය සද්ධාපබ්බජිතො රට්ඨපාලො නාම භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනමකාසි. සත්ථා සමිජ්ඣනකභාවං ඤත්වා ඉමං ගාථාං –

“සරාජිකං වාතුවණ්ණං, පොසෙතුං යං පහොස්සති;
රට්ඨපාලකුලං නාම, තත්ථ ජායිස්සතෙ අය” න්ති. –

එවං පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ තස්සෙන නාම උප්පන්නන්ති වෙදිතබ්බං.

එතදභොසීති කිං අභොසි? යථා යථා බොතිආදි. තත්‍රායං සඬ්ඛෙපකථා – අහං බො යෙන යෙන කාරණෙන භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතො එවං භොති – “යදෙන සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මවරියං එකදිවසම්පි අඛණ්ඩං කත්වා වරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිපුණ්ණං වරිතබ්බං, එකදිවසම්පි ව කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා වරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිපුද්ධං, සඬ්ඛලිබ්බිතං විලිබ්බසඬ්ඛසදිසං ධොතසඬ්ඛසප්පට්ඨාගං කත්වා වරිතබ්බං, නයිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාචසතා අගාරමජ්ඣෙකං වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං...පෙ.... වරිතුං, යංනුනාහං කෙසඤ්ච මස්සඤ්ච ඔභාරෙත්වා කාසායරසජිතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මවරියං වරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍ය” න්ති.

අවිරපක්කන්තෙසු ථුල්ලකොට්ඨිකෙසු බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු යෙන භගවා තෙනුපසඬ්ඛිති රට්ඨපාලො අනුට්ඨිතෙසු තෙසු න භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචි. කස්මා? තත්ථස්ස බහු ඤාතිසාලොභිතා මිත්තාමච්චා සන්ති, තෙ – “ත්වං මානාපිතුනං එකපුත්තකො, න ලබ්භා තයා පබ්බජිතු” න්ති බාහායම්පි ගහෙත්වා ආකඬ්චෙය්‍යං, තතො පබ්බජ්ජාය අන්තරායො භවිස්සතිති සහෙව පරිසාය උට්ඨහිත්වා ථොකං ගන්ත්වා පුන කෙනචි සරිරකිච්චලෙසෙන නිවත්තිත්වා භගවන්තං උපසඬ්ඛිතිම පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන චුත්තං – “අථ බො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො අවිරපක්කන්තෙසු ථුල්ලකොට්ඨිකෙසු...පෙ.... පබ්බාජෙතු මං භගවා” ති. භගවා පන යස්මා රාහුලකුමාරස්ස පබ්බජිතතො පභුති මානාපිතුහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාජෙති, තස්මා නං පුච්ඡි අනුඤ්ඤාතොසි පන ත්වං, රට්ඨපාල, මානාපිතුහි...පෙ.... පබ්බජ්ජායාති.

295. අම්මතාතාති එත්ථ අම්මාති මාතරං ආලපති, තාතාති පිතරං.

එකපුත්තකොති එකොව පුත්තකො, අඤ්ඤො කොචි ජෙට්ඨො වා කනිට්ඨො වා නත්ථි. එත්ථ ව එකපුත්තොති වත්තබ්බෙ අනුකම්පාවසෙන එකපුත්තකොති චුත්තං. පියොති පිතිජනකො. මනාපොති මනවඩ්ඪනකො. සුබ්බෙධිතොති සුබ්බෙන එධිතො,

සුඛසංවිධිසීතොති අත්ථො. සුඛපරිභතොති සුඛෙන පරිභතො, ජාතකාලතො පභුති
 ධාතීහි අභිකතො අභිකං ආහරිත්වා ධාරියමානො අස්සකරථකාදීහි බාලකීළනකෙනි
 කීළයමානො සාදුරසභොජනං භොජයමානො සුඛෙන පරිභටො. න ත්වං, තාත
 රට්ඨපාල, කස්සචි දුක්ඛස්ස ජානාසීති ත්වං, තාත රට්ඨපාල අප්පමත්තකම්පි
 කලභාගං දුක්ඛස්ස න ජානාසී න සරසීති අත්ථො. මරණෙනපි තෙ මයං අකාමකා
 විනා භවිස්සාමාති සචෙපි තව අම්භෙසු ජීවමානෙසු මරණං භවෙය්‍යා, තෙන තෙ
 මරණෙනපි මයං අකාමකා අනිච්ඡකා න අත්තනො රුටියා විනා භවිස්සාම, තයා
 වියොගං පාපුණ්ණස්සාමාති අත්ථො. කිං පන මයං තන්ති එවං සන්තෙ කිං පන කිං
 නාම තං කාරණං, යෙන මයං තං ජීවන්තං අනුජානිස්සාම. අථ වා කිං පන මයං
 තන්ති කෙන පන කාරණෙන මයං තං ජීවන්තං අනුජානිස්සාමාති එවමෙත්ථ
 අත්ථො දට්ඨබ්බො.

296. තත්ථෙව්‍යාති යත්ථ නං යිතං මාතාපිතරො නානුජාතිංසු, තත්ථෙව යානෙ.
 අනන්තරහිතායාති කෙනචි අත්ථරණෙන අනත්ථතාය. පරිවාරෙහීති
 ගන්ධබ්බනටනාටකාදීති පච්චුපට්ඨපෙත්වා තත්ථ සභායකෙහි සද්ධිං යථාසුඛං
 ඉන්ද්‍රියානි වාරෙහි සඤ්චාරෙහි, ඉතො චිතො ච උපනෙහීති චුත්තං භොති. අථ වා
 පරිවාරෙහීති ගන්ධබ්බනටනාටකාදීති පච්චුපට්ඨපෙත්වා සභායකෙහි සද්ධිං ලළ
 උපලළ රම, කීළස්සුතිපි චුත්තං භොති. කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තොති අත්තනො
 පුත්තදාරෙහි සද්ධිං භොගෙ භුඤ්ජන්තො. පුඤ්ඤාති කරොන්තොති බුද්ධඤ්ච
 ධම්මඤ්ච සසිසඤ්ච ආරබ්භ දානප්පදානාදීති සුගතිමග්ගසංසොධකාති
 කුසලකම්මාති කරොන්තො. තුණ්හී අභොසීති කථානුප්පබන්ධවිච්ඡෙදනත්ථං
 නිරාලාපසල්ලාපො අභොසි.

අථස්ස මාතාපිතරො තික්ඛන්තුං චත්වා පටිච්චනම්පි අලභමානා සභායකෙ
 පක්කොසාපෙත්වා “එස වො සභායකො පබ්බජිතුකාමො, නිවාරෙථ න”න්ති
 ආහංසු. තෙපි තං උපසඬකම්ත්වා තික්ඛන්තුං අවොචුං, තෙසම්පි තුණ්හී අභොසි.
 තෙන චුත්තං – අථ බො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සභායකා...පෙ.... තුණ්හී
 අභොසීති. අථස්ස සභායකානං තික්ඛන්තුං චත්වා එතදභොසි – “සචෙ අයං
 පබ්බජ්ජං අලභමානො මරිස්සති, න කොචි ගුණො ලබ්භති. පබ්බජිතං පන නං
 මාතාපිතරොපි කාලෙන කාලං පස්සිස්සන්ති, මයම්පි පස්සිස්සාම, පබ්බජ්ජාපි ච
 නාමෙසා භාරියා, දිවසෙ දිවසෙ මත්තිකාපත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය වරිතබ්බං,
 එකසෙය්‍යං එකභත්තං බ්‍රහ්මවරියං අතිදුක්කරං, අයඤ්ච සුබ්බමාලො
 නාගරිකජාතියො, සො තං වරිතුං අසක්කොන්තො පුන ඉධෙව ආගමිස්සති,
 හන්දස්ස මාතාපිතරො අනුජානාපෙස්සාමා”ති. තෙ තථා අකංසු. මාතාපිතරොපි නං
 “පබ්බජිතෙන ච පන තෙ මාතාපිතරො උද්දස්සෙතබ්බා”ති ඉමං කතිකං කත්වා
 අනුජාතිංසු. තෙන චුත්තං – “අථ බො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සභායකා යෙන
 රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස මාතාපිතරො...පෙ.... අනුඤ්ඤාතොසි
 මාතාපිතුහි...පෙ.... උද්දස්සෙතබ්බා”ති. තත්ථ උද්දස්සෙතබ්බාති උද්ධං
 දස්සෙතබ්බා, යථා තං කාලෙන කාලං පස්සන්ති, එවං ආගන්ත්වා අත්තානං
 දස්සෙතබ්බා.

299. බලං ගහෙත්වාති සප්පායභොජනානි භුඤ්ජන්තො උච්ඡාදනාදීහි ව කායං පරිහරන්තො කායබලං ජනෙත්වා මාතෘපිතරො චන්දිත්වා අස්සුමුඛං ඤාතිපරිවට්ටං පහාය යෙන හගවා තෙනුපසඬකමී...පෙ.... පබ්බාපෙතු මං, හන්තෙ, හගවාති. හගවා සමීපෙ යීතං අඤ්ඤතරං හික්ඛුං ආමන්තෙසි – “තෙන හි හික්ඛු රට්ඨපාලං පබ්බාපෙහි වෙව උපසම්පාදෙහි වා”ති. සාධු, හන්තෙති බො සො හික්ඛු හගවතො පටිස්සුත්වා රට්ඨපාලං කුලපුත්තං ජිනදත්තියං සද්ධිවිහාරිකං ලද්ධා පබ්බාපෙසි වෙව උපසම්පාදෙසි ව. තෙන චුත්තං – “අලත්ථ බො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො හගවතො සත්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පද”න්ති.

පහිතත්තො විහරන්තොති ද්වාදස සංවච්ඡරානි එවං විහරන්තො. නෙය්‍යපුග්ගලො හි අයමායස්මා, තස්මා පුඤ්ඤවා අහිනීහාරසම්පන්නොපි සමානො “අජ්ජ අජ්ජෙව අරහත්ත”න්ති සමණධම්මං කරොන්තොපි ද්වාදසමෙ වස්සෙ අරහත්තං පාපුණි.

යෙන හගවා තෙනුපසඬකමීති මය්හං මාතෘපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානමානා – “තයා කාලෙන කාලං ආගන්ත්වා අම්භාකං දස්සනං දාතබ්බ”න්ති වත්වා අනුජානිංසු, දුක්කරකාරිකා බො පන මාතෘපිතරො, අහඤ්ච යෙනජ්ඣාසයෙන පබ්බජිතො, සො මෙ මත්ථකං පත්තො, ඉදානි හගවත්තං ආපුච්ඡිත්වා අත්තානං මාතෘපිතූනං දස්සෙස්සාමීති වින්තෙත්වා ආපුච්ඡිතුකාමො උපසඬකමී. මනසාකාසීති “කිං නු බො රට්ඨපාලෙ ගතෙ කොචි උපද්දවො හවිස්සති”ති මනසි අකාසි. තතො “හවිස්සති”ති ඤත්වා “සක්ඛිස්සති නු බො රට්ඨපාලො තං මද්දිතු”න්ති ඔලොකෙත්තො තස්ස අරහත්තසම්පත්තිං දිස්වා “සක්ඛිස්සති”ති අඤ්ඤාසි. තෙන චුත්තං – යථා හගවා අඤ්ඤාසි...පෙ.... කාලං මඤ්ඤසීති.

මිගවීරෙති එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. තඤ්ඤි රඤ්ඤා – “අකාලෙ සම්පත්තපබ්බජිතානං දින්නමෙව ඉදං, යථාසුඛං පරිභුඤ්ජන්තු”ති එවමනුඤ්ඤාතමෙව අභොසි, තස්මා ථෙරො – “මම ආගතභාවං මාතෘපිතූනං ආරොචෙස්සාමි, තෙ මෙ පාදධොවනඋණ්භොදකපාදමක්ඛනතෙලාදීනි පෙසිස්සන්ති”ති විත්තමිපි අනුප්පාදෙත්වා උය්‍යානමෙව පාවිසි. පිණ්ඩාය පාවිසීති දුතියදිවසෙ පාවිසි.

මජ්ඣිමායාති සත්තද්වාරකොට්ඨකස්ස සරස්ස මජ්ඣිමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ. උල්ලිබාපෙතීති කප්පකෙන කෙසෙ පහරාපෙති. එතදවොචාති – “ඉමෙ සමණකා අම්භාකං පියපුත්තකං පබ්බාපෙත්වා වොරානං හත්ථෙ නික්ඛිපිත්වා විය එකදිවසමිපි න දස්සාපෙත්ති, එවං ඵරුසකාරකා එතෙ පුත ඉමං යානං උපසඬකමිතබ්බං මඤ්ඤන්ති, එත්තොච නිකඩ්ඪිතබ්බා එතෙ”ති වින්තෙත්වා එතං “ඉමෙහි මුණ්ඩකෙහි”තිආදිවචනං අවොච. ඤාතිදාසීති ඤාතකානං දාසී. ආහිදොසිකන්ති පාරිවාසිකං එකරත්තාතික්කන්තං පුතිභූතං. තත්ථායං පදත්ථො – පුතිභාවදොසෙන අහිභූතොති අහිදොසො, අහිදොසොච ආහිදොසිකො. එකරත්තාතික්කන්තස්සෙව නාමසඤ්ඤා එසා යදිදං ආහිදොසිකොති, තං ආහිදොසිකං. කුම්මාසන්ති

යවකුම්මාසං. ජඩ්ඛෙතුකාමා හොතීති යස්මා අන්තමසො දාසකම්මකාරානං ගොරුපානම්පි අපරිභොගාරහො, තස්මා නං කච්චරං විය ඛහි ජඩ්ඛෙතුකාමා හොති. සචෙතන්ති සචෙ එතං. භගිනීති අරියවොහාරෙන අන්තනො ධාතිං ඤාතිදාසිං ආලපති. ජඩ්ඛනීයධම්මන්ති ජඩ්ඛෙතඛිබ්බසභාවං. ඉදං චුත්තං හොති – “භගිනි එතං සචෙ ඛහි ජඩ්ඛනීයධම්මං නිස්සට්ඨපරිග්ගහං, ඉධ මෙ පත්තෙ ආකිරාහී”ති. කිං පන එවං චත්තුං ලබ්හති, විඤ්ඤත්ති වා පයුත්තවාචා වා න හොතීති. න හොති. කස්මා? නිස්සට්ඨපරිග්ගහන්තා. යඤ්ඤි ජඩ්ඛනීයධම්මං නිස්සට්ඨපරිග්ගහං, යත්ථ සාමිකා අනාලයා හොන්ති, තං සබ්බං “දෙට්ඨ ආහරට්ඨ ආකිරට්ඨා”ති චත්තුං වට්ටති. තෙනෙව හි අයමායස්මා අග්ගඅරියවංසිකො සමානොපි එවමාහ.

හත්ථානන්ති හික්ඛාගහණත්ථං පත්තං උපනාමයතො මණ්ඩන්ධතො පභුති ද්විත්තම්පි හත්ථානං. පාදානන්ති නිවාසනන්තතො පට්ඨාය ද්විත්තම්පි පාදානං. සරස්සාති සචෙ තං භගිනීති වාවං නිච්ඡාරයතො සරස්ස ව. නිමිත්තං අග්ගහෙසිති හත්ථපිට්ඨිආදීති ඔලොකයමානා – “පුත්තස්ස මෙ රට්ඨපාලස්ස විය සුවණ්ණකච්ඡපපිට්ඨිසදිසා ඉමා හත්ථපාදපිට්ඨියො, හරිතාලවට්ටියො විය සුවට්ටිතා අභිගුලියො, මධුරො සරො”ති ගිහිකාලෙ සල්ලක්ඛිතපුබ්බං ආකාරං අග්ගහෙසි සඤ්ජානි සල්ලක්ඛෙසි. තස්ස භායස්මතො ද්වාදසවස්සානි අරඤ්ඤාචාසඤ්චෙව පිණ්ඩියාලොපහොජනඤ්ච පරිභුඤ්ජන්තස්ස අඤ්ඤාදියො සරිරවණ්ණො අහොසි, තෙන නං සා ඤාතිදාසී දිස්වාච න සඤ්ජානි, නිමිත්තං පන අග්ගහෙසිති.

300. රට්ඨපාලස්ස මාතරං එතදවොචාති ථෙරස්ස අභිගපච්චඩ්ගාති සණ්ඨාපෙත්වා ථඤ්ඤං පායෙත්වා සංවඩ්ඪිතධාතීපි සමානා පබ්බජිත්වා මහාබිණ්ණාසවභාවජ්ජත්තෙන සාමිපුත්තෙන සද්ධිං – “ත්වං නු ඛො, මෙ හන්තෙ, පුත්තො රට්ඨපාලො”තිආදිවචනං චත්තුං අවිසහන්ති වෙගෙන සරං පවිසිත්වා රට්ඨපාලස්ස මාතරං එතදවොච. යග්ගෙති ආරොචනත්ථෙ නිපාතො. සචෙ ඡෙ සච්චන්ති එත්ථ ඡෙති ආලපනෙ නිපාතො. එවඤ්ඤි තස්මිං දෙසෙ දාසිජනං ආලපන්ති, තස්මා “ත්වඤ්ඤි, හොති දාසී, සචෙ සච්චං භණ්ණි”ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

උපසඬ්ඨිකම්ති කස්මා උපසඬ්ඨිකම්? මහාකුලෙ ඉත්ථියො ඛහි නික්ඛමන්තා ගරහං පාපුණන්ති, ඉදඤ්ච අවිවායිකකිච්චං, සෙට්ඨිස්ස නං ආරොචෙස්සාමිති වින්තෙති. තස්මා උපසඬ්ඨිකම්. අඤ්ඤතරං කුට්ටමුලන්ති තස්මිං කිර දෙසෙ දානපතීනං සරෙසු සාලා හොන්ති, ආසනානි වෙත්ථ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති, උපට්ඨාපිතං උදකකඤ්ජියං. තත්ථ පබ්බජිතා පිණ්ඩාය වරින්වා නිසිදින්වා භුඤ්ජන්ති. සචෙ ඉච්ඡන්ති, දානපතීනම්පි සන්තකං ගණ්හන්ති. තස්මා තම්පි අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස ඊදිසාය සාලාය අඤ්ඤතරං කුට්ටමුලන්ති වෙදිතඛිබ්බං. න හි පබ්බජිතා කපණමනුස්සා විය අසාරුජ්ජෙ යානෙ නිසිදින්වා භුඤ්ජන්ති.

අත්ථී නාම තාතාති එත්ථ අත්ථීති විජ්ජමානත්ථෙ, නාමාති පුච්ඡනත්ථෙ මඤ්ඤනත්ථෙ වා නිපාතො. ඉදඤ්ඤි චුත්තං හොති – අත්ථී නු ඛො, තාත රට්ඨපාල,

අම්මාකං ධනං, නනු මයං නිද්ධනාති වත්තබ්බා, යෙසං නො ත්වං ඊදිසෙ යානෙ නිසිදිත්වා ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි. තථා අත්ථි නු බො, තාත රට්ඨපාල, අම්මාකං ජීවිතං, නනු මයං මතාති වත්තබ්බා, යෙසං නො ත්වං ඊදිසෙ යානෙ නිසිදිත්වා ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි. තථා අත්ථි මඤ්ඤෙ, තාත රට්ඨපාල, තච අබ්භන්තරෙ සාසනං නිස්සාය පටිලද්ධො සමණගුණො, යං ත්වං සුභොජනරසසංවඨිසීතොපි ඉමං ජිගුච්ඡනෙය්‍යං ආභිදොසිකං කුම්මාසං අමතමිව නිබ්බිකාරො පරිභුඤ්ජිස්සසිති. සො පන ගහපති දුක්ඛාභිතුන්නතාය එතමත්ථං පරිපුණ්ණං කත්වා වත්තුමසක්කොන්නො – “අත්ථි නාම, තාත රට්ඨපාල, ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි”ති එත්තකමෙව අවච. අක්ඛරවින්නකා පනෙත්ථ ඉදං ලක්ඛණං වදන්ති – අනොකප්පනාමරිසනත්ථවසෙනෙතං අත්ථිසද්දෙ උපපදෙ “පරිභුඤ්ජිස්සසි”ති අනාගතවචනං කතං. තස්සායමත්ථො – “අත්ථි නාම...පෙ.... පරිභුඤ්ජිස්සසි, ඉදං පච්චක්ඛමිපි අහං න සද්දභාමි න මරිසයාමි”ති. ඉදං එත්තකං වචනං ගහපති ථෙරස්ස පත්තමුඛවට්ටියං ගහෙත්වා ධීතකොච කථෙසි. ථෙරොපි පිතරි පත්තමුඛවට්ටියං ගහෙත්වා ධීතෙයෙව තං පුත්තිකුම්මාසං පරිභුඤ්ජි සුනඛවත්තසදිසං පුත්තිකුක්කුට්ඨණ්ඩමිව භින්නට්ඨානෙ පුත්තිකං වායන්තං. පුට්ඨජනෙන කිර තථාරූපං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කා. ථෙරො පන අරිසිද්ධියං යත්වා දිබ්බොජං අමතරසං පරිභුඤ්ජමානො විය පරිභුඤ්ජිත්වා ධම්කරණෙන උදකං ගහෙත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච භත්ථපාදෙ ව ධොවිත්වා කුතො නො ගහපතීතිආදිමාහ.

තත්ථ කුතො නොති කුතො නු. නෙව දානන්ති දෙය්‍යධම්මවසෙන නෙව දානං අලත්ථමිහ. න පච්චක්ඛානන්ති “කිං, තාත රට්ඨපාල, කච්චි තෙ බමනීයං, කච්චිසි අප්පකිලමථෙන ආගතො, න තාච තාත ගෙහෙ භත්තං සම්පාදියති”ති එවං පටිසන්ථාරවසෙන පච්චක්ඛානමිපි න අලත්ථමිහ. කස්මා පන ථෙරො එවමාහ? පිතු අනුග්ගහෙන. එවං කිරස්ස අහොසි – “යථා එස මං වදති, අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතෙ එවං වදති මඤ්ඤෙ. බුද්ධසාසනෙ ව පත්තන්තරෙ පදුමං විය භස්මාජන්තො අග්ගි විය ථෙග්ගුපට්ච්ඡන්තො වන්දනසාරො විය සුත්තිකාපට්ච්ඡන්තං මුත්තරතනං විය වලාභකපට්ච්ඡන්තො වන්දිමා විය මාදිසානං පට්ච්ඡන්තගුණානං භික්ඛූනං අන්තො නත්ථි, තෙසුපි න එවරූපං වචනං පවත්තෙස්සති, සංවරෙ යස්සති”ති අනුග්ගහෙන එවමාහ.

එහි තාතාති තාත තුය්හං සරං මා හොතු, එහි සරං ගමිස්සාමාති වදති. අලන්ති ථෙරො උක්කට්ඨඵකාසනිකතාය පටික්ඛිපන්තො එවමාහ. අධිවාසෙසීති ථෙරො පන පකතියා උක්කට්ඨසපදානචාරිකො ස්වාතනායභික්ඛං නාම නාධිවාසෙති, මාතු අනුග්ගහෙන පන අධිවාසෙසි. මාතු කිරස්ස ථෙරං අනුස්සරිත්වා මහාසොකො උප්පජ්ජි, රොදනෙනෙව පක්කක්ඛි විය ජාතා, තස්මා ථෙරො “සවාහං තං අපස්සිත්වා ගමිස්සාමි, හදයමිපිස්සා ථාලෙය්‍යා”ති අනුග්ගහෙන අධිවාසෙසි. කාරාපෙත්වාති එකං භිරඤ්ඤස්ස, එකං සුවණ්ණස්සාති ද්වෙ පුඤ්ජෙ කාරාපෙත්වා. කීවමහන්තා පන පුඤ්ජා අහෙසුන්ති. යථා ඔරතො ධීතො පුරිසො පාරතො ධීතං මජ්ඣිමස්පමාණං පුරිසං න පස්සති, එවං මහන්තා.

301. ඉදං තෙ තාතාති කභාපණුපුඤ්ජඤ්ච සුවණ්ණපුඤ්ජඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ. මත්තිකන්ති මාතිතො ආගතං, ඉදං තෙ මාතාමහියා මාතු ඉමං ගෙහං ආගච්ඡන්ති යා ගන්ධමාලාදීනං අත්ථාය දින්නං ධනන්ති අත්ථො. අඤ්ඤං පෙත්තිකං අඤ්ඤං පිතාමහන්ති යං පන තෙ පිතු ව පිතාමහානඤ්ච සන්තකං, තං අඤ්ඤංයෙව, නිහිතඤ්ච පයුත්තඤ්ච අතිවිය බහු. එත්ථ ව “පිතාමහ”න්ති තද්ධිතලොපං කත්වා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. “පෙතාමහ”න්ති වා පායො. සක්කා තතොනිදානන්ති ධනහෙතු ධනපච්චයා. තං තං ධනං රක්ඛන්තස්ස ව රාජාදීනං වසෙන ධනපරික්ඛයං පාපුණන්තස්ස කස්සචි උප්පජ්ජමානසොකාදයො සන්ධාය එවමාහ. එවං චුත්තෙ සෙට්ඨි ගහපති – “අහං ඉමං උප්පබ්බාපෙස්සාමිති ආනෙසිං, සො දානි මෙ ධම්මකථං කාතුං ආරද්ධො, අයං න මෙ වචනං කරිස්සති”ති උට්ඨාය ගන්ත්වා අස්ස ඔරොධානං ද්වාරං විවරාපෙත්වා – “අයං වො සාමිකො, ගච්ඡං යං කිඤ්චි කත්වා නං ගණ්හිතුං වායමං”ති උයොයාපෙසි. සුවයෙ යිතා නාටකිත්ථියො නික්ඛමිත්වා ථෙරං පරිවාරයිංසු, තාසු ද්වෙ පෙට්ඨකිත්ථියො සන්ධාය පුරාණදුතියිකාතිආදි චුත්තං. පච්චෙකං පාදෙසු ගහෙත්වාති එකෙකමිහි පාදෙ නං ගහෙත්වා.

කිදිසා නාම තා අයාපුත්ත අච්ඡරායොති කස්මා එවමාහංසු? තදා කිර සම්බහුලෙ බත්තියකුමාරෙපි බ්‍රාහ්මණකුමාරෙපි සෙට්ඨිපුත්තෙපි මහාසම්පත්තියො පභාය පබ්බජන්තෙ දිස්වා පබ්බජ්ජාගුණං අජානන්තා කථං සමුට්ඨාපෙත්ති “කස්මා එතෙ පබ්බජන්ති”ති. අථඤ්ඤෙ වදන්ති “දෙවච්ඡරාදෙවනාටකානං කාරණා”ති. සා කථා විත්ථාරිකා අහොසි. තං ගහෙත්වා සබ්බා එවමාහංසු. අථ ථෙරො පටික්ඛිපන්නො න බො මයං හගිනීතිආදිමාහ. සමුදාවරතීති වොහරති වදති. තත්ථෙව මුච්ඡිතා පපතිංසුති තං හගිනිවාදෙන සමුදාවරන්තං දිස්වා “මයං අජ්ජ ආගමිස්සති, අජ්ජ ආගමිස්සති”ති ද්වාදස වස්සානි බහි න නික්ඛන්තා, එතං නිස්සාය නො දාරකා න ලද්ධා, යෙසං ආනුභාවෙන ජීවෙය්‍යාම, ඉතො වම්භා පරිහීනා අඤ්ඤතො ව. අයං ලොකො නාම අත්තනොව චිත්තෙසි, තස්මා තාපි “ඉදානි මයං අනාථා ජාතා”ති අත්තනොව චිත්තයමානා – “අනත්ථිකො දානි අම්හෙහි අයං, සො අම්හෙ පජාපතියො සමානා අත්තනා සද්ධිං එකමාතුකුච්ඡියා සයිතදාරිකා විය මඤ්ඤති”ති සමුප්පන්නබලවසොකා හුත්වා තස්මිංයෙව පදෙසෙ මුච්ඡිතා පපතිංසු, පතිතාති අත්ථො.

මා නො විහෙයෙථාති මා අම්හෙ ධනං දස්සෙත්වා මාතුගාමෙ ව උයොයාපෙත්වා විහෙයයිත්ථ, විහෙසා හෙසා පබ්බජිතානන්ති. කස්මා එවමාහ? මාතාපිතුනං අනුග්ගහෙන. සො කිර සෙට්ඨි – “පබ්බජිතලිඬිගං නාම කිලිට්ඨං, පබ්බජ්ජාවෙසං භාරෙත්වා න්හායිත්වා තයො ජනා එකතො භුඤ්ජිස්සාමා”ති මඤ්ඤමානො ථෙරස්ස හික්ඛං න දෙති. ථෙරො – “මාදිසස්ස ධිණාසවස්ස ආභාරන්තරායං කත්වා එතෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යු”න්ති තෙසං අනුග්ගහෙන එවමාහ.

302. ගාථා අභාසීති ගාථායො අභාසි. තත්ථ පස්සාති සන්තිකෙ යිතජනං සන්ධාය වදති. විත්තන්ති විත්තවිචිත්තං. බිම්බන්ති අත්තභාවං. අරුකායන්ති නවන්නං වණුමුඛානං වසෙන වණකායං. සමුස්සිතන්ති තිණි අට්ඨිසතානි නවති

න්භාරුසතෙහි බන්ධිත්වා නවහි මංසපෙසිසතෙහි ලිම්පිත්වා සමන්තතො උස්සිතං.
ආතුරන්ති ජරාතුරතාය රොගාතුරතාය කිලෙසාතුරතාය ව නිව්වාතුරං.
බහුසඬකප්පන්ති පරෙසං උප්පන්තපත්ථනාසඬකප්පෙහි බහුසඬකප්පං. ඉත්ථිනඤ්ඤි
කායෙ පුරිසානං සඬකප්පා උප්පජ්ජන්ති, තෙසං කායෙ ඉත්ථිනං. සුසානෙ
ජඩ්ඞිතකළෙවරභූතම්පි වෙතං කාකතුලලාදයො පත්ථයන්ති යෙවාති බහුසඬකප්පො
නාම හොති. යස්ස නත්ථි ධූවං ධීතීති යස්ස කායස්ස මායාමරිට්ඨෙණපිණ්ඩ
උදකපුප්ඵලාදීනං විය එකංසෙනෙව ධීති නාම නත්ථි, හිජ්ජනධම්මතාව නියතා.

තවෙන ඔනද්ධන්ති අල්ලමනුස්සවම්මෙන ඔනද්ධං. සහ වත්ථෙහි සොහනීති
ගන්ධාදීහි මණ්කුණ්ඩලෙහි ව චිත්තකතම්පි රූපං වත්ථෙහි සහෙව සොහනි, විනා
වත්ථෙහි ජෙගුච්ඡං හොති අනොලොකනක්ඛමං.

අලත්තකකතාති අලත්තකෙන රඤ්ජිතා. වුණ්ණකමක්ඛිතන්ති සාසපකක්කෙන
මුබ්බිළකාදීති නිහරිත්වා ලොණමත්තිකාය දුට්ඨලොහිතං විලියාපෙත්වා
තිලපිට්ඨෙන ලොහිතං පසාදෙත්වා හලිද්දියා වණ්ණං සම්පාදෙත්වා
වුණ්ණකගණ්ඨිකාය මුඛං පහරන්ති, තෙනෙස අතිවිය විරොචති. තං සන්ධායෙන
වුත්තං.

අට්ඨාපදකතාති රසොදකෙන මක්ඛිත්වා නලාටපරියන්තෙ ආවත්තනපරිවත්තෙ
කත්වා අට්ඨපදකරවතාය රචිතා. අඤ්ජනීති අඤ්ජනනාලිකා.

ඔදහීති ය්පෙසි. පාසන්ති වාකරාජාලං. නාසදාති න සට්ඨි. නිවාපන්ති
නිවාපසුත්තෙ වුත්තනිවාපනිණ්ණසදිසහොජනං. කන්දන්තෙහි විරවමානෙ
පරිදෙවමානෙ. ඉමාය හි ගාථාය ථෙරො මාතාපිතරො මිගලුද්දකෙ විය කත්වා
දස්සෙසි, අවසෙසඤාතකෙ මිගලුද්දකපරිසං විය, හිරඤ්ඤසුවණ්ණං වාකරාජාලං
විය, අත්තනා භුත්තහොජනං නිවාපනිණ්ණං විය, අත්තනං මහාමිගං විය කත්වා
දස්සෙසි. යථා හි මහාමිගො යාවදත්ථං නිවාපනිණ්ණං බාදිත්වා පානියං පිවිත්වා ගීවං
උක්ඛිපිත්වා දිසං ඔලොකෙත්වා “ඉමං නාම යානං ගතස්ස සොත්ථි හවිස්සති” ති
මිගලුද්දකානං පරිදෙවන්තානං යෙව වාකරං අසට්ඨයමානොව උප්පතිත්වා අරඤ්ඤං
පවිසිත්වා සනව්ඡායස්ස ඡත්තස්ස විය ගුම්බස්ස හෙට්ඨා මන්දමන්දෙන වාතෙන
බීජයමානො ආගතමග්ගං ඔලොකෙත්තො තිට්ඨති, එවමෙව ථෙරො ඉමා ගාථා
භාසිත්වා ආකාසෙනෙව ගන්ත්වා මිගචීරෙ පච්චුපට්ඨාසි.

කස්මා පන ථෙරො ආකාසෙන ගතොති. පිතා කිරස්ස සෙට්ඨි සත්තසු
ද්වාරකොට්ඨකෙසු අග්ගලං දාපෙත්වා මල්ලෙ ආණාපෙසි – “සවෙ නික්ඛමිත්වා
ගච්ඡති, හත්ථපාදෙසු නං ගහෙත්වා කාසායාති හරිත්වා ගිහිවෙසං ගණ්භාපෙථා” ති.
තස්මා ථෙරො – “එතෙ මාදිසං මහාබ්ණාසවං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගහෙත්වා
අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යං, තං නෙසං මා අහොසි” ති චිත්තෙත්වා ආකාසෙන අගමාසි.
පරසමුද්දවාසිත්ථෙරානං පන – “ධීතකොව ඉමා ගාථා භාසිත්වා වෙහාසං

අබ්භුග්ගන්ත්වා රඤ්ඤො කොරබ්බස්ස මිගචීරෙ පච්චුපට්ඨාසී''ති අයං වාචනාමග්ගොයෙව.

303. මිගවොති තස්ස උය්‍යානපාලස්ස නාමං. සොධෙන්නොති උය්‍යානමග්ගං සමං කාරෙත්වා අත්තොඋය්‍යානෙ තච්ඡිතබ්බයුත්තට්ඨානාති තච්ඡාපෙන්තො සම්මජ්ජිතබ්බයුත්තාති යානාති සම්මජ්ජාපෙන්තො වාලුකාඔකිරණ-පුප්ඵවිකිරණ-පුණ්ණසංට්ඨපන-කදලික්ඛන්ධයපනාදීනි ච කරොන්තොති අත්ථො. යෙන රාජා කොරබ්බො තෙනුපසඬකමීති අම්භාකං රාජා සදා ඉමස්ස කුලපුත්තස්ස වණ්ණං කට්ඨෙසි, පස්සිතුකාමො ඵනං, ආගතභාවං පනස්ස න ජානාති, මහා බො පනායං පණ්ණාකාරො, ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමීති වින්තෙත්වා යෙන රාජා කොරබ්බො තෙනුපසඬකමී.

කිත්තයමානො අහොසීති සො කිර රාජා ථෙරං අනුස්සරිත්වා බලමජ්ඣෙයි නාටකමජ්ඣෙයි - ‘දුක්කරං කතං කුලපුත්තෙන තාව මහන්තං සම්පත්තිං පභාය පබ්බජිත්වා පුනනිවත්තිත්වා අනපලොකෙන්තෙනා’’ති ගුණං කට්ඨෙසි, තං ගහෙත්වා අයං ඵවමාහ. විස්සජ්ජෙථාති වත්ථාති ඔරොධමහාමත්තබලකායාදීසු යස්ස යං අනුච්ඡවිකං, තස්ස තං දාපෙත්වාති අත්ථො. උස්සට්ඨාය උස්සට්ඨායාති උස්සිතාය උස්සිතාය, මහාමත්තමහාරට්ඨිකාදීනං වසෙන උග්ගතුග්ගතමෙව පරිසං ගහෙත්වා උපසඬකමීති අත්ථො. ඉධ භවං රට්ඨපාලො භත්ථත්ථරෙ නිසීදතුති භත්ථත්ථරො තනුකො බහලපුප්ඵාදිගුණං කත්ථා අත්ථතො අභිලක්ඛිතො භොති, තාදිසෙ අනාපුච්ඡිත්වා නිසීදිතුං න යුත්තන්ති මඤ්ඤමානො ඵවමාහ.

304. පාරිජුඤ්ඤානීති පාරිජුඤ්ඤාභාවා පරික්ඛයා. ජිණ්ණොති ජරාජිණ්ණො. වුඩ්ඨොති වයොවුඩ්ඨො. මහල්ලකොති ජාතිමහල්ලකො. අද්ධගතොති අද්ධානං අතික්කන්තො. වයොඅනුප්පත්තොති පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. පබ්බජනීති ධුරවිහාරං ගන්ත්වා භික්ඛු වන්දිත්වා, - ‘‘හන්තෙ, මයා දහරකාලෙ බහුං කුසලං කතං, ඉදානි මහල්ලකොමිහි, මහල්ලකස්ස වෙසා පබ්බජ්ජා නාම, චෙතියධිගණං සම්මජ්ජිත්වා අප්පහරිතං කත්ථා ජීවිස්සාමි, පබ්බාජෙථ මං, හන්තෙ,’’ති කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙන්තො යාවති, ථෙරා අනුකම්පාය පබ්බාජෙත්ති. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. දුතියවාරෙපි ඵසෙව නයො.

අප්පාබාධොති අරොගො. අප්පාතඬකොති නිද්දුක්ඛො. සමවෙපාකිනියාති සමවිපාවනියා. ගහණියාති කම්මජතෙජොධාතුයා. තත්ථ යස්ස භුත්තභුත්තො ආභාරො ජීරති, යස්ස වා පන පුට්ඨත්තං විය තථෙව තිට්ඨති, උභොපෙතෙ න සමවෙපාකිනියා ගහණියා සමන්තාගතා. යස්ස පන භුත්තකාලෙ භත්තච්ඡන්දො උප්පජ්ජතෙව, අයං සමවෙපාකිනියා සමන්තාගතො. නාතිසීතාය නච්චුණ්භායාති තෙනෙව කාරණෙන නාතිසීතාය නච්චුණ්භාය. අනුපුබ්බෙනාති රාජානො වා හරන්තීතිආදිනා අනුක්කමෙන. දුතියවාරෙ රාජහයවොරහයජාතකහයාදිනා අනුක්කමෙන.

305. ධම්මද්දෙසා උද්දිට්ඨාති ධම්මනිද්දෙසා උද්දිට්ඨා. උපනියාතිති ජරාමරණසන්තිකං ගච්ඡති, ආයුක්ඛයෙන වා තත්ථ නියාති. අද්ධුවොති ධුවට්ඨානවිරහිතො. අතාණොති තායිතුං සමත්ථෙන විරහිතො. අනභිස්සරොති අසරණො අභිසරිත්වා අභිගන්ත්වා අස්සාසෙනුං සමත්ථෙන විරහිතො. අස්සකොති නිස්සකො සකභණ්ඩවිරහිතො. සබ්බං පභාය ගමනීයන්ති සකභණ්ඩන්ති සල්ලක්ඛිතං සබ්බං පභාය ලොකෙන ගන්තබ්බං. තණ්හාදාසොති තණ්හාය දාසො.

306. භත්ථිස්මිත්ති භත්ථිසිප්පෙ. කතාවීති කතකරණීයො, සික්ඛිතසික්ඛො පගුණසිප්පොති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. ඌරුබලීති ඌරුබලසම්පන්නො. යස්ස හි ඵලකඤ්ච ආවුධඤ්ච ගහෙත්වා පරසෙනං පවිසිත්වා අභින්නං භින්නො භින්නං සන්ධාරයතො පරහත්ථගතං රජ්ජං ආහරිතුං ඌරුබලං අත්ථි, අයං ඌරුබලී නාම. බාහුබලීති බාහුබලසම්පන්නො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. අලමත්තොති සමත්ථඅත්තභාවො.

පරියොධාය වත්තිස්සන්තිති උප්පන්නං උප්පද්දවං ඔධාය අවත්ථරිත්වා වත්තිස්සන්තිති සල්ලක්ඛෙත්වා ගහිතා.

සංවිජ්ජති ඛො, හො රට්ඨපාල, ඉමස්මිං රාජකුලෙ පඤ්ඤානං භිරඤ්ඤසුචණ්ණන්ති ඉදං සො රාජා උපරි ධම්මද්දෙසස්ස කාරණං ආහරන්තො ආහ.

අපාපරං එතදවොචාති එතං “පස්සාමි ලොකෙ” තිආදිනා නයෙන චතුන්නං ධම්මද්දෙසානං අනුගීතිං අවොච.

307. තත්ථ භියොයාව කාමෙ අභිපත්ථයන්තිති එකං ලභිත්වා ද්වෙ පත්ථයන්ති, ද්වෙ ලභිත්වා චත්තාරොති එවං උත්තරුත්තරි චත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පත්ථයන්තියෙව.

පසය්හාති සපත්තගණං අභිභවිත්වා. සසාගරන්තන්ති සද්ධිං සාගරන්තෙන. ඔරං සමුද්දස්සාති යං සමුද්දස්ස ඔරතො සකරට්ඨං, තෙන අතිත්තරුපොති අත්ථො. න භත්ථිති න හි අත්ථි.

අහො වතා නොති අහො වත නු, අයමෙව වා පායො. අමරාති වාහුති අමරං ඉති ව ආහු. ඉදං චුත්තං හොති – යං මතං ඤාතී පරිවාරෙත්වා කන්දන්ති, තං – “අහො වත අම්භාකං භාතා මතො, පුත්තො මතො” තිආදීනිපි වදන්ති.

චුසන්ති එස්සන්ති මරණඵස්සං චුසන්ති. තථෙව චුට්ඨොති යථා බාලො, ධීරොපි තථෙව මරණඵස්සෙන චුට්ඨො, අචුට්ඨො නාම නත්ථි, අයං පන විසෙසො. බාලො ව බාලයා වධිතොව සෙතීති බාලො බාලභාවෙන මරණඵස්සං ආගම්ම වධිතොව සෙති අභිභතොව සයති. අකතං වත මෙ කල්‍යාණන්තිආදිවිජ්ජපටිසාරවසෙන චලති වෙධති විජ්ජන්දති. ධීරො ව න වෙධතීති ධීරො සුගතිනිමිත්තං පස්සන්තො න වෙධති න චලති.

යාය වොසානං ඉධාධිගච්ඡතීති යාය පඤ්ඤාය ඉමස්මිං ලොකෙ
සබ්බකිච්චවොසානං අරහත්තං අධිගච්ඡති, සාව ධනතො උත්තමතරා.
අබ්බොසිත්තත්තාති අපරියොසිත්තත්තා, අරහත්තපත්තියා, අභාවෙනාති අත්ථො.
භවාභවෙසුති භීතප්පණිතෙසු භවෙසු.

උපෙනි ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකන්ති තෙසු පාපං කරොන්තෙසු යො කොචි
සත්තො පරම්පරාය සංසාරං ආපජ්ජිත්වා ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං උපෙනි.
තස්සප්පපඤ්ඤොති තස්ස තාදිසස්ස අප්පපඤ්ඤස්ස අඤ්ඤො අප්පපඤ්ඤො
අභිසද්දහන්තො.

සකම්මුතා භඤ්ඤතීති අත්තනා කතකම්මවසෙන “කසාහිපි තාලෙතී” තිආදීහි
කම්මකාරණාහි භඤ්ඤති. පෙච්ච පරමිහි ලොකෙති ඉතො ගන්ත්වා පරමිහි
අපායලොකෙ.

විරූපරූපෙනාති විවිධරූපෙන, නානාසභාවෙනාති අත්ථො. කාමගුණෙසුති
දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙසු සබ්බකාමගුණෙසු ආදීනවං දිස්වා. දහරාති අත්තමසො
කලලමත්තභාවං උපාදාය තරුණා. වුඩ්ඞාති වස්සසතාතික්කන්තා. අපණ්ණකං
සාමඤ්ඤමෙව සෙයොයාති අවිරුද්ධං අද්වජ්ඣගාමිං එකන්තනියානිකං
සාමඤ්ඤමෙව “සෙයොයා, උත්තරිතරඤ්ච පණිතතරඤ්චා” ති උපධාරෙත්වා
පබ්බජිතොස්මි මහාරාජාති. තස්මා යං ත්වං වදසි – “කිං දිස්වා වා සුත්වා වා” ති, ඉදං
දිස්වා ව සුත්වා ව පබ්බජිතොස්මිති මං ධාරෙහීති දෙසනං නිට්ඨාපෙහීති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මසදෙවසුත්තවණ්ණනා

308. එවං මෙ සුතන්ති මසදෙවසුත්තං. තත්ථ මසදෙවඅම්බවනෙති පුබ්බෙ
මසදෙවො නාම රාජා තං අම්බවනං රොපෙසි. තෙසු රුක්ඛෙසු පලුප්පමානෙසු
අපරභාගෙ අඤ්ඤෙපි රාජානො රොපෙසුංයෙව. තං පන පයමවොහාරවසෙන
මසදෙවම්බවනන්තෙව සඬ්ඛං ගතං. සිතං පාත්වාකාසීති සායන්භසමයෙ
විහාරවාරිකං වරමානො රමණීයං භූමිභාගං දිස්වා – “වසිතපුබ්බං නු ඛො මෙ
ඉමස්මිං ඔකාසෙ” ති ආවජ්ජන්තො – “පුබ්බෙ අහං මසදෙවො නාම රාජා හුත්වා
ඉමං අම්බවනං රොපෙසිං, එත්ථෙව පබ්බජිත්වා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා
බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිං. තං ඛො පනෙතං කාරණං භික්ඛුසඬ්ඝස්ස අපාකට්ඨං,
පාකට්ඨං කරිස්සාමි” ති අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙන්තො සිතං පාතු අකාසි.

ධම්මො අස්ස අත්ථිති ධම්මිකො. ධම්මෙන රාජා ජාතොති ධම්මරාජා. ධම්මෙ
ධීතොති දසකුසලකම්මපට්ඨධම්මෙ ධීතො. ධම්මං වරතීති සමං වරති. තතු
බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසුති යොපි සො පුබ්බරාජුහි බ්‍රාහ්මණානං දින්තපරිහාරො, තං

අභාපෙත්වා පකතිනියාමෙනෙව අදාසි, තථා ගහපතිකානං. තං සන්ධායෙන චුත්තං. පක්ඛස්සාති ඉමිනා පාටිභාරිකපක්ඛොපි සඬගහිතො. අට්ඨමීඋපොසථස්ස හි පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන සත්තමියඤ්ච නවමියඤ්ච, වාතුද්දසපන්තරසානං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන තෙරසියඤ්ච පාටිපදෙ වාති ඉමෙ දිවසා පාටිභාරිකපක්ඛාති වෙදිතඛ්ඛා. තෙසුපි උපොසථං උපවසි.

309. දෙවදුතාති දෙවොති මච්චු, තස්ස දුතාති දෙවදුතා. සිරස්මිඤ්ච පලිතෙසු පාතුභූතෙසු මච්චුරාජස්ස සන්තිකෙ යිතො විය හොති, තස්මා පලිතාති මච්චුදෙවස්ස දුතාති වුච්චන්ති. දෙවා විය දුතාතිපි දෙවදුතා. යථා හි අලඬකතපටියත්තාය දෙවතාය ආකාසෙ යත්වා “අසුකදිවසෙ මරිස්සති”ති චුත්තෙ තං තථෙව හොති, එවං සිරස්මි. පලිතෙසු පාතුභූතෙසු දෙවතාඛ්‍යාකරණසදිසමෙව හොති. තස්මා පලිතාති දෙවසදිසා දුතාති වුච්චන්ති. විසුද්ධිදෙවානං දුතාතිපි දෙවදුතා. සබ්බඛොධිසත්තා හි ජිණ්ණඛ්‍යාධිතමතපබ්බජිතෙ දිස්වාච සංවෙගමාපජ්ජිත්වා නික්ඛමම පබ්බජන්ති. යථාහ –

“ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා දුබ්බඤ්ච ඛ්‍යාධිතං,
මතඤ්ච දිස්වා ගතමායුසඬ්ඛයං;
කාසායවත්ථං පබ්බජිතඤ්ච දිස්වා,
තස්මා අහං පබ්බජිතොමිහි රාජා”ති.

ඉමිනා පරියායෙන පලිතාති විසුද්ධිදෙවානං දුතත්තා දෙවදුතාති වුච්චන්ති.

කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වාති සතසහස්සුට්ඨානකං ජෙට්ඨකගාමං දත්වා. කස්මා අදාසි? සංවිග්ගමානසත්තා. තස්ස හි අඤ්ජලිස්මිං යපිතාති පලිතාති දිස්වාච සංවෙගො උජ්ජජ්ජති. අඤ්ඤාති චතුරාසිතිවස්සසහස්සාති ආයු අත්ථි, එවං සන්තෙපි මච්චුරාජස්ස සන්තිකෙ යිතං විය අත්තානං මඤ්ඤමානො සංවිග්ගො පබ්බජ්ජං රොවෙති. තෙන චුත්තං –

“සිරෙ දිස්වාන පලිතං, මසදෙවො දිසම්පති;
සංවෙගං අලභී ධිරො, පබ්බජ්ජං සමරොවයි”ති.

අපරමිපි චුත්තං –

“උත්තමඬ්ඛගරුහා මය්හං, ඉමෙ ජාතා වයොහරා;
පාතුභූතා දෙවදුතා, පබ්බජ්ජාසමයො මමා”ති.

පුරිසයුගෙති වංසසම්භවෙ පුරිසෙ. කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වාති තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජන්තාපි හි පයමං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජන්ති, තතො පට්ඨාය වඩ්ඪිතෙ කෙසෙ ඛන්ධිත්වා ජටාකලාපධරා භුත්වා විවරන්ති. ඛොධිසත්තොපි තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජී. පබ්බජිතො පන අනෙසනං අනනුයුඤ්ජිත්වා රාජගෙහතො

ආහංගිකත්වය යාපෙන්නො බ්‍රහ්මචිහාරං භාවෙසි. තස්මා සො
මෙත්තාසහගතෙනාතිආදි චුත්තං.

කුමාරකිලිතං කිලිති අභිකෙන අභිකං පරිහරියමානො කිලි. මාලාකලාපං විය හි
නං උක්ඛිපිත්වාච විචරිංසු. රඤ්ඤො මසදෙවස්ස පුත්තො...පෙ.... පබ්බජීති ඉමස්ස
පබ්බජිතදිවසෙ පඤ්ච මඬගලානි අහෙසුං. මසදෙවරඤ්ඤො මතකහත්තං, තස්ස
රඤ්ඤො පබ්බජිතමඬගලං, තස්ස පුත්තස්ස ඡත්තුස්සාපනමඬගලං, තස්ස පුත්තස්ස
උපරජ්ජමඬගලං, තස්ස පුත්තස්ස නාමකරණමඬගලන්ති එකස්මිංයෙව සමයෙ
පඤ්ච මඬගලානි අහෙසුං, සකලජම්බුදීපතලෙ උන්නඬගලමහොසි.

311. පුත්තපපුත්තකාති පුත්තා ච පුත්තපුත්තා වාති එවං පචත්තා තස්ස
පරම්පරා. පච්ඡිමකො අහොසිති පබ්බජ්ජාපච්ඡිමකො අහොසි. බොධිසත්තො කිර
බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො – “පචත්තති නු බො තං මයා මනුස්සලොකෙ නිහතං
කලායාණවත්ත”න්ති ආවජ්ජන්තො අද්දස – “එත්තකං අද්ධානං පචත්තති, ඉදානි
න පචත්තිස්සති”ති. න බො පනාහං මය්හං පවෙණියා උච්ඡිජ්ජිතුං දස්සාමිති
අත්තනො වංසෙ ජාතරඤ්ඤොයෙව අග්ගමහෙසියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙන්වා
අත්තනො වංසස්ස නෙමිං සට්ඨන්තො විය නිබ්බත්තො, තෙනෙවස්ස නිමිති නාමං
අහොසි. ඉති සො පබ්බජිතරාජුතං සබ්බපච්ඡිමකො හුත්වා පබ්බජිතොති
පබ්බජ්ජාපච්ඡිමකො අහොසි. ගුණෙහි පන අතිරෙකතරො. තස්ස හි සබ්බරාජුහි
අතිරෙකතරා ද්වෙ ගුණා අහෙසුං. චතුසු ද්වාරෙසු සතසහස්සං සතසහස්සං
විස්සජ්ජෙත්වා දෙවසිකං දානං අදාසි, අනුපොසථිකස්ස ච දස්සනං නිවාරෙසි.
අනුපොසථිකෙසු හි රාජානං පස්සිස්සාමාති ගතෙසු දොවාරිකො පුච්ඡති “තුම්හෙ
උපොසථිකා නො වා”ති. යෙ අනුපොසථිකා හොන්ති, තෙ නිවාරෙති
“අනුපොසථිකානං රාජා දස්සනං න දෙති”ති. “මයං ඡනපදවාසිනො කාලෙ
හොජනං කුහිං ලභිස්සාමා”තිපි තත්ථ වචනොකාසො නත්ථි. චතුසු හි ද්වාරෙසු
රාජඬගණෙ ච අනෙකානි හත්තවාටිසහස්සානි පටියත්තානෙව හොන්ති. තස්මා
මහාජනො ඉච්ඡතිච්ඡිතට්ඨානෙ මස්සුං කාරෙත්වා න්භාසිත්වා වත්ථානි
පරිවත්තෙත්වා යථාරූචිතං හොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථිගානි අධිට්ඨාය
රඤ්ඤො ගෙහද්වාරං ගච්ඡති. දොවාරිකෙන “උපොසථිකා තුම්හෙ”ති
පුච්ඡිතපුච්ඡිතා “ආම ආමා”ති වදන්ති. තෙන හි ආගච්ඡාති පවෙසෙත්වා රඤ්ඤො
දස්සෙති. ඉති ඉමෙහි ද්විති ගුණෙහි අතිරෙකතරො අහොසි.

312. දෙවෘතං තාවතිංසානන්ති තාවතිංසහවනෙ නිබ්බත්තදෙවෘතං. තෙ කිර
දෙවෘ විදෙහරට්ඨෙ මිටිලනගරවාසිනො රඤ්ඤො ඔවාදෙ යත්වා පඤ්ච සීලානි
රක්ඛිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා තත්ථ නිබ්බත්තා රඤ්ඤො ගුණකථං කට්ඨන්ති.
තෙ සන්ධාය චුත්තං “දෙවෘතං තාවතිංසාන”න්ති.

නිසින්තො හොතිති පාසාදවරස්ස උපරිගතො දානඤ්ච සීලඤ්ච
උපපරික්ඛමානො නිසින්තො හොති. එවං කිරස්ස අහොසි – “දානං නු බො
මහත්තං උදාහු සීලං, යදි දානං මහත්තං, අජ්ඣොත්ථරිත්වා දානමෙව දස්සාමි. අථ

සීලං, සීලමෙව පුරිස්සාමි” ති. තස්ස “ඉදං මහන්තං ඉදං මහන්ත” න්ති නිව්ඡිතුං අසක්කොන්තස්සෙව සක්කො ගන්ත්වා පුරතො පාතුරහොසි. තෙන වුත්තං අථ ඛො, ආනන්ද, ...පෙ.... සම්මුඛෙ පාතුරහොසිති. එවං කිරස්ස අහොසි – “රඤ්ඤො කඬ්ඛා උප්පන්නා, තස්ස කඬ්ඛව්විජෙදනත්ථං පඤ්ඤාඤ්ච කථෙස්සාමි, ඉධාගමනත්ථාය පටිඤ්ඤාඤ්ච ගණ්භිස්සාමි” ති. තස්මා ගන්ත්වා සම්මුඛෙ පාතුරහොසි. රාජා අදිට්ඨපුබ්බං රූපං දිස්වා භීතො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො. අථ නං සක්කො – “මා භායි, මහාරාජ, විස්සත්ථො පඤ්ඤං පුච්ඡ, කඬ්ඛං තෙ පටිවිනොදෙස්සාමි” ති ආහ.

රාජා –

“පුච්ඡාමි තං මහාරාජ, සබ්බභූතානම්ස්සර;
දානං වා බ්‍රහ්මචරියං වා, කතමං සු මහජ්ඵල” න්ති. –

පඤ්ඤං පුච්ඡි. සක්කො – “දානං නාම කිං, සීලමෙව ගුණවිසිට්ඨතාය මහන්තං. අහඤ්භි පුබ්බෙ, මහාරාජ, දසවස්සසහස්සානි දසන්තං ජට්ඨසහස්සානං දානං දත්වා පෙත්තිවිසයතො න මුත්තො, සීලවන්තා පන මය්හං දානං භුඤ්ජිත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා” ති වත්වා ඉමා ගාථා අවොච –

“භීතෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති.

න හෙනෙ සුලභා කායා, යාවයොගෙන කෙනචි;
යෙ කායෙ උපපජ්ජන්ති, අනාගාරා තපස්සිනො” ති. (ජා. 2.22.429-430);

එවං රඤ්ඤො කඬ්ඛං විනොදෙන්වා දෙවලොකගමනාය පටිඤ්ඤාගහණත්ථං ලාභා තෙ මහාරාජානිආදිමාහ. තත්ථ අවිකම්පමානොති අභායමානො. අධිවාසෙසීති අහං මහාජනං කුසලං සමාදපෙමි, පුඤ්ඤවන්තානං පන වසනට්ඨානං දිස්වා ආගතෙන මනුස්සපථෙ සුඛං කථෙතුං හොතිති අධිවාසෙසි.

313. එවං හද්දන්තවාති එවං හොතු හද්දකං තච වචනන්ති වත්වා. යොජෙත්වාති එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සඅස්සාජාතීයෙ යොජෙත්වා. තෙසං පන පාටියෙක්කං යොජනකිව්චං නත්ථි, මනං ආගම්ම යුත්තායෙව හොන්ති. සො පන දිබ්බරථො දියඬ්ඞයොජනසතිකො හොති, නද්ධිතො පට්ඨාය රථසීසං පඤ්ඤාසයොජනාති, අක්ඛන්ධො පණ්ණාසයොජනාති, අක්ඛන්ධතො පට්ඨාය පච්ඡාභාගො පණ්ණාසයොජනාති, සබ්බො සත්තවණ්ණරතනමයො. දෙවලොකො නාම උද්ධං, මනුස්සලොකො අධො, තස්මා හෙට්ඨාමුඛං රථං පෙසෙසීති න සල්ලක්ඛෙනබ්බං. යථා පන පකතිමග්ගං පෙසෙති, එවමෙව මනුස්සානං සායමාසහත්තෙ නිට්ඨිතෙ වන්දෙන සද්ධිං යුගනද්ධං කත්වා පෙසෙසි, යමකචන්දා උට්ඨිතා විය අහෙසුං. මහාජනො දිස්වා “යමකචන්දා උග්ගතා” ති ආහ.

ආගච්ඡන්තෙ ආගච්ඡන්තෙ න යමකචන්දා, එකං විමානං, න විමානං, එකො රථොති. රථොපි ආගච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තො පකතිරථප්පමාණොව, අස්සාපි පකතිඅස්සප්පමාණොව අහෙසුං. එවං රථං ආහරිත්වා රඤ්ඤො පාසාදං පදක්ඛිණං කත්වා පාචිනසිහපඤ්ජරට්ඨානෙ රථං නිවත්තෙන්වා ආගතමග්ගාහිමුඛං කත්වා සිහපඤ්ජරෙ යත්වාච ආරොහනසජ්ජං යපෙසි.

අභිරුහ මහාරාජාති රාජා – “දිබ්බයානං මෙ ලද්ධ”න්ති න තාවදෙව අභිරුහි, නාගරානං පන ඔවාදං අදාසි “පස්සථ තාතා, යං මෙ සක්කෙන දෙවරඤ්ඤා දිබ්බරථො පෙසිනො, සො ව බො න ජාතිගොත්තං වා කුලප්පදෙසං වා පටිච්ච පෙසිනො, මය්හං පන සිලාවාරගුණෙ පසිදිත්වා පෙසිනො. සචෙ තුම්හෙපි සීලං රක්ඛිස්සථ, තුම්හාකම්පි පෙසෙස්සති, එවං රක්ඛිතුං යුත්තං නාමෙතං සීලං. නාහං දෙවලොකං ගන්ත්වා විරායිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථා”ති මහාජනං ඔවදිත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙන්වා රථං අභිරුහි. තතො මාතලි සඬිගාහකො “අහම්පි මහාරාජස්ස මමානුච්ඡවිකං කරිස්සාමි”ති ආකාසමිහි ද්වෙ මග්ගෙ දස්සෙන්වා අපිච මහාරාජාතිආදිමාහ.

තත්ථ කතමෙනාති, මහාරාජ, ඉමෙසු මග්ගෙසු එකො නිරයං ගච්ඡති, එකො දෙවලොකං, තෙසු තං කතමෙන නෙමි. යෙනාති යෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා යත්ථ පාපකම්මන්තා පාපකානං කම්මානං විපාකං පටිසංවෙදියන්ති, තං යානං සක්කා හොති පස්සිතුන්ති අත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ජාතකෙපි –

“කෙන තං නෙමි මග්ගෙන, රාජසෙට්ඨ දිසම්පති;
යෙන වා පාපකම්මන්තා, පුඤ්ඤකම්මා ව යෙ නරා”ති. (ජා. 2.22.450) –

ගාථාය අයමෙවත්ථො. තෙනෙවාහ –

“නිරයෙ තාව පස්සාමි, ආවාසෙ පාපකම්මිනං;
යානාති ලුද්දකම්මානං, දුස්සිලානඤ්ච යා ගතී”ති. (ජා. 2.22.451);

උභයෙනෙව මං මාතලි නෙහීති මාතලි ද්විහි මග්ගෙහි මං නෙහි, අහං නිරයං පස්සිතුකාමො දෙවලොකම්පිති. පයමං කතමෙන නෙමිති. පයමං නිරයමග්ගෙන නෙහීති. තතො මාතලි අත්තනො ආනුභාවෙන රාජානං පඤ්චදස මහානිරයෙ දස්සෙසි. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ –

“දස්සෙසි මාතලි රඤ්ඤො, දුග්ගං වෙතරණං නදිං;
කුටීරං බාරසංයුත්තං, තත්තං අග්ගිසිබුපම”න්ති. (ජා. 2.22.452) –

ජාතකෙ චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. නිරයං දස්සෙන්වා රථං නිවත්තෙන්වා දෙවලොකාහිමුඛං ගන්ත්වා බීරණිදෙවධිතාය සොණදින්නදෙවපුත්තස්ස ගණදෙවපුත්තානඤ්ච විමානාති දස්සෙන්තො දෙවලොකං නෙසි. තත්වාපි විත්ථාරකථා –

“යදි තෙ සුතා බීරණි ජීවලොකෙ,
 ආමායදාසී අහු බ්‍රාහ්මණස්ස;
 සා පත්තකාලෙ අතිථිං විදිත්වා,
 මාතාව පුත්තං සකිමාහිනන්දි;
 සංයමා සංවිභාගා ව,
 සා විමානස්මි මොදති” ති. (ජා. 2.22.507) –

ජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

එවං ගච්ඡතො පන තස්ස රථනෙමි වට්ටියා විත්තකුටද්වාරකොට්ඨකස්ස
 උම්මාරෙ පහතමත්තෙව දෙවනගරෙ කොලාහලං අහොසි. සක්කං දෙවරාජානං
 එකකංයෙව ඔහාය දෙවසඬිසො මහාසත්තං පච්චුග්ගමනමකාසි, තං දෙවතානං
 ආදරං දිස්වා සක්කො විත්තං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො – “අභිරම, මහාරාජ,
 දෙවෙසු දෙවානුභාවෙනා” ති ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි – “අයං රාජා අජ්ජ
 ආගන්ත්වා එකදිවසෙනෙව දෙවගණං අත්තනො අභිමුඛමකාසි. සචෙ එකං ද්වෙ
 දිවසෙ වසිස්සති, න මං දෙවා ඔලොකෙස්සන්ති” ති. සො උසුයමානො, “මහාරාජ,
 තුය්හං ඉමස්මිං දෙවලොකෙ වසිතුං පුඤ්ඤං නත්ථි, අඤ්ඤෙසං පුඤ්ඤෙන
 වසාහි” ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන එවමාහ. බොධිසත්තො – “නාසක්ඛි ජරසක්කො
 මනං සන්ධාරෙතුං, පරං නිස්සාය ලද්ධං බො පන යාවිත්වා ලද්ධගණ්ඨකං විය
 හොති” ති පටික්ඛිපන්තො අලං මාරිසාතිආදිමාහ. ජාතකෙපි වුත්තං –

“යථා යාවිතකං යානං, යථා යාවිතකං ධනං;
 එවංසම්පදමෙවෙ තං, යං පරතො දානපච්චයා;
 න වාහමෙතම්චිජාමි, යං පරතො දානපච්චයා” ති. (ජා. 2.22.585-586) –

සබ්බං වත්තබ්බං. බොධිසත්තො පන මනුස්සත්තභාවෙන කතිවාරෙ දෙවලොකං
 ගතොති. වත්තාරො – මන්ධාතුරාජකාලෙ සාධිනරාජකාලෙ
 ගුත්තිලවීණාවාදකකාලෙ නිමිමහාරාජකාලෙති. සො මන්ධාතුකාලෙ දෙවලොකෙ
 අසඬිබොයායං කාලං වසි, තස්මිඤ්භි වසමානෙයෙව ඡත්තිංස සක්කා වචිංසු.
 සාධිනරාජකාලෙ සත්තාහං වසි, මනුස්සගණනාය සත්ත වස්සසතානි හොන්ති.
 ගුත්තිලවීණාවාදකකාලෙ ච නිමිරාජකාලෙ ච මුහුත්තමත්තං වසි, මනුස්සගණනාය
 සත්ත දිවසානි හොන්ති.

**314. තත්ථෙව මිථිලං පටිනෙසිති පටිනෙත්වා පකතිසිරිගබ්භෙයෙව
 පතිට්ඨාපෙසි.**

**315. කළාරජනකොති තස්ස නාමං. කළාරදන්තතාය පන කළාරජනකොති
 වුත්තො. න සො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජීති එත්තකමත්තමෙව න අකාසි,
 සෙසං සබ්බං පාකතිකමෙව අහොසි.**

316. සමුච්ඡේදො හොතීති එත්ථ කල්‍යාණවත්තං කො සමුච්ඡින්නදති, කෙන සමුච්ඡින්නං, කො පවත්තෙති, කෙන පවත්තිතං නාම හොතීති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සීලවා හික්ඛු ‘‘න සක්කා මයා අරහත්තං ලද්ධු’’න්ති වීරියං අකරොත්තො සමුච්ඡින්නදති. දුස්සිලෙන සමුච්ඡින්නං නාම හොති. සත්ත සෙඛා පවත්තෙත්ති. බිණ්ණාසවෙන පවත්තිතං නාම හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මසදෙවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මධුරසුත්තවණ්ණනා

317. එවං මෙ සුතන්ති මධුරසුත්තං. තත්ථ මහාකච්චානොති ගිහිකාලෙ උප්පේනිකරඤ්ඤො පුරොහිතපුත්තො අභිරූපො දස්සනියො පාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො ව. මධුරායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. ගුන්දාවනෙති කණ්භකගුන්දාවනෙ. අවන්තිපුත්තොති අවන්තිරට්ඨෙ රඤ්ඤො ධිතාය පුත්තො. වුද්ධො වෙව අරහා වාති දහරං අරහත්තම්පි න තථා සම්භාවෙන්ති යථා මහල්ලකං, ථෙරො පන වුද්ධො වෙව අහොසි අරහා ව. බ්‍රාහ්මණා, හො කච්චානාති සො කිර රාජා බ්‍රාහ්මණලද්ධිකො, තස්මා එවමාහ. බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණොතිආදීසු ජාතිගොත්තාදීනං පඤ්ඤාපනට්ඨානෙ බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨාති දස්සෙති. භීතො අඤ්ඤො වණ්ණොති ඉතරෙ තයො වණ්ණො භීතා ලාමකාති වදති. සුක්කොති පණ්ඩරො. කණ්හොති කාලකො. සුප්ඤ්ඤාති ජාතිගොත්තාදිපඤ්ඤාපනට්ඨානෙසු සුප්ඤ්ඤාති. බ්‍රහ්මුනො පුත්තාති මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තා. ඔරසා මුඛතො ජාතාති උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා, උරෙ කත්වා සංවද්ධිතාති වා ඔරසා. බ්‍රහ්මජාති බ්‍රහ්මතො නිබ්බන්තා. බ්‍රහ්මනිම්මිතාති බ්‍රහ්මුනා නිම්මිතා. බ්‍රහ්මදායාදාති බ්‍රහ්මුනො දායාදා. සොසොයෙව බො එසොති වොහාරමත්තමෙවෙනං.

318. ඉප්පේකියාති සම්පේකියා, යත්තකාති ධනාදීනි පත්ථෙයා, තත්තකෙහිස්ස මනොරථො පුරෙයාති අත්ථො. ඛත්තියොපිස්සාස්සාති ඛත්තියොපි අස්ස ඉස්සරියසම්පත්තස්ස පුබ්බට්ඨායි අස්ස. නෙසං එත්ථ කිඤ්චිති න එතෙසං එත්ථ කිඤ්චි.

322. ආසනෙන වා නිමන්තෙය්‍යාමාති නිසින්නාසනං පප්ථොට්ඨන්වා ඉධ නිසිදාති වදෙය්‍යාම. අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි නන්ති අභිහරිත්වා තං නිමන්තෙය්‍යාම. තත්ථ දුට්ඨො අභිභාරො වාචාය වෙව කායෙන ව. ‘‘තුම්භාකං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ මමං වීචරාදීභි වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථො’’ති වදන්තො හි වාචාය අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. වීචරාදිවෙකල්ලං සල්ලක්ඛෙන්වා ‘‘ඉදං ගණ්භථා’’ති තාති දෙන්තො පන කායෙන අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. තදුභයම්පි සන්ධාය ‘‘අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න’’න්ති ආහ. රක්ඛාවරණගුත්තින්ති රක්ඛාසඬ්ඛාතඤ්චෙව

ආවරණසඬුබාතඤ්ච ගුත්තිං. යා පනෙසා ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ යථෙත්තෙන රක්ඛා,
සා ධම්මිකා නාම සංවිහිතා න හොති. යථා පන අවෙලාය
කට්ඨභාරිකාපණ්ණහාරිකාදයො විහාරං න පවිසන්ති, මිගලුද්දකාදයො විහාරසීමාය
මිගෙ වා මච්ඡෙ වා න ගණ්හන්ති, එවං සංවිදහත්තෙන ධම්මිකා නාම සංවිහිතා
හොති. තං සන්ධායාහ “ධම්මික”න්ති.

එවං සන්තෙති එවං චතුත්තම්පි චණ්ණානං පබ්බජිතානං පබ්බජිතසක්කාරෙන
සමෙ සමානෙ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මධුරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

324. එවං මෙ සුතන්ති බොධිරාජකුමාරසුත්තං. තත්ථ කොකනදොති
කොකනදං වුව්චති පදුමං. සො ච මඬිගලපාසාදො ඔලොකනකපදුමං දස්සෙත්වා
කතො, තස්මා කොකනදොති සඬ්ඛං ලභී.

325. යාව පච්ඡිමසොපානකළෙවරාති එත්ථ පච්ඡිමසොපානකළෙවරන්ති පයමං
සොපානඵලකං වුත්තං. අද්දසා බොති ඔලොකනත්ථංයෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ ධීතො
අද්දස. භගවා තුණ්හී අහොසීති “කිස්ස නු බො අත්ථාය රාජකුමාරෙන අයං
මහාසක්කාරො කතො”ති ආවජ්ජන්තො පුත්තපත්ථනාය කතභාවං අඤ්ඤාසී. සො
හී රාජකුමාරො අපුත්තකො, සුතඤ්චානෙන අහොසී – “බුද්ධානං කිර අධිකාරං
කත්වා මනසා ඉච්ඡිතං ලහන්ති”ති. සො – “සවාහං පුත්තං ලභිස්සාමි,
සම්මාසම්බුද්ධො මම චෙලජ්ජිකං අක්කමිස්සති. නො චෙ ලභිස්සාමි, න
අක්කමිස්සති”ති පත්ථනං කත්වා සන්ථරාපෙසී. අථ භගවා “නිබ්බත්තිස්සති නු
බො එතස්ස පුත්තො”ති ආවජ්ජෙත්වා “න නිබ්බත්තිස්සති”ති අද්දස.

පුබ්බෙ කිර සො එකස්මිං දීපෙ වසමානො සමච්ඡන්දෙන සකුණපොතකෙ බාදි.
සවස්ස මාතුගාමො අඤ්ඤොව භවෙය්‍ය, පුත්තං ලභෙය්‍ය. උහොහි පන
සමානච්ඡන්දෙහි හුත්වා පාපකම්මං කතං, තෙනස්ස පුත්තො න නිබ්බත්තිස්සතිති
අඤ්ඤාසී. දුස්සෙ පන අක්කන්තෙ – “බුද්ධානං අධිකාරං කත්වා පත්ථිතපත්ථිතං
ලහන්තිති ලොකෙ අනුස්සවො, මයා ච මහාඅභිනිභාරො කතො, න ච පුත්තං ලභාමි,
තුච්ඡං ඉදං වචන”න්ති මිච්ඡාගහණං ගණ්හෙය්‍ය. තිත්ථියාපි – “නත්ථි සමණානං
අකත්තබ්බං නාම, චෙලජ්ජිකං මද්දන්තා ආභිණ්ඩන්ති”ති උජ්ඣායෙය්‍ය. එතරහි
ච අක්කමන්තෙසු බහු භික්ඛු පරචිත්තවිදුනො, තෙ භබ්බං ජානිත්වා අක්කමිස්සන්ති,
අභබ්බං ජානිත්වා න අක්කමිස්සන්ති. අනාගතෙ පන උපනිස්සයො මන්දො
භවිස්සති, අනාගතං න ජානිස්සන්ති. තෙසු අක්කමන්තෙසු සථෙ පත්ථිතං
ඉජ්ඣිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ ඉජ්ඣිස්සති, – “පුබ්බෙ භික්ඛුසඬ්ඨස්ස
අභිනිභාරං කත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතං ලහන්ති, තං ඉදානි න ලහන්ති. තෙයෙව මඤ්ඤෙ

හික්බි පටිපත්තිපුරකා අහෙසුං, ඉමෙ පටිපත්තිං පුරෙතුං න සක්කොන්ති” ති මනුස්සා විජ්ජපට්ඨාරිතො භවිස්සන්තීති ඉමෙහි කාරණෙහි භගවා අක්කමිතුං අනිච්ඡන්තො තුණ්හි අහොසි. සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි “න, හික්ඛවෙ, වෙලප්පට්ඨකා අක්කමිතඛ්ඛා” ති (වුළුව. 268). මඬගලත්ථාය පඤ්ඤත්තං අනක්කමන්තෙසු පන අක්කමනත්ථාය අනුපඤ්ඤත්තිං යපෙසි – “ගිහී, හික්ඛවෙ, මඬගලිකා, අනුජානාමී, හික්ඛවෙ, ගිහීනං මඬගලත්ථායා” ති (වුළුව. 268).

326. පච්ඡිමං ජනකං තථාගතො අනුකම්පතීති ඉදං ථෙරො වුත්තෙසු කාරණෙසු තතියං කාරණං සන්ධායාහ. න ඛො සුඛෙන සුඛන්ති කස්මා ආහ?
කාමසුඛල්ලිකානුයොගසඤ්ඤී භුත්වා සම්මාසම්බුද්ධො න අක්කමී, තස්මා අහමිපි සත්ථාරා සමානච්ඡන්දො භවිස්සාමීති මඤ්ඤමානො ඵවමාහ.

327. සො ඛො අහන්තිආදි “යාව රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ” ති තාව මහාසච්චකෙ (ම. නි. 1.364 ආදයො) වුත්තනයෙන වෙදිතඛ්ඛං. තතො පරං යාව පඤ්චවග්ගියානං ආසවක්ඛයා පාසරාසිසුත්තෙ (ම. නි. 1.272 ආදයො) වුත්තනයෙන වෙදිතඛ්ඛං.

343. අඬකුසගය්හෙ සිප්පෙති අඬකුසගහණසිප්පෙ. කුසලො අහන්ති ඡෙකො අහං. කස්ස පනායං සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හීති? පිතු සන්තිකෙ, පිතාපිස්ස පිතු සන්තිකෙව උග්ගණ්හී. කොසම්බියං කිර පරන්තපරාජා නාම රජ්ජං කාරෙසි.
රාජමහෙසී ගරුභාරා ආකාසතලෙ රඤ්ඤා සද්ධිං බාලාතපං තප්පමානා රත්තකම්බලං පාරුපිත්වා නිසින්තා හොති, ඵකො හත්ථිලිඬගසකුණො “මංසපෙසි” ති මඤ්ඤමානො ගහෙත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. සා “ජඬ්ඬෙය්ස ම” න්ති භයෙන නිස්සද්දා අහොසි, සො තං පබ්බතපාදෙ රුක්ඛවිට්ඨපෙ යපෙසි. සා පාණිස්සරං කරොන්ති මහාසද්දමකාසි. සකුණො පලාසි, තස්සා තත්ථෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තියාමරත්තිං දෙවෙ වස්සන්තෙ කම්බලං පාරුපිත්වා නිසිදි. තතො ව අවිදුරෙ තාපසො වසති. සො තස්සා සද්දෙන අරුණෙ උග්ගතෙ රුක්ඛමූලං ආගතො ජාතිං පුච්ඡිත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා ඔතාරෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං නෙත්වා යාගුං පායෙසි. දාරකස්ස මෙසඋතුඤ්ඤව පබ්බතඋතුඤ්ඤව ගහෙත්වා ජාතත්තා උදෙනොති නාමං අකාසි. තාපසො ඵලාඵලානි ආහරිත්වා ද්වෙපි ඡනෙ පොසෙසි.

සා ඵකදිවසං තාපසස්ස ආගමනවෙලාය පච්චුග්ගමනං කත්වා ඉත්ථිකුත්තං දස්සෙත්වා තාපසං සීලහෙදං ආපාදෙසි. තෙසං ඵකතො වසන්තානං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පරන්තපරාජා කාලං අකාසි. තාපසො රත්තිභාගෙ නක්ඛන්තං ඔලොකෙත්වා රඤ්ඤො මහභාවං ඤත්වා – “තුය්හං රාජා මතො, පුත්තො තෙ කිං ඉධ වසිතුං ඉච්ඡති, උදාහු පෙත්තිකෙ රජ්ජෙ ඡත්තං උස්සාපෙතු” න්ති පුච්ඡි. සා පුත්තස්ස ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං පවත්තිං ආවික්ඛිත්වා ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමකඤ්ඤවස්ස ඤත්වා තාපසස්ස ආරොවෙසි. තාපසො ව හත්ථිගන්ථසිප්පං ජානාති, කුතොනෙන ලද්ධං? සක්කස්ස සන්තිකා. පුබ්බෙ කිරස්ස

සක්කො උපට්ඨානං ආගන්ත්වා “කෙන කිලමථා” ති ප්‍රච්ඡි. සො “හත්ථිපරිස්සයො අත්ථි” ති ආරොවෙසි. තස්ස සක්කො හත්ථිගන්ථඤ්චෙව විණකඤ්ච දත්වා “පලාපෙතුකාමතාය සති ඉමං තත්තිං වාදෙන්වා ඉමං සිලොකං වදෙය්‍යාථ, පක්කොසිතුකාමතාය සති ඉමං සිලොකං වදෙය්‍යාථ” ති ආහ. තාපසො තං සිප්පං කුමාරස්ස අදාසි. සො එකං වටරුක්ඛං අභිරුහිත්වා හත්ථිසු ආගතෙසු තත්තිං වාදෙන්වා සිලොකං වදති, හත්ථි භිතා පලායිංසු.

සො සිප්පස්ස ආනුභාවං ඤත්වා පුනදිවසෙ පක්කොසනසිප්පං පයොපෙසි. ජෙට්ඨකහත්ථි ආගන්ත්වා ඛන්ධං උපනාමෙසි. සො තස්ස ඛන්ධගතො යුද්ධසමත්ථෙ තරුණහත්ථි උච්චිතිත්වා කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච ගහෙන්වා මාතෘපිතරො වන්දිත්වා නික්ඛන්තො අනුපුබ්බෙන තං තං ගාමං පවිසිත්වා – “අහං රඤ්ඤො පුත්තො, සම්පත්තිං අත්ථිකා ආගච්ඡන්තු” ති ජනසඬ්ගහං කත්වා නගරං පරිවාරෙන්වා – “අහං රඤ්ඤො පුත්තො, මය්හං ඡත්තං දෙථා” ති අසද්දහන්තානං කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච දස්සෙන්වා ඡත්තං උස්සාපෙසි. සො හත්ථිවිත්තකො හුත්වා “අසුකට්ඨානෙ සුන්දරො හත්ථි අත්ථි” ති වුත්තෙ ගන්ත්වා ගණ්හාති. චණ්ඩපජ්ජොතො “තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගණ්හිස්සාමි” ති කට්ඨගත්ථිං පයොපෙන්වා තස්ස අන්තො යොධෙ නිසිදාපෙන්වා තං හත්ථිං ගහණත්ථාය ආගතං ගණ්හිත්වා තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගහණත්ථාය ධීතරං උය්‍යාපෙසි. සො තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙන්වා තං ගහෙන්වා අත්තතො නගරංයෙව අගමාසි. තස්සා කුච්ඡියං උප්පන්තො අයං බොධිරාජකුමාරො අත්තතො පිතු සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හි.

344. පධානියඬ්ගානීති පධානං වුවචති පදහනභාවො, පධානමස්ස අත්ථිති පධානියො. පධානියස්ස භික්ඛුනො අඬ්ගානීති පධානියඬ්ගානි. සද්ධොති සද්ධාය සමන්තාගතො. සා පනෙසා ආගමනසද්ධා අධිගමසද්ධා ඔකප්පනසද්ධා පසාදසද්ධාති චතුබ්බිධා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං සද්ධා අභිනිභාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා ආගමනසද්ධා නාම. අරියසාවකානං පටිච්චෙධෙන අධිගතත්තා අධිගමසද්ධා නාම. බුද්ධො ධම්මො සඬ්ඝොති වුත්තෙ අවලභාවෙන ඔකප්පනං ඔකප්පනසද්ධා නාම. පසාදුප්පත්ති පසාදසද්ධා නාම, ඉධ පන ඔකප්පනසද්ධා අධිප්පෙතා. බොධිත්ති චතුමග්ගඤ්ඤාණං. තං සුප්පට්ඨිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති, දෙසනාසිසමෙව චෙතං, ඉමිනා පන අඬ්ගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා. යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා, තස්ස පධානං චිරියං ඉජ්ඣති.

අප්පාබාධොති අරොගො. අප්පාතඬ්කොති නිද්දුක්ඛො. සමච්චෙපාකිනියාති සමච්චාචනියා. ගහණියාති කම්මජතෙජොධාතුයා. නාතිසීතාය නාව්වුණ්භායාති අතිසීතගහණිකො හි සීතභීරු භොති, අව්වුණ්භගහණිකො උණ්භභීරු, තෙසං පධානං න ඉජ්ඣති. මජ්ඣිමගහණිකස්ස ඉජ්ඣති. තෙනාහ “මජ්ඣිමාය පධානක්ඛමායා” ති. යථාභූතං අත්තානං ආචිකත්තාති යථාභූතං අත්තතො අගුණං පකාසෙතා. උදයත්ථගාමිනියාති උදයඤ්ච අත්ථඤ්ච ගන්තුං පරිච්ඡින්නිදු. සමත්ථාය, එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකං උදයබ්බයඤ්ඤාණං වුත්තං.

අරියායාති පරිසුද්ධාය. නිබ්බේධිකායාති අනිබ්බේදධ්වසුබ්බේ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බේජ්ඣිත්තුං සමත්ථාය. සම්මාදුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති තද්ඛිගවසෙන කිලෙසානං පහිනත්තා යං දුක්ඛං බියති, තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියා. ඉති සබ්බේහිපි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි පධානං න ඉජ්ඣති. ඉමානි ච පඤ්ච පධානියඨිගාති ලොකියානෙව වෙදිතබ්බාති.

345. සායමනුසිටියො පාතො විසෙසං අධිගමිස්සතීති අත්ථඨිගතෙ සූරියෙ අනුසිටියො අරුණුග්ගමනෙ විසෙසං අධිගමිස්සති. පාතමනුසිටියො සායන්ති අරුණුග්ගමනෙ අනුසිටියො සූරියත්ථඨිගමනවෙලායං. අයඤ්ච පන දෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන චුත්තා. දන්ධපඤ්ඤො හි නෙය්‍යපුග්ගලො සත්තහි දිවසෙහි අරහත්තං පාපුණාති, තික්ඛපඤ්ඤො එකදිවසෙන, සෙසදිවසෙ මජ්ඣිමපඤ්ඤාවසෙන වෙදිතබ්බං. අහො බුද්ධො අහො ධම්මො අහො ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතාති යස්මා බුද්ධධම්මානං උළාරතාය ධම්මස්ස ච ස්වාක්ඛාතතාය පාතො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සායං අරහත්තං පාපුණාති, තස්මා පසංසන්නො එවමාහ. යත්‍ර හි නාමාති විම්භයත්ථෙ නිපාතො.

346. කුච්ඡමතීති ආපන්නසත්තා. යො මෙ අයං, හන්තෙ, කුච්ඡගතොති කිං පනෙවං සරණං ගහිතං හොතීති. න හොති. අවිත්තකසරණගමනං නාම නත්ථි, ආරක්ඛො පනස්ස පච්චුපට්ඨිතොව හොති. අථ නං යදා මහල්ලකකාලෙ මාතෘපිතරො, – “තාත, කුච්ඡගතමෙව තං සරණං ගණ්භාපයිමිහා”ති සාරෙන්නි, සො ච සල්ලක්ඛෙත්වා “අහං සරණං ගතො උපාසකො”ති සතිං උප්පාදෙති, තදා සරණං ගහිතං නාම හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අභිගුලිමාලසුත්තවණ්ණනා

347. එවං මෙ සුතන්ති අභිගුලිමාලසුත්තං. තත්ථ අභිගුලීනං මාලං ධාරෙතීති කස්මා ධාරෙති? ආචරියවචනෙන. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අයං කිර කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතස්ස මන්තාණියා නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. බ්‍රාහ්මණියා රත්තිභාගෙ ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනකාලෙ සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු, රඤ්ඤො මඬිගලසකුන්නොපි සිරිසයනෙ යපිතා අසිලට්ඨිපි පජ්ජලි. බ්‍රාහ්මණො නික්ඛමිත්වා නක්ඛත්තං ඔලොකෙන්තො වොරනක්ඛත්තෙන ජාතොති රඤ්ඤො සන්නිකං ගන්න්වා සුඛසෙය්‍යභාවං පුච්ඡි.

රාජා “කුතො, මෙ ආචරිය, සුඛසෙය්‍යා? මය්‍හං මඬිගලාවුධං පජ්ජලි, රජ්ජස්ස වා ජීවිතස්ස වා අන්තරායො භවිස්සති මඤ්ඤෙ”ති. මා භායි, මහාරාජ, මය්‍හං සරෙ

කුමාරො ජාතො, තස්සානුභාවෙන න කෙවලං තුය්හං නිවෙසනෙ, සකලනගරෙපි ආවුධානි පජ්ජලිතානීති. කිං භවිස්සති ආවරියාති? වොරො භවිස්සති මහාරාජාති. කිං එකවොරකො, උදාහු රජ්ජසුසකො වොරොති? එකවොරකො දෙවාති. එවං වත්වා ව පන රඤ්ඤො මනං ගණ්හිතුකාමො ආහ – “මාරොථ නං දෙවා” ති. එකවොරකො සමානො කිං කරිස්සති? කරිසසහස්සබ්බෙත්තෙ එකසාලිසීසං විය හොති, පටිපග්ගථ නන්ති. තස්ස නාමග්ගහණං ගණ්හන්තා සයනෙ යපිතමඬිගලඅසිලට්ඨී, ඡදනෙ යපිතා සරා, කජ්ජාසපිචුම්භි යපිතං තාලවණ්ටකරණසත්ථකන්ති එතෙ පජ්ජලන්තා කිඤ්චි න හිංසිංසු, තස්මා අහිංසකොති නාමං අකංසු. තං සිජ්ජග්ගහණකාලෙ තක්කසීලං පෙසයිංසු.

සො ධම්මන්තෙවාසිකො හුත්වා සිජ්ජං පට්ඨපෙසි. වත්තසම්පන්නො කිංකාරපටිස්සාවී මනාපවාරී පියවාදී අහොසි. සෙසඅන්තෙවාසිකා බාහිරකා අහෙසුං. තෙ – “අහිංසකමාණවකස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය මයං න පඤ්ඤායාම, කථං නං හින්දෙය්‍යාමා” ති? නිසීදිත්වා මන්තයන්තා – “සබ්බෙහි අතිරෙකපඤ්ඤත්තා දුජ්ජඤ්ඤාති. න සක්කා වත්තුං, වත්තසම්පන්නත්තා දුබ්බත්තොති. න සක්කා වත්තුං, ජාතිසම්පන්නත්තා දුජ්ජාතොති න සක්කා වත්තුං, කින්නි කරිස්සාමා” ති? තතො එකං බරමන්තං මන්තයිංසු “ආවරියස්ස අන්තරං කත්වා නං හින්දිස්සාමා” ති තයො රාසී හුත්වා පඨමං එකච්චෙ ආවරියං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. කිං තාතාති? ඉමස්මිං ගෙහෙ එකා කථා සුය්‍යාතීති. කිං තාතාති? අහිංසකමාණවො තුම්භාකං අන්තරෙ දුබ්භතීති මඤ්ඤාමාති. ආවරියො සන්තජ්ජෙත්වා – “ගච්ඡථ වසලා, මා මෙ පුත්තං මය්හං අන්තරෙ පරිහින්දථා” ති නිට්ඨුහි. තතො ඉතරෙ, අථ ඉතරෙහි තයොපි කොට්ඨාසා ආගන්ත්වා තථෙව වත්වා – “අම්භාකං අසද්දහන්තා උපපරික්ඛිත්වා ජානාථා” ති ආහංසු.

ආවරියො සිනෙහෙන වදන්තෙ දිස්වා “අත්ථී මඤ්ඤෙ සන්ථවො” ති පරිහිජ්ජිත්වා වින්තෙසි “සාතෙමි න” ත්ති. තතො වින්තෙසි – “සවෙ සාතෙස්සාමි ‘දිසාපාමොක්ඛො ආවරියො අත්තනො සන්තිකං සිජ්ජග්ගහණත්ථං ආගතෙ මාණවකෙ දොසං උජ්ජාදෙත්වා ජීවිතා වොරොපෙතී” ති. පුන කොචි සිජ්ජග්ගහණත්ථං න ආගමිස්සති, එවං මෙ ලාභො පරිභායිස්සති, අථ නං සිජ්ජස්ස පරියොසානුපවාරොති වත්වා ජඩ්ඝසහස්සං සාතෙහීති වක්ඛාමි. අවස්සං එත්ථ එකො උට්ඨාය තං සාතෙස්සති” ති.

අථ නං ආහ – “එහි තාත ජඩ්ඝසහස්සං සාතෙහි, එවං තෙ සිජ්ජස්ස උපවාරො කතො භවිස්සතී” ති. මයං අහිංසකකුලෙ ජාතා, න සක්කා ආවරියාති. අලද්ධුපවාරං සිජ්ජං ඵලං න දෙති තාතාති. සො පඤ්චාවුධං ගහෙත්වා ආවරියං වන්දිත්වා අට්ඨං පට්ඨෙය්‍යො. අට්ඨං පටිසනට්ඨානෙපි අට්ඨමජ්ඣෙපි අට්ඨතො නික්ඛමනට්ඨානෙපි යත්වා මනුස්සෙ සාතෙති. වත්ථං වා වෙය්‍යං වා න ගණ්හාති. එකො ද්වෙති ගණිතමත්තමෙව කරොන්තො ගච්ඡති, ගණනම්පි න උග්ගණ්හාති. පකතියාපි පඤ්ඤවා එස, පාණාතිපාතිනො පන විත්තං න පතිට්ඨාති, තස්මා අනුක්කමෙන ගණනම්පි න සල්ලක්ඛෙසි, එකෙකං අඬගුලිං ඡින්දිත්වා යපෙති. යපිතට්ඨානෙ

අඩගුලියො විනස්සන්නි, තතො විජ්ඣන්තවා අඩගුලීනං මාලං කත්වා ධාරෙසි,
 තෙනෙව වස්ස අඩගුලිමාලොති සඬබ්බා උදපාදි. සො සබ්බං අරඤ්ඤං
 නිස්සඤ්චාරමකාසි, දාරුආදීනං අත්ථාය අරඤ්ඤං ගන්තුං සමත්ථො නාම නත්ථි.

රත්තිභාගෙ අන්තොගාමම්පි ආගන්ත්වා පාදෙන පහරිත්වා ද්වාරං උග්ගාතෙති.
 තතො සයිතෙයෙව මාරෙත්වා එකො එකොති ගහෙත්වා ගච්ඡති. ගාමො ඔසරිත්වා
 නිගමෙ අට්ඨාසි, නිගමො නගරෙ. මනුස්සා තියොජනතො පට්ඨාය සරානි පභාය
 දාරකෙ හත්ථෙසු ගහෙත්වා ආගම්ම සාවත්ථිං පරිවාරෙත්වා ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිත්වා
 රාජඬගණෙ සන්නිපතිත්වා – “වොරො, තෙ දෙව, විජිතෙ අඩගුලිමාලො
 නාමා” තිආදීනි වදන්තා කන්දන්ති. හග්ගවො “මය්හං පුත්තො හවිස්සති” ති ඤත්වා
 බ්‍රාහ්මණං ආහ – හොති අඩගුලිමාලො නාම වොරො උප්පන්නො, සො න
 අඤ්ඤො, තව පුත්තො අහිංසකකුමාරො. ඉදානි රාජා තං ගණ්හිතුං නික්ඛමිස්සති,
 කිං කත්තබ්බන්ති? ගච්ඡ සාමි, පුත්තං මෙ ගහෙත්වා එහිති. නාහං හද්දෙ උස්සහාමි,
 චතුසු හි ජනෙසු විස්සාසො නාම නත්ථි, වොරො මෙ පුරාණසභායොති
 අවිස්සාසනීයො, සාබ්බා මෙ පුරාණසන්ථතාති අවිස්සාසනීයා, රාජා මං පුප්පෙතිති
 අවිස්සාසනීයො, ඉත්ථි මෙ වසං ගතාති අවිස්සාසනීයාති. මාතු හදයං පන මුදුකං
 හොති. තස්මා අහං පන ගන්ත්වා මය්හං පුත්තං ආනෙස්සාමිති නික්ඛන්තා.

තංදිවසඤ්ච හගවා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අඩගුලිමාලං
 දිස්වා – “මයි ගතෙ එතස්ස සොත්ථි හවිස්සති. අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ යිතො
 චතුප්පදිකං ගාථං සුත්වා මම සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා ඡ අහිඤ්ඤා සවිජ්ජරිස්සති.
 සවෙ න ගමිස්සාමි, මාතරි අපරජ්ඣන්තවා අනුද්ධරණීයො හවිස්සති, කරිස්සාමිස්ස
 සඬගහ” න්ති පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කතහත්තකිච්චො
 තං සඬගණ්හිතුකාමො විහාරා නික්ඛමි. එතමත්ථං දස්සෙතුං “අථ ඛො
 හගවා” තිආදි වුත්තං.

348. සඬකරිත්වා සඬකරිත්වාති සඬකෙතං කත්වා වග්ගවග්ගා හුත්වා.
 හත්ථත්ථං ගච්ඡන්තිති හත්ථෙ අත්ථං විනාසං ගච්ඡන්ති. කිං පන තෙ හගවන්තං
 සඤ්ජානිත්වා එවං වදන්ති අසඤ්ජානිත්වාති? අසඤ්ජානිත්වා. අඤ්ඤාතකවෙසෙන
 හි හගවා එකකොව අගමාසි. වොරොපි තස්මිං සමයෙ දීසරත්තං දුබ්බොජනෙන ව
 දුක්ඛසෙය්‍යාය ව උක්කණ්ඨිතො හොති. කිත්තකා පනානෙන මනුස්සා මාරිතාති?
 එකෙනුනසහස්සං. සො පන ඉදානි එකං ලහිත්වා සහස්සං පුරෙස්සතිති සඤ්ඤී
 හුත්වා යමෙව පඨමං පස්සාමි, තං ඝාතෙත්වා ගණනං පුරෙත්වා සිප්පස්ස උපවාරං
 කත්වා කෙසමස්සු. ඔහාරෙත්වා න්හායිත්වා වත්ථානි පරිවත්තෙත්වා මාතාපිතරො
 පස්සිස්සාමිති අට්ඨමජ්ඣන්තො අට්ඨමුඛං ආගන්ත්වා එකමත්තං යිතොව හගවන්තං
 අද්දස. එතමත්ථං දස්සෙතුං “අද්දසා ඛො” තිආදි වුත්තං.

ඉද්ධාහිසඬබාරං අහිසඬබාසීති මහාපථවිං උම්මියො උට්ඨපෙන්නො විය
 සංහරිත්වා අපරභාගෙ අක්කමති, ඔරභාගෙ වලියො නික්ඛමන්ති, අඩගුලිමාලො
 සරක්ඛෙපමත්තං මුඤ්චිත්වා ගච්ඡති. හගවා පුරතො මහන්තං අඬගණං දස්සෙත්වා

සයං මජ්ඣිමනිකායෙ, වොරො අන්තෙ. සො “ඉදානි නං පාපුණිත්වා ගණ්ඨස්සාමි” ති සබ්බථාමෙන ධාවති. භගවා අභිගණස්ස පාරිමන්තෙ හොති, වොරො මජ්ඣෙ. සො “එත්ථ නං පාපුණිත්වා ගණ්ඨස්සාමි” ති වෙගෙන ධාවති. භගවා තස්ස පුරතො මාතිකං වා ඵලං වා දස්සෙති, එතෙනුපායෙන තිණි යොජනානි ගහෙත්වා අගමාසි. වොරො කිලමි, මුඛෙ ඛෙළො සුස්සි, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චිංසු. අපස්ස “අච්ඡරියං වත හො” ති එතදහොසි. මිගම්පිති මිගං කස්මා ගණ්ඨානි? ඡාතසමයෙ ආභාරත්ථං. සො කිර එකං ගුම්ඛං සට්ඨෙත්වා මිගෙ උට්ඨාපෙති. තතො චිත්තරූපියං මිගං අනුබන්ධන්තො ගණ්ඨිත්වා පචිත්වා බාදති. පුච්ඡෙය්‍යන්ති යෙන කාරණෙනායං ගච්ඡන්තොව යිතො නාම, අහස්දව යිතොව අට්ඨිතො නාම, යංනුනාහං ඉමං සමණං තං කාරණං පුච්ඡෙය්‍යන්ති අත්ථො.

349. නිධායාති යො විහිංසනත්ථං භූතෙසු දණ්ඨො පචත්තයිතබ්බො සියා, තං නිධාය අපනෙත්වා මෙත්තාය ඛන්තියා පටිසඬ්ඛාය අවිහිංසාය සාරණියධම්මෙසු ව යිතො අහන්ති අත්ථො. තුවමට්ඨිතොසිති පාණෙසු අසඤ්ඤත්තා එත්තකානි පාණසහස්සානි සාතෙන්තස්ස තව මෙත්තා වා ඛන්ති වා පටිසඬ්ඛා වා අවිහිංසා වා සාරණියධම්මො වා නත්ථි, තස්මා තුවං අට්ඨිතොසි, ඉදානි ඉරියාපටෙන යිතොපි නිරයෙ ධාවස්සසි, තිරච්ඡානායොනියං පෙත්තිවිසයෙ අසුරකායෙ වා ධාවස්සසිති චුත්තං හොති.

තතො වොරො – “මහා අයං සිහනාදො, මහන්තං ගජ්ජිතං, න ඉදං අඤ්ඤස්ස භවස්සති, මහාමායාය පුත්තස්ස සිද්ධත්ථස්ස සමණරඤ්ඤො එතං ගජ්ජිතං, දිට්ඨො වතමිහි මඤ්ඤෙ තිඛිණවක්ඛුනා සම්මාසම්බුද්ධෙන, සඬ්ඛකරණත්ථං මෙ භගවා ආගතො” ති චිත්තෙත්වා චිරස්සං වත මෙතිආදිමාහ. තත්ථ මහිතොති දෙවමනුස්සාදීහි චතුපච්චයපුජාය පුජිතො. පච්චුපාදීහි චිරස්සං කාලස්ස අච්චයෙන මය්හං සඬ්ඛනත්ථාය ඉමං මහාවතං පටිපජ්ජි. පහාය පාපන්ති පජ්ඣන්වා පාපං.

ඉත්ථෙවාති එවං වත්ථායෙව. ආවුධන්ති පඤ්චාවුධං. සොබ්බෙති සමන්තතො ඡින්නෙ. පපාතෙති එකතො ඡින්නෙ. නරකෙති ඵලිතට්ඨානෙ. ඉධ පන තිහිපි ඉමෙහි පදෙහි අරඤ්ඤමෙව චුත්තං. අකිරිති බිපි ඡඩ්ඛෙසි.

තමෙහි භික්ඛුති තදා අවොවාති භගවතො ඉමං පබ්බාපෙන්නො කුහිං සත්ථකං ලහිස්සාමි, කුහිං පත්තච්චරන්ති පරියෙසනකිච්චං නත්ථි, කම්මං පන ඔලොකෙසි. අපස්ස පුබ්බෙ සිලවන්තානං අට්ඨපරික්ඛාරභණ්ඩකස්ස දින්නභාවං ඤත්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා – “එහි භික්ඛු ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, වර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා” ති ආහ. සො සහ වචනෙනෙව ඉද්ධිමයපත්තච්චරං පටිලභි. තාවදෙවස්ස ගිහිලිඬ්ඛං අන්තරධායි, සමණලිඬ්ඛං පාතුරහොසි.

“තිච්චරඤ්ච පත්තො ව, වාසි සුචි ව බන්ධනං;
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො” ති. –

එවං චූත්තා අට්ඨ පරික්ඛාරා සරීරපට්ඨද්ධාව හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. එසෙව තස්ස අහු භික්ඛුභාවොති එස එහිභික්ඛුභාවො තස්ස උපසම්පන්නභික්ඛුභාවො අහොසි, න හි එහිභික්ඛුනං විසුං උපසම්පදා නාම අත්ථී.

350. පච්ඡාසමණෙනාති හණ්ඩග්ගාහකෙන පච්ඡාසමණෙන, තෙනෙව අත්තනො පත්තචීවරං ගාභාපෙත්වා තං පච්ඡාසමණං කත්වා ගතොති අත්ථො. මාතාපිස්ස අට්ඨඋසහමත්තෙන යානෙන අන්තරිතා, – “තාත, අහිංසක කත්ථ ධීතොසි, කත්ථ නිසින්තොසි, කුහිං ගතොසි? මයා සද්ධිං න කථෙසි තාතා” ති වදන්ති ආභිණ්ඩත්වා අපස්සමානා එත්තොව ගතා.

පඤ්චමත්තෙහි අස්සසතෙහීති සචෙ චොරස්ස පරාජයො භවිස්සති, අනුබන්ධත්වා නං ගණ්හිස්සාමි. සචෙ මය්හං පරාජයො භවිස්සති, චෙගෙන පලායිස්සාමිති සල්ලහුකෙන බලෙන නික්ඛමි. යෙන ආරාමොති කස්මා ආරාමං අගමාසි? සො කිර චොරස්ස භායති, චිත්තෙන ගන්තුකාමො න ගච්ඡති, ගරභාහයෙන නික්ඛමි. තෙනස්ස එතදහොසි – “සම්මාසම්බුද්ධං වන්දිත්වා නිසීදිස්සාමි, සො පුච්ඡිස්සති ‘කස්මා බලං ගහෙත්වා නික්ඛන්තොසි’ ති. අථාහං ආරොචෙස්සාමි, හගවා හි මං න කෙවලං සම්පරායිකෙනෙව අත්ථෙත සඬගණ්හාති, දිට්ඨධම්මිකෙනපි සඬගණ්හාතියෙව. සො සචෙ මය්හං ජයො භවිස්සති, අධිවාසෙස්සති. සචෙ පරාජයො භවිස්සති ‘කිං තෙ, මහාරාජ, එකං චොරං ආරබ්භ ගමනෙනා’ ති වක්ඛති. තතො මං ජනො එවං සඤ්ජානිස්සති – ‘රාජා චොරං ගහෙතුං නික්ඛන්තො, සම්මාසම්බුද්ධෙන පන නිවත්තිතො’ ති” ගරභමොක්ඛං සම්පස්සමානො අගමාසි.

කුතො පනස්සාති කස්මා ආහ? අපි නාම හගවා තස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා තං ආනෙත්වා පබ්බාජෙය්‍යාති හගවතො පරිගණ්හනත්ථං ආහ. රඤ්ඤොති න කෙවලං රඤ්ඤොයෙව භයං අහොසි, අවසෙසොපි මහාජනො හීතො එලකාචුධාති ඡඩ්ඛෙත්වා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙව පලායිත්වා නගරං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය අට්ඨාලකෙ ආරුය්හ ඔලොකෙත්තො අට්ඨාසි. එවඤ්ච අවොච – “අඬුලිමාලො ‘රාජා මය්හං සන්තිකං ආගච්ඡති’ ති ඤත්වා පයමතරං ආගන්ත්වා ජෙතවතෙ නිසින්තො, රාජා තෙන ගහිතො, මයං පන පලායිත්වා මුත්තා” ති. නත්ථී තෙ ඉතො භයන්ති අයඤ්චි ඉදානි කුන්ථකිපිල්ලිකං ජීවිතා න වොරොපෙති, නත්ථී තෙ ඉමස්ස සන්තිකා භයන්ති අත්ථො.

කථං ගොත්තොති? කස්මා පුච්ඡති? පබ්බජිතං දාරුණකම්මෙන උප්පන්නනාමං ගහෙත්වා වොහරිතුං න යුත්තං, මාතාපිතුනං ගොත්තවසෙන නං සමුදාවරිස්සාමිති මඤ්ඤමානො පුච්ඡි. පරික්ඛාරානන්ති එතෙසං අත්ථාය අහං උස්සුක්කං කරිස්සාමිති අත්ථො. කථෙත්තොයෙව ව උදරෙ බද්ධසාටකං මුඤ්චිත්වා ථෙරස්ස පාදමුලෙ යථෙසි.

351. ආරක්ෂකකොතිආදීනි චත්තාරි ධුතඨගානි පාළියං ආගතානි. ථෙරෙන පන තෙරසපි සමාදින්තානෙව අහෙසුං, තස්මා අලන්ති ආහ. යඤ්භි මයං, හත්තෙති කිං සන්ධාය වදති? “හත්ථිමිපි ධාවන්තං අනුබන්ධිත්වා ගණ්හාමි”ති ආගතට්ඨානෙ රඤ්ඤා පෙසිතහත්ථාදයො සො එවං අග්ගහෙසි. රාජාපි – “හත්ථිහියෙව නං පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හං, අස්සෙහෙව, රථෙහෙවා”ති එවං අනෙකචාරං බහු හත්ථාදයො පෙසෙසි. එවං ගතෙසු පන තෙසු – “අහං අරෙ අඬිගුලිමාලො”ති තස්මිං උට්ඨාය සද්දං කරොන්තෙ එකොපි ආවුධං පරිවත්තෙතුං නාසක්ඛි, සබ්බෙව කොට්ටෙන්වා මාරෙසි. හත්ථි අරඤ්ඤහත්ථි, අස්සා අරඤ්ඤඅස්සා, රථාපි තත්ථෙව හිජ්ජන්තිති ඉදං සන්ධාය රාජා එවං වදති.

පිණ්ඩාය පාවිසිති න ඉදං පයමං පාවිසි. ඉත්ථිදස්සනදිවසං සන්ධාය පනෙතං වුත්තං. දෙවසිකමිපි පනෙස පවිසතෙව, මනුස්සා ව නං දිස්වා උත්තසන්තිපි පලායන්තිපි ද්වාරමිපි ථකෙන්ති, එකච්චෙ අඬිගුලිමාලොති සුත්ථාව පලායිත්වා අරඤ්ඤං වා පවිසන්ති, සරං වා පවිසිත්වා ද්වාරං ථකෙන්ති. පලායිතුං අසක්කොන්තා පිට්ඨිං දත්වා තිට්ඨන්ති. ථෙරො උච්චගයාගුමිපි කට්ඨජුහික්ඛමිපි න ලහති, පිණ්ඩපාතෙන කිලමති. බහි අලහන්තො නගරං සබ්බසාධාරණන්ති නගරං පවිසති. යෙන ද්වාරෙන පවිසති, තත්ථ අඬිගුලිමාලො ආගතොති කුටසහස්සානං හිජ්ජනකාරණං හොති. එතදභොසිති කාරුඤ්ඤජපත්තියා අහොසි. එකෙන උනමනුස්සසහස්සං සාතෙන්තස්ස එකදිවසමිපි කාරුඤ්ඤං නාහොසි, ගබ්හමුල්භාය ඉත්ථියා දස්සනමත්තෙනෙව කථං උජ්ජන්තන්ති? පබ්බජ්ජාබලෙන, පබ්බජ්ජාබලඤ්භි එතං.

තෙන භීති යස්මා තෙ කාරුඤ්ඤං උජ්ජන්තං, තස්මාති අත්ථො. අරියාය ජාතියාති, අඬිගුලිමාල, එතං ත්වං මා ගණ්හි, නෙසා තව ජාති. ගිහිකාලො එස, ගිහී නාම පාණමිපි හනන්ති, අදින්තාදානාදීනිපි කරොන්ති. ඉදානි පන තෙ අරියා නාම ජාති. තස්මා ත්වං “යතො අහං, හගිනි, ජාතො”ති සථෙ එවං වත්තුං කුක්කුච්චායසි, තෙන හි “අරියාය ජාතියා”ති එවං විසෙසෙත්වා වදාහිති උයොපෙසි.

තං ඉත්ථිං එතදචොවාති ඉත්ථිනං ගබ්හවුට්ඨානට්ඨානං නාම න සක්කා පුරිසෙන උපසඬකමිතුං. ථෙරො කිං කරොසිති? අඬිගුලිමාලත්ථෙරො සච්චකිරියං කර්වා සොත්ථිකරණත්ථාය ආගතොති ආරොවාපෙසි. තතො තෙ සාණියා පරික්ඛිපිත්වා ථෙරස්ස බහිසාණියං පිට්ඨං පඤ්ඤාපෙසුං. ථෙරො තත්ථ නිසීදිත්වා – “යතො අහං හගිනි සබ්බඤ්ඤබුද්ධස්ස අරියාය ජාතියා ජාතො”ති සච්චකිරියං අකාසි, සහ සච්චවචනෙනෙව ධම්කරණතො මුත්තඋදකං විය දාරකො නික්ඛමි. මානාපුත්තානං සොත්ථි අහොසි. ඉමඤ්ච පන පරිත්තං න කිඤ්චි පරිස්සයං න මද්දති, මහාපරිත්තං නාමෙතන්ති වුත්තං. ථෙරෙන නිසීදිත්වා සච්චකිරියකතට්ඨානෙ පිට්ඨං අකංසු. ගබ්හමුල්භං තිරව්ජානගතිත්ථිමිපි ආනෙත්වා තත්ථ නිසජ්ජාපෙන්නි, තාවදෙව සුබෙන ගබ්හවුට්ඨානං හොති. යා දුබ්බලා හොති න සක්කා ආනෙතුං, තස්සා පිට්ඨකධොවනඋදකං නෙත්වා සිසෙ සිඤ්චන්ති,

තඬ්ඛණංයෙව ගබ්භවුට්ඨානං හොති, අඤ්ඤම්පි රොගං වූපසමෙති. යාව කප්පා තිට්ඨනකපාටිභාරියං කිරෙතං.

කිං පන භගවා ථෙරං චෙජ්ජකම්මං කාරාපෙසිති? න කාරාපෙසි. ථෙරඤ්ඤි දිස්වා මනුස්සා භිතා පලායන්ති. ථෙරො භික්ඛාභාරෙන කිලමති, සමණධම්මං කාතුං න සක්කොති. තස්ස අනුග්ගහෙන සච්චකිරියං කාරෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – “ඉදානි කිර අඬගුලිමාලත්ථෙරො මෙත්තචිත්තං පටිලභිත්වා සච්චකිරියාය මනුස්සානං සොත්ථිභාවං කරොතීති මනුස්සා ථෙරං උපසඬකම්මතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තතො භික්ඛාභාරෙන අකිලමත්තො සමණධම්මං කාතුං සක්ඛිස්සති” ති අනුග්ගහෙන සච්චකිරියං කාරෙසි. න භි සච්චකිරියා චෙජ්ජකම්මං හොති. ථෙරස්සාපි ච “සමණධම්මං කරස්සාමි” ති මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙ නිසින්තස්ස චිත්තං කම්මට්ඨානාහිමුඛං න ගච්ඡති, අට්ඨියං යත්වා මනුස්සානං සානිතට්ඨානමෙව පාකටං හොති. “දුග්ගතොමිහි, බුද්දකපුත්තොමිහි, ජීවිතං මෙ දෙහි සාමීති මරණභිතානං චචනාකාරො ච හත්ථපාදචිකාරො ච ආපාථං ආගච්ඡති, සො විජ්ජපිසාරි හුත්වා තතොව උට්ඨාය ගච්ඡති, අපස්ස භගවා තං ජාතිං අබ්බොහාරිකං කත්වාවායං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්ඨිස්සතිති අරියාය ජාතියා සච්චකිරියං කාරෙසි. එකො වූපකට්ඨොතිආදි වත්ථසුත්තෙ (ම. නි. 1.80) විත්ථාරිතං.

352. අඤ්ඤෙනපි ලෙඩ්චු බිත්තොති කාකසුනබ්බකරාදීනං

පටික්කමාපනත්ථාය සමන්තා සරක්ඛෙපමත්තෙ යානෙ යෙන කෙනචි දිසාභාගෙන බිත්තො ආගන්ත්වා ථෙරස්සෙව කායෙ පතති. කිත්තකෙ යානෙ එවං හොති? ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චිත්වා පිණ්ඩාය වරිත්වා පටිනිවත්තෙත්වා යාව ගණ්ඨිකපටිමුක්කට්ඨානං ආගච්ඡති, තාව හොති. භින්තෙන සීසෙනාති මහාවම්මං ඡින්දිත්වා යාව අට්ඨිමරියාදා භින්තෙන.

බ්‍රාහ්මණාති බිණ්ණසවභාවං සන්ධාය ආහ. යස්ස බො ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකෙනාති ඉදං සභාගදිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං සන්ධාය වුත්තං. කම්මඤ්ඤි කරියමානමෙව තයො කොට්ඨාසෙ පුරෙති. සත්තසු චිත්තෙසු කුසලා වා අකුසලා වා පයමජ්ජනවෙතනා දිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං නාම හොති. තං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තථා අසක්කොත්තං අහොසිකම්මං, නාහොසි කම්මවිපාකො, න හවිස්සති කම්මවිපාකො, නත්ථි කම්මවිපාකොති ඉමස්ස තිකස්ස වසෙන අහොසිකම්මං නාම හොති. අත්ථසාධිකා සත්තමජ්ජනවෙතනා උපපජ්ජවෙදනීයකම්මං නාම. තං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තථා අසක්කොත්තං වුත්තනායෙනෙව තං අහොසිකම්මං නාම හොති. උභින්තමත්තරෙ පඤ්චජ්ජනවෙතනා අපරාපරියවෙදනීයකම්මං නාම හොති. තං අනාගතෙ යදා ඔකාසං ලභති, තදා විපාකං දෙති. සති සංසාරජ්ජවත්තියා අහොසිකම්මං නාම න හොති. ථෙරස්ස පන උපපජ්ජවෙදනීයඤ්ච අපරාපරියවෙදනීයඤ්චාති ඉමානි ද්වෙ කම්මානි කම්මක්ඛයකරෙන අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ගාටිතාති, දිට්ඨධම්මවෙදනීයං අත්ථි. තං අරහත්තජ්ජත්තස්සාපි විපාකං දෙතියෙව. තං සන්ධාය භගවා “යස්ස බො

තේව්' නත්තියාදිමාහ. තස්මා යස්ස බොති එත්ථ යාදිසස්ස බො තේවං, බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකෙනාති එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අබ්භා මුත්තොති දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අබ්භා මහිකා ධුමො රජො රාහුති ඉමෙහි පන උපක්කිලෙසෙහි මුත්තො වන්දිමා ඉධ අධිප්පෙනො. යථා හි එවං නිරුපක්කිලෙසො වන්දිමා ලොකං පභාසෙති, එවං පමාදකිලෙසවිමුත්තො අප්පමත්තො හික්ඛු ඉමං අත්තනො ඛන්ධායතනධාතුලොකං පභාසෙති, විහතකිලෙසන්ධකාරං කරොති.

කුසලෙන පිටියතීති මග්ගකුසලෙන පිටියති අප්පට්ඨසන්ධිකං කරියති. යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙති බුද්ධසාසනෙ කායෙන වාචාය මනසා ච යුත්තප්පයුත්තො විහරති. ඉමා තිස්සො ථෙරස්ස උදානගාථා නාම.

දිසා හි මෙති ඉදං කිර ථෙරො අත්තනො පරිත්තාණාකාරං කරොන්තො ආහ. තත්ථ දිසා හි මෙති මම සපත්තා. යෙ මං එවං උපවදන්ති – “යථා මයං අඬගුලිමාලෙන මාරිතානං ඤාතකානං වසෙන දුක්ඛං වෙදියාම, එවං අඬගුලිමාලොපි වෙදියතු” ති, තෙ මය්හං දිසා චතුසව්වධම්මකථං සුඤ්ජන්තුති අත්ථො. යුඤ්ජන්තුති කායවාචාමනෙහි යුත්තප්පයුත්තා විහරන්තු. යෙ ධම්මමෙවාදපයන්ති සන්තොති යෙ සන්තො සප්පුරිසා ධම්මංයෙව ආදාපෙන්ති සමාදාපෙන්ති ගණ්භාපෙන්ති, තෙ මනුජා මය්හං සපත්තා භජන්තු සෙවන්තු පශිරූපාසන්තුති අත්ථො.

අවිරොධප්පසංසිතන්ති අවිරොධො වුච්චති මෙත්තා, මෙත්තාපසංසකානන්ති අත්ථො. සුඤ්ජන්තු ධම්මං කාලෙනාති බණෙ බණෙ ඛන්තිමෙත්තාපට්ඨබ්බාසාරණියධම්මං සුඤ්ජන්තු. තඤ්ච අනුච්ඨියන්තුති තඤ්ච ධම්මං අනුකරොන්තු පුරෙන්නු.

න හි ජාතු සො මමං හිංසෙති යො මය්හං දිසො, සො මං එකංසෙනෙව න හිංසෙය්‍ය. අඤ්ඤං වා පන කිඤ්චි නන්ති න කෙවලං මං, අඤ්ඤම්පි පන කඤ්චි පුග්ගලං මා හිංසන්තු මා විහෙයෙන්නු. පප්පුය්‍ය පරමං සන්තින්ති පරමං සන්තිභූතං නිබ්බානං පාපුණ්ත්වා. රක්ඛෙය්‍ය තසථාවරෙති තසා වුච්චන්ති සතණ්භා, ථාවරා නිත්තණ්භා. ඉදං වුත්තං හොති – යො නිබ්බානං පාපුණාති, සො සබ්බං තසථාවරං රක්ඛිතුං සමත්ථො හොති. තස්මා මය්හම්පි දිසා නිබ්බානං පාපුණන්තු, එවං මං එකංසෙනෙව න හිංසිස්සන්තීති. ඉමා තිස්සො ගාථා අත්තනො පරිත්තං කාතුං ආහ.

ඉදානි අත්තනොව පටිපත්තිං දීපෙන්තො උදකඤ්චි නයන්ති නෙත්තිකාති ආහ. තත්ථ නෙත්තිකාති යෙ මාතිකං සොධෙත්වා ඛන්ධිතබ්බට්ඨානෙ ඛන්ධිත්වා උදකං නයන්ති. උසුකාරාති උසුකාරකා. නමයන්තීති තෙලකඤ්ජිකෙන මක්ඛෙත්වා කුක්කුලෙ තාපෙත්වා උන්නතුන්නතට්ඨානෙ නමෙත්තා උජුං කරොන්ති. තෙජනන්ති කණ්ඩං. තඤ්ච ඉස්සාසො තෙජං කරොති, පරඤ්ච තජ්ජෙති, තස්මා

තෙජනන්ති වුවවති. අත්තානං දමයන්තීති යථා නෙත්තිකා උජුමග්ගෙන උදකං නයන්ති, උසුකාරා තෙජනං, තච්ඡකා ච දාරුං උජුං කරොන්ති, එවමෙවං පණ්ඩිතා අත්තානං දමෙත්ති උජුකං කරොන්ති නිබ්බිසෙවනං කරොන්ති.

තාදිනාති ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු නිබ්බිකාරෙන – “පඤ්චභාකාරෙහි භගවා තාදී, ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී, චත්තාචීති තාදී, චත්තාචීති තාදී, තිණ්ණාචීති තාදී, තන්තිද්දෙසාති තාදී”ති (මහානි. 38; 192) එවං තාදිලක්ඛණප්පත්තෙන සත්ථාරා. භවනෙත්තීති භවරජ්ජු, තණ්හායෙනං නාමං. තාය හි ගොණා විය ගීවාය රජ්ජුයා, සත්තා හදයෙ බද්ධා තං තං භවං නීයන්ති, තස්මා භවනෙත්තීති වුවවති. ඵ්ථිට්ඨො කම්මවිපාකෙනාති මග්ගවෙතනාය ඵ්ථිට්ඨො. යස්මා හි මග්ගවෙතනාය කම්මං පච්චති විපච්චති ඩය්හති, පරික්ඛයං ගච්ඡති, තස්මා සා කම්මවිපාකොති වුත්තා. තාය හි ඵ්ථිට්ඨත්තා එස අණණො නික්කිලෙසො ජාතො, න දුක්ඛවෙදනාය අණණො. භුඤ්ජාමීති වෙන්ථ ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාම්පරිභොගොති චත්තාරො පරිභොගා වෙදිතබ්බා. තත්ථ දුස්සිලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාම. සො හි චත්තාරො පච්චයෙ ථෙතෙත්වා භුඤ්ජති. වුත්තමිති වෙතං “ථෙය්‍යාය වො, භික්ඛවෙ, රට්ඨපිණ්ඩො භුත්තො”ති (පාරා. 195). සීලවතො පන අපච්චවෙක්ඛණපරිභොගො ඉණපරිභොගො නාම. සත්තන්තං සෙක්ඛානං පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො නාම. ඛිණ්ණසවස්ස පරිභොගො සාම්පරිභොගො නාම. ඉධ කිලෙසඉණානං අභාවං සන්ධාය “අණණො”ති වුත්තං. “අනිණො”තිපි පාඨො. සාම්පරිභොගං සන්ධාය “භුඤ්ජාමි භොජන”න්ති වුත්තං.

කාමරතිසන්ථවන්ති දුට්ඨෙසුපි කාමෙසු තණ්හාරතිසන්ථවං මා අනුයුඤ්ජථ මා කරිත්ථ. නයිදං දුම්මන්තිතං මමාති යං මයා සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා පබ්බජිස්සාමීති මන්තිතං, තං මම මන්තිතං න දුම්මන්තිතං. සංවිහත්තෙසු ධම්මෙසුති අහං සත්ථාති එවං ලොකෙ උප්පන්නෙහි යෙ ධම්මා සංවිහත්තා, තෙසු ධම්මෙසු යං සෙට්ඨං නිබ්බානං, තදෙව අහං උපගමං උපගතො සම්පත්තො, තස්මා මය්හං ඉදං ආගමනං ස්වාගතං නාම ගතන්ති. තිස්සො විජ්ජාති පුබ්බෙනිවාසදිබ්බක්ඛුආසවක්ඛයපඤ්ඤා. කතං බුද්ධස්ස සාසනන්ති යං බුද්ධස්ස සාසනෙ කත්තබ්බකිච්චං අත්ථි, තං සබ්බං මයා කතං. තීහි විජ්ජාහි නවහි ව ලොකුත්තරධම්මෙහි දෙසනං මත්ථකං පාපෙසීති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අඬුලිමාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පියජාතිකසුත්තවණ්ණනා

353. එවං මෙ සුතන්ති පියජාතිකසුත්තං. තත්ථ නෙව කම්මන්තා පටිභන්තීති න සබ්බෙන සබ්බං පටිභන්ති, පකතිනියාමෙන පන න පටිභන්ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච න පටිභාතීති න රුච්චති. ආලාභනන්ති සුසානං. අඤ්ඤාපත්තන්ති

විවේචනාත්මක අඤ්ඤාභාවය. ඉන්ද්‍රියානි නාම මනෝවිඤ්ඤාත්මක ධර්මය,
පතිට්ඨකොසාසං පන සන්ධාය ඉදං වුත්තං. පියජාතිකාති පියතො ජායන්ති.
පියජපභාවිකාති පියතො පභවන්ති.

355. සචෙ තං, මහාරාජාති තස්ස අත්ථං අසල්ලක්ඛයමානාපි සත්ථරි සද්ධාය
එවං වදන්ති. චර පිරොති අපෙහි අමිභාකං පරෙ, අනජ්ඣන්තිකභූතෙති අත්ථො. අථ චා
චර පිරොති පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාතිපි අත්ථො.

356. ද්විධා ඡේත්වාති අසිනා ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කරොන්තො ඡිත්තීන්වා.
අත්තානං උජ්ඣාලෙසීති තෙනෙව අසිනා අත්තනො උදරං ඵාලෙසී. යදි හි තස්ස සා
අප්පියා භවෙය්‍ය, ඉදානි අඤ්ඤං මාතුගාමං ගණ්හිස්සාමීති අත්තානං න සාතෙය්‍ය.
යස්මා පනස්ස සා පියා අහොසි, තස්මා පරලොකෙපි තාය සද්ධිං සම්භිභාවං
පත්ථයමානො එවමකාසී.

357. පියා තෙ වජිරිති එවං කිරස්සා අහොසි – ‘සවාහං, ‘භූතපුබ්බං, මහාරාජ,
ඉමිස්සායෙව සාවත්ථියං අඤ්ඤතරිස්සා ඉත්ථියා’ති ආදිකථං කථෙය්‍යං, ‘කො තෙ
එවං අකාසී, අපෙහි නත්ථි එත’න්ති මං පටිසෙධෙය්‍ය, වත්තමානෙනෙව නං
සඤ්ඤාපෙස්සාමී’ති වින්තෙත්වා එවමාහ. විපරිණාමඤ්ඤාභාවාති එත්ථ
මරණවසෙන විපරිණාමො, කෙනචි සද්ධිං පලායිත්වා ගමනවසෙන අඤ්ඤාභාවො
වෙදිතබ්බො.

වාසභායාති වාසභා නාම රඤ්ඤො එකා දෙවි, තං සන්ධායාහ.

පියා තෙ අහන්ති කස්මා සබ්බපච්ඡා ආහ? එවං කිරස්සා අහොසි – ‘අයං රාජා
මය්‍හං කුපිතො, සවාහං සබ්බපච්ඡං ‘පියා තෙ අහ’න්ති පුච්ඡෙය්‍යං, ‘න මෙ ත්වං
පියා, චර පිරො’ති වදෙය්‍ය, එවං සත්තෙ කථා පතිට්ඨානං න ලහිස්සති’ති කථාය
පතිට්ඨානත්ථං සබ්බපච්ඡා පුච්ඡි. කාසිකොසලෙසු ඡඩ්ඨිතභාවෙන විපරිණාමො,
පට්ඨානං හත්ථගමනවසෙන අඤ්ඤාභාවො වෙදිතබ්බො.

ආවමෙහීති ආවමනොදකං දෙහි. ආවමිත්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා මුඛං
වික්ඛාලෙත්වා සත්ථාරං නමස්සිතුකාමො එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චස්සදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

පියජාතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. බාහිතිකසුත්තවණ්ණනා

358. එවං මෙ සුතන්ති බාහිතිකසුත්තං. තත්ථ එකපුණ්ඩරිකං නාගන්ති
එවංනාමකං හත්ථිං. තස්ස කිර ඵාසුකානං උපරි තාලඵලමත්තං පණ්ඩරට්ඨානං

අත්ථි, තෙනස්ස එකපුණ්ඨරිකොති නාමං අකංසු. සිරිවඩ්ඪං මහාමත්තන්ති පච්චෙකහත්ථිං අභිරුහිත්වා කථාචාසුකත්ථං සද්ධිං ගච්ඡන්තං එවංනාමකං මහාමත්තං. ආයස්මානොති එත්ථ නොති පුච්ඡාය නිපානො. මහාමත්තො ථෙරස්ස සඬ්ඝාටිපත්තධාරණාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ‘එවං, මහාරාජා’ති ආහ.

359. ඔපාරම්භොති උපාරම්භං දොසං ආරොපනාරහො. කිං පුච්ඡාමිති රාජා පුච්ඡති. සුන්දරිවත්ථුස්මිං උප්පන්නම්දං සුත්තං, තං පුච්ඡාමිති පුච්ඡති. යඤ්භි මයං, හන්තෙති, හන්තෙ, යං මයං විඤ්ඤාහිති ඉදං පදං ගහෙත්වා පඤ්භෙන පරිපුරෙතුං නාසක්ඛිමිහා, තං කාරණං ආයස්මතා එවං වදන්තෙන පරිපුරිතං.

360. අකුසලොති අකොසල්ලසම්භූතො. සාවජ්ජොති සදොසො. සඛ්‍යාබජ්ජොති සදුක්ඛො. දුක්ඛවිපාකොති ඉධ නිස්සන්දවිපාකො කථිතො. තස්සාති තස්ස එවං අත්තඛ්‍යාබාධාදීනං අත්ථාය පවත්තකායසමාවාරස්ස.

සඬ්ඛාකුසලධම්මපභිනො ඛො, මහාරාජ, තථාගතො කුසලධම්මසමන්තාගතොති එත්ථ සඬ්ඛෙසංයෙව අකුසලානං ධම්මානං පහානං චණ්ණෙති. ආම චණ්ණෙතිති චුත්තෙ යථා පුච්ඡා, තථා අත්ථො චුත්තො හවෙය්‍ය. එවං ඛ්‍යාකරණං පන න භාරියං. අප්පභිනඅකුසලොපි හි පහානං චණ්ණෙය්‍ය, හගවා පන පභිනාකුසලතාය යථාකාරී තථාවාදීති දස්සෙතුං එවං ඛ්‍යාකාසි. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයො.

362. බාහිතිකාති බාහිතිරට්ඨෙය උට්ඨිතවත්ථස්සෙතං නාමං. සොළසසමා ආයාමෙතාති ආයාමෙන සමසොළසහත්ථා. අට්ඨසමා විත්ථාරෙතාති විත්ථාරෙන සමඅට්ඨහත්ථා.

363. හගවතො පාදාසිති හගවතො නිය්‍යාතෙසි. දත්වා ච පන ගන්ධකුටියං විතානං කත්වා බන්ධි. තතො පට්ඨාය ගන්ධකුටි හියොයොසොමත්තාය සොහි. සෙසං සඬ්ඛත්ථ උත්තානමෙව. නෙය්‍යපුග්ගලස්ස පන වසෙන අයං දෙසනා නිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බාහිතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ධම්මවේනියසුත්තවණ්ණනා

364. එවං මෙ සුතන්ති ධම්මවේනියසුත්තං. තත්ථ මෙදාඵපන්ති නාමෙතං තස්ස, තස්ස හි නිගමස්ස මෙදවණ්ණා පාසාණා කිරෙත්ථ උස්සන්තා අහෙසුං, තස්මා මෙදාඵපන්ති සඬ්ඛං ගතං. සෙනාසනං පනෙත්ථ අනියතං, තස්මා න තං චුත්තං. නගරකන්ති එවංනාමකං සක්‍යානං නිගමං. කෙනච්චෙදෙව කරණීයෙනාති න අඤ්ඤෙන කරණීයෙන, අයං පන බන්ධුලසෙනාපතිං සද්ධිං ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි එකදිවසෙනෙව ගණ්හථාති ආණාපෙසි, තංදිවසඤ්චස්ස හරියාය මල්ලිකාය පඤ්චහි

හික්බසනෙහි සද්ධිං භගවා නිමන්තිතො, බුද්ධජපමුඛෙ හික්බසඤ්ඤා සරං ආගන්ත්වා නිසින්තමත්තෙ “සෙනාපති කාලඤ්ඤා”ති සාසනං ආහරිත්වා මල්ලිකාය අදංසු. සා පණ්ණං ගහෙත්වා මුඛසාසනං පුච්ඡී. “රඤ්ඤා අයො සෙනාපති සද්ධිං ද්වන්තිංසාය පුත්තෙහි එකජපහාරෙතෙව ගහාපිතො”ති ආරොචෙසු. මහාජනගතං මා කරිත්ථාති ඔවට්ටිකාය පණ්ණං කත්වා හික්බසඤ්ඤා පරිච්ඡි. තස්මිං සමයෙ එකා සජ්ජිවාටි නිහරිතා, සා උම්මාරෙ ආහව්ව හින්තා, තං අපනෙත්වා අඤ්ඤා ආහරාපෙත්වා හික්බසඤ්ඤා පරිච්ඡි.

සත්ථා කතහත්තකිච්චො කථාසමුට්ඨාපනත්ථං – “සජ්ජිවාටියා හින්තපච්චයා න චිත්තෙතඛ්ඛ”න්ති ආහ. තස්මිං සමයෙ මල්ලිකා පණ්ණං නිහරිත්වා භගවතො පුරතො යපෙත්වා – “භගවා ඉමං ද්වන්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං සෙනාපතිතො මතසාසනං, අහං එතම්පි න චිත්තයාමි, සජ්ජිවාටිපච්චයා කිං චිත්තෙයාමි”ති ආහ. භගවා – “මල්ලිකෙ, මා චිත්තයි, අනමතග්ගෙ සංසාරෙ නාම චත්තමානානං භොති එත”න්ති අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කත්වා අගමාසි. මල්ලිකා ද්වන්තිංසසුඤ්ඤායො පක්කොසාපෙත්වා ඔවාදං අදාසි. රාජා මල්ලිකං පක්කොසාපෙත්වා “සෙනාපතිතො අම්භාකං අන්තරෙ හින්තදොසො අත්ථි නත්ථි”ති පුච්ඡී. නත්ථි සාමිති. සො තස්සා වචනෙන තස්ස නිද්දොසභාවං ඤත්වා විජ්ජිවාටි ඛලවදොමනස්ස උජ්ජාදෙසි. සො – “එවරුපං නාම අදොසකාරකං මං සම්භාවයිත්වා ආගතං සභායකං විනාසෙසි”න්ති තතො පටියාය පාසාදෙ වා නාටකෙසු වා රජ්ජසුඛෙසු වා චිත්තස්සාදං අලභමානො තත්ථ තත්ථ විචරිතුං ආරද්ධො. එතදෙව කිච්චං අහොසි. ඉදං සන්ධාය වුත්තං “කෙනච්චෙව කරණියෙනා”ති.

දීඝං කාරායනන්ති දීඝකාරායනො නාම ඛන්ධුලසෙනාපතිස්ස භාගිනෙයො “එතස්ස මෙ මාතුලො අදොසකාරකො නික්කාරණෙන සාතිතො”ති රඤ්ඤා සෙනාපතිට්ඨානෙ යපිතො. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. මහව්වා රාජානුභාවෙනාති මහතා රාජානුභාවෙන, ධරණිතලං හින්දන්තො විය සාගරං පරිචත්තෙන්තො විය විචිත්තවෙසසොහෙන මහතා ඛලකායෙනාති අත්ථො. පාසාදිකානීති දස්සනෙනෙව සහ රඤ්ජනකානි. පසාදනීයානීති තස්සෙව වෙච්චනං. අථ වා පාසාදිකානීති පසාදජනකානි. අජ්ජසද්දානීති නිස්සද්දානි. අජ්ජනිග්ගොසානීති අච්චාචිතත්ථෙන නිග්ගොසෙන රහිතානි. විජනවාතානීති විගතජනවාතානි. මනුස්සරහස්සෙයාකානීති මනුස්සානං රහස්සකම්මානුච්ඡවිකානි, රහස්සමන්තං මන්තෙන්තානං අනුරූපානීති අත්ථො. පටිසල්ලානසාරුජ්ජානීති නිලියනභාවස්ස එකිභාවස්ස අනුච්ඡවිකානි. යත්ථ සුදං මයන්ති න තෙන තත්ථ භගවා පයිරූපාසිතපුබ්බො, තාදිසෙසු පන පයිරූපාසිතපුබ්බො, තස්මා යාදිසෙසු සුදං මයන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

අත්ථි, මහාරාජාති පණ්ඩිතො සෙනාපති “රාජා භගවත්තං මමායති”ති ජානාති, සො සචෙ මං රාජා “කහං භගවා”ති වදෙයා, අදන්ධායන්තෙන ආචික්ඛිතුං යුත්තන්ති වරපුරිසෙ පයොජෙත්වා භගවතො නිවාසනට්ඨානං ඤත්වාච විහරති.

තස්මා එවමාහ. ආරාමං පාවිසීති බහිනිගමෙ බන්ධාවාරං බන්ධාපෙත්වා
කාරායනෙන සද්ධිං පාවිසී.

366. විහාරොති ගන්ධකුටිං සන්ධායාහංසු. ආලින්නන්ති පමුඛං. උක්කාසිත්වාති
උක්කාසිතසද්දං කත්වා. අග්ගලන්ති කවාටං. ආකොටෙහීති අග්ගනබෙන ඊසකං
කුඤ්චිකච්ඡිද්දසමීපෙ කොටෙහීති චුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා,
අතිහෙට්ඨා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති. තථා අකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ
කොටෙතබ්බං, ඉදං ද්වාරකොට්ටකචත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති. තත්ථෙව්වාති
හික්ඛුහි චුත්තට්ඨානෙයෙව. බග්ගඤ්ච උණ්භිසඤ්චාති දෙසනාමත්තමෙතං,

වාලබ්ඡනිමුණ්භිසං, බග්ගං ඡත්තඤ්චුපාහනං;
ඔරුස්භ රාජා යානමිහා, යපයිත්වා පටිච්ඡදන්ති. —

ආගතාති පන පඤ්චපි රාජකකුඨභණ්ඩානි අදාසි. කස්මා පන අදාසීති. අතිගරුනො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකං උද්ධතවෙසෙන ගන්තුං න යුත්තන්ති ව, එකකොච
උපසඬකමිත්වා අත්තනො රුචිවෙසෙන සම්මොදිස්සාමි වාති. පඤ්චසු හි
රාජකකුඨභණ්ඩෙසු නිවත්තිතෙසු ත්වං නිවත්තාති වත්තබ්බං න හොති, සබ්බෙ
සයමෙව නිවත්තන්ති. ඉති ඉමෙහි ද්විහි කාරණෙහි අදාසි. රහායතීති රහස්සං
කරොති නිගුහති. අයං කිරස්ස අධිප්පායො “පුබ්බෙපි අයං රාජා සමණෙන
ගොතමෙන සද්ධිං චතුක්කණ්ණමන්තං මන්තෙත්වා මය්හං මාතුලං සද්ධිං
ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි ගණ්භාපෙසි, ඉදානිපි චතුක්කණ්ණමන්තං මන්තෙතුකාමො,
කච්චි නු ඛො මං ගණ්භාපෙස්සති” ති. එවං කොපවෙසෙනස්ස එතදහොසි.

විවරි හගවා ද්වාරන්ති න හගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරි, විවරතුති පන හත්ථං
පසාරෙසි. තතො — “හගවා තුම්හෙහි අනෙකෙසු කප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න
සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත”න්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා
හගවතො මනෙන විවටං, තස්මා “විවරි හගවා ද්වාර”න්ති වත්තුං වට්ටති. විහාරං
පවිසිත්වාති ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා. තස්මිං පන පටිට්ඨමත්තෙයෙව කාරායනො
පඤ්ච රාජකකුඨභණ්ඩානි ගහෙත්වා බන්ධාවාරං ගන්ත්වා විට්ඨහං ආමන්තෙසි
“ඡත්තං සම්ම උස්සාපෙහි” ති. මය්හං පිතා කිං ගතොති? පිතරං මා පුච්ඡ, සවෙ ත්වං
න උස්සාපෙසි, තං ගණ්හිත්වා අහං උස්සාපෙමිති. “උස්සාපෙමි සම්මා” ති
සම්පට්චිඡී. කාරායනො රඤ්ඤො එකං අස්සඤ්ච අසිඤ්ච එකමෙව ව පරිවාරිකං
ඉත්ථිං යපෙත්වා — “සවෙ රාජා ජීවිතෙන අත්ථිකො, මා ආගච්ඡතු” ති විට්ඨහස්ස
ඡත්තං උස්සාපෙත්වා තං ගහෙත්වා සාවත්ථිමෙව ගතො.

367. ධම්මන්වයොති පච්චක්ඛඤාණසඬ්ඛාතස්ස ධම්මස්ස අනුනයො අනුමානං,
අනුබුද්ධීති අත්ථො. ඉදානි යෙනස්ස ධම්මන්වයෙන “සම්මාසම්බුද්ධො
හගවා” තිආදි හොති, තං දස්සෙතුං ඉධ පනාහං, හත්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ
ආපාණකොටිකන්ති පාණොති ජීවිතං, තං මරියාදං අත්තො කරිත්වා, මරණසමයෙපි
වරන්තියෙව, තං න විතික්කමන්තීති චුත්තං හොති. “අපාණකොටික”න්තිපි

පායො, ආජීවිතපරියන්තන්ති අත්ථො. යථා එකච්චෙ ජීවිතහෙතු අතික්කමන්තා පාණකොට්ඨකං කත්වා වරන්ති, න එවන්ති අත්ථො. අයම්පි ඛො මෙ, හන්තෙති බුද්ධසුබුද්ධතාය ධම්මස්වාක්ඛාතතාය සඬ්ඝසුප්පට්ඨන්තතාය ව එතං එවං හොති, එවඤ්ඤි මෙ, හන්තෙ, අයං හගවති ධම්මන්වයො හොතීති දීපෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

369. න විය මඤ්ඤෙ වක්ඛුං ඛන්ධන්තෙති වක්ඛුං අඛන්ධන්තෙ විය.

අපාසාදිකඤ්ඤි දිස්වා පුන ඔලොකනකිච්චං න හොති, තස්මා සො වක්ඛුං න ඛන්ධති නාම. පාසාදිකං දිස්වා පුනස්පුනං ඔලොකනකිච්චං හොති, තස්මා සො වක්ඛුං ඛන්ධති නාම. ඉමෙ ව අපාසාදිකා, තස්මා එවමාහ. ඛන්ධුකරොගො නොති කුලරොගො. අම්භාකං කුලෙ ජාතා එවරූපා හොන්තීති වදන්ති. උළාරන්ති මහෙසක්ඛං. පුබ්බෙත්තාපරන්ති පුබ්බතො අපරං විසෙසං. තත්ථ කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තිං නිබ්බන්තෙත්තො උළාරං පුබ්බෙ විසෙසං සඤ්ජානාති නාම, සමාපත්තිං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හන්තො උළාරං පුබ්බතො අපරං විසෙසං සඤ්ජානාති නාම.

370. සාතෙතායං වා සාතෙතුන්ති සාතෙතබ්බයුත්තකං සාතෙතුං. ජාපෙතායං වා ජාපෙතුන්ති ධනෙන වා ජාපෙතබ්බයුත්තකං ජාපෙතුං ජානිතුං අධනං කාතුං.

පබ්බාපේතායං වා පබ්බාපේතුන්ති රට්ඨතො වා පබ්බාපේතබ්බයුත්තකං පබ්බාපේතුං.

373. ඉසිදත්තපුරාණාති ඉසිදත්තො ව පුරාණො ව. තෙසු එකො බ්‍රහ්මචාරී,

එකො සදාරසන්තුට්ඨො. මමහත්තාති මම සන්තකං හත්තං එතෙසන්ති මමහත්තා. මමයානාති මම සන්තකං යානං එතෙසන්ති මමයානා. ජීවිකාය දාතාති ජීවිතචුත්ති. දාතා. වීමංසමානොති උපපරික්ඛමානො. තදා කිර රාජා නිද්දං අනොක්කන්තොව ඔක්කන්තො විය හුත්වා නිපජ්ජී. අථ තෙ ථපතයො “කතරස්මිං දිසාභාගෙ හගවා”ති පුච්ඡිත්වා “අසුකස්මිං නාමා”ති සුත්වා මන්තයිංසු – “යෙන සම්මාසම්බුද්ධො, තෙන සීසෙ කතෙ රාජා පාදතො හොති. යෙන රාජා, තෙන සීසෙ කතෙ සත්ථා පාදතො හොති, කිං කරිස්සාමා”ති? තතො නෙසං එතදහොසි – “රාජා කුප්පමානො යං අම්භාකං දෙති, තං අච්ඡින්නදෙය්‍ය. න ඛො පන මයං සක්කොම ජානමානා සත්ථාරං පාදතො කාතු”න්ති රාජානං පාදතො කත්වා නිපජ්ජීංසු. තං සන්ධාය අයං රාජා එවමාහ.

374. පක්කාමීති ගන්ධකුට්තො නික්ඛමිත්වා කාරායනස්ස ධීතට්ඨානං ගතො,

තං තත්ථ අදිස්වා ඛන්ධාචාරට්ඨානං ගතො, තත්ථාපි අඤ්ඤං අදිස්වා තං ඉත්ථීං පුච්ඡී. සා සබ්බං පවත්තිං ආචික්ඛී. රාජා – “න ඉදානි මයා එකකෙන තත්ථ ගන්තබ්බං, රාජගහං ගන්ත්වා භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා මය්හං රජ්ජං ගණ්භිස්සාමී”ති රාජගහං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කණාජකහත්තඤ්ඤෙව භුඤ්ජී, බහලඋදකඤ්ඤෙව පිටි. තස්ස සුබ්බමාලපකතිකස්ස ආභාරො න සම්මා පරිණාමී. සො රාජගහං පාපුණන්තොපි විකාලෙ ද්වාරෙසු පිහිනෙසු පාපුණි. “අජ්ජ සාලායං

සයිත්වා ස්වෙ මය්හං භාගිනෙය්‍යං පස්සිස්සාමි” ති බහිනගරෙ සාලාය නිපජ්ජි. තස්ස රත්තිභාගෙ උට්ඨානානි පවත්තිංසු, කතිපයවාගෙ බහි නික්ඛමි. තතො පට්ඨාය පදසා ගන්තුං අසක්කොන්තො තස්සා ඉත්ථියා අඬිකෙ නිපජ්ජිත්වා බලවපවිච්ඡෙස කාලමකාසි. සා තස්ස මතභාවං ඤත්වා – “ද්විසු රජ්ජෙසු රජ්ජං කාරෙත්වා ඉදානි පරස්ස බහිනගරෙ අනාථසාලාය අනාථකාලකිරියං කත්වා නිපන්තො මය්හං සාමි කොසලරාජා” තිආදිනි වදමානා උච්චාසද්දෙන පරිදෙවිතුං ආරභි. මනුස්සා සුත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ආගන්ත්වා දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ආගතකාරණං ඤත්වා මහාපරිභාරෙන සරිරකිච්චං කරිත්වා “විට්ඨුහං ගණ්හිස්සාමි” ති හෙරිං වරාපෙත්වා බලකායං සන්තිපාතෙසි. අමච්චා පාදෙසු පතිත්වා – “ස්වෙ, දෙව, තුම්භාකං මාතුලො අරොගො අස්ස, තුම්භාකං ගන්තුං යුත්තං භවෙය්‍ය, ඉදානි පන විට්ඨුහොපි තුම්භෙ නිස්සාය ඡත්තං උස්සාපෙතුං අරභතියෙවා” ති සඤ්ඤාපෙත්වා නිවාරෙසුං.

ධම්මවෙතියානීති ධම්මස්ස චිත්තිකාරවචනානි. තිසු හි රතනෙසු යත්ථ කත්ථවි චිත්තිකාරෙ කතෙ සබ්බත්ථ කතොයෙව හොති, තස්මා භගවති චිත්තිකාරෙ කතෙ ධම්මොපි කතොව හොතිති භගවා “ධම්මවෙතියානී” ති ආහ. ආදිබ්‍රහ්මවරියකානීති මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතානි, පුබ්බභාගපටිපත්තිභූතානීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ධම්මවෙතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනා

375. එවං මෙ සුතන්ති කණ්ණකත්ථලසුත්තං. තත්ථ උරුඤ්ඤායන්ති උරුඤ්ඤාති තස්ස රට්ඨස්සපි නගරස්සපි එතදෙව නාමං, භගවා උරුඤ්ඤානගරං උපනිස්සාය විහරති. කණ්ණකත්ථලෙ මීගදායෙති තස්ස නගරස්ස අවිදුරෙ කණ්ණකත්ථලං නාම එකො රමණීයො භූමිභාගො අත්ථි, සො මිගානං අභයත්ථාය දිත්තත්තා මීගදායෙති වුව්චති, තස්මිං කණ්ණකත්ථලෙ මීගදායෙ. කෙනච්චිදෙව කරණීයෙනාති න අඤ්ඤෙන, අනන්තරසුත්තෙ වුත්තකරණීයෙනෙව. සොමා ව භගීනී සකුලා ව භගීනීති ඉමා ද්වෙ භගීනියො රඤ්ඤො පජාපතියො. භත්තාභිභාරෙති භත්තං අභිහරණට්ඨානෙ. රඤ්ඤො භුඤ්ජනට්ඨානඤ්ඤි සබ්බාපි ඔරොධා කට්ඨජුආදිනි ගහෙත්වා රාජානං උපට්ඨාතුං ගච්ජන්ති, තාපි තථෙව අගමංසු.

376. කිං පන, මහාරාජාති කස්මා එවමාහ? රඤ්ඤො ගරභපරිමොචනත්ථං. එවඤ්ඤි පරිසා චිත්තෙය්‍ය – “අයං රාජා ආගච්ජමානොව මාතුගාමානං සාසනං ආරොචෙති, මයං අත්තනො ධම්මතාය භගවන්තං දට්ඨුං ආගතොති මඤ්ඤාම, අයං පන මාතුගාමානං සාසනං ගහෙත්වා ආගතො, මාතුගාමදාසො මඤ්ඤෙ, එස පුබ්බෙපි ඉමිනාව කාරණෙන ආගච්ජති” ති. පුච්ඡිතො පන සො අත්තනො

ආගමනකාරණං කට්ඨස්සති, එවමස්ස අයං ගරහා න උප්පජ්ජිස්සතිති
ගරහමොචනත්ථං එවමාහ.

378. අබ්භද්දාභාසීති කට්ඨස්සි. සකිදෙව සබ්බං උස්සති සබ්බං දක්ඛිනීති යො
එකාවජ්ජනෙන එකච්ඡිත්තෙන අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං උස්සති වා දක්ඛිනී
වා, සො නත්ථිති අත්ථො. එකෙන හි චිත්තෙන අතීතං සබ්බං ජානිස්සාමිති
ආවජ්ජිත්වාපි අතීතං සබ්බං ජානිතුං න සක්කා, එකදෙසමෙව ජානාති.
අනාගතපච්චුප්පන්නං පන තෙන චිත්තෙන සබ්බෙනෙව සබ්බං න ජානාතීති. එස
න යො ඉතරෙසු. එවං එකච්ඡිත්තවසෙනායං පඤ්ඤා කට්ඨො. හෙතුරූපන්ති
හෙතුසභාවං කාරණජාතිකං. සහෙතුරූපන්ති සකාරණජාතිකං. සම්පරාසිකාහං,
හන්තෙති සම්පරායගුණං අහං, හන්තෙ, පුච්ඡාමි.

379. පඤ්චමානීති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්ච පට්ඨානියඨගානි
ලොකුත්තරමිස්සකානි කට්ඨානි. කට්ඨිකභගණවාසීචූළසමුද්දත්ථෙරො පන
“තුම්භාකං, හන්තෙ, කිං රුච්චති” ති වුත්තෙ “මය්හං ලොකුත්තරානෙවාති
රුච්චති” ති ආහ. පට්ඨානවෙමත්තත්තං පට්ඨානානාත්තං. අඤ්ඤාදිසමෙව හි
පුට්ඨජ්ජනස්ස පට්ඨානං, අඤ්ඤාදිසං සොතාපන්නස්ස, අඤ්ඤාදිසං සකදාගාමිනො,
අඤ්ඤාදිසං අනාගාමිනො, අඤ්ඤාදිසං අරහතො, අඤ්ඤාදිසං අසීතිමභාසාවකානං,
අඤ්ඤාදිසං ද්විත්තං අග්ගසාවකානං, අඤ්ඤාදිසං පච්චෙකඛුද්ධානං, අඤ්ඤාදිසං
සබ්බඤ්ඤඛුද්ධානං. පුට්ඨජ්ජනස්ස පට්ඨානං සොතාපන්නස්ස පට්ඨානං න
පාපුණාති...පෙ.... පච්චෙකඛුද්ධස්ස පට්ඨානං සබ්බඤ්ඤඛුද්ධස්ස පට්ඨානං න
පාපුණාති. ඉමමත්ථං සන්ධාය “පට්ඨානවෙමත්තං වදාමි” ති ආහ. දන්තකාරණං
ගච්ඡෙය්‍යුන්ති යං අකුට්ඨකාරණං, අනවච්ඡින්නදනං, ධුරස්ස අච්ඡින්නදනන්ති දන්තෙසු
කාරණං දිස්සති, තං කාරණං උපගච්ඡෙය්‍යුන්ති අත්ථො. දන්තභූමිත්ති දන්තෙහි
ගන්තබ්බභූමිං. අස්සද්ධොතිආදීසු පුට්ඨජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො
චත්තාරොපි අස්සද්ධා නාම. පුට්ඨජ්ජනො හි සොතාපන්නස්ස සද්ධං අප්පත්තොති
අස්සද්ධො, සොතාපන්නො සකදාගාමිස්ස, සකදාගාමි අනාගාමිස්ස, අනාගාමි
අරහතො සද්ධං අප්පත්තොති අස්සද්ධො, ආබ්බො අරහතොපි උප්පජ්ජනීති
පඤ්චපි බන්ධාබ්බා නාම හොන්ති. අරියසාවකස්ස පන සධො මායාචිති නාමං
නත්ථි. තෙනෙව ථෙරො – “පඤ්ච පට්ඨානියඨගානි ලොකුත්තරානි කට්ඨානීති
මය්හං රුච්චති” ති ආහ. අස්සබ්බකසුත්තන්තෙ පන – “තයො ව, හික්ඛවෙ,
අස්සබ්බකෙ තයො ව පුරිසබ්බකෙ දෙසෙස්සාමි” ති (අ. නි. 3.141) එත්ථ
අරියසාවකස්සාපි සම්බොධිනාමං ආගතං, තස්ස වසෙන ලොකුත්තරමිස්සකා
කට්ඨානි වුත්තං. පුට්ඨජ්ජනො පන සොතාපන්නිමග්ගවීරියං අසම්පත්තො...පෙ....
අනාගාමි අරහත්තමග්ගවීරියං අසම්පත්තොති කුසිත්තොපි අස්සද්ධො විය
චත්තාරොව හොන්ති, තථා දුප්පඤ්ඤො.

එවං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – අදන්තහත්ථිආදයො විය හි
මග්ගපට්ඨානරහිතො පුග්ගලො. දන්තහත්ථිආදයො විය මග්ගපට්ඨානවා. යථා අදන්තා
හත්ථිආදයො කුට්ඨකාරං අකත්වා අච්චින්නදිත්වා ධුරං අපානෙත්වා දන්තගමනං වා

ගන්තුං දන්තභූමිං වා පත්තුං න සක්කොන්ති, එවමෙවං මග්ගපට්ඨානරහිතො මග්ගපට්ඨානවතා පත්තබ්බං පාපුණ්ණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති. යථා පන දන්තභූමිං ආදියො කුටාකාරං අකත්වා අවිච්ඡින්නදිත්වා ධුරං අපාතෙත්වා දන්තගමනං වා ගන්තුං දන්තභූමිං වා පත්තුං සක්කොන්ති, එවමෙවං මග්ගපට්ඨානවතා මග්ගපට්ඨානවතා පත්තබ්බං පාපුණ්ණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොති. ඉදං චූත්තං හොති – “සොනාපත්තිමග්ගපට්ඨානවා සොනාපත්තිමග්ගපට්ඨානවතා පත්තොකාසං පාපුණ්ණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොති...පෙ.... අරහත්තමග්ගපට්ඨානවා අරහත්තමග්ගපට්ඨානවතා පත්තොකාසං පාපුණ්ණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොති” ති.

380. සම්මප්පට්ඨානාති මග්ගපට්ඨානෙන සම්මප්පට්ඨානා. න කිඤ්චි නානාකරණං වදාමි යදිදං විමුක්තිසා විමුක්තින්ති යං එකස්ස ඵලවිමුක්තිසා ඉතරස්ස ඵලවිමුක්තිං ආරබ්භ නානාකරණං වත්තබ්බං සියා, තං න කිඤ්චි වදාමිති අත්ථො. අවිච්ඡා වා අවිච්ඡිති අවිච්ඡා වා අවිච්ඡිති. සෙසපද්දවයෙපි එසෙව නයො, භූමිමත්ථෙ හි එතං උපයොගවචනං. කිං පන ත්වං, මහාරාජාති, මහාරාජ, කිං ත්වං? “සන්ති දෙවා වාතුමහාරාජිකා, සන්ති දෙවා තාවතිංසා...පෙ.... සන්ති දෙවා පරනිම්මිතවසවත්තිනො, සන්ති දෙවා තතුත්තරි”න්ති එවං දෙවානං අත්ථිභාවං න ජානාසි, යෙන එවං වදෙසීති. තතො අත්ථිභාවං ජානාමි, මනුස්සලොකං පන ආගච්ඡන්ති නාගච්ඡන්ති ඉදං පුච්ඡන්තො යදි වා තෙ, භන්තෙති ආදිමාහ. සංඛ්‍යාබ්‍යාසානි සදුක්ඛා, සමුච්ඡෙදප්පභානෙන අප්පභීතවෙතසිකදුක්ඛා. ආගන්තාරොති උපපත්තිවසෙන ආගන්තාරො. අඛ්‍යාබ්‍යාසානි සමුච්ඡන්තදුක්ඛා. අනාගන්තාරොති උපපත්තිවසෙන අනාගන්තාරො.

381. පහොතිති සක්කොති. රාජා හි පුඤ්ඤවත්තම්පි ලාභසක්කාරසම්පන්නං යථා න කොචි උපසංඝාමති, එවං කරොන්තො තම්භා යානා වාචෙතුං සක්කොති. තං අපුඤ්ඤවත්තම්පි සකලගාමං පිණ්ඩාය වරින්වා යාපනමත්තං අලහන්නං යථා ලාභසක්කාරසම්පන්නො හොති, එවං කරොන්තො තම්භා යානා වාචෙතුං සක්කොති. බ්‍රහ්මවරියවත්තම්පි ඉත්ථිහි සද්ධිං සම්පයොජෙත්වා සීලවිනාසං පාපෙන්නො බලක්කාරෙන වා උප්පබ්බාජෙන්නො තම්භා යානා වාචෙතුං සක්කොති. අබ්‍රහ්මවරියවත්තම්පි සම්පන්නකාමගුණං අමච්චං බන්ධනාගාරං පවෙසෙත්වා ඉත්ථිහි මුඛම්පි පස්සිතුං අදෙනො තම්භා යානා වාචෙති නාම. රට්ඨතො පන යං ඉච්ඡති, තං පබ්බාජෙති නාම.

දස්සනායපි නප්පහොන්ති කාමාවචරෙ තාව අඛ්‍යාබ්‍යාසානි දෙවෙ සංඛ්‍යාබ්‍යාසානි දෙවා වක්ඛුච්ඤ්ඤාණදස්සනායපි නප්පහොන්ති. කස්මා? අරහතො තත්ථ යානාභාවතො. රූපාවචරෙ පන එකවිමානස්මිංයෙව තිට්ඨන්ති ව නිසීදන්ති වාති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණදස්සනාය පහොන්ති, එතෙහි දිට්ඨං පන සල්ලක්ඛිතං පටිවිද්ධං ලක්ඛණං දට්ඨං සල්ලක්ඛිතං පටිවිජ්ඣිතං න සක්කොන්තිති ඤාණවක්ඛුනා දස්සනාය නප්පහොන්ති, උපරිදෙවෙ ව වක්ඛුච්ඤ්ඤාණදස්සනොනාපිති.

382. කො නාමො අයං, හන්තෙති රාජා ථෙරං ජානන්තොපි අජානන්තො විය පුච්ඡති. කස්මා? පසංසිතුකාමතාය. ආනන්දරූපොති ආනන්දසභාවො. බ්‍රහ්මපුච්ඡාපි චුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බා. අථ බො අඤ්ඤතරො පුරිසොති සා කිර කථා විට්ඨුහෙනෙව කථිතා, තෙ “තයා කථිතා, තයා කථිතා”ති කුපිතා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉමස්මිංයෙව යානෙ අත්තනො අත්තනො බලකායං උට්ඨාපෙත්වා කලහමිපි කරෙය්‍යුත්ති නිවාරණත්ථං සො රාජපුරිසො එතදවොච. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන දෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන නිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා

383. එවං මෙ සුතන්ති බ්‍රහ්මායුසුත්තං. තත්ථ මහතා භික්ඛුසඤ්ඤා සද්ධිත්ති මහතාති ගුණමහත්තෙනපි මහතා, සඤ්ඤාමහත්තෙනපි. සො හි භික්ඛුසඤ්ඤා ගුණෙහිපි මහා අහොසි අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්තාගතත්තා, සඤ්ඤායපි මහා පඤ්චසතසඤ්ඤාත්තා. භික්ඛුනං සඤ්ඤා භික්ඛුසඤ්ඤා, දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤාසඤ්ඤාසඤ්ඤානසඤ්ඤානෙත සමණගණෙනාති අත්ථො. සද්ධිත්ති එකතො. පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහිති පඤ්ච මත්තා එතෙසන්ති පඤ්චමත්තාති. මත්තාති පමාණං චුච්චති, තස්මා යථා හොජනෙ මත්තඤ්ඤාති චුත්තෙ හොජනෙ මත්තං ජානාති පමාණං ජානාතිති අත්ථො හොති, එවමිධාපි තෙසං භික්ඛුසතානං පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛුනං සතාති භික්ඛුසතාති. තෙහි පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.

විසවස්සසතිකොති විසාධිකවස්සසතිකො. තිණ්ණං වෙදානන්ති ඉරුවෙදයපුච්ඡවෙදසාමවෙදානං. ඔට්ඨපහතකරණවසෙන පාරං ගතොති පාරගු. සහ නිසණ්ඩුනා ව කෙටුහෙන ව සනිසණ්ඩුකෙටුහානං, නිසණ්ඩුති නාමනිසණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙච්චනප්පකාසකං සත්ථං. කෙටුහන්ති කිරියාකප්පවිකප්පො කචිතං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පහෙදෙන සක්ඛරප්පහෙදානං. අක්ඛරප්පහෙදොති සික්ඛා ව නිරුත්ති ව. ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති ආට්ඨකිකවෙදං චතුත්ථං කත්වා “ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා”ති ඊදිසව්චනප්පටිසංයුත්තො පුරාණකථාසඤ්ඤානො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං. පදඤ්ච තදවසෙසඤ්ච බ්‍යාකරණං අධියති පවෙදෙති වාති පදකො වෙය්‍යාකරණො. ලොකායතං චුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං. මහාපුරිසලක්ඛණන්ති මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං.

ද්වාදසසහස්සගන්ථප්පමාණං සත්ථං, යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපරිමාණාය
 බුද්ධමත්තා නාම අහෙසුං, යෙසං වසෙන “ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්තාගතා බුද්ධා
 නාම භොන්ති, ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා නාම භොන්ති, ඉමිනා ද්වෙ අග්ගසාවකා,
 අසීතිමහාසාවකා, බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, අග්ගපට්ඨාකො, අග්ගපට්ඨායිකා, රාජා
 චක්කවත්ති”ති අයං විසෙසො ඤායති. අනවයොති ඉමෙසු
 ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනුතො පරිපුරකාරී, අවයො න භොතීති වුත්තං
 භොති. අවයො නාම යො තාති අත්ථතො ව ගන්ථතො ව සන්ධාරෙතං න
 සක්කොති. අස්සොසි බොතිආදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සාලෙයාකසුත්තෙ (ම. නි.
 1.439 ආදයො) වුත්තමෙව.

384. අයං තාතාති අයං මහල්ලකතාය ගන්තුං අසක්කොන්තො මාණවං
 ආමන්තෙත්වා එවමාහ. අපිව එස බ්‍රාහ්මණො වින්තෙසි “ඉමස්මිං ලොකෙ ‘අහං
 බුද්ධො අහං බුද්ධො’ති උග්ගතස්ස නාමං ගහෙත්වා බහු ජනා විවරන්ති, තස්මා න
 මෙ අනුස්සවමත්තෙනෙව උපසඬකමිතුං යුත්තං. එකච්චඤ්ඤි උපසඬකමන්තස්ස
 අපක්කමනමපි ගරු භොති, අනත්ථොපි උප්පජ්ජති. යංනුනාහං මම අන්තෙවාසිකං
 පෙසෙත්වා ‘බුද්ධො වා නො වා’ති ජානිත්වා උපසඬකමෙය්‍ය”න්ති තස්මා මාණවං
 ආමන්තෙත්වා “අයං තාතා”තිආදිමාහ. තං භවන්තන්ති තස්ස භවතො. තථා
 සන්තංයෙවාති තථා සතොයෙව. ඉදඤ්ඤි ඉත්ථමිභූතාධ්‍යානන්තො උපයොගවචනං.
 යථා කථං පනාහං, භොති එත්ථ කථං පනාහං, භො, තං භවන්තං ගොතමං.
 ජානිස්සාමි, යථා සක්කා සො ඤාතුං, තථා මෙ ආවික්ඛාති අත්ථො. යථාති වා
 නිපාතමත්තමෙවෙනං. කථන්ති අයං ආකාරපුච්ඡා, කෙනාකාරෙතාහං භවන්තං
 ගොතමං ජානිස්සාමිති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ කිර තං උපජ්ඣායො – “කිං ත්වං, තාත, පථවියං යිතො පථවිං න
 පස්සාමිති විය වන්දිමසුරියානං ඔහාසෙ යිතො වන්දිමසුරියෙ න පස්සාමිති විය
 වදසි”තිආදීනි වත්වා ජානනාකාරං දස්සෙන්නො ආගතාති බො තාතාතිආදිමාහ.
 තත්ථ මන්තෙසුති වෙදෙසු. තථාගතො කිර උප්පජ්ජස්සතීති පටිකච්චෙව සුද්ධාවාසා
 දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණාති පක්ඛිපිත්වා “බුද්ධමත්තා නාම එතෙ”ති
 බ්‍රාහ්මණවෙසෙන වෙදෙ වාචෙන්ති “තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං
 ජානිස්සන්ති”ති. තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණාති ආගච්ඡන්ති.
 පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති, තෙන එතරහි නත්ථි.
 මහාපුරිසස්සාති පණ්ඩිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස. ද්වෙයෙව
 ගතියොති ද්වෙ එව නිට්ඨා. කාමඤ්චායං ගතියද්දො – “පඤ්ච බො ඉමා, සාරිපුත්ත,
 ගතියො”තිආදීසු (ම. නි. 1.153) භවහෙදෙ වත්තති, “ගති මිගානං පවන”න්තිආදීසු
 (පරි. 339) නිවාසට්ඨානෙ, “එවං අධිමත්තගතිමන්තො”තිආදීසු (ම. නි. 1.161)
 පඤ්ඤාය, “ගතිගත”න්තිආදීසු විසට්ඨාවෙ, ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතීති
 වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි සමන්තාගතො රාජා භොති, න තෙහෙව
 බුද්ධො භොති, ජානිසාමඤ්ඤතො පන තාතියෙව තාතීති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං –
 “යෙහි සමන්තාගතස්සා”ති. සවෙ අගාරං අජ්ඣාචසතීති යදි අගාරෙ වසති, රාජා
 භොති චක්කවත්ති. චතුහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඬගභවත්ථුහි ව ලොකං රඤ්ජනතො

රාජා. වක්කරතනං වත්තෙනි, චතුභි සම්පත්තිවක්කෙනි වත්තෙනි, තෙනි ච පරං වත්තෙනි, පරහිතාය ච ඉරියාපථවක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථිති වක්කවත්ති. එත්ථ ච රාජාති සාමඤ්ඤං, වක්කවත්තිති විසෙසනං. ධම්මෙන වරතීති ධම්මිකො, ඤායෙන සමෙන වත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති ධම්මරාජා. පරහිතධම්මකරණෙන වා ධම්මිකො, අත්තහිතධම්මකරණෙන ධම්මරාජා. චතුරත්තාය ඉස්සරොති වාතුරත්තො, චතුසමුද්දත්තාය චතුබ්බිධදීපභූමිතාය ච පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො. අජ්ඣත්තං කොපාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජානො විජෙසීති විජිතාවි. ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තොති ජනපදෙ ථාවරභාවං ධූවභාවං පත්තො, න සක්කා කෙනවි වාලෙතුං, ජනපදො වා තම්හි ථාවරියජ්ජත්තො අනුස්සුක්කො සකම්මතිරතො අවලො අසම්පවෙධිති ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තො. සෙය්‍යථිදන්ති නිපාතො, තස්ස තාති කතමානීති අත්ථො. වක්කරතනත්තිආදීසු වක්කඤ්ච තං රතිජනනත්ථෙත රතනඤ්චාති වක්කරතනං. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං වක්කවත්තිරාජා වක්කරතනෙන අජිතං ජිනාති, හත්ථිඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුච්චරති, පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති. පඨමෙන වස්ස උස්සාහසත්තියොගො, හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො, පච්ඡිමෙන මත්තසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො භොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිව්ධසත්තියොගඵලං. සො ඉත්ථිමණිරතනෙහි භොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි ඉස්සරියසුඛං. විසෙසතො වස්ස පුරිමාති තීණි අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන, පච්ඡිමමෙකං අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන බොජ්ඣංගසංයුත්තෙ රතනසුත්තස්ස (සං. නි. 5.222-223) උපදෙසතො ගහෙතබ්බො. අපිව බාලපණ්ඩිතසුත්තෙපි (ම. නි. 3.255) ඉමෙසං රතනානං උප්පත්තික්කමෙන සද්ධිං වණ්ණනා ආගම්ස්සති.

පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. සුරාති අභිරුකජාතිකා. වීරඬ්ඨරූපාති දෙවපුත්තසදිසකායා, එවං තාව එකෙ වණ්ණයන්ති, අයං පනෙත්ථ සභාවො – වීරාති උත්තමසුරා චූච්චන්ති. වීරානං අඬ්ඨං වීරඬ්ඨං, වීරකාරණං වීරියන්ති චුත්තං භොති. වීරඬ්ඨං රූපං එතෙසන්ති වීරඬ්ඨරූපා, වීරියමයසරීරා වියාති චුත්තං භොති. පරසෙනජ්ජමද්දනාති සවෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍ය පරසෙනා, තං මද්දිතුං සමත්ථාති අධිජ්ජායො. ධම්මෙනාති ‘‘පාණො න හන්තබ්බො’’තිආදිනා පඤ්චස්සිලධම්මෙන.

අරහං භොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විචට්ඨච්ඡදොති එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතජදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡන්තෙ කිලෙසන්ධකාරලොකෙ තං ඡදනං විචට්ඨෙත්වා සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො භුත්වා යිතොති විචට්ඨච්ඡදො. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පූජාරහතා, දුතියෙන තස්සා හෙතු යස්මා සම්මාසම්බුද්ධොති, තතියෙන බුද්ධත්තහෙතුභූතා විචට්ඨච්ඡදනා

වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා විවට්ටො ව විච්ඡදො වාති විවට්ටච්ඡදො, වට්ටරහිතො ඡදනරහිතො වාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන, සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපද්දවයස්සෙව හෙතුද්දවයං වුත්තං හොති. දුතියවෙසාරජ්ජෙන වෙන්ථ පුරිමසිද්ධි, පයමෙන දුතියසිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං, දුතියං බුද්ධචක්ඛුං, තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීතිපි වෙදිතබ්බං. ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති ඉමිනාස්ස සුරභාවං ජනෙති.

385. සොපි තාය ආවරියකථාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහො

එකොභාසජාතො විය බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානො එවං, හොති ආහ. තස්සත්ථො — යථා, හො, මං ත්වං වදසි, එවං කර්ස්සාමිති. සමන්තෙසීති ගවෙසි, එකං ද්වෙති වා ගණයන්තො සමානයි. අද්දසා බොති කථං අද්දස? බුද්ධානඤ්ඤි නිසින්නානං වා නිපන්නානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, ධීතානං පන වච්ඡකමන්නානං වා සක්කොති. තස්මා ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතං දිස්වා බුද්ධා උට්ඨායාසනා තිට්ඨන්ති වා වච්ඡකමං වා අධිට්ඨහන්ති. ඉති ලක්ඛණදස්සනානුරූපෙ ඉරියාපටෙ වත්තමානස්ස අද්දස. යෙභුයොයනාති පායෙන, බහුකාති අද්දස, අප්පාති න අද්දසාති අත්ථො. තතො යාති න අද්දස, තෙසං දීපනත්ථං වුත්තං යපෙත්වා ද්වෙති. කඬ්ඛතීති “අහො වත පස්සෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති. විච්ඡිච්ඡතීති තතො තතො තාති විචින්නො කිච්ඡති න සක්කොති දට්ඨුං. නාධිමුච්චතීති තාය විච්ඡිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. න සම්පසීදතීති තතො “පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය”න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති. කඬ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා, විච්ඡිච්ඡාය මජ්ඣමා, අනාධිමුච්චනතාය බලවතී, අසම්පසාදෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි වත්තස්ස කාලුස්සියභාවො. කොසොහිතෙති වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්තො. වත්ථගුය්‍යෙහි අඬ්ගජාතෙ. භගවතො හි වාරණස්සෙව කොසොහිතවත්ථගුය්‍යං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං, තං සො වත්ථපටිච්ඡන්නත්තා, අන්තොමුඛගතාය ව ජීවිභාය පහුතභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො තෙසු ද්විසු ලක්ඛණෙසු කඬ්ඛී අහොසි විච්ඡිච්ඡී.

අථ බො භගවාති අථ භගවා චින්තෙසි — “සවාහං ඉමස්ස එතාති ද්වෙ ලක්ඛණාති න දස්සෙස්සාමි, නික්කඬ්ඛො න භවිස්සති. එතස්ස කඬ්ඛාය සති ආවරියොපිස්ස නික්කඬ්ඛො න භවිස්සති, අථ මං දස්සනාය න ආගමිස්සති, අනාගතො ධම්මං න සොස්සති, ධම්මං අසුණන්තො තිණි සාමඤ්ඤඵලාති න සච්ඡිකරිස්සති. එතස්මිං පන නික්කඬ්ඛො ආවරියොපිස්ස නික්කඬ්ඛො මං උපසඬ්ඛමිත්වා ධම්මං සුත්වා තිණි සාමඤ්ඤඵලාති සච්ඡිකරිස්සති. එතදත්ථංයෙව ව මයා පාරමියො පුරිතා. දස්සෙස්සාමිස්ස තාති ලක්ඛණාති”ති.

තථාරූපං ඉද්ධාහිසඬ්ඛාරමකාසි. කථංරූපං? කිමෙන්ථ අඤ්ඤෙන වත්තබ්බං? වුත්තමෙනං නාගසෙනත්ථෙරෙනෙව මිලිත්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන —

ආහ ව දුක්කරං, හන්තෙ නාගසෙන, භගවතා කතන්ති. කිං මහාරාජාති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස ව අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ව බාවරියස්ස අන්තෙවාසිනං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස ව බ්‍රාහ්මණස්ස

අන්තෙවාසීනං තිසත්මාණවානඤ්ච දස්සෙසි, හන්තෙති. න, මහාරාජ, භගවා ගුය්හං දස්සෙති, ඡායං භගවා දස්සෙති, ඉද්ධියා අභිසඬ්ඛරිත්වා නිවාසනනිවත්ථං කායබන්ධනබද්ධං චීවරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙසි මහාරාජාති. ඡායං දිට්ඨෙය් සති දිට්ඨොයෙව. නනු, හන්තෙති? තිට්ඨතෙනං, මහාරාජ, හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනකසත්තො භවෙය්, හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය් සම්මාසම්බුද්ධොති. කල්ලොසි, හන්තෙ නාගසෙනාති.

නින්නාමෙත්වාති නීහරිත්වා. අනුමසීති කථිනසුචිං විය කත්වා අනුමජ්ජි. තථා කරණෙන චෙත්ථ මුදුභාවො, කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති චෙදිතබ්බො. උභොපි කණ්ණසොතානීතිආදීසු චෙත්ථ බුද්ධානං කණ්ණසොතෙසු මලං වා ජල්ලිකා වා නත්ථි, ධොවිත්වා යපිතරජනපනාලිකා විය භොන්ති, තථා නාසිකසොතෙසු, තානිපි හි සුපරිකම්මකතකඤ්චනපනාලිකා විය ව මණ්ණපනාලිකා විය ව භොන්ති. තස්මා ජීවිහං නීහරිත්වා කථිනසුචිං විය කත්වා මුඛපරියන්තෙ උපසංහරන්තො දක්ඛිණකණ්ණසොතං පචෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමකණ්ණසොතං පචෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා දක්ඛිණනාසිකසොතං පචෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමනාසිකසොතං පචෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා පුථුලභාවං දස්සෙත්තො රත්තවලාභකෙන අඬ්ඬවන්දං විය ව සුවණ්ණපත්තං විය ව රත්තකම්බලපටලෙන විජ්ජුජොතසදිසාය ජීවිහාය කෙවලකප්පං නලාටමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙසි.

යංනුනාහන්ති කස්මා චින්තෙසි? අහඤ්ඨි මහාපුරිසලක්ඛණාති සමන්තෙසිත්වා ගතො “දිට්ඨාති තෙ, තාත, මහාපුරිසලක්ඛණාති”ති ආචරියෙන පුච්ඡිතො “ආම, ආචරියා”ති වත්තුං සක්ඛිස්සාමි. සචෙ පන මං “කිරියාකරණමස්ස කීදිස”න්ති පුච්ඡිස්සති, තං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, න ජානාමිති චුත්තෙ පන ආචරියො කුජ්ඣස්සති “නනු ත්වං මයා සබ්බමිපෙන ජානනත්ථාය පෙසිතො, කස්මා අජානිත්වා ආගතොසි”ති, තස්මා යන්තූනාහන්ති චින්තෙත්වා අනුබන්ධි. භගවා ත්භානට්ඨානං මුඛධොවනට්ඨානං සරීරපටිජග්ගනට්ඨානං රාජරාජමහාමත්තාදීනං ඔරොධෙහි සද්ධිං පරිවාරෙත්වා නිසින්තට්ඨානන්ති ඉමානි වත්තාරි යානානි යපෙත්වා සෙසට්ඨානෙසු අන්තමසො එකගන්ධකුටියමිපි ඔකාසමකාසි.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ – “අයං කිර බුහ්මායුබ්බාහ්මණස්ස මාණවො උත්තරො නාම ‘බුද්ධො වා නො වා’ති තථාගතස්ස බුද්ධභාවං චිමංසන්තො වරති, බුද්ධචිමංසකො නාමාය”න්ති පාකටො ජාතො. යමහි යමහි යානෙ බුද්ධා වසන්ති, පඤ්ච කිච්චාති කතානෙව භොන්ති, තානි භෙට්ඨා දස්සිතානෙව. තත්ථ පච්ඡාහත්තං අලඬ්ඬකධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා දන්තබ්විතං චිත්තබ්ජනිං ගහෙත්වා මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්තෙ භගවති උත්තරොපි අවිදුරෙ නිසීදති. ධම්මස්සවනපරියොසානෙ සද්ධා මනුස්සා ස්වාතනාය භගවත්තං නිමන්තෙත්වා මාණවමිපි උපසඬ්ඬකම්ත්වා එවං වදන්ති – “තාත, අම්හෙහි භගවා නිමන්තිතො, ත්වමිපි භගවතා සද්ධිං ආගන්ත්වා අම්හාකං ගෙහෙ හත්තං ගණ්හෙය්‍යාසි”ති. පුනදිවසෙ තථාගතො

හික්බූසඬිසපරිවුතො ගාමං පවිසති, උත්තරොපි පදවාරෙ පදවාරෙ පරිග්ගණ්හන්තො පදානුපදිකො අනුබන්ධති. කුලගෙහං පවිට්ඨකාලෙ දක්ඛිණොදකග්ගහණං ආදිං කත්වා සබ්බං ඔලොකෙන්තො නිසීදති. හත්තකිච්චාවසානෙන තථාගතස්ස පත්තං භූමියං යපෙත්වා නිසින්තකාලෙ මාණුවකස්ස පාතරාසහත්තං සජ්ජෙත්ති. සො එකමන්තෙ නිසින්තො භුඤ්ජිත්වා පුන ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ යත්වා හත්තානුමොදනං සුත්වා හගවතා සද්ධිංයෙව විහාරං ගච්ඡති.

තත්ථ හගවා හික්බුනං හත්තකිච්චපරියොසානං ආගමෙන්තො ගන්ධමණ්ඩලමාලෙ නිසීදති. හික්බුහි හත්තකිච්චං කත්වා පත්තවිවරං පටිසාමෙන්වා ආගම්ම වන්දිත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ හගවා ගන්ධකුටිං පවිසති, මාණුවොපි හගවතා සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. හගවා පරිවාරෙත්වා ආගතං හික්බූසඬිසං ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ යිතො ඔවදිත්වා උයොයාපෙත්වා ගන්ධකුටිං පවිසති, මාණුවොපි පවිසති. හගවා බුද්දකමඤ්චෙ අප්පමත්තකං කාලං නිසීදති, මාණුවොපි අවිදුරෙ ඔලොකෙන්තො නිසීදති. හගවා මුහුත්තං නිසීදිත්වා සීසොක්කමනං දස්සෙති, – “හොතො ගොතමස්ස විහාරවෙලා හවිස්සති” ති මාණුවො ගන්ධකුටිද්වාරං පිදහන්තො නික්ඛමිත්වා එකමන්තං නිසීදති. මනුස්සා පුරෙහත්තං දානං දත්වා භුත්තපාතරාසා සමාදින්නඋපොසථඬිගා සුද්ධුත්තරාසඬිගා මාලාගන්ධාදිහත්වා ධම්මං සුණ්සිසාමාති විහාරං ආගච්ඡන්ති, චක්කවත්තිනො බන්ධාචාරට්ඨානං විය හොති.

හගවා මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා වුට්ඨාය පුබ්බහාගෙන පරිච්ඡින්නිත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජති. සමාපත්තිනො වුට්ඨාය මහාජනස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම මහාජනපරිවුතො ගන්ධමණ්ඩලමාලං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො පරිසාය ධම්මං දෙසෙති. මාණුවොපි අවිදුරෙ නිසීදිත්වා – “කිං නු ඛො සමණො ගොතමො ගෙහස්සිතවසෙන පරිසං උස්සාදෙන්තො වා අපසාදෙන්තො වා ධම්මං දෙසෙති, උදාහු නො” ති අක්ඛරක්ඛරං පදං පදං පරිග්ගණ්හාති. හගවා තථාවිධං කථං අකථෙත්වාච කාලං ඤත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසී. මාණුවො ඉමිනා නියාමෙන පරිග්ගණ්හන්තො සත්ත මාසෙ එකතො විවරිත්වා හගවතො කායද්වාරාදීසු අණුමත්තම්පි අවක්ඛලිතං න අද්දස. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං බුද්ධභූතස්ස මනුස්සභූතො මාණුවො න පස්සෙය්‍ය, යස්ස බොධිසත්තභූතස්ස ඡබ්බස්සානි පධානභූමියං අමනුස්සභූතො මාරො දෙවපුත්තො ගෙහස්සිතවිතක්කමත්තම්පි අදිස්වා බුද්ධභූතං එකසංවච්ඡරං අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි අපස්සන්තො –

“සත්ත වස්සානි හගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො” ති. (සු. නි. 448) –

ආදිගාථායො වත්වා පක්කාමි. තතො මාණුවො වින්තෙසි – “අහං භවන්තං ගොතමං සත්ත මාසෙ අනුබන්ධමානො කිඤ්චි වජ්ජං න පස්සාමි. සචෙ පනාහං අඤ්ඤෙපි සත්ත මාසෙ සත්ත වා වස්සානි වස්සසතං වා වස්සසහස්සං වා අනුබන්ධෙය්‍යං, නෙවස්ස වජ්ජං පස්සෙය්‍යං. ආචරියො ඛො පනස්ස මෙ

මහල්ලකො, යොගක්බෙමං නාම න සක්කා ජාතිතුං. සමණස්ස ගොතමස්ස සභාවගුණෙනෙව බුද්ධභාවං වත්වා මය්හං ආවරියස්ස ආරොචෙස්සාමි” ති භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා භික්ඛුසඬ්ඨං වන්දිත්වා නික්බ්බිමි.

ආවරියස්ස සන්තිකඤ්ච පන ගන්ත්වා – “කච්චි, තාත උත්තර, තං භවන්තං ගොතමං තථාසන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො” ති පුච්ඡිතො, “ආවරිය, කිං වදෙසි? වක්කවාළං අතිසම්බාධං, භවග්ගං අතිනීවං, තස්ස හි, භොතො ගොතමස්ස ආකාසං විය අපරියන්තො ගුණගණො. තථාසන්තංයෙව, භො, තං භවන්තං ගොතම” න්තිආදීනි වත්වා යථාදිට්ඨානි ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි පටිපාටියා ආචික්ඛිත්වා කිරියසමාවාරං ආචික්ඛි. තෙන චුත්තං – “අථ ඛො උත්තරො මාණවො...පෙ.... ඵදිසො ව ඵදිසො ව භවං ගොතමො තතො ව හියොයා” ති.

386. තත්ථ සුප්පතිට්ඨිතපාදොති යථා හි අඤ්ඤෙසං භූමියං පාදං යථෙත්තානං අග්ගතලං වා පණ්හි වා පස්සං වා පයමං ඵුසති, වෙමජ්ඣං වා පන ඡිද්දං හොති, උක්ඛිපන්තානම්පි අග්ගතලාදීසු එකකොට්ඨාසොව පයමං උට්ඨහති, න එවං තස්ස. තස්ස පන සුවණ්ණපාදුකතලං විය එකප්පභාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති, භූමිතො උට්ඨහති. තස්මා “සුප්පතිට්ඨිතපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො” ති වදති.

තත්ත්වං භගවතො සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය – සවෙපි හි භගවා අනෙකසතපොරිසං නරකං අක්කමිස්සාමිති පාදං නිහරති, තාවදෙව නින්තට්ඨානං වාතපුරිතං විය කම්මාරහස්තං උන්නමිත්වා පථවිසමං හොති, උන්නතට්ඨානම්පි අන්තො පවිසති. දුරෙ අක්කමිස්සාමිති අභිනිහරන්තස්ස සිනෙරුප්පමාණොපි පබ්බතො සෙදිතවෙත්තඬ්ඛුරො විය නමිත්වා පාදසමීපං ආගච්ඡති. තථා හිස්ස යමකපාටිභාරියං කත්වා යුගන්ධරපබ්බතං අක්කමිස්සාමිති පාදෙ අභිනිහරතො පබ්බතො නමිත්වා පාදසමීපං ආගතො, සො තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතිංසභවනං අක්කමි. න හි වක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිතුං සක්කොති. බාණු වා කණ්ඩකො වා සක්ඛරකථලා වා උච්චාරපස්සාවො වා බෙළසිඬ්ඨසාණිකාදීනි වා පුරිමතරාව අපගච්ඡන්ති, තත්ථ තත්ථෙව ව පථවිං පවිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පඤ්ඤාතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසන්තං පාරමීතං ආනුභාවෙන අයං මහාපථවි සමා මුදු පුප්ඵාහිකිණ්ණා හොති. තත්ත්වං තථාගතො සමං පාදං නික්ඛිපති, සමං උද්ධරති, සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහි භූමිං ඵුසති.

වක්කානීති ද්විසු පාදෙසු ද්වෙ වක්කානි. තෙසං අරා ව නෙමි ව නාහි ව පාළියං චුත්තාව. සබ්බාකාරපරිපූරානීති ඉමිනා පන අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො – තෙසං කිර වක්කානං පාදතලස්ස මජ්ඣෙ නාහි දිස්සති, නාහිපරිච්ඡින්නා වට්ටලෙඛා දිස්සති, නාහිමුඛපරික්ඛෙපපට්ටො දිස්සති, පනාළිමුඛං දිස්සති, අරා දිස්සන්ති, අරෙසු වට්ටලෙඛා දිස්සන්ති, නෙමි දිස්සන්ති, නෙමිමණිකා දිස්සන්ති. ඉදං තාව පාළිආගතමෙව.

සම්බන්ධතාවයන් පන අනුගතය, සො එච්. දිවයිනේ - සත්ති සිරි වචනේ නන්දි සොවත්තිකෝ වට්ටසකෝ වඩ්ඪමානකං මච්ඡයුගලං හද්දපියං අභිකුසං තොමරො පාසාදො තොරණං සෙතච්ඡත්තං බග්ගො තාලවණ්ටං මොරහත්ථකෝ වාලබ්ඡනී උණ්භිසං පත්තො මණි කුසුමදාමං නිලුප්පලං රත්තප්පලං සෙතප්පලං පදුමං පුණ්ඩරිකං පුණ්ණසංථො පුණ්ණපාති සමුද්දො චක්කවාලො හිමවා සිනෙරු චන්දිමසුරියා නක්ඛත්තානි චත්තාරො මහාදීපා ද්වෙපරිත්තදීපසහස්සානි, අත්තමසො චක්කචත්තිරඤ්ඤා පරිසං උපාදාය සබ්බො චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො.

ආයතපණ්ණීති දීසපණ්ණී, පරිපුණ්ණපණ්ණීති අත්ථො. යථා හි අඤ්ඤාසං අග්ගපාදො දීසො හොති, පණ්ණිමත්ථකෙ ජඩ්ඝා පතිට්ඨාති, පණ්ණි තච්ඡෙත්වා යපිතා විය හොති, න එච්. තථාගතස්ස. තථාගතස්ස පන චතුසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසා අග්ගපාදො හොති, තතියෙ කොට්ඨාසෙ ජඩ්ඝා පතිට්ඨාති, චතුත්ථෙ කොට්ඨාසෙ ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා යපිතා විය රත්තකම්බලෙ ගෙණ්ඩුකසදිසා පණ්ණි හොති.

දීසඛිගුලීති යථා අඤ්ඤාසං කාචි අඛිගුලී දීසා හොති, කාචි රස්සා, න එච්. තථාගතස්ස. තථාගතස්ස පන මක්කට්ඨස්සෙව දීසහත්ථපාදඛිගුලියො මූලෙ ථුලා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා අග්ගෙ තනුකා නියාසාසතෙලෙන මද්දිත්වා වට්ටිතහරිතාලවට්ටිසදිසා හොන්ති. තෙන චුත්තං “දීසඛිගුලී” ති.

මුදුතලුනහත්ථපාදොති සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා යපිතං සතචාරවිහතකප්පාසපට්ටං විය මුදු, ජාතමත්තකුමාරස්ස විය ව නිච්චකාලං තලුනා ව හත්ථපාදා අස්සාති මුදුතලුනහත්ථපාදො.

ජාලහත්ථපාදොති න වම්මෙන පට්ඨද්ධඅඛිගුලන්තරො. එදිසො හි එණහත්ථකෝ පුරිසදොසෙන උපහතො පබ්බජ්ජමිති න ලහති. තථාගතස්ස පන චතස්සො හත්ථඛිගුලියො පඤ්චපි පාදඛිගුලියො එකප්පමාණා හොන්ති, තාසං එකප්පමාණත්තාය යවලක්ඛණං අඤ්ඤාමඤ්ඤං පට්චිජ්ඣිත්වා තිට්ඨති. අපස්ස හත්ථපාදා කුසලෙන වඩ්ඪකිනා යොජ්නජාලවාතපානසදිසා හොන්ති. තෙන චුත්තං “ජාලහත්ථපාදො” ති.

උද්ධං පතිට්ඨිතගොප්ඵකත්තා උස්සඛිබා පාදා අස්සාති උස්සඛිබපාදො. අඤ්ඤාසඤ්ඤි පිට්ඨිපාදෙ ගොප්ඵකා හොන්ති. තෙන තෙසං පාදා ආණ්ඩද්ධා විය ථද්ධා හොන්ති, න යථාසුඛං පරිවත්තන්ති, ගච්ඡන්තානං පාදතලානි න දිස්සන්ති. තථාගතස්ස පන අභිරුහිත්වා උපරි ගොප්ඵකා පතිට්ඨහන්ති. තෙනස්ස නාහිතො පට්ඨාය උපරිමකායො නාවාය යපිතසුචණ්ණපට්ටා විය නිච්චලො හොති, අධොකායොව ඉඤ්ජති. සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති. පුරතොපි පච්ඡතොපි උභයපස්සෙසුපි යත්වා පස්සන්තානං පාදතලානි පඤ්ඤායන්ති, න හත්ථිතං විය පච්ඡතොයෙව.

එණිපඨසොති එණිමිගසදිසපඨසො මංසුස්සදෙන පරිපුණ්ණපඨසො, න එකතො බද්ධපිණ්ඩිකමංසො, සමන්තතො සමසණ්ඨිතෙන මංසෙන පරික්ඛිත්තාහි සුවට්ටිතාහි සාලිගබ්භසදිසාහි ජඨසාහි සමන්තාගතොති අත්ථො.

අනොනමන්තොති අනමන්තො. එතෙනස්ස අබුජ්ජඅවාමනභාවො දීපිතො. අවසෙසජනා හි බුජ්ජා වා භොන්ති වාමනා වා, බුජ්ජානං උපරිමකායො අපරිපුණ්ණො භොති, වාමනානං භෙට්ඨිමකායො. තෙ අපරිපුණ්ණකායත්තා න සක්කොන්ති අනොනමන්තා ජණ්ණකානි පරිමජ්ජිතුං. තථාගතො පන පරිපුණ්ණඋභයකායත්තා සක්කොති.

උසහවාරණාදීනං විය සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකසදිසෙ කොසෙ ඔහිතං පටිච්ඡන්තං චත්ථගුය්හං අස්සාති කොසොහිතචත්ථගුය්හො. චත්ථගුය්හන්ති චත්ථෙන ගුහිතබ්බං අභිගජාතං වුව්චති.

සුවණ්ණචණ්ණොති ජාතිහිඨගුලකෙන මජ්ජිත්වා දීපිදායාය සංසිත්වා ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා යපිතසනසුවණ්ණරූපකසදිසොති අත්ථො. එතෙනස්ස සනසිනිද්ධසණ්භසර්රතං දස්සෙත්වා ඡව්චණ්ණදස්සනත්ථං කඤ්චනසන්නිහත්තවොති චුත්තං, පුරිමස්ස වා වෙච්චනමෙච එතං.

රජොජල්ලන්ති රජො වා මලං වා. න උපලිම්පතීති න ලග්ගති, පදුමපලාසතො උදකබ්බන්දු විය විචට්ටති. හත්ථධොවනපාදධොවනාදීනි පන උතුග්ගහණත්ථාය වෙච්ච දායකානං පුඤ්ඤඵලත්ථාය ච බුද්ධා කරොන්ති, චත්තසිසෙනාපි ච කරොන්තියෙච. සෙනාසනං පවිසන්තෙන හි හික්ඛුනා පාදෙ ධොවිත්වා පවිසිතබ්බන්ති චුත්තමෙතං.

උද්ධග්ගලොමොති ආචට්ටපරියොසානෙ උද්ධග්ගානි හුත්වා මුඛසොහං උල්ලොකයමානානි විය ඨිතානි ලොමානි අස්සාති උද්ධග්ගලොමො.

බ්‍රහ්මුපුගත්තොති බ්‍රහ්මා විය උපුගත්තො, උපුමෙච උග්ගතදීසසර්රො. යෙතුයොන හි සත්තා බන්ධෙ කටියං ජාණුසුති තීසු යානෙසු නමන්ති. තෙ කටියං නමන්තා පච්ඡතො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්වීසු යානෙසු පුරතො. දීසසර්රා පනෙකෙ පස්සවඨිකා භොන්ති, එකෙ මුඛං උන්නාමෙත්වා නක්ඛත්තානි ගණයන්තා විය චරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සුලසදිසා භොන්ති, පවෙධමානා ගච්ඡන්ති. තථාගතො පන උපුමෙච උග්ගන්ත්වා දීසප්පමාණො දෙවනගරෙ උස්සිතසුවණ්ණතොරණං විය භොති.

සත්තුස්සදොති ද්වෙ හත්ථපිට්ඨියො ද්වෙ පාදපිට්ඨියො ද්වෙ අංසකුටානි බන්ධොති ඉමෙසු සත්තසු යානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදො අස්සාති සත්තුස්සදො. අඤ්ඤෙසං පන හත්ථපාදපිට්ඨියු න්භාරුජාලා පඤ්ඤායන්ති, අංසකුටබන්ධෙසු අට්ඨිකොටියො, තෙ මනුස්සපෙතා විය බායන්ති, න තථාගතො. තථාගතො පන සත්තසු යානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදත්තා නිගුළ්භන්භාරුජාලෙහි හත්ථපිට්ඨාදීහි

වට්ටෙන්වා යපිතසුවණ්ණවණ්ණාලිඛිගසදිසෙන බන්ධෙන සිලාරූපකං විය
විත්තකම්මරූපකං විය ව බායති.

සීහස්ස පුබ්බද්ධං විය කායො අස්සාති සීහපුබ්බද්ධකායො. සීහස්ස හි
පුරත්ථිමකායොව පරිපුණ්ණො හොති, පච්ඡිමකායො අපරිපුණ්ණො. තථාගතස්ස
පන සීහස්ස පුබ්බද්ධකායොව සබ්බො කායො පරිපුණ්ණො. සොපි සීහස්සෙව න
තත්ථ තත්ථ විනතුන්තතාදිවසෙන දුස්සණ්ඨිතවිසණ්ඨිතො, දීඝයුත්තයානෙ පන
දීඝො, රස්සකිසපුලඅනුවට්ඨිතයුත්තට්ඨානෙසු තථාවිධොව හොති. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“මනාපියෙ ව බො, හික්ඛෙවෙ, කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ යෙහි අඬගෙහි
දීඝෙහි සොහති, තාති අඬගාති දීඝාති සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬගෙහි රස්සෙහි සොහති,
තාති අඬගාති රස්සාති සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬගෙහි ථුලෙහි සොහති, තාති අඬගාති
ථුලාති සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬගෙහි කිසෙහි සොහති, තාති අඬගාති කිසාති
සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬගෙහි වට්ටෙහි සොහති, තාති අඬගාති වට්ටාති
සණ්ඨහන්ති” ති.

ඉති නානාවිත්තෙන පුඤ්ඤවිත්තෙන විත්තිතො දසහි පාරමිහි සජ්ජිතො
තථාගතස්ස අත්තභාවො, තස්ස ලොකෙ සබ්බසිප්පිනො වා ඉද්ධිමන්තො වා
පටිරූපකම්පි කාතුං න සක්කොන්ති.

විතන්තරංසොති අන්තරංසං වුව්චති ද්විත්තං කොට්ඨානමන්තරං, තං විතං
පරිපුණ්ණමස්සාති විතන්තරංසො. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි තං යානං නිත්තං හොති, ද්වෙ
පිට්ඨිකොට්ඨා පාටියෙක්කං පඤ්ඤායන්ති. තථාගතස්ස පන කට්ඨො පට්ඨාය
මංසපටලං යාව බන්ධා උග්ගම්ම සමුස්සිතසුවණ්ණඵලකං විය පිට්ඨිං ඡාදෙන්වා
පතිට්ඨිතං.

නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලොති නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො. යථා
පණ්ණාසහත්ථතාය වා සතහත්ථතාය වා සමක්ඛන්ධසාබ්බො නිග්‍රොධො දීඝතොපි
විත්ථාරතොපි එකජ්ජමාණොව හොති, එවං කායතොපි බ්‍යාමතොපි එකජ්ජමාණො.
යථා අඤ්ඤෙසං කායො වා දීඝො හොති බ්‍යාමො වා, න එවං විසමජ්ජමාණොති
අත්ථො. තෙනෙව “යාවතක්ඛස්ස කායො” තිආදි චුත්තං. තත්ථ යාවතකො අස්සාති
යාවතක්ඛස්ස.

සමවට්ඨක්ඛන්ධොති සමවට්ඨිතක්ඛන්ධො. යථා එකෙ කොඤ්චා විය බකා විය
වරාහා විය ව දීඝගලා වඬකගලා පුපුලගලා ව හොන්ති, කථනකාලෙ සිරාජාලං
පඤ්ඤායති, මන්දො සරො නික්ඛමති, න එවං තස්ස. තථාගතස්ස පන
සුවට්ඨිතසුවණ්ණාලිඛිගසදිසො බන්ධො හොති, කථනකාලෙ සිරාජාලං න
පඤ්ඤායති, මෙසස්ස විය ගජ්ජතො සරො මහා හොති.

රසග්ගසග්ගීති එත්ථ රසං ගසන්තීති රසග්ගසා, රසහරණිනමෙනං අධිවචනං, තා
අග්ගා අස්සාති රසග්ගසග්ගී. තථාගතස්ස හි සත්ත රසහරණිසහස්සාති උද්ධග්ගාති

හුත්වා ගීවායමෙව පටිමුක්කානි. තිලඵලමත්තොපි ආභාරො ජීවිහග්ගෙ යපිතො සබ්බං කායං අනුඵරති, තෙනෙව මහාපධානං පදහන්තස්ස එකතණ්ඩුලාදීහිපි කාළායයුසපසතෙනාපි කායස්ස යාපනං අහොසි. අඤ්ඤෙසං පන තථා අභාවා න සකලකායං ඔජා ඵරති, තෙන තෙ බන්ධාබාධා හොන්ති. ඉදං ලක්ඛණං අප්පාබාධතාසඬ්ඛාතස්ස නිස්සන්දඵලස්ස වසෙන පාකටං හොති.

සීහස්සෙව හනු අස්සාති සීහහනු. තත්ථ සීහස්ස හෙට්ඨිමහනුමෙව පරිපුණ්ණං හොති, න උපරිමං. තථාගතස්ස පන සීහස්ස හෙට්ඨිමං විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියං පක්ඛස්ස වන්දසදිසානි හොන්ති.

චත්තාලීසදන්තොතිආදීසු උපරිමහනුකෙ පතිට්ඨිතා වීසති, හෙට්ඨිමෙ වීසතීති චත්තාලීස දන්තා අස්සාති චත්තාලීසදන්තො. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි පරිපුණ්ණදන්තානම්පි ද්වත්තිංස දන්තා හොන්ති, තථාගතස්ස චත්තාලීසං.

අඤ්ඤෙසඤ්ච කෙවි දන්තා උච්චා කෙවි නීචාති වීසමා හොන්ති, තථාගතස්ස පන අයපට්ටජින්නසඬ්ඛපටලං විය සමා.

අඤ්ඤෙසං කුම්භීලානං විය දන්තා විරලා හොන්ති, මච්ඡමංසාදීනි බාදන්තානං දන්තන්තරං පුරති. තථාගතස්ස පන කනකලතාය සමුස්සාපිතවජීරපන්ති විය අවිරලා තුලිකාය දස්සිතපරිච්ඡෙදා විය දන්තා හොන්ති.

සුසුක්කදායොති අඤ්ඤෙසඤ්ච පුත්තිදන්තා උට්ඨහන්ති, තෙන කාචි දායා කාළාපි විචණ්ණාපි හොන්ති. තථාගතො සුසුක්කදායො ඔසධිතාරකම්පි අතික්කම්ම විරොචමානාය පහාය සමන්තාගතදායො, තෙන චුත්තං “සුසුක්කදායො”ති.

පහුතජීවිහොති අඤ්ඤෙසං ජීවිහා පුලාපි හොති කිසාපි රස්සාපි ථද්ධාපි වීසමාපි, තථාගතස්ස පන මුදු දීසා පුපුලා වණ්ණසම්පන්නා හොති. සො තං ලක්ඛණං පරියෙසිතුං ආගතානං කඬ්ඛාවිනොදනත්ථං මුදුකත්තා තං ජීවිහං කථිතසුචිං විය වට්ටෙත්වා උභො නාසිකසොතානි පරාමසති, දීසත්තා උභො කණ්ණසොතානි පරාමසති, පුපුලත්තා කෙසන්තපරියොසානං කෙවලම්පි නලාටං පට්ච්ඡාදෙති. එවං තස්සා මුදුදීසපුපුලභාවං පකාසෙන්නො කඬ්ඛං විනොදෙති. එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං ජීවිහං සන්ධාය “පහුතජීවිහො”ති චුත්තං.

බ්‍රහ්මස්සරොති අඤ්ඤෙ ඡින්නස්සරාපි හින්තස්සරාපි කාකස්සරාපි හොන්ති, තථාගතො පන මහාබ්‍රහ්මුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්තාගතො. මහාබ්‍රහ්මුනො හි පිත්තසෙම්භෙහි අපලිබුද්ධත්තා සරො විසුද්ධො හොති. තථාගතෙනාපි කතකම්මං වත්ථුං සොධෙති, වත්ථුස්ස සුද්ධත්තා නාහිතො පට්ඨාය සමුට්ඨහන්තො සරො විසුද්ධො අට්ඨඬ්ඛසමන්තාගතොව සමුට්ඨාති. කරවිකො විය හණතිති කරවිකභාණී, මත්තකරවිකරුතමඤ්ජුසොසොති අත්ථො.

තත්‍රිදං කරවිකරුතස්ස මඤ්ජුතාය – කරවිකසකුණෙ කිර මධුරරසං අමිඛපක්කං මුඛතුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පග්ගරිතං රසං සායිත්වා පක්ඛෙන තාලං දත්වා විකුප්මානෙ චතුප්පදාදීනි මත්තානි විය ලළිතුං ආරහන්ති. ගොවරප්පසුතාපි චතුප්පදා මුඛගතානිපි තිණානි ඡඩ්ඛෙන්වා තං සද්දං සුණන්ති, වාළමිගා බුද්දකමිගෙ අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තපාදං අනුක්ඛිපිත්වාච තිට්ඨන්ති, අනුබද්ධමිගාපි මරණභයං හිත්වාපි තිට්ඨන්ති, ආකාසෙ පක්ඛන්දපක්ඛිනොපි පක්ඛෙ පසාරෙන්වා තිට්ඨන්ති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අප්ඵොටෙන්තා තං සද්දං සුණමානාච තිට්ඨන්ති. එවං මඤ්ජුරුතා කරවිකා.

අසන්ධිමිත්තාපි ධම්මාසොකස්ස දෙවී – “අත්ථී නු ඛො, හන්තෙ, බුද්ධසද්දෙන සදිසො කස්සවි සද්දො”ති සඩ්ඨං පුච්ඡී. අත්ථී කරවිකසකුණස්සාති. කුහිං, හන්තෙ, සකුණාති? හිමචන්තෙති. සා රාජානං ආහ, – “දෙව, කරවිකසකුණං දට්ඨුකාමා”ති. රාජා “ඉමස්මිං පඤ්ජරෙ නිසිදිත්වා කරවිකො ආගච්ඡතු”ති සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි. පඤ්ජරො ගන්ත්වා එකස්ස කරවිකස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො “රාජාණාය ආගතො පඤ්ජරො, න සක්කා අගන්තු”න්ති තත්ථ නිසිදි. පඤ්ජරො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතොච අට්ඨාසි. කරවිකං සද්දං කාරාපෙතුං න සක්කොන්ති. අථ රාජා “කථං භණෙ ඉමෙ සද්දං කරොන්ති”ති ආහ? ඤාතකෙ දිස්වා දෙවාති. අථ නං රාජා ආදාසෙහි පරික්ඛිපාපෙසි. සො අත්තතොච ඡායං දිස්වා “ඤාතකා මෙ ආගතා”ති මඤ්ඤමානො පක්ඛෙන තාලං දත්වා මඤ්ජුස්සරෙන මණ්ඩංසං ධම්මානො විය වීරවි. සකලනගරෙ මනුස්සා මත්තා විය ලළිංසු. අසන්ධිමිත්තා වින්තෙසි – “ඉමස්ස තාච තිරච්ඡානස්ස එවං මධුරො සද්දො, කීදිසො නු ඛො සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණසිරිප්පත්තස්ස භගවතො අහොසි”ති පීතිං උප්පාදෙන්වා තං පීතිං අවිජ්ඣිත්වා සත්තහි ඡඩ්ඨසසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. එවං මධුරො කරවිකසද්දො. තතො සතභාගෙන සහස්සභාගෙන ච මධුරතරො තථාගතස්ස සද්දො, ලොකෙ පන කරවිකතො අඤ්ඤස්ස මධුරරස්ස අභාවතො “කරවිකභාණි”ති වුත්තං.

අහිනීලනෙත්තොති න සකලනීලනෙත්තොච, නීලයුත්තට්ඨානෙ පනස්ස උමාපුප්ඵසදිසෙන අතිවිසුද්ධෙන නීලවණ්ණෙන සමන්තාගතානි අක්ඛිති හොන්ති. පීතයුත්තට්ඨානෙ කණිකාරපුප්ඵසදිසෙන පීතවණ්ණෙන, ලොහිතයුත්තට්ඨානෙ බන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙන ලොහිතවණ්ණෙන, සෙනයුත්තට්ඨානෙ ඔසධිතාරකසදිසෙන සෙනවණ්ණෙන, කාලයුත්තට්ඨානෙ අද්දාරිට්ඨකසදිසෙන කාලවණ්ණෙන සමන්තාගතානි සුවණ්ණවිමානෙ උග්ගාටිතමණිසිභපඤ්ජරසදිසානි බායන්ති.

ගොපබුමොති එත්ථ පබුමන්ති සකලං චක්ඛුහණ්ඩං අධිජ්ජෙතං. තං කාලචච්ඡකස්ස බහලධාතුකං හොති, රත්තචච්ඡකස්ස විජ්ජසන්තං, තංමුහුත්තජාතරත්තචච්ඡසදිසචක්ඛුහණ්ඩොති අත්ථො. අඤ්ඤසඤ්ඤි අක්ඛිහණ්ඩා අපරිපුණ්ණා හොන්ති, හත්ථිමුසිකකාකාදීනං අක්ඛිසදිසෙහි විනිග්ගතෙහි

ගම්භිරෙහිපි අක්ඛිති සමන්තාගතා හොත්ති. තථාගතස්ස පන ධොවිත්වා මජ්ඣිමනිකායෙ ධර්මානුසාරිකා විය මුද්දසිනිද්ධනීලසුබ්බමපබ්බමාචිතානි අක්ඛිති.

උණ්ණානි උණ්ණලොමං. හමුකන්තරෙති ද්විත්තං හමුකානං වෙමජ්ඣෙකං නාසිකමත්ථකෙයෙව ජාතා. උග්ගන්ත්වා පන නලාටමජ්ඣකානා. ඔදාතානි පරිසුද්ධා ඔසධිතාරකවණ්ණා. මුද්දනි සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙන්වා යපිතසතවාරවිහතකප්පාසපටලසදිසා. තුලසන්තිහානි සිම්බලිතුලලතාතුලසමානා, අයමස්සා ඔදාතතාය උපමා. සා පනෙසා කොටියං ගහෙන්වා ආකඩ්ඪියමානා උපඩ්ඪබාහුප්පමාණා හොති, විස්සට්ඨා දක්ඛිණාවට්ටවසෙන ආවට්ටිත්වා උද්ධග්ගා හුත්වා සන්තිට්ඨති, සුවණ්ණඵලකමජ්ඣෙකං යපිතරජතපුප්පුළකා විය සුවණ්ණසංතො නික්ඛමමානා බිරධාරා විය අරුණප්පහාරඤ්ජිතෙ ගමනතලෙ ඔසධිතාරකා විය ච අතිමනොහරාය සිරියා විරොචති.

උණ්ණිසසිසොති ඉදං පරිපුණ්ණනලාටතඤ්චෙව පරිපුණ්ණසිසතඤ්චාති ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තං. තථාගතස්ස හි දක්ඛිණකණ්ණවුළිකතො පට්ඨාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලං නලාටං ඡාදයමානං පුරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණවුළිකාය පතිට්ඨිතං, රඤ්ඤො බද්ධඋණ්ණිසපට්ටො විය විරොචති. පච්ඡිමභවිකබොධිසත්තානං කිර ඉමං ලක්ඛණං විදිත්වා රාජුතං උණ්ණිසපට්ටං අකංසු, අයං තාව ඵකො අත්ථො. අඤ්ඤො පන ජනා අපරිපුණ්ණසිසා හොත්ති, කෙවි කප්පසිසා, කෙවි ඵලසිසා, කෙවි අට්ඨසිසා, කෙවි තුම්බසිසා, කෙවි පබ්බාරසිසා. තථාගතස්ස පන ආරග්ගෙන වට්ටෙන්වා යපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකපුප්පුළසදිසං සිසං හොති. තත්ථ පුරිමනයෙන උණ්ණිසවෙධිතසිසො වියාති උණ්ණිසසිසො. දුතියනයෙන උණ්ණිසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසිසොති උණ්ණිසසිසො.

ඉමානි පන මහාපුරිසලක්ඛණානි කම්මං කම්මසරික්ඛකං ලක්ඛණං ලක්ඛණානිසංසන්ති ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසෙ ඵකෙකස්මිං ලක්ඛණෙ දස්සෙන්වා කථිතානි සුකථිතානි හොත්ති. තස්මා භගවතා ලක්ඛණසුත්තෙ (දී. නි. 3.200-202) වුත්තානි ඉමානි කම්මාදිනි දස්සෙන්වා කථෙතබ්බානි. සුත්තවසෙන විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙන සුමඬගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය තස්සෙව සුත්තස්ස වණ්ණනාය වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බානි.

ඉමෙහි බො, හො, සො භවං ගොතමොති, හො ආචරිය, ඉමෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සො භවං ගොතමො සමන්තාගතො දෙවනගරෙ සමුස්සිතරතනවිචිත්තං සුවණ්ණතොරණං විය යොජනසතුබ්බෙධො සබ්බපාලිචුල්ලො පාරිච්ඡත්තකො විය සෙලන්තරම්හි සුපුප්ඵිතසාලරුක්ඛො විය තාරාගණපට්මණ්ඩිතගගනතලම්ච ච අත්තතො සිරිච්ඡවෙන ලොකං ආලොකං කුරුමානො විය චරතිති ඉමත්ථම්පි දීපෙන්වා කිරියාවාරං ආචික්ඛිතුං ගච්ඡන්තො බො පනාතිආදිමාහ.

387. දක්ඛිණෙතාති බුද්ධානඤ්ඤි යත්වා වා නිසිදිත්වා වා නිපජ්ජිත්වා වා ගමනං අභිනීහරන්තානං දක්ඛිණපාදොව පුරතො හොති. සත්තපාටිභාරියං කිරෙතං. නාතිදුරෙ පාදං උද්ධරති නි දක්ඛිණපාදං න අතිදුරෙ යපෙස්සාමීති උද්ධරති. අතිදුරඤ්ඤි අභිහරියමානෙ දක්ඛිණපාදෙන වාමපාදො ආකඩ්ඪියමානො ගච්ඡෙය්‍ය, දක්ඛිණපාදොපි දුරං ගන්තුං න සක්කුණෙය්‍ය, ආසන්නෙයෙව පතිට්ඨහෙය්‍ය, එවං සති පදවිච්ඡේදො නාම හොති. දක්ඛිණපාදෙ පන පමාණෙනෙව උද්ධතෙ වාමපාදොපි පමාණෙනෙව උද්ධරියති, පමාණෙන උද්ධතො පතිට්ඨහන්තොපි පමාණෙයෙව පතිට්ඨාති. එවමනෙන තථාගතස්ස දක්ඛිණපාදකිච්චං වාමපාදෙන නියමිතං, වාමපාදකිච්චං දක්ඛිණපාදෙන නියමිතන්ති වෙදිතබ්බං.

නාතිසිසන්ති දිවා විහාරහත්තත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛු විය න අතිසිසං ගච්ඡති. නාතිසණ්කන්ති යථා පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො ඔකාසං න ලහති, එවං න අතිසණ්කං ගච්ඡති. අද්දුවෙන අද්දුවන්ති ඡණ්ණුකෙන ඡණ්ණුකං, න සත්ථිං උන්නාමෙති ගම්භිරෙ උදකෙ ගච්ඡන්තො විය න ඌරුං උන්නාමෙති. න ඔනාමෙති රුක්ඛසාඛාඡේදනදණ්ඩඛකුසපාදො විය න පච්ඡතො ඔසක්කාපෙති. න සන්නාමෙති ඔබ්බදානාබ්බට්ඨානෙහි පාදං කොට්ටෙන්තො විය න ඵද්ධං කරොති. න විනාමෙති යන්තරූපකං කීලාපෙන්තො විය න ඉතො විතො ව වාලෙති. අධරකායොවාති හෙට්ඨිමකායොව ඉඤ්ජති, උපරිමකායො නාථාය යපිතසුවණ්ණපටිමා විය නිච්චලො හොති. දුරෙ යත්වා ඔලොකෙන්තො හි බුද්ධානං ධීතභාවං වා ගමනභාවං වා න ජානාති. කායබලෙනාති බාහා බිපන්තො සරීරතො සෙදෙහි මුච්චන්තෙහි න කායබලෙන ගච්ඡති. සබ්බකායෙනෙවාති ගීවං අපරිවත්තෙන්වා රාහුලොවාදෙ චුත්තනාගාපලොකිතවසෙනෙව අපලොකෙති.

න උද්ධන්තිආදීසු නක්ඛන්තාති ගණන්තො විය න උද්ධං උල්ලොකෙති, නට්ඨං කාකණ්කං වා මාසකං වා පරියෙසන්තො විය න අධො ඔලොකෙති, න හත්ථිඅස්සාදයො පස්සන්තො විය ඉතො විතො ව විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති. යුගමත්තන්ති නවවිදන්ථිමත්තෙ වක්ඛුති යපෙත්වා ගච්ඡන්තො යුගමත්තං පෙක්ඛති නාම, හගවාපි යුගෙ යුත්තො සුදන්තආජානියො විය එත්තකං පස්සන්තො ගච්ඡති. තතො වස්ස උත්තරීති යුගමත්තතො පරං න පස්සති න වත්තබ්බො. න හි කුට්ටං වා කවාටං වා ගච්ඡො වා ලතා වා ආවරිතුං සක්කොති, අථ බ්වස්ස අනාවරණඤ්ඤාණස්ස අනෙකාති වක්කවාලසහස්සාති එකඪගණානෙව හොන්ති. අන්තරසරන්ති හෙට්ඨා මහාසකුලුදායිසුත්තෙ ඉන්දබ්ලතො පට්ඨාය අන්තරසරං, ඉධ සරඋම්මාරතො පට්ඨාය වෙදිතබ්බං. න කායන්තිආදි පකතිඉරියපට්ඨෙනෙව පටිසන්ති දස්සන්තං චුත්තං. දලිද්දමනුස්සානං නිවසරකං පටිසන්තෙපි හි තථාගතෙ ඡදනං වා උග්ගච්ඡති, පථවී වා ඔගච්ඡති, හගවා පන පකතිගමනෙනෙව ගච්ඡති. නාතිදුරෙති අතිදුරෙ පරිවත්තන්තෙන හි එකං ද්වෙ පදවාරෙ පිට්ඨිභාගෙන ගන්ත්වා නිසිදිතබ්බං හොති. නාව්වාසන්තෙති අව්වාසන්තෙ පරිවත්තන්තෙන එකං ද්වෙ පදවාරෙ පුරතො ගන්ත්වා නිසිදිතබ්බං හොති. තස්මා යස්මිං පදවාරෙ ධීතෙන පුරතො වා පච්ඡතො වා අගන්ත්වා නිසිදිතබ්බං හොති, තත්ථ පරිවත්තති.

පාණිනාති කට්ඨාකාබාධිකො විය න ආසනං හත්ථෙහි ගහෙත්වා නිසීදති. පක්ඛිපතීති යො කිඤ්චි කම්මං කත්වා කීළන්තො යීතකොව පතති, යොපි ඔරිමං අඩිගං නිස්සාය නිසින්තො සංසන්තො යාව පාරිමඩ්ගා ගච්ඡති, පාරිමඩ්ගං වා නිස්සාය නිසින්තො තථෙව යාව ඔරිමඩ්ගා ආගච්ඡති, සබ්බො සො ආසනෙ කායං පක්ඛිපති නාම. භගවා පන එවං අකත්වා ආසනස්ස මජ්ඣෙ ඔලම්බකං ධාරෙන්තො විය තුලපිටුං යපෙන්තො විය සණ්ඨකං නිසීදති. හත්ථකුක්කුච්චන්ති පත්තමුඛවට්ටියං උදකඛන්ද්‍රුයපනං මක්ඛිකඛිජනියා පණ්ණවිජෙදනථාලනාදි හත්ථෙත අසංයතකරණං. පාදකුක්කුච්චන්ති පාදෙන භූමිසංසනාදි අසංයතකරණං.

න ජම්භතීති න භායති. න කම්පතීති න ඔසීදති. න වෙධතීති න වලති. න පරිතස්සතීති භයපරිතස්සනායපි තණ්හාපරිතස්සනායපි න පරිතස්සති. එකච්චො හි ධම්මකථාදීනං අත්ථාය ආගන්ත්වා මනුස්සෙසු වන්දිත්වා යීතෙසු ‘සක්ඛිස්සාමි නු බො තෙසං චිත්තං ගණ්හන්තො ධම්මං වා කථෙතුං, පඤ්භං වා පුච්ඡිතො විස්සජ්ජෙතුං, හත්තානුමොදනං වා කාතු’න්ති භයපරිතස්සනාය පරිතස්සති. එකච්චො ‘මනාපා නු බො මෙ යාගු ආගච්ඡිස්සති, මනාපං අන්තර්ධජ්ජක’න්ති වා තණ්හාපරිතස්සනාය පරිතස්සති. තදුභයම්පි තස්ස නත්ථිති න පරිතස්සති. විවෙකාවට්ටොති විවෙකෙ නිබ්බානෙ ආවට්ටමානසො භුත්වා. විවෙකවත්තොතිපි පායො, විවෙකවත්තයුත්තො භුත්වාති අත්ථො. විවෙකවත්තං නාම කතහත්තකිච්චස්ස භික්ඛුනො දිවාචිහාරෙ සමථවිපස්සනාවසෙන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පල්ලඬකං ආභුජිත්වා නිසීදනං. එවං නිසින්තස්ස හි ඉරියාපථො උපසන්තො හොති.

න පත්තං උන්නාමෙතීතිආදීසු එකච්චො පත්තමුඛවට්ටියා උදකදානං ආහරන්තො විය පත්තං උන්නාමෙති, එකො පාදපිට්ඨියං යපෙන්තො විය ඔනාමෙති, එකො බද්ධං කත්වා ගණ්හාති, එකො ඉතො චිතො ව එන්ද්‍රාපෙති, එවං අකත්වා උහොහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා ඊසකං නාමෙත්වා උදකං පටිග්ගණ්හාතීති අත්ථො. න සම්පරිවත්තකන්ති පරිවත්තෙත්වා පයමමෙව පත්තපිට්ඨිං න ධොවති. නාතිදුරෙති යථා නිසින්තාසනතො දුරෙ පතති, න එවං ඡඩ්ඛෙති. නාව්වාසන්තොති පාදමූලෙයෙව න ඡඩ්ඛෙති. විච්ඡඩ්ඛයමානොති විකිරන්තො, යථා පටිග්ගාහකො තෙමති, න එවං ඡඩ්ඛෙති.

නාතිථොකන්ති යථා එකච්චො පාපිච්ඡො අප්පිච්ඡනං දස්සෙන්තො මුට්ඨිමත්තමෙව ගණ්හාති, න එවං. අතිබ්‍රහ්මන්ති යාපනමත්තතො අතිරෙකං. බ්‍රාහ්මණමත්තායාති බ්‍රාහ්මණස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථො භාගො. එකච්චො හි හත්තෙ මනාපෙ හත්තං බ්‍රහ්මං ගණ්හාති, බ්‍රාහ්මණෙ මනාපෙ බ්‍රාහ්මණං බ්‍රහ්මං. සත්ථා පන තථා න ගණ්හාති. න ව බ්‍රාහ්මණෙනාති අමනාපඤ්ඤි බ්‍රාහ්මණං යපෙත්වා හත්තමෙව භුඤ්ජන්තො, හත්තං වා යපෙත්වා බ්‍රාහ්මණමෙව බාදන්තො බ්‍රාහ්මණෙන ආලොපං අතිනාමෙති නාම. සත්ථා එකන්තරිකං බ්‍රාහ්මණං ගණ්හාති, හත්තම්පි බ්‍රාහ්මණම්පි එකතොව නිට්ඨන්ති. ද්වන්තික්ඛන්තුන්ති තථාගතස්ස හි පුපුඡ්චිභාය දන්තානං උපනීතහොජනං ද්වන්තික්ඛන්තුං දන්තෙහි

ඵ්ට්ඨමත්තමෙව සංඝකරණියපිට්ඨවිලෙපනං විය හොති, තස්මා එවමාහ. න මුඛෙ අවසිට්ඨාති පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකඛිත්ථු විය විනිවත්තිත්වා පරගලමෙව යාති, තස්මා අවසිට්ඨා න හොති. රසපට්ඨංවෙදීති මධුරතිත්තකදුකාදිරසං ඡානාති. බුද්ධානඤ්ඤි අන්තමසො පාතියෙපි දිබ්බොජා පක්ඛිත්තාව හොති, තෙන නෙසං සබ්බත්ථෙව රසො පාකට්ඨො හොති, රසගෙධො පන නත්ථි.

අට්ඨඨගසමන්තාගතන්ති “නෙව දවායා” ති වුත්තෙහි අට්ඨහි අඬගෙහි සමන්තාගතං. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස විනිච්ඡයො ආගතොති සබ්බාසවසුත්තෙ වුත්තමෙතං. හත්ථෙසු ධොතෙසුති සත්ථා කිං කරොති? පයමං පත්තස්ස ගහණට්ඨානං ධොවති. තත්ථ පත්තං ගහෙත්වා සුබ්බමජාලහත්ථං පෙසෙත්වා ද්වෙ වාරෙ සඤ්චාරෙති. එත්තාවතා පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකං විය විනිවත්තිත්වා ගච්ඡති. න ච අනත්ථිකොති යථා එකච්චො පත්තං ආධාරකෙ යපෙත්වා පත්තෙ උදකං න පුඤ්ජති, රජෙ පතත්තෙ අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛති, න එවං කරොති. න ච අතිවෙලානුරක්ඛිති යථා එකච්චො පමාණාතික්කන්තං ආරක්ඛං යපෙති, භුඤ්ජිත්වා වා පත්තෙ උදකං පුඤ්ජිත්වා විවරහොගන්තරං පවෙසෙත්වා පත්තං උදරෙන අක්කමිත්වා ගණ්හාති, න එවං කරොති.

න ච අනුමොදනස්සාති යො හි භුත්තමත්තොව දාරකෙසු හත්තත්ථාය රොදන්තෙසු ඡාතජ්ඣක්තෙසු මනුස්සෙසු භුඤ්ජිත්වා අනාගතෙස්වෙව අනුමොදනං ආරහති, තතො සබ්බකම්මාති ඡඩ්ඛෙත්වා එකච්චෙ ආගච්ඡන්ති, එකච්චෙ අනාගතාව හොන්ති, අයං කාලං අතිනාමෙති. යොපි මනුස්සෙසු ආගන්ත්වා අනුමොදනත්ථාය වන්දිත්වා නිසින්තෙසු අනුමොදනං අකත්ථාව “කථං තිස්ස, කථං ඵ්ඤ්ඤ, කථං සුමන, කථං තිස්සෙ, කථං ඵ්ඤ්ඤ, කථං සුමනෙ, කච්චිත්ථ අරොගා, සස්සං සම්පන්න” න්තිආදිං පාටියෙක්කං කථං සමුට්ඨාපෙති, අයං අනුමොදනස්ස කාලං අතිනාමෙති, මනුස්සානං පන ඕකාසං ඤ්ඤත්වා ආයාචිතකාලෙ කරොන්තො නාතිනාමෙති නාම, සත්ථා තථා කරොති.

න තං හත්තන්ති කිං හත්තං නාමෙතං උත්තණ්ඩුලං අතිකිලින්නන්තිආදීති වත්වා න ගරහති. න අඤ්ඤං හත්තන්ති ස්වාතන්තාය වා පුනදිවසාය වා හත්තං උප්පාදෙස්සාමිති හි අනුමොදනං කරොන්තො අඤ්ඤං හත්තං පටිකඬ්ඛති. යො වා – “යාව මාතුගාමානං හත්තං පච්චති, තාව අනුමොදනං කරිස්සාමි, අථ මෙ අනුමොදනාවසානෙ අත්තනො පක්කහත්තතොපි ථොකං දස්සන්ති” ති අනුමොදනං වඩ්ඪෙති, අයම්පි පටිකඬ්ඛති නාම. සත්ථා න එවං කරොති. න ච මුච්චිතුකාමොති එකච්චො හි පටිසංමුඤ්චිත්වා ගච්ඡති, වෙගෙන අනුබන්ධිතබ්බො හොති. සත්ථා පන න එවං ගච්ඡති, පරිසාය මජ්ඣෙ ධිතොව ගච්ඡති. අවිච්ඡක්කට්ඨන්ති යො හි යාව භනුකට්ඨිතො උක්ඛිපිත්වා පාරුපති, තස්ස අවිච්ඡක්කට්ඨං නාම හොති. යො යාව ගොප්ඵකා ඕතාරෙත්වා පාරුපති, තස්ස අවිච්ඡක්කට්ඨං හොති. යොපි උභතො උක්ඛිපිත්වා උදරං විවරිත්වා යාති, තස්සපි අවිච්ඡක්කට්ඨං හොති. යො එකංසං කත්වා ථනං විවරිත්වා යාති, තස්සපි අවිච්ඡක්කට්ඨං. සත්ථා තං සබ්බං න කරොති.

අල්ලිනන්ති යථා අඤ්ඤාසං සෙදෙන තිත්තං අල්ලියති, න එවං සත්ථු. අපකට්ඨන්ති ඛලිසාටකො විය කායතො මුච්චිත්වාපි න තිට්ඨති. වාතොති වෙරම්භවාතොපි උට්ඨහිත්වා වාලොතුං න සක්කොති. පාදමණ්ඩනානුයොගන්ති ඉට්ඨකාය සංසනාදීහි පාදසොභානුයොගං. පක්ඛාලෙන්වාති පාදෙනෙව පාදං ධොවිත්වා. සො නෙව අත්තඛ්‍යාබාධායාතිආදීනි න පුබ්බෙනිවාසවෙනොපරියඤාණානං අත්ථිතාය වදති, ඉරියාපට්ඨස්ත්තං පන දිස්වා අනුමානෙන වදති. ධම්මන්ති පරියත්තිධම්මං. න උස්සාදෙතීති කිං මහාරට්ඨික, කිං මහාකුටුම්භිකාතිආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතවසෙන න උස්සාදෙති. න අපසාදෙතීති “කිං, උපාසක, කථං තෙ විහාරමග්ගො ඤාතො? කිං භයෙන නාගච්ඡයි? න හි හික්ඛු කිඤ්චි අවිජ්ජන්දිත්වා ගණ්හන්ති, මා භාගි” ති වා “කිං තුය්හං එවං මච්ඡරියජීවිතං නාමා” ති වා ආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතපෙමෙන න අපසාදෙති.

විස්සට්ඨොති සිනිද්ධො අපලිබුද්ධො. විඤ්ඤායොසාති විඤ්ඤාපතියො පාකටො, විස්සට්ඨන්තායෙව වෙස විඤ්ඤායොසා හොති. මඤ්ජුති මධුරො. සවතීයොති සොතසුඛො, මධුරන්තායෙව වෙස සවතීයො හොති. බිත්ථුති සම්පිණ්ඩිතො. අවිසාරීති අවිසටො, බිත්ථුන්තායෙව වෙස අවිසාරී හොති. ගම්භීරොති ගම්භීරසමුට්ඨිතො. නින්තාදීති නින්තාදවා, ගම්භීරන්තායෙව වෙස නින්තාදී හොති. යථාපරිසන්ති වක්කවාළපරියන්තමපි එකාබද්ධපරිසං විඤ්ඤාපෙති. බහිද්ධාති අභිගුලිමත්තමපි පරිසතො බහිද්ධා න ගච්ඡති. තස්මා? සො එවරුපො මධුරස්සරො අකාරණා මා නස්සිති. ඉති භගවතො සොසො පරිසාය මත්ථකෙනෙව වරති.

අවලොකයමානාති සිරස්මිං අඤ්ජලිං යපෙත්වා භගවන්තං ඔලොකෙන්තාව පච්චොසක්කිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානෙන වන්දිත්වා ගච්ඡන්ති. අවිජ්ඣිතන්තාති යො හි කථං සුත්වා වුට්ඨිතො අඤ්ඤං දිට්ඨසුතාදිකං කථං කථෙන්නො ගච්ඡති, එස සභාවෙන විජහති නාම. යො පන සුතධම්මකථාය වණ්ණං කථෙන්නොව ගච්ඡති, අයං න විජහති නාම, එවං අවිජහන්තභාවෙන පක්කමන්ති. ගච්ඡන්තන්ති රජ්ජුයන්තවසෙන රතනසත්තුබ්බෙධං සුවණ්ණග්ගිකං විය ගච්ඡන්තං. අද්දසාම ධීතන්ති සමුස්සිතකඤ්චනපබ්බතං විය ධීතං අද්දසාම. තතො ව හීයොසාති විත්ථාරෙත්වා ගුණෙ කථෙතුං අසක්කොන්තො අවසෙසෙ ගුණෙ සංඛිපිත්වා කලාපං විය සුත්තකබද්ධං විය ව කත්වා විස්සජ්ජෙන්නො එවමාහ. අයමෙත්ථ අධිජ්ජායො – මයා කථිතගුණෙහි අකථිතාව බහුතරා. මහාපට්ඨිමහාසමුද්දාදයො විය හි තස්ස හොතො අනන්තා අජ්ජමෙය්‍යා ගුණා ආකාසමිව විත්ථාරිතාති.

390. අජ්ජපට්ඨංවිදිතොති අවිඤ්ඤානආගමනො. පබ්බජිතෙ උපසඬ්ඨිකමත්තෙන හි චීවරපරිකම්මාදිසමයෙ වා එකං නිවාසෙත්වා සරීරභඤ්ජනසමයෙ වා උපසඬ්ඨිකමිත්වා තතොව පටිනිවත්තිතබ්බං හොති, පටිසන්ථාරමත්තමපි න ජායති. පුරෙතරං පන ඔකාසෙ කාරිතෙ දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා හික්ඛු විචිත්තෙ යානෙ නිසීදති, තං ආගන්ත්වා පස්සන්තා දස්සනෙනපි පසීදන්ති, පටිසන්ථාරො ජායති, පඤ්ඤාබ්‍යාකරණං වා ධම්මකථා වා ලබ්භති. තස්මා පණ්ඩිතා ඔකාසං කාමෙත්ති. සො ව නෙසං අඤ්ඤාතරො, තෙනස්ස එතදභොගි. ඡිණ්ණො

වුඩ්‍යොති අත්තනො උග්ගතභාවං අකපේත්වා කස්මා එවමාහ? බුද්ධා නාම අනුද්දයසම්පන්නා භොන්ති, මහල්ලකභාවං ඤාත්වා සීඝ්‍රං ඔකාසං කරිස්සන්ති එවමාහ.

391. ඔරමිය ඔකාසමකාසීති වෙගෙන උට්ඨාය ද්විධා භිජ්ජිත්වා ඔකාසමකාසී.

යෙ මෙති යෙ මයා. නාරිසමානසව්භයාති නාරිසමානනාමං ඉත්ථිලිඬගං, තෙන අව්භාතබ්බාති නාරිසමානසව්භයා, ඉත්ථිලිඬගෙන චත්තබ්බාති වොහාරකුසලතාය එවං වදති. පහුතජ්චභොති පුපුලජ්චභො. නිත්තාමයෙනත්ති නිහර එතං.

393. කෙවලීති සකලගුණසම්පන්නො.

394. පච්චභාසීති එකජපහාරෙන පුච්ඡිතෙ අට්ඨ පඤ්ඤෙ ඛ්‍යාකරොන්තො පතිඅභාසී. යො වෙදීති යො විදති ජානාති, යස්ස පුබ්බෙනිවාසො පාකටො. සග්ගාපායඤ්ච පස්සන්ති දිබ්බවක්ඛුඤාණං කථිතං. ජාතික්ඛයං පත්තොති අරහත්තං පත්තො. අභිඤ්ඤා වොසිතොති තං අරහත්තං අභිජානිත්වා වොසිතො වොසානප්පත්තො. මුනීති අරහත්තඤාණමොනෙය්‍යෙන සමන්තාගතො.

විසුද්ධන්ති පණ්ඩරං. මුත්තං රාගෙහීති කිලෙසරාගෙහි මුත්තං. පහීනජාතිමරණොති ජාතික්ඛයජපත්තත්තා පහීනජාතිකො, ජාතිපහානෙනෙව පහීනමරණො. බ්‍රහ්මවරියස්ස කෙවලීති යං බ්‍රහ්මවරියස්ස කෙවලී සකලභාවො, තෙන සමන්තාගතො, සකලචතුමග්ගබ්‍රහ්මවරියවාසොති අත්ථො. පාරගු සබ්බධම්මානන්ති සබ්බෙසං ලොකියලොකුත්තරධම්මානං අභිඤ්ඤාය පාරං ගතො, සබ්බධම්මෙ අභිජානිත්වා යිතොති අත්ථො. පාරගුති වා එත්තාවතා පරිඤ්ඤාපාරගු පඤ්චන්තං ඛන්ධානං, පහානපාරගු සබ්බකිලෙසානං, භාවනාපාරගු චතුන්තං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපාරගු නිරොධස්ස, සමාපත්තිපාරගු සබ්බසමාපත්තිනන්ති අයමත්ථො වුත්තො. පුන සබ්බධම්මානන්ති ඉමිනා අභිඤ්ඤාපාරගු වුත්තොති. බුද්ධො තාදී පච්චවතීති තාදිසො ඡහි ආකාරෙහි පාරං ගතො සබ්බාකාරෙන චතුන්තං සච්චානං බුද්ධත්තා බුද්ධොති පච්චවතීති.

කිං පන එත්තාවතා සබ්බෙ පඤ්ඤා විස්සජ්ජිතා භොන්තිති? ආම විස්සජ්ජිතා, විත්තං විසුද්ධං ජානාති, මුත්තං රාගෙහීති ඉමිනා තාව ඛාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණොති පට්ඨපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. පාරගුති ඉමිනා වෙදෙහි ගතත්තා වෙදගුති දුතියපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. පුබ්බෙනිවාසන්තිආදීහි ඉමාසං තිස්සන්තං විජ්ජානං අත්ථිතාය තෙවිජ්ජොති තතියපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. මුත්තං රාගෙහි සබ්බෙසොති ඉමිනාව නිස්සට්ඨතා පාපධම්මානං සොත්තියොති චතුත්ථපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. ජාතික්ඛයං පත්තොති ඉමිනා පන අරහත්තස්සෙව වුත්තත්තා පඤ්චමපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. වොසිතොති ව බ්‍රහ්මවරියස්ස කෙවලීති ව ඉමෙහි ඡට්ඨපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. අභිඤ්ඤා වොසිතො මුනීති ඉමිනා සත්තමපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති. පාරගු සබ්බධම්මානං, බුද්ධො තාදී පච්චවතීති ඉමිනා අට්ඨමපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො භොති.

395. දානකථන්තිආදීනි හෙට්ඨා සුත්තෙ විත්ථාරිතානෙව. පච්චපාදීනි පටිපජ්ජි. ධම්මස්සානුධම්මන්ති ඉමස්මිං සුත්තෙ ධම්මො නාම අරහත්තමග්ගො, අනුධම්මො නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තිණි ව සාමඤ්ඤඵලානි, තානි පටිපාටියා පටිලභීති අත්ථො. න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසීති මඤ්ච ධම්මකාරණා න කිලමෙසි, න පුනස්පුනං කථාපෙසීති චුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. තත්ථ පරිනිබ්බාසීති පන පදෙන දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කුටං ගහිතන්ති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සෙලසුත්තවණ්ණනා

396. එවං මෙ සුතන්ති සෙලසුත්තං. තත්ථ අභිගුත්තරාපෙසුතිආදි පොතලියසුත්තෙ විත්ථාරිතමෙව. අඛිඨතෙළසෙහීති අඛිඨෙන තෙළසෙහි, ද්වාදසහි සතෙහි පඤ්ඤාසාය ච භික්ඛුහි සද්ධිත්ති චුත්තං හොති. තෙ පන සාවකසන්නිපාතෙ සන්නිපතිතා භික්ඛුයෙව සබ්බෙ ඵ්භිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතා ඛිණ්ණාසවා. කෙණ්ණියොති තස්ස නාමං, ජට්ට්ලොති තාපසො. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො, ධනරක්ඛණත්ථාය පන තාපසපබ්බජ්ජං සමාදාය රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා වසති පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි වණ්ණජ්ජං පයොපෙත්වා කුලසහස්සස්ස නිස්සයො හුත්වා, අස්සමෙපි වස්ස එකො තාලරුක්ඛො දිවසෙ දිවසෙ එකං සොවණ්ණමයං තාලඵලං මුඤ්චතීති වදන්ති. සො දිවා කාසායානි ධාරෙති, ජවා ච බන්ධති, රත්තිං කාමසම්පත්තිං අනුභවති. ධම්මියා කථායාති පානකානිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය. අයඤ්චි කෙණ්ණියො තුව්ඡහත්ථො හගවතො දස්සනාය ගන්තුං ලජ්ජායමානො – “විකාලභොජනා විරතානම්පි පානකං කප්පති”ති වින්තෙත්වා සුසඬ්ඛතබ්බදරපානං පඤ්චහි කාපසතෙහි ගාභාපෙත්වා අගමාසි. එවං ගතභාවො වස්ස – “අථ ඛො කෙණ්ණියස්ස ජට්ටස්ස එතදභොසි කිං නු ඛො අහං සමණස්ස ගොතමස්ස හරාපෙය්‍ය”න්ති හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 300) පාළිආරුළුභොයෙව.

දුතියම්පි ඛො හගවාති කස්මා පුනස්පුනං පටික්ඛිපි? තිත්ථියානං පටික්ඛෙපපසන්නතාය, අකාරණමෙතං, නත්ථි බුද්ධානං පච්චයහෙතු ඵ්වරුපං කොහඤ්ඤං. අයං පන අඛිඨතෙළසානි භික්ඛුසතානි දිස්වා එත්තකානංයෙව භික්ඛං පටියාදෙස්සති, ස්වෙව සෙලො තිහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං පබ්බජ්ජස්සති. අයුත්තං ඛො පන නවකෙ අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා ඉමෙහෙව සද්ධිං ගන්තුං, ඉමෙ වා අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා නවකෙහි සද්ධිං ගන්තුං. අථාපි සබ්බෙ ගහෙත්වා ගම්ස්සාමි, භික්ඛාභාරො නප්පභොස්සති. තතො භික්ඛුසු පිණ්ඩාය වරන්තෙසු මනුස්සා උජ්ඣායිස්සන්ති – “විරස්සාපි කෙණ්ණියො සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා යාපනමත්තං දාතුං නාසක්ඛි”ති, සයම්පි විජ්ජට්ඨාරී භවිස්සති. පටික්ඛෙපෙ පන කතෙ “සමණො ගොතමො පුනස්පුනං ‘ත්වඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙසු අභිජ්ජසන්නො’ති

බ්‍රාහ්මණානං නාමං ගණ්භාති” ති වින්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙපි නිමන්තෙතුකාමො
 භවිස්සති, තතො බ්‍රාහ්මණෙ පාටියෙක්කං නිමන්තෙස්සති, තෙ තෙන නිමන්තිතා
 හික්ඛු භුත්වා භුඤ්ජිස්සන්ති. එවමස්ස සද්ධා අනුරක්ඛිතා භවිස්සතිති පුනප්පුනං
 පටික්ඛිපි. කිඤ්චාපි ඛො, භොති ඉමිනා ඉදං දීපෙති, – “භො ගොතම, කිං ජාතං යදි
 අහං බ්‍රාහ්මණෙසු අභිජ්ජසන්තො, අධිවාසෙතු භවං ගොතමො, අහං බ්‍රාහ්මණානම්පි
 දාතුං සක්කොම් තුම්භාකම්පි” ති.

කායවෙය්‍යාවටිකන්ති කායවෙය්‍යාවච්චං. මණ්ඩලමාළන්ති දුස්සමණ්ඩපං.

397. ආවාහොති කඤ්ඤාගහණං. විවාහොති කඤ්ඤාදානං. සො මෙ
 නිමන්තිතොති සො මයා නිමන්තිතො. අප්ඨ බ්‍රාහ්මණො පරිපක්කොපනිස්සයත්තා
 බුද්ධසද්දං සුත්වාප අමතෙනෙවාහිසිත්තො පසාදං ආචිකරොත්තො බුද්ධොති, භො
 කෙණිය, වදෙසීති ආහ. කෙණියො යථාභූතං ආචික්ඛන්තො බුද්ධොති, භො සෙල,
 වදාමීති ආහ. තතො නං පුනපි දළ්භිකරණත්ථං පුච්ඡි, ඉතරොපි තථෙව ආරොචෙසි.

398. අප්ඨස්ස කප්පසතසහස්සෙහිපි බුද්ධසද්දස්සෙව දුල්ලභභාවං සම්පස්සතො.
 එතදභොසීති. එතං “සොසොපි ඛො” තිආදි අභොසි. නීලවනරාජීති
 නීලවණ්ණරුක්ඛපන්ති. පදෙ පදන්ති පදජ්ජමාණෙ පදං. අච්චාසන්තෙ හි අතිදුරෙ වා
 පාදෙ නික්ඛිපමානෙ සද්දො උට්ඨාති, තං පටිසෙධෙන්තො එවමාහ. සීභාව
 එකවරාති ගණවාසී සීභො සීභපොතකාදීහි සද්ධිං පමාදං ආපජ්ජති, එකවරො
 අජ්ජමන්තො භොති. ඉති අජ්ජමාදවිහාරං දස්සෙන්තො එකවරසීභෙන ඔපම්මං
 කරොති. මා මෙ භොන්තොති ආචාරං සික්ඛාපෙත්තො ආහ. අයඤ්ඤෙන්ථ
 අධිජ්ජායො – සවෙ තුම්භෙ කථාචාරං අලභිත්වා මම කථාය අන්තරෙ කථං
 පවෙසෙස්සථ, “අන්තෙවාසිකෙ සික්ඛාපෙතුං නාසක්ඛි” ති මය්හං ගරහා
 උජ්ජජ්ජිස්සති, තස්මා ඔකාසං පස්සිත්වා මන්තෙය්‍යාථාති. නො ව ඛො නං ජානාමීති
 විපස්සිපි ඛොධිසත්තො චතුරාසීතිසහස්සත්ථෙරපඤ්ඤාපරිවාරො සත්ත මාසාති
 ඛොධිසත්තවාරිකං වරි, බුද්ධුජ්ජාදකාලො විය අභොසි. අම්භාකම්පි ඛොධිසත්තො
 ඡඤ්ඤාසාති ඛොධිසත්තවාරිකං වරි. එවං පරිපුණ්ණසරීරලක්ඛණෙහි සමන්තාගතාපි
 බුද්ධා න භොන්ති. තස්මා බ්‍රාහ්මණො “නො ව ඛො නං ජානාමී” ති ආහ.

399. පරිපුණ්ණකායොති ලක්ඛණෙහි පරිපුණ්ණතාය අභීතඤ්ඤාය ව
 පරිපුණ්ණසරීරො. සුරුචීති සුන්දරසරීරජ්ජහො. සුජාතොති
 ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා සණ්ඨානසම්පත්තියා ව සුනිබ්බන්තො.
 වාරුදස්සනොති සුවිරම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිජනකො මනොහරදස්සනො.
 සුවණ්ණවණ්ණොති සුවණ්ණසදිසවණ්ණො. සුසුක්කදායොති සුට්ඨු සුක්කදායො.
 මහාපුරිසලක්ඛණොති පඨමං චුත්තබ්‍යඤ්ජනානෙව චචනන්තරෙන නිගමෙන්තො
 ආහ.

ඉදාති තෙසු ලක්ඛණෙසු අත්තනො විත්තරුචිතාති ගහෙන්වා ටොමෙන්තො
 පසන්තනෙත්තොතිආදිමාහ. භගවා හි පඤ්චවණ්ණපසාදසම්පත්තියා

පසන්තනෙන්තො, පුණ්ණවන්දසදිසමුබ්බතාය සුමුබ්බො, ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා බ්‍රහ්ම, බ්‍රහ්මපුරුෂත්තතාය උජු, ජුතිමත්තතාය පතාපවා. යම්පි චෙත්ථ පුබ්බෙ වුත්තං, තං “මජ්ඣිමනිකායෙ සමණසංඝස්ස”ති ඉමිනා පරියායෙන ථොමයතා පුන වුත්තං. එදිසො හි එවං විරොචති. උත්තරගාමායපි එසෙව නයො. උත්තමචණ්ණිනොති උත්තමචණ්ණසම්පත්තස්ස. රටෙසහොති උත්තමසාරථී. ජම්බුසන්ධස්සාති ජම්බුදීපස්ස. පාකටෙන ඉස්සරියං ඉස්සරො හොති.

බත්තියාති ජාතිබත්තියා. හොගීති හොගියා. රාජානොති යෙ කෙච්ච රජ්ජං කාරෙන්තා. රාජාභිරාජාති රාජුනං පූජනීයො, අධිරාජා හුත්වා, චක්කවත්තීති අධිපතියො. මනුජන්දොති මනුස්සාධිපති පරමිස්සරො හුත්වා.

එවං වුත්තෙ හගවා – “යෙ තෙ හවන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ සකචණ්ණෙ හඤ්ඤමානෙ අත්තානං පාතුකරොන්ති”ති ඉමං සෙලස්ස මනොරථං පුරෙන්තො රාජාහමස්මීතිආදිමාහ. තත්‍රායමධිපතියො – යං මං ත්වං සෙල “රාජා අරහස්සි හවිතු”න්ති යාවස්සි, එත්ථ අප්පොස්සුක්කො හොති රාජාහමස්මී. සති ච රාජත්තෙ යථා අඤ්ඤො රාජා යොජනස්සං චා අනුසාසති යොජනස්සස්සං චා, චක්කවත්තී හුත්වාපි චතුදීපපරියන්තමත්තං චා, නාහමෙවං පරිච්ඡින්නවිසයො, අහඤ්භි ධම්මරාජා අනුත්තරො හවග්ගතො අවිච්ඡරියන්තං කත්වා තිරියං අප්පමාණලොකධාතුයො අනුසාසාමි. යාවතා හි අපදද්විපදාදිහෙදා සත්තා, අහං තෙසං අග්ගො. න හි මෙ කොචි සිලෙන වා...පෙ.... විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනෙන වා පටිභාගො අත්ථී, ස්වාහං එවං ධම්මරාජා අනුත්තරො අනුත්තරෙනෙව චතුසතිපට්ඨානාදිහෙදෙන ධම්මෙන චක්කං චත්තෙමි. ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථාති ආණාවක්කං, ඉදං බො පන, හික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්චන්තිආදිනා පරියත්තිධම්මෙන ධම්මචක්කමෙව වා. චක්කං අප්පට්චන්තියන්ති යං චක්කං අප්පට්චන්තියං හොති සමණෙන වා...පෙ.... කෙනචි වා ලොකස්මින්ති.

එවං අත්තානං ආවිකරොන්තං හගවන්තං දිස්වා පිතිසොමනස්සජාතො සෙලො පුන දල්හිකරණත්ථං සම්බුද්ධො පටිජානාසීති ගාමාද්වයමාහ. තත්ථ කො නු සෙනාපතීති රඤ්ඤො හොතො ධම්මෙන පවත්තිතස්ස චක්කස්ස අනුපවත්තකො සෙනාපති කො නුති පුච්ඡි.

තෙන ච සමයෙන හගවතො දක්ඛිණපස්සෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො නිසින්තො හොති සුවණ්ණපුඤ්ජො විය සිරියා සොහමානො, තං දස්සෙන්තො හගවා මයා පවත්තිතන්ති ගාමමාහ. තත්ථ අනුජාතො තථාගතන්ති තථාගතං හෙතුං අනුජාතො, තථාගතෙන හෙතුනා ජාතොති අත්ථො. අපිච අචජාතො අනුජාතො අතිජාතොති තයො වුත්තා. තෙසු අචජාතො දුස්සිලො, සො තථාගතස්ස පුත්තො නාම න හොති. අතිජාතො නාම පිතරා උත්තරිතරො, තාදිසොපි තථාගතස්ස පුත්තො නත්ථී. තථාගතස්ස පන එකො අනුජාතොව පුත්තො හොති, තං දස්සෙන්තො එවමාහ.

එවං “කො නු සෙනාපති” ති පඤ්භං බ්‍යාකරිත්වා යං සෙලො ආහ “සම්බුද්ධො පටිජානාසී” ති, තත්‍ර නං නික්කඨිං කාතුකාමො “නාහං පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව පටිජානාමි, අපිවාහං ඉමිනා කාරණෙන බුද්ධො” ති ඤාපෙතුං අභිඤ්ඤායාන්ති ගාථමාහ. තත්‍ර අභිඤ්ඤායාන්ති විජ්ජා ව විමුත්ති ව. භාවෙනබ්බං මග්ගසච්චං. පහාතබ්බං සමුදයසච්චං. හෙතුච්චනෙන පන ඵලසිද්ධිතො තෙසං ඵලානි නිරොධසච්චදුක්ඛසච්චානිපි චුත්තානෙව හොත්ති. එවං සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං පරිඤ්ඤාතබ්බං පරිඤ්ඤාතන්ති ඉදම්පෙත්ථ සඬගහිතන්ති චතුසච්චභාවනාඵලඤ්ච විමුත්තිඤ්ච දස්සෙන්නො “බුද්ධිතබ්බං බුද්ධිත්වා බුද්ධො ජාතොස්මි” ති යුත්තහෙතුනා බුද්ධභාවං සාධෙති.

එවං නිජපරියායෙන අත්තානං ආවිකත්වා අත්තනි කඨිංචිතරණත්ථං බ්‍රාහ්මණං අතිවාරියමානො විනයස්සුති ගාථත්තයමාහ. තත්ථ සල්ලකත්තොති රාගාදිසල්ලකත්තනො. අනුත්තරොති යථා බාහිරවෙජ්ජෙන වූපසමිතරොගො ඉමස්මිඤ්ඤෙවත්තභාවෙ කුප්පති, න එවං. මයා වූපසමිතස්ස පන රොගස්ස භවත්තරෙපි උප්පත්ති නත්ථි, තස්මා අහං අනුත්තරොති අත්ථො. බ්‍රහ්මභූතොති සෙට්ඨභූතො. අතිතුලොති තුලං අතීතො, නිරූපමොති අත්ථො. මාරසෙනප්පමද්දනොති කාමා තෙ පය්මා සෙනාති එවං ආගතාය මාරසෙනාය පමද්දනො. සබ්බාමිත්තෙති ඛන්ධකිලෙසාහිසබ්බාරම්චිචුදෙවපුත්තමාරසබ්බාතෙ සබ්බපච්චත්ථිකෙ. වසීකත්වාති අත්තනො වසෙ චත්තෙත්වා. අකුතොභයොති කුතොපි අභයො.

එවං චුත්තෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො තාවදෙව භගවති සඤ්ජාතපසාදො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො හුත්වා ඉමං භොන්තොති ගාථත්තයමාහ. තත්ථ කණ්භාහිජාතිකොති චණ්ඩාලාදිනීවකුලෙ ජාතො. තතො තෙපි මාණවකා පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හුත්වා එවඤ්ඤෙ රූච්චති, භොතොති ගාථමාහංසු. අථ සෙලො තෙසු මාණවකෙසු තුට්ඨවිත්තො තෙ ව දස්සෙන්නො පබ්බජ්ජං යාවත්තො “බ්‍රාහ්මණා” ති ගාථමාහ.

තතො භගවා යස්මා සෙලො අතීතෙ පදුමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ තෙසංයෙව තිණ්ණං පුරිසසතානං ගණසෙට්ඨො හුත්වා තෙහි සද්ධිං පරිවෙණං කාරෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තෙන කම්මෙන දෙවමනුස්සසම්පත්තිං අනුභවමානො පච්ඡිමෙ හවෙ තෙසංයෙව ආවරියො හුත්වා නිබ්බත්තො, තඤ්ච තෙසං කම්මං විමුත්තිපරිපාකාය පරිපක්කං එහිහික්ඛුභාවස්ස ව උපනිස්සයභූතං, තස්මා තෙ සබ්බෙව එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජං පබ්බාපෙන්නො ස්වාක්ඛාතන්ති ගාථමාහ. තත්ථ සන්දිට්ඨිකන්ති සයමෙව දට්ඨබ්බං පච්චක්ඛං. අකාලිකන්ති මග්ගානන්තරඵලූප්පත්තියා න කාලන්තරං පත්තබ්බඵලං. යත්ථ අමොසාති යස්මිං මග්ගබ්‍රහ්මවරියෙ අප්පමත්තස්ස සික්ඛත්තයපුරණෙන සික්ඛතො පබ්බජ්ජා අමොසා හොති, සඵලාති අත්ථො. එවඤ්ඤෙ චත්වා “එථ හික්ඛවො” ති භගවා අවොච. තෙ සබ්බෙ පත්තචීවරධරා හුත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා වස්සසතිකත්ථෙරා විය සුවිනීතා

හගවන්තං අභිවාදයිංසු. එවමිමං තෙසං එහිහික්ඛුභාවං සන්ධාය “අලත්ථ ඛො සෙලො” තිආදි වුත්තං.

400. ඉමාහීති ඉමාහි කෙණ්ඩියස්ස චිත්තානුකූලාහි ගාථාහි. තත්ථ අග්ගිපරිවරියං විනා බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො “අග්ගිහුත්තමුඛා යඤ්ඤා” ති වුත්තං. අග්ගිහුත්තසෙට්ඨා අග්ගිපුහනප්පධානාති අත්ථො. වෙදෙ සජ්ඣායන්තෙහි පයමං සජ්ඣායිතබ්බතො, සාවිත්තී, “ඡන්දසො මුඛ” න්ති වුත්තො. මනුස්සානං සෙට්ඨතො රාජා “මුඛ” න්ති වුත්තො. නදීනං ආධාරතො පටිසරණතො ච සාගරො “මුඛ” න්ති වුත්තො. චන්දයොගවසෙන “අජ්ජ කත්තිකා අජ්ජ රොහිණී” ති සඤ්ඤාණතො ආලොකකරණතො සොම්මභාවතො ච “නක්ඛත්තානං මුඛං චන්දො” ති වුත්තං. තපන්තානං අග්ගත්තා ආදිච්චො “තපතං මුඛ” න්ති වුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යානං පන අග්ගත්තා විසෙසෙන තස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛං සඬ්ඝං සන්ධාය “පුඤ්ඤං ආකඬ්ඛමානානං, සඬ්ඝො එව යජතං මුඛ” න්ති වුත්තං. තෙන සඬ්ඝො පුඤ්ඤස්ස ආයමුඛන්ති දස්සෙති.

යං තං සරණන්ති අඤ්ඤං බ්‍යාකරණගාථමාහ. තස්සත්ථො – පඤ්චහි චක්ඛුහි චක්ඛුමා හගවා යස්මා මයං ඉතො අට්ඨමෙ දිවසෙ තං සරණං ආගතම්හා, තස්මා අත්තනා තව සාසනෙ අනුත්තරෙන දමට්ඨෙන දන්තාම්හා, අහො තෙ සරණස්ස ආනුභාවොති.

තතො පරං හගවන්තං ද්විති ගාථාහි ථොමෙත්වා තතියාය චන්දනං යාවන්තො හික්ඛවො තිසකා ඉමෙතිආදිමාහාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සෙලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අස්සලායනසුත්තවණ්ණනා

401. එවං මෙ සුතන්ති අස්සලායනසුත්තං. තත්ථ නානාවෙරජ්ජකානන්ති අඬගමගධාදීහි නානප්පකාරෙහි වෙරජ්ජෙහි ආගතානං, තෙසු වා රට්ඨෙසු ජාතසංවඬ්ඨානන්තිපි අත්ථො. කෙනච්චෙදොති යඤ්ඤපාසනාදිනා අනියමිතකිච්චෙන. වාතුවණ්ණිත්ති වතුවණ්ණසාධාරණං. මයං පන න්භානසුද්ධියා භාවනාසුද්ධියාපි බ්‍රාහ්මණා ච සුජ්ඣන්තිති වදාම, අයුත්තමිපි සමණො ගොතමො කරොතිති මඤ්ඤමානා එවං චිත්තයිංසු. වුත්තසිරොති වාපිතසිරො.

ධම්මවාදීහි සභාවවාදී. දූප්පට්මන්තියාති අම්භාදිසෙහි අධම්මවාදීහි දුක්ඛෙන පටිමන්තිතබ්බා භොන්ති. ධම්මවාදිනො නාම පරාජයො න සක්කා කාතුන්ති දස්සෙති. පරිබ්බාජකන්ති පබ්බජ්ජාවිධානං, තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා සබ්බපච්ඡා පබ්බජන්තා යෙහි මන්තෙහි පබ්බජන්ති, පබ්බජිතා ච යෙ මන්තෙ පරිහරන්ති, යං වා

ආචාරං ආචරන්ති, තං සබ්බං භොතා වරිතං සික්ඛිතං. තස්මා තුය්හං පරාජයො
නත්ථී, ජයොව භවිස්සතීති මඤ්ඤන්තා එවමාහංසු.

402. දිස්සන්ති ඛො පනාතිආදි තෙසං ලද්ධිහින්දනත්ථං චුත්තං. තත්ථ
බ්‍රාහ්මණියොති බ්‍රාහ්මණානං පුත්තපට්ටලාහත්ථාය ආවාහවිවාහවසෙන කුලා ආනිතා
බ්‍රාහ්මණියො දිස්සන්ති. තා ඛො පනෙතා අපරෙන සමයෙන උතුනියොපි භොන්ති,
සඤ්ජාතපුප්ඵාති අත්ථො. ගබ්භිනියොති සඤ්ජාතගබ්භා. විජායමානාති
පුත්තධීතරො ජනයමානා. පායමානාති දාරකෙ ථඤ්ඤං පායන්තියො. යොනිජාව
සමානාති බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගෙන ජාතා සමානා. එවමාහංසුති එවං වදන්ති.
කථං? බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො...පෙ.... බ්‍රහ්මදායාදාති. යදි පන තෙසං
සච්චවචනං සියා, බ්‍රාහ්මණීනං කුච්ඡි මහාබ්‍රහ්මුනො උරො භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණීනං
පස්සාවමග්ගො මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛං භවෙය්‍ය, එත්තාවතා “මයං මහාබ්‍රහ්මුනො
උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා”ති වත්තුං මා ලහන්තුති අයං මුඛතො
ජාතවිජෙදකවාදො චුත්තො.

403. අයොසා හුත්වා දාසො භොති, දාසො හුත්වා අයොසා භොතීති බ්‍රාහ්මණො
සහරියො වණ්ණජ්ජං පයොජෙන්නො යොනකරට්ඨං වා කම්බොජරට්ඨං වා ගන්ත්වා
කාලං කරොති, තස්ස ගෙනෙ වයප්පත්තෙ පුත්තෙ අසති බ්‍රාහ්මණී දාසෙන වා
කම්මකරෙන වා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙති. එකස්මිං දාරකෙ ජාතෙ සො පුරිසො
දාසොව භොති, තස්ස ජාතදාරකො පන දායජ්ජසාමිකො භොති. මානිතො සුද්ධො
පිතිතො අසුද්ධො සො වණ්ණජ්ජං පයොජෙන්නො මජ්ඣිමපදෙසං ගන්ත්වා
බ්‍රාහ්මණදාරිකං ගහෙත්වා තස්සා කුච්ඡස්මිං පුත්තං පට්ටලහති, සොපි මානිතොව
සුද්ධො භොති පිතිතො අසුද්ධො. එවං බ්‍රාහ්මණසමයස්මිඤ්ඤෙව ජාතිසම්භෙදො
භොතීති දස්සනත්ථමෙතං චුත්තං. කිං ඛලං, කො අස්සාසොති යත්ථ තුම්හෙ දාසා
භොන්තා සබ්බෙව දාසා භොට්, අයාසා භොන්තා සබ්බෙව අයාසා භොට්, එත්ථ වො
කො ථාමො, කො අවස්සයො, යං බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණොති වද්ඨාති
දීපෙති.

404. ඛත්තියොව නු ඛොතිආදයො සුත්තවිජෙදකවාදා නාම භොන්ති.

408. ඉදානි වාතුවණ්ණසුද්ධිං දස්සෙන්නො ඉධ රාජාතිආදිමාහ.
සාපානදොණියාති සුනබානං පිචනදොණියා. අග්ගිකරණියන්ති
සීතවිනොදනඅන්ධකාරවිධමනහත්තපචනාදි අග්ගිකිච්චං. එත්ථ අස්සලායනාති
එත්ථ සබ්බස්මිං අග්ගිකිච්චං කරොන්තෙ.

409. ඉදානි යදෙනං බ්‍රාහ්මණා වාතුවණ්ණසුද්ධිති වදන්ති, එත්ථ වාතුවණ්ණාති
නියමො නත්ථී. පඤ්චමො හි පාදසිකවණ්ණොපි අත්ථීති සංඛිත්තෙන තෙසං වාදෙ
දොසදස්සනත්ථං ඉධ ඛත්තියකුමාරොතිආදිමාහ. තත්‍ර අමුත්‍ර ව පනෙසානන්ති
අමුස්මිඤ්ඤෙව පන පුරිමනයෙ එතෙසං මාණවකානං කිඤ්චි නානාකරණං න පස්සාමීති
වදති. නානාකරණං පන තෙසම්පි අත්ථීයෙව. ඛත්තියකුමාරස්ස හි

බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය උප්පන්නො ඛත්තියපාදසිකො නාම, ඉතරො බ්‍රාහ්මණපාදසිකො නාම, එතෙ භීතජාතිමාණවකා.

එවං පඤ්චමස්ස චණ්ණස්ස අත්ථිතාය වාතුවණ්ණසුද්ධිති එතෙසං වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා ඉදානි පුන වාතුවණ්ණසුද්ධියං ඔවදන්තො තං කිං මඤ්ඤසීතිආදිමාහ. තත්ථ සද්ධෙති මතකහත්තෙ. ථාලිපාකෙති පණ්ණාකාරහත්තෙ. යඤ්ඤෙති යඤ්ඤහත්තෙ. පාහුනෙති ආගන්තුකානං කතහත්තෙ. කිං භීති කිං මහජ්ඵලං හවිස්සති, නො හවිස්සතීති දීපෙති.

410. භූතපුබ්බන්ති අස්සලායන පුබ්බෙ මයි ජාතියා භීතතරෙ තුම්හෙ සෙට්ඨතරා සමානාපි මයා ජාතිවාදෙ පඤ්ඤං පුට්ඨා සම්පාදෙතුං න සක්ඛිත්ථ, ඉදානි තුම්හෙ භීතතරා හුත්වා මයා සෙට්ඨතරෙන බුද්ධානං සකෙ ජාතිවාදපඤ්ඤං පුට්ඨා කිං සම්පාදෙස්සථ? න එත්ථ චිත්තා කාතබ්බාති මාණවං උපත්ථම්හෙන්නො ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ අසිකොති කාළකො. දෙවලොති තස්ස නාමං, අයමෙව හගවා තෙන සමයෙන. පටලියොති ගණඛගණුපාහනා. පත්ථණ්ඩිලෙති පණ්ණසාලපරිවෙණෙ. කො නු බොති කහං නු බො. ගාමණ්ඩලරූපො වියාති ගාමදාරකරූපො විය. සො බ්වාහං, හො, හොමීති සො අහං, හො, අසිතදෙවලො හොමීති වදති. තදා කිර මහාසත්තො කොණ්ඩදමකො හුත්වා විවරති. අභිවාදෙතුං උපක්කම්සුති වන්දිතුං උපක්කමං අකංසු. තතො පට්ඨාය ව වස්සසතිකතාපසොපි තදුප්පානං බ්‍රාහ්මණකුමාරං අවන්දන්තො කොණ්ඩිතො හොති.

411. ජනිකා මාතාති යාය තුම්හෙ ජනිතා, සා වො ජනිකා මාතා. ජනිකාමාතුති ජනිකාය මාතු. යො ජනකොති යො ජනකො පිතා. “යො ජනිකො පිතාතෙව” වා පාඨො.

අසිතෙනාති පඤ්චාභිඤ්ඤෙන අසිතෙන දෙවලෙන ඉසිතා ඉමං ගන්ධබ්බපඤ්ඤං පුට්ඨා න සම්පාදිස්සන්ති. යෙසන්ති යෙසං සත්තන්තං ඉසිතං. න පුණ්ණො දබ්බිගාහොති තෙසං සත්තන්තං ඉසිතං දබ්බිං ගහෙත්වා පණ්ණං පචිත්වා දායකො පුණ්ණො නාම එකො අහොසි, සො දබ්බිගහණසිප්පං ජානාති. ත්වං සාවරියකො තෙසං පුණ්ණොපි න හොති, තෙන ඤාතං දබ්බිගහණසිප්පමත්තම්පි න ජානාසීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අයං පන අස්සලායනො සද්ධො අහොසි පසන්නො, අත්තනො අත්තොනිවෙසනෙයෙව වෙතියං කාරෙසි. යාවජ්ජදිවසා අස්සලායනවංසෙ ජාතා නිවෙසනං කාරෙත්වා අත්තොනිවෙසනෙ වෙතියං කරොත්තෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අස්සලායනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සොටමුබ්බසුත්තවණ්ණනා

412. එවං මෙ සුතන්ති සොටමුඛසුත්තං. තත්ථ ඛේමියම්බවනෙති එවංනාමකෙ අම්බවනෙ. ධම්මිකො පරිබ්බජොති ධම්මිකා පබ්බජ්ජා. අදස්සනාති තුම්භාදිසානං වා පණ්ඩිතානං අදස්සනෙන. යො වා පනෙත්ථ ධම්මොති යො වා පන එත්ථ ධම්මො සභාවො, තස්සෙව වා අදස්සනෙන. ඉමිනා “අම්භාකං කථා අප්පමාණං, ධම්මොව පමාණං”න්ති දස්සෙති. තතො ථෙරො “නවඋපොසථාගාරෙ විය බහුනා කම්මෙන ඉධ භවිතබ්බ”න්ති වින්තෙත්වා වඩ්ඤාමා ඔරුය්භ පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසීදි. තං දස්සෙතුං එවං වුත්තෙතිආදි වුත්තං.

413. වත්තාරොමෙ බ්‍රාහ්මණාති ථෙරස්ස කිර එතදහොසි – “අයං බ්‍රාහ්මණො ‘ධම්මිකං පබ්බජ්ජං උපගතො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා නත්ථී’ති වදති. ඉමස්ස වත්තාරො පුග්ගලෙ ද්වෙ ව පරිසා දස්සෙත්වා ‘වතුත්ථං පුග්ගලං කතරාය පරිසාය බහුලං පස්සසී’ති පුච්ඡස්සාමි, ජානමානො ‘අනාගාරියපරිසාය’න්ති වක්ඛති. එවමෙනං සකමුඛෙනෙව ‘ධම්මිකො පරිබ්බජො අත්ථී’ති වදාපෙස්සාමි”ති ඉමං දෙසනං ආරභී.

414. තත්ථ සාරත්තරත්තාති සුට්ඨ රත්තරත්තා. සානුග්ගහා වාචා භාසිතා සකාරණා වාචා භාසිතා. වුත්තඤ්ඤෙනං මයා “අම්භාකං කථා අප්පමාණං, ධම්මොව පමාණං”න්ති.

421. කිං පන තෙති ගිහි නාම කප්පියම්පි අකප්පියම්පි වදෙය්‍යාති විවෙචනත්ථං. පුච්ඡි. කාරාපෙසීති මාපෙසි. කාරාපෙත්වා ව පන කාලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. එතස්ස කිර ජානනසිප්පෙ මාතරම්පි පිතරම්පි සාතෙත්වා අත්තාව සාතෙතබ්බොති ආගච්ඡති. එතං සිප්පං ජානත්තො යපෙත්වා එතං අඤ්ඤො සග්ගෙ නිබ්බත්තො නාම නත්ථී, එස පන ථෙරං උපනිස්සාය පුඤ්ඤං කත්වා තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා ව පන “කෙනාහං කම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තො”ති ආවජ්ජෙත්වා යථාභූතං ඤත්වා එකදිවසං ජිණ්ණාය භොජනසාලාය පටිසඬ්ඛරණත්ථං සඬ්ඤ සන්තිපතිතෙ මනුස්සවෙසෙන ආගන්ත්වා පුච්ඡි – “කිමත්ථං, භන්තෙ, සඬ්ඤො සන්තිපතිතො”ති? භොජනසාලාය පටිසඬ්ඛරණත්ථන්ති. කෙනෙසා කාරිතාති? සොටමුඛෙනාති. ඉදානි සො කුහින්ති? කාලඬ්ඤාතොති. අත්ථී පනස්ස කොච්ඡාතකොති? අත්ථී එකා භගිනීති. පක්කොසාපෙථ නන්ති. භික්ඛු පක්කොසාපෙසුං. සො තං උපසඬ්ඤමිත්වා – “අහං, තව භාතා, සොටමුඛො නාම ඉමං සාලං කාරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො, අසුකෙ ව අසුකෙ ව යානෙ මයා යපිතං ධනං අත්ථී, තං ගහෙත්වා ඉමඤ්ච භොජනසාලං කාරෙහි, දාරකෙ ව පොසෙහී”ති වත්වා භික්ඛුසඬ්ඤං වන්දිත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සොටමුඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. වඩ්ඤිසුත්තවණ්ණනා

422. එවං මෙ සුතන්ති වඩ්ඪිසුත්තං. තත්ථ දෙවචනෙ සාලචනෙති තස්මිං කිර දෙවතානං බලිකම්මං කරියති, තෙන තං දෙවචනන්තිපි සාලචනන්තිපි වුවිති. ඔපාසාදං අප්ඤ්ඤාචසනීති ඔපාසාදනාමකෙ බ්‍රාහ්මණගාමෙ වසති, අභිභවිත්වා වා ආවසති, තස්ස සාමී හුත්වා යාය මරියාදාය තත්ථ වසිතබ්බං, තාය මරියාදාය වසති. උපසග්ගවසෙන පනෙන්ථ භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං, තථස්ස අනුප්පයොගත්තාව සෙසපදෙසු. තත්ථ ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බං. සත්තුස්සදන්ති සත්තෙහි උස්සදං උස්සන්තං, බහුජනං ආකිණ්ණමනුස්සං පොසාවනියහත්ථිඅස්සමොරම්ගාදිඅනෙකසත්තසමාකිණ්ණඤ්ඤාති අත්ථො. යස්මා පන සො ගාමො බහි ආවිජ්ඣිත්වා ජාතෙන හත්ථිඅස්සාදීනං සාසතිණෙන වෙච ගෙහච්ඡදනතිණෙන ච සම්පන්නො, තථා දාරුකට්ඨෙහි වෙච ගෙහසම්භාරකට්ඨෙහි ච, යස්මා වස්ස අබ්භන්තරෙ වට්ටචතුරස්සාදිසණ්ඨානා බහු පොක්ඛරණියො, ජලජකුසුමවිචිත්තාති ච බහි අනෙකාති තළාකාති වා උදකස්ස නිච්චහරිතානෙව හොන්ති, තස්මා සතිණකට්ඨොදකන්ති වුත්තං.

සහ ධඤ්ඤෙන සධඤ්ඤං, පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදිහෙදං බහුධඤ්ඤසන්නිවයන්ති අත්ථො. එත්තාවතා යස්මිං ගාමෙ බිරාහ්මණො සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජලීලාය වසති. තස්ස සම්ද්ධිසම්පත්ති දීපිතා හොති. රාජතො ලද්ධං හොග්ගං රාජභොග්ගං. කෙන දින්නන්ති වෙ, රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං. රාජදායන්ති රඤ්ඤො දායභූතං, දායජ්ජන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති සෙට්ඨදෙය්‍යං, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසඬ්ඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. අථ වා රාජභොග්ගන්ති සබ්බං ඡෙජ්ජහෙජ්ජං අනුසාසන්නෙන තිත්ථපබ්බතාදීසු සුඬිකං ගණ්හන්නෙන සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රඤ්ඤො හුත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. තත්ථ රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං රාජදායන්ති. එත්ථ රඤ්ඤො දින්නත්තා රාජදායං, දායකරාජදීපනත්ථං පනස්ස “රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්න”න්ති ඉදං වුත්තං. බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති සෙට්ඨදෙය්‍යං, යථා දින්නං න පුන ගහෙතබ්බං හොති නිස්සට්ඨපරිච්චත්තං, එවං දින්නන්ති අත්ථො.

423. බහු බහු හුත්වා සංහතාති සඬ්ඝා. එකෙකිස්සා දිසාය සඬ්ඝො තෙසං අත්ථිති සඬ්ඝී. පුබ්බෙ ගාමස්ස අත්තො අගණා බහි නික්ඛමිත්වා ගණා සම්පන්නාති ගණිභූතා. උත්තරෙතමුඛාති උත්තරදිසාහිමුඛා. බත්තං ආමන්තෙසීති බත්තා වුවිති පුච්ඡිතපඤ්ඤාකරණසමත්ථො මහාමත්තො, තං ආමන්තෙසී. ආගමෙත්තුති මුහුත්තං පටිමානෙත්තු, අච්ඡන්තුති වුත්තං හොති.

424. නානාවෙරජ්ජකානන්ති නානාවිධෙසු රජ්ජෙසු අඤ්ඤෙසු කාසිකොසලාදීසු ජාතා වා නිවසන්ති වා, තතො වා ආගතාති නානාවෙරජ්ජකා, තෙසං නානාවෙරජ්ජකානං. කෙනච්ඤොති අනියමිතෙන යඤ්ඤුපාසනාදිනා කෙනච්චි කිච්චෙන. තෙ තස්ස ගමනං සුත්වා වින්තෙසු – “අයං, වඩ්ඪි, උග්ගතබ්‍රාහ්මණො, යෙභුයොන ච අඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණා සමණං ගොතමං සරණං ගතා, අයමෙව න ගතො. ස්වායං සවෙ තත්ථ ගමිස්සති, අද්ධා සමණස්ස ගොතමස්ස

ආවට්ටනියා මායාය ආවට්ටිනෝ සරණං ගමිස්සති. තතො එතස්සාපි ගෙහද්වාරෙ
බ්‍රාහ්මණානං අසන්නිපාතො භවිස්සති. හන්දස්ස ගමනන්තරායං කරොමා”ති
සම්මන්තයිත්වා තත්ථ අගමංසු. තං සන්ධාය “අථ ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණා”තිආදි
වුත්තං.

තත්ථ උභතොති ද්විති පක්ඛෙහි. මාතිතො ච පිතිතො වාති, භොතො මාතා
බ්‍රාහ්මණී, මාතූමාතා බ්‍රාහ්මණී, තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී. පිතා බ්‍රාහ්මණො, පිතූපිතා
බ්‍රාහ්මණො, තස්සපි පිතා බ්‍රාහ්මණොති. එවං භවං උභතො සුජාතො, මාතිතො ච
පිතිතො ච. සංසුද්ධගහණිකොති සංසුද්ධා තෙ මාතූ ගහණී, සංසුද්ධා තෙ මාතූ
කුච්ඡීති අත්ථො. යාව සත්තමා පිතාමහයුගාති එත්ථ පිතූ පිතා පිතාමහො,
පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. යුගන්ති ආයුජ්ජමාණං වුවිවති. අභිලාපමත්තමෙව
වෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහොව පිතාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා
පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො, තාව
සංසුද්ධගහණිකො. අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති දස්සෙති.
අක්ඛිත්තොති අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනාති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො.
අනුපක්කුට්ඨොති න උපකුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන
කාරණෙනාති. ජාතිවාදෙන, ඉතිපි හීනජාතිකො එසොති එවරූපෙන වචනෙනාති
අත්ථො. ඉමිනාපච්චගෙනාති ඉමිනාපි කාරණෙන.

අඛිඨොති ඉස්සරො. මහද්ධනොති මහතා ධනෙන සමන්තාගතො. භොතො හි
ගෙහෙ පථවියං පංසුවාලිකා විය බහු ධනං, සමණො පන ගොතමො අධනො
හික්ඛාය උදරං පුරෙත්වා යාපෙතිති දස්සෙන්නි. මහාභොගොති
පඤ්චකාමගුණවසෙන මහාඋපභොගො. එවං යං යං ගුණං වදන්ති, තස්ස තස්ස
පටිපක්ඛවසෙන භගවතො අගුණංයෙව දස්සෙමාති මඤ්ඤමානා වදන්ති.

අභිරූපොති අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අධිකරූපො. දස්සනීයොති දිවසම්පි
පස්සන්තානං අතිත්තිකරණතො දස්සන යොග්ගො, දස්සනෙනෙව
චිත්තපසාදජනනතො පාසාදිකො. පොක්ඛරතා වුවිවති සුන්දරභාවො, වණ්ණස්ස
පොක්ඛරතා වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය වණ්ණපොක්ඛරතාය, වණ්ණසම්පත්තියාති
අත්ථො. පොරාණා පන පොක්ඛරන්ති සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙව. තෙසං
මතෙන වණ්ණො ච පොක්ඛරඤ්ච වණ්ණපොක්ඛරාති, තෙසං භාවො
වණ්ණපොක්ඛරතා. ඉති පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතායාති උත්තමපරිසුද්ධෙන
වණ්ණෙන වෙව සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියා වාති අත්ථො. බ්‍රහ්මවණ්ණිති
සෙට්ඨවණ්ණී, පරිසුද්ධවණ්ණෙසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙනෙව
සමන්තාගතොති අත්ථො. බ්‍රහ්මවච්ඡසීති මහාබ්‍රහ්මුතො සරීරසදිසෙන සරීරෙන
සමන්තාගතො. අබුද්දාවකාසො දස්සනායාති භොතො සරීරෙ දස්සනස්ස ඔකාසො
න බුද්දකො මහා. සබ්බානෙව තෙ අභිගපච්චඨගාති දස්සනීයානෙව, තාති වාපි
මහන්තානෙවාති දිපෙති.

සීලමස්ස අත්ථිති සීලවා. වුද්ධං වඩ්ඪිතං සීලමස්සාති වුද්ධසීලී. වුද්ධසීලෙනාති වුද්ධෙන වඩ්ඪිතෙන සීලෙන. සමන්තාගතොති යුත්තො, ඉදං වුද්ධසීලීපදස්සෙව වෙවචනං. සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්තමෙව සන්ධාය වදන්ති.

කාලයාණවාචොතිආදීසු කලයාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති කලයාණවාචො. කලයාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති කලයාණවාක්කරණො. වාක්කරණන්ති උදාහරණසොසො. ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ භවාති පොරී. පුරෙ වා භවත්තා පොරී. නාගරිකිත්ථියා සුබ්බමාලත්තනෙන සදිසාතිපි පොරී. තාය පොරියා. විස්සට්ඨායාති අපලිබුද්ධාය, සන්දිට්ඨවිලම්භිතාදිදොසරහිතාය. අනෙලගලායාති ඵලගලෙන විරහිතාය. එකච්චස්ස හි කට්ඨන්තස්ස ඵලං ගලති, ලාලා වා පග්ගරති, බෙළුච්ඡිකාති වා නික්ඛමන්ති, තස්ස වාචා ඵලගලා නාම හොති. තබ්බිපරිතායාති අත්ථො. අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාතිආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය. සෙසමෙත්ථ බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙ උත්තානමෙව.

425. එවං වුත්තෙති එවං තෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි වුත්තෙ, වඩ්ඪි, ‘‘ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා අත්තනො වණ්ණෙ වුච්චමානෙ අතුස්සනකසත්තො නාම නත්ථි, වණ්ණමස්ස භණ්ණිත්වා නිවාරෙස්සාමාති ජාතිආදීහි මම වණ්ණං වදන්ති, න ඛො පන මෙ යුත්තං අත්තනො වණ්ණෙ රජ්ජිතුං. හන්දාහං එතෙසං වාදං හින්දිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස මහන්තභාවං ඤාපෙත්වා එතෙසං තත්ථ ගමනං කරොමි’’ති විත්තෙත්වා තෙන හි, හො, මමාපි සුණාමාතිආදිමාහ. තත්ථ යෙපි ‘‘උභතො සුජාතො’’තිආදයො අත්තනො ගුණෙහි සදිසා ගුණා, තෙපි ‘‘කො වාහං, කෙ ව සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයො ගුණා’’ති අත්තනො ගුණෙහි උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො, ඉතරෙ පන එකන්තෙනෙව භගවතො මහන්තභාවදීපනත්ථං පකාසෙති. මයමෙව අරහාමාති එවං නියමෙත්තො චෙත්ථ ඉදං දීපෙති – යදි ගුණමහන්තතාය උපසංකම්මිතබ්බො නාම හොති, යථා සිනෙරුං උපනිධාය සාසපො, මහාසමුද්දං උපනිධාය ගොපදකං, සත්තසු මහාසරෙසු උදකං උපනිධාය උස්සාවබ්බිත්ථ පරිත්තො ලාමකො, එවමෙව සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයො ගුණෙ උපනිධාය අමිහාකං ගුණා පරිත්තා ලාමකා, තස්මා මයමෙව අරහාම තං භවන්තං ගොතමං දස්සනාය උපසංකම්මිතුන්ති.

භූමිගතඤ්ච වෙහාසට්ඨඤ්චාති එත්ථ රාජඪගණෙ වෙව උය්‍යානෙ ව සුධාමට්ඨා පොක්ඛරණියො සත්තරතනපුරිං කත්වා භූමියං යපිතං ධනං භූමිගතං නාම, පාසාදනියුහාදයො පන පුරෙත්වා යපිතං වෙහාසට්ඨං නාම. එවං තාව කුලපරියායෙන ආගතං. තථාගතස්ස පන ජාතදිවසෙයෙව සඬබ්බො ඵලො උප්පලො පුණ්ඩරිකොති චත්තාරො නිධයො උපගතා. තෙසු සඬබ්බො ගාවුතිකො, ඵලො අඬඬයොජනිකො, උප්පලො තිගාවුතිකො පුණ්ඩරිකො යොජනිකොති. තෙසුපි ගහිතගහිතට්ඨානං පුරතිසෙව. ඉති භගවා පහුතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ඔභාය පබ්බජිතොති වෙදිතබ්බො. දහරො වාතිආදීනි හෙට්ඨා විත්ථාරිතානෙව.

අබුද්දාවකාසොති එත්ථ භගවති අපරිමාණොයෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්ථිදං වත්ථුං - රාජගහෙ කිර අඤ්ඤාතරො බ්‍රාහ්මණො “සමණස්ස කිර ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං න සක්කා”ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සට්ඨිහත්ථං වෙළං ගහෙත්වා නගරද්වාරස්ස බහි යත්වා සම්පත්තෙ භගවති වෙළං ගහෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි, වෙළ භගවතො ඡාණුමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ ද්වෙ වෙළු සට්ඨත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි, භගවා ද්විත්තං වෙළුනං උපරි ද්විවෙණුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො, “බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසි”ති ආහ? තුම්භාකං පමාණං ගණ්හාමිති. “බ්‍රාහ්මණ, සවෙපි ත්වං සකලවක්කවාළගබ්භං පුරෙත්වා ඨිතවෙළං සට්ඨත්වා ආගමිස්සසි, නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා චත්තාරි අසඬ්ඛොය්‍යාති කප්පසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමිසො පූරිතා, යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො අප්පමෙය්‍යා”ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරිසොසානෙ චතුරාසිතිපාණසහස්සාති අමතං පිට්ඨු.

අපරමපි වත්ථු - රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සාති අට්ඨ ව යොජනසතාති උච්චො, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතාති, හත්ථතලපාදතලානං පුටුලතා තිණි යොජනසතාති, අඬ්ගුලිපබ්බාති පණ්ණාසයොජනාති, හමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, නලාටං තියොජනසතං, සීසං නවයොජනසතං. සො - “අහං උච්චොස්මි, සත්ථාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමි”ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා “යථා කථඤ්ච ඔලොකෙස්සාමි”ති ආගතො. භගවා තස්ස අප්ඤ්ඤායං විදිත්වා “චතුසු ඉරියාපටෙසු කතරෙන දස්සෙමි”ති වින්තෙත්වා “ඨිතකො නාම නිවොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපන්තොවස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමි”ති, “ආනන්ද, ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මඤ්චකං පඤ්ඤාපෙහි”ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්තං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නහමජ්ඣෙ පුණ්ණවන්දං විය උල්ලොකෙති. කිමිදං අසුරින්දාති ව චුත්තෙ, භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමිති න ගච්ඡන්ති. න මයා අසුරින්ද අධොමුඛෙන පාරමිසො පූරිතා, උද්ධග්ගං මෙ කත්වා දානං දින්නන්ති. තදිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අබුද්දාවකාසො දස්සනාය.

චතුපාරිසුද්ධිසිලෙන සිලවා. තං පන සිලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ අරියසිලීති. තදෙව අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං, තෙනාහ කුසලසිලීති. කුසලෙන සිලෙනාති ඉදමස්ස වෙච්චනං. බහුනං ආචරියපාචරියොති භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසිතිපාණසහස්සාති අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිචන්ති. තස්මා බහුනං ආචරියො, සාවකචිතෙය්‍යානං පාචරියොති.

බිණ්ණකාමරාගොති එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා බිණ්ණා, බ්‍රාහ්මණො පන තෙ න ඡානාති, අත්තනො ඡානනට්ඨානෙයෙව ගුණං කට්ඨති. විගතවාපල්ලොති “පත්තමණ්ඩනා විවරමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පුතිකායස්ස...පෙ.... කෙලනා පටිකෙලනා”ති එවං චුත්තවාපලාවර්හිතො.

අපාපපුරෙක්කාරොති අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විවරති.
 බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජායාති සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදිභෙදාය
 බ්‍රාහ්මණපජාය. (අවිරුද්ධො හි සො) එතිස්සාය පජාය පුරෙක්කාරො. අයඤ්ඤි පජා
 සමණං ගොතමං පුරතො කත්වා වරතීති අත්ථො. අපිච අපාපපුරෙක්කාරොති න
 පාපපුරෙක්කාරො, න පාපං පුරතො කත්වා වරති, පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්ස?
 බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය අත්තනා සද්ධිං පටිවිරුද්ධායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුද්ධො
 හිතසුඛත්ථිකොයෙවාති චුත්තං හොති.

තිරොරට්ඨාති පරරට්ඨතො. තිරොජනපදාති පරජනපදතො. සංපුච්ඡිකුං
 ආගච්ඡන්තීති ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො වෙච බ්‍රාහ්මණගන්ධබ්බාදයො ච පඤ්ඤෙ
 අභිසංඛරිත්වා පුච්ඡස්සාමාති ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දොසං
 විස්සජ්ජනසම්පට්ච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාච තුණ්හි
 නිසිදන්ති, කෙචි පුච්ඡන්ති, කෙසඤ්චි භගවා පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා
 විස්සජ්ජෙති. එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස උමියො
 විය භගවත්තං පත්වාච හිජ්ජන්ති. සෙසමෙත්ථ තථාගතස්ස වණ්ණෙ උත්තානමෙච.

අතිථි නො තෙ හොන්තීති තෙ අම්භාකං ආගන්තුකා නවකා පාහුනකා
 හොන්තීති අත්ථො. පරියාපුණාමීති ජානාමි. අපරිමාණවණ්ණොති තථාරූපෙනෙච
 සබ්බඤ්ඤානාපි අප්පමෙයාවණ්ණො, පගෙච මාදියෙනාති දස්සෙති. චුත්තම්පි චෙතං

“බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණ්ණො වණ්ණං,
 කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමහාසමානො;
 බියෙථ කප්පො විරදිසමන්තරෙ,
 වණ්ණො න බියෙථ තථාගතස්සා”ති.

ඉමං පන ගුණකථං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු “යථා, චඩ්ඛි, සමණස්ස
 ගොතමස්ස වණ්ණං භාසති, අනොමගුණො සො භවං ගොතමො, එවං තස්ස ගුණ
 ජානමානෙන බො පන ඉමිනා අතිවිරං අධිවාසිතං, හන්ද නං අනුවත්තමා”ති
 අනුවත්තමානා “තෙන හි, හො”තිආදිමාහංසු.

426. ඔපාතෙතීති පචෙසෙති. සංපුරෙක්කරොන්තීති පුත්තමත්තනත්තමත්තම්පි
 සමානං පුරතො කත්වා විවරන්ති.

427. මන්තපදන්ති මන්තායෙච මන්තපදං, වෙදොති අත්ථො. ඉතිහිතිහ
 පරම්පරායාති එවං කිර එවං කිරාති පරම්පරභාවෙන ආගතන්ති දීපෙති.
 පිටකසම්පදායාති පාවචනසංඛ්‍යාතසම්පත්තියා. සාවිත්තිආදීහි ඡන්දබන්ධෙහි ච
 වග්ගබන්ධෙහි ච සම්පාදෙත්වා ආගතන්ති දස්සෙති. තත්ථ වාති තස්මිං මන්තපදෙ.
 පවත්තාරොති පවත්තයිතාරො. යෙසන්ති යෙසං සන්තකං. මන්තපදන්ති
 වෙදසංඛ්‍යාතං මන්තමෙච. ගීතන්ති අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණකබ්‍රාහ්මණෙහි

පදසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. පවුත්තන්ති අඤ්ඤාසං චුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. සම්භිතන්ති සමුපබ්බුල්භං රාසිකතං, පිණ්ඩං කත්වා යපිතන්ති අත්ථො. තදනුගායන්තීති එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති වාදෙන්ති. තදනුභාසන්තීති තං අනුභාසන්ති, ඉදං පුරිමස්සෙව වෙච්චනං. භාසිතමනුභාසන්තීති තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. වාචිතමනුචාවෙන්තීති තෙහි අඤ්ඤාසං වාචිතං අනුචාවෙන්ති. සෙය්‍යාථිදන්ති තෙ කතමෙති අත්ථො. අට්ඨකොතිආදීනි තෙසං නාමානි, තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්වා පරුපසාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දෙන්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං, අපරාපරෙ පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ හින්දිත්වා බුද්ධච්චනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු.

428. අන්ධවෙණිති අන්ධපවෙණි. එකෙන හි චක්ඛුමතා ගහිතයට්ඨියා කොටිං එකො අන්ධො ගණ්භාති, තං අන්ධං අඤ්ඤො, තං අඤ්ඤොති එවං පණ්ණාස සට්ඨි අන්ධා පටිපාටියා සට්ඨා අන්ධවෙණිති වුච්චති. පරම්පරාසංසත්තාති අඤ්ඤමඤ්ඤං ලග්ගා, යට්ඨිග්ගාහකෙනපි චක්ඛුමතා විරහිතාති අත්ථො. එකො කිර ධුත්තො අන්ධගණං දිස්වා “අසුකස්මිං නාම ගාමෙ ඛජ්ජභොජ්ජං සුලභ”න්ති උස්සාහෙන්වා තෙහි “තත්ථ නො සාමී නෙහි, ඉදං නාම තෙ දෙමා”ති වුත්තෙ ලඤ්ජං ගහෙන්වා අන්තරාමග්ගෙ මග්ගා ඔක්කම්ම මහන්තං ගච්ජං අනුපරිගන්ත්වා පුරිමස්ස හත්ථෙත පච්ඡිමස්ස කච්ජං ගණ්භාපෙත්වා “කිඤ්චි කම්මං අත්ථී, ගච්ජථ තාව තුම්හෙ”ති චත්වා පලායි. තෙ දිවසම්පි ගන්ත්වා මග්ගං අවින්දමානා “කහං, භො, චක්ඛුමා කහං මග්ගො”ති පරිදෙවිත්වා මග්ගං අවින්දමානා තත්ථෙව මරිංසු. තෙ සන්ධාය චුත්තං “පරම්පරාසංසත්තා”ති. පුරිමොපිති පුරිමෙසු දසසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි. මජ්ඣිමොපිති මජ්ඣෙ ආවරියපාවරියෙසු එකොපි. පච්ඡිමොපිති ඉදානි බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි.

පඤ්ච බොති පාළිආගතෙසු ද්විසු අඤ්ඤෙපි එවරුපෙ තයො පක්ඛිපිත්වා වදති. ද්වෙධාවිපාකාති භූතවිපාකා වා අභූතවිපාකා වා. නාලමෙත්ථාති, භාරද්වාජ, සච්චං අනුරක්ඛිස්සාමීති පටිපන්නෙන විඤ්ඤුනා “යං මයා ගහිතං, ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤ”න්ති එත්ථ එකංසෙනෙව නිට්ඨං ගන්තුං නාලං න යුත්තන්ති උපරි පුච්ඡාය මග්ගං විචරිත්වා යපෙසි.

430. ඉධ, භාරද්වාජ, භික්ඛුති ජීවකසුත්තෙ (ම. නි. 2.51 ආදයො) විය මහාවච්ඡසුත්තෙ (ම. නි. 2.193 ආදයො) විය ව අත්තානඤ්ඤෙව සන්ධාය වදති. ලොහනීයෙසු ධම්මෙසුති ලොහධම්මෙසු. සෙසපද්ද්වයෙපි එසෙව නයො.

432. සද්ධං නිවෙසෙතීති ඔකජ්ජනියසද්ධං නිවෙසෙති. උපසඬකමතීති උපගච්ජති. පයිරුපාසතීති සන්තිකෙ නිසීදති. සොතන්ති පසාදසොතං ඔදහති. ධම්මන්ති දෙසනාධම්මං සුණාති. ධාරෙතීති පගුණං කත්වා ධාරෙති. උපපරික්ඛතීති අත්ථතො ව කාරණතො ව වීමංසති. නිජ්ඣානං බමන්තීති ඔලොකනං බමන්ති, ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධිති එවං උපට්ඨහන්තීති අත්ථො. ඡන්දොති කත්තුකමායතා

ජන්දො. උස්සහනීති වායමති. තුලෙනීති අනිච්චාදිවසෙන තීරෙති. පදහනීති මග්ගපධානං පදහති. කායෙන වෙව පරමසච්චන්ති සහජාතනාමකායෙන ව නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ව කිලෙසෙ නිබ්බිජ්ඣන්වා තදෙව විභූතං පාකටං කරොන්තො පස්සති.

433. සච්චානුබොධොති මග්ගානුබොධො. සච්චානුප්පත්තීති ඵලසච්ඡිකිරියා. තෙසංයෙවාති හෙට්ඨා චුත්තානං ද්වාදසන්තං, ඵචං දීඝං මග්ගවාදං අනුලොමෙති, තස්මා නායමත්ථො. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – තෙසංයෙවාති තෙසං මග්ගසම්පයුත්තධම්මානං. පධානන්ති මග්ගපධානං. තඤ්ඤි ඵලසච්ඡිකිරියසඬ්ඛාතාය සච්චානුප්පත්තියා ඛහුකාරං, මග්ගෙ අසති ඵලාභාවතොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වඩ්ඤ්ජුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඵසුකාරීසුත්තවණ්ණනා

437. ඵචං මෙ සුතන්ති ඵසුකාරීසුත්තං. තත්ථ බ්ලං ඔලග්ගෙය්‍යුන්ති කොට්ඨාසං ලග්ගාපෙය්‍යුං, ඉමිනා සත්ථධම්මං නාම දස්සෙති. සත්ථවාහො කිර මහාකන්තාරපට්ඨපන්නො අන්තරාමග්ගෙ ගොණෙ මනෙ මංසං ගහෙත්වා සබ්බෙසං සත්ථිකානං “ඉදං බාදිත්වා ඵත්තකං මූලං දාතබ්බ”න්ති කොට්ඨාසං ඔලග්ගෙති, ගොණමංසං නාම බාදන්තාපි අත්ථි අබාදන්තාපි, මූලං දාතුං සක්කොන්තාපි අසක්කොන්තාපි. සත්ථවාහො යෙන මූලෙන ගොණො ගහිතො, තස්ස නික්ඛමනත්ථං සබ්බෙසං බලක්කාරෙන කොට්ඨාසං දත්වා මූලං ගණ්හාති, අයං සත්ථධම්මො. ඵචමෙවං බ්‍රාහ්මණාපි ලොකස්ස පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වා අත්තනොව ධම්මතාය වතස්සො පාරිවරියා පඤ්ඤපෙන්නීති දස්සෙතුං ඵචමෙව බොතිආදිමාහ. පාපියො අස්සාති පාපං අස්ස. සෙය්‍යො අස්සාති හිතං අස්ස. අථ වා පාපියොති පාපකො ලාමකො අත්තහාවො අස්ස. සෙය්‍යොති සෙට්ඨො උත්තමො. සෙය්‍යංසොති සෙය්‍යො. උච්චාකුලීනතාති උච්චාකුලීනත්තෙන සෙය්‍යො. පාපියංසොති පාපියො. උච්චාකුලීනතා ව ද්විසු කුලෙසු වඩ්ඤ්ජුති ඛත්තියකුලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ ව, උළාරවණ්ණනා තිසු. වෙස්සොපි හි උළාරවණ්ණො හොති. උළාරහොගතා වතුසුපි. සුද්දොපි හි අන්තමසො වණ්ඩාලොපි උළාරහොගො හොතියෙව.

440. භික්ඛාවරියන්ති කොට්ඨනෙනපි හි බ්‍රාහ්මණෙන භික්ඛා වරිතබ්බාව, පොරාණකබ්‍රාහ්මණා අසිතිකොට්ඨනාපි ඵකවෙලං භික්ඛං වරන්ති. කස්මා? දුග්ගතකාලෙ වරන්තානං ඉදානි භික්ඛං වරිතුං ආරද්ධාති ගරහා න භවිස්සති. අතිමඤ්ඤමානොති යො භික්ඛාවරියවංසං හරිත්වා සත්තජීවකසිකම්මවණ්ණජාදිහි ජීවිකං කප්පෙති, අයං අතිමඤ්ඤති නාම. ගොපො වාති යථා ගොපකො අත්තනා

රක්ඛිතබ්බං භණ්ඩං ථෙතෙන්නො අකිච්චකාරි භොති, එවන්ති අත්ථො. ඉමිනා
 නයෙන සබ්බවාරොසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අසිතබ්බාහඩ්භිත්ති
 තිණ්‍යායනඅසිතඤ්චෙව කාජඤ්ච. අනුස්සරතොති යත්ථ ජාතො, තස්මිං පොරාණෙ
 මාතාපෙත්තිකෙ කුලවංසෙ අනුස්සරියමානෙති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ
 උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

එසුකාරීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනා

445. එවං මෙ සුතන්ති ධනඤ්ජානිසුත්තං. තත්ථ දක්ඛිණාගිරිස්මිත්ති ගිරිති
 පබ්බතො, රාජගහං පරික්ඛිපිත්වා ධීතපබ්බතස්ස දක්ඛිණදිසාභාගෙ ජනපදස්සෙතං
 නාමං. තණ්ඩුලපාලිද්ද්වාරායාති රාජගහස්ස කිර ද්වත්තිංසමභාද්වාරාති
 චතුසට්ඨිබුද්දකද්වාරාති, තෙසු එකං තණ්ඩුලපාලිද්වාරං නාම, තං සන්ධායෙවමාහ.
 රාජානං නිස්සායාති “ගච්ඡ මනුස්සෙ අපිලෙන්වා සස්සභාගං ගණ්හාහී”ති රඤ්ඤා
 පෙසිතො ගන්ත්වා සබ්බමෙව සස්සං ගණ්හාති, “මා නො, හන්තෙ, නාසෙහී”ති ච
 චුත්තෙ – “රාජකුලෙ චුත්තං මන්දං, අහං රඤ්ඤා ආගමනකාලෙයෙව එවං
 ආණත්තො, මා කන්දිත්ථා”ති එවං රාජානං නිස්සාය බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ විලුම්පති.
 ධඤ්ඤං යෙභුයොන අත්තතො සරං පවෙසෙත්වා අප්පකං රාජකුලෙ පවෙසෙති.
 කිං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං න පිළං අකාසීති ච චුත්තො – “ආම, මහාරාජ, ඉමස්මිං
 වාරෙ ඛෙත්තාති මන්දසස්සාති අහෙසුං, තස්මා අපිලෙන්තස්ස මෙ ගණ්හතො න
 බහුං ජාත”න්ති එවං බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ නිස්සාය රාජානං විලුම්පති.

446. පයො පියතන්ති තරුණබිරං පිචතු. තාව භත්තස්සාති යාව බිරං පිචිත්වා
 නිසීදිස්සථ, තාවදෙව භත්තස්ස කාලො හවිස්සති. ඉධෙව හී නො පාතරාසභත්තං
 ආහරිස්සන්තිති දස්සෙති. මාතාපිතරොතිආදීසු මහල්ලකා මාතාපිතරො මුදුකාති
 අත්ථරණපාචුරණාති සුබ්බමාති වත්ථාති මධුරභොජනං සුගන්ධගන්ධමාලාදීති ච
 පරියෙසිත්වා පොසෙතබ්බො. පුත්තධීතානං නාමකරණමඬිගලාදීති සබ්බකිච්චාති
 කරොන්තෙන පුත්තදාරො පොසෙතබ්බො. එවඤ්ඤි අකරියමානෙ ගරහා
 උප්පජ්ජති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

447. අධම්මවාරිති පඤ්ච දුස්සිල්‍යකම්මානි වා දස දුස්සිල්‍යකම්මානි වා ඉධ
 අධම්මො නාම. උපකඬ්ඨෙය්‍යුන්ති පඤ්චවිධබන්ධනාදිකම්මකරණත්ථං තං තං
 නිරයං කඬ්ඨෙය්‍යුං.

448. ධම්මවාරිති ධම්මිකසිවච්ඡ්ජාදිකම්මකාරි. පටික්කමන්තිති ඔසරන්ති
 පරිභායන්ති. අභික්කමන්තිති අභිසරන්ති වඩ්ඪන්ති. සෙයොයාති වරතරං. භීතෙති
 නිභීතෙ ලාමකෙ. කාලඬ්ඨකතො ච සාරිපුත්තාති ඉදං හගවා “තත්‍රස්ස ගන්ත්වා
 දෙසෙහී”ති අධිප්පායෙන ථෙරමාහ. ථෙරොපි තංඛණංයෙව ගන්ත්වා මහාබ්‍රහ්මනො

ධම්මං දෙසෙසි, තතො පටියාය වාතුප්පදිකං ගාථං කථෙන්නොපි චතුස්චව්විමුත්තං නාම න කථෙසීති.

පපඤ්චස්සදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා

454. එවං මෙ සුතන්ති වාසෙට්ඨසුත්තං. තත්ථ ඉච්ඡානඤ්ඤාලවනසණ්ඨෙති ඉච්ඡානඤ්ඤාලගාමස්ස අවිදුරෙ වනසණ්ඨෙ. චඩ්ඤීති ආදයො පඤ්චපි ජනා රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස පුරොහිතා එව. අඤ්ඤෙ ව අභිඤ්ඤාතාති අඤ්ඤෙ ව බහු අභිඤ්ඤාතා බ්‍රාහ්මණා. තෙ කිර ජට්ඨෙ ජට්ඨෙ මාසෙ ද්විසු යානෙසු සන්නිපතන්ති. යදා ජාතිං සොධෙතුකාමා භොන්ති, තදා පොක්ඛරසාතිස්ස සන්නිකෙ ජාතිසොධනත්ථං උක්කට්ඨාය සන්නිපතන්ති. යදා මන්නෙ සොධෙතුකාමා භොන්ති, තදා ඉච්ඡානඤ්ඤාලෙ සන්නිපතන්ති. ඉමස්මිං කාලෙ මන්නසොධනත්ථං සන්නිපතිංසු. අයමන්තරා කථාති යං අත්තනො සභායකභාවානුරූපං කථං කථෙන්නා අනුච්චරිංසු, තස්සා කථාය අත්තරා අයමඤ්ඤා කථා උදපාදි. සීලවාති ගුණවා. චත්තසම්පන්නොති ආචාරසම්පන්නො.

455. අනුඤ්ඤාතපට්ඤ්ඤාතාති සික්ඛිතා තුම්භෙති එවං ආචරියෙහි අනුඤ්ඤාතා, ආම ආචරිය සික්ඛිතමහාති එවං සයඤ්ච පට්ඤ්ඤාතා. අස්මාති භවාම. අහං පොක්ඛරසාතිස්ස, තාරුක්ඛස්සායං මාණුවොති අහං පොක්ඛරසාතිස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසී අග්ගසිස්සො, අයං තාරුක්ඛස්සාති දීපෙති.

තෙවිජ්ජානන්ති තිවෙදානං බ්‍රාහ්මණානං. යදක්ඛාතන්ති යං අත්ථතො ව ඛාඤ්ජනතො ව එකං පදම්පි අක්ඛාතං. තත්‍ර කෙවලිනොස්මසෙති තං සකලං ජානනතො තත්ථ නිට්ඨාගතමහාති අත්ථො. ඉදානි තං කෙවලිභාවං ආවිකරොන්තො පදකස්මාතිආදිමාහ. තත්ථ ජප්පෙ ආචරියසාදිසාති කථනට්ඨානෙ මයං ආචරියසදිසායෙව.

කම්මුනාති දසකුසලකම්මපථකම්මුනා. අයඤ්චි පුබ්බෙ සත්තවිධං කායච්චිකම්මං සන්ධාය ‘‘යතො ඛො, භො, සීලවා භොති’’ති ආහ, තිවිධං මනොකම්මං සන්ධාය ‘‘චත්තසම්පන්නො’’ති. තෙන සමන්තාගතො හි ආචාරසම්පන්නො භොති. චක්ඛුමාති පඤ්චහි චක්ඛුහි චක්ඛුමන්තභාවෙන භගවන්තං ආලපති.

බයාතීතන්ති උභනභාවං අතීතං, පරිපුණ්ණන්ති අත්ථො. පෙච්චාති උපගන්ත්වා. නමස්සන්තීති නමො කරොන්ති.

වක්බුං ලොකෙ සමුප්පන්නන්ති අවිජ්ජන්ධකාරෙ ලොකෙ තං අන්ධකාරං
විධමිත්වා ලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථදස්සනෙන වක්බු හුත්වා සමුප්පන්නං.

456. එවං වාසෙට්ඨෙත ථොමෙත්වා යාවිතො භගවා ද්වෙපි ජනෙ
සඬගණ්හන්තො තෙසං චො අහං බ්‍යක්ඛිස්සන්තිආදිමාහ. තත්ථ බ්‍යක්ඛිස්සන්ති
බ්‍යාකරිස්සාමි. අනුපුබ්බන්ති තිට්ඨතු තාව බ්‍රාහ්මණවින්තා,
තිණරුක්ඛකීටපට්ඨගතො පට්ඨාය අනුපට්ඨායා ආවික්ඛිස්සාමිති අත්ථො.
ජාතිවිභවගන්ති ජාතිවිත්ථාරං. අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියොති තෙසං තෙසඤ්ඤි
පාණානං ජාතියො අඤ්ඤමඤ්ඤා නානප්පකාරාති අත්ථො.

තිණරුක්ඛෙති අනුපාදින්නකජාතිං කත්වා පච්ඡා උපාදින්නකජාතිං කට්ඨස්සාමි,
එවං තස්ස ජාතිහෙදො පාකටො භවිස්සතීති ඉමං දෙසනං ආරභි. මහාසීවත්ථෙරො
පන “කිං, භන්තෙ, අනුපාදින්නකං ඛිජනානතාය නානං, උපාදින්නං
කම්මනානතායාති? එවං වත්තුං න වට්ටති” ති පුච්ඡිතො ආම න වට්ටති. කම්මඤ්ඤි
යොනියං ඛිපති. යොනිසිද්ධා ඉමෙ සත්තා නානාවණ්ණා හොත්තීති. තිණරුක්ඛෙති
එත්ථ අත්තොචේග්ගු බහිසාරා අත්තමසො තාලනාලිකෙරාදයොපි තිණානෙව,
අත්තොසාරා පන බහිචේග්ගු සබ්බෙ රුක්ඛා නාම. න වාපි පටිජානරෙති මයං තිණා
මයං රුක්ඛාති වා, අහං තිණං, අහං රුක්ඛොති වා එවං න ජානන්ති. ලිඬගං
ජාතිමයන්ති අජානන්තානම්පි ච තෙසං ජාතිමයමෙව සණ්ඨානං අත්තනො
මූලභූතතිණාදිසදිසමෙව හොති. කිං කාරණං? අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියො. යස්මා
අඤ්ඤා තිණජාති, අඤ්ඤා රුක්ඛජාති. තිණෙසුපි අඤ්ඤා තාලජාති, අඤ්ඤා
නාලිකෙරජාති, එවං විත්ථාරෙතබ්බං. ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – යං ජාතිවසෙන නානා
හොති, තං අත්තනො පටිඤ්ඤං පරෙසං වා උපදෙසං විනාපි අඤ්ඤජාතිතො
විසෙසෙන ගස්හති. යදි ච ජාතියා බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍යා, සොපි අත්තනො පටිඤ්ඤං
පරෙසං වා උපදෙසං විනා ඛත්තියතො වෙස්සතො සුද්දතො වා විසෙසෙන
ගස්හෙය්‍යා, න ච ගස්හති. තස්මා න ජාතියා බ්‍රාහ්මණොති. පරතො පන “යථා එතාසු
ජාතීසු” ති ගාථාය එතමත්ථං වචිහෙදෙනෙව ආවිකරිස්සති.

එවං අනුපාදින්නකෙසු ජාතිං දස්සෙත්වා උපාදින්නකෙසු දස්සෙන්නො තතො
කීටෙතිආදිමාහ. යාව කුන්ථකිපිල්ලිකෙති කුන්ථකිපිල්ලිකං පරියන්තං කත්වාති
අත්ථො. එත්ථ ච යෙ උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, තෙ පට්ඨගා නාම. අඤ්ඤමඤ්ඤා හි
ජාතියොති තෙසම්පි නීලරත්තාදිවණ්ණවසෙන ජාතියො නානප්පකාරාව හොත්තී.

බුද්දකෙති කාළකාදයො. මහල්ලකෙති සසබ්බොරාදයො.

පාදුදරෙති උදරපාදෙ, උදරංයෙව තෙසං පාදාති වුත්තං හොති. දීඝපිට්ඨිකෙති
සප්පානඤ්ඤි සිසතො යාව නඬගුට්ඨා පිට්ඨියෙව හොති, තෙන තෙ “දීඝපිට්ඨිකා” ති
වුච්චන්ති.

උදකෙති ඔදකෙ, උදකම්හි ජාතෙ.

පක්ඛිති සකුණෙ. තෙ හි පත්තෙහි යන්තිති පත්තයානා, වෙහාසං ගවිජන්තිති විහඬිගමා.

එවං ඵලජලාකාසගොචරානං පාණානං ජාතිහෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙනාධිජ්ජායෙන තං දස්සෙති, තං ආවිකරොත්තො යථා එතාසුති ගාථමාහ. තස්සත්ථො සඬ්ඛෙපෙන චුත්තොච. විත්ථාරතො පනෙත්ථ යං චත්තබ්බං, තං සයමෙව දස්සෙත්තො න කෙසෙහීතිආදිමාහ. තත්ත්වං යොජනා – යං චුත්තං “නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඬිගජාතිමයං පුපු”ති, තං එවං නත්ථිති වෙදිතබ්බං. සෙයාථිදං? න කෙසෙහීති. න හි – “බ්‍රාහ්මණානං ඵදිසා කෙසා හොන්ති, ඛත්තියානං ඵදිසා”ති නියමො අත්ථි යථා හත්ථිඅස්සමිගාදිනන්ති ඉමිනා නයෙන සබ්බං යොජෙතබ්බං.

ලිඬිගං ජාතිමයං නෙච, යථා අඤ්ඤාසු ජාතිසුති ඉදං පන චුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනන්ති වෙදිතබ්බං. තස්සායං යොජනා – එවං යස්මා ඉමෙහි කෙසාදිහි නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඬිගං ජාතිමයං පුපු, තස්මා වෙදිතබ්බමෙන “බ්‍රාහ්මණාදිහෙදෙසු මනුස්සෙසු ලිඬිගං ජාතිමයං නෙච, යථා අඤ්ඤාසු ජාතිසු”ති.

457. ඉදානි එවං ජාතිහෙදෙ අසතිපි “බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො”ති ඉදං නානත්තං යථා ජාතං, තං දස්සෙතුං පච්චත්තන්ති ගාථමාහ. තත්ථ වොකාරන්ති නානත්තං. අයං පනෙත්ථ සඬ්ඛෙපත්ථො – යථා හි තිරච්ඡානානං යොනිසිද්ධමෙව කෙසාදිසණ්ඨානෙන නානත්තං, තථා බ්‍රාහ්මණාදීනං අත්තනො අත්තනො සරීරෙ තං නත්ථි. එවං සන්තෙපි යදෙන “බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො”ති වොකාරං, තං වොකාරඤ්ච මනුස්සෙසු සමඤ්ඤාය පච්චිචති, වොහාරමත්තෙනෙච පච්චිචතීති.

එත්තාවතා හගවා භාරද්වාජස්ස වාදං නිග්ගණ්හිත්වා ඉදානි යදි ජාතියා බ්‍රාහ්මණො හවෙයා, ආජීවසීලාචාරවිපන්තොපි බ්‍රාහ්මණො හවෙයා. යස්මා පන පොරාණා බ්‍රාහ්මණා තස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං න ඉච්ඡන්ති, ලොකෙ ච අඤ්ඤෙපි පණ්ඩිතමනුස්සා, තස්මා වාසෙට්ඨස්ස වාදං පග්ගණ්හන්තො යො හි කොචි මනුස්සෙසුති අට්ඨ ගාථා ආහ. තත්ථ ගොරක්ඛන්ති ඛෙත්තරක්ඛං, කසිකම්මන්ති චුත්තං හොති. ගොති හි පට්ඨියා නාමං, තස්මා එවමාහ. පුපුසිජ්ජෙනාති තත්තවායකම්මාදිනානාසිජ්ජෙන. වොහාරන්ති වණ්ඡජං. පරපෙස්සෙනාති පරෙසං වෙය්‍යාවච්චකම්මෙන. ඉස්සත්ථන්ති ආවුධජීවිකං, උසුඤ්ච සත්තිං වාති චුත්තං හොති. පොරොහිච්චෙනාති පුරොහිතකම්මෙන.

එවං බ්‍රාහ්මණසමයෙන ච ලොකවොහාරෙන ච ආජීවසීලාචාරවිපන්තස්ස අබ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙත්වා එවං සන්තෙ න ජාතියා බ්‍රාහ්මණො, ගුණෙහි පන බ්‍රාහ්මණො හොති. තස්මා යත්ථ කත්ථවි කුලෙ ජාතො යො ගුණවා, සො බ්‍රාහ්මණො, අයමෙත්ථ ඤායොති එවමෙන ඤායං අත්ථො ආපාදෙත්වා ඉදානි නං වච්චෙදෙන පකාසෙත්තො න වාහං බ්‍රාහ්මණන්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – අහඤ්චි ය්වායං චතුත්තං යොනිතං යත්ථ කත්ථවි ජාතො, තත්ත්වං විසෙසෙන යො

බ්‍රාහ්මණස්ස සංවණ්ණිකාය මාතරි සම්භූතො, තං යොනිජං මත්තිසම්භවං, යා වායං
 උභතො සුජාතොතිආදිනා නයෙන බ්‍රාහ්මණෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස
 පරිසුද්ධඋප්පත්තිමග්ගසංඛිඛාතා යොනි චුත්තා, සංසුද්ධගහණිකොති ඉමිනා ව
 මාතිසම්පත්ති, තතොපි ජාතසම්භූතත්තා යොනිජො මත්තිසම්භවොති චුච්චති, තං
 යොනිජං මත්තිසම්භවං ඉමිනා ව යොනිජමත්තිසම්භවමත්තෙන න බ්‍රාහ්මණං බුමි.
 කස්මා? යස්මා, හො හොති, වචනමත්තෙන අඤ්ඤෙහි සකිඤ්චනෙහි විසිට්ඨත්තා
 හොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො සපලිබ්බොධො. යො පනායං
 යත්ථ කත්ථවි ජාතොපි රාගාදිකිඤ්චනාභාවෙන අකිඤ්චනො,
 සබ්බගහණපටිනිස්සග්ගෙන අනාදානො, අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බුමි
 බ්‍රාහ්මණං. කස්මා? යස්මා බාහිතපාපොති.

458. කිඤ්චතියොසා සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වාතිආදි සත්තවිසති ගාථා. තත්ථ
 සබ්බසංයොජනන්ති දසවිධසංයොජනං. න පරිතස්සතීති තණ්හාපරිතස්සනාය න
 පරිතස්සති. සඛිගාතිගන්ති රාගසංඛිගාදයො අතික්කන්තං. විසංයුත්තන්ති චතුහි
 යොනිහි සබ්බකිලෙසෙහි වා විසංයුත්තං.

නද්ධිත්ති උපනාහං. වරත්තන්ති තණ්හං. සන්දානන්ති යුත්තපාසං,
 දිට්ඨිපරිසුට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං. සහනුක්කමන්ති අනුක්කමො චුච්චති පාසෙ
 පචෙසනගණ්ඨී, දිට්ඨානුසයස්සෙතං නාමං. උක්ඛිත්තපලිසන්ති එත්ථ පලිසොති
 අවිජ්ජා. බුද්ධන්ති චතුසච්චබුද්ධං. තිතික්ඛතීති බමති.

බන්තිබලන්ති අධිවාසනබන්තිබලං. සා පන සකිං උප්පන්නා බලානීකං නාම න
 හොති, පුනප්පුනං උප්පන්නා පන හොති. තස්සා අත්ථිතාය බලානීකං.

වතචන්තන්ති ධුතඛගචන්තං. සීලචන්තන්ති ගුණචන්තං. අනුස්සදන්ති
 රාගාදිඋප්පදවිරහිතං. “අනුස්සුත”න්තිපි පායො, අනවස්සුතන්ති අත්ථො. දන්තන්ති
 නිබ්බිසෙවනං.

න ලිම්පතීති න අල්ලියති. කාමෙසුති කිලෙසකාමචත්ථුකාමෙසු.

දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව බයන්ති එත්ථ අරහත්තඵලං දුක්ඛක්ඛයොති
 අධිජ්ජෙතං. පජානාතීති අධිගමවසෙන ජානාති. පන්තභාරන්ති ඔහිතභාරං,
 බන්ධකිලෙසඅභිසංඛාරකාමගුණභාරෙ ඔතාරෙත්වා යීතං. විසංයුත්තපදං
 චුත්තත්ථමෙව.

ගම්භීරපඤ්ඤන්ති ගම්භීරෙසු ආරම්මණෙසු පවත්තපඤ්ඤං. මෙධාවිත්ති
 පකතිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවත්තං.

අනාගාරෙහි චූහයන්ති අනාගාරෙහි ව විසංසට්ඨං උභයඤ්ච, ද්විහිපි වෙනෙහි
 විසංසට්ඨමෙවාති අත්ථො. අනොකසාරිත්ති ඔකං චුච්චති පඤ්චකාමගුණාලයො, තං
 අනල්ලියමානන්ති අත්ථො. අජ්ජිච්ඡන්ති අනිච්ඡං.

තසෙසුති සතණ්හෙසු. ථාවරෙසුති නිත්තණ්හෙසු.

අත්තදණ්ඨෙසුති ගහිතදණ්ඨෙසු. නිබ්බුතන්ති කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතං.
සාදානෙසුති සඋපාදානෙසු.

ඔභිකොති පතිතො.

459. අකක්කසන්ති නිද්දොසං. සදොසො හි රුක්ඛොපි සකක්කසොති වුච්චති.
විඤ්ඤාපනිත්ති අත්ථවිඤ්ඤාපනිකං. සච්චන්ති අවිසංවාදිකං. උදීරයෙති භණති.
යාය නාභිසජ්ජෙති යාය ගිරාය පරස්ස සජ්ජනං වා ලග්ගනං වා න කරොති, තාදිසං
අඵරුසං ගිරං භාසතීති අත්ථො.

දීසන්ති සුත්තාරුළ්භහණ්ඩං. රස්සන්ති විජ්ජකිණ්ණහණ්ඩං. අණුන්ති බුද්දකං.
ථුලන්ති මහන්තං. සුභාසුහන්ති සුන්දරාසුන්දරං. දීසහණ්ඩඤ්ඤි අජ්ජග්ගසම්පි හොති
මහග්ගසම්පි. රස්සාදිසුපි එසෙව නයො. ඉති එත්තාවතා න සබ්බං පරියාදිණ්ණං,
“සුභාසුහ”න්ති ඉමිනා පන පරියාදිණ්ණං හොති.

නිරාසයන්ති නිත්තණ්හං.

ආලයාති තණ්හාලයා. අඤ්ඤායාති ජානිත්වා. අමතොගධන්ති අමතබ්බන්තරං.
අනුජ්ජත්තන්ති අනුපව්ඨං.

උභො සඬගන්ති උභයම්පෙතං සඬගං. පුඤ්ඤඤ්ඤි සග්ගෙ ලග්ගාපෙති,
අපුඤ්ඤං අපායෙ, තස්මා උභයම්පෙතං සඬගන්ති ආහ. උපච්චගාති අතීතො.

අනාවලන්ති ආවලකරණකිලෙසවිරහිතං. නන්දිභවපරික්ඛිණන්ති
පරික්ඛිණනන්දිං පරික්ඛිණහවං.

“යො ඉම”න්ති ගාථාය අවිජ්ජායෙව විසංවාදකට්ඨෙත පලිපථො,
මහාවිදුග්ගතාය දුග්ගං, සංසරණට්ඨෙත සංසාරො, මොහනට්ඨෙත මොහොති
වුත්තො. තිණ්ණොති චතුරොසතිණ්ණො. පාරඬගතොති නිබ්බානං ගතො. ඤායීති
ආරම්මණලක්ඛණුපනිජ්ඣානාවසෙන ඤායී. අනෙජොති නිත්තණ්හො. අනුපාදාය
නිබ්බුතොති කිඤ්චි ගහණං අග්ගහෙත්වා සබ්බකිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො.

කාමෙති දුට්ඨෙපි කාමෙ. අනාගාරොති අනාගාරො හුත්වා. පරිබ්බජෙති
පරිබ්බජති. කාමභවපරික්ඛිණන්ති ඛිණකාමං ඛිණහවං.

මානුසකං යොගන්ති මානුසකං පඤ්චකාමගුණයොගං. දිබ්බං යොගන්ති දිබ්බං
පඤ්චකාමගුණයොගං. සබ්බයොගවිසංයුත්තන්ති සබ්බකිලෙසයොගවිසංයුත්තං.

රනින්ති පඤ්චකාමගුණරතිං. අරනින්ති කුසලභාවනාය උක්කණ්ඨිතං. වීරන්ති වීරියවන්තං.

සුගතන්ති සුන්දරං යානං ගතං, සුන්දරාය වා පටිපත්තියා ගතං.

ගතින්ති නිබ්බන්තිං. පුරෙති අතීතෙ. පච්ඡාති අනාගතෙ. මජ්ඣෙති පච්චුප්පන්තෙ. කිඤ්චනන්ති කිඤ්චනකාරකො කිලෙසො.

මහෙසින්ති මහන්තෙ ගුණෙ පරියෙසනටියෙන මහෙසිං. විජිතාවිනන්ති විජිතවිජයං.

460. එවං භගවා ගුණතො ඛිණාසවංයෙව බ්‍රාහ්මණං දස්සෙත්වා යෙ ජාතිතො බ්‍රාහ්මණොති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං අජානන්තා, සාව නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨිති දස්සෙත්තො සමඤ්ඤා හෙසාති ගාථාද්වයමාහ. තස්සත්ථො – යදිදං බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො භාරද්වාජො වාසෙටියොති නාමගොත්තං පකප්පිතං කතං අභිසංඛතං, සමඤ්ඤා හෙසා ලොකස්මිං, වොහාරමත්තන්ති අත්ථො. කස්මා? යස්මා සමුච්චා සමුදාගතං සමඤ්ඤාය ආගතං. එතඤ්ඤි තත්ථ තත්ථ ජාතකාලෙයෙවස්ස ඤාතිසාලොභිතෙහි පකප්පිතං කතං. නො වෙ නං එවං පකප්පෙය්‍යං, න කොචි කිඤ්චි දිස්වා අයං බ්‍රාහ්මණොති වා භාරද්වාජොති වා ජාතෙය්‍යා. එවං පකප්පිතං පෙතං දීඝරත්තානුසයිතං, දිට්ඨිගතමජානතං, තං පකප්පිතං නාමගොත්තං “නාමගොත්තමත්තමෙතං, වොහාරත්ථං පකප්පිත”න්ති, අජානන්තානං සත්තානං හදයෙ දීඝරත්තං දිට්ඨිගතමනුසයිතං. තස්ස අනුසයිතත්තා තං නාමගොත්තං අජානන්තා නො පබුන්ති, “ජාතියා හොති බ්‍රාහ්මණො”ති අජානන්තාව එවං වදන්තීති වුත්තං හොති.

එවං “යෙ ‘ජාතිතො බ්‍රාහ්මණො’ති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං වොහාරමත්තං අජානන්තා, සාව නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨි”ති දස්සෙත්වා ඉදාති නිජපරියායමෙව ජාතිවාදං පටික්ඛිපන්තො කම්මවාදඤ්ච පතිට්ඨපෙත්තො න ජච්චාතිආදිමාහ. තත්ථ “කම්මනා”ති උපඨිස්ථගාථාය විත්ථාරණත්ථං කස්සකො කම්මනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ කම්මනාති පච්චුප්පන්තෙන කසිකම්මාදිනිබ්බන්තකචෙතනාකම්මනා.

පටිච්චසමුප්පාදදස්සාති ඉමිනා පටිච්චයෙන එවං හොතීති එවං පටිච්චසමුප්පාදදස්සාවිනො. කම්මවිපාකකොච්ඡාති සම්මානාවමානාරහකුලෙ කම්මවසෙන උප්පත්ති හොති, අඤ්ඤාපි භීතපණීතතා භීතපණීතෙ කම්මෙ විපච්චමානෙ හොතීති. එවං කම්මවිපාකකුසලා.

කම්මනා වත්තතීති ගාථාය පන ලොකොති වා පජාති වා සත්තොති වා එකොයෙවත්ථො, වචනමත්තහෙදො. පුරිමපදෙන වෙන්ථ “අත්ථි බ්‍රහ්මා මහාබ්‍රහ්මා සෙටියො සජිතා”ති දිට්ඨියා පටිසෙධො වෙදිතබ්බො. කම්මනා හි තාසු තාසු ගතීසු වත්තති ලොකො, තස්ස කො සජිතාති. දුතියපදෙන “එවං කම්මනා නිබ්බන්තොසි ව

පවත්නෙයි අතීතපව්වුප්පන්නහෙතෙක කම්මුනා වත්තති, සුබදුක්ඛානි පව්වනුභොන්නො භීතපණීතාදිහෙදඤ්ච ආපජ්ජන්නො පවත්තති” ති දස්සෙති. තතියෙන තමෙවත්ථං නිගමෙති “එවං සබ්බථාපි කම්මනිබන්ධනා සත්තා කම්මෙනෙව බද්ධා හුත්වා පවත්තන්ති, න අඤ්ඤා” ති. චතුත්ථෙන තමෙත්ථං උපමාය විභාවෙති. යථා හි රථස්ස යායතො ආණි නිබන්ධනං හොති, න තාය අනිබද්ධො යාති, එවං ලොකස්ස නිබ්බත්තතො ච පවත්තතො ච කම්මං නිබන්ධනං, න තෙන අනිබද්ධො නිබ්බත්තති න පවත්තති.

ඉදානි යස්මා එවං කම්මනිබන්ධනො ලොකො, තස්මා සෙට්ඨෙන කම්මුනා සෙට්ඨභාවං දස්සෙන්නො තපෙනාති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ තපෙනාති ධුතඬිගතපෙන. බ්‍රහ්මවරියෙනාති මෙථුනවිරතියා. සංයමෙනාති සීලෙන. දමෙනාති ඉන්ද්‍රියදමෙන. එතෙනාති එතෙන සෙට්ඨෙන පරිසුද්ධෙන බ්‍රහ්මභූතෙන කම්මුනා බ්‍රාහ්මණො හොති. කස්මා? යස්මා එතං බ්‍රාහ්මණමුත්තමං, යස්මා එතං කම්මං උත්තමො බ්‍රාහ්මණගුණොති වුත්තං හොති. “බ්‍රහ්මාන” න්තිපි පාඨො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – බ්‍රහ්මං ආනෙතීති බ්‍රහ්මානං, බ්‍රාහ්මණභාවං ආවහතීති වුත්තං හොති.

දුතියගාථාය සන්නොති සන්නකිලෙසො. බ්‍රහ්මා සක්කොති බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච, යො එවරුපො, සො න කෙවලං බ්‍රාහ්මණො, අථ ඛො බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච සො විජානතං පණ්ඩිතානං, එවං වාසෙට්ඨ, ජානාහීති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සුභසුත්තවණ්ණනා

462. එවං මෙ සුතන්ති සුභසුත්තං. තත්ථ තොදෙය්‍යපුත්තොති තුදිගාමවාසීනො තොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො. ආරාධකො හොතීති සම්පාදකො හොති පරිපූරකො. ඤායං ධම්මන්ති කාරණධම්මං. කුසලන්ති අනවජ්ජං.

463. ථිව්ජාපට්ඨත්තින්ති අනිය්‍යානිකං අකුසලපට්ඨපදං. සම්මාපට්ඨත්තින්ති නිය්‍යානිකං කුසලපට්ඨපදං.

මහට්ඨන්තිආදීසු මහන්තෙහි වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වා උපකරණෙහි වා බහුහි අත්ථො එත්ථාති මහට්ඨං. මහන්තානි නාමග්ගහණමඬිගලාදීනි කිව්වානි එත්ථාති මහාකිව්වං. ඉදං අජ්ජ කත්තබ්බං, ඉදං ස්වෙති එවං මහන්තානි අධිකාරසඬ්ඛාතානි අධිකරණානි එත්ථාති මහාධිකරණං. බහුතං කම්මෙ යුත්තජ්ජයුත්තතාවසෙන පිළාසඬ්ඛාතො මහාසමාරම්භො එත්ථාති මහාසමාරම්භං. සරාවාසකම්මට්ඨානන්ති සරාවාසකම්මං. එවං සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. කසිකම්මෙ චෙත්ථ

නඩිගලකොටිං ආදිං කත්වා උපකරණානං පරියෙසනවසෙන මහට්ඨතා, වණිජ්ජාය යථාධීනංයෙව භණ්ඩං ගහෙත්වා පරිවත්තනවසෙන අප්පට්ඨතා වෙදිතබ්බා. විපජ්ජමානන්ති අවුට්ඨිඅතිවුට්ඨිආදීති කසිකම්මං, මණ්ඩුචණ්ණාදියු අවිජෙකතාදීති ව වණිජ්ජකම්මං අප්පඵලං හොති, මුලච්ඡෙදමිපි පාපුණාති. විපරියායෙන සම්පජ්ජමානං මහප්ඵලං චූළන්තෙවාසිකස්ස විය.

464. එවමෙව බොති යථා කසිකම්මට්ඨානං විපජ්ජමානං අප්පඵලං හොති, එවං සරාවාසකම්මට්ඨානමිපි. අකතකල්යාණො හි කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. මහාදත්තසෙනාපති නාම කිරිකො බ්‍රාහ්මණහත්තො අහොසි, තස්ස මරණසමයෙ නිරයො උපට්ඨාසි. සො බ්‍රාහ්මණෙහි “කිං පස්සසි” ති චුත්තො? ලොභිතසරන්ති ආහ. බ්‍රහ්මලොකො හො එසොති. බ්‍රහ්මලොකො නාම හො කහන්ති? උපරිති. මය්හං හෙට්ඨා උපට්ඨාතීති. කිඤ්චාපි හෙට්ඨා උපට්ඨාති, තථාපි උපරිති කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තො. “ඉමිනා අමභාකං යඤ්ඤෙ දොසො දිත්තො” ති සහස්සං ගහෙත්වා නීහරිතුං අදංසු. සම්පජ්ජමානං පන මහප්ඵලං හොති. කතකල්යාණො හි කාලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. සකලාය ගුත්තිලවිමානකථාය දීපෙනබ්බං. යථා පන තං වණිජ්ජකම්මට්ඨානං විපජ්ජමානං අප්පඵලං හොති, එවං සීලෙසු අපරිපූරකාරිතො අනෙසනාය යුත්තස්ස පබ්බජ්ජාකම්මට්ඨානමිපි. එවරූපා හි නෙව කුමානාදියුඛං න සග්ගමොක්ඛං ලභති. සම්පජ්ජමානං පන මහප්ඵලං හොති. සීලානි හි පූරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො අරහත්තමිපි පාපුණාති.

බ්‍රාහ්මණා, හො ගොතමොති ඉධ කිං පුච්ඡාමිති පුච්ඡති? බ්‍රාහ්මණා වදන්ති – “පබ්බජිතො ඉමෙ පඤ්ච ධම්මෙ පූරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, ගහට්ඨොව පූරෙති” ති. සමණො පන ගොතමො – “ගිහිස්ස වා අහං මාණව පබ්බජිතස්ස වා” ති පුනප්පුනං වදති, නෙව පබ්බජිතං මුඤ්චති, මය්හමෙව පුච්ඡං මඤ්ඤෙ න සල්ලක්ඛෙතීති වාගසිසෙන පඤ්ච ධම්මෙ පුච්ඡාමිති පුච්ඡති. සචෙ තෙ අගරුති සචෙ තුය්හං යථා බ්‍රාහ්මණා පඤ්ඤපෙන්නි, තථා ඉධ භාසිතුං භාරියං න හොති, යදි න කොචි අථාසුකභාවො හොති, භාසස්සුති අත්ථො. න බො මෙ, හොති කිං සන්ධායාහ? පණ්ඩිතපටිථපකානඤ්ඤි සන්තිකෙ කට්ඨෙතුං දුක්ඛං හොති, තෙ පදෙ පදෙ අක්ඛරෙ අක්ඛරෙ දොසමෙව වදන්ති. එකන්තපණ්ඩිතා පන කථං සුත්වා සුකථිතං පසංසන්ති, දුක්කථිතෙ පාළිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු යං යං විරුජ්ඣති, තං තං උජුං කත්වා දෙන්ති. භගවතා ව සදිසො එකන්තපණ්ඩිතො නාම නත්ථී, තෙනාහ “න බො මෙ, හො ගොතම, ගරු, යත්ථස්ස භවත්තො වා නිසිත්තො භවත්තරුපො වා” ති. සච්චන්ති වච්ඡච්චං. තපන්ති තපවරියං. බ්‍රහ්මවරියන්ති මෙථුනවරතිං. අජ්ඣෙකනන්ති මන්තගහණං. වාගන්ති ආමිසපරිච්චාගං.

466. පාපිතො භවිස්සතීති. අජානනභාවං පාපිතො භවිස්සති. එතදවොචාති භගවතා අන්ධවෙණුපමාය නිග්ගහිතො තං පච්චාහරිතුං අසක්කොත්තො යථා නාම දුබ්බලසුනබො මිගං උට්ඨපෙත්වා සාමිකස්ස අභිමුඛං කත්වා සයං අපසක්කති, එවමෙවං ආවරියං අපදිසන්තො එවං “බ්‍රාහ්මණො” තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ පොක්ඛරසාතීති ඉදං තස්ස නාමං, “පොක්ඛරසායි” තිපි චුච්චති. තස්ස කිරි කායො

සෙනපොක්කරසදිසො දෙවනගරෙ උස්සාපිතරජතතොරණං විය සොහති, සීසං පනස්ස කාළවණ්ණඉන්දනීලමයං විය, මස්සුපි වන්දමණ්ඩලෙ කාළමෙසරාජී විය බායති, අක්ඛිති නීලුප්පලසදිසාති, නාසා රජතපනාලිකා විය සුවට්ටිතා සුපරිසුද්ධා, හත්ථපාදතලාති වෙව මුඛඤ්ච කතලාබාරසපරිකම්මං විය සොහති. අතිවිය සොහග්ගප්පත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තභාවො. අරාජකෙ යානෙ රාජානං කාතුං යුත්තම්මං බ්‍රාහ්මණං, එවමෙස සස්සිරිකො, ඉති නං පොක්කරසදිසත්තා “පොක්කරසාති” ති සඤ්ජානන්ති, පොක්කරෙ පන සො නිබ්බත්තො, න මාතුකුච්ඡියන්ති ඉති නං පොක්කරෙ සයිතත්තා “පොක්කරසාසී” තිපි සඤ්ජානන්ති. ඔපමඤ්ඤොති උපමඤ්ඤගොත්තො. සුභගවනිකොති උක්කට්ඨාය සුභගවනස්ස ඉස්සරො. හස්සකංයෙවාති හසිතබ්බකඤ්ඤෙව. නාමකංයෙවාති ලාමකංයෙව. තදෙව තං අත්ථාභාවෙන රිත්තකං. රිත්තකත්තා ච තුව්ඡකං. ඉදාති නං භගවා සාවරියකං නිග්ගණ්හිතුං කිං පන මාණුවාතිආදිමාහ.

467. තත්ථ කතමා නෙසං සෙය්‍යොති කතමා වාචා තෙසං සෙය්‍යො, පාසංසතරොති අත්ථො. සම්මුච්චාති සම්මුතියා ලොකවොහාරෙන. මන්තාති තුලයිත්වා පරිග්ගණ්හිත්වා. පටිසඬ්ඛායාති ජානිත්වා. අත්ථසංහිතන්ති කාරණනිස්සිතං. එවං සන්තෙති ලොකවොහාරං අමුඤ්චිත්වා තුලයිත්වා ජානිත්වා කාරණනිස්සිතං කත්වා කථිතාය සෙය්‍යභාවෙ සති. ආවුතොති ආවරිතො. නිවුතොති නිවාරිතො. ඔපුටොති ඔනද්ධො. පරියොනද්ධොති පලිවෙසිතො.

468. ගධිතොතිආදීති චුත්තත්ථානෙව. සවෙ තං, හො ගොතම, යානන්ති සවෙ එතං කාරණමත්ථී. ස්වාස්සාති ධුමජාරිකාදීනං අභාවෙන සො අස්ස අග්ගි අච්චිමා ච වණ්ණිමා ච පහස්සරො වාති. තපුපමාහං මාණුවාති තප්පට්ඨාගං අහං. ඉදං චුත්තං හොති – යථෙව හි තිණකට්ඨපාදානං පට්ච්ච ජලමානො අග්ගි ධුමජාරිකඬ්ඛාරානං අත්ථිතාය සදොසො හොති, එවමෙවං පඤ්ච කාමගුණෙ පට්ච්ච උප්පන්නා පිති ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකාදීනං අත්ථිතාය සදොසා. යථා පන පට්ච්චත්තතිණකට්ඨපාදානො ධුමාදීනං අභාවෙන පරිසුද්ධො, එවමෙවං ලොකුත්තරජ්ඣානද්වයසම්පයුත්තා පිති ජාතිආදීනං අභාවෙන පරිසුද්ධාති අත්ථො.

469. ඉදාති යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙහි වාගසීසෙන පඤ්ච ධම්මා පඤ්ඤත්තා, තෙපි යස්මා පඤ්චෙව හුත්වා න නිච්චලා තිට්ඨන්ති, අනුකම්පාජාතිකෙන සද්ධිං ඡ ආපජ්ජන්ති. තස්මා තං දොසං දස්සෙතුං යෙ තෙ මාණුවාතිආදිමාහ. තත්ථ අනුකම්පාජාතිකන්ති අනුකම්පාසභාවං.

කත්ථ බහුලං සමනුපස්සසීති ඉදං භගවා යස්මා – “එස ඉමෙ පඤ්ච ධම්මෙ පබ්බජිතො පරිපුරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, ගහට්ඨො පරිපුරෙති” ති ආහ, තස්මා – “පබ්බජිතොව ඉමෙ පුරෙති, ගහට්ඨො පුරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී” ති තෙනෙව මුඛෙන හණාපෙතුං පුච්ඡති.

න සතතං සමීතං සච්චවාදීතිආදීසු ගහට්ඨො අඤ්ඤස්මිං අසති
 වළඤ්ජනකමුසාවාදම්පි කරොතියෙව, පබ්බජිතා අසිනා සීසෙ ඡිජ්ජන්තෙපි ද්වෙ
 කථා න කථෙන්නි. ගහට්ඨො ව අන්තොතෙමාසමත්තම්පි සික්ඛාපදං රක්ඛිතුං න
 සක්කොති, පබ්බජිතො නිච්චමෙව තපස්සි සීලවා තපනිස්සිතකො හොති. ගහට්ඨො
 මාසස්ස අට්ඨදිවසමත්තම්පි උපොසථකම්මං කාතුං න සක්කොති, පබ්බජිතා
 යාවජීවං බ්‍රහ්මචාරිනො හොන්ති. ගහට්ඨො රතනසුත්තමඛගලසුත්තමත්තම්පි
 පොත්ථකෙ ලිඛිත්වා යපෙති, පබ්බජිතා නිච්චං සජ්ඣායන්ති. ගහට්ඨො
 සලාකහත්තම්පි අඛණ්ඩං කත්වා දාතුං න සක්කොති, පබ්බජිතා අඤ්ඤස්මිං අසති
 කාකසුනබාදීනම්පි පිණ්ඩං දෙන්ති, භණ්ඩග්ගාහකදහරස්සපි පත්තෙ
 පක්ඛිපන්තෙවාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. විත්තස්සාහමෙතෙන්ති අහං එතෙ පඤ්ච
 ධම්මෙ මෙත්තවිත්තස්ස පරිවාරෙ වදාමිති අත්ථො.

470. ජාතවද්ධොති ජාතො ව වඩ්ඪිතො ව. යො හි කෙවලං තත්ථ ජාතොව
 හොති, අඤ්ඤත්ථ වඩ්ඪිතො, තස්ස සමන්තා ගාමමග්ගා න සබ්බසො පච්චක්ඛා
 හොන්ති, තස්මා ජාතවද්ධොති ආහ. ජාතවද්ධොපි හි යො චිරං නික්ඛන්තො, තස්ස
 න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා තාවදෙව අවසට්ඨති ආහ, තංඤ්මෙව
 නික්ඛන්තන්ති අත්ථො. දන්ධායිතත්තන්ති “අයං නු බො මග්ගො අයං න නු
 බො”ති කඬ්ඛාවසෙන විරායිතත්තං. විත්ථායිතත්තන්ති යථා සුබ්‍රමං අත්ථජාතං
 සහසා පුච්ඡිතස්ස කස්සපි සරිරං ථද්ධභාවං ගණ්හාති, එවං ථද්ධභාවගහණං.
 නත්ථෙවාති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස අප්පට්ඨතභාවං දස්සෙති. තස්ස හි
 පුරිසස්ස මාරාවට්ටනාදීනං වසෙන සියා ඤාණස්ස පටිඝාතො, තෙන සො
 දන්ධායෙය්‍යා වා විත්ථායෙය්‍යා වා, සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පන අප්පට්ඨතං, න සක්කා
 තස්ස කෙනවි අන්තරායො කාතුන්ති දීපෙති.

සෙය්‍යථාපි මාණව බලවා සඬ්ඛධමොති එත්ථ බලවාති බලසම්පන්නො.
 සඬ්ඛධමොති සඬ්ඛධමකො. අප්පකසිරෙනාති අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන. දුබ්බලො හි
 සඬ්ඛධමකො සඬ්ඛං ධමන්තොපි න සක්කොති වතස්සො දිසා සරෙන
 විඤ්ඤාපෙතුං, නාස්ස සඬ්ඛසද්දො සබ්බසො ඵරි. බලවතො පන විජ්ජාරිකො
 හොති, තස්මා බලවාති ආහ. මෙත්තාය වෙතොවිමුත්තියාති එත්ථ මෙත්තායාති
 චුත්තෙ උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ටති, වෙතොවිමුත්තියාති චුත්තෙ පන අප්පනාව
 වට්ටති. යං පමාණකතං කම්මන්ති පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුව්චති,
 අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං. තෙසුපි ඉධ බ්‍රහ්මචිහාරකම්මඤ්ඤෙව
 අධිජ්ජෙතං. තඤ්ඤි පමාණං අතික්කම්ත්වා ඔධිසකඅනොධිසක දිසාඵරණවසෙන
 වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති වුව්චති. න තං තත්ත්වසිස්සති, න තං
 තත්ත්වතිට්ඨති තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාරූපාවචරකම්මෙ න ඔභීයති න
 තිට්ඨති. කිං චුත්තං හොති? කාමාවචරකම්මං තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා
 ලග්ගිතුං වා යාතුං වා රූපාරූපාවචරකම්මං ඵරිත්වා පරියාදිගිත්වා අත්තනො ඔකාසං
 ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං වා න සක්කොති, අථ බො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව
 කාමාවචරං මහොසො විය පරිත්තඋදකං ඵරිත්වා පරියාදිගිත්වා අත්තනො ඔකාසං

ගහෙත්වා තිට්ඨති, තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙතීති.
සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුද්ධතියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සුභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඨගාරවසුත්තවණ්ණනා

473. එවං මෙ සුතන්ති සඨගාරවසුත්තං. තත්ථ වඤ්චලිකප්පෙනි එවංනාමකෙ
ගාමෙ. අභිජ්ජසන්නාති අවෙච්චජ්ජසාදවසෙන පසන්නා. සා කිර සොනාපන්නා
අරියසාවිකා භාරද්වාජගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස හරියා. සො බ්‍රාහ්මණො පුබ්බෙ
කාලෙන කාලං බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා තෙසං සක්කාරං කරොති. ඉමං පන
බ්‍රාහ්මණිං සරං ආනෙත්වා අභිරුපාය මහාකුලාය බ්‍රාහ්මණියා චිත්තං කොපෙතුං
අසක්කොත්තො බ්‍රාහ්මණානං සක්කාරං කාතුං නාසක්ඛි. අථ නං බ්‍රාහ්මණා
දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ – “නයිදානි ත්වං බ්‍රාහ්මණලද්ධිකො, එකාහමිපි බ්‍රාහ්මණානං
සක්කාරං න කරොසි”ති නිජ්ජිලෙන්ති. සො සරං ආගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණියා තමත්ථං
ආරොචෙත්වා – “සවෙ, හොති එකදිවසං මුඛං රක්ඛිතුං සක්කුණෙය්‍යාසි,
බ්‍රාහ්මණානං එකදිවසං භික්ඛං දදෙය්‍ය”න්ති ආහ. තුය්හං දෙය්‍යාධම්මං
රුච්චනකට්ඨානෙ දෙහි, කිං මය්හං එත්ථාති. සො බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා
අප්පොදකං පායාසං පවාපෙත්වා සරඤ්ච සුජ්ඣාපෙත්වා ආසනාති පඤ්ඤාපෙත්වා
බ්‍රාහ්මණෙ නිසීදාපෙසි. බ්‍රාහ්මණි මහාසාටකං නිවාසෙත්වා කට්ඨජුං ගහෙත්වා
පරිවිසන්ති දුස්සකණ්ණකෙ පක්ඛලිත්වා “බ්‍රාහ්මණෙ පරිවිසාමි”ති සඤ්ඤමිපි
අකත්වා ආසෙවනවසෙන සහසා සත්ථාරමෙව අනුස්සරිත්වා උදානං උදානෙසි.

බ්‍රාහ්මණා උදානං සුත්වා “උහතොපක්ඛිකො එස සමණස්ස ගොතමස්ස
සභායො, නාස්ස දෙය්‍යාධම්මං ගණ්හිස්සාමා”ති කුපිතා හොජනාති ඡඩ්ඛෙත්වා
නික්ඛමිංසු. බ්‍රාහ්මණො – “නනු පය්මංයෙව නං අවචං ‘අප්පෙකදිවසං මුඛං
රක්ඛෙය්‍යාසි’ති, එත්තකං තෙ බීරඤ්ච තණ්ඩුලාදීනි ව නාසිතාති”ති අතිවිය
කොපවසං උපගතො – “එවමෙව පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස
මුණ්ඩකස්ස සමණස්ස වණ්ණං භාසති, ඉදානි ත්‍යාහං වසලී තස්ස සත්ථුනො වාදං
ආරොපෙස්සාමි”ති ආහ. අථ නං බ්‍රාහ්මණි “ගච්ඡ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ගන්ත්වා
විජානිස්සසි”ති වත්වා “න බ්‍රාහ්මණං, බ්‍රාහ්මණ, පස්සාමි සදෙවකෙ
ලොකෙ...පෙ.... වාදං ආරොපෙය්‍යා”ති ආදිමාහ. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා –

“කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කිංසු ඡෙත්වා න සොචති;
කිස්සස්සු එකධම්මස්ස, වධං රොචෙසි ගොතමා”ති. (සං. නි. 1.187) –

පඤ්ඤං පුච්ඡි. සත්ථා ආහ –

“කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කොධං ඡෙත්වා න සොචති;

කොටස්ස විසමුලස්ස, මධුරග්ගස්ස බ්‍රාහ්මණ;
 වධං අරියා පසංසන්ති, තඤ්ඤි ඡෙත්වා න සොවතී''ති. (සං. නි. 1.187) –

පඤ්භං කථෙසි. සො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. තස්සෙව කනිට්ඨභාතා
 අක්කොසකභාරද්වාජො නාම ‘‘භාතා මෙ පබ්බජිතො’’ති සුත්වා භගවත්තං
 උපසඬකම්මිත්වා අක්කොසිත්වා භගවතා විනිතො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො.
 අපරො තස්ස කනිට්ඨො සුන්දරිකභාරද්වාජො නාම. සොපි භගවත්තං
 උපසඬකම්මිත්වා පඤ්භං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං
 පත්තො. අපරො තස්ස කනිට්ඨො පිඨගලභාරද්වාජො නාම. සො පඤ්භං පුච්ඡිත්වා
 පඤ්භඛ්‍යාකරණපරියොසානෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. සඬගාරවො
 මාණවොති අයං තෙසං සබ්බකනිට්ඨො තස්මිං දිවසෙ බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං
 එකභත්තග්ගෙ නිසින්තො. අවභූතාවාති අවඬ්ඨිභූතා අවමඬගලභූතායෙව.
 පරභූතාවාති විනාසං පත්තායෙව. විජ්ජමානානන්ති විජ්ජමානෙසු. සීලපඤ්ඤාණන්ති
 සීලඤ්ච ඤාණඤ්ච න ජානාසි.

474. දිට්ඨධම්මාභිඤ්ඤාවොසානපාරමිජ්ජත්තාති දිට්ඨධම්මෙ අභිඤ්ඤාතෙ
 ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ අභිජානිත්වා වොසිතවොසානා හුත්වා පාරමිසඬ්ඛානං
 සබ්බධම්මානං පාරභූතං නිබ්බානං පත්තා මයන්ති වත්වා ආදිබ්‍රහ්මවරියං
 පටිජානන්තිති අත්ථො. ආදිබ්‍රහ්මවරියන්ති බ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතා උප්පාදකා
 ජනකාති එවං පටිජානන්තිති වුත්තං හොති. තක්කිති තක්කගාහි. වීමංසිති
 වීමංසකො, පඤ්ඤාවාරං වරාපෙත්වා එවංවාදී. තෙසාහමස්මිති තෙසං
 සම්මාසම්බුද්ධානං අහමස්මි අඤ්ඤතරො.

485. අට්ඨිතවතන්ති අට්ඨිතතපං, අස්ස පධානපදෙන සද්ධිං සම්බන්ධො, තථා
 සප්පුරිසපදස්ස. ඉදඤ්ඤි වුත්තං හොති – හොතො ගොතමස්ස අට්ඨිතපධානවතං
 අහොසි, සප්පුරිසපධානවතං අහොසිති. අත්ථී දෙවාති පුට්ඨො සමානොති ඉදං
 මාණවො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො අජානන්තොව පකාසෙසී’’ති සඤ්ඤාය ආහ. එවං
 සන්තෙති තුම්භාකං අජානනභාවෙ සන්තෙ. තුච්ඡං මුසා හොතීති තුම්භාකං කථා
 අඵලා නිජ්ඵලා හොති. එවං මාණවො භගවත්තං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්භාති නාම.
 විඤ්ඤුනා පුරිසෙනාති පණ්ඩිතෙන මනුස්සෙන. ත්වං පන අවිඤ්ඤුතාය මයා
 ඛ්‍යාකතමපි න ජානාසිති දිපෙති. උච්චෙන සම්මතන්ති උච්චෙන සද්දෙන සම්මතං
 පාකටං ලොකස්මිං. අධිදෙවාති සුසුදාරකාපි හි දෙවා නාම හොන්ති, දෙවියො නාම
 හොන්ති දෙවා පන අධිදෙවා නාම, ලොකෙ දෙවො දෙවිති ලද්ධනාමෙහි මනුස්සෙහි
 අධිකාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සඬගාරවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මජ්ඣිමනිකාය-අට්ඨකථා නිව්දිතා.